З ФУТБОЛОМ У СВІТ

спомини

Олександер Скоцень

OLEKSANDER SKOCEN

WITH SOCCER INTO THE WORLD

MEMOIRS

TORONTO
CANADA
1985

ОЛЕКСАНДЕР СКОЦЕНЬ

З ФУТБОЛОМ У СВІТ

СПОМИНИ

ТОРОНТО
КАНАДА
1985

Появу цієї книжки завдячую
моральній і матеріяльній допомозі
УСЦАК—Схід

Літературний редактор: Юрій Степовий
Обкладинка роботи мистців:
Оксани Склярчук-Базюк і Петра Сидоренка
Технічний редактор: Іван Еліяшевський
Набір на компютері: Дарія Резчинська,
«Вільне Слово»

Printed in Canada 1985

Basilian Press, Toronto, Ont.

286 Lisgar Str.

Присвячую дружині Мілі
та синам Володимирові
і Любомирові

Автор

Поєдинок Олександра Скоценя з віртуозом французького футбола Жак Жонке. Матч чемпіонату Франції, Ніцца — 1948

ВІД АВТОРА

За кожним разом, коли в мої руки попадала чергова публікація льокальних видань про спорт чи новий мемуарний твір, в моїй свідомості відживав давно заплянований намір зібрати все пережите, що мало відношення до українського футболу, в якому я був безпосереднім активним учасником, або дуже близьким зацікавленим спостерігачем. До цього часу ми таки не дочекалися появи джерельної історії таких заслужених спортових і фізкультурно-виховних організацій в Західній Україні, як «Січ», Сокіл Батько», «Луг», «Пласт» і Український Спортовий Союз. А всі вони у свій час, в певних умовах історичного буття нашого народу, відіграли величезну ролю. І коли мені прийшлось шукати за джерельним матеріялом, за певними документами, які мали відношення до осіб, ситуацій чи подій, які перехрещувалися з матеріялом моїх споминів, то в більшости випадків треба було, крім власних, неповних записок, деяких збережених пресових вирізків та знімків, послуговуватися власною пам'яттю, або пам'яттю тих ще живих свідків пережитого періоду, які схотіли своїми свідченнями мені в цьому допомогти.

Маючи власний величезний запас пережитого в орбіті українського футболу, однак без допомоги і свідчень моїх приятелів, друзів і знайомих, колишніх активних спортовців або спортових діячів, я був би пропустив або надто суб'єктивно насвітлив не один епізод моїх споминів. Тому почуваюся надзвичайно щасливим, що можу саме тут висловити їм свою безмежну вдячність. Дякую Р. Дубляниці, Е. Загачевському, інж. В. Кізимі, ред. О. Лисякові, С. Новаківському, мґр. Ю. Карманіну, ред. І. Еліяшевському, Омелянові, Тарасові і Миколі Суховерським, а особливо моїм братам, Володимирові і Осипові. Зокрема невимовно вдячний і клоню голову перед тими, що відійшли у вічність: А. Когутом, С. Конашевичом, В. Кобзяром, Є. Чучманом.

Не будучи ні літератором, ні мовознавцем, я свідомий недотягнень в моїх споминах, в першу чергу стилістичних. Я вдячний проф. Ю. Степовому, який виправив правопис мого рукопису. Складаю також найсердечнішу подяку усім тим, які своїми пожертвами допомогли мені видати цю книгу. Без їхньої допомоги не могло бути й мови про зреалізування мого наміру. Повний список жертводавців і добродіїв подаю окремо.

Передаю в руки української читацької громади книжку моїх споминів «З футболом у світ» і надіюсь, що вона стане стимулом для інших українських спортових діячів в різних ділянках українського фізкультурного життя, щоб своїми споминами збагатити українську мемуарну спортову літературу.

Олександер Скоцень

ЛЬВІВ — МОЄ МІСТО

Місто Львів засноване у 1240-1250 роках князем Данилом Галицьким. Город князя Льва. Дорогей близьке кожному українському серцю місто. Воно величне своїми давніми візантійськими, ґотичними, барокковими храмами, архітектурою будівель, високої мистецької вартости пам'ятниками, парками, зеленню. Понад усім красується гора, насипана ще за галицьких князів, короля Данила і його сина Льва,— Високий Замок. Простеляється вона широко й далеко, почавши від підніжжя біля залізничної станції Підзамча. Вийдіть на гору і побачите місто в усій його красі. Тут і вкопані ще гармати Січових Стрільців, УГА, які 1918 року здобували Львів. Саме тут обозом стояли із запорожцями гетьман Богдан Хмельницький, а теж і Максим Кривоніс. Недалеко — стародавня церковця Отців-Студитів, збудована без одного цвяха. У далечині видніють підміські селища, села, містечка. Гляньте вниз і перед вами місто, як на долоні. Здається, немов на віддаль руки, близько будинок Управи міста — міська Ратуша, на якій 1-го листопада 1918 року маяв синьо-жовтий прапор! Навколо цієї вежі пульсує, б'ється українське серце. Матірне товариство «Просвіта», усі центральні установи, Святоюрський храм. Зверніться значно на східньо-полудневу сторону — це велике Личаківське кладовище з могилами великого каменяра Івана Франка і пробудителя Галицької волости Маркіяна Шашкевича. Ніби на противагу цьому в північно-західньому напрямку — Янівське кладовище з могилами Січових Стрільців, воїнів Української Галицької Армії. Біля них могили-пам'ятники героїв ОУН Василя Біласа й Дмитра Данилишина, могила-пам'ятник закатованої в польській тюрмі Ольги Басараб з терновим вінком.

Як і кожне велике місто, Львів був поділений на дільниці: Личаків, Погулянка, Знесіння, Замарстинів, Клепарів, Персенківка, Вулька, Стрийське, Новий Світ, Богданівка, Левандівка, Сиґнівка та Кузьнярівка. Львів був і важливим залізничним вузлом. З усіх сторін до Львова провадили залізничні шляхи: східній — Підзамче-Золочів-Тернопіль, західній — Городецьке-Перемишль, полудневий

— Персенківка-Станиславів і Скнилів-Стрий, північний — Клепарів-Рава Руська. Уздовж з більшим чи меншим відхиленням тяглися биті шляхи — шосе. Усі залізничні лінії сходилися разом у залізничній частині міста, в головній залізничній станції, так званому Головному двірці. Хто з відвідувачів, туристів, приїжджих не пам'ятає львівського Головного двірця? Побудований ще за часів Австро-угорської монархії, він уважався одним з кращих архітектурних будівельних досягнень в Европі. Сама будова була зумисне вибудувана на горбкуватому підвищенні. Потяги звідусіль повільно в'їжджали під великий різнокольоровий скловидний ковпак. Тут усі пасажири висідали, сходили тунелями вниз до приймалень, заль для приїжджих першої, другої і третьої кляс. Посередині великого вестибюля приміщувалися ресторани, каси, кабіни, будки розносщиків, дрібних торгівців газетами, періодичними виданнями, солодощами тощо. Звідси знову широкими сходами вниз виходили на вільне повітря на велику площу для вуличного транспорту.

Різні люди по-різному відчували пов'язаність і близькість города Львова. По-різному вони сприймали своє довге чи коротке перебування у ньому. Одні ходили тут до школи, студіювали, інші відкривали свої торговельні чи промислові підприємства, ще інші напливали сюди із сіл в пошуках праці. Залишилися тут колишні вояки, ветерани українських армій з часів Визвольних змагань.

О, Львове, Львове, місто моє дороге, незабутнє! Гордий ти! Гордий за свою довголітню історію, культуру, традицію, положення, за свою назву! Гордий, бо довгими сторіччями розпромінював цю культуру по всіх землях Західньої України та широкої Батьківщини.

До Другої світової війни місто начислювало понад триста шістдесят тисяч населення. Скільки було людей за національністю і віровизнанням — цього українці не могли знати. Польська окупаційна влада через політичні мотиви не подавала правдивих точних статистичних даних. Польська адміністративна статистика виказувала приблизно сто тисяч українців як міських жителів, близько половина населення були поляки, а решту творили жиди, німці, вірмени, чехи.

Програні Визвольні змагання принесли з собою усі страхітливі повоєнні наслідки. Польська окупаційна влада закрила український університет, вищі і середні школи. Було зліквідовано велику частину народних шкіл, а на їх місце відкрито школи з польською мовою навчання. Обмежували або утруднювали частими конфіскатами наклади часописів і книжок, усю видавничу діяльність. Парцелювали громадські ґрунти та спроваджували польських колоністів. «Ревіндикували» й палили православні і католицькі храми. Перетягали усіма можливими засобами українців на римо-католицький обряд, зміняли метрики, посилювали репресії, щоб остаточно зламати опір і таким чином спольонізувати західньо-українські землі раз і назавжди. Лише мала кількість старих працівників ще з часів австрійської монархії, пересіяних на окупаційному

решеті, залишилася на державних посадах. Інших перенесено вглиб Польщі. Молоді хлопці і дівчата львів'яни, в пошуках за працею і прожитком, змушені були їхати на польські етнічні землі і влаштовувати своє життя між «мазурами». Якщо вибрані залишені на працях пробували виховувати і затримати своїх дітей у вірі прадідів, вони були репресовані перенесенням або звільненням з праці.

Гніт окупанта давив, душив. Принишкло і зблідло політичне, суспільне, релігійне життя. Принишкло і зблідло все довкола, але не зникло! Народний дух лишився нескореним, хоч як не затискувався зашморг. Увесь край, мов заворожений, споглядав на Львів, на місто, де билося його серце. Населення очікувало від Центру вказівок, директив, спрямувань. У таких тяжких і економічно безнадійних обставинах треба було діяти, протиставитися, треба було жити й боротися. І народ поволі-поволі почав визволятися із затиску, почав відживати. Почали засновувати нові кооперації — споживчу, молочарську, промислову, як «Народна Торгівля», «Маслосоюз», «Центросоюз», «Крайовий Кредитовий Союз», товариство «Сільський Господар» та інші. В культурно-освітній ділянці відновлюють свою діяльність товариство «Просвіта», «Рідна Школа»; у спорті та фізично-культурній ділянці діють товариства «Сокіл», «Луг», Український Спортовий Союз та інші. Під головуванням Митрополита Андрея Шептицького розвивається Українська Католицька Церква. Мала Духовна Семінарія і Українська Католицька Богословська Академія вирощують нових, ідейних борців за батьківську віру і права українського народу. Постають нові об'єднання ремісників — «Сила», «Каменярі», «Зоря», т-во домашньої прислуги «Воля» та інші. Як гриби по дощі з'являються нові приватні підприємства. Виростало нове покоління, свідоме, ідейне. Щезав «хлоп і поп — раб і русін!»... Появлявся рівний усім, свідомий своїх прав на своїй прадідівській землі *українець!*

ЛЕВАНДІВКА

Я народився 28 липня 1918 року у Львові, в його західній дільниці Левандівці. Левандівка означена теж поштовим числом Львів-15 або Львів-Захід, розположена зараз біля вузлової залізничної станції — Головний двірець. Приїжджі до Львова, ознайомлені з містом, висідали на бічних зупинках: Підзамче, Персенківка, Клепарів. Хто не знав, висідав тут на Головній станції. Байдуже, з якого напрямку потяг в'їжджав під скляний ковпак, можна було відкрити двері ваґона і стрибнути. Тоді ви опинялися біля самої Левандівки. Треба було ще пройти приблизно один кілометр недалеко Янівського кладовища, пройти поле, давнішнє військове летовище.

Колись давно Левандівка, як каже леґенда, називалася Кустарівка, від слова «кустар», «кустарництво» чи «кустарна промисловість» — ремесло, кустар-ремісник. Саме тут побіч головної

залізничної магістралі поселилися кустарі-ремісники, заробляючи на прожиток. Згодом цю посілість купив видатний купець Левандівський. Усе, що перебувало у його володінні, він поділив на земельні ділянки, ділянки під будову житлових домів та інших споруд. В Левандівці жило до Другої світової війни близько десяти тисяч населення. Були це здебільша поляки-колоністи, за професією державні службовці, привезені окупаційною владою, які працювали на залізничній станції Львів-Головний; було багато військових офіцерів. Велику частину автохтонів Левандівки становили українці, які поселилися і жили там від поколінь. Були тут теж німці і жиди. Сама місцевість у південно-західньому напрямку прилягала до Білогорського лісу. Левандівку від залізничної станції відділювали на «низу» летовище, повище в сторону Богданівки простяглись яринові поля. Граничною лінією була вулиця, яка простягалася з полудня на північ, якій польська окупаційна влада дала назву «Ґрунвальдска», а згодом перейменувала на «Мєйска» (Міська). А коли в 1939 році нас «воз'єднали», вулиці надано нову назву, а саме «Сяйво», а Левандівку перейменовано на «Жовтневе».

Восьмий дім, якщо рахувати від рогу вулиці Широкої, яка перетинала Левандівку від сходу на захід, був дім, де я народився, під числом 117. Був це дім із площадкою, господарськими будинками і господарським устаткуванням. До нього входилося і в'їжджалося великою хвірткою, радше воротами, так званою «брамою». Перед домом упорядкований садок та квітник, з насадженими по боках кущами фіолетового і білого бузків. Позаду овочевий сад та город, який притикав до шкільних будинків «Рідна Школа». Тут я провів своє дитинство, свої юні роки, свою ранню молодість.

Народилося нас два брати-близнюки, але не довелося моєму братові довго жити; через кілька годин помер. Здається, я був молодший. Христив мене парох місцевої церкви о. Євген Гаврилюк; дали мені подвійне ім'я Олександер-Богдан. Родина була велика: мати, батько, п'ятеро дітей (дві сестри і три брати), бабуня і приймачка. Бабуся, мамина мати, уже від старости похилена, одначе міцного здоров'я, завжди з рум'яними щоками, з горбуватим носом. Вона завжди була всім незадоволена, все не так, як повинно бути, на її думку. Батько, Антін Іванович, високий, кремезної будови, з чорними вусами, все був старанно зачесаний. Малоговіркий, здавалося, що завжди думає про щось поважне. Мати, Катерина (з дому Коцуй) була середнього росту, з гарними, ніжними рисами обличчя, а її чорні очі промінювали радісно і неодмінно добротою. Старші сестри — Антоніна і Олена, старші брати — Володимир та Осип. Приймачка була молода, сильної будови, суворої вдачі дівчина, з надзвичайним здоров'ям і силою. Вікторію, як вона була ще дитиною, адоптувала бабуся, яка після смерти діда замешкала в нас. Спостерігаючи її поведінку, кожний з нас мав враження, що це хлопець: допомагала матері на кухні,

Родина Скоценів

Сидять зправа: батько Антін, сестра Олена, бабця Каролина Коцуй, сестра Антоніна, мати Катерина з сином Олександром на колінах. За ними стоїть Вікторія. Перед ними зліва стоїть: брат Осип, сидить племінниця Олена, брат Володимир.

прала білизну, доглядала худобу, допомагала в полі, тобто працювала невтомно, без відпочинку. Вона у всьому знаходила вдоволення, проте була зовсім нежартівлива, часто-густо навіть за невинні жарти карала нас малих ляпасом чи стусаном.

Коли йдеться про матеріяльну сторону життя нашого дому, то це була домена батька. Він дбав про те, щоб усі роти не були голодні і щоб мали дах над головою. Але наше духовне життя було завданням матері, яка весь час турбувалася, щоб родина була чиста, нагодована і щоб діти знали «Отче наш» і «Богородице Діво».

Одного дня, коли мені було п'ять років (пам'ятаю це добре), батько підійшов до мене, коли, власне, я безжурно бігав по подвір'ю, схопив мене на руки і через сад та хвіртку так перейшли ми до дитячого будинку «Рідна Школа». Там він записав мене до дитячого садочка, що тоді називався «Захоронкою». На другий день, коли я вже сам прийшов до садочка, я застав там повно дівчаток і хлопчиків, моїх ровесників. Кожного дня вчителька проводила з нами кілька годин в іграх, забавах, співанках. Згодом, в години наших занять, вплела вчити напам'ять віршики. У гарні, теплі дні ми виходили на обширне подвір'я на дозвілля і тут ми, моторні хлопчаки, трималися свого гурту. Тоді, коли вчителька прикладала більше уваги дівчаткам, залишаючи нас самих, ми це використовували і знаходили для себе забаву. Копали всякі пусті банки по консервах, тим імітуючи те, що часто бачили «на оболоні», як це старші ганяли за бальоном.

Минуло літо. Настали холодні дні. У садку тепер ми кожного дня підготовлялися до зустрічі святого отця Миколая та різдвяної ялинки. На саму згадку про приїзд отця Миколая наші серденька починали битися жвавіше. Щось таємниче, містичне, незрозуміле сповивало наші душі, навівало чарівні образи, мрії, фантазії.

Врешті, по довгих, безконечних очікуваннях, одного вечора в садочку задзвеніли дзвіночки. Довгоочікувана хвилина надійшла. З трепетом в душі я тулився до колін бабуні, з якою прийшов цього вечора у садок, в душі сумніваючись напереміну з надією, чи справді я був чемний, щоб отримати дарунок. І так, неначе Бозя вислухав мою молитву, св. Миколай простяг мені великий пакунок. З палаючим лицем я нервозно тягнув бабусю додому. Вона мене розуміла, й я, мов вихор, біг засніженим городом до хати. Гарячково, навіть не скинувши верхнього одягу, я розпакував пакунок, в якому, крім різного роду солодощів, приладдя до писання та зошитів, пишався невеликий зелено-синій м'ячик. І моя мрія здійснилася. М'ячик був легкий і при найменшому ударі гасав, мов живе срібло. За його меткість я полюбив його. Та недовго довелося мені втішатися ним. Після Різдвяних свят я взяв його в садочок. В кімнаті , де ми проводили навчання, він розбив усі склянки, пляшки, з письмового столу поскидав усе письмове приладдя; попав у вікно й вибив шибку. Терпець завідуючої

садком увірвався. Вона сконфіскувала м'ячика й замкнула в стінній шафці. Не допомогли й не вдіяли нічого навіть втручання мого батька, який у той час був головою рідношкільної ради.

Ми й далі виходили на шкільне подвір'я для розваги, однак без м'ячика — він був далі під ключем. Одного дня діти в садочку вчинили гамір: до садочка завітали батьки дітей та отець-парох з місцевим учителем і директором школи. Наша вчителька, всміхаючись, закликала мене до себе, відімкнула шафку, звідки передала мені мій м'ячик. Я не знав, що мені говорити від того щастя, яке в той час огорнуло мене. Добре, що почали розставляти крісла. Сходилися родичі-гості та сідали на приготовані їм місця. Ми, діти, перед ними співали, деклямували, говорили завчені віршики. Потім говорили директор школи, отець-парох і мій батько. А потім підібрали нас по парах і завели до приймальної залі. Там на столі були приготовані для нас закуски та гаряче молоко. Після сніданку наша виховниця промовила: «Ви, діти, вже підросли, час вже вам до школи. Сьогодні я вас прощаю, тому що свій побут в садочку ви вже закінчили»...

По цих словах вона відійшла, нишком витираючи непрошену сльозу. Рік часу було досить, щоб зжитися з цією громадкою пустунчиків.

Як то кажуть, багато води проплило в ріках з того часу, багато спогадів забулося, змінилися часи, люди, довкілля, а все ж таки часто саме на старші роки ввижаються мені ці безжурні дитячі роки. Немов у сні, як щось далеке, неясне, а все ж таки таке близьке серцю прикривається серпанком понад півстоліття. Та проте такі незабутні дитячі ці дні, що пишучи ці рядки, чую, як в вухах бренить дитячий спів, як це співали ми в садочку:

«Веселе, щасливе дитяче життя,
Нас горе не давить, не тисне журба,
Сміємося, жартуєм, співаєм щодня
Веселе, щасливе це наше життя!»

НЕЩАСТЯ І ЩАСТЯ З М'ЯЧИКОМ

Частенько я ходив на пасовище під лісом, де паслися наші дві корови. Пригадую собі, що одна з них була красою, так що ми назвали її Писанкою. На пасовищу була вона одною з найлютіших, але попри цю лиху рису, була молочною та сильною, друга червоного кольору з назвою Москаль. Крім цих двох корів, був у нас ще гнідий коник, яким я все любив їздити верхом на пасовище, щоб привести до загороди худобу. Тоді я сідав на свого гнідого й однією рукою притримуючись гриви, їхав до хати. Багато разів батько остерігав мене: «Тримайся гриви обома руками, їдь поволі!» Ці його зауваги я то не дуже слухав. Й ось одного дня під вечір, коли я погнавсь на своїм гнідім за коровами, таким же

ґальопом вертався й назад, й несчувся, коли стрімголов злетів із гнідого... Це ж не перший раз, одначе цим разом випав мені із-за пазухи мій м'ячик, з яким я ніколи не розлучався. «Що ж тут робити?» Вже сутеніло, а м'ячик покотився та шукай «вітра в полі!»... Треба зловити гнідого та повертатися додому. Та тепер сталося для мене щось цілком незрозуміле. З недалекої корчми вийшло кілька «небесних птичок» та з лайкою накинулися на гнідого. Один сів верхи, а другий ляг упоперек, третій ломакою підігнав коника та й помчали стрілою... Я з переляку розплакався, та свідомий того, що сталося щось страшне, я бігом подався в сторону дому. Прибігаю, а тут перед ворітьми, що були відкриті навстіж, зібралося кільканадцять сусідів, які на щось вказували руками, щось гаряче говорили. Я чимдуж просунувся крізь натовп і моїм очам представилася смішна картина. На землі лежать п'яні батяри, а над ними стояв мій гнідий, б'ючи передніми копитами землю, голосно іржав. Звідкись знайшлась і «владза» на чолі із «презесом» Валєнтином Кулясьом.

«Владза», тобто два поліціянти, найперше вислухали людей, потім випхали їх за ворота, а тоді щойно взялися за «потерпілих», які лежали на землі, мов мертві. Вони мовчки повитягали із шкіряних футералів довгі ґумові палиці, но... й почали «воскресати померлих». Після двох-трьох ударів «воскреслі» рвонули, мов шалені, та щезли в юрбі цікавих. «Розейсьць сєн!» (розійтись!) — скомандував старший поліцай і народ із гамором і сміхами почав розходитися.

Того вечора пішов я спати до стодоли на свіже пахуче сіно, де вже лежали мої брати, бож завтра початок жнив, і хто живий — все вирушає зібрати те, що Бог послав. Довго не міг я заснути, згадуючи загублений м'ячик, а потім цілу ніч у сні привиджувався він мені.

Розбудила мене ранішня метушня. Все, що було вдома, вибиралося у поле. «Коси, косо, поки роса». Повний віз жінок та чоловіків від'їжджав. З ними і я. Чимдуж зібравшись, я похапцем поснідав і побіг, щоб сісти на воза. Так чи інакше, вдома нема що робити, а піду в поле і може... може там віднайду свою втрату...

Природа ожила. Настав чудовий, літній ранок. Купалися в проміннях сходячого сонця Кортумівська височина та Високий Замок. Сонце золотило траву, старі, вкриті мохом пні придорожніх дерев. Під подувом раннього вітерця колибались хвилями доспілі лани збіжжя. Де-не-де серед цього золотого, пахучого моря виднілі сині волошки, багряніли до сонця кров'ю налиті маки. Зацвірінькали на всі лади польові цвіркуни. Прямо над головами женців збився у височінь чубатий жайворонок, почав виводити трелі. Зігнулися женці і лише одноманітний шорох серпів ворушив ранню тишину.

Здоровий, дебелий, а заразом добродушний селянин із недалекого села Вороців в'язав зжате збіжжя у снопи та складав їх у полукіпки. Він побачив, як я всюди за чимось шукаю. «За чим, дитино, шукаєш,— спитав,— не заважай тут». Коли ж я розказав

йому за моє лихо й згубу, він голосно розсміявся: «Не журись, нема м'ячика, тоді татко тобі купить другого». Він говорив так переконливо, що мені нічого іншого не залишалося, як примиритися зі своїм горем.

Десь за тиждень почали звозити з поля снопи. Цей дядько з Вороцова мав звичку вантажити віз високо. Це саме зробив й цього дня, навантаживши віз снопами, притягнув снопи рублем, схопив мене за ковнір сорочки та за ногу й висадив ген аж на верх. «Уважай,— каже,— держись міцно рубля, щоб не впасти з воза»! Коні пішли повільно, віз на вибоїнах дороги хитався, мов корабель на морі. З мого високого сидження я бачив все довкола. Ось гурт хлопчаків біжить навздогін нашому возові, чіпляється полудрабків, а то чую, що хтось лізе по шнурі, яким прикріплений рубель, вгору. Звертаюсь до дядька, який, задумавшись, тримає в руках віжки. Дядьку,— кажу,— хлопці чіпляються воза, хтось лізе нагору». Ще я не докінчив, як почувся пискливий вереск... та голосний крик якоїсь жінки: «Господарю, стримайте коні, хлопець упав з воза!»

Дядько, не поспішаючи, своїм питомим «т-р-р-р-у» стримав коні, зліз з верху, а я скотився за ним. Бачимо, позаду хлопчисько висить головою вниз, замотавшись в мотуз, яким був прикріплений рубель до воза. Лице набігло кров'ю, несеться слабе похлипування. Як це може бути, що він ще живий, адже, падаючи горілиць, міг вдарити головою об щось і... по всьому!..

Однак, що в тій хвилині мене зацікавило, це те, що хлопець у руці тримав мого м'яча. Ось де ти!.. Неодмінно, після того, як він буде вже на землі, відберу від нього свою втрату. Дядько, довго не думаючи, посадив собі хлопця на плече, а коли вже цей цупко тримався його рамена, дядько відмотав заплутану в мотузі ногу та поставив хлопця на землю. В цей самий час я підбіг до нього й зажадав звороту своєї втрати. Хлопець, наляканий, плаксивим голосом промимрив: «Якщо це твій, то візьми його, я його недавно знайшов ось там, у полі...» — говорячи це, він вказав напрямок, де саме він його знайшов.

Я вже його не слухав, радий, що віднайшов свою втрату. «Тепер, братіку, не так то скоро втечеш від мене»,— приговорював я сам до себе, біжучи щосили додому.

«ЛЬВІВСЬКІ БАТЯРИ»

Влітку я часто їздив з робітниками на наші лани, на наші левади. Був це час сінокосів на луці, яка тягнулася від Білогорського лісу аж ген під селище Баторівку. Баторівка теж знана була із назви «Батярівка», тому що тут жило багато, як тоді у Львові називали деяку частину міського населення, так званих «батярів». Був це елемент, що на протязі цілого свого життя жив з колізії з правом, поліцією. Жили вони у злиденних домах-халупах на

периферіях міста, або в декількох міських робітничих дільницях, таких як Замарстинів, Клепарів, Личаків, Горішня Городецька та почасти в середмістях. Їм були властиві всякі веселощі, пустоти, безжурність. Жили, щоб «фраєра», «жлоба» «обкантувати», кажучи на їхній мові — жили, щоб обдурити людину не з їхнього середовища. Не гордили і крадіжкою; були між ними: «шніцяжи», «доліняжи», «пайонкажи». — На «ґранду» не ходили, ні «мокрої роботи» не виконували. Час від часу один другого «пошнітував», а як треба було — безжалісно пхав лезо ножа під ребро в серце і наступала «дінтойра» (смерть). У списку їх характерних прикмет знайдете такі чесноти: безстрашна аж до безумства відвага, сміливість, показна, неудавана хоробрість, амбіція і честолюбство. Не легко є визначити й чітко окреслити слово «батяр», бо між ними були теж і справді чесні люди, які лише із-за довкілля привикли до тої «ферайни», до їхньої мови, якої не так то було легко розуміти. Для читача подаю деякі вияснення цих слів; ось вони: «фраєр» — інтеліґент-дурачок, не з їхнього довкілля. «Жлоб» — простюх, з тією різницею, що це слово вживалося на окреслення селянина. «Обкантувати» — обдурити. «Шніцяж» — мешканевий злодій. «Доліняж» — кишеньковий злодій. «Пайонкаж» — злодій, що спеціялізується в крадіжці білизни по стрихах. «Ходити на ґранду» — крадежі ґвалтом, виривання торбинок чи то загрожуючи зброєю когось грабувати. «Мокра робота» — убивство задля наживи. «Пошнітувати» — порізати когось ножем. «Дінтойра» — приречене убивство, смерть. До речі, можна цілий том присвятити цій унікальній і неповторній верстві львівського населення, якими були «батяри». Не моєю ціллю є розписуватися про це, одначе, проживаючи в довкіллі цієї, так би мовити, «породи істот», людина дещо й могла засвоїти собі з їхніх навичок та неодноразово доводилося з ними в своєму житті зустрічатися. Тут наведу маленький епізод, як рівнож в тракті свого писання до цієї теми ще повернуся.

Було це весняною порою. Ми, тобто наша родина, поверталися пізньою порою додому. Дядько й дядина видавали заміж свою дочку. Ми забарилися до «ранньої зорі». Сестри йшли попереду, усі ми решта позаду. Раптом сестри, важко дихаючи, бігли в нашу сторону з криком: «Бандити! Бандити!» Ми стали, мов укопані. Тікати не було куди, довелося зустрічати їх віч-на-віч. Вмить обскочили нас чотири типи так званих «небесних птичок», чи то пак батярів, що це «не сіють, не орють, а збирають...» Один з них гаркнув: «Віддавайте все дорогоцінне, що у вас є, як ні — то вам макітри порозбиваєм» (тобто порозбиваєм вам голови). Моя мати, яка все вміла зберегти рівновагу та не легко впадала в паніку, підійшла до одного з них, піднесла догори його кашкет і промовила:

— Ой, пане Бартолетті, як ся маєте? То це ви? Як поживаєте? Вчора я мала нагоду говорити з вашим батьком. Чи він щось вам переказав для нас?

«Батяр» зблід. Він уже не той, вже знітився, та сам не знає на яку ногу ступити. Ледь чутно промовив: «Як це ви, панство,

можете такою пізньою порою сюдою ходити, адже всякі люди тут переходять, можна натрапити на біду... Ми вас тільки хотіли налякати, навіть на думці в нас не було, щоб вам кривду зробити. Ми це тільки так для «пацалихи», для «пуцу». Ми вас проведемо,— вже цілком смирно сказав Бартолетті.

— Уклінно дякуємо, ми підем самі,— відповів батько.— («Пацалиха» — жарт, насмішки, а «пуц» — відповідає першому, однак жартується з тим, кого знається).

Так то львівські батяри, мимо своїх пустощів і частого безділля, гордилися своєю готовістю допомогти потребуючому, а навіть коли треба — не шкодувати життя. Зуміли польські займанці використати саме цю львівську «батярню» у 1918 році, й ця «батярня» у великій мірі виборола їм владу у Львові.

ВІЙСЬКОВИЙ РЕМІНЬ

Напроти нашого дому, а радше на протилежній стороні вулиці Міської, від рогу вулиці Широкої, аж ген до селища Баторівки, а відтак уздовж вулиці Широкої, з одної сторони, та забудувань і рейок т. зв. Клепарівської вантажної станції, з другої, та залізничними майстернями Головного двірця, так би мовити, замикався неправильний прямокутник величини приблизно двох квадратових кілометрів, на якому ще за австрійської влади було побудоване військове летовище. Під той час стаціонував там шостий летунський полк, який згодом був перенесений на нове летовище в місцевість Скнилів, біля Львова, при шосе, яке веде на Перемишль. Там теж побудовано цивільне летовище, з його модерними спорудами та військовими касарнями.

В той час вся друга сторона нашої вулиці була загороджена високим дротяним парканом з колючого дроту, під яким проходжувалися вартові вояки. В дерев'яних бараках жило військо, знову ж у великих бляшаних бараках містилися ремонтні майстерні для літаків. Я часто вилізав на дерево, щоб дивитися, як піднімаються та приземлюються на той час «великі» двокрилі літаки. Це були початки як військового, так і цивільного летунства.

У глибині летовища, в сторону до вулиці Широкої, вилискувалося до сонця невеличке озерце-ставок. В літні гарячі дні я часто ходив з своїми ровесниками туди купатися. Вода в ньому була плитка, нагріта, тому ми, дітвора, бовталися біля берега, не наважуючись йти далі. Все було добре, доки на дротах не появилися остерігаючі написи, що вступ на терен летовища усім посторонній забороняється. Збільшено було того року вартових, які ганяли за нами, а зловивши «парили» вояцькими ременями по спині. Та якось і мені довелося попробувати цього вояцького реміня під кінець літа. Надворі ще стояла сильна спека. Я та декілька моїх ровесників, видовбавши яму попід загородою, пролізли на терен летовища і чимдуж побігли до ставка. Це побачили деякі вояки, що стояли в черзі до кухні за обідом, і заки ми почали

хлюпатися у воді, вони нас оточили. Під крики брудної лайки кожний з них бив притриманого хлопця паском; те саме сталося й зі мною. Відтоді я постановив більше за військову огорожу не йти купатися.

ІДУ ДО ШКОЛИ

Одного дня батько повернувся з праці раніше до хати. Він працював конторським службовцем у поштамті. На всіх вісімсот поштових урядовців залишилося всього лише шість українців ще із австро-угорських часів.

— Іди,— каже,— до матері, хай вона тебе помиє, переодягне, причеше волосся...

Мати, як звичайно, була занята працею, тому передала діло мого причепурення нашій Вікторії. Це була її професія. Вона зловила мене, як підсвинка, між розставлені ноги і почала мити, дослівно прати, терти, скребти. Потім причесала моє волосся гребенем і щіткою. врешті витерла мене цілком шорстким рушником. Щойно потім надягла на мене білу сорочку, випрасуване вбрання. В час таких невинних «обхарень» моя душа часто була «у п'ятах». І цього разу, я вже не чекав довше на розчесання волосся, вирвався від неї й миттю опинився біля батька. Він закінчив мою туалету, взяв за руку і крізь прокладену доріжку в саду попровадив до шкільного будинку, де містилася школа товариства «Рідна школа».

Тут у шкільній канцелярії сидів біля столу директор, Василь Манько, який привітався по-дружньому з моїм батьком, погладив мене по голівці і сказав мені: «Ти вже виріс великий, у дитячому садочку більше не будеш, час тобі починати шкільні лекції у першій клясі. Іди до вчительки, хай внесе тебе у список учнів». Так почав я перший рік мого навчання.

Наші клясні заняття кінчалися раніше, ніж у вищих клясах. Однак ми часто залишалися довше, щоб приглядатися до старших дітей, як вони під час довших шкільних перерв забавлялися на подвір'ї і співали. Третя та четверта кляси співали пісні на два голоси. Безперервні хороводи і співи безжурної молоді заставляли мене пересиджувати довгі години на шкільному майданчику, біля відчиненого вікна шкільного будинку та вслухуватися у мелодії ріднoшкільних дівчаток. А вони з відчуттям співали:

Ой, встань, встань, подоляночко,
Обмий личко, як те скляночко...»

або:

Жила-була царівна, царівна
Царівна молода...»

Співали щиро, безжурно, вживалися в усе те, що проспівували. Часто до мене, що зечаровано прислуховувався, підходив

місцевий отець, парох Гаврилюк, торкався злегка мого плеча і промовляв: «Іди, синочку, додому. Пора вже!» Чого він тоді хотів від мене? Чи він не знав, як гаряче я люблю слухати пісні!

За якийсь час я уже не слухав більше пісень. Як тільки сторожиха з великим мідяним дзвінком у руці продзвонила, щоб кінчати лекції, а всі діти вибігали на вулицю, я хапав свого м'ячика й миттю вибігав на шкільне подвір'я. У ніякому місці не було так вигідно і свобідно гратися м'ячиком, як саме тут, на цьому подвір'ї. Воно звідусіль було оточене шкільними спорудами і хоч як безцільно було ним «шпурляти», він завжди був на місці — посередині. Він ніби знав, чого я хочу — відбивався від кам'яних застав, повертався мені під ноги назад. Чи ж можна було мріяти про щось краще? Уся моя насолода була саме там! Раз мені здалося, що наш пан директор, який наглядав, проходжаючись по майданчику, зробив кислу міну, наче був незадоволений, і я постановив знайти собі іншу розвагу.

У нашого сусіда при дорозі ріс високий ясень, з розлогими довгими гілляками. Отож я і пробував вилізти аж на самий верх дерева. Довго я на нього дерся, врешті окровавленими ногами осягнув свою ціль. Примостившись вигідно наверху, я розглянувся довкола. Що за красота! Видно не тільки будівлі «Рідної Школи», але й споруди польської школи, костьола та нашу церкву, а біля неї простору дзвіницю. А ось вийшли діти з польської школи, вертаються додому; вони поводяться на вулицях зовсім так, як наші. Не відрізниш!

Яких пісень мене не навчили у садочку і тепер у школі, всіх їх я тепер проспівував, репетував, аж у вухах дзвеніло. Що тільки завчив, те й співав:

«Батьку Тарасе, вкраїнські діти
Поклін любови приносять тобі...»

або:

«О, Україно, о люба ненько,
Тобі вірненько присягнем...»

а далі:

«Гей, там на горі Січ іде...»

і врешті:

«Ми, гайдамаки, ми всі однакі...»

Сусіди по обох сторонах, поляки, сприймали мої дитячі виспівування з нехіттю, а то й вороже. От хоч би наша сусідка з правої сторони. Вона саме підрізувала деревця у своєму саду та підливала водою розкішні квіти. «Зійди вниз,— казала,— весела дитино, досить співати! Ще чого доброго впадеш на землю і наб'єш собі синяків!»

З другої хати вийшов старий чоловік, пенсіонер, буркнув щось під носом, мовляв, не дадуть подрімати та заприсягався, що «спере» мене ременем, як не перестану.

А ось повертаються з роботи робітники з залізничного депо: «Уважай, би ці єнзек нє усхнол»,— гукали в мою сторону. А я наперекір ще дужче завивав голосом... Та врешті й я мав цього досить, почав злазити, аж чую зненацька підбадьорюючі голоси батькових друзів: «Співай, хлопче, співай, козаче, досхочу!»...

ПОЗАШКІЛЬНІ ВИТІВКИ

По другому боці летовища, за огорожею то прилітали, то відлітали військові літаки. Іноді я, прийшовши зі школи, з'їдав, що подала мати, і тут же зразу виходив з хати, сідав на в'їздну браму і з великою уважністю стежив за ними, як вони відривалися від землі, підіймалися вгору і знову приземлювалися. Викрити те «щось», що спричиняло його підіймання та приземлювання полонило всі мої думки. Не раз глядів я, як літак знижувався і ось-ось зачепить за баню Головного двірця чи хреста на костьолі. Про ці зауваги чув я від старших хлопців.

Надходила осінь, час для дітвори пускати в повітря «орла». Старші хлопці разом зі мною, їхнім помічником, зробили великого повітряного орла з довгим хвостом і великими червоними очима. Помалювали й прибрали, згідно з правилами. Щоб його підняти вгору, два хлопці мусили його тримати оподалік, а два старших, взявшись за шнурок, на якому він був прикріплений, почали бігти. Під подувом вітру наш орел піднісся вгору, а набравши рівноваги, почав ширяти в повітрі, немов справжній орел. Аж ось раптом подув сильніший вітер, слабий мотузок урвався, й ті, що його тримали, попадали на землю, а наш орел, гнаний вітром, у скорому часі зник з очей. Ми думали, що на цьому наше «нещастя» закінчилося, однак, чи мало це щось спільного з нашим «орлом», цього виразно не можу сказати. Саме в той час робив нормальну на три точки посадку одномоторовий літак. Здається, що це був його пробний лет. Майже над самим костьолом він хитнувся раз, потім ще раз, аж врешті зачепив колесами за хрест, бубликом зігнув його, скажено заревів, намагаючись раптово піднятися, та не встиг, дзьобом влучив у землю. Наші хлопці-гімназисти, не в тім'я биті, знали в чому справа, чи то догадувалися. Швидкоруч змотали на руку останки мотузка і зникли, радше повтікали. Після суматохи з літаком військо оточило поблизькі вулиці. Почали по хатах поголовний обшук, розшукували, допитували, одначе будь-яких переконливих доказів провини не знайшли. По всякій правдоподібності, стався дефект в моторі. Тільки вишкільний військовий старшина, який жив поблизу нас і знав мого батька, радив йому, щоб мав нагляд над синами та щоб забороняв їм пускати «орлів», бо в іншому випадку може напитати собі біди.

Так минуло кілька днів, а може й тижнів. Батько нас більше не пускав бавитися на леваді біля летовища. Тяглися довгі нудні

дні. Я, звичайно, після шкільних занять приходив додому, відбував свої домашні завдання: накреслював у зошиті кільканадцять літер, числив до п'ятдесяти, дедалі до ста, прочитував букваря. Та чи можна всидіти в кімнаті, коли надворі золота осінь, коли сонце кличе полюбуватися ним? Я не годен був всидіти в хаті, відставляв все своє шкільне приладдя та виривався надвір й біг на шкільне подвір'я. Якраз старші школярі виходили з подвір'я, закінчивши там свої ігри. Я почав гратися своїм м'ячиком. Сьогодні він видався мені несамовитим, ненормально легким, не таким важким, як останнього разу. Тому то я бив його без усякої надуми і обачности. Бив куди попало. Яке щастя, яка розкіш бути самому і пустувати, як тільки захочеться. Та не довго я втішався своїм «щастям»: вийшов директор школи. Він ніколи не виходив з рамок стриманости, але цього разу він люто спалахнув: «Забирайся звідси геть, поб'єш вікна. Не завдавай шкоди, а мені турботи!» — кричав він люто. Справді,— подумав я,— це може статися і тоді що? — Клопіт дома з батьками!...

У розпуці цього пополудня я забрався на свій ясень. І з трудом видерся ген на гору та виспівував. усе, що знав, виспівував своє горе!

ВЕЛИКИЙ М'ЯЧ

Часто я любив приглядатися, як муштрувалися вояки. Одного дня муштри не було. На моє велике здивування, вояки в пополудневих годинах ганялися на площі за м'ячем, далеко більшим, ніж мій.

Все те, що вони робили, виглядало так комічно, смішно, прямо не можна було тому всьому надивуватися. І що вони тільки не виробляли, що не затівали! Бігали по полі, раз повільніше, то знову як навіжені. І що цікаве — піддали м'яча ногою точнісінько так, як це робив я. М'яч підлітав угору, падав на землю, стрибав і... проносився понад головами усіх! А вже понад усі мої уявлення було відбивання його головою! І знову те саме, тільки час до часу один з них напереді ловив м'яча у руки, кидав його назад у поле і знову всі бігали, стрибали за ним. Один між ними не грав, не торкав ногою м'яча зовсім. Він був у коротких штанцятах, в чорній уніформі, в устах тримав свисток й час від часу посвистував в нього. Тоді всі переставали бігати, а за хвилину знову те саме поверталося...

Раз він засвистів довго і пронизливо. Тоді усі зійшли з грища, сіли на траву біля воріт і жували, як наші корови жують. Їли вони помаранчі і цитрини. По якомусь часі рознісся свисток і знову всі почали бігати за м'ячем, тільки тепер ті, що були спереду нас, зараз зайняли місце по протилежній стороні, і навпаки. Навколо майдану стояли, дослівно облягли його, багато вояків, які чомусь несамовито кричали або плескали в долоні. Видовище тривало досить довго, і я дивувався, яка в них справність володі-

ти м'ячем. Все те мене захопило, і я забажав уміти гратися м'ячем так, як вони.

Від того пам'ятного дня я дуже часто проходжувався попід огорожу в надії побачити ще раз таку гру. І ось вони знову вийшли з поблизької касарні. Усі були в кольорових уніформах. Одні в білих сорочках та чорних штанцятах, другі в жовтих сорочках та блакитних штанцятах. Стали рядом на майдані, щось там тричі гукнули, а той кістлявий, що тримав свисток в устах, пронизливо засвистів. Почали бігати за м'ячем. Раптом бачу, як вартовий підніс загороду та кличе мене: «Ходи сюди, хлопче, будеш нам допомагати, щоб м'яч не попав у воду в ставку». Спочатку я не хотів вірити, однак коли він настоював, я обережно підійшов до нього. Біля нього з'явився якийсь старший вояк, який доброзичливо сказав: «Пан поручник сказав тебе закликати, щоб ти оберігав м'ячі від води.» Коли я став непорушно, мов пень,— мені навіть у сні не снилося, що я так зблизька буду оглядати їхню гру,— він завів мене поза футбольні ворота. «Тут,— сказав він,— лови усі м'ячі, не пускай їх у воду. Коли сьогодні скінчиш, приходь завтра.» Я стою, мов зачарований, годі промовити слово, але ось починається гра. Я стою за ворітьми і пильную. Пильную, як око в голові, щоб м'яч не попав у воду. Але не упильнуєш. М'яч підлетів угору понад головою і упав саме на середину ставка. Вони дістали десь другого і почали дальше ганяти, а я побіг у ставок. Я жердиною витяг його на берег, він був зовсім мокрий, і пробую бити його ногами. Та чи можуть мої ноженята післати його назад воякам? Не було ради. Вони сказали залишити його, на повітрі висушиться. Упав і другий м'яч у став. Я знову жердиною витягаю його. Роблю це залюбки, з великим задоволенням, без жодних нарікань. І так аж до вечері. Потім засурмив трубач, сповістили, що час на вечерю. Подали мені військову їдунку, сказали іти до похідної кухні. Куховар налив мені повну їдунку супу та ще докинув кусок м'яса. «Їж на здоров'я»,— припрошував.

Я не їв багато. Стільки вражень, скільки нових переживань! Я швидко випив юшку, поскладав усі мокрі м'ячі біля воріт і... шмиг у двері. Куди? — Очевидно, у ставок! О, яка насолода, яка розкіш по такій біганині викупатися! Я хлюпався досхочу, аж поки сонце не почало ховатися за Білогорський ліс. Цього разу я не поспішав, витер тіло рушником, який подав мені один із змагунів, що також купався, одягнувся й прийшов під хвіртку, де вартовий з усміхом відчинив її і пропустив мене, запрошуючи прийти завтра.

Справді, того вечора все, здавалося, веселилося. Навіть те сонце, що вже зайшло, сьогодні було інакше. Щоправда, вода в ставку освіжила мене. Мої ноги пашіли від припливу крови і боліли. Я випив горнятко молока і ліг у ліжко, де Вікторія постелила свіжу постіль, але сон мене не брав. Вулицею прогулювалися студенти, юнаки, дівчата. Старші сиділи на лавках з високою спинкою і подушечкою під сидінням і гуторили. Хтось грав на скрипці. Настала ніч. Синє небо вкрилося незчисленними зорями. У саду пахло квітами. Бовкнув дзвін-годинник на костьолі св. Єли-

савети. Він передзвонював ритмічно й голосно у вечірній тишині: один, два, три... дев'ять! Я закрив очі, повіки закриваються... сон.

Коли я прокинувся — почув спів. То вояки співали ранню військову молитву, якраз тоді, коли костьольний дзвін перекликувався з ними: раз, два, три... шість! Шість ударів. Співали вояки і старшини разом, співали щиро, благально. Признаюся, що по стількох роках скитань, трудів, переживань ще й сьогодні чую їх благодійний вплив на мене. Чи є ще де в світі країна, щоб військо у своїх вечірніх молитвах-співах так славило публічно Бога?... Це одне й величне із часів польської займанщини, що помандрувало зі мною у широкий світ!

У кімнату вкрався великий сніп світла. Заглянув день. З-поза Високого Замку сходило сонце. З цікавістю я поглянув крізь вікно на військовий майдан, чи часом знову не грають. Ні, не грають. Зате вони проводять ранні військові вправи, але для мене час збиратися в школу.

В школі я передумував те, що вчора мене так зацікавило, а це їхня гра головою. Треба буде мені це випробувати. Учора, як вони ударяли м'яча головою, то кров мені вдарила до лиця із страху, думав, що їх м'яч уб'є, але нічого злого їм не сталося. Я тоді реаґував криком, був зовсім збитий з пантелику. Сьогодні треба безумовно пробувати наслідувати їх. Коли ж я прийшов зі школи додому, виконав завдану лекцію, знайшов відповідне місце в саду. Я підкидав м'яч угору, а потім підставляв голову, однак нічого путнього з цього не виходило. Знову роблю те саме. Граю в м'яча, подаю назад, вперед, у сторони. Метаю очима вгору, підкидаю його, наставляю голову. Щось зашуміло, я відчув біль. Все-таки я зберіг рівновагу; миттю я опинився у хаті і ліг у ліжко. Деякий час в голові шуміло, а відтак все пройшло. Не так воно зле...

Кінчалися гарні осінні дні, ставало щоразу холодніше, погода мінялася кожного дня, настали ясні дні з вітрами; пожовкле листя покривало землю. Час від часу заглянуло сонце, але вже не гріло. Срібними, довгими ниточками тяглось у такі дні тонке павутиння «бабиного літа». Я використовував ці хвилини: ліз високо на свій ясень, який тепер стерчав голісінький, без листочка, та знову співав, дерся на весь голос. Вранці перед шкільним заняттям я проводив час на грі в м'яч, відбивав головою. Відбивати головою, як це просто, а як вигідно! Направляєш у будь-який напрям, наче ногою. Такі вправи продовжував я день-у-день, аж коли вже годі було вийти через сльоту надвір. Я мусив попрощатися із своїм майданчиком і ясенем аж до наступного року.

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ ПРИНІС КОВЗАНИ

Як тільки сніг притрусив землю легеньким, пушистим покровом, підкралася зима. Приморозки скували землю, річка-Фоса й ставок покрилися ожеледдю. Вісімнадцятого грудня знову

до нас до школи завітав св. Миколай. Цього року прийшов він у гості до нас, школярів, у почоті двох янголів та чортика. Які тільки закиди не винаходив цей чортик, мовляв, Тарас у саду грушки тряс... Мелася у кухні попеклася... Іван дурний, як баран... Проте всі діти дістали подарунки. Їх чесноти були кращі за їх провини! Святий Миколай подав і мені дарунок — гарні маленькі ковзанки з приладом для прикручування до черевиків. Безмежна радість та гордість знечев'я захопили мене.

Наступний день, дев'ятнадцятого грудня, в нашій парохії був празник. Святкували свого великого Покровителя, тому й школа була замкнена. Від самого ранку дзвонили в усі дзвони. Вірні спішили на раннє Богослуження. Недавно побудована церква пишалася по самій середині Левандівки своїм барокковим стилем будови, своєю великою банею, подібною до київської церкви св. Софії. Вона збуджувала подив в усіх місцевих і позамісцевих громадян. Навколо була гарна велика площа. По другій стороні вулиці, навпроти, приміщувалися дві крамниці — споживча і кредитова кооператива. Трохи далі, у бічній вулиці,— будинок початкової школи товариства «Рідна Школа», недалеко, бо лише три хвилини ходу, при вулиці Тараса Шевченка, знаходився будинок т-ва «Просвіти» — бастіону усього місцевого українського населення, зі своїми секціями: вокально-музичною, театральною, культурно-освітньою, спортовою, шаховою. Тут також було побудоване третє кооперативне підприємство огрівання-опалення. Наші батьки, щоб утримати ті громадські установи, важко попрацювали. Це вимагало великої посвяти часу й гроша.

Мій батько багато витерпів і зазнав лиха у своєму житті. За Першої світової війни він був австрійцями інтернований за вигадане русофільство і просидів довгі роки в каральних таборах Талергофу і інших. Перебув і хворів на тиф, дифтерію, пропасницю, на які хвороби повмирала половина таборовиків. Але він чудом вийшов живий і повернувся до рідні. Тут йому судилося пройти ще одне пекло: знущання і поневіряння по польських тюрмах. Маючи за собою пройдений шлях, він знав, як дорожити національними вартостями, знав, що їх треба передати своїм дітям. І вони, наші батьки, своє завдання виконали. У своїх синів і дочок вони вселили віру і запалили в їхніх серцях невгасаюче полум'я любови до всього свого рідного.

Цей урочистий день звеличав своєю присутністю Владика Іван Бучко. Він відправляв співану Службу Божу в асисті нашого отця-пароха та декількох священиків із катедри св. Юра. Співав місцевий просвітянський хор під дириґентурою директора школи Василя Манька.

По закінченні Богослуження увесь народ висипав на церковний двір. Тут уже встигли розбити свої намети, будки, страґани дрібні торгівці, розносщики і інші. Подібно, як це відбувалося кожного року у святоюрському храмі 6-го травня на празник св. Юрія.

Продавали все, наввипередки, вихвалюючи свій крам: «Добрий товар сам себе хвалить!», «Купуйте, добрі люди, бо завтра не буде»... І скільки й якого тут краму не було! Ґалянтерія, ювелірні дорогоцінні вироби всуміж з бакалією. Хрестики, медальйони, нашийники, ланцюжки, обручальні перстені — срібні, золоті, позолочені. А побіч гаряча ковбаса, гарячі страви, медівники, бублики, всякі лакоминки.

«Що тільки око бачить, що серце відчує, що душа прагне — все тільки за п'ять грошів!» — лунали вигуки, де продавали різні цяцьки для дітвори. Ось знову тут щось для старших... «Одинка виграє, трійка програє»— кричить один з «небесних птичок»,— підходьте ближче, добрі люди, пробуйте колесо своєї фортуни!» — закликає другий, крутячи колесом, на якому розмальовані різні числа. А ось ще один, справжній львівський «забіяка», кричить захриплим голосом: «Американська трамбулянка для Грицька і Степанка, хто грає, той має, хто не грає, той не має... Тарах... тарах... тарах — приїхав ковбой на трьох ногах...» і при цьому жбурляє на стіл жеребки. Розохотилися левандівські парохіяни, витягають свої гаманці, ану ж щастя допише! Включаються в гру, а з цього користають різні «шніцяжи», «доліняжи» і інша «батярня з-під темної звізди», яка лише й чекала, щоб «жлоби», «фраєри» витягали свої гаманці. Пішли в рух леза гострих, мов бритва, ножів, якими непомітно розпорювали одіж, щоб добратися до кишені, де захований гаманець. Аж ось серед цього гармидеру почулися голоси «катеринки»; це сліпець крутить ручкою музичний інструмент, з якого виходять крикливі звуки якоїсь неописаної мелодії. На «шарманці» сидять дві папуги і витягають жеребки із складеним гороскопом. Для одних ворожба сприятлива, для інших не дуже бажана. А наш «катеринщик» крутить держаком, «шарманка» грає, папуги горлають.

Хто не купував, хто не торгував і... не пробував свого щастя у грах; інший заводив знайомство. Розмовляли на різні теми, стоячи в гурті своїх людей. Скільки радости і втіхи було для дітвори, скільки дозвілля для старших. Незабутні галицькі церковні празники!

Як тільки моя мати по виході з церкви купила мені на спогад малого хрестика з ланцюжком на шию, я прослизнув повз неї та побіг до хати. Тут чекали на мене мої ковзани. Я швидкоруч скинув футряну шапку і плаща та почав розігрівати свої замерзлі руки й ноги. Як лише змертвілі кінчики пальців дали ознаку життя, я надягнув ще одні грубші шкарпетки, взув черевики й щойно тоді відітхнув з полегшою. Нарешті! Нарешті ці ковзани! Прикрутив я їх до черевик і вийшов на подвір'я. Раптом на свіжому повітрі я помітив щось таке, що досі не помічав. Снігу не випало багато! Як тут совгатися? Навіть рушити з місця не можна! Але там, на вигоні, теж немає снігу. Сумно стало мені на душі. Чого ж тоді св. Миколай подарував мені ці ковзани, як совгатися немає де! Глядів я в небо, просячи в душі снігу, щоб міг посовгатися на них.

З церкви повернулися мати й батько з вісткою, що вже офіційно сказано та заряджено, що 6-ий летунський полк переносять на нове летовище в Склинові. Все оболоння віддають на ужиток левандівської громади. Ще цієї зими знімуть огорожу, можливо, що колись відкриють тут міський парк. Ця несподівана радісна вістка особливо приголомшила мене. Я був на «сьомому небі». Це був справжній дарунок о. Миколая! Тільки подумати, цілу зиму зможу совгатися, а літом купатися у ставку. Ніхто не буде за мною ганятися та бити по спині поясом.

Так і сталося. Ми, молодші, совгалися по ставку, а старші віком хлопці вирубали посередині ополонку й заганяли туди гокейними кийками усі надибані камінчики й хворост. Тепер увесь вільний від шкільних занять час я перебував на леді, совгаючись, або патиком, який мав заступати гокейний кийок, вправлявся в тому, що старші робили.

СПОРТОВІ ВПРАВИ

Кінчалась зима 1926 року. Уступили морози, щез сніг. Дні ставали тепліші, відживала скована морозом земля. Прийшов довгоочікуваний місяць травень, а з ним у повній красі — весна. Зацвіли в городі бузки, півонії, рожі. Зацвіла наша червона калина. Появилися «майові» хрущі, які обліпили дерева і щовечора гули у саду над вишнями. Небо сяяло блакиттю.

У такі гарні сонячні весняні дні уся дітвора Левандівки виходила на великі простори оболоння, звільнені військом. Це було справжнє місце для дитячих забав, спортових ігор, а для старшого населення — заслужений відпочинок. Куди оком не глянь — всюди була дітвора й молодь,— розлилися по цілому оболонні, грали в футбол, їздили на вельосипедах, бігали, стрибали, вправляли. Але, насамперед, домінував футбол. Десятки м'ячів літало в повітрі. Кожний грав, як умів і як хотів. При цьому зчиняли гамір. Кожний вдалий удар м'яча сприймався галасливим ентузіязмом, властивим юним рокам. Увесь цей гармидер, уся ця біганина, гра й крики стихали тоді, коли на землю падали перші сутінки.

У моїх дитячо-юних роках мене манили всі види спорту, які я лише запримітив. Я випробовував себе. Хотілося знати, в якій ділянці я можу виявити себе якнайкраще. Ось був тут і рек, який залишило військо та на якому вправлявся славний легкоатлет-гімнаст поручник Муфка, якого неоднократно доводилося мені обсервувати, як ще був тут 6-ий полк. Та де там, у мене ніяк не виходило, штанґа на реку була загруба, щоб її обняли мої руки. Та й дістати годі. Довелося залишити река, бодай тимчасово.

Переді мною трамплін — місце гарно висипане жовтим піском для стрибунів. Іду туди на бігову доріжку, розганяюся, відбиваюся від трамплінової дошки, стрибаю у відстань. Міряють мій стрибок; з розгону три метри та 25 сантиметрів. Небагато,

невдало! Пробую ще кілька разів — не краще. Стрибок з місця: лиш один метр і 10 сантиметрів. Не добре. Те саме із стрибком у висоту. Повалюю положену на стовпцях поперечку, навіть не осягаю висоти одного метра. Повторюю, перестрибую і... знову повалюю. Довелося залишити стрибки, хоч би й теж тимчасово. Оглядаю жердину, чи зможу при допомозі її перестрибнути наставлену планку на стовпах. Йду на трек для бігу, розганяюся і... перестрибую. Три спроби успішні, дві невдалі. Міра висоти: два метри. Вдало і... невдало! Водночас із стрибками при допомозі жердини вправляю також стрибки з перешкодами. Виходжу, як раніше, на бігову доріжку, розганяюся і стрибаю. Очевидно, повалюю бар'єр додолу. Заявляють, що не осягаю навіть бажаного мінімуму висоти.

Одного дня постановлено змагатися в бігу на короткі дистанції: 50, 100 і 400 метрів. Уставлені судді з бігоміром міряли пробіглий час. Відстань 100 метрів я пробіг за вісімнадцять секунд. Казали, що на мої роки це був добрий результат. Також удалі були мої осяги в змаганнях у швидкості одного кілометра. Кінець-кінцем клясифікували мене як доброго бігуна у перегонах, але невдалого скакуна. Були ще тут гантелі-тягарці для підношення, для важкоатлетів. Я їх ніколи не брав до уваги; штангістом не думав бути.По закінченні усіх гімнастичних вправ й усіх легкоатлетичних змагань з моїми ровесниками, 10-15 хвилин я вправлявся на скаканці, деколи перестрибував мотузок, обкручуючи довкола себе, годину і довше. Увесь спортовий виряд і інвентар був приватною власністю деяких старших студентів, і як тільки ми повправлялись досхочу, вони забирали все те приладдя з собою. Тоді я приставав до гурту тих, які ще залишалися, натягав на свої малі руки боксерські рукавиці і вправляв навкулачний бій, а навіть дужання. Не один раз виходив я переможцем, положивши на обидві лопатки свого товариша, чи набивши комусь носа. Однак ні кулачний бій, ні важко-атлетична боротьба-дужання не дуже захоплювали мене.

Гімнастичні вправи та спортова активність дітвори й юнацтва захоплювали мене. Щодня у вільні години я один з перших приходив на площу для вправ, яку залишили нам військовики. Скрізь і всюди мої товариші мене приймали і радо вітали. Раділи, коли я включався в їхні спортові гуртки і брав участь в суперництві по їхньому боці. Я нетерпляче прагнув бути чільним, бути усюди першим, показатися, що я найкращий. Тому я вправляв й помічав, що з дня на день стаю осягати успіхи. Мої осяги поправляються. Я винаходив способи, методи, як досягти мети. Я теж відкрив у собі якісь вроджені здібності й обдарованість виконувати щонебудь легше, чим другі. Якась ґраціозність була у кожному мойому русі. Очевидно, що ті мої ще дрімаючі прикмети і ознаки хисту породжували заздрощі, а то й викликували ворожнечу. Це траплялося серед польських дітей і юнаків. Вже не кидали в мою сторону камінцем з-поза плота, а вигукували на весь голос: «Русін-

капусін!», «Тобє кози доїцьІ», «Караїм!», «гайдамака!» й тому подібне.

Такий стан не міг тривати вічність. Ті образи, непристойні вуличні лайки мусять скінчитися!. Був вихід — покинути тих моїх товаришів, які глузують з мене, знайти товариство, щоб почуватися в ньому свобідно. Мої погляди і думки кристалізувалися, заокруглювалися, вказували шлях виходу.

ЗАСНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛАСТ

Мав я доброго дорадника, опікуна й оборонця в особі мого найстаршого брата Володимира. Він був добрий спортовець, добрий учень, послідовний у своїх громадсько-суспільних поглядах, світив мені безустанно прикладом. У хвилини зневіри, у хвилини тяжких життєвих вирішень шукав я в нього порятунку, поради. У головній академічній гімназії у Львові він саме кінчав п'яту клясу. Він засвоїв теорію гімнастики під керуванням учителя фізкультури Павла Зимака, який у 1921-23 роках був головою СТ «Україна». Набувши теоретичну підготовку, брат Володимир старався набуте знання переводити в життя практично на спортових майданах. Крім того, як українець-патріот він заступав думку ніколи не «кривити душею», всі свої сили віддати для українського спорту. Часто, навіть дуже часто, доводилося мені потверджувати правильність його думок. Провидіння послало мені терпеливого, доброго у всіх відношення брата, що у львиній частині допоміг мені вибитися на одного із чільних українських спортсменів.

У Галичині був це час, коли засновували організацію Пласт. До Пласту, як організації, побудованій на засадах англійського Скаутінґу — всесвітнього братерства, свободи й рівности — горнулися всі: старі й молоді, діти й юнаки. Здебільшого це була учнівська молодь і студенти гімназії і вищих університетських навчальних закладів. В обсяг його діяльности рівнож входили західні окраїни Львова, в тому і Левандівка. Тут згуртувалася дітвора у новацьких гуртках, роях — юнацтво у куренях, а старші, сеньйори — у своїх уладах Старших Пластунів та Пластунів Сеньйорів. Разом це творило один Кіш — Станицю.

Пласт — організація для всестороннього виховання, плекання духу й тіла, швидко розгортався. Жодне громадське, жодне національне і церковне свято не могло обійтися без участи Пласту. У церкві пластуни й пластунки тримали почесні стійки на Великдень, під час поминальних Богослужень по загинулих вояках Українських Визвольних Змагань. Пластуни і пластунки змагалися у всіх спортових конкуренціях та змаганнях. Вони були всюди і в кожному часі.

На одній вечірній нараді в хаті, на якій були присутні також мій батько й брати, Володимир і Осип-Юньо, довідалися, що у читальні заснували для хлопців пластові гуртки: для дітей-новаків

— гурток «Ведмедики», а для юнаків — рій «Бобри», для старших хлопців — «Орли», а для старших пластунів і сеньйорів — «Чорти». Рівночасно постав дівочий Кіш ім. княгині Ольги, який ділився на дівочий рій новачок «Волошки», для юначок гурток «Незабудьки» та для старших пластунок «Лісові Мавки».

Володимир з усією рішучістю настоював, щоб я і брат Осип приєдналися до існуючих пластових гуртків, змагалися виключно лише між собою і сусідніми пластовими гуртками: «Розгортайте роботу поволі, поступово, добивайтеся успіхів між собою!»

При читальні «Просвіта» заснували футбольну команду Український Спортовий Клюб «Богун». Зможете брати участь у молодших запасних частинах. Організуємо наші легко-атлетичні змагання. Хочемо вас, юних хлопців, підготувати до тих конкуренцій, щоб з вас виросли українські спортовці на славу нашого спорту.

Треба було подумати перш за все про спортове поле, де б можна було проводити усі заняття. Залишене летовище напроти нашого дому вповні стало вимріяним положенням. Усе сприяло нашому щастю. Володимир у супроводі своїх двох нерозлучних товаришів-однокласників — Олеся Воробця і Олеся Ярка — керували вступними працями. Тут мушу згадати про цих двох хлопців, які походили з діда й прадіда українських родин, але в пізніших роках вони зрадили свою віру, перейшли на римо-католицький обряд і з українством не хотіли мати нічого спільного. Однак, як я уже згадав, в юних роках були вони ідеальними українськими хлопцями, які з посвятою співпрацювали при розбудові спортового руху на Левандівці.

Доводилося будувати і споряджати все з нового, так би мовити, з попелу. Насамперед треба було спорядити поле для легкоатлетичних вправ. Завдяки нашій винахідливості і завзятості, наша повсякденна праця набрала розмаху й лету. Побудували майданчик для ігор: відбиванки (волейболу), кошиківки (баскетболу), проклали нові розбіжні доріжки, трек для бігу, новий трамплін. Подбали про інвентар, два стовпи для фінішу з натягнутою стрічкою між ними. Скакалки для вправ, жердини для стрибків у висоту, кулю і диск для метання і врешті заможніші старші хлопці купили нам гарний білий шкіряний м'яч. Бракувало лише сітки для футбольних воріт.

На цей імпровізований спортовий майдан ми, українські діти і юнаки, у вільний від науки час виходили майже щодня змагатися. Здебільшого, були це діти і юнаки з сусідніх житлових приміщень. Точніше двадцять будинків, що стояли поруч себе на моїй вулиці, постачали спортовців, по два-три хлопці з кожної хати. Не всі вони були українці, декілька німців і навіть один жидівського походження, кликали ми його «Шльомко». Біда була в тому, що не всі вони були однолітками і тому в змаганнях на одному рівні із старшими натрапляли на труднощі. Ми різнилися віком, який можна було поділити на три групи, а саме: мій вік — я не мав майже жодних ровесників; брата Осипа, старшого за

мене на два роки, і брата Володимира, старшого за мене на шість років.

Очевидно, до «груп» ми не зараховували студентів вищих шкіл, чи тих, які заробляли на свій прожиток, а приходили, щоб заграти собі «в бальон».

Віком ми були юнаки між 10-ти і 15-ти роками життя. Тому що я був молодший, я не мав у своєму колі суперників, тому змушений був вступити до групи брата Осипа, де вони мене охоче прийняли. Брат Володимир був для мене учителем і моїм великим авторитетом. Минулими роками, коли я був ще у дитячому садочку, він розказував нам, двом молодшим братам, різні казки, історії, оповідання, що їх знав від нашої бабусі. Згодом розповідав нам цікаві історії з княжої, козацької доби. Були це цікаві оповідання, як «Захар Беркут», «За сестрою», «Віддячився», «Козацька пімста», «Чорна Рада» й інші. Ми їх слухали з увагою та дитячим захопленням. Ці оповідання продовжував він до часу, коли я готувався до вступного гімназійного іспиту. Не знаю саме чому він присвячував мені більше уваги і часу. Мабуть тому, що я в родині був той «мізинчик»-наймолодший. Він часто приглядався моїй грі у футбол і оком досвідченого знавця кваліфікував мої легко-атлетичні досягнення. Очевидно, що не все обходилось гаразд. Неодноразово я був примушений спокійно прийняти його зауваги, а то і фізичну кару. Наслідків не треба було довго чекати, я почав вибиватися на одного з чільних легкоатлетів.

Назагал брат був вдоволений моїм прогресом і в нагороду придумував завжди чимсь мене заохотити. Звичайно ми десь ішли: чи то до музею, чи то на різного роду імпрези, а чи то прямо на Високий Замок. Там він показував важливіші споруди міста. Одного разу (а був це перший раз) він забрав мене на майдан «Сокола Батька», де протягом двох днів проходили футбольні змагання між СТ «Україна» і УСК «Довбуш», Чернівці. Цими змаганнями галицькі українці нав'язали перерваний війною контакт з земляками Зеленої Буковини.

Було це радше спортове свято-зустріч силою розлучених двох братніх клюбів. Два дні з великим хвилюванням спостерігав я привіти, гру і відношення між спортовцями-довбушівцями в синьо-жовтих уніформах і їх прекрасну гру. У перший день вислід був 2 — 2, а на другий день буковинці розгромили львів'ян з рахунком 6 — 1. Я мав нагоду оглядати спонтанну радість глядачів з досягнень буковинських спортовців. Насправді, в цей час я ще не міг охопити своїм дитячим розумом всіх тонкощів цієї небуденної зустрічі.

Однієї неділі польський добродійний комітет влаштував легко-атлетичні змагання для всіх хлопців до шістнадцяти років життя. До участи було запрошено нас, українських пластунів. У всіх хлоп'ячих конкуренціях я зайняв перше місце. Змагання старших річників закінчилися — як фінал — бігом навпростець.

Траса виносила три кілометри та проходила повз залізничний шлях, попри гору Кортумівку. На півметі був установлений стовп, до якого кожний учасник мав доторкнутись і звідтіль вертатися тією самою трасою назад. У цьому бігу брав участь мій брат Володимир. Крім того, до участи зголосилися три німці, жид Шльомко Ботвін. На першуна фаворизовано поляка Збишка Маліновського, найкращого тодішнього спринтера. Першим прийшов до мети Володимир, випередивши і залишивши далеко позаду свого суперника Збишка. Колеґія суддів складалася з трьох національностей, але у більшому відсотку з поляків. Поляк «презес» був їх головою. Довго вони «дебатували» і врешті вирішили признати перше місце і медалю З. Маліновскому, мовляв «Влодзімеж Скоцень не доторкнув правильно рукою стовпа». Від несправедливого суддейського рішення я гірко заплакав. Оцю несправедливість я вперше у своєму житті зустрів і глибоко заховав у своїй пам'яті.

ФУТБОЛЬНИЙ МАТЧ УСК «БОГУН» — «АМАТОЖИ»

Вже дві неділі перед змаганням було наліплено на усіх рогах вулиць афіші, які сповіщали про футбольний матч між місцевими командами: Український Спортовий Клюб «Богун» та польський Спортивний Клюб «Аматожи». Це польське товариство приміщувалося у запливі річки-каналу, що розділювала місцевість Левандівку на дві частини: горішню і долішню. Тут було перехрестя вулиць Широкої й Міської. Над річкою прокладений пішохідний і проїзний містки. Саме тут, на цьому роздоріжжі й у його околиці, розташувалися польські громадські й державні установи. Новий, недавно збудований костьол з великим парохіяльним домом, чудовим садом ксьондза каноніка Покрифкі. Далі кооперативний будинок «Кулко Рольніче». Напроти два нові будинки «Школи Повшехней», а позаду костьола парамілітарна бойова організація «Стшелєц» По другій стороні річки великий будинок політичної шовіністичної партії ендеків, так зване «Товажиство Школи Людовей» (ТСЛ). Все це постало на протязі останнього десятиріччя, збудоване переважно для колоністів — поселенців з польських земель. Клюб «Аматожи» проіснував уже кілька років і у футбольних зустрічах показав великий досвід і вміння володіти м'ячем. Наша команда «Богун», доперва заснована, не могла чванитися такими успіхами. Загально сподівалися нашої невдачі.

Післяобідньої пори під будинок «Рідна Школа», де наші змагуни переодягалися, заїхало два вантажних авта братів Костя і Володимира Горбачевських, на які посідали наші змагуни. Спереду їхали дві легкові машини з членами управи та головою читальні. На автомашинах у білих сорочках та чорних штанцятах, на грудях яких були синьо-жовті відзнаки, сиділи: два брати, основники команди, Степан і Володимир Пазуняки, два брати, Кость і Володимир Горбачевські, два брати, Михайло і Іван Івахіви, Роман

Калявський, Роман Борис, Рудзьо Шнуровський, два брати, Лев і Стах Сеніви й воротар Омелян Кіцила. Між ними — гордий ланковий С. Березюк.

Як тільки похід рушив з-поза будинків, почала грати наша духова оркестра. Цей футбольний матч, ця небувала місцева подія, привабила багато людей, які довкола обступили майдан, поділившись на дві групи — симпатиків «богунівців» та симпатиків «аматорів». Кожні з них вітали голосним криком свою команду, однак найголоснішим був жид Іцик Вайсман, народженець Відня, якого й кликали «віденець», який тепер натискав на трубку свого автомобіля та вигукував на весь голос: «Слава Бохун! Слава бохунівці!... Покажіть! Не дайтесь!.. Слава!..» Йому вторили труби читальняної оркестри. Не дивно, що дев'ятдесят хвилин змагань проходили в атмосфері розладованих нервів, безупинних вигуків докорів і наган. Пристрасті розгорілися до «білого», вони степенувалися і ще з більшою завзятістю, коли було очевидним, що «Аматожи» матча не виграють. Їхні фанатичні прихильники прямо дуріли, кидаючи об землю своїми шапками. З полегшею об'єктивні глядачі прийняли свисток судді — закінчення змагань. Зіграли в нічию.

Богунівці, попрощавши публіку трикратним окликом «Слава!», сіли на вантажні авта і під рясні оплески публіки від'їхали, а процесія рушила до будинку «Рідна Школа».

Перша зустріч «Богуна» з поляками була успішною, вона влила нові надії та дала поштовх до дальшої діяльности. Завдяки невсипущим стараннях і завзятості відданої громадській і спортовій діяльності молоді на чолі з братами Володимиром і Степаном Пазуняками, ця футбольна команда постала та довгі роки проіснувала. Гордощі і слава передмість Левандівки, Богданівки, Сигнівки! Богунівці в очах української дітвори й юнацтва були героями, непереможеними героями. Ми бігали навколо них, заглядали їм у вічі, готові кожної хвилини сповнити їхні бажання.

ПЛАСТОВИЙ НОВАЦЬКИЙ РІЙ «ВЕДМЕДИКИ»

Як один із новацьких роїв, був створений рій «Ведмедики», до якого мене було записано і прийнято на перших сходинах з урочистістю. Вчили нас співати:

«Цвіт України і краса, скобів орлиний ми рід,
Ясні, веселі в нас лиця, любимо волю і світ.
Пласт — наша гордість і мрія, для Вітчини це наш труд».

На заняттях ми розгадували загадки, грали гру «Кіма», співали, заучували деклямації, головно з поезій Тараса Шевченка. Сходини кінчали так, як починали — трикратним окликом: «Сильно! Красно! Обережно! Бистро!»

Часто у літніх вечорах на нашому імпровізованому майдані влаштовували вечірні ватри. Розпалювали багаття, яке своїм

полум'ям пригадувало всім, що тут таборують пластуни. Що ж може бути кращого, більш романтичного, як сидіти під зоряним небом вночі, довкола пластової ватри? Яка повна змісту, як глибоко западає у серце, коли при ній заводиться пісню про Рідний Край, про його Славу, коли проводяться гутірки про прийдешнє. Скільки було сміху, радощів, невинних переживань! У такому піднесеному настрої серед темної ночі лунали наші пісні:

«Гей, пластуни, гей, юнаки,
Ми діти сонця і весни,
Ми діти матері природи».

Та не завжди наша ватра кінчалася щасливо. Часто приходили наші колишні товариші забав на летунському майдані, а як поляки не могли з нами бути при ватрі, тому із заздрости приходили глумитися з нашого співу, називали нас всілякими непристойними словами, а часом розкидали нашу ватру. Наразі ми оминали бійок.

Усі пластові заняття, чи як ми називали їх сходини, відбувалися в приміщеннях «Рідна Школа». Лише важливіші святкування, в яких брали участь усі гуртки, а то й Кіш, переносили до будинку читальні «Просвіта». Читальня знаходилася при вулиці ім. Тараса Шевченка, яку пізніше місцева влада перемінила на вулицю Широку, бо як же, така «шовіністична — гайдамацька» назва. Був це великий, прямокутний дім з великою простірною залею на 400 місць. Всередині містилася велика сцена із ґардеробою, позаду канцелярія, збоку притикала бібліотека. З другого боку — житлове приміщення для завідуючого господарством. Назовні велике подвір'я, на якому літньою порою юні хлопці й дівчата відбували гімнастичні вправи, грали відбиванку. Звичайним явищем були тут різні «фестини», танцювальні вечірки. Саме на цьому подвір'ї Пластовий Кіш відзначав щорічні Станичні апелі в день 22-го січня, 1-го листопада, Різдвяну і Новорічну Ялинку, а в день 6-го травня Свято Патрона Пласту, святого Юрія.

Ми дістали наказ. У неділю, 6-го травня, гурток «Ведмедики» візьме участь у Станичному апелі і перегляді Коша з нагоди свята пластового патрона св. Юрія.

Дбайливо зачесаний, одягнений у новий пластовий однострій, я подався вранці до читальні. Проходив біля костьола й саме в цей час задзвонили дзвони в костьолі і церкві, скликаючи вірних на раннє Богослуження. Дзвонили на всі лади, наче сперечалися — перекликувалися. Як добре знав я звуки наших п'ятьох дзвонів, завішених в окремо збудованій дзвіниці! Скільки то разів тягнув досхочу за шнури, раз тим більшим, басовим, то знову найменшим тенором, який, здавалося, заглушував усі дзвони. Дзвонив ними, тягнув за шнур, і вони мене слухали, здається, що добрим дзвонарем був я, тому може так добре відрізняв «наші» дзвони від костьольних.

На читальняному подвір'ї повівали на щоглах національні прапори. Пластуни ставали в лави, кожний відділ окремо з своїми прапорами. На команду «Струнко!» відспівано пластову пісню-гімн «Цвіт України і краса». Святкову промову виголосив відомий у Пласті курінний скоб Петро Ракочий. Деклямували: один пластун і одна пластунка. Гуртки юначок «Незабудьки» і «Волошки», під керівництвом Галини Кривої і Олени Скоцень, інсценізували вірш Т. Шевченка «Розрита могила». Свято закінчено славнем «Ще не вмерла Україна!».

На залі старші пластунки влаштували пластовий показовий кіоск із пластовими виданнями та нам, новакам і юнакам, приготували другий сніданок із солодощами. Незабутні пластові дні!

ЗАСНУВАННЯ 3-ої і 4-ої ЗАПАСНИХ КОМАНД «БОГУН»

Поскільки виховання доросту і підготовка молодих кадрів у спорті є важливою річчю, керівники ланки футболу заздалегідь підготовляють доріст. Тому то керівник ланки футболу УСК «Богун» запропонував нам, пластунам, конкретно, новакам і юнакам, вступити до УСК «Богун» та вправляти разом з ними вже як юнацькі команди Клюбу. Очевидно, що ми з радістю погодилися на це. Вже на найближчих тренуваннях поділилися ми на дві команди та давай копати м'яча, хто як умів, а чи, як хотів. Бігали за м'ячем чередою, сварилися, сперечалися, а то й «чипурилися» до бійки.

Ладу не було аж рішуча постава ланкового, який навів порядок між нами, уставивши нас до руханки і перервав безглузду біганину за м'ячем. Відтепер кожного тренування ми вправляли так само, як старші. Ось так, я запізнався з правильником футбольної гри.

Цього літа перша команда УСК «Богун» розіграла троє змагань. Двічі проти львівської СТ «України». На той час футбольна команда СТ «Україна» являла собою грізного суперника. У показнику табелі ігор вона займала одне із передових місць. Місяць пізніше українські спортовці гостювали вдруге на Левандівці і на футбольних змаганнях з місцевим СК «Стшелець», розгромили їх з рахунком 10 — 0! Тож перший програш богунівців з «Україною» 6 — 2, а другим разом 2 — 0 вважали ми за великий успіх, а спеціяльно ці другі змагання, де гравці СТ «Україна» мусили добре напрацюватися, щоб виграти 2 — 0. По закінченні змагань вони нас радо вітали з нашим успіхом та запрошували до себе на реванж.

На закінчення сезону відбувся відплатний футбольний матч із місцевим польським клюбом «Аматожи». Як і попередні, так і ці змагання насичені були брутальністю, розбиванням ніг, контузіями та частими неправильними рішеннями судді. Коли по одному такому випадкові польські глядачі вдерлися на поле гри і

почали зневажати словами, а то й чином наших змагунів, то богунівці демонстративно залишили грище, не кінчаючи гри. Від того часу УСК «Богун» перервав зв'язки з місцевими польськими командами і більше жодних змагань з ними не влаштовувано.

РІЗДВО ХРИСТОВЕ В РОДИНІ

Кінчалася осінь, а з осінню кінчалися й літні спортові гри. Оболоння спорожнилося. Надходили холодні дні. Пролетів, мов комар, місяць листопад, настав грудень. Ранками вкривалося все інеєм, тиснули приморозки, починалась нова пора року — зима.

Минули Свято-Миколаївські й Андріївські празники. Минули так, як усе минає і краю немає.

Настав 1927 рік, а з ним непомітно прийшли свята Різдва Христового. Скували землю сильні морози. Впав пушистий сніг, який мільярдами зірок іскрився вночі до місяця.

Релігійні, як і національні свята, мають непереможний чар на дітей та доростаюче юнацтво. Вони надають їм у дальшому житті цілеспрямованість; куди йти назустріч новим обріям, що робити, щоб по дорозі не впасти. У дитячі і юні роки все таке захоплююче, чарівне, чудове.

Стіл був накритий біленькою скатертю, образи прибрані вишиваними рушниками, а ялинка міниться різнокольоровими цяцьками в блеску маленьких свічечок.

Батько, який в такий святочний час не ходив до праці в уряді, виходить пооглядати худобу, тобто як це казали «поговорити» з нею — я миттю за ним, потім не поспішаючи йде до клуні, звідки виносить здоровий сніп жита. У час молотьби спеціяльно батько залишив його та з повагою вніс у хату.

Десь уже появилася перша зірка на небі і, згідно з традицією, наш патріярх лагідним голосом запрошує всіх до столу. Наша бабуся, як виглядало, чекала тієї хвилини — це ж її домена — з великою нетерпеливістю і набожністю. З безконечною смиренністю й добротою душі та безтямною любов'ю до рідні, піднесла тарілку з проскурою. Похитнулася, відкашлялася, врешті промовила: «Вітаю вас з цим Святим Вечором, віншую вам усім щастя, здоров'я, достатків, благоденства у добробуті! Амінь!»

Закінчивши своє віншування, подала проскуру батькові, як голові дому, а потім усім дев'ятьом членам родини по черзі, кінчаючи на мені, як на наймолодшому. Усю цю церемонію проводила вона з хистом та повагою і цей привілей, з огляду на її вік, вповні й справедливо належав тільки їй. Після віншування всі, як один, цілували бабусю в руку, а потім батькову і материну.

«Отче наш, Ти що єси на небі...» — почав батько молитву і ціла родина впала навколішки. Настала тиша, лише було чути тикання маятника старезного античного годинника на стіні. Ми в покорі клякнули та дивилися на кремезну постать нашого батька,

який, примкнувши очі, в покорі молився. Ця картина мого батька глибоко застрягла в пам'яті так, що вже минуло більш як півстоліття, ця картина стає мені перед очима кожного Свят-Вечора...

«Бог Предвічний народився, прийшов днесь із небес,
Щоб спасти люд свій весь, і утішився...»

Заінтонував батько і вся родина підхопила мелодію. Скінчивши одну стрічку, батько поздоровив нас привітом «Христос народився!», на що ми всі разом відповіли хором: «Славте Його!», та засіли до святої вечері.

Було дванадцять страв за прадідним звичаєм: борщ, кутя, риба, сушені овочі, вареники, голубці, хліб з непросіяного борошна, білий хліб, печиво мигдальне і сухе, кисіль, пряники, медяники, калачі, коржі, гриби, овочі. Після вечері колядували наших колядок, хто які знав. Десь біля другої години ночі потомлені лягли спати. Батьки лягли в ліжка, а ми, дітвора, обов'язково у вітальній кімнаті, на соломі, яку батько вніс в навечір'я Свят-Вечора.

Коли ми лише засипали, то розбудив нас «бойовий ґузар»-півень, запіявши так голосно й з таким завзяттям, наче хтось викидав постріли з метавки. Треба вставати, не гаючись, адже о п'ятій годині ранку в церкві Всеночна з Литією. Надворі мороз скрипить під ногами, замерзлий сніг вилискується до місяця райдужними зірками. По небосхилі падають «чиїсь» зірки. Грали церковні дзвони, скликуючи парафіян. Церква яскраво була освітлена, крізь різнокольорові вікна пробивалось проміння запалених ламп і свічок. Миготіли зірочками, блимали, відбивалися світлами. З усіх сторін спішили миряни, усі здоровкалися, віталися: «Христос Раждається!»... «Славіте Його!» «Із святом!» «... З празником Святим!». Ми протискаємося крізь натовп до середини. Мати до передніх лавок, сестри на хори співати, а брати, батько і я стаємо посередині церкви, щоб відстояти цілу Богослужбу. З хорів, з прибічних крилосів так і ллється могутній Різдвяний тропар.

«Рождество Твоє, Христе Боже наш...»

Сльози напливають до очей. Править довголітній парох о. Євген Гаврилюк у світлих ризах. Отець Є. Гаврилюк був місцевим парохом уже довгі роки. Був він добрий богослов, а водночас і добрий проповідник. Його проповіді були навіяні великою любов'ю до всього, що рідне. В них він настирливо повчав, заохочував, щоб любити свій Край, не цуратися його, бути повсякчасно готовим стати в обороні наших прав. У мій дитячий альбом, який я йому дав і просив, щоб він написав віршика, він написав такі слова: «Для Бога й України живи!». Цей Божий угодник удостоївся мученичої смерти. Після війни ішов із Святішими Тайнами до хворого в місті Долина на Стрийщині, де був

приділений на парафію, й тут його застрілили енкаведівські поплічники.

По проповіді хор співає коляду «Бог Предвічний народився...» Усі присутні підхоплюють. Як сольовий номер, найкращий співак із хору співає: «Не плач, Рахиле, глянь на діти ції...

... За Бога сина їхня провина...» — вторував цілий хор.

І врешті коляди починає грати духова оркестра, гордість читальні «Просвіта» на Левандівці. По закінченні Служби Божої почалося мирування, якого довершив отець парох, ділячися з вірними проскурою, а народ, виходячи з церкви, кінчав благальну коляду: «Просимо Тя, Царю, просимо Тя нині,

Даруй волю, верни славу, нашій неньці Україні! »

Не було Різдва без різдвяних колядок і колядників. У нашій громаді колядницькі групи організували окремо для шкільної молоді, пластової молоді, просвітянського хору й духової оркестри. Одинокий клич: «Весь прибуток з Коляди на товариство «Рідна Школа» найкраще відповідав прагненням усієї патріотичної, щедрої, великодушної громади. Наші пластові гуртки «Ведмедики» і «Бобри», які від довшого часу вивчали напам'ять коляди, включилися цього року в Коляду. Кожна група мала свого представника з Батьківського і Громадського комітетів, які збирали гроші та слідкували за порядком. У кожній групі була мала пластунка, яка вітала господарів і їхніх домашніх словами:

«Дім ваш вітаємо, про Рідну Школу споминаємо,
Щедрих датків на ню благаємо...»

а з Новим Роком:

«Сієм, вієм, посіваєм, з Новим Роком поздоровляєм,
На Рідну Школу щедрих датків благаєм».

У кого могло бути кам'яне серце по таких благальних проханнях, щоб не дати на благородну ціль? — І народ давав, давав щедро.

Наш гурток «Ведмедики» довго колядував, щойно як добре померзли, змучені, ми розходилися по домах. Проте на вулицях проходили групи старших колядників, які до пізньої ночі відвідували всіх українців. Неслася українська коляда... Лунала відгомоном у Білогорському лісі. Віншували на Степана, ходили з колядою під Новий Рік, на Маланку, а потім на Водохреща завжди ходили ми щедрувати.

ЛЕЩАТА — ГОРА КОРТУМІВКА

Цьогорічна зима була довга. Снігу впало багато. Для нас, хлопчаків, був це рай на землі. Виходили ми на поле, і хоч мороз

«кусав» наші лиця, ми ставили снігові «баби», обкидувалися снігом, ганяли на санчатах, аж доки не почало сутеніти й нас силою заганяли до хати. На другий день повторювалося те саме. Брали санчата, совги, лещата. Хто куди — одні ковзалися на леді, другі з якоїсь гірки спускалися вниз на санчатах, ще інші вправляли їзду на лещатах.

Одна перешкода була, що цей терен ніяк не надавався для лещатарського спорту. Щоб вправляти лещатарство, треба було йти на гору, звану Кортумівкою, яка, так би мовити, була закінченням Янівського цвинтаря, простягалася на схід у сторону передмістя Клепарова та притикала до гори, чи то пак височини, званої горою Страчення, в поточній львівській мові «горою гицля». Від незапам'ятних часів у цій околиці жив гицель, це той, що ловив бездомні собаки та вбивав їх, за що Управа міста платила йому. Звали його «гицлем», а від того пішла ця назва.

Кортумівська гора насправді була височиною, на якій було три високі горби, два заліснені молодняком та листястими деревами, один незаліснений високий, споруджений для лещатарських з'їздів, з відплиговим помостом-скічнею. Весною і літом було це місце відпочинку міського населення, яке тут знаходило свіже повітря та відпочинок. Тут було людно у суботу та в неділю. Часто ми, новаки «Ведмедики», як і старші пластуни, переводили тут свої «вечірні ватри» або літні таборування. Тут ми розпинали свої намети, відбували різні пластові заняття, як рівнож змагалися в легко-атлетиці. Кожний корч та деревце було нам відоме. Натомість взимі тут був справжній рай для лещатарського спорту. Якщо говорити про львівський лещатарський спорт, то Кортумівська гора була тим місцем, де він найкраще розвивався. Горбкувата, густо заліснена околиця, приваблювала всіх. Тут і я навчився ходити й їздити на лещатах.

Кожного вільного ранку, коли були шкільні зимові ферії, тільки поснідавши, я швидко справлявся з роботами, які припоручила мати та мріяв про Кортумівку, біг до неї на крилах. А вона, яку було видно з вікна нашого дому, у своїй величі так вабила, так притягала...

Наш пробудитель Галицької волості Маркіян Шашкевич так написав про своюю Підлисецьку гору:

«Підлисецька горо біла,
Як тебе не бачу
Так ми сумно, так ми тяжко,
Що мало не плачу...»

А про свої околиці, де він провів дитинство, писав:

«... Там ти скаже дуб старенький і один і другий,
Як гуляв я ще маленьким, без журби, без туги...»

Що ж можу до цього додати? Точнісінько такі самі мої почування, хіба замінив би я слова «Підлисецька горо» на «Кортумівська горо біла».

СТРАСТНИЙ ТИЖДЕНЬ. ВЕЛИКОДНІ СВЯТА.

Сніги щезли. Ковзанки не було вже. Від Білогорського лісу віяли теплі вітри. Під їхнім подувом танули брудні залишки снігу. Оболоння вкрилося широкими калюжами води й болота. Частіше світило сонце і під його впливом почала зеленіти трава, а згодом умаїлися зеленню дерева й кущі. Наближалися весняні святочні дні.

На Страсний тиждень батько збив мені з дощок дерев'яне калатало з гарним посередині молоточком. Ним я мав калатати у церкві тоді, коли настане на те час. У Великий Четвер відправляли в церкві «Страсті Христові», під час яких священик читав дванадцять Євангелій. Після кожного прочитаного св. Євангелія дзвонили у дзвони, а вже після останнього, замість дзвонів, казали нам, хлопцям, калатати цими калаталами.

Йдучи з батьками в цей день до церкви, я забрав своє калатало та почимчикував на дзвіницю, де вже були мої обидва старші брати. Коли вони втомилися, передавали дзвонення нам, пластунам. Я завжди вибирав той один малий, що був найвище завішений. Був він найголосніший і заглушував інших. Це був мій улюбленець.

Ходили ми довкола церкви, одні з більшими, другі з меншими калаталами й торохтіли, скільки хто міг. Старші пластуни розпалили ватру, і ми всі проводили час біля вогнища, аж поки скрип масивного засува не дав знати, що на сьогодні все покінчено до завтра!

Завтра — Велика П'ятниця. У церкві перед тетраподом спорудили Божий гріб. На підвищенні серед квітів і зелені зложено плащаницю, а з-під неї дзюрчала струмочком вода й десь витікала, монотонно у рівній відстані.

Наш новацький гурток «Ведмедики», вишикуваний у своїх одностроях, мав тримати почесну стійку біля гробу. Здається, що я пережив тоді один із найбільш величних днів у моєму житті. Яка то честь для мене була входити у пластовім однострої з пластовою палицею в руках до церкви, де всі вірні і священик звертали на мене увагу. Яка це честь! Яка пошана! Яка гідність бути вирізненим з-поміж інших! Чи це не почесть стояти з пластовим кийком наструнко під час Вечірні і Єрусалимської Утрені при Божому Гробі, коли це всі миряни падають навколішки, підходять до плащаниці, цілують її та гаряче моляться.

У неділю вранці ціла наша родина вибирається до церкви. Батько несе великий кошик з їством до свячення. У повітрі раз-по-раз лящать постріли. Це хлопці змішують різні хемікалії, сиплять трішки на плоский камінь, прикладають його другим, а тоді більшим вдаряють об цей, спричинюючи вибух. Що ближче до церкви, то голосніша канонада. По обході з вірними тричі довкола церкви із співом «Воскрес Ісус от гроба», священик вдаряє тричі ручним хрестом у вхідні двері, двері відчиняються і хор співає:

«Христос Воскресе із мертвих, смертію смерть поправ», а вірні входять до церкви. Співають Воскресну Утреню навпереміну три хори: один дитячий, другий просвітянський і дяки у крилосі. Починають перші стихи Воскресного канона, діти під керівництвом директора Василя Манька, наповняючи церкву ангельським щебетанням: «Воскресенія день, просвітімся, людіє, Пасха Господня...» Їм на зміну відповідає просвітянський хор під керівництвом талановитого дириґента, студента Івана Гнідеця, врешті, знову включаються дяки і співають стихири. І так чергуючись, проспівують цілий Канон, чин Воскресної Утрені: кульмінаційним пунктом відправи є зворушливий спів Воскресного світилена «Плотію уснув». У церкві неописана тиша, усі з напруженою увагою слухають. Співає найкращий співець, а коли приходить до загального співу «Пасха красная, Пасха Господня, Пасха...» усі обнімаються, цілуються і зі сльозами в очах прощають один одному гріхи, дякують Господеві за те велике щастя, що дав їм дожити Світлого Празника Христового Воскресіння.

По Службі Божій священик благословив і святив принесені вірними кошики, повні святочного печива, ковбас, крашанок і ін. , поздоровляючи кожного святочним привітом: «Христос Воскрес!» — «Воїстину Воскрес!» — відповідали миряни, забираючи посвячене їство. З хорів лунала мелодія Воскресного Свята, яку грала місцева духова оркестра: «Земленька зі сну збудилась, в трави, квіти омаїлась, звір і птиця веселиться...»

Дома ціла наша родина вдруге цього року обходила стародавні прадідівські звичаї. Усі сіли за стіл, на який батько поставив принесене з церкви свячене. Красувалися в полумисках писанки, що їх розмальовували сестри, кілька тижнів перед святами. Батько, як голова родини, разом з бабунею вітали нас із празником Великодня свяченим яйцем.

Світлий Тиждень починався Світлим Понеділком. Загально цей день був відомий під назвою «Обливаного понеділка» тому, що всі зустрічні люди біля церкви взаємно себе обливали водою. Спеціяльно любувалися в тому молоді хлопці, використовуючи кожну можливу нагоду, щоб показати себе. Виливали цілими відрами, чи пляшками води, «чемніші» чи то пак «елеґантніші» скроплювали своїх «вибиранок» колонською водою. Часто після полудня збиралася уся молодь біля церкви, де виводили традиційні гагілки, при цьому виспівували всі відомі народні пісні: «Дзюб, дзюб, дзюбанець, ходи, пташко, у танець...!» або при хороводі: «Женчичок, бренчичок вилітає, високо ніженьку підіймає», або на згадку, як поводилися з нами жиди в минулому; «Їде, їде Зельман, їде, їде його брат, їде, їде Зельманова й вся його родина».

ПЛАСТОВА ПРОГУЛЬКА

У Білогорському лісі зацвіла черемха, дні потеплішали. Щоденно в місцевій церкві правилися вечірні травневі Богослужен-

ня — маївки. На луках, левадах збирали ми перші весняні квіти й ними квітчали марійський вівтар. Після Богослуження вся молодь збиралася на нашому спортовому майдані. Були тут новаки, юнаки та старші пластуни. Тут ми бігали, вправляли, стрибали, а частіше, створивши дві футбольні команди, грали у футбол до пізнього вечора. У всій нашій активності ми з великою точністю наслідували старших, а зокрема змагунів УСК «Богун». По закінченні таких дитячих змагань ми обов'язково ставали у ряд і трикратним окликом «Слава!» прощалися.

У гарні вакаційні дні брат Володимир виходив на вигін разом з нами. Брав участь у різних забавах, бігав з нами, грав у футбол. Я завжди грав у його групі, як правило, по його стороні. Так я почував себе краще і певніше. М'яч, який він купив і передав мені, я мав під своєю опікою і пильнував його, як «око в голові». Бувало грали ми до пізнього вечора, аж м'яч росою намокав, треба було його підсушити, намазати будь-яким товщем, щоб шкіра не тріскалася й він знову був до вжитку.

Влітку, в час косовиці і жнив, ми, три брати, допомагали батькам на полі. Зжате жито чи скошена трава могли бути зрошені наглим дощем, або знесені літньою бурею. Звичайно, одного дня перетрушували сіно: перевертали знизу наверх, щоб пересохло, а наступного вже дня складали в скирти. Допомагали в'язати снопи та складали їх у полукіпки. Збирали збіжжя в час найбільшої спеки, в полудень, коли сонце добре пекло. Плечі наші запалювалися, жарилися до сонця, немов риби на сковороді. Підошви ніг, покалічені стернею скошеного сіна, пекли жаром. Ми не вдягали літнього взуття, а тому ходили босоніж. Уже під вечір, зморені цілоденною працею, спечені, мов раки сонцем, після праці спішили на ставок. Його срібне плесо так й манило нас, що годі було встоятися й ми нашвидкоруч, скинувши штани й сорочки, у штанцях, кидалися в обійми холодної води. Що за розкіш! Мов хтось ціле тіло натер бальзамом. Так не хотілося вилізати на берег, але живіт не давав спокою. Голодні бігли ми додому.

Було під кінець липня. У пластовому Бюлетені проголосили на найближчу неділю цілоденну прогульку до озера Штриховалець. Вибираються два гуртки юнаків «Бобри» й один рій новаків «Ведмедики». Іде також брат Володимир з своїми нерозлучними побратимами Олесем Яркою та Олексою Воробцем — заїкою. Вирушаємо в мандрівку вдосвіта, маршрут: село Рудне-Штриховалець. Над озером був збудований водяний млин, до якого довколишні селяни привозили молоти зерно. Озеро Штриховалець було розташоване недалеко місцевости Зимна Вода, що простяглося біля шосе Львів — Перемишль.

У неділю вдосвіта ми похапцем поснідали, спакували наплечники, взявши дещо перекусити та випити. Звичайно, погода

в цей час дописувала нам, заповідався гарний, гарячий день, саме добрий купатися. Впоперек, уздовж нашого поля до Білогорського лісу, а тоді ялинковим гаєм, де зимою, пробираючись по пояс в снігу, батько й брат вирубували ялинку, ми увійшли в густий ліс. Тут була вузька стежка, тому маршували ми гусаком. Сонце вже зійшло та несміливо продиралося крізь густе галуззя дерев.

За селищем Парним кінчався ліс, а там ще мале узлісся й перед нами простягався неймовірно чудовий краєвид плоскогір'я. Доводилося нам іти уздовж річки, яка вливалася до Штриховалецького озера. Береги її заросли високою некошеною травою та шуваром, які сягали росту людини.

Раптом наша колона зупинилася. Дорога вела через річку. Поблизу не видно ні моста, ні кладки. Рішили перейти вбрід або переплисти. Річка була невелика, але вода бистра і глибока, спеціяльно для нас, новаків. Нічого, якось перепливемо. Кожний з нас примостив собі наплечник на голову, щоб не замочити харчів, стали ми за чергою. Чи доведеться перепливати річку? Та ні! Ось наші провідники, себто мій брат та його два приятелі, уже на другому боці. Саме переді мною йшов (а може плив) мій друг, воротар. Сходжу за ним. Обережно (вода сягала мені по пояс) тримав я наплечник високо над головою. Раптом втратив я ґрунт під ногами, відбився від дна й пливу під водою, а наплечник тримаю як можу над водою. Врешті хтось схопив мене за руку, і я — на березі. «Сильно, красно, обережно, бистро!» — проказали всі, при цьому наголошували останні слова: обережно, бистро! Я зрозумів. Як багато завдячую я вихованню у Пласті!

На другому боці відпочили. Мій наплечник чудом не замок. Я переодягнув сухі шкарпетки, бо черевики цілі мокрі, викрутив з води однострій і за хвилину був готовий «у похід». Саме на час, бо зараз же вирушили ми у дальшу дорогу. Перед нами маячать Руднянські ліси. Ще якийсь час і ми там.

Не виходячи з лісу, при березі озера знайшли ми пригоже місце та тут і розтаборилися. У веселому настрої, горді з подоланих невигод й трудів маршу, пішли ми купатися. Хоч я вже добре плавав, все ж таки це велике озеро справило на мене помітне враження і захоплення. Це вперше у моєму житті знайшовся я над такою водою. Із нашого місця таборування далеко на воді видно було малі чорні цяточки, які були подібні на малих пташенят, що на воді непорушно сиділи. Як згодом ми довідалися від наших старших побратимів, були це водяні лілеї. Вони виглядають чорними, однак коли їх зірвати і залишити на деякий час на повітрі, то вони розкривають свої листочки й тоді можна бачити їх у повній красі. Вони є у потрійному розмірі: зовнішні, тверді листочки, що зсередини білі, закривають у воді всю лілею. Другі пелюстки всередині є менші, жовтаво-білого кольору, надзвичайно гарні, і врешті — ніжна пелюстка-квітка корінець. Корінці є дуже довгі, сягають від поверхні води аж до самого дна, звідки виростають. Вони слизькі і зривати їх вимагає

деякого зусилля. Звичайно, доводилося рвати двома руками, занурюючись у воду.

Після полудня всі «відважні» плавці поплили туди, щоб на спомин принести батькам, сестрам, а то й сусідам водяні лілеї. Плисти — це була одна проблема. Друга, куди важча — зривати. Припливши у їхнє розташування, вони наче себе захищали. Обмотували нас, наче водяні вужі, своїми тонесенькими ниточками довкола пояса, шиї, вух, не давали віддихати. Жабуриння, водорослі, озерні бур'яни утруднювали плавання, а їхні колючки кололи, мов терня, жалили, мов бджоли своїм жалом. На превелике щастя, вода тут не була глибока, можна було ходити по дні. Лиш яке там дно? Одне баговиння, трясовиння.

Я не здавався, не хотів, щоб назвали мене боягузом. Ходив по багні, занурювався, зривав, нанизував лілеї на шию як намисто, одну по одній. Нарвав їх небагато, однак досить, щоб доказати, що я плавець нарівні з іншими, буде чим показатися. На команду «Вертайсь!» вся наша група, обвішана важкими лілеями, завернула та поплила назад до нашого місця постою. Тут, у таборі, із помітним захопленням я ще раз поглянув на свої лілеї.

Сонце вже хилилося до заходу, ще тільки небосхил палав багряним сяйвом, а його останні проміння пробивалися крізь галуззя соснини й купалися у воді, тяглися, мов золоті ниточки, і заглядали нам у вічі.

В таборі знечев'я закипіло. Пакували клунки, наплечники, зодягалися, гасили вогні, здіймали намети. Виряджалися в поворотну дорогу.

Колону очолили, як зрештою завжди, три побратими. Йдемо жвавим кроком. Напереді «Бобри», за ними «Ведмедики». Дехто з них ще плентається у хвості, замикає колону один із Олесів. Відро, з наловленою рибою, на довгому дрючку несли два «бобри» на зміну. Йдучи, співали на весь голос, раз на дозвіллі, то треба виспівати все. Котилися вже сиві тумани, коли ми оце підійшли до нашої переправи через річку. Тепер виглядало, що брід був плиткий, вода сягала до пахви. За річкою підшукали надійну криївку, де ми розложили багаття — пластову ватру. Місце це було біля ліщинового гаю над берегом річки. Ми почистили рибу, склали її на купу, а все непотрібне викинули у вогонь.

Палахкотіла ватра, запах смаженої риби лоскотав ніздрі. Кухарями були старші пластуни. Ми мали з собою куховарське приладдя, куховарські ножі, виделка, кухлі, чайник для кип'ячення чаю, великий пластовий казан. Тому що кожний з нас був голодний, мов вовк, ми нетерпеливо чекали, коли це кухарі роздадуть нам смаженої риби. Кожний з нас ділився рештками своїх харчів з тими, які не мали більш нічого. Після вечері гутірку провів старший пластун, з якої ми довідалися про трагічну смерть Ольги Басарабової, яку закатувала польська поліція. Було винесено постанову: взяти участь у поході на Зелені Свята на стрілецькі

могили та зложити на могилі героїні від наших двох гуртків терновий вінок. Ватру закінчено трикратним: «Сильно, красно, обережно, бистро!»

Гасимо вогні, старанно очищуємо місце постою й рушаємо далі в дорогу. Дорогу треба промощувати серед високих трав, бур'янів, лозини і зарослих плющем кущів. Тепла ніч розсипала сріблисті, мов діяманти, зорі. Нас прийняв знову в свої обійми Білогорський дрімливий ліс.

Вдома першим нас привітав наш «гузар-півень». Чи не мандрували ми всю ніч, аж до світанку? Очевидно, одиноким нашим бажанням тепер було — це спати! Зайшли ми в клуню, лягли на свіже сіно, заснули. Та довго спати не довелося, збудили нас ритмічні удари ціпів на току. Це молотильники прийшли виконувати свою роботу. Як тут спати? З просоння беремо свої «манатки» та йдемо над ставок поспати.

ПРАЦЯ В ЧИТАЛЬНІ «ПРОСВІТИ»

У цьому часі ходили чутки, що УСК «Богун» гратиме ще лише одні змагання, а тоді закінчить своє існування. Так насправді воно й сталося. Цим останнім змаганням із українською футбольною командою «Сокіл» приглядалося багато своїх і чужих прихильників футболу. З важким серцем і болем душі прощалися із своїм улюбленцем. УСК «Богун» постав як вияв прагнень і надій цілої левандівської громади, зокрема української молоді.

Доросту молодих гравців, що могли б влитися в ряди першої команди й заступити старших, ще не було. Ті самі люди з керівництва зі змагунами брали участь у всій громадській праці: в церкві, читальні «Просвіті», хорі, драматичному гуртку, Пласті, оркестрі. Вони, хоч як не напружували всі зусилля, то все те було їм не під силу. Футбольне товариство «Богун» — гордість і слава усієї левандівської громади, мрія й надія юнацтва, припинив свою діяльність.

Поширилася зате культурно-освітня праця. Культурно-побутові умовини були куди більше сприятливі, тим то вони набрали більшого розмаху. У самому місті Львові дуже популярним в той час були т. зв. «ревії кабаре». Український театр «Цвіркун» втішався великою славою, полонив та чарував своїми водевілями, ревіями, кабаретовими постановками усіх львів'ян. На зразок «Цвіркуна» постали по околицях міста подібні театральні ансамблі. Ми не лишилися позаду. Тому що у нас були вже теж свої власні легкого жанру оркестра, хор, драмгурток, ще до цього додали балет. Молоді дівчата починали тут своє навчання і не одна з них пізніше вибилася на передову балетну зірку. Ці привабливі, веселі ревії, а також і коротенькі п'єси виставлялися в переміну кожної неділі, під керуванням двох братів Пазуняків, Володимира і Степана, та одного балетного професіоналіста, брата змагуна УСК «Богун» Володимира Сухацького — Євгена.

Після пущення, у час м'ясниць, влаштовували по суботах вечори, карнавальні вечорниці — танці. Вони тривали цілу ніч, аж до білого ранку під звуки оркестри, дириґентом якої був батько нашого пластуна М. Малюха. Неслися мелодійні, чарівні пісні, танґа, фокстроти, слов-фокси, вальси. Не один хлопець віддав там своє серце своїй красивій вибраній балерині.

«*Прогуляємо ніч до ранку, а на білому світанку*
Скажу словечко тобі, що до віку ти моя!» — лунав спів одного з музикантів. То знову на зміну, в співдії присутніх на залі неслися звуки танґа: *«Несеться танґа мрійний чар, вливає в душу любови жар»*— і так аж до години 11.30 вечора. Коли годинник показував без п'ятнадцяти хвилин на дванадцяту, знечев'я розносився голос аранжера Михайла Пасіки: «Прошу панів, вибрати собі кралю і приготовити пань до кадриля!»

О дванадцятій годині ночі усі гості традиційно танцювали французький танець «Кадриль», який у тодішні часи завоював собі на українських галицьких нічних вечірках право ґорожанства. «Кадриль» починали всі пари маршем і продовжували танці т. зв. фіґурами під умілим веденням аранжера. Усі його накази-команди вислови й звороти були у французькій мові, точніше сказавши, це були зукраїнізовані французькі вирази. Лунали накази: «Адроа!, Сольо-балансе! Анавал! Турдіме! — панове кланяються, пані відклоняються. При цьому панове робили глибокі реверанси, а пані низько, з великою повагою схиляли свої голови — «Шенжете» — лунало безустанно — «ансамбле!», «шасе!», «анаєр», «глісад» — панове роблять місток, пані проходять під ним. І пари проходили, танцювали, розважалися довго... по-французьки. І врешті останній наказ; у фіналі панове цілують руки своїх краль, дякують ласкаво паням за участь і запрошують їх до буфету.

По «Кадрилі» музика мала одногодинну перерву, а після перепочинку починалися народні танці, які тривали аж до ранку. «Відходили» аркани, коломийки, гопаки і тому подібне. Кульмінаційною точкою були танці «навприсядки» — гопак. Тут змагалися усі парубки на витривалість, завзяття, красу й виконання танку. Колеґія суддів присуджувала нагороду за перше й друге місце. Той, хто одержав першу нагороду, ставав «героєм танцювального вечора» і протягом тижня ходив, мов пава.

ВОЛИНЕЦЬ — БОГАТИРІВ

Рік 1928. Найсуворіша зима, яку запам'ятав я з мого дитинства. Термометр показував 30-35 ступнів Цельзія в затінку. Закрили всі школи, всі учбові заклади, уряди й установи. Лише ті, що були конечно потрібні, були відкриті. Снігові замети були такі високі, що з-посеред них не було видно доріг, а то й менших хатин. Люди сиділи по хатах, чекаючи, щоб хоч трохи ущухла хуртовина.

Різдвяні свята майже перебули в хатах, із-за морозу не виходили колядувати, як рівнож у читальні не проявлено жодної активности з тих же причин. Так минули місяці січень і лютий, а десь в половині березня, коли почав уже танути сніг, на Левандівці поширилася новина: до Львова завітає славний цирк «Циґаневіча». Програма складатиметься з двох частин: циркових атракцій і дужань важкоатлетів. Усі шпальти газет, журналів повні описами борців. Наклеєні афіші-повідомлення сповіщали населення міста про виступ широко відомих двох українських борців: Івана Волинця і Олексія Богатирева. Вони боротимуться проти двох польських чемпіонів: Станіслава Штекера і Збіґнєва Циґаневіча. Змагання матимуть високу ставку, за золоті медалі та так званий «золотий пояс».

Ці оповіщення про змагання викликали загальний ентузіязм. Подія, яка не сходила ні на мить з уст українців-львів'ян. Ми, три брати, очевидячки, не могли проминути цієї важливої нагоди, аж ніяк!

Ми заздалегідь придбали гроші на квитки. Наш батько на такі справи був вирозумілий, тому не вагався задоволити наше бажання. В означений день, за кілька годин перед початком змагань, ми подалися в сторону Вулецької дороги. Радше до кінця вулиці Коперника, де були забудування трамваєвої ремізи-заїзду. Там на вільній площі побудований величезний круглий дерев'яний барак-шопа, до якого щорічно приїздив цирк «Циґанічева». У ньому також відбувалися круглий рік виступи борців та боксерські змагання. Була там спеціяльно пристосована арена, як також вставлені були сидження, як у амфітеатрі.

Важливим питанням було для нас прийти на час, щоб дістати квитки. Надворі ще стояв добрий мороз і то з вітром. Біля цирку повно народа. Кожний з квитком в руці умудряється якнайскорше увійти досередини і вигідно умоститися. Квитки вступу на партер і передові місця були дуже дорогі. Нам не під силу їх купити. Натрапляємо на якогось хлопчину, що в нього три зайві квитки, але на «яскулку», тобто на найвищі місця піддашшя. Без найменшого вагання купуємо і займаємо місця на горищі.

Циркові виступи відкрили музиканти маршем. У марші взяли участь циркові легкоатлети, гімнасти, акробати, циркові коні, слони, а закінчували похід малорослі карлики. Все, що вони потім показували, переходило всі межі моєї уяви. Їздили на одному колесі — велосипеді, їхали на корінному коні у запряжці. У цирковому номері акробатів виконували стрибки так звані «сальтомортале» — стрибки без допомоги рук «шкереберть», «коміть» головою. Штукарі показували маґічні штуки, заворожуючи глядачів своїми фокусами. Самі оплескували свої подвиги, спричиняючи тим невгомонний реґіт глядачів. Нарешті малі карлики і вертуни валяли дурня аж до часу, поки циркову арену почали застеляти рогожами і матами.

У другій частині — греко-римська боротьба важкоатлетів. Виступали дві пари: українці Іван Волинець та Олексій Богатирів і

поляки Станіслав Штекер і Збіґнєв Циґанєвіч. Імена двох останніх були відомі у всій Польщі, а навіть у світі.. Збіґнєв Циґанєвіч, популярно знаний як «Збишко», славився своєю так званою «мертвою хваткою», в яку раз попав його противник — не зміг більше від неї вирватися. Збишко був також широко відомий у США, де займав між борцями передове місце. Станіслав Штекер був першоклясний чемпіон Польщі, і хоч його прізвище аж ніяк не вказувало на польське походження, він був скоріше німецького походження, проте своїми успіхами прославляв польське ім'я. Обидва вони були безперечними чемпіонами Польщі, слава і гордість польських важкоатлетів.

Публіка нетерпляче чекала. Усі місця на партері, по боках на мансардах і покрівлях були зайняті. Площа навколо була виповнена різноманітними глядачами по вінця. Голки не кинеш! Щоб зробити місце сусідові й облегшити його побут тут, доводилося стояти лише на одній нозі і на переміну на другій, класти ногу на ногу. Всі ми сюди прийшли оглядати, на вигоди нема місця. Багато з них билось об заклад, сперечалися, заприсягалися, що поб'ють суддю, який у своїх рішеннях не буде справедливий. Ця різноманітна польсько-українсько-жидівська публіка, що знаходилася тепер під однією покрівлею, що так невгамонно гуділа, кричала, нетерпеливилася, здебільшого була переконана, що «золотий пояс» сьогодні здобудуть українські борці.

Врешті, по довгих хвилинах, які видалися вічністю, вибіг з-поза лаштунків арени, яка була відгороджена канатами, гордо й бундючно Станіслав Штекер. У римській тозі, він піднесеною рукою вітав усіх присутніх. Зустріли його бурею невгомонних оплесків і окликами «гурра-чесць» — «нєх жиє!».. За ним скорим кроком підійшов Іван Волинець. Партер оплескував його не менше за Штекера, а «яскулка» прямо ревіла, горлала на все горло безперервно. Оваціям, радощам не було меж. Наперед представлено публіці С. Штекера. Вичислювали підряд його перемоги, кількість здобутих золотих медалей, золотих поясів і орденів. Детально пояснювали його подвиги, підкреслювали здобуті грошові нагороди.Він стягнув тоґу.Зпоперек через плечі завішена перев'язь, красивий шарф. Він скинув шарф, скинув рушник, який обвивав його шию, ступив набік маєстатично, як пава, з піднесеною головою і чекав. Справді виглядав м'язистий, високий, гордий.

По нім представляли І. Волинця. Згадали, що він українець, називали його джентельменом, улюбленцем усієї публіки, техніком і борцем «в'юном» (риба). Перелічили теж його здобуті медалі і його незлічимі заслуги для розвитку загальної атлетики. Подібно, як його попередник, він скинув блакитну мантію і соняшникового кольору рушник. Волинець показався у всій своїй величі: кремезний, дебелий, потужний. На його кістях, при зігненні рук, так і грали, стрибали ривками м'язи, що наче посторонками обвивали цілу його постать уздовж і вшир. Голова мала, мов замала для такої фізичної будови, потилиця широка, мов пересто-

рога, що рука противника буде ховзатися по ній. У стані вузький, плечі широчезні. Шкіра темна, як у мулята, загоріла. Хоч лютувала зима, проте він мусив використовувати кожний день зимового сонця. Такому загарові позаздрив би не один борець. Геркулес або Антей!

Подали собі руки обидва супротивники, схопили один одного за комір. Ударили об себе. Публіка принишкла, як ті цвіти на підставцях: чекала, завмираючи. А вони ходили, довший час по підстилці, розшукуючи один у одного «слабих місць». Хитрі лиси! Обидва загартовані, обидва дужі, спритні. На мить звільнили себе, але ні одному не щастить схопити за в'язи у «мертву хватку» поодинчого або подвійного «нелсону», чи в так званий «крават», або повалити іншим технічним трюком і тоді після прислів'я «спритність рук і ніякого ошуканства» — був би кінець. Не виходило. Було радше так, як описував один борець-жид свою боротьбу: «раз я під ним, а раз він був надо мною...» Точнісінько так само проходила і тут боротьба. Тепер ще сідали навкарачки, підкрадалися, плазували, як два хижі яструби, що мають схопити свою здобич. На одну мить видалося, що Штекер лежав на спині. Та це лише видавалося, Штекера покласти на обидві лопатки неможливо. Ось він підніс одну лопатку догори й все по-старому.

У самому розпалі Штекер видерся із залізних обіймів Волинця і із зловісним виглядом підійшов до судді, щось йому шепнув на вухо. По арені понеслися ворожі крики, вигуки: «Волинець насмальцьований! Намазав себе якимось товщем, чи чимсь слизьким, щоб не можна було його втримати!»

Усі з дива заніміли. Волинець хотів перемогти хитрощами? Ця неслава викликала підозру з боку української публіки. Невже ж українець міг принести таку ганьбу?

На настирливі домагання польських уболівальників, кілька суддів із щітками, скреблами, відром з водою підбігли до нашого атлета, що спокійно стояв і приглядався. Почали його терти, скребти шорсткою щіткою, зливали тіло алькоголем. Що довше чистили і витирали, то більше не витримували стальні нерви. Врешті, по всій суматосі, біганині і суддівських конференціях покликали лікарів, бо темно-бронзова шкіра цього гладіятора нічогісенько не змінилася. Визначили діягноз: «шкіра є природного кольору, темно-бронзова, нічим не намащена.» Охнула з полегшею арена. Два велетні зв'язали себе знову стальними обіймами і за кільканадцять секунд Штекер лежав у кігтях тигра, пригнічений на обох лопатках. Суддя ударом долоні тричі в долівку припечатав результат. Орлиним стрибком зіпнявся Волинець угору, відскочив і низьким, шанобливим уклоном вітав і прощався з усіма. Справжній спортсмен-джентельмен!

— Славно, Іване! Славно! Славно! Нєх жиє Волинєц, сто лят! — кричали жиди. «Яскулка» шуміла і клекотіла з радощів.

Тим часом, як овації і хвилювання не вщухали, на коловий майданчик вийшов цирковий заповідач, заповівши боротьбу на-

ступної пари. Цього разу на рінґу першим появився Олексій Богатирів. Усі думали, що на арену вийшов медвідь, а не борець. Увесь зарослий — руки, груди, плечі, все тіло. Здоровий-здоровенний! Груди, мов гора, то підіймалися, то опадали. Погляд у нього суворий. На симпатиків він справляв враження непоборности. На інших навівав повно жаху і переляку. Хто зможе протиставитися такому здоровилі? Хто і як довго зможе чинити йому опір? Запанувала тиша.

І справді, наш борець Олексій був світової слави атлет. Славетний скрізь, по цілому світі — у полудневій і північній Америці та в усій Европі. Олексій був знаний як важкоатлет із підіймання великої ваги гантелів. Оповідали, що в нього зуби, як у лева. У зубах він гнув монети, штанги, труби і штаби. Бувало, залізну штабу загрубшки десяти сантиметрів в обхваті, на яку по обох кінцях завішувалися по три парубки, він скручував дужими руками в спіралю. Голою долонею вбивав грубезні цвяхи у найщільнішу дошку. У поєдинках він мужньо зустрічав усі небезпеки. Йдучи на арену, Олексій споглядав грізнс у всі сторони, непривітною посмішкою сіяв переполох.

За нашим Олексієм вийшов Збишко Циґаневіч. Такий же велетень, ґранітної будови, з підстриженим волоссям. На його перехваті красувався широкий, блискучий пояс, оббитий медалями.

Коли судді вичислювали їхні заслуги, годі було збагнути, хто з них більш заслужений. Збишко був загорнутий у свою тоґу. Він скинув її, скинув зі стану пояс, складаючи їх довго, точно із такою набожністю, як у церкві священнослужитель складає і ховає епітрахиль і фелон. Зустрілися два колоси. Задрижала вся арена. Стикалися у малих сутичках, переходили в рукопашну боротьбу. Виглядало, що трохи вищий і більш вигімнастикований Збишко брав верх. Ось вони знову підходять один до одного, вдарять і відбиваються від себе, мов від кам'яних скель. Боротьба не на життя, а на смерть. Стискають руками, затискають ногами, схоплюють на те, щоб вирватися. Один із невдалих узвісів поляка використовує удало наш земляк. Його славного на всю Европу предвісника загибелі — «подвійного нельсону» — не уникнув і Збишко. У своїх повільних підходах, врешті він схопив його. Тримав довго в тій мертвій хватці, може аж задовго... Тримав, не звільняв з залізних обіймів, нс випускав. Не допомагали будь-які виривання, хитрування; не допомогла й сила Збишкових м'язів, він опинився у безвихідному положенні. Олексій міцно тримав його у своїх лабетах, скрегочучи зубами. Дивно, як кмітливо і хитро звабив він противника у ці кліщі і як лукаво й люто його тримав! Для Циґаневіча не було вороття. Для нього це вже похоронне подзвіння. Але треба було аж кільканадцять хвилин, щоб він заявив, що здається. Колотнечі був кінець. Зарозумілість, зухвалість, пиха були збиті. Чесність у грі, уміння, благородство, джентельменство взяли верх.

Два брати Збишка, колишні відомі борці, а тепер власники цього цирку, похнюпили свої голови й носи. Надії завели.

Першість завоювали українські атлети. Тріюмфував український спорт, раділи українці-львів'яни.

Кинулися на арену українські глядачі, ладні нести свого любимця, брата-наддніпрянця на руках до роздягальні. Та він стояв непорушно. Насуплюючи брови, дякував усім ввічливо і ласкаво за підтримку. Але обличчя, на якому ледь грала чутна посмішка, позначилося, як перед тим, суворістю і гордістю. Було з чого бути гордим! Живи нам, гордий Олексію, прославляй наше ім'я!

Поверталися ми по півночі додому. Стояла іскриста, морозна ніч. Здіймався зустрічний штормовий вітер. Ми його не відчували, він був для нас лагідний, а навіть привітний.

ЗАСНУВАННЯ ДВОХ ШАХОВИХ ГУРТКІВ. ДРУГИЙ ТУШ

Громадське життя у читальні «Просвіти» плило пожвавленим темпом. Придбали «пінґ-понґовий» стіл. На літо розпляновано широкопродуману програму. Ми, пластуни, сходилися після шкільних занять до читальні і приглядалися до всяких генеральних проб, до вивчення напам'ять роль, до хору, драматичного гуртка, до оркестри. Керівники Пластової Станиці звернули особливу увагу на духову сторінку юнаків. Згідно із цитуванням «Плекатиму силу тіла і ума, щоб нарід мій вольний, могучий раз став» постановили заснувати Шахове Товариство.

Шахи на західньоукраїнських землях були дуже популярні. Їх початки сягають сірої давнини. Шахи були від вікопомних часів інтелектуальною розвагою усіх прошарків населення. Через Індію — Азію вони дісталися до Европи. У самому місті Львові оформилося «Товариство Українських Шахістів» в скороченні ТУШ, яке розвинуло широку діяльність: видавало початкові посібники для юнаків (згадати б «Шаховий коник»), редаґувало шахові періодики. ТУШ розрослося в могутню організовану шахову одиницю й сягало по першість Львова і краю.

На Левандівці грали у шахи, отож з часом, а спеціяльно зимою, коли вечори були довгі та й дні воліклися «роками», при читальні постали два гуртки: один для початківців, другий для заавансованих. Згодом у переговорах з Управою ТУШ прийнято левандівський шаховий ґурток до організаційної команди українських шахістів, і відтоді він був відомий на терені Львова як запасна команда «Другий ТУШ».

У тих двох шахових гуртках згуртувалися усі місцеві прихильники цієї стародавньої гри. Для початківців зорганізували спеціяльний курс навчання. Для всіх інших установили правила внутрішнього порядку, яких треба було дотримуватися. Шахові особисті турніри проводилися за швайцарською системою — по кількості потрібних турів.

Першу гру за звання чемпіона другої львівської Шахової Ліґи, «Другі тушівці» розіграли з польським шаховим клюбом за-

лізничників «Гонєц». Цей матч був і «бойовим хрещенням» і «іспитом зрілости», а в цілому радше експериментом.

Шахова гра — це нервозна гра, яка діє на нерви і на цілу систему і тому вимагає великої самодисципліни, опанування, уміння. У сумі це дає те, що ми називаємо майстерністю і веде до вершин людських розумових зусиль. Тому ці перші змагання вимагали від юних тушівців надмірної напруги і глибокого мислення. Молоді недосвідчені шахісти у висліді турнір програли.

Після змагань тушівців гостили «демі тассе» кавою і солодким. Насправді остаточний результат був некорисний, бо на десять точок тушівці втратили шість, але проте здобули моральну перемогу. Вона наснажувала, заохочувала, поривала до дальших змагань і дальших перемог.

Вчителями і натхненниками молодих левандівських тушівців були старші шахісти — майстри ТУШ. Молодь з особливою увагою слідкувала за грою наших львівських чемпіонів.

Шахові змагання майстрів Товариства Українських Шахістів проходили за першість найвищої кляси «А», чи то вірніше за клюбовий чемпіонат міста Львова. Польський клюб «Гелм» ішов на чолі таблиці турніру, випереджуючи двома точками своїх найближчих суперників. В українській групі знаходилися одні з найкращих гравців Львова, як Степан Попель, М. Турянський, Л. Туркевич, Шевчук, Романишин, брати Є. і Я. Онищуки, Слободян та інші. Провідною зіркою усіх шахістів був довголітній чемпіон Львова — Степан Попель. Надзвичайно глибокий мислитель, спокійного духу, опанований, обдарований рідкими здібностями швидкої орієнтації, рішальної децизії, глибокого аналізу кожної позиції. Це був справжній майстер шахів, грав для мистецтва. Його гру порівнювали до гор світових мистців: американця Морфі, кубинця Джозе Капабланки, Якуба Рубінштайна, Ляскера, тодішнього Александра Альохіна. Він грав на першій шахівниці проти доброго польського шахіста, кандидата на звання чемпіона, інженера Пйотрковскєго.

Наші чемпіони-тушівці заклали добрий потрібний фундамент технічної і тактичної підготовки, чітко визначили ігрове обличчя своєї організації. Заздалегідь розроблений сценарій запевняв перемогу. Заля змагань була переповнена по вінця симпатиками обох команд. Не треба забувати, що абиякі зустрічі між поляками й українцями тих часів від політичних починаючи, а на спортових кінчаючи, носили характер національних почувань, боротьби, національної чести, амбіції, здібностей, вищости Вони були мірилом настроїв, прагнень і вимог двох народів. Уболівальники, так звані «кібіци», товпилися головним чином біля столика нашого мистця Степана Попеля. Вони або рядові прихильники шахів, або й спеціялісти. Шахи — це перш усього гра інтелекту, розуму, а не грошей, це справа престижу й особистої чести, а не користи. Завзяті дискутанти наперед передбачували кожний хід. Нерви були напружені. Обидві сторони докладали всіх сил для виграшу. Мене

особливо зацікавила гра тушівця С. Попеля. Він після ходу і натиснення ґудзика шахового годинника частенько покидав свого столика, лишав без догляду і виходив на коридор. По якомусь часі він повертався для того, щоб повторити те саме. Я уважав, що залишення партнера й столика є відхиленням від правил, тому вирішив вийти за ним. На моє велике здивування, я побачив у нього в руках малий комплект шкіряних шахів. Він грав сам на малій шахівниці. Запримітивши мене, він пояснив, що тут, на цій мініятюрі він має усю сьогоднішню гру і на ній підготовляє дальші ходи чи можливу оборону й тактику для зустрічного наступу. Він вияснив мені, що це не є порушенням правил і на таке щось дозволяється. Мені чомусь з усієї гри найбільш сподобалося саме його вияснення та його поведінка. Знати всі ходи й виходи, ось воно як,— думав я.

Тимчасом багато шахістів уже покінчили свої партії. Українці провадили з рахунком 5—3. Дві партії — М. Турянського і Попеля — ще не рішені, позиції є корисні для наших, але хто є певен у шахах? Один необережний, як слід не обдуманий хід і пиши пропало.

М. Турянський оголошував королеві противника раз-по-раз шах! Король то звільнявся, то знову й знову стояв під шахом. Тому що Турянський тримав короля в шаху, але не міг зробити мат, судді признали нічию. Рахунок 5½ — 3½.

Інтриґувала гра професора Попеля. Він, з люлькою в зубах, сидів і спокійно, натиснувши ґудзик годинника, чекав відповіді свого суперника. Мали враження, що його гра ще триватиме довго. Проф. Попель замінив свого ферзя за слона, туру і коня, і тим рішуче поправив своє положення. Поскільки він був нездоланний у ґамбітах і комбінаціях, його партія була у виграші.

По кількох удалих ходах він «зашнурував» опонента так, що той опинився у безвихідному становищі і піддав партію. Тушівці виграли з рахунком 6½ — 3½. Отак звели старі рахунки. У підсумковій таблиці чемпіонату «ТУШ» став чемпіоном, випередивши «Гелм» на п'ять точок. «Гелм» мусив вдоволитися званням віцечемпіона.

ХОР ДМИТРА КОТКА

Минали дні за днями. По місті вивішено величезні оголошення про виступи хору Дмитра Котка. Оскільки хористи у своєму турне плянували один загальнодоступний концерт в нашій громаді, то всі чекали нетерпеливо. Усе, що жителі Левандівки почули й побачили, переходило всякі найкращі сподівання. Дотепер вони мали нагоду слухати різних хорів, але цей був унікальний своєю появою і виконанням пісень. Він добирався до душі, полонив серця. Звучала, співала минула слава розлогих українських степів. Оспівували славетні подвиги відчайдушного козацтва, новітніх Січових Стрільців. Співали різні пісні: народні, побутові, стрілецькі, релігійні, веселі. Переходили від легесенького подиху вітру, від шепоту гірського потоку до спалаху блискавок і гуркоту громів.

А все те ніжно в'їдалося в душу і серце, що доводило до сліз. Дехто й прямо заливався сльозами коли в сольовому номері ліричний тенор виводив, як соловей трелі, Шевченкове: «Чого мені тяжко, чого мені сумно, чого серце плаче, ридає, квилить, мов дитя голодне», або: «А я стою та й дивлюся і нищечком плачу». Пісні лунали одна за одною: «Закувала та сива зозуля», «Почаївська Божа Мати», «Засумуй, трембіто, та й по всьому світу» і ін. І ще до цього цей диригент: стрункий, високий, широкий в плечах, з чорними вусиками... Як він стояв, як заворожував своїх слухачів! Стояв майже без руху. Тримав руки при собі, не махав ними так, як це робили наші диригенти. Чим він дириґував, далебі, я не запримітив, чи пальцем, мімікою, вусиками чи оком... Яке диво! Дивовижа, та й годі! Та чи то я міг змістити у своїй голові, що у своєму житті ще не одну таку дивовижу чоловік побачить... Чи міг збагнути в тих юних роках, що таке майстерність, та що означає слово «мистець»?

Можна легко уявити собі, що діється в душі юнака після зустрічі з такими славними людьми, як О. Богатирів, І. Волинець, Степан Попель,.Д. Котко, чи то з зорганізованими командами своїх футболістів УСК «Богун», СТ «Україна». А урочистість і пишнота наших обрядів в час Різдва Христового чи Великодня, з їхніми колядами, щедрівками, гагілками? А до цього навчання у нашій Рідній Школі, навчання нашої рідної непофальшованої історії України, з її славним, багатим, хоч і трагічним, минулим? Чи це не формувало душу юнака? А потім організація Пласт, багатюща бібліотека читальні «Просвіта». Прояснювався мій небосхил, наставав день. Усе, що туманне, зникало безслідно. Колесо моїх мрій оберталося, але в одному напрямі; воно штовхало до діяння, до перемог! Належатиму до всіх товариств, братиму активну участь у хорі, драматичному гуртку, в духовій оркестрі, співатиму на хорах, буду пластуном, гратиму у футбол, стану передовим легкоатлетом. Я буду належати всюди, не жалітиму свого труду. Я хочу перемагати як І. Волинець, С. Попель, О. Богатирів, Д. Котко. І хоч коло моїх діянь покищо мале, то одначе усе те, що причинилося до збагачення моєї душі і те, що передали мені батьки, брат Володимир, мусить злитися в одне русло. Зерно, посіяне в мою душу, кільчилося, давало паростки.

ЗЕЛЕНОСВЯТОЧНИЙ ПОХІД НА ЯНІВСЬКЕ КЛАДОВИЩЕ

Надходили тепліші дні. Небо ставало безхмарнішим, вкривалося лазуром. Сонце рясніше своїм золотом обливало Божий світ. Це сповіщало прихід весни.

Прийшла вона із-за полудневих Карпатських гір, овіяна пахощами бузку й черемшини, пошумом молодого листя в недалекому Білогорському лісі, який щоранку будив пташиний хор. Раділа природа, радів з нею й я.

Після кількох соняшних тижнів скоро забувалася довга, сувора зима і хоч з якими привабливими спортовими іграми, все ж я радо вітав весну. В той час в моїй голові роїлося від свіжих думок, задумів, з яких поставав клубок поплутаних ниток, плутанина понять і розумінь. У душі поставало роздвоєння, якому виду спорту присвятити себе? Літнім вогненним у виявах, що спрямовують людину до вершин фізичної справности, чи то зимовим лагідним, що ведуть теж до міці, сили, величности? Хтось сказав, що найскладнішою наукою є навчитися думати і що трудніше над усе є думка. Тож я старався розібратися у тій нерозбірливості, зловити рибу у ставку моєї каламутної води і покінчити з терзанням. Спереду я бачив ще невиразні світла, вогники. Вони миготіли, лагідно промовляли: нічого тобі не стоїть на перешкоді займатися усіма родами спорту. Різнорідність — це велика для тебе благодать, однак літні гри із своїм запалом з вимогою змагатися і перемагати — це твоя ділянка, твоя провідна *зоря!*

Моя пластова футбольна група поволі почала «тріщати» у своїх основах. М'яч, що був у мене під опікою, дерся, рвався на шматки. Шкіряні частини, що з'єднувалися в одне ціле, тріскалися. Після удару ногою здавалося, що з нього вийде «душа». Купити новий було годі — не було грошей. Вирятував нас з біди, хоч тимчасово, один добряга швець. Був він симпатиком футболу; він часто придивлявся нашій грі, завжди вітав наш виграш милим усміхом. Він, бідолаха, терпів на невилікувану хворобу — суглобовий ревматизм. От він і приобіцяв направити потрісканого м'яча. І справді, до двох днів ми мали майже нового м'яча. Зробив він це даром.

Одначе, такі безкорисні допомоги людей доброї волі на довшу мету нас не врятували. Сумні підсумки і перелік невдач та втрат не сприяли ніскільки у дальшому розвитку нашої одинадцятки. Ми вже виросли з дитячих років. Як одинадцяти-дванадцятирічні хлопчаки, ми пробували змагатися із старшими. Однак успіхами ми не увінчалися, радше ми зазнавали болючих поразок. Наші акції не були зосереджені, не було встановлено правильного співвідношення сил і дій.

На черзі були невідкладні реформи давніших запасних УСК «Богун», а тепер молодіжних пластових спортових груп. Рішучим заходам, які були в пляні, перешкодили події, які в цей час охопили все українське населення на західньо-українських землях.

*

За встановленою щорічною традицією, львів'яни-українці брали участь у перший день Зелених Свят в церковному поході на могили поляглих борців за волю України. В неділю в полудень вирушали з українських католицьких церков процесії, які у середмісті оформлялися у величавий похід, який ішов вулицями міста аж до вулиці Янівської, тут зустрічалися з процесією з Святоюрського собору, хором Духовної Академії, масою українців

міської дільниці, що, оформлені у колони, жалібним маршем прямували вгору Янівської вулиці, під звуки жалібної пісні: «У дві пари несуть мари», яку співав хор питомців Духовної Академії.

Ці щорічні походи на стрілецькі могили, хай за характером і релігійні, були своєрідною маніфестацією живучости прагнень українців, доказували правильність боротьби за ідеал Української Самостійної Держави. Вони були живчиком і ритмом українських сердець, що палали великою любов'ю до свого народу, до тих, які в ім'я цієї ідеї положили свої голови. Тому й не диво, що окупант, як міг, перешкоджував цій жалібній маніфестації. Його уніформовані загони пішої й кінної поліції заздалегідь позаймали ключеві становища на кладовищі, щоб на даний знак приступити до акції — розбиття походу, бешкетування під час жалобних відправ, арештування свідомішого українського активу.

Біля в'їздної брами на кладовище у зімкнених лавах стояли кіннотники поліції у своїх ґранатових уніформах та ще хтось — зроджене окупантом його «немовля», плід його багаторічного панування: прошаки, бідняки, каліки без рук, без ніг, покалічені, паралізовані! Без найменшого засобу до життя, до фізичного веґетування, биті злиднями, ці злидарі були виставлені на милостиню народу, з якого й самі походили. Вони просили, благали, і весь цей жалібний плач-скигління зливалося в могутній акорд жахливого звинувачення спричинника цього жорстокого горя. Чи хтось міг відмовити цим нещасним жертвам «поліцейської диктатури»?

При наближенні передніх колон до в'їздної брами дзвонили у цвинтарні дзвони. Цвинтарний дзвонар оперізував себе шнурами чотирьох дзвонів і щосили тягнув ними вниз. Гуділи на всі тони розколихані дзвони, лилася в далечінь жалібна мелодія; вони сповіщали, що похід переступив кордон, «там, де немає болю, ні печалі...»

У брамі показалися перші лави старших пластунів, ішов провід, за ними курінь «Лісових Чортів» у чорних беретах, замість крислатих капелюхів. Несли кількадесят вінків, за вінками йшло юнацтво, між ними наші «Бобри» і «Ведмедики», несли терновий і калиновий вінки. За ними вся церковна ієрархія Греко-Католицької Церкви вищих і нижчих ступенів, священнослужителі, усе духовенство. Далі — питомці Духовної Академії з її ректором, о. Йосифом Сліпим. Тут зразу ж — хор питомців та об'єднаний студентський хор. Лунала пісня «Ой, Морозе, Морозенку, ти славний козаче, за тобою, Морозенку, вся Вкраїна плаче».

А там далі знову і знову непроглядні маси народу, здається, нема кінця й краю колонам людей.. Під гул дзвонів похід завертав у головну цвинтарну алею. І знову пісня:

«Чуєш, чуєш, грають дзвони.
Перелиті дві гармати
Не голосять, не розносять,
Тільки просять передать поклін родині...

Співають та прямують до першого величавого надмогильного пам'ятника Ольги Басараб. Похід минає велику ґробницю-склеп польського архиєпископа Якова Більчевського, що зведений по самій середині алеї

По відправі жалобного Богослуження на могилі Ольги Басараб, закатованої не так давно польськими опричниками у тюрмі, завішують на хресті терновий вінок із синьо-жовтими шарфами. В цій хвилині із-за кущів висовуються у повній зброї поліцисти та крісовими прикладами й лезами баґнетів розпорошують присутніх. Раз-по-раз падає храплива команда в польській мові: «Розейсьцьсєн!» При цьому вони штовхають, побивають навіть юних хлопців, які міцно тримають свої вінки. Починаються терзання, шарпання, крик. А навіжені божевільні руки, допавшись до вінка, кидають його собі під ноги, з якоюсь божевільною люттю нівечать його на шматочки.

Сформувавшись наново, похід рушає в сторону стрілецьких могил, що мов рідні брати попритулялися рядками один до одного. При альтанці — високий хрест, при ньому польовий вівтар, де всі знатніші священики відправляють жалобний Молебень-Панахиду, співає хор питомців Духовної Академії. Після неї промовляє отець мітрат Л. Куницький; його вогненні слова западають в душу. Рідко коли він докінчував свою промову; після кількох речень польська поліція приступала очищувати терен від «вивротових елєментуф». Били і арештували кого попало. Найбільше попадало молоді. Священики пробували боронити людей від розбещеної зграї нелюдів, та самі падали під поліцейські палки. Над могилами стрільців Української Галицької Армії здіймався Хрест. Хрест — символ страждання і Голготи українського народу.

Цього вечора сонце заходило за Янівські ліси, багряночервоне, наче горіло від сорому того, що бачило, наче соромилося тих, що у своїй чванкуватості величають себе «пшедмужем хшесьціяньства», а насправді поводять себе гірше розбійників Атілли. Ще лиш де-не-де чути було тихі нашіптування молитви-панахиди на могилах померлих членів родини, друзів, знайомих. Проносились набожні тихі співи: «Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний, помилуй нас». Співали монотонно тихо панотці з дяками. Поволі, не поспішаючи, розходилися молільники додому. Гули мотори вантажних машин, розлягалась гостра команда. Від'їздили «богатежи». Як на глум та іронію, навколо літали побуджені лилики, оббиваючись об борти вантажних машин. Чулися прокльони, сміх та останні накази. Врешті затихло все.

На могилі Ольги Басараб, на ґранітному хресті, тріюмфально пишався свіжий великий терновий вінок. Легенько коливалися синьо-жовті шарфи, наче шанобливо, в покорі і в поклоні віддавали честь нескореному Духові Великої Українки-Героїні...

ПОЛЬСЬКА ШОВІНІСТИЧНА ВУЛИЦЯ

Рік 1929 і наступні роки були важкими своїми наслідками та тяжким випробовуванням для українського населення. Неприборкані польські обивателі, як рівнож польська «ґранатова поліція», що щоразу частіше навідувалась до читальні «Просвіта», вкінці заборонили ставити п'єсу із визвольною тематикою Болгарії під заголовком «Шумі Маріца». Мимо заборони, наш драмгурток рішився поставити драму. Під час вистави, як вона проходила на сцені, з'явилися на залі два поліцисти з рушницями та два цивільні поліційні аґенти; вони заарештували акторів і членів управи читальні, а публіку розігнали.

Від того часу усі пляновані вистави і імпрези піддано суворій цензурі. Треба було заздалегідь старатися про дозвіл в громадському уряді або на поліцейській станиці. Це були роки посиленого польського урядово-вуличного терору. Рясно процвітала терористична гістерія. Польська академічна молодь, члени молодіжних і спортових товариств, робітнича та гімназійна молодь — всі разом творили кожного дня і вечора погромні банди, які нападали на українські установи, вибивали скло, нищили віконні рами, ламали двері, нищили устаткування.

Такі самі «бойові» загони польських шовіністів робили бешкети на Левандівці. Після якихось там зборів в будинку ТСЛ («Товажиство Школи Людовей») із співом: «З димем пожаруф, і кужем крві братнєй» сформовували похід, чи то радше розбишацькі банди та приходили під українські установи, щоб усю свою лють вилляти на мурах, вікнах і дверях будинку. Навіть приватні доми були об'єктом їхнього божевілля. Люди ховалися, відступали від вікон, бо вкинені камені, «петарди» (доморобні запалюючі бомби) не лише могли поранити, але й убити людину.

Знищена тими «рицежами-вандалами» читальня «Просвіти» на довгий час була не до вжитку. Польські державні свята, як іменини диктатора Польщі Юзефа Пілсудського (19 березня), свято 3-го травня (день польської конституції) чи то 11-го листопада (день незалежности польської держави) та інші, яких годі перелічити, були тими передвісниками їхніх свавільних, дикунських вчинків. Українці рахувалися з цією можливістю і вживали заходів, щоб забезпечити своє життя і майно. Але пристрасті, раз розпутані, не припинялися; терор шалів далі.

Польське правління використовувало покидьків суспільства, вуличне шумовиння для цієї брудної роботи. Вони, підпиті (часто до безтями), вдиралися під час вистав чи танцювальних вечірок, звичайно, в суботу або неділю на залю і зчиняли авантюри. З ножами або здоровими кийками в руках, розбивали вікна, електричні жарівки, розкидали ґардеробу, пустошили й плюндрували при акомпаніяменті вуличної лайки, вульгарних слів-проклньонів.

Жертвою одного такого мерзенного нападу впав мій шурин, чоловік моєї старшої сестри, Антін Змий. Покололи його ножами, поранили цілий шлунок. Бідолаха пролежав у лікарні два місяці і лише чудом залишився живим. Польська влада не лише що не звертала на це уваги, але й потурала таким злочинцям, або й навіть цілево насилала. Жодних громадських звинувачень, жодного судового слідства не було. До суду їх не позивали, отже зрозуміло, що самоохорона була єдиним порятунком. Відомим було, що на Левандівці були члени підпільної організації УВО (Українська Військова Організація), хоч ніхто по прізвищу їх не знав, вони були всюди, де було організоване українське життя. Доводиться визнати, що наші спортсмени-богунівці в тих випадках виявили велику мужність. Ризикуючи своїм життям, вони давали зграї бандитів належну відсіч. Братам Іванові і Михайлові Стаховим та братам Володимирові і Степанові Пазунякам левандівчани завдячують неодноразове своє рятування, можливо, що саме серед цих богунівців були ті леґендарні бойовики з УВО.

ЗУСТРІЧ ДВОХ ЗБІРНИХ ЛЕВАНДІВКИ

Наші «Ведмедики» після зимової перерви вийшли знову на поле. Грали, добивалися успіхів, з меншим чи більшим щастям. У цьому весняному розпалі наші противники зорганізували футбольні змагання між так званою «долішньою» та «горішньою» частинами нашої місцевости. Горішню і долішню частину місцевости Левандівки розділяла річка-канал. Витікав канал з залізничних майстерень Головного двірця, протікав крізь цілу місцевість та попід Білогорський ліс, попри хутір Парне і вливався до Штриховалецького ставу, біля села Рудне.

За складеним пляном мали це бути так звані дві збірні «репрезентації». До мене й Юня звернулися організатори «репрезентативної» команди «Долішня», тому що ми саме мешкали за річкою, у долішній частині Левандівки. Вони знали добре, що ми обидва вибилися на ліпших змагунів в нашій «ведмежій» команді і тому з цим запрошенням звернулися до нас. Ми на це погодилися.

Наступної неділі, на тому самому спортовому майдані, де колись розгравав матч УСК «Богун» з польською командою «Аматожи», тепер зустрілися дві збірні команди місцевости Левандівка.

Між іншим, через тяжкі матеріяльні несприятливі і фінансові обставини був зліквідований футбольний клюб УСК «Богун». Польське товариство «Аматожи» змінило назву на ТСЛ (Товажис тво Школи Людовей). Усі спортсмени-поляки й молодь з Левандівки з бігом часу й подій почали об'єднуватися довкола своєї Шкільної Ради та включалися саме в цей ТСЛ. Це об'єднання остаточно згуртувало біля себе увесь політичний, суспільний і

Дванадцятилітній «Леньо»

врешті спортовий потенціял і вважалося сильною опорою місцевої польської колонії.

Ця моя перша участь на ширшій спортовій арені, у збірній (хай поки-що у місцевій!) була для мене першим іспитом, і мушу признатися, що невдалим. Тяжко доводилося грати. Я мотався, як міг. І хоч мої друзі-«ведмедики», що оточили спортовий майдан, своїми окликами заохочували мене, я все ж таки охляв, плентався позаду. Хоч я випирав останній дух із себе, проте це багато не покращувало ситуації. Доводилося тяжко. Чому? На це склалося три причини. Перша — це те, що грав я між старшими, фізично сильнішими і більш досвідченими хлопцями. Я часто зустрічався у грі із старшим, технічно неперевершеним гравцем Казимиром Нойманом. Він весь час «пильнував» мене, взагалі не давав змоги

розвернутися. (На марґінесі вищенаписаного: я не міг ще тоді знати, що колись у майбутньому доля покерує нами так, що ми обидва будемо грати в одній українській команді). Це б була і друга причина. Третя — це довге й непереборне нормальне спортове грище. Для юнака-підлітка воно абсолютно було завелике і щоб перебігати його протягом дев'ятдесяти хвилин, то на це не вистачало сил. Однак, бігали всі, то і я старався дотримувати їм товариства.

Не обходилося без сварок, криків і цькувань. Щоразу спокій порушували непристійні вигуки, лайка, а то й приходило до погроз, включно з загрозою побиття. Очевидно, що спричинником тих непорозумінь вважали мене. Приносили мене у жертву, як те офірне ягня. Одинокою моєю провиною було те, що я старався всіма силами і аґресивністю надолужити мою кволість. І хоч я фізично був за них слабший, проте вони не могли собі дати ради зі мною, били мене по кістках, збивали з ніг, а коли я далі «ківав» їх та ударяв з найближчої відстані на їхні ворота, вони здіймали бучу. В одній з таких сутичок довкола м'яча встрянули і зайняли мою сторону, як звичайно, брат Юньо та два змагуни-поляки. Були це сини українських батьків, але змінили свою віру, прийняли римо-католицизм і стали більше поляками, ніж самі роджені поляки. У цьому випадку вони вислуговувалися польським спортовим організаціям, приносили славу польському спортові. На питання, хто вони по національности, відповідали: «Польско-Руска-Рахункова».

Їхні батьки з діда-прадіда, глибоко віруючі українці, були прив'язані до своєї церкви, до своїх традицій. В неділі, особливо в святкові дні, їх можна було бачити у церкві. З великою побожністю вони входили у Божий Храм і зараз при вході, в притворі, робили глибоку метанію, клали на грудях широкий знак святого хреста, били тричі поклони, підходили до тетраподу, цілували хрест, ікони і поверталися на своє місце, щоб брати участь у Богослуженні. На жаль, їхні діти не тими стали. З такими то синами — таких батьків зустрічався я ось тут, на зеленій мураві. У своїй спортовій кар'єрі мав я зустрічати їх постійно.

Зараз після прогри «горішньої» збірної два члени з їхнього проводу («Польско-Руска-Рахункова» за національністю) І. Сірий і Д. Лущак запропонували відіграш на наступну неділю. Ми прийняли виклик. Так як і цієї неділі, так і наступної, гра позначилася грубими порушеннями усіх правил гри. «Казьо» Нойман, один з «Польско-Руска-Рахункова» теж почав грубіянити, однак при цьому приязно до мене усміхався і навіть звертався до мене в українській мові. (Батько його був німець, мати українка, а він виростав у вуличному польському шовіністичному оточенні). Завзята у своєму переведенні юнацька гра закінчилася і цим разом нашим виграшем.

Глядачі з польської сторони, незадоволені перебігом змагань, пробували направити лихо. Знаний на терені Левандівки студент

Львівської політехніки, Станіслав Вільк, опікун місцевих польських юних спортових команд, звернувся до мене і Юня зі словами: «Приймаю вас усіх до нашого товариства. Дістанете все устаткування, опіку, все, що потрібно. УСК «Богун» уже немає, чейже не будете бігати по вигоні одинцем! У нас майбутність!». Я і Юньо рішуче відмовилися. Він додав: «Деякі з вас уже погодилися,— при цих словах він сплюнув убік та, глянувши ще раз з-під лоба на нас, додав: — «Ви єще самі пшийдзєцє».

ЕПІЗОД З РОДИННОГО ЖИТТЯ

Зближався 1930 рік. Випало багато снігу, тріскучі морози сковували землю. Старші передбачували ще суворішу зиму, як була тому два роки. Заздалегідь журилися нестачею палива. Нам, юнакам, було те байдуже. Ми натомість журилися, чи впаде доволі снігу, щоб могти їздити на лещатах, грати на льоду гокея, скочуватися з Кортумової гори на санчатах. Від нас до Кортумівки було недалеко,а все ж таки, коли було багато снігу, то не так то легко було дістатися туди.

Одної неділі, коли вже добре смеркалося, я, виснажений, обмоклий, спітнілий, приволікся додому. Батьків дома не було. В хаті було тепло, у печі палахкотів вогонь, розприскуючи маленькими іскорками. Я швидко скинув одяг, відкрив цілком залізні дверцята печі та почав гріти руки й ноги. Сніжно-біла фіранка на вікні погойдувалася легко-хвилясто під подувом вітру, який щораз настирливіше нею колихав. Удень не закрили добре вікон і розгульний вітер втискався з-надвору до кімнати. З-під фіранки виглядали обмерзлі шиби, наче б хтось обліпив їх порепаною березовою корою.

Старший брат Володимир, як звичайно, грав із собою в шахи. Молодший Осип-Юньо майстрував щось біля своїх ковзів. З другої кімнати, долітали звуки скрипок, пронизували ніким не заколочену тишу. Врешті, із-за стола вискочив Володимир і питає:

— Чи ти, врешті, вже обігрівся біля печі?

«О, лишенько мені,— думаю собі,— він уже знову мене десь потягне. З вогню та в полум'я!» — промайнула мені думка. «Та ні, цим разом я нікуди не піду» — постановив я собі. Однак він уже не звертав на мене уваги. Застелив стіл білою скатертю, посунув його на середину кімнати, засвітив дві свічки й поставив їх на столі. Він розшукав два молитовники, взяв у руки хрест. Один молитовник дав мені, другий — Юньові. Одягнув мамин кухонний фартух, зав'язав його під бородою і дав короткий наказ: «Будемо правити Службу Божу!» Пластун мусить приготовити себе до життя і знати все!» По тих словах він звернувся до Юня з просьбою служити йому за паламаря, кадити запашним кадилом, дзвонити дзвінками. Мене призначив своїм дяком, бо я, казав він, теж маю добрий голос. Я мав читати з церковного требника потрібні молитви та Апостола.

Ми почали. Відправляли за всіма правилами церковного уставу.Та не догледів Володимир одного. У сусідній кімнаті сестра з своєю подругою вправляли на скрипці, виконували трудні шкільні завдання. Обидві вони великими від здивування очима оглядали нас крізь шибку в дверях кімнати і за кожним нашим серйознішим рухом заливалися нестриманим сміхом. А коли Володимир відвернувся від «престола», благословив «вірних» та читав Святе Євангеліє, каскад сміху зовсім заглушив нашу відправу. Очевидно, цього він не міг простити. Досить насмішок дівчат і сестер! Треба з цим покінчити! І він схопив якийсь лантух, що лежав під рукою, і, погрожуючи, вигнав їх з хати і закрив двері на ключ. Зрозуміло, що після їх благань він їх впустив досередини, та не раніше, як закінчили ми наш церемоніял — домашню літурґію.

НА ПЕРШОМУ СПРАВЖНЬОМУ ФУТБОЛЬНОМУ МАТЧІ

Минула капризна весна. Настало чудове літо. В один гарний недільний ранок ми, три брати, вибралися на футбольний матч між українською командою СТ «Україна» та польським Львівським клюбом спортовим «Поґонь». Власне кажучи, слово «вибралися» вжите тут у неправильному розумінні. «Вибралися» означало наказ «Ходи!». Це те, що сказав брат Володимир.

Ідемо. Дорога довга і сумна. Найкращі львівські спортові грища розташовані у протилежній частині міста, у так званій Стрийській дільниці. Проходимо біля українського сокільського майдану «Сокіл Батько». На цьому сокільському майдані щорічно відбувалися при кінці кожного шкільного року пописи школярів із шкіл т-ва «Рідна Школа», як також тут відбувалися різні національні здвиги і святкування. Ще кількадесят метрів — і ми вже на грищі Львівського спортово клюбу «Поґонь».

Перший раз у житті бачив я так багато людей-ентузіястів футболу. Перший і другий партер і велика трибуна — переповнені вщерть. На змагання УСК «Богун» також приходили глядачі, але не в такій кількості. Тут неперелічені маси людей залягли довкола площі. А вона чудова, рівненька, мов би хтось застелив зеленим килимом. Ворота захищені сітками позаду. Хто б це подумав?

ЛКС «Поґонь» — це старий львівський футбольний клюб, який ще перед Першою світовою війною був одним з першорядних клюбів. Після війни, маючи приватні фінансові дотації та державні субсидії розрісся та забезпечив собі доплив молодого нарибку до футбольної команди. Професійні, платні тренери підготовили й виховали першоклясних змагунів-футболістів. З часом вони посягли за першість державної Ліґи, що їм щастило.

Із роздягальні вибігли наші змагуни у червоно-чорних уніформах з синьо-жовтими емблемами на сорочках, уставилися в ряд, лицем до трибуни та окликом «Гаразд!» привітали публіку. Безпосередньо за нашими вибігли, як їх по-львівському кликали «поґанячи», уставилися також лицем до публіки й теж привітали

швидким коротким окликом «Чесьць!» (в більшості польську публіку, яка сиділа на трибуні).

Наш воротар захищав ворота з великою хоробрістю. Двоївся-троївся. По кожних невдалих ударах м'яча чомусь то вискакував, то хватав за перекладину воріт, мабуть, з утіхи, що противникові не вдалося забити ґоля. Як я пізніше довідався, це був наш славний воротар Осип Новицький. Раптом, мов ударом грому з ясного неба, наші здобули двоє воріт підряд. Заскочений, однак досвідчений противник, збільшив темп, вдало підійшов до самих воріт Новицького і забив ґоля. Кінець першої півгри 2—1 у нашу користь.

Після перерви почали знову грати швидким темпом і не тривало довго, як «Поґонь» вирівняла. А далі гра пішла ще швидшим темпом та ще аґресивніше. Українці збільшували рахунок 3—2, 4—2, 5—2 та врешті під свист і вигуки неприязної публіки закінчили змагання високим рахунком 6—2 у свою користь. В загальному чужа публіка поводилася безсторонньо. У нашій команді вирізнявся атлетичної будови воротар своєю хоробрістю й бадьорістю Осип Новицький, а також високий, рудоволосий, півлівий нападу О. Петрів, центр нападу В. Лисик та півправий нападу, виконавець кількох ґолів Володимир Кобзяр. Таке високе відношення воріт — це в більшості його заслуга. Він надзвичайно легко і майже без перешкод проходив з м'ячем між двома-трьома змагунами противника і тим способом створював дуже небезпечні ситуації на полі «Поґоні».

Це була з черги вже друга перемога наших змагунів над цією польською командою. Казали, що минулого року наші перемогли з рахунком 5—2. Ці перемоги були одначе радше моральної вартости, бо товариські змагання не були за здобуття точок у табелі Ліґи. Причина цілком проста, ЛКС «Поґонь» була у державній Лізі, знову ж СТ «Україна» була у клясі «А» місцевої Ліґи. Тим не менш перемога була ціннішою.

Приглядаючись грі, я мимоволі забажав бути між ними, змагатися за м'яч, стріляти ґолі. Мені здавалося, що суддя у чорній уніформі, якого всі респектували, мусив бути безсторонній, об'єктивний, і що великі маси глядачів погоджувалися з його рішеннями. Не видно було тієї несправедливости, що на змаганнях УСК «Богун» — «Аматожи», тобто нещадна критика судді, щоразове переривання гри. Тут цього не було. Я пильно стежив за кожним рухом учасників. Неописане захоплення оволоділо мною. Так хотілося звіритися із своєї таємниці комусь, що хотів би зрозуміти мої тодішні почування. Але чи можу звіритися з цими думками братові Володимирові? Очевидно, що ні! Нізащо в світі! Нікому не виявлю своїх думок, обережно таїтиму їх у своїй голові! Хіба якби брат сам запитав. Тоді так, я звірився б йому із своїх задушевних бажань, висловив би йому свої мрії.

ЧОМУ МЕНЕ КЛИЧУТЬ «ЛЄНЮ»?

Після змагань, коли ми повернулися досить пізно увечорі додому, лягши до ліжка, я довго не міг заснути. Я передумував перебіг змагань та кожного змагуна окремо. А коли вже сон «зліпив» мої повіки важким сном, мені у сні ввижалися змагуни СТ «Україна», публіка й усе те, що я пережив вдень. Картина за картиною пересувалася, немов на фільмовій стрічці. Чи не покинути всі інші види спорту, а присвятитися виключно футболові?

Серед таких настирливих думок я раптом почув, що хтось торгає мене за плече та каже: «Добридень, Лєню!» «Хто це,— подумав я,— мати? Невже так пізно? Треба вставати!» Але що це знову? Мати кличе мене 'Лєню', а мене ж звати Олександер-Богдан. Якесь воно дивне. Так зовуть мене не тільки в родині, а й скрізь: у школі, на вигоні, всюди, де мене знають». Використовуючи цю ранкову хвилину, питаю матері:

— Чому мене так кличеш, чому не Олександре? Чому ти надала мені таке ім'я?

Мати усміхнулася своєю незрадливою, добродушною усмішкою і відповіла:

— Спершу розсуди, потім осуди. Як немовля, ти спав довгими днями й ночами, годі було тебе розбудити. По пробудженні не хотів їсти. Ми думали, що ти хворий. Показалося, однак, що ти здоровий, тільки залінивий піднести голову догори, щоб можна тебе нагодувати. От ми тебе й будили: «Вставай, лінивий, вставай, ліню, лєню, вставай, не лінуйся!

— А чому ж тоді брата Осипа кличуть Юньом?— питаю.

— Це «призвісько» походить від слова «Юзьо-Юньо», так всі місцеві хлопці кликали його по-свойому, замість «Осипе»,— відповіла, усміхаючись, матуся, при цьому стягаючи накривало, і додала: — А тепер вставай, лінивий, «Л-є-н-н-н-ю»!

ЛІКВІДАЦІЯ ПОЛЬСЬКОЮ ВЛАДОЮ ПЛАСТУ

Поплили дні за днями так безжурно, як безжурно плила наша місцева річка й котила свої води кудись далеко. Так і плило безтурботно моє юнацьке життя, аж прийшов раптом один день, який вирішив мою життєву настанову — грати лише футбол! Усі мої мрії і думки, з якими я лягав спати, розвіялися, немов те пожовкле листя восени під подувом холодного вітру, що віщував прихід зими.

Двадцять шостого вересня 1930 року польська влада зліквідувала організацію української молоді Пласт. Усе прийшло так несподівано, неочікувано, що ніяк не хотілося вірити в можливість цього драконського наказу. Організація Пласт виховувала українську молодь, юнаків і юначок, на високоідейних, відданих своїй нації громадян. Бути вірними Богу й Україні, помагати

другим, повинуватися Пластовій владі й законам, проводити їх у життя практично, насичуючи ними усю суть українського буття.

Правда, вже раніше ходили чутки, тривожні поголоски, що «владза» має на меті розв'язання Пласту, мотивуючи це тим, що саме в цій організації мають прихильників, а то і членів українські підпільні організації.

Польська публічна опінія, а радше польська «україножерна» преса, розписувалась про вишкіл терористичних кадрів в організації Пласт. Навіть виписувала на своїх сторінках такі нісенітниці, як: «... русінська млодзєж до польскеґо гарцерства». І так, десь там у Варшаві, в центрі польської окупаційної влади, хтось одним помахом пера знівечив довголітню працю сотень жертвенних людей, що їхньою метою було дати своєму народові повновартісних громадян.

Розв'язано всі Пластові коші, гуртки, відділи й клітини. Сконфісковано все майно, все устаткування, позамикано домівки. Таким чином українську молодь було позбавлено ідейних організованих спрямувань.

ЗМАГАННЯ СК «РУСЬ» — СТ «УКРАЇНА»

Небувала подія зворушила місто. Раннім літом 1929 року великі афіші на львівських мурах сповіщали про небувалу подію: футбольний матч між львівським СТ «Україна» та ужгородським СК «Русь». Львів'яни запросили своїх братів-закарпатців до Львова на перший гостинний виступ. Незважаючи на штучні кордони, що розсікали живе тіло одного народу, закарпатці приїхали підтримати щирі братські взаємини.

Це були змагання двох братських команд. Подія, яку нелегко забути, подія, що лишилася в пам'яті на довгі роки. Оглядати, бути присутнім на цім матчі — це було щастя. Усе, що ми бачили, нелегко передати. З'явилися у Львові «Русичі», прибули з далекого Ужгорода до своїх братів-львів'ян. Зароїлося від приїжджих українців у місті. Напливали до нього і молодь, і старші, щоб заманіфестувати свою єдність з братами-закарпатцями.

На спортовому майдані «Сокіл Батько» гордо маяли синьо-жовті прапори на високих щоглах. Такого самого кольору пов'язки носили на лівому рукаві всі упорядники, які доглядали порядок на площі та довкола.

Змагання проходили в завзятій грі, начебто це не були дві братні команди, проте у наскрізь ввічливій джентельменській поведінці. Обидві команди хотіли виграти за всяку ціну, бо і ставка була неабияка: одержати пальму першенства між усіма українськими командами на західньо-українських землях. «Русичі» виявилися технічно кращими, переважали в полі, мали кращу лінію нападу. Кращими заграваннями і співпрацею могли дуже підвищити

рахунок у свою користь. Чи не схотіли? У львів'ян не вистачало зіграности, що не є звиклі і привчені до швидких темпом і вдалою технікою змагань. Мимо старань, матч було закінчено вислідом в нічию 3:3.

Це було саме два роки тому. А ось у 1931 році СК «Русь» загостила до Львова вдруге. Цим разом запляновано дводенні змагання: одні в суботу, а другі (реванш) у неділю. І ось серед навалу праці при підготовці до цих змагань одного вечора «невідомі» злочинці навмисне підпалили трибуну на спортовому майдані «Сокіл Батько». Згоріла вона дощенту та ще при цьому ціла огорожа, що відокремлювала площу від досить рухливої вулиці, якою проходив міський трамвай.

Незважаючи на те, заплянована зустріч СТ «Україна» — СК «Русь» таки відбулася, хоч і в змінених обставинах, бо не на свойому рідному майдані. Провід СТ «Україна» винаймив площу при тому самому Стрийському шосе львівської польської футбольної команди «Чарні». Тим разом не було такого ентузіязму, такої маси глядачів, бо саме після пацифікації 1930 року проходили далі хвилі масових арештів, на селах шаліли далі польські пацифікаційні загони «уланув» та поліції.

Першого дня, в суботу, розіграно внічию (1:1), другого дня, в неділю, ужгородці перемогли львів'ян переконливо з рахунком 3:0.

Футбольні змагання двох найкращих українських команд на західньо-українських землях вирізьбили в моїй душі незабутні враження. Вони викликали глибоку переміну в моєму способі думання. Хоч я в дальшому цікавився усіма видами спорту, то все ж таки футбол ставав для мене моїм істотним питанням. Я брав участь у розіграх льокальних спортових команд ., але вони мене щораз менше цікавили. Льокальні проводи влаштовували всякі можливі привабливі гри, щоб піднести рівень і популяризувати футбол. Моя і Юня популярність зростала і тому місцеві провідники польських товариств не лишали нас у спокої. Місцеве польське «ТСЛ» (Товажиство Школи Людовей) розвивалося надзвичайно скоро, робили великі поступи на спортовому полі. Вони одержали від Міської Управи огороджений спортовий майдан даром.

Їхні змагання відвідувало велике число любителів футболу, що, використовуючи всі вільні від праці години, провадили палкі дискусії про все, а особливо про футбол. Один з їхніх керівників обіцяв мені й братові Юньові допомогти в науці — платити за наше навчання в заміну за наш перехід до «ТСЛ». «Приходьте до нас,— мовляв,— з вас виростуть добрі спортовці. Користайте з нагоди!»

Коли ми знову рішуче відмовили, він відходив, і подібно, як колись студент Вільк, спльовував набік. (Станіславові Вількові вже його «чесць» не дозволяла наблизитися до нас). Та нам це було й байдуже, все ж знайшли ґроно своїх хлопців, що радо

приймали нас до свого гурту «пограти в бальона». Ми все надіялися, що наш час ще прийде... і він прийшов!

ЗАСНУВАННЯ УСК «ТРИЗУБ» НА БОГДАНІВЦІ

Якось одного дня, як я повернувся зі школи, мене покликав брат Володимир. Він саме приготовлявся до матури — іспиту зрілости в гімназії. Видно, що йому все йде добре, бо в нього на устах усміх і якась така весело-таємнича радість в його очах. Побачивши Юня, він рівнож закликав його, а тоді з урочистою повагою заявив: «На вулиці Городецькій, на Богданівці, в домівці читальні «Просвіти» ми заснували спортове товариство й надали йому назву: Український Спортовий Клюб «Тризуб». Наше юнацтво,— продовжував він,— і молодь, яка після розв'язання Пласту не має де дітися, треба десь конче оформити і тому колишні пластуни повинні приєднатися до новоствореної організації.

Передміс¬я Богданівка — це свого роду посестра Левандівки та разом із селищем Сигнівка, що простягається за залізничною лінією Львів— Станиславів (тепер Івано-Франківськ), творять одну цілість під назвою Львів-Захід.

Наше сусідське співжиття було надхнене духом дружби й товариської любови. Воно було дуже близьке: ми брали участь у спільних культурно-освітніх імпрезах, концертах, святкуваннях. Спільні зустрічі молоді, спільні приготування сценічних вистав були дуже часті. Що боліло їх — боліло й нас. Їхні осяги були й нашими. Коли вони часом у зустрічах з нами у своїх хвастощах підкреслювали свою вищість, мовляв, гетьман Богдан Хмельницький стояв обозом на Богданівці, від чого саме пішла й назва цієї місцевости, то ми, левандівчани, їм цього за зле не брали і не доказували, що обоз запоріжців Хмельницького простягався крізь Левандівку, попри Клепарів, аж під Високий Замок, який штурмував прославлений полковник Максим Кривоніс.

Після об'яви Володимира про заснування спортової організації УСК «Тризуб», ми, всі три брати, а за нами «Ведмедики» й «Бобри» через місяць стали членами Клюбу.

Наплив хлопців і дівчат до новозаснованої організації-клюбу був великий. На зборах обрано головою старшого вже громадянина, знаного зі своєї громадської праці В. Яцикевича. Він був великим прихильником спорту, а його син Тарас був активним змагуном. Ланковий, опікун і душа футбольної команди — Володимир Повзанюк.

У спортгуртку панувала, так само, як і в Пласті, дисципліна. Зрештою, нічого дивного, адже подавляюча більшість членів — це колишні пластуни, які себе взаємно знали і розуміли.

УСК «Тризуб» вступив у члени Українського Спортового Союзу, що охоплював усі спортові клітини Галичини. УСС з принципових причин ізолював себе від контакту з поляками-окупантами, то означає з так званим ПЗПН «Польські Звйонзек Пілкі Ножней» (Польський Союз Копаного М'яча).

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТОВИЙ СОЮЗ — УСС

Наслідки втрати нашої державности, як відомо, були жахливі. На західних землях України польський окупант, який щойно сам позбувся своїх гнобителів, заперечував і не визнавав українців як націю. Проте український нарід не зрікся своїх прав на відзискання своєї незалежности. У польській займанщині послуговувався засобами леґальної і революційної боротьби.

Одним з леґальних засобів був спорт. Ще перед Першою світовою війною в умовах австрійської влади, яка фактично знаходилася в польських руках, українці зрозуміли вагу і значення спортового вишколу молоді. Спорт, як основа фізичної справности і гордости, давав запоруку постання військових формацій. Ця мрія перетворилася у дійсність у 1914-1918 роках. Підготовлені фізично в спортових об'єднаннях українські юнаки масово поповнювали ряди Українських Січових Стрільців.

В умовах польської окупації рівнобіжно з відбудовою сокільських і лугових гнізд по містах, містечках і селах розгорталась теж і виховно-спортова праця. Відновлювалися спортові товариства, які припинили свою діяльність під час воєнних дій. Молодь під проводом колишніх старшин Української Галицької Армії творила нові спортові клітини. Усі ті ініціятивні заходи й старання втішалися прихильністю і підтримкою населення. Постала потреба централізації всього фізкультурного руху. Це довело до скликання Загальних Зборів представників усіх спортових товариств у Західній Україні. Вони відбулися у Львові влітку 1925 року. Нову організацію названо «Український Спортовий Союз», у скороченні УСС. Першим головою обрано сотника О. Навроцького. Швидким темпом збільшувалося число нових спортових клюбів, які включалися в мережу УС Союзу.

Основною ціллю УСС була, очевидно, ідея об'єднання всіх існуючих українських спортових товариств на ЗУЗ, їх пляномірний розвиток з усіма ланками, включно, як легкоатлетика, гімнастика, туризм, плавання, акробатика, лещатарський спорт, мандрівництво та всякі руханкові ігри. У зв'язку з тим Український Спортовий Союз влаштовував щорічні легкоатлетичні, футбольні, плавацькі відбиванкові, тенісові та іншого роду змагання. Проте найкраще розвинулася і спопуляризувалася оанка футболу. Своєю атрактивністю вона притягала молодь і звичайно футбольні змагання приносили так потрібні касові прибутки. Почав виходити спортовий журнал «Готові».

Невідкладним завданням було умасовити спорт, щоб у спортових організаціях виховати фізично вишколеного, здисциплінованого та ідейного українця, готового в потребі принести для народу найвищі жертви. З цієї точки зору й оправдані були директиви Проводу УСС-у, які забороняли всім спортовим товариствам у мережі УСС-у змагатися з польськими клюбами. Державна адміністрація знала про ті постанови й у відповідь проводила

супроти українських спортових товариств політику насильства, включно з їх розпуском-ліквідацією.

Незважаючи на те, українські команди, змагаючись виключно лише між собою, добились замітних успіхів. На жаль, після початкового спалаху рівень їхніх досягнень по кількох роках почав спадати. Сильніші і витриваліші команди не находили у своєму середовищі вищої якости і відповідного противника. З'явились думки і домагання зачати змагатися також із неукраїнськими, значить також з польськими клюбами. Тяжко було повністю погодитися з напрямними УСС-у також з тієї причини, що відсутність у державній спортовій Асоціяції означало втрату спортових зв'язків із світовою організацією МОК (Міжнародного Олімпійського Комітету) і Міжнародного Футбольного Союзу (ФІФА). Ось причини, які мали вплив на рішення піти окремим шляхом.

Коли ці домагання знайшли сильний відгук, то це призвело в 1928 році до ще одного Загального Збору Українського Спортового Союзу. Після гострої виміни поглядів передових людей відносно майбутности українського спортового руху на ЗУЗ, частина спортових товариств вийшла з УС Союзу і пішла іншим шляхом — шляхом компромісу, в якім вбачали реальну користь в контактах з сильнішим противником, як теж пропаґанди наших сил серед чужого середовища. У тому часі важко було говорити про правильну чи неправильну дорогу, яку вибрали інакомислячі, одначе треба ствердити факт, що українські спортовці без огляду на те, чи змагались в рамцях Спортового Союзу чи «Звйонзку Спортовеґо», чи відокремились, були незаперечними українськими патріотами і ентузіястами та невтомними працівниками на фізкультурній і громадській ниві.

Українські спортові товариства, які увійшли до польського спортового Союзу ПЗПН, вибрали були нелегкий шлях: вони підлягли під гостру критику, а інколи і на бойкот тих кіл громадянства, що не апробували цього шляху.

Але згодом, після кількох років дискусій і досвіду, один і другий напрямки успокоїлися і втішалися моральною й матеріяльною підтримками всіх українців. Та не довго. В 1936 році, подібно як молодечу організацію Пласт, влада розв'язала Український Спортовий Союз.

У проміжнім часі УСС, який ізолював себе від будь-якої спортової співпраці з польськими клюбами, довів свою вищість в українському спорті у легкоатлетичних іграх, гімнастиці, акробатиці, відбиванкових (волейбольних) і кошівкових (баскетбольних) грах. У мандрівництві, гірськім туризмі, у перегонах байдарками, на каюках вони були неперевершеними.

Ті українські товариства, які були об'єднані в ПЗПН, розвинули широку діяльність і домінували в таких ланках: футбол, гокей, наколесництво, дужання, бокс, пінґ-понґ і ручний м'яч.

Ось дві таблиці наших спортових об'єднань:

СПОРТОВІ ТОВАРИСТВА В МЕРЕЖІ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТОВОГО СОЮЗУ

Львів: «Сокіл-Батько», «Сокіл II», «Сокіл III», «Сокіл IV», «Буй-Тур», «КЛК» (Карпатський Лещатарський Клюб), «УРСК» (Український Робітничий Спортовий Клюб), «Буревій», «Чорноморці», «Мета», «Тризуб», «Плай», «Черник», «УССК» (Український Студентський Спортовий Клюб), «Богун» і «Каменярі». *Перемишль:* «Беркут», «Сянова Чайка». *Добромиль:* «Сокіл». *Стрий:* «Скала» (пізніше перейшли до польського союзу). *Бібрка:* «Сокіл». *Золочів:* «Русалка». *Миколаїв:* «Дністер». *Рогатин:* «Роксоляна». *Винники:* «Дніпро». *Коломия:* «Сокіл». *Рівне:* «Сокіл». *Кути:* «Сокіл».

Станиславівська округа УСС. *Станиславів:* УСК (Український Спортовий Клюб). *Пасічна:* «Беркут». *Отинія:* «Сокіл». *Делятин:* «Прут». *Богородчани:* «Сокіл». *Товмач:* «Чайка». *Бельведер:* «Сокіл». *Ямниця:* «Вихор».

Подібно, як в Кутах, руханково-спортові товариства були розсіяні по селах і містечках Східної Галичини — «Соколи» та «Луги».

УКРАЇНСЬКІ СПОРТОВІ ТОВАРИСТВА В МЕРЕЖІ ПОЛЬСЬКОГО СОЮЗУ

Львів: «Україна», «Зоря», «Степ», «Луг». *Перемишль:* «Сян». *Станиславів:* «Пролом». *Стрий:* «Скала». *Коломия:* «Довбуш». *Самбір:* «Дністер». *Бережани:* «Лисоня». *Дрогобич:* «Ватра». *Тернопіль:* «Поділля». *Броди:* «Богун». *Борислав:* «Рольник». *Жовква:* «Стріла». *Калуш:* «Зоря». *Чортків:* «Чайка». *Мостиська:* «Скала». *Сокаль:* «УСК» (Український Спортовий Клюб).*Надвірна:* «Бескид». *Ходорів:* «Зоря». *Перемишляни:* «Юнак».

До Львівської округи УСС належало дев'ять футбольних команд, з того сім з міста Львова, а це такі: «Тризуб», «Чорноморці», «Мета», «Богун» (гімназійне товариство), «Сокіл IV-тий», «Сокіл III—ий», УРСК. З-поза Львова такі: «Дніпро» — Винники, «Сокіл» — Бібрка й «Русалка» — Золочів. Опісля число команд зросло. Змагання проходили за чемпіонат Ліґи. У фінальних зустрічах першун Дивізії розгравав з переможцем інших округ краю за першість Галичини.

УСК «Тризуб», як щойно заснований, не мав свого власного майдану, мусив іти в найми до чужих. Польський спортовий клюб на Богданівці «Роботнічи Клюб Спортови» («РКС») віддав до нашої диспозиції площу для тренування та ігор. За місячною винагородою-«чиншом» (Члени Управи «РКС-у» не дихали такою ненавистю до всього, що українське, як їхні брати з інших суспільних угрупувань). Управа УСК «Тризуб» погодилася на те і в найближ-

чому часі велика й простора площа заповнилася гамором тризубівської молоді.

Засновано запасну команду «Юньйори». На мій превеликий жаль, для мене місця у першій команді не було, мовляв, я замалий, почекай... (А тоді мені ледве тринадцятий минав). Мої два брати, Володимир та Юньо, та решта старших пластунів уже змагалися в синьо-червоних кольорах «Тризуба». Я з ними тренував, хоч у склад першої команди не увійшов. З колишніх «ведмедиків» я тільки одинокий попав до запасу. Не всі львівські команди мали свої запасні, тому доводилося мені часто не грати, а лише бути статистом — приглядатися грі першої команди. Рідко усміхалося мені щастя, лише коли наша юнацька команда мала свого суперника.

Нарешті, нам сповістили, що перша й друга (юньйори) команди вибираються в неділю до Винник, де розіграють футбольний матч із місцевим УСК «Дніпро».

Місцевість Винники лежить на полудневий схід від Львова, чудова місцевість з яблунево-грушевими садами, з великою тютюновою фабрикою. Спортове Товариство «Дніпро» мало здорові організаційні підвалини, добрих та ідейних спортсменів і багато ентузіястів, які його фінансували. Між іншими командами цієї кляси, вони мали запасну команду доросту. УСК «Дніпро» був грізним конкурентом «Тризуба» за чемпіонат. Дотепер тризубівці у Винниках не мали перемоги.

ЗМАГАННЯ УСК «ТРИЗУБ» — УСК «ДНІПРО» — ВИННИКИ

Ми збираємося о годині 8-ій ранку біля домівки «Просвіти» на Богданівці. Сідаємо в трамвай, що везе нас до кінцевої зупинки на Личаківській станції. Далі трамвай не курсував. Ідемо далі пішки попри село Лисиничі, «Чортківську скалу». Ми завели пісні і з веселим настроєм — до Винник. Там уже на нас чекали, як ми парадним ходом увійшли на площу, прикрашену національними прапорами. Духова оркестра заграла стрілецького марша.

Перед змаганнями нашої першої команди відбулися змагання юньйорів. Оце я вперше у повному спорядженні, у повній уніформі, хоч із завеликими черевиками. Надягнув дві грубі шкарпетки, все-таки були завеликі, очевидно, старі. Для мене не було кращих, так як це мали передові гравці. Однак, гордість виступу перемогла все інше.

На полі гри ми провадили дуже високим відношенням ґолів. Тарас Яцикевич, старший і сильніший за мене фізично, усю гру підбадьорював мене: «Добре, Леню! Дуже добре!» По цих словах я збільшував темпо та ще з більшим запалом грав.

Закінчилися змагання юньйорів з нашим виграшом 10:2. Володимир Повзанюк, при вході до вбиральні, вітав мене з успіхом. Я бачив, яке велике вдоволення зображувало його

обличчя. Поклепав мене по плечі. Це признання було для мене надзвичайним, цього я хотів, воно давало мені нове натхнення, нові надії. Дивувало мене натомість щось інше, а навіть бентежило. Дніпровці і їхні симпатики, що були присутні у великій кількості, підбігали до мене, не давали пройти, приглядались, радісно оплескували при вході до роздягальні.

Під звуки церемоніяльного маршу вибігли на перебій гравці перших команд. Мені видавалося, що тризубівці були певні перемоги, мовляв, сьогодні наш день. Однак... По дорозі ще в цьому пахучому винницькому лісі я чув їхні розмови, що вони ніколи не були певні на винницькому майдані. Так вони і грали, хоч з великим вкладом і завзятістю, однак непереконливо, поразка була очевидною. Чогось не ставало до викінчення атак, чогось не ставало до перемоги!

Програш «Тризуба» 3:2 змусив мене думати, аналізувати. Де причина? Несмілива думка підказувала, що не всі змагуни надаються своїми кваліфікаціями на гравців першої команди. Я не був певний, чи мій здогад є правильний. Та в очах ланкового я вичитав правду. Він думав точно так, як і я!

Невеселі поверталися ми до Львова. Непотрібний програш! Дорога далека, ліс простягався. Настрій згодом поправився трохи, коли передні лави почали пісню.

Врешті, на обрії замайоріли перші личаківські світла. Львів! Якось непомітно ноги прискорили марш, і ми за кільканадцять хвилин були на трамваєвій зупинці. Зловили ще останній нічний трамвай. Яка розкіш, їхати вигідно звичайним міським трамваєм!

ФУТБОЛЬНИЙ МАТЧ «ТРИЗУБ» — УСК РУДНЕ

У 1933 році влітку громадяни й спортовці села Рудне, що віддалене від міста 10 кілометрів при залізничній станції Зимна Вода, запросили нас, тризубівців, розіграти товариський матч. Казали, що ніяк не можна було відмовити, хоч не ставало часу на другорядні змагання, дорога далека, до того доводилося йти пішки. Та на прохання симпатичного уродженця того села Романа Кулика запросини прийняли.

Роман Кулик був душею культурно-освітньої праці у своєму селі, а рівночасно тризубівським змагуном. Він просив нас своєю грою причинитися до підтримки й пожвавлення спортової активности в його рідному селі.

Однієї прекрасної неділі ми вирушили з подвір'я Богданівської читальні на захід в сторону Білогорського лісу.

Білогорський ліс, що лежить у західній частині Львова, увійшов в найновішу історію України як свідок кривавого бою між повстанцями УПА та большевицькими відділами КҐБ. У цьому бою віддав своє життя за Батьківщину провідник-повстанець генерал Тарас Чупринка-Шухевич.

Ліс починався від західніх сторін передмість Богданівки, Левандівки та Сигнівки (Львів-Захід) і простягався повз селище Білогорще, яке було вповні заселене польськими колоністами-зайдами, з метою полонізувати довкілля. Тут і перетин залізничного шляху, що поділяв його на дві частини: на північну й полудневу. Тут славний на цілу околицю «білогорський залізничний насип», на якому влітку зустрічалася молодь. Тут і розходилися «три залізничні шляхи»; прямо серед лісу на захід: Львів — Зимна Вода — Перемишль, з лівої сторони лісу від сторони Сигнівки йшла лінія Львів-Скнилів-Самбір, третя лінія — Львів-Стрий, а четверта гостро скручувала в полудневому напрямку, попід міст біля пекарні «Меркурія» прямувала через Персенківку-Станиславів.

Наша дорога до села Рудне вела через цей ліс. Настрій у всіх — чудовий. Ранній холод і запах квітів привітав нас. Ще на корчах і травах виднілася срібна роса. Напереді маршував ланковий Повзанюк, а за ним старші гравці: Іванко Ярош, Володимир Сохацький, Осип і Маріян Филиповичі, Володимир Скоцень, трохи позаду молодші: Олександер Данилевич, О. Малюха, В. Дропа, Роман і Мирослав Горбачевські, Осип Скоцень і на самому кінці Олександер Скоцень.

Ланковий на останньому тренуванні заповів, що в Руднім для проби він включить мене у першу команду. Тому й не дивно, що з думкою сьогоднішнього дебюту ноги несли мене самі... Хочби тільки до Рудна. Ще кілька кілометрів і ми опинилися біля читальні «Просвіти», де нас зустрів Роман Кулик та голова читальні. Роздягнулись ми в залі читальні. Я дістав своє спорядження, як і інші гравці, та на велике здивування, черевики були ті самі, що завжди — старі і завеликі.

Футбольне поле тягнулося уздовж потока. Було це радше пасовисько-вигін, з двома на швидкоруч поставленими воротами, без сіток. Брат Юньо грав як захисник, я у нападі-центр, а біля мене з правого боку Володимир. Сьогодні гратиму якнайкраще. Мушу показати братові Володимирові, що можу й що вмію.

Молоді руднянці були вперті. Та чи можна було їм встоятися!? Для нас це була здебільшого показова лекція гри у футбол. Спочатку гра була рівноцінна, доки вони не змучилися. Потім усе було наше. Ми грали, як казали, в «одні ворота», увесь час перебуваючи на їхній зоні. Забили 8 ґолів. Їхній воротар боронив своїх воріт, кидаючись і виловлюючи м'ячі, як кіт, та нічого не міг вдіяти. По змаганнях цей високий, поставний своїм силуетом воротар звернувся до нас за дозволом вступити в члени УСК «Тризуб». Був це ніхто інший, а Василь Босий, який з того часу став нашим воротарем, а пізніше воротарем СТ «Україна», Львів.

Ланковий поклепав мене по плечі і заявив: «Ну, що ж, малий Скоценю, витримав іспит. У читальні на таблиці буде оголошено про твій перенос до першої команди». Збоку стояв брат Володимир і задоволено посміхався.

Непомітно підкрався вечір. Польовою доріжкою зайшли ми знову у «наш» Білогорський ліс, заїдаючи подаровані за гру смачні

Перший мій чемпіонський матч «Тризуб» — Сокіл III, 1934 р. Стоїть другий зліва, в капелюсі, Ярослав Спольський, голова «Тризуба». Третій зправа стоїть Олександер Скоцень.

овочі; ми жартували, виспівували, щоб легше заглушити монотонність маршування. Пізно вночі дійшли ми до «нашого штрекового корза» й тут розділилися — одні повернули на Богданівку, другі завернули до рідної Левандівки.

БРАТ ВОЛОДИМИР ПОКИДАЄ СПОРТ!

Мій брат Володимир по закінченні гімназії і складенні іспиту зрілости вписався на теологічні студії Богословської Академії у Львові. Як мені тепер бути? Перші і останні зі мною футбольні змагання він грав у Рудні, в команді «Тризуба». Як нам усе двом щастило, як виходило! Умовляли його й друзі по спорті: «Зміни рішення!» Та де там! Усі переконування були безуспішними. Ні, тай годі! Лише мати з бабусею нишком мріяли про духовний стан сина-онука. Батько, брат Юньо і я мусили погодитися з рішенням Володимира. Для українського спорту — це втрата, для нашої рідної Церкви — неабияке набуття! — медитував Юньо. У цьому ми обидва погоджувалися.

1934 рік. Я підріс, змужнів. В УСК «Тризубі» завоював собі постійне місце і гравцям першої команди було важко обійтися без мене. Мої «Ведмедики» після розв'язання Пласту розбрелися. У читальняній залі ми ще зустрічалися, грали в оркестрі, грали в шахи, але пластування вже не було. Чи повернеться воно колись? Наші дороги поволі розходилися. Режисер Я. Пінот-Рудакевич робив усе можливе, щоб нас, юнаків і юначок, привабити до драм-гуртка, а диригент — до церковного хору!

Спортова діяльність УСК «Тризуб» поширилася теж і на ланку легкоатлетики. У футболі в рамках Українського Спортового Союзу ми добилися значних успіхів. Ми вже не тільки вдоволялися першістю нашої округи, але почали посягати по пальму чемпіонату Галичини. Молодші спортовці підросли, стали більш досвідчені. Наші ряди поповнилися новими, добрими футболістами, як Василь Босий, Іван Сумик, Омелян Чик. Омелян ще донедавна був у передовій команді польського клюбу «Погонь», повернувся назад як той біблійний заблуканий син. Хоч перед нами простелявся ще довгий шлях, то одначе перемога за перемогою давали нам великі надії осягнути чемпіонат краю.

В міжчасі, коли ми мали вільну неділю, розігравали товариські змагання з різними командами. Одним із завзятих суперників була німецька футбольна команда «ВІС». В час таких змагань фанатики футболу, поляки з РКС, завжди були по «нашій стороні», адже це були «наші» сусіди. Вони під час змагань скандували, перекручуючи нашу назву клюбу на: «Штири — зуби — темпо... Штири - зуби - темпо...» В одній зустрічі із «ВІС-о» ми їх розгромили 5:0. Від того часу наші зустрічі ставали рідшими.

ТРАГІЧНІ ТРЕНУВАННЯ НА ПЛОЩІ «РКС-у»

Фінальні змагання за першість Галичини заплановано цього року у Львові.

Був це початок травня. Наші тренування відбувалися два рази на тиждень. Обов'язково треба було бути в означений день означені години.

В один вечір по відбутті моїх шкільних лекцій я поспішно вдягнувся і вибрався на тренінґ. Якось цим разом невесело мені було йти самому. Юньо десь забарився, але я мав його зустріти на майдані. Тим разом якось так не хотілося йти на заняття, прямо як ніколи не почувався добре. Прийшовши зарано, ми не гайнували часу, а виповняли його легкоатлетичними вправами. Змагалися в бігу, перевіряли свої досягнення у стрибках на відстань.

Ненадійно підійшов до нас керівник польської команди «РКС» і запропонував нам розіграти тренувальну гру з їхньою (кращою за нас) командою. Такі тренувальні матчі приносили нам велику користь. Це було нам дуже потрібне і тому ми ніколи не відмовлялися. Тим більше, що звичайно усі грали обережніше, не грубіянили, усе проходило в товариській дружній атмосфері. Кращого навчання ледве чи можна було собі бажати.

Наші партнери були кращі за нас. Ми знали один одного і в тих постійних обопільних наших тренуваннях — вони пробували «душити» нас, грати й практикувати на нашій половині поля. Наші гравці не поступалися, а наперебій напирали, наступали. Я часто «втікав» перед старшим на років двадцять п'ять, вже лисим досвідченим захисником. Не знаючи, як собі зі мною порадити, маючи цього досить, він затіяв гостру, брутальну гру.

Я грав після своєї засади: це тренувальний матч, не за число точок у табелі, тому треба себе перевіряти, випробовувати здібність, витривалість, підготовлятися таким чином до важких завдань. Тому у гру «вкладав серце й душу».

Уже кілька разів він старався мене «скосити», але за кожним разом я «вимикався». Під самий кінець гри я дістав післаний до мене м'яч і прожогом кинувся з ним уперед. Не встиг я оглянутися й дійти до воріт, як він надбіг збоку, пробував відібрати м'яча, а коли це йому не вдалося, то він з усього замаху брутально трунув мене. Я цього не сподівався, втратив рівновагу й впав на землю. При паданні я почув короткий хрускіт кости, наче хтось біля мене переломив суху гілку. Нестерпний біль огорнув мою ліву ногу й мене цілого. Він бачив, що щось зі мною сталося, однак без жодного слова відійшов від мене.

Сталося це під ворітьми команди «РКС». Суддя, бачачи, що може прийти до непотрібного зудару, відсвистав кінець тренувальної гри. Усі разом з ним поспішили до роздягальні. Нікому з моїх співгравців і друзів не прийшло й на думку, що сталося щось серйозне. Так і я думав. Проте я не міг підвестися, пробував, та

не міг! Завідуючий господарством майдану, В. Кашуба, зауважив мене, підійшов і питає, чому я лежу: «Вставай,— каже,— йди додому.» Добряга був, завжди готовий всім послужити. Коли він побачив, що я не можу підвестися, швидко щез. Мені здавалося, що ціла нога є, а стопи немає. Врешті, прибіг, задихаючись, завідуючий роздягальні, привіз ровер і з великою трудністю всадовив мене на сідельце, і я вже не тямлю, як він доволік мене додому. Вдома зчинився лемент. Батько і брат Юньо та Кашуба внесли мене до вітальні, а відтак однокінним найманим екіпажем повезли мене до Народної Лічниці українського шпиталю при вулиці Петра Скарги.

Доктор Малис поставив діягнозу: нормальне зламання кости вище стопи. Нормальне, нескомпліковане. Він наложив ґіпс, зробив перев'язку, а тоді відпровадив нас до повозки. Повертаючись додому, батько весь час буркотів: «Цей футбол, цей футбол!» Він нам не забороняв грати, але й ніколи не схвалював і не був прихильником футболу. Справді, повторював я за батьком, що тепер буде зі школою? В той час я ходив до філії академічної гімназії, а було це чотири-п'ять кілометрів щоденного ходу.

Перші три дні я не вставав з ліжка, опісля виглядав з вікна, дивився на широке поле-вигін. У ті перші дні лікування мені здавалося, що футбольний м'яч, спортові ігри, все це вже назавжди погребані для мене.

Був червень. Шкутильгаючи на одній нозі, вийшов я на свіже повітря. Перший привітав мене мій пестунчик Зорко. Він виріс і перемінився у здорову собаку. Зорко кинувся в мою сторону, радісно гавкав, скочив раз і другий угору. Кілька разів обернувся млинком і бігом на вулицю. Я пошкутильгав за ним. Надворі присів на лавку відпочити. Та ненадовго. Мені прийшло на думку пошукати за своїм колишнім улюбленим м'ячиком. Знайшов. Однією, здоровою, ногою я шпурляв м'ячик, а слухняний Зорко приносив його назад. Кладе під мої ноги, присідає й пильно стежить, коли знову ударю м'ячик. Це побачив батько:

— Глуп, як пуп!,— промимрив під носом.

Врешті, після восьми тижнів прийшов довгоочікуваний мною день. Лікар Малис прийняв нас у радісному настрої. Привітав батька й мене. Розтяв ґіпс, кинув до коша, покрутив моєю ногою то в один, то в другий бік. «Можеш іти і далі грати у футбол»,— сказав він.

Мені не хотілося вірити. Невже ж він часом не жартує? Адже він лікар, знає, що говорить. Поверталися ми пішки. Йшли мовчки. Ні батько, ні я під час цілої дороги не «випустили ні пари з уст».

ФІНАЛЬНІ ЗМАГАННЯ ЗА ПЕРШІСТЬ УСС

Дні ставали веселіші, радісніші. Нога загоїлася, але не зовсім. При кожному сильнішому перекручуванні відзивався терпкий біль. Та всидіти в хаті в безділлі ледве чи можна було. І

знову ми на вигоні: я і мій весельчак Зорко. Я шпурляю м'ячика вилікованою ногою, спершу обережно, а дедалі сильніше, а він, вірний друг, кладе знову під ноги.

Однієї неділі я почувався здоровішим і вирішив піти на футбольні змагання команд «Тризуб» — «Чорноморці». Змагання відбувалися на цьому самому майдані, де зломано мені ногу. Хотілося побачити своїх друзів, подивитися на місце моїх страждань. Я й не сподівався, що мене так будуть вітати, щиро і сердечно. Вони давно мене не бачили і так прямо, від душі, навіть запропонували мені піти переодягнутися у форму та випробувати свою ногу. Я гірко тільки усміхнувся. Ні. Завчасно.

Ці змагання УСК ««Тризуб», як було передбачено, виграв і тим самим закваліфікувався до фінальних розгравок за першість Галичини.

Самий зворот «Крайові фінальні змагання Українського Спортового Союзу» настроював не тільки учасників, але й усі спортові клюби в мережі УСС і українську громаду, яка включалася в працю цієї заслуженої установи.

В цім році до фінальних ігор увійшло чотири команди: «Тризуб» — Львів, «Скала» — Стрий, «Роксоляна» — Рогатин та «Беркут» — Перемишль. Усі зустрічі мали проходити на майдані «Сокіл Батько» у Львові. Визначили на розгривки два дні. Субота — півфінал, неділя — фінал. Тягнення жеребків вийшло в некористь тризубівців. На місці зустрічі-фіналу у Львові, на майдані «Сокіл-Батько» замайоріли синьо-жовті прапори.

В суботу вранці брат Юньо і я вже були на сокільській площі раніше всіх. Юньо — щоб грати, я — щоб приглядатися. Погода була погана, дощова. По якомусь часі прояснилося, щоб за хвилю знову линути ще сильнішим дощем. Не хотілося вірити, що погода цілком попсує нашу імпрезу. Тільки ми з'явилися з Юньом, як зразу перехопили нас тризубівці: «Лєню, переодягайся. Маємо тяжкі змагання перед нами. Граємо проти беркутівців із Перемишля. Наш програш дискваліфікує нас від фінальної гри.» Ланковий В. Повзанюк, лагідної вдачі і завжди мовчазний, цього разу не стримав себе. Уп'ялив у мене свої очі і піднесеним голосом вирицитував: «Роздягайтеся, Олександре! Грати сьогодні треба. Ну, ідіть, ідіть до роздягальні, беріть свій виряд, виходіть на поле!»

Я стояв приголомшений, нерішений. Що ближче до початку гри, тим настирливіші були їхні намови. Просили та й годі! Як тут відмовити? Чи знали, в якому фізичному стані знаходжуся я зараз? А мій душевний стан? Серце валило молотом, схвильований, я повільно подався до убиральні, надяг штанцята, сорочинку.

Команда УСК «Тризуб» виступила у такому складі: Василь Босий, Маріян Филипович, Ярослав Горбачевський, Осип Скоцень, Олександер Данилевич, Осип Филипович, Володимир Сухацький, Омелян Чик, Іван Сумик, Олександер Скоцень, Олександер Малюха.

Знову падав дрібненький дощ, було холоднувато. Грище мокре, слизьке. Я добре не почувався, грав дуже обережно, у поєдинки старався не входити. Так у грі не може бути. Щоб виграти, треба змагатися віддано, треба жертвувати собою. Технічно ми перевищували беркутівців, та в гостей помічалася велика неуступчивість, завзятість витримати темп. У ході гри я забув за свою ще не зовсім здорову ногу й у повному розпалі кинувся у вир змагань. Остаточно ми перебрали ініціятиву й не здали її вже до самого кінця. Ми провадили з рахунком 3:1. «Беркут» розпачливо пробував вирівняти, але це їм не вдалося. Результат лишився той самий.

ФІНАЛ: «ТРИЗУБ» — «СКАЛА»-СТРИЙ

Перші скачки з перешкодами ми перестрибнули. Завтра зустрічаємо передову стрийську команду УСК «Скала», претендента на галицький чемпіонат. Щоб тільки погода нам сприяла! І справді, так ніби на наше палке бажання, хмари поволі розходилися.

Стрияни в суботу в півфіналі мали щастя. Зустріч між ними і рогатинцями не відбулася. Рогатинці не з'явилися на означений час. Вантажне авто, яким вони їхали, було пошкоджене у несподіваному випадку. Приїхали з двогодинним спізненням. Так стрияни увійшли до фіналу без жодної гри. А шкода! «Роксоляна», передова студентська команда, була досить твердим горіхом до розкушення. Тепер відпочилі стрияни були готові до завтрішніх змагань. В рядах «Скали» грали такі добрі футболісти: Євген Хомишинець, Микола Гошовський, Олег Држко, Володимир Лапчук, Осип Заплатинський. Уся команда вирівняна в усіх лінія нападу, помочі й захисту.

— Чи ти бачив, з якою уважністю приглядалися стрияни сьогодні нашим змаганням? — запитав мене Юньо по дорозі додому. — Цікаво, як буде завтра?— продовжував він.— А як ти себе почуваєш по сьогоднішній грі, чи зможеш брати участь завтра?

— Я почуваюся добре,— відповів я,— завтра буду грати.

Завтра була неділя. Вночі дощ ущух зовсім. І справді, немов би на наше палке бажання. Чудовий літній ранок глянув у вікно. При сніданку настрій покращав ще більше. З недалекої церкви доходили звуки дзвонів, скликували вірних на молитву. Треба й нам піти. У церкві побожні миряни навколішках і стоячи побожно молилися, віддавали Богові хвалу. «Хай буде ім'я Господнє благословенне. І хай буде воля Твоя»,— закінчив я тиху молитву.

Поскільки матч призначили на годину одинадцяту, то нам не можна було довго баритися, тому прямо з церкви — гайда на сокільську площу до убиралень! Несчисленні маси уболівальників футболу зайняли усі доступні місця, оточили майдан густим людським перстенем.

УСК «Скала» вийшла на грище в новісіньких клюбових зелено-чорних уніформах. Як пристало на фіналістів, бадьоро та, як виглядало, з певною дозою самопевности. Зрозуміло, адже вчора відпочили і це саме уже давало їм кращі шанси на перемогу. Вийшли у своїм найкращім складі, на чолі з дуже добрим колишнім футболістом СТ «Україна»-Львів В. Лапчуком, а далі М. Гошовський, Е. Хомишинець, О. Держко, Б. Угрин, О. Заплатинський, Я. Улицький, З. Малецький, О. Новак, О. Мончак, М. Малецький.

УСК «Тризуб» в синьо-червоних уніформах у вчорашньому складі.

Почали. «Скала» зразу розгорнула наступ. Сіли на половині нашого поля і не відступали. Ніяк не відігнати їх з-під наших воріт! У ці грізні хвилини повністю виповнив своє завдання наш бравурний, відомий із своєю сміливости воротар Василь Босий. Він мав повні руки роботи, все ж потрапив протиставитися гураганним атакам противника. Авжеж і оборона була на своєму місці, врешті, й ми очуняли від першої несподіванки. Спокійною і вивченою тактикою вкінці випихаємо їх зі своєї зони. Врешті ми в атаці. У першій лінії проводимо швидкі комбінації і одна з них увінчується успіхом. Післаний мені О. Чиком м'яч гострим пострілом спрямовую у ворота. Відкриваємо рахунок 1:0. Ось і кінець першої півгри. Та ні! Одне з посилань стриян — м'яч дослівно блукає і... в наші ворота! Ніхто цього не сподівався. Та недаром кажуть: м'яч круглий! Стан першої півгри 1:1.

Після перепочинку все повторюється точно так само. Стрияни знову на нашій зоні, знову наступають, знову грають в «одні ворота». Та тепер ще й своїх півзахисників підтягнули до переду, але роблять помилку: зовсім відслонюють свої оборонні позиції. Їхні ворота малощо захищені. Не треба було багато, щоб використати ситуацію. Дві-три посилки м'яча до мого лівого крайника, він швидко повертає мені назад і поки задні формації «Скали» зорієнтувалися, було запізно. Легко обхожу одного захисника; другий не встигає загородити дорогу; підхожу під самі ворота і забиваю другого ґоля.

Провадимо 2:1. В рядах «Скали» помітне збентеження і замішання. Та це лише на мить. Гості не належали до того типу футболістів, що легко здають утрачене. Вони мають ще досить часу, щоб вирівняти й забезпечити собі виграш. Формуються знову, натискають лавами. Ідуть запеклі наступи на наші ворота. Збільшується темп гри, щораз то міняються ситуації. Тризубівці, хоч вирівняні у всіх лініях, чомусь зайняли тепер оборонні становища. І це помстилось. Відома річ, що найкращою обороною є наступ. Потрібний холодний розум, але хто думає про те в такі гарячі хвилини? Один з їх блискавичних випадів кінчається сильним і вдалим пострілом в долішній кут наших воріт. Вирівняли рахунок 2:2. Якщо рахунок лишиться цей самий і гра буде невирішена, тоді доведеться догравати тридцять додаткових хвилин. Догривка

УСТ «Скала» — Стрий

для тризубівців це вбивство. Після вчорашньої гри наша команда виснажена, з хвилини на хвилину упадаємо з сил. Кінчити... за всяку ціну кінчити гру переможно. Публіка нервується, підтримує одних і других. Чим ближче до кінця, тим більше підбадьорюючих вигуків. На полі гри помітна дезорієнтація. Ніхто не рішається на ризиковну акцію. Такі обставини, такі хвилини вагання треба використати. Їх абсолютно треба використати й то зараз і швидко.

Я плянував якнайскорше дістати м'яча. Звертаюся до своїх партнерів із закликом: «Займіть їхніх півзахисників своєю грою, приверніть їхню увагу до себе, нехай мене звільнять.» Так і роблять. Не триває довго, як вони перехоплюють та посилають до мене м'яча. Спереду лише один захисник. Я вже його минаю, приходить момент удару по воротах, та вражий м'яч котиться на ліву сторону. Треба забивати його лівою, зболілою ногою. Боюсь перекидати на праву, бо запізно. Незважаючи на ніщо, сильно вдаряю м'яч лівою ногою. М'яч попадає в перекладинку і щасливо відбивається на правий бік. Я тієї самої секунди, наче крісовим пострілом, правою ногою забиваю м'яч у горішній правий ріг воріт. Третій ґол! Усе стається так несподівано, так швидко; гравці прямо паралізовані, заворожені і коли вони отямилися, прийшов кінець гри. Перемога львів'ян 3:2.

Ентузіязмові, радощам, захопленню немає кінця. Гримлять оплески, оклики «Слава! Слава!» Підходять до нас стрияни, вітають з перемогою, по-дружньому, по-джентельменськи.

Здобутий «Тризубом» трофей Крайового чемпіонату.
Побіч стоїть співосновник, змагун і спортовий діяч
Іван Ярош, 1934 р.

Крайові змагання Українського Спортового Союзу, передових футбольних команд Галицької волости, за першість краю закінчено.

Під час гри цікаво було спостерігати одну групу глядачів. Вони трималися осторонь і спокійно приглядалися нашій завзятій боротьбі. Вони оплескували одних і других. Виглядало, що їм байдуже, хто переможе. Це були спортовці-гравці Спортового Товариства «Україна»-Львів.

Безпосередньо після матчу вийшов з цієї групи глядачів один, старанно одягнений, джентельмен, років сорока. Із усмішкою підійшов до мене, представився, подав свою візитну картку. Цікавився мною, моїм віком, станом, хотів усе знати за мене. Ох, як би він хотів мене бачити у рядах гравців СТ «Україна». Обіцяв відвідати мене й батьків. Виявилося, що це був співвласник фабрики хемічних виробів «Елеґант», директор Олександер Левицький.

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТОВИЙ КЛЮБ НА ЛЕВАНДІВЦІ

Це був час, коли по всій Галичині основували спортові гуртки, клюби, товариства в мережі Українського Спортового Союзу. Вони поставали, мов гриби по дощі, покриваючи весь край

«Буревій» — 1935 р. Стоять зліва: В. Сухацький, С. Пазуняк, О. Скоцень, В. Пазуняк, Осип Скоцень, Р. Гриців, О. Малюха, Ю. Король, Я. Горбачевський, Р. Горбачевський. Внизу: А. Ярка.

уздовж і впоперек своїми організаціями. Ми на Левандівці мали багато місцевої молоді, що захоплювалася спортом, особливо футболом, які радо відновили б футбольну команду. І ось одного дня відбулися в читальні «Просвіти» основуючі збори і на Левандівці постав Український Спортовий Клюб «Буревій». Відразу зареєстровано його в Українському Спортовому Союзі. Повернулися і взяли активну участь у праці Клюбу ветерани-богунівці: Володимир Пазуняк, Степан Пазуняк, Роман Борис, брати Володимир і Роман Горбачевські та інші.

За кілька місяців існування футболісти «Буревію» зуміли здобути авторитет, користувалися пошаною і довір'ям проводу УСС. З нами рахувалися. Членами футбольної команди «Буревій» в переважаючій більшості були недавні гравці команди «Тризуб». Тризубівці бачили наш поступ, вони заздрили нам і водночас гаряче бажали нам успіхів. А ми? В нас пробуджувалися докори совісти, адже «Тризуб», наше материнське товариство, воно нас виховало на добрих футболістів-спортовців; маємо їм багато завдячувати, а тепер ми від них відійшли, малощо не зрадили. Чи справедливо це? Чи чесно? Ми докладали усіх зусиль, щоб наші приязні взаємини не зменшилися, щоб і надалі жили ми в повній дружбі. Такими вони лишилися навіть тоді, коли ми стали їхніми суперниками за чемпіонат.

УСК «Буревій» ішов від перемоги до перемоги. Але полум'я, яке спалахнуло юнацьким захопленням, енергією, зуміли пригасити інші команди. З недалекого містечка Комарно, що лежить на залізничній лінії Львів-Самбір, пошта принесла нам листа-запрошен-

Легкоатлети «Буревія». Зліва: Роман Горбачевський, Олена Скоцень, Ольга Стахів, Іван Гнідець

ня взяти активну участь у влаштуванні десятирічного ювілею Спортового Товариства «Хуртовина». Як мотив свого рішення вони подавали те, що буревійці заснували й успішно розвивали тотожні ланки легкоатлетики, футболу, що хуртовинці. Отже причинимося до звеличання їхніх десятилітніх ювілейних святкувань. Очевидно, ті запросини через нав'язання дружніх відносин ми радо прийняли, навіть не входячи у якісь дрібнички.

ПРОПОЗИЦІЯ КЕРІВНИКІВ СТ «УКРАЇНА»

Тимчасом сталася подія, яка мала великий вплив на дальший перебіг мого життя та яка мала рішити мою дальшу футбольну кар'єру. У суботу вечором заїхало велике, елеґантне авто до нашої хати. З нього вийшли два чоловіки: в одному з них я пізнав директора О. Левицького. Другий був мені невідомий. Застукали у двері, увійшли на запрошення в кімнату, представилися батькові. Як виявилося, другим був Є. Чучман.

— Пане Скоцень, нам потрібно, щоб ваш наймолодший син перейшов до нашого Спортового Товариства «Україна». Саме тепер наша команда знайшлася в клопотах, з огляду на брак нових добрих змагунів. Такої кляси футболіст, як ваш син, не може лишатися у другорядних командах , його майбутність — в СТ «Україна».

Батько, заскочений тими відвідинами та цією розмовою гостя, зніяковів. Він спортом не цікавиться, а вже зовсім не уявляв собі, що його сина аж так високо цінять.

— Я спортом не цікавлюся,— каже він,— а ось недавно хлопець зламав ногу. Скільки завдав клопоту нам, скільки втрачено грошей. Більше турбот не хочу.

Вони умовляли батька доти, доки не збили всіх його арґументів. Прощаючись, закінчили:

— Чи ви йому дозволите грати в футбол, чи ні, все одно він буде його вправляти в «Буревію», не питаючи дозволу, бо це його стихія, він це любить цілим своїм єством і ми віримо, що в душі признаєте нам рацію. Так краще для нього й для вас, хай переходить до нас, бо насправді там його місце, там його треба. Я мовчав, бо й справді, що ж я міг на це все сказати?

ВИЇЗД ДО КОМАРНА

Неділя — це день виїзду «Буревія» до Комарна. Вибираємося в дорогу: я, брат Юньо і сестра Олена, яка мала брати участь в легкоатлетичних змаганнях і у відбиванці.

Сестра виявилась доброю спортсменкою, брала участь у змагових конкуренціях на площі «Сокола-Батька» із славною спортсменкою Львова і Галичини Іреною Кобзяр. Правда, сестра не дорівнювала цій талановитій всесторонній спортсменці, бо не мала на це відповідної підготовки — тренувань і часу. Та все ж таки вона мала гарні досягнення і аранжери легкоатлетичних змагань часто запрошували її до участи. Сестра любила спорт.

Перед виїздом до Комарна

Їхала Олена до Комарна в товаристві доброго шахіста і футбольного гравця УСК «Буревій», Романа Горбачевського. Обоє ще тоді були студентами учительської семінарії. Ця обопільна і рівночасна участь в науці, спорті, у вокально-музичних імпрезах і на сцені, була базою їхньої дружби, любови і подружжя.

Роман був вродженим спортовцем. В нього виходило все легко і природньо. Він був гравцем УСК «Богун» і «Буревій» на Левандівці і «Тризуба» на Богданівці. Грав на позиції півлівого нападу і як добрий, заавансований технік разом з братом Володимиром творили добре зіграну пару нападаючих.

Ясно облиті сонцем вулиці міста Львова лишилися за нами. Дехто ще позіхав, дехто дрімав, але з кожним проїханим кілометром настрій поправлявся.

Виїхали на шосе Плоскогір'я. Вдалині стелилися косогором узгір'я. Невеликим запорошеним вугільним порохом вантажним автом керував досвідчений, професійний водій. Машина їхала, підскакувала по «котячих головах» польської шосе, западалася, то знову вистрибувала. Витрушувала з нас усе, що ми з'їли на снідання. Галицькі незабутні дороги, шляхи, тракти! «Юньо,— кличе малий ростом, але дебелий з закрученими на австрійську моду вусами, керівник,— добре, що я не поснідав, а то довелося б усе викидати!». Минаємо шумливі, повні принад ліси, зелені левади, прикрашені ґірляндами квітів. Пролунала пісня одна, друга, і ми не помітили, коли опинилися в Комарні.

Комарно — гарне містечко, положене на полудневий захід від Львова приблизно 40 кілометрів. Широко розкинені хати, садиби над рікою Верешицею. Чудові сади, старанно заорані ниви. Комарнянці відомі були зі своєї дбайливости, зі своєї ввічливости та гостинности. Спортовий майдан, причепурений прапорами і квітами. Біля імпровізованої трибуни на щоглах українські національні прапори. Публіки, якщо брати до уваги, що Комарно невелике місто, дуже багато.

Ювілейні ігри почали дівочі команди змаганнями відбиванки. Потім боролись у всіх видах легкоатлетики. Понад усе помітні були успіхи дівчат-стрибунів з Львова у всіх видах стрибків.

По полудні футбольний матч. Дослівно все населення містечка й околиці вирушило подивляти небувалу подію у їхньому місті. УСК «Буревій», одна з передових команд Львова в системі Українського Спортового Союзу змагатиметься з їх любимцем «Хуртовиною». Подія неабияка! Чи можна пропустити таку небуденну оказію? Ми виходили на поле гри, оточені ореолом неперевершености, непоборности. Це ж колишні гравці ославленого «Тризуба», ми ж львів'яни. Отже, чи може встоятись нам якась «провінція» Комарно?

Яке ж було наше розчарування! Вибігли на майдан хуртовинці, стали в ряд, привітали присутніх окликом «Гаразд!» Керівник громадської праці на Комарно вітав нас теплим словом, а малі діти в національних строях піднесли нам китицю квітів. Після

10-ліття СК «Хуртовина» в Комарні

цього почалася гра. Зразу побачили ми справжню «хуртовину». Мела вона, мела-замітала. Дихнути не дала, хіба тоді, коли ми вже знесилені, боронячись нароком відбивали м'яча на води переливаючої Верешиці. Якщо слово «молотити» мало б тут будь-яке застосування, саме так і було. Нас змолотили з рахунком 4:1. Чесно і мужньо, у сердечній, дружній, проте завзятій боротьбі. Чесно і мужньо треба було прийняти таку високу поразку. Надмірна наша самовпевненість, львівська гордовитість відіграла вирішальну ролю в цьому.

Зате вечором нам приготували тепле й щире прийняття. Нас сердечно привітав і розсадив до столів аранжер вечірки, здається, що це був один з тих, який забивав нам ґолі. Він бажав нам провести час безжурно та весело. Із сусідної залі неслися чудові мелодії скрипкової оркестри. А з яким чуттям, з якою насолодою вони грали! На невеликій сцені сиділо п'ять бородатих, із запущеними баками-«пейсами», в «ярмулках» на голові, жидів. Видно, вони серйозно оцінювали свою гру. Потім поскидали з себе чорні халати, на сніжно-білі сорочки надягли вовняні камізолі і вдарили по струнах. Славний на околицю музичний жидівський ансамбль. Вечірка протяглась до півночі.

Вечір у місцевості Комарно, серед зелені садів та природи, був чудовий своєю красою. Товариство — здебільшого молодь, як теж і старші. При самому буфеті водив «компанію» високий, огрядний міщанин, з жовтавим ластовинням на обличчі. Він наливав кожному чарку: «Вип'ємо за наших хлопців, за наш спорт, за «Хуртовину»». Раптом в коловороті співів многоліття на честь хуртовинців, збоку почувся дзвінкий спів тенора: «Де ти бродиш, моя доле?» Високо, високо тягнув тенор, а другий, глибокий баритон, не то сердито, не то благально відповідав: «Не доклицусь я тебе». Дует злився у могутнє «Хоч посидиш біля мене і тому я буду рад».

При цьому замовкли всі, навіть міщанин з жовтим ластовинням не осмілився провадити далі розмову. Вслухувалися... Навколо великого круглого столу сиділо два церковні служителі — отці із сусідніх сільських парохій. Це вони, виконавці такого високохудожнього концерту.

Забава тривала далеко поза північ. У дверях показалася голова з закрученими «по-австріяцьки» вусами, а далі низька кремезна постать керівника групи І. Покладка. Кожного разу, коли я дивився на нього, мені здавалося, що він дуже сильний фізично, хоч ростом був малий і виглядав, як вкопаний в землю здоровезний корінь дерева.

— Їдемо! В дорогу! — скомандував коротко, суворо і рішуче — звісно, по-військовому. Але тон цього наказу не мав забарвлення настоювання. Не цього вечора. Вийшли ми до нашої автомашини як меркли зорі. Від Верешиці віяло лагідним холодом. Як скрізь і всюди в той час, непорушну тишу ночі розворушують півні. Співали другі і треті півні. Тільки цей спів іншого зовсім тембру, як той там, у гомінкій залі. Треті півні! Втомлені, проте без нарікань, сідали ми на машину, чекали на командира і команду рушати. Але що це — водія немає! Де він? — метнувся наш господар. Тільки він знав, де його знайти. За кілька хвилин з'явився шофер, весь отрушений соломою, в якій спав, протираючи заспані очі. Він виглядав «під ґазом».

— Їхати! — ляснув, немов з батога, Іван Павлович. Автомашина рванула, не вийшло! Шофер переключив привода, рвонула знову, прямо вперед. І ми всі разом з нашою машиною опинилися в рові-потоці. Збіглися услужні комарнянці і разом з нами по великих важких зусиллях витягли машину на дорогу.

Врешті, пізнього ранку, нас, знеможених, змучених і сонних, привезли до домівки нашої «Просвіти». Кожний квапився якнайскорше дістатися до хати, щоб відіспати втрачену ніч! Комарно, Комарно, яке незабутнє!

Прогулька до Комарна, яка лишилася в живій пам'яті через несподівану прогру, дала нам потрібну лекцію і енерґію до дальших завдань, наснажувала нас потрібним оптимізмом до дальших змагань.

Вдома я на подвір'ї несподівано застав брата Володимира. Видно, що він чекав на нас. Мимо наших настирливих прохань,

щоб їхав з нами до Комарна і взяв участь як неперевершений бігун на короткі й довгі дистанції, а понад усе футболіст, він категорично відмовився, а тепер саме чекав: «Як там було? Вдоволені? Виграли?» — засипав нас питаннями. Тому що Юньо лиш махнув рукою та щез в дверях хати, я коротко розповів йому про все, а окремо про нашу прогру.

— Леню! Спорт — це благородне суперництво. Спорт заправляє і приготовляє юних хлопців та дівчат до їх життєвих завдань, навчає, як перемагати в усіх обставинах! Перемога дає вдоволення, а тим самим і поштовх, заохоту до кращих осягів. Ви поїхали дуже самовпевнені і ось результат вашої необережности. Ще не один раз у своєму житті, у спортовому розгоні зустрінешся з подібним явищем. Однак в ніякому разі не слід попадати в зневіру. Невдачі, помилки родять нові завзяття, нову постанову, а це перша дорога до мети, а в дальшому — до великої мети! Провінція ширить добре ім'я українського спорту, своєю невтомною працею вкладає і свою скромну лепту у всенаціональну скарбницю. Добре, що так сталося, це добра наука!

«КУЛЬКА» — ПОСЕРЕДНИКОМ РОМАНСУ

Спортовці УСК «Буревій» зустрічалися, як звичайно, на спортовому майдані. Першим приходив високий ростом, обов'язковий Омелян Каратницький — правий підзахисник. Прямо з праці, з елеґантною шкіряною течкою під пахвою. Крім різних паперів, у ній переховувалася коробка найкращого тютюну. Він витягав, закурював і подавав усім тим старшим, які курили. Здебільшого пакет не вертався більше до власника, а коли й вернувся, то майже порожній. І саме тоді, у зручному моменті, десь несподівано з'являлася весело усміхнена Галя Крива. Тут і була їхня зустріч. Галя не раз і не двічі своїм милим голосом чарувала місцевих жителів із сцени в читальні. Омелян грав у футбол, а вона залюбки вправляла легкоатлетику, змагаючись у всіх жіночих конкуренціях.

Власне кажучи, вони й не були тими «першими», що саме тут умовлялися на любовні побачення. Здається, що не було хлопця чи дівчини, щоб себе тут не знаходили. Не одні молоді левандівчани, зустрівшись тут, у майбутньому ставали добрим, прикладним подружжям.

Того вечора ми, хлопці, сиділи на траві і приглядалися молодшим дівчатам, як то вони підстрибували, з веселим реготом, і кидали м'яча то в цей, то в той бік. Це була вечірня гра у відбиванку. А ось бачу, як до мене, маленькою звиненою «кулькою» підбігло мале песеня. Воно підкотилося та почало своїми гострими зубами гризти мою руку. Я зловив це песеня на руки, а воно в репет, мов хтось його різав. На цей жалібний писк, залишивши гру, підійшла дівчина з довгими косами та пояснила, що це її

Відбиванкова ланка «Буревія». Зліва: Г. Крива, З. Шмаґала, О. Скоцень, Л. Нестор, Я. Сенів, Н. Солецька

собачка, яку подарував їй батько. Вона просить його повернути. Лагідне й спокійне звернення, милий голос, заставили мене поглянути на власницю цієї звиненої «кульки». Я побачив дівчинку, личком подібним до ніжної ляльки з русявими косами, які спадали на плече старанно заплетені, а на кінці зав'язані голубими стрічками, кольору подібного до її замріяних синіх блакитних, мов дві волошки в полі, очей. Гнучкий стан, струнка, мов ялиця, замріяні очі, наче б виколисала їх та гуцульська співанка. З ледь піднесеним носиком на маленькім личку, з якого пробивалася дівоча життєрадісність, усміхненість, привітність, лагідність. Не відходити, любуватися цією паняночкою, якою була Міля Базюк. А песеня аж ніяк не хотіло сидіти на моїх колінах, пронизливо репетувало.

Який хлопець, що побачив такі очі, невідкладно схотів би віддати цього ніжного пестунчика? Можливо, що цей пестунчик не був би для мене такий ніжний, коли б не ті замріяні блакитні оченята, що з якоюсь глибокою впертістю гляділи на мене.

— Добре,— кажу,— віддам і допоможу вам віднести вашого пестунчика додому. Не чекаючи її відповіді, я подав їй на руки песика та подався з дівчиною в дорогу. Оце перший раз проводжав я дівчину додому. Чи ми говорили? Здається, що ні. Слова тиснулися на язик, та ба... Я не міг рота відкрити. Якась невимовна радість, ні, не радість, а гордість поширювала мої груди, якесь приємне почування оволоділо мною, і я крокував біля неї мовчки, боячись одним словечком чи віддихом розвіяти цей чарівний сон-дійсність... Як розійшлися — цього не знаю.

Давніше, за мого дитинства, щоб не бути самому, улюбленим другом був мій м'ячик. Був це найщиріший приятель моїх

дитячих років. Трохи згодом, сам не знаю як, проміняв його на пластових друзів, що відтоді ділили зі мною «долю й недолю», моє «горе» і були для мене наче другими братами. Тривало це кілька років і видавалося, що воно довго... так довго! І от, майже несподівано, так знечев'я на моєму обрії появилася вона — дівчина, яка полонила мою душу, моє серце і мене! І саме тут, де кожного ранку чекав я на своїх друзів-школярів, з якими ми всі разом ішли до школи (4-5 кілометрів відстані!) влітку і взимі, весною і в осінній час, в погоду й негоду, саме тут, біля того спортового майдану — вона і я... вже більше не чекали моїх друзів. Я терпеливо виглядав Мілю, властительку «кульки-песика». Вона вибігала з бічної вулиці і вже до школи ми йшли постійно разом. Я — до філії української академічної гімназії, а вона — до дівочої гімназії Сестер Василіянок. Я гаряче полюбив дівча Мілю, яка в майбутньому стала моєю судженою, а опісля моєю дружиною.

ВИРІШАЛЬНИЙ МАТЧ СТ «УКРАЇНА» — «ДРУҐІ СОКУЛ»

Українським футболістам команди СТ «Україна» останніми часами не везло. У показнику табелі ігор Окружної Ліґи вони опинилися на сірому кінці, і усі теперішні змагання проходили під кличем «вижити».

Одніеї неділі у ці гарячі літні дні СТ «Україна» розігравала такі «виживальні» змагання з польською командою «Друґі Сокул». Ставка була аж надто висока. Програ однієї з них виеліміновувала її з Окружної Ліґи до нижчої кляси. Лишалася ще тільки одна гра. Отже, вже цей самий факт спричинював гостру і завзяту боротьбу. Так і проходили ці змагання. Поляки застосовували всі види брутальної гри. Зацвило грубіянство, а суддя з усією очевидністю став на сторону «Соколуф». Наші футболісти не могли протиставитися. Грали нервово, невдало, боязливо. Я увесь час порівнював змагунів «України» з нашими тризубівцями. Тоді мені здавалося, що тризубівці грали б краще, застосовували б іншу тактику, стали б аґресивнішими. Наша команда «Україна» в тих змаганнях вийшла слабо, але й «Соколи» виграли матч тільки з рахунком 3:2.

Цей матч врився глибоко в мою пам'ять. Треба щось зарадити, чи може справді я можу чимсь допомогти? З такими думками залишив я майдан. При виході зустрів мене знайомий, який був у мене в хаті разом з директором Олександром Левицьким. «Ну що ж, пане Скоцень, приходьте до нас. Допомагайте! Самі бачите, вас потребують, на вас тут чекають. Зайдімо до ресторану на підвечірок».

У ресторані велась ця сама розмова. Прощаючись, він промовив: «Подумайте! Це ваш обов'язок. До скорого побачення у червоно-чорних кольорах Спортового Товариства «Україна»».

Я слухав його, однак не міг зрозуміти одного: як це так, адже я прославляю український спорт в українському спортовому клюбі «Буревій», в Українському Спортовому Союзі, там, де я поставив свої перші кроки. Як будуть дивитися на мене друзі-буревійці, коли я їх покину? Чи не закинуть мені зради і збойкотують? Але кого ж я зраджую? Адже ці самі синьо-жовті емблеми носимо ми і вони! Піду відвідаю брата Володимира, що він скаже. По дорозі вступлю до читальні.

Тут я застав майже всіх буревійців. Прийняли мене холодно. Якось так, якби я з кожним з них посварився. Не клеїлась розмова. Врешті, один з них не витримав і поставив питання: «Коли, врешті, переходиш до них?» Це питання мене заскочило. Я сам навіть поважно не думав у той час про якийсь перехід. Все ж таки воно щось неясне. Можливо, що хтось, хто був на сьогоднішньому матчу, бачив мене з директором Чучманом. Стараючись не завогнювати ситуації, я мовчав. Більшість з них взяла мою мовчанку за правдивість пущеної чутки і давай переконувати мене в помилковій постанові і котрийсь з них договорився, «щоб я змінив думку». Цього мені вже було досить, це заболіло мене і вразило мою честь, в мені закипіла кров: «Якщо я піду, то боронитиму 'Україну'»,— відрубав я і схвильований, поденервований і злий пішов додому.

ПІДПИСУЮ ЗАЯВУ ДО СТ «УКРАЇНА»

Тієї ночі я довго не міг заснути, мучив мене закид про «зміну прапора». Дотепер польські спортові керівники вже кілька разів пробували мене перемовити, перетягнути до своїх команд, обіцяючи великі полегші, а то й винагороди. Чи змінив я прапор? Чи покинув своїх? Ні! І не покину ніколи! Мій девіз, ціль мого життя — це по моїх силах, по моїй спроможности й умінні прислужитися розвоєві українського спорту, а зокрема українського футболу!

На другий день вечором відвідав наш дім довголітній голова місцевої читальні «Просвіти» Іван Качуровський, заслужений на полі громадської праці, вояк Визвольних Змагань. Голову й виски його припорошив срібний волос. Хоч і знеможений заробітковою працею, він весь вільний час віддавав праці в читальні, якої був головою, та спортовому товариству «Буревій», де теж був головою. Він то й був батьком мого невідступного друга з дитячих та юних років Романа Качуровського. Вони з моїм батьком дружили довгі роки і не одні вечори продискутовузали на різні теми, чи то в нас у хаті, чи в читальні.

Цього разу, привітавшись з усіма, він коротко й по-батьківськи звернувся до мене: «Іди, хлопче, туди, куди тебе кличуть, йди туди, де тебе потребують! Решту остав нам, ми дамо собі раду тут, на місці!»

Я відчув, як крізь моє тіло пробіг благородний струм тепла. Все для мене стало ясне та самозрозуміле, що я не знав, як мені йому дякувати. Я вже і не встиг відвідати в четвер брата Володимира та просити його поради.

Біля нашого дому знову з'явилася та сама автомашина, що вже була тут два рази. Вийшли з неї директор Олександер Левицький, директор Євген Чучман, які забрали мене й мого батька до авта і ми поїхали до канцелярії директора О. Левицького. Там, в присутності директора О. Левицького, директора Є. Чучмана, голови УСК «Буревій» Івана Качуровського, мого спортового дорадника Володимира Пазуняка і мого батька я підписав заяву вступу в члени Спортового Товариства «Україна»-Львів, дата підпису — 18 вересня 1935 року.

1 футбольна команда «Україна» — 1911 р.

І футбольна команда «Україна» — 1914 р.

І футбольна команда «Україна» — 1922 р.
Стоїть другий зліва чоловік моєї сестри Антін Змий

СТ «УКРАЇНА» 1911-1939

Український спорт на західньо-українських землях постав на початку ХХ-го сторіччя. Щодо точної дати, то досі немає одностайної думки, однак документально можна ствердити, що був це 1911-ий рік. Він постав і розвинувся з маївок.

Гімназійні учні звичайно в травні і червні на прогульках за містом грали на вигонах рухові гри — гилку-«кічку», третяк, перериваний король і т.п. Між ті забави включали м'яч. Спочатку не знали, що з ним робити, били по нім на всі лади ногами, м'яч в гущі ніг крутився, як тріска в ополонці. Коли ж він десь щасливо вирвався, то зараз за ним гнали завзяті гурти копунів. Це був початок гри в копаний м'яч — футбол.

Іван Боберський, якого вважають батьком українського спорту, розумів значення і вартість спорту. Ще 1903 року він почав ширити спортові ідеї серед учнів Української Академічної Гімназії, навчав подавати м'яч короткими подачами, бити із наріжняка та відбивати головою. Учні поділилися на групи: «кружки» (гуртки); заснували т. зв. Український Спортовий Кружок (Гурток) УСК, почали розігравати між собою, а потім з жидівськими угрупуваннями. Наприклад, їхня двоциферна перемога над «Гасмонеєю» на Янівських левадах. Футболом захопилися студенти університету. Їхній юний запал, бадьорий дух переборював усі труднощі. Українське громадянство ставилося до спорту байдуже. На цьому етапі розвитку спорту припадає купівля великого спортового майдану 1904 р. з площами і степеницею (трибуною) на Стрийській вулиці, який назвали «Сокіл-Батько».

27 вересня 1911 р. студенти-академіки-техніки та активні спортовці рішили заснувати Спортове Товариство. Ішлося про назву. Треба було покласти край усім затіям москвофілів, польонофілів, австро-мадярів та інших «філів». Українська національна ідея, хоч ними придушувана, жевріла серед українських мас. Їй треба було дати себе виявити. Тому назва репрезентативна, назва всім дорога, назва держави «Україна», полонила серця всіх присутніх.

26 листопада 1911 року австрійське намісництво затвердило статут і назву Спортове Товариство «Україна». Перший офіційний матч (назвали тоді його «Союзняк», розіграли в 1911 році з гуртком учнів Академічної Гімназії і програли його з рахунком 1:2. Зараз же на початку заплановано було створити різні спортові відділи-секції. Активними були шість ланок, а це: веслування, лещатарство, плавання, дужання, гилка («кічка») і футбол. Працювали в них відомі спортові провідники такі, як Тарас і Петро Франки (сини Івана Франка), Федір Черник, А. Степанів (брат Олени Степанівної), професор д-р Степан Рудницький та інші.

1914 рік був позначений однією важливою подією: на Сокільському майдані відбувся у Львові імпозантний Шевченківський Здвиг, влаштований СБ-ом, УСС-ами і СТ «Україна». Ця своєрідно-небувала маніфестація свідчила про живучість і непоборність українських національних ідеалів і народних прагнень. На полі слави у Першій світовій війні загинули видатні провідники товариства: О. Перфецький, Федір Черник, Дума, Гусаківський. Ті нечисленні, що повернулися живими, відновили спортову діяльність. Першим повоєнним головою був проф. Академічної Гімназії Павло Зимак, а по ньому Тарас Франко. Відновили також діяльність попередні секції, зорганізовано й нові: наколесницьку і боксерську. У Львові, в містах та містечках творяться нові футбольні клюби; вони також засновувалися при гімназіях, при читальнях «Просвіти».

Давалися в знаки недостачі кваліфікованих інструкторів, тренерів, суддів, а понад усе брак між українськими клюбами гідних і на високому рівні суперників.

На Загальному Зборі в 1928 році після палких і пристрасних дискусій постановлено зареєструвати СТ «Україна» в ПЗПН: «Польському Союзі копаного м'яча». Постала окрема сторінка його історії та діяльности.

Упродовж свого існування — 33-х років — СТ «Україна» провело сотні-сотні футбольних змагань з командами Західньої України, Буковини (Румунії) — «Довбуш», Карпатської України (Чехословаччини) — «Русь», з польськими командами з Галичини і Західньої Польщі та з закордонними мадярськими й німецькими командами. Найбільш плодотворними роками діяльности спорту були роки 1935-1939 і 1941-1944.

У повоєнних роках в Европі, Канаді і США постали двійники-епігони матірного львівського товариства. відомі «Україна» — Зальцбурґ (Австрія), «Україна» — Ульм (Німеччина), «Україна» — Монтреаль (Квебек, Канада), «Україна» — Торонто (Онтаріо, Канада), «Україна» — Едмонтон (Альберта, Канада). Всі ті будівничі спортових товариств поза рідним краєм взорували свою назву в пошану матірного СТ «Україна».

СТ «Україна» не спочивала на здобутих лаврах на футбольних полях. Керівники користувалися важливими досягненнями футболістів і з їхніх фінансових прибутків розвивали й поліпшували досягнення інших секцій.

Початки легкоатлетичної ланки сягають ще 1911-1914 років. Ініціяторами і душею, крім інших знаних, були Федір Черник, Петро Франко. Роман Купчинський увійшов в історію ланки (1914) як рекордсмен у метах диском і стусаном кулею. По війні 1923-1926 років легкоатлети «України» здобули багато перших місць. У 1929 році з нагоди 35-ліття «Сокола-Батька», Володимир Кобзяр встановив галицький рекорд у бігу на 100 метрів: 11 хвилин і 1 секунда. Володимир Кобзяр — взірець українського спортовця, футболіст «України»-Львів і «Руси»-Ужгород, поручник «Карпатської Січі», капітан української збірної в Німеччині по Другій світовій війні. На західньо-українських землях ім'я й прізвище його нерозривно зв'язане з розвитком і високими досягненнями спорту, а футболу зокрема. 1931 року уславився бігом навпростець Володимир Сліпко. У 1932 році діяльність секції припинилася і її члени вступили до товариства «Плай». 1937-1939 років відновили знову спортові гри такі, як кошівку, відбиванку і ручний м'яч, але вже в мережі державного союзу.

В перших роках розвивали свою діяльність також важкоатлети; вершин вони дійшли в пізніших, 1936-1939 роках. Під керівництвом Степана Конашевича і Петра Харака відновлено боксерську ланку. Починаючи з найнижчої кляси, вони переходять до найвищої, обласної, і захопили лідерство области. Душею і тренером команди був її найкращий борець, віце-чемпіон Польщі

І футбольна команда «Україна» — 1923 р. Перший ряд внизу зліва: О. Верхола, Труш, Дахнівський. Другий ряд зліва: Е. Чорній, Кіпер, Оприск. Третій ряд зліва: В. Чиж (живе тепер в Торонті), Дицьо, Мурський, Р. Чорній, Г. Терлецький.

«Україна» — 1933 р. Стоять зліва: Ліщинський (в цивілю), Кіцила, Підлісецький, Цимбала, Лапчук, Бутель, С. Магоцький, Н.Н., Максимів, Краєвський, Воробець, К. Мікльош і Бирчак (в цивілю).

Антін Білий. Сам він перейшов з польського клюбу «Лєхія» до «України». Він привів з собою ряд блукаючих по польських товариствах боксерів. У вищих вагах виступали досвідчені п'ястукарі такі, як Є. Пащин, М. Помірко, В, Шолдра, П. Рудницький.

На особливу увагу заслуговують наколесники СТ «Україна». Цю ланку заснували ще в 1928 році, але більших виявів поза прогульками вона не мала. Ця ланка розвинулась розмірно добре в пізніших роках. Зорганізував її Я. Яримович. Попри українських футболістів, боксерів і гокеїстів, наколесники СТ «Україна» вписалися золотими літерами в історію українського спортового руху: Іван Бабій і Микола Степаняк, а з ними Лата, Колтуцький, Буцик та інші. Вони йшли від перемоги до перемоги.

1938 року наколесницька секція здобуває перше місце міста Львова. Того самого року Іван Бабій здобуває першість Галичини. У Києві в 1940-1941 роках двічі здобуває чемпіонат України.

Не менш показних успіхів добилися і гокеїсти СТ «Україна». Цю ланку зорганізували С. Конашевич, Роман Дицьо і Мирон Труш у 1927-1928 роках. Роки 1927-1934 — це експериментальні роки. У 1934 році боролися за лідерство «Б» кляси і за вхід до «А» кляси. Від 1934 до 1939 — це безперервний ланцюг успіхів гаківкової команди. Шістнадцяти- і вісімнадцятилітні юнаки, які заступили вибулих старших гравців, доказували, що рівень їх гри рівняється европейському рівневі. 1938 року українські гаківкарі посіли друге місце у Львівській окрузі. Як віце-чемпіон округи розіграли історичний матч при рекордовому числі глядачів з «Краковією» за чемпіонат Польщі. Трійка нападу нашої команди — О. Бучацький, Ю. Дицьо і Р. Маринець — та її воротар М. Скрипій були визнані за найкращих у Львові. У дальших роках до вінка своєї слави вони додали ще й інші перемоги.

Діяльною була теж і секція шахістів. Усі кращі шахісти Львова були зорганізовані на початках в СТ «Україна», а опісля вийшли з СТ «Україна» та об'єднались у т. зв. ТУШ, «Товариство Українських Шахістів». Щороку опісля розігравали турнір за першість Львова. Відомий шахіст Степан Попель був видатним міжнародним шаховим майстром.

Популярними були й інші спортові ланки: ручного м'яча (гандбол), кошівка (баскетбол), відбиванка (волейбол) і пінґ-понґ.

Паралельно з цими ланками спорту проявили ініціятиву і діяльність жіночі секції з добрими результатами.

МІЙ ДЕБЮТ У БАРВАХ СТ «УКРАЇНА»

Осінній день 21 вересня 1935 року заповідався гарно. Крізь вікно вагона потягу Львів—Тернопіль видно було, як осінь малювала подільський краєвид. Піддавшись навіюванню монотонного «такання» коліс вагону, я примкнув очі та попав у мрійливий настрій. Мов у калейдоскопі, пливли картини з недавнього минулого. Мені несповна 17 років, а оце сповняється одне з моїх задушевних бажань. Їду в гурті футбольних гравців і братиму участь у перших грах широко відомої між українцями й чужинцями футбольної команди СТ «Україна». Гордість розпирає груди й одночасно вкрадається сумнів — чи зможу виправдати надії? Це ж бо не команди пластового «Буревію» з Левандівки чи СТ «Тризуб» з Богданівки — це ж «Україна», якою гордилася не лише українська молодь, а гордився увесь український загал на західньо-українських землях.

До Тернополя їду на товариські ігри з місцевим польським військовим клюбом «Креси» та з жидівським спортовим клюбом «Єгуда». Настрій серед старших за мене учасників, більшістю вже університетських студентів, був бадьорий. Вони були, як то кажуть, певні себе. У вагоні розсілися гуртами, одні грали в карти, інші — в шахи. Велась розмова, переплітана анекдотами. Потяг ставав на кожній станції. Коли ми доволіклися до станції Золочів, я пригадав собі, що в цих сторонах я вже вдруге.

Чи не два роки тому дебютував я у барвах СТ «Тризуб», який у той час змагався з футбольною командою СТ «Русалка» (Золочів). Погода була тоді погана, ішов дощ, поле гри було мокре, глинясте. Ми програли, а проте сама їзда була тоді більш безжурною й веселішою.

Із задушного купе я вийшов у коридор та став біля відкритого вікна. Потяг повільно віддалявся від станції в осінню панораму пролітаючого краєвиду. Жовтіли стерні, а де-не-де чорнів чорнозем, зораний під озимину.

У коридор вийшов теж провідник сьогоднішньої поїздки, спортовий діяч і член Управи Степан Конашевич.

— Як почуваєте себе, які враження?,— питає мене. — Бачу, що ви зажурені. Причини до журби немає, ось бачите, їдемо в повному складі та ще й до цього погода дописує, а перш за все веземо вас. Щоправда, на початку сезону наша команда була здекомплетована різними дискваліфікаціями, недугами, травмами деяких гравців. Позиція наша в турнірній таблиці є на чотири сходинки нижча, проте ми докладаємо всіх зусиль, щоб піднести рівень нашої команди, поволі приходимо до себе. Вірю, що буде все гаразд. Сподіваємося, що ви внесете багато юного запалу. Талант у вас надзвичайний, але на цьому не вільно затримуватись. Ми вдоволені, що ви у нас, тож і бажаю вам успіхів!

Непомітно минув час. Бадьорі і веселі вийшли ми з потягу гуртом, з однаковими вишневими валізками, на яких золотими літерами пишався напис: СТ «Україна» — Львів.

В Тернополі на станції зустріли нас провідники і члени обох клюбів, що нас запросили. Ми зайняли кімнати недалеко від станції, у доволі вигідному готелі. Керівник нашої команди вручив кожному з нас по 20 злотих на дводенне прохарчування. Для мене це було новиною, бо раніше всі виїзні матчі з командою «Тризуб» чи «Буревій» кожний з нас оплачував усе своїми грішми, і тому брати гроші мені стало якось ніяково.

Надолині в ресторані нас гостив обідом провід місцевого українського спортового товариства «Поділля». Хоча ми не приїхали до них, але вони, обідаючи з нами, дружньо вітали нас та перестерігали спеціяльно перед сьогоднішнім матчом проти «Кресів». «Креси» — це військово-цивільний клюб, який набрав свіжих новобранців-рекрутів, що стаціонував у місті. Багато цих військовиків — це гравці польських футбольних команд з властивої Польщі, що творять тут зіграну цілість.

Обід не тривав довго.

У суботній пополудневий час на тернопільському бульварі поміж квітниками і високими розлогими деревами проходжувалися молоді й старші. В одному виставовому вікні якоїсь крамниці я побачив велику афішу з повідомленням про футбольні змагання ВЦКС «Креси» та ЖКС «Єгуда» з приїжджими зі Львова гостями СТ «Україна». На бульварному проспекті гімназійна й реміснича молодь з сіл і міста товпилася, читаючи афіші і голосно перекликувалася в рідній мові, радісно вигукуючи: «Йдемо! Йдемо!» Отже, будемо мати справжніх «кібіців» болільників, які в рішаючому моменті зуміють нас підтримати. Це підбадьорювало, додавало охоти показати цим ентузіястам, що ми не заведемо їхніх сподівань. Адже з цим ми й приїхали! Варто потрудитися для такої публіки, що дорожить нами і вірить у нашу перемогу.

Сидячи на лавці і потонувши у своїх думках, я й не зчувся, як присіли два старших джентельмени, а з другого боку сів якийсь військовий капраль. На доріжці, не поспішаючи, проходжувався з повагою поліцай. Збоку гурт прохожих оточив старичка, в якого на плечі сиділа папуга, а він грав на шарманці, заводною ручкою крутив «катеринку».

Раптом з натовпу в строкатому лахмітті вийшла смаглява, старістю згорблена циганка з колодою заялозених карт у руках. Оглянувшись за поліцаєм, вона кинула хитрий погляд на нас усіх, що сиділи на лавці. Підійшла до першого з краю: «Дай се пан повружиць, мілосьцівий пане... всю правду скажу...» Підійшла до другого. Той, витираючи спітніле чоло, без слова, мовчки відійшов від настирливої циганки. З черги кинула оком на мене й почала: «Ой, паночку бистроокий, брівоньки твої нетутешні, кинь монету, задоволений будеш. Дай поворожу, погадаю... Стелиться тобі далека дорога,— сівши навпочіпки переді мною, не перериваючи ні на мить своєї промови, продовжувала.— «Тривога в твоєму молодому серденьку. Птах літає у твоїх грудях. Чого ж чекаєш? Поклади монету, все скажу, що було, що буде і чого маєш не робити, чого остерігатися. Ну, поклади монету!»

Сидячи поруч мене, ретельно виголений капраль єхидно розсміявся. Циганка повела оком і ненароком плюнула в той бік.

— Чого плюєш, гадюко? — засичав капраль і його касарняний чобіт вдарив у саму середину її висохлих грудей. Вона втратила рівновагу і, змахнувши руками, впала на спину. Капраль встав, плюнув на лежачу циганку і відійшов. «Так їй треба!» — схвалив переходячий представник місцевої влади. Злющі очі та прокльони старої циганки йшли слідом за капралем і поліцаєм.

Мені стало якось ніяково. Я відрухово подав циганці руку й допоміг їй підвестися з землі. Вона позбирала розсипані карти, поскладала їх акуратно і врешті знову промовила: «Чисту правду скажу, ой скажу, не пожалієш». Автоматично моя рука сягнула в кишеню і витягнув що було. Засвітилися очі беззубої ворожки, і поки я відшукував на долоні дрібні монети, її спритне циганське око вловило в моїй руці теж двозлотову срібну монету. Її сухорлява рука схопила двозлотівку і кинула її в кишеню спідниці. Зміркувавши, що можливо забагато, вона припала до моєї руки, довго придивлялася, потім приглянулася другій долоні, врешті промовила: «Прийдеться тобі важко працювати, однак не цими руками... Твої руки не до праці і ними ти нічого не заробиш. Твоє щастя не в руках... Будеш довго й щасливо жити...» Простягнула карти. «Зніми,— каже, не більш п'ятої». Заворожений її словами, я покірно знімаю. Потасувавши карти, вона бере одну із знятих «купок» та починає говорити: «Приїхав ти здалека і тут тебе стріне вдоволення і будеш мати щастя, яке буде тебе супроводжувати через усе твоє життя. Перед тобою стелиться далека дорога і там, де ти приїдеш, нетерпеливо жде на тебе молода дівчина, з якою ти скоро зв'яжешся на ціле життя. Довго ти там не задержишся, — знову поїдеш у далекий край, де будеш мати пошану і славу. Ждуть тебе небезпеки, з яких вийдеш щасливо. Не сподівайся калача від багача... Коли хочеш триматися плота, то спершу переконайся, чи сильні коли в тому плоті. Великий талант у тебе є, сину, уважай, не дай йому згинути. Будеш славний на весь світ. Біля тебе будуть перебувати зичливі і обманні люди. Будеш

щасливий в родинному колі, але будеш змушений покинути цю землю і більше до неї не повернешся.

Було вже біля четвертої години по полудні, як три «фіякри» підібрали нас біля готелю та повезли на майдан. Хоч до зустрічі було ще півгодини, численна публіка вже товпилася біля каси, викуповуючи вхідні квитки.

В роздягальні наш керівник накреслив плян гри з заввагою, щоб не легковажити сьогоднішнього суперника, мимо того, що тернопільська кляса гри є нижча від львівської. «Креси» стараються за вхід до львівської Ліґи. Треба грати уважно.

Перший свисток судді. Почалась гра і відразу перейшла на їхнє поле. Відчувалося, що це матч не за чисто спортові осяги, ідеться про вищі ставки, про національні почуття. Дивною, а заразом приємною несподіванкою для мене показалося швидке нав'язання контакту та співпраці зі своїми новими старшими співгравцями. Звичайно новий, необізнаний, а ще до цього молодий спортсмен довго мусить входити і пізнавати стиль, думки, манери, навики других. «Рекрути» справді показалися добрі і тверді, змагалися за кожний м'яч. Я використовую ситуацію біля воріт, не обставлений, минаю надбігаючого противника, удар по воротах — і м'яч у сітці «Кресів».

«Є - є - є!» — це радувались наші прихильники.

Використавши розгублення «Кресів» втратою воріт, наша команда, під радісний гул подільської публіки, збільшила натиск. Все йде у швидкому темпі. Скорим бігом наш правий крайній, Підлісецький, вийшов уперед, перейшов противника, повернув м'яч до нашого півправого нападаючого, Маґоцького, цей передав мені, ще пару метрів — і 2:0.

Перерва. В роздягальні веселий настрій. Керівник команди, С. Конашевич, тупцював по роздягальні, повторював кілька разів: «Тільки не підведіть! Тільки не підведіть! Хлопці, затримайте результат!...» Він кількакратно підходив в мою сторону, хотів щось сказати, одначе мовчав.

Після перерви і після зміни поля картина гри почала мінятися. Кресовики під акомпаніямент своїх уболівальників та частини війська щораз частіше підходили і атакували наші ворота. Якщо тільки ми атаку відбили та переходили у наступ, зараз же в гру вмішувався суддя і під різними приводами переривав гру, а тим самим відхиляв небезпеку здобуття дальших воріт. Доводилося змагатися не лише проти «одинадцятки» «Кресів», а «дванадцятки», тобто і проти судді.

Чисельно зібрана українська публіка реаґувала на цю його поведінку вигуками та свистами, змушувала його бути суддею-арбітром.

Ми знову оволоділи полем. При цьому, на моє велике здивування, а заразом внутрішнє задоволення, я помітив, що противник прикріпив до мене одного з своїх півзахисників, який мав наказ пильнувати мене й не відступати від мене. З тим моментом я відчув відповідальність перед своїми співгравцями. Значить, я

обставлений, значить я небезпечний, тому тепер треба збільшити зусилля й використати кожну ситуацію. Криючи мене, вони тим самим відкривали дорогу моїм друзям.

Одна з наших поновлених атак знову увінчалася успіхом: наш середущий нападаючий, Мікльош, акуратним пострілом підніс результат до 3:0. Переконлива перемога. «Креси» не мають уже жодних шансів. Навіть зрівняти рахунок не було для них легким завданням.

Саме в той момент м'яч летів над моєю головою. Підскакую, щоб досягти, та тут несподівано хтось з усієї сили повалює мене на землю. Я безвладно падаю, розкинувши руки, а надбігаючий «рекрут» роздавлює мені своїми черевиками, підбитими корками, праву долоню. Пронимаючий біль огортає мене. Суддя не реагує зовсім. Правий захисник, що став мені на долоню, міг це зробити навмисне, або й ні. Проте за неправильне повалення мене на землю суддя повинен подиктувати кару — одинадцятиметрівку. Цього не було. Мою ліву руку вище зап'ястя обдало жаром, наче хтось пронизав її гарячим струмом. Вона кривавила і треба було зробити перев'язку. За той час, поки робили перев'язку, пролунав несамовитий оклик з трибуни: «Сєдзі... є... сєдзі... є...є!» Це «Креси» здобули першого ґоля. Ще один відчайдушний зрив нашої команди і свисток судді сповістив закінчення змагань. Рахунок матчу — 3:1.

Присутні на грі українці кинулися до нас, поздоровляючи з перемогою. А вже найбільш ентузіястично, з сяючими радістю обличчями, вітали нас юні глядачі. Польська публіка розчарована, мовчки виходила із стадіону.

Повозки чекали, щоб відвезти нас до готелю. Було десь біля восьмої вечора. Приємним холодом віяло від озера і ріки Серету. На бульварі чулася українська мова, а десь над Серетом злітали звуки української пісні.

Якось радісно ставало на душі. Нині я не підвів. Не підвів тих, що на мене покладали надії. Але радість у людині, як птах на дереві — ніколи не відомо, коли відлетить.

Вже добре сутеніло, як я вийшов на бульвар погуляти. Яскраві світла високих жарівок освічували мури міських будинків, квітники освіжували запашним ароматом міське повітря. З відкритих вікон каварень розносилися дискретні настроєві звуки музики.

Втома і неприємний біль у правій долоні домагалися заспокоєння. Повертаюся до готелю, відчиняю двері, і яке ж було моє здивування, коли, ввімкнувши в кімнаті світло, я побачив, що кімната набита моїми співтоваришами — гравцями на чолі з керівником. Усі гляділи на мене. Щось тьохнуло в моєму серці: може якесь нещастя, вістка з дому? Мою спину мов кропивою хтось попарив. Та ось з великою повагою виліз на крісло «капітан» команди В. Воробець і з імітацією дерев'яного меча в руці положив його на моє рам'я і, поважно вимовляючи кожне слово, промовив: «Нині пасується тебе на футболіста спортової команди

«Україна» — 1936 р. На фото зліва: В. Босий, Р. Скрегота, В. Воробець, Осип Скоцень, О. Скоцень, К. Мікльош, С. Маґоцький, М. Краєвський, Р. Шумовський, В. Богурат, М. Гошовський.

Спортового Товариства «Україна». Вміло, гідно і з честю виконуй свої обов'язки супроти цього товариства. А тепер, згідно закону, який ми всі прийняли, і ти мусиш його прийняти. Наша стара традиція вимагає тебе охрестити». Він зіскочив з крісла і питає, чи я погоджуюся.

— Як це традиційне, то хрестіть, — відповів я.

Капітан, сівши на крісло, скомандував: «Давай голову між мої коліна!»

Друзяки по футболу підходили гусаком і «парили» по спині і нижче аж гуділо, залежно як хто — один сильніше, другий слабше. Назагал «хрестили» помірковано, однак все знаходяться винятки, є такі друзі, які хочуть свій «привілей» використати вповні. Чиясь тверда рука впала з таким тягарем, що болюче місце ще довго пригадувало мені про ці «хрестини». Врешті по черзі усі вітали мене, стискаючи мою лівицю (права була забандажована). Представлялися: капітан Володимир Воробець, Роман Гуцул, Василь Босий, Юліян Олійник, Богдан Сиротюк, Микола Гошовський, який більш рішуче стиснув мою руку. По цьому я пізнав, що це він мене так здорово «перехрестив», тому запитав: «Невже то ти, Миколо, так мене «впарив»? Він усміхнувся. А після цього вітали мене мої нові друзі: Роман Цимбала, Лев Підлісецький, Степан Маґоцький, Карло Мікльош, Ярослав Краєвський, а вкінці з розложеними раменами наш представник Степан Конашевич, ніяково виправдуючись, мовляв, що це неписаний закон товариства.

До речі буде згадати про ті пестливі охрещені прізвиська-імена, які надавали згідно з традицією в команді СТ «Україна». При моєму «охрещенні» надано мені чомусь «прізвисько» «Шпінак» (шпінат), яке, одначе, ніяк не засвоїлося серед моїх друзів-футболістів, які мене знали і надалі кликали «Леню».

А от далі:

Воротар В. Босий — «Ґанді» з причини його худого вигляду.

Другий воротар Р. Гуцул — з еспанського «Бальтазар».

Захисник — капітан команди В. Воробець — «Дзвир» (у львівському жарґоні птиця-горобець).

М. Краєвський — «Валєрко», з львівським натиском на букву «є».

І. Мікльош II — «Ясьо», «Циган».

К. Мікльош І — «Льольо».

Осип Скоцень І — «Мачуґа» (здоровий, грубий бук-ломака).

С. Маґоцький — «Ґориль» (ґориля), з причини його густого чорного заросту.

С. Романець — «Війт».

Л. Підлісецький — «Дєдя» і т. п.

Цими прізвиськами кликали один одного на полі гри. Ніхто не ображався, не протестував. Сприймали це як належне.

Ще якийсь час ми гуторили, сміялися, а тоді пішли спати, адже завтра ще одна «показова гра». Але як же заснути під безліччю сьогоднішніх вражень?..

Другого дня була неділя, спати можна було трохи довше і це допомогло. Розбудив здалекий свист ранішнього потяга, десь далеко гули церковні дзвони.

Вересневе сонце вже досить високо стояло на безхмарному небі, як ми всі пішли до церкви на раннє Богослуження.

Після легкого обіду сідаємо до наших вчорашніх бричок. По хвилині вилицюватий візник звернувся до нас і сказав:

— Не піде вам сьогодні так легко, як вчора. Всі жиди вирушають подивитися на нового гравця, що його минулого тижня дістала ЖКС «Єгуда» Я теж сьогодні не їду більше на заробіток.

«Єгуда», як і кожна з жидівських команд, почала обережно — оборонною тактикою. Наші наступи вони з трудом, але ліквідували. Гра здебільшого велася посередині поля. Врешті, підбадьорені безрезультатним вислідом, жиди рішилися на наступ. Розпорошилися по другій стороні поля гри, а тим самим залишили свої ворота майже відкритими. Я лише чекав цього. Одержавши м'яча від Маґоцького, передаю правому крайньому Левові Підлісецькому, цей під'їжджає в кут і знову віддає мені. Переді мною тільки один захисник. Вмить я прослизнув повз нього і впевненим чистим ударом загнав м'яч у сітку.

Користаємо з констернації, натискаємо щораз більше. Центровий Мікльош переловлює передачу і далеким ударом підносить результат до 2:0. Однак наші суперники не збиваються з

пантелику, не бентежаться, а атакують з новою енергією. Наші захисники є на сторожі. Вислід не зміняється.

Після перерви «Єгуда» змінила тактику і щодо оборони, але дальше продовжувала йти на прориви. Нарешті їм усміхнулося щастя. Після одного прориву їхній чільний нападу використовує догідну ситуацію і рахунок 2:1.

Гра набирає шаленого темпу. До мене приставили аж двох сторожів. Зате мої друзі мали двох менше противників, тому ми в перевазі. Не допомагає й те, що з трибуни лунають скандовані заклики: «Денкер!.. Денкер!.. Денкер!» Це новий гравець в барвах жидівської «Єгуди».

Перебираємо вповні ініціятиву, спихаємо «Єгуду» до оборони... і Льольо Мікльош підвищує до 3:1. Опісля Краєвський з лету припечатав результат 4:1 на нашу користь.

Незважаючи на доволі високий вислід, атмсофера гри була наскрізь товариська, спортова, шляхетна. І суддя виявився справедливий.

Біля воріт чекали нас візники. На вечерю не було часу, і нас прямо відвезли на станцію.

— Щасливої дороги й багато успіхів! — прощали нас спортовці УСТ «Поділля».

У Львові на станції, прощаючись зі мною, провідник повідомив, що тренування відбуваються у вівтірки й четверги на площі «Сокола-Батька». «В неділю їдемо грати до Ряшева. Приводьте з собою брата».

ПЕРЕДЧАСНІ ПОБОЮВАННЯ

У статочного і шановного громадянина, яким то привілеєм втішався наш патріярх-батько, не можна було досхочу висиплятися.

Цього пам'ятного понеділка, після приїзду з тернопільських випробувань почувся рано голос моєї трудолюбивої матері: «Вставай, Леню, час до школи!»...

Брат Осип, уже готовий до школи, чекав на мене в їдальні та допитливо глядів в мою сторону. Його очі блистіли цікавістю — Як пішло?... З чим приїхав?...

Ми минули костьол і зупинилися при газетному кіоску. Купили ранішній спортовий часопис. Звичайно, польська спортова газета, дбаючи про українського покупця, старанно відмічувала кожний виступ нашої команди:

«Виступ СТ «Україна» в Тернополі. Тут ми мали нагоду оглядати дводенні зустрічі гостей зі Львова, які розіграли два товариські змагання. Вони вдало розіграли свій перший матч проти першуна тернопільської округи та кандидата до Львівської Окружної Ліґи «Креси». Виграла заслужено краща команда зі Львова, в якій в нападі вибивався і здобув двоє перших воріт молодий і надійний юнак Скоцень.

З перебігу гри можна заключити, що господарям ще довго треба буде попрацювати, щоб опинитися у Львівській Окружній Лізі. Грі приглядалося близько двох тисяч глядачів.

У другому дні гри українська команда грала проти Жидівського Клюбу «Єгуда», де показала свою вищість, виграючи переконливо з рахунком 4:1. І тут знову Скоцень започаткував ведення, провівши перший ґол у ворота «Єгуди». Решту воріт здобули Мікльош 2 і Маґоцький 1. Одинокі ворота для «Єгуди» забив Денкер. Гості зарепрезентувалися добре, показуючи вищу комбінаційну клясу, особливо в лінії нападу.»

Брат Осип в захопленні вирвав мені газету з рук, а я якнайдокладніше розповів йому про цю мою першу футбольну гру, мої почування, мої «хрестини». Та вже повністю його приголомшила вістка — запросини керівників СТ «Україна» уже перейти в їхні ряди.

У школі учні любили спорт, а спеціяльно футбол. Не пропускали ні одного матчу СТ «України» і кожного понеділка уважно слідкували в спортових газетах за місцевими і позамісцевими осягами свого клюбу. Вони не раз, з браку грошей, обсідали, мов горобці, розлогі каштанові дерева довкола тогочасного футбольного поля, лише щоб слідкувати за грою і заохочувати своїх улюбленців.

Мої одноклясники обступили мене, посипались питання:

— Леню, відколи це ти граєш в «Україні»?

— Та це не він, це його старший брат,— казали інші.

Деякі, навіть прочитавши газети, ніяк не могли помиритися, щоб їхній однокласник міг грати в цій авреолею слави увінчаній «Україні» та в додатку, щоб в газеті його вирізнили!

БРАТ ОСИП

Брата Осипа кликали вдома і поза домом Юньом. Ми до цього так привикли, що й не звертали на це уваги. Сьогодні (по стількох роках) не смію кликати старшого брата справжнім його ім'ям *Осип*. Для мене і для всіх інших, що його знають, він залишився Юньом. Ми обидва росли, вчилися, бавилися разом. У кожному відношенні ми знаходили спільну мову. Були ми не лише добрими братами, але й прекрасними друзями, надзвичайно себе розуміли. Юньо був суворий на вигляд, але надзвичайно м'який в душі.

Він був на два роки і три місяці старший за мене, отвертої, але палкої вдачі, стійкий. Захопившись чимось, він віддавався цій справі усією душею. Надзвичайно любив голубів, яких нишком скуповував і з ними проводив увесь свій вільний час. Він залишив їх аж як віддався улюбленому футболові і музиці.

Було ще щось питоменне в Юня, а саме: мало хто знав так добре т. зв. «львівський балак», а вже ледве чи хтось другий міг

Брат Осип

так особливо володіти ним. «Ходячий Львів» — називав його наш приятель, знаний львівський редактор Р. П. Казав, що обов'язково треба б видати тлумачний словник цього «львівського балаку», або зібрати ще кількох Юнів і їх сеанси «львівського балаку» взяти на плиту (записати на стрічку). Це і було б віддання душі «львівського балаку», тим більше, що Юньо не тільки знав його, але вміє збагачувати його з дійсно львівським гумором, особливо своєю пікантною характеристикою ситуацій і осіб.

Ще з дитячих років між нами двома зав'язалася щира братерська любов. Я особливо відчував до Юня спеціяльну любов, любов до старшого брата. Ця любов дала нам силу пережити всі ті негоди і страхіття останньої війни.

Нас обох на Левандівці знали, шанували та радо приймали у своє товариство. Важко було собі уявити, щоб якийсь почин чи діло обійшлося без нашої участи. Ми обидва були членами «Просвіти», організації Пласт, УСК «Буревій», грали в оркестрі, співали в хорі, виступали на сцені. Першу скрипку грали брати Скоцені. Справді, було годі подумати, щоб хтось з нас будь-що робив без другого. Де був Леню, там був Юньо, де був Юньо, там був і Леню.

СПОРТОВИЙ МАЙДАН «СОКІЛ-БАТЬКО». ПЕРШІ ТРЕНУВАННЯ

Два дні після турніру в Тернополі у вівторок під вечір я вибирався на тренування. Приготовив свою форму. Юньо висловив

бажання піти разом зі мною. Я знав, що скоріше чи пізніше він це зробить. Наші заняття відбувалися на майдані «Сокола-Батька».

Далеко перед Першою світовою війною на вулиці Стрийській, де кінчався Стрийський Парк, українська львівська громада в 1904 році купила спортовий майдан, справжнім власником якого було Руханково-Спортове Т-во «Сокіл-Батько».

Великим вкладом праці і гроша пощастило закупити так потрібний 6-акровий простір землі, на якому почалося відродження наших старих козацьких традицій вроді: запорізькі ігрища, народні здвиги, величаві релігійні свята, шкільні фестивалі, спортові змагання, сокільські пописи тощо.

Майдан розпоряджав великим футбольним полем, непоганою біговою доріжкою, що її оточував наколесницький, висипаний, старий, занедбаний асфальтовий «вал-трек». Говорили, що ця наколесницька траса, давно збудована, була першою найкращою в Європі. За тодішніх умов наколесницький спорт не був належно розвинений, так що цю трасу занедбали, а шкода, адже своєю будовою вона була найкращою в тодішній Польщі. Зрозуміло, що направа і збереження її вимагали поважної суми грошей, а їх не було.

З одної сторони була дерев'яна трибуна на кількасот місць. Під трибуною внизу були приміщені роздягальні і буфет. На жаль, осінню 1930 року польські «героїчні Орлєнта» трибуну підпалили і вона згоріла дощенту. Напроти трибуни, через футбольне поле, в тіні розлогих лип і дубів стояв старий, але ще в доброму стані жилий будинок з прилеглими малими будівлями. Тут приміщувалися адміністрація і магазин спортового приладдя, тут проживав господар.

Крім більших споруд,було декілька відбиванкових площ для кошівки та два тенісові корти. Від Стрийської вулиці впереді і від парку простягався рясний овочевий сад. В тилу майдан межував з так званою «Повиставовою площею». Ще за «небіжки Австрії» ЦК уряд забудував різними павільйонами досить великий обшир, на якому щорічно у половині серпня відбувалася сільсько-господарська виставка. За Польщі вона прибрала назву «Тарґі Всходнє» (Східні Торги), на які приїжджали закордонні гості і туристи.

На щоглі «Сокола-Батька» повівав блакитно-жовтий прапор, який зганяв спокійний сон з очей шовіністичної адміністрації Львова. Це й було причиною для «Моцарствової Польщі» забрати цей клаптик України без рекомпенсати літом 1938 року, мовляв цей терен потрібний для побудови тут якихось нових військових споруд. Однак побудувати «військові споруди» вже не було часу, бо в 1939 році прийшла війна і нові «визволителі» перемінили майдан на площу паркування військових вантажних машин.

Тренування проводив відомий футболіст сеньйор Володимир Лисик. Це була моя перша участь в організованому футбольному навчанні.

Тренувальні лекції були для мене дійсно захоплюючі. Атлетична підготовка продовжувалась набагато довше, як я думав, і була дуже різноманітна та вибаглива. Опісля технічні вправи з м'ячем, притримування м'яча, скора віддача його плясованими передачами, жонґлювання, себто приймання м'яча на голову, груди, коліна. Все це жонґлування повинно відбутись так, щоб прийнятий м'яч, ще не доторкнувся до землі. А далі ведення м'яча поміж заздалегідь повбивані в землю кілки, лівою і правою ногою, а при тому потрібно було виконувати «фінти», чи то зводити (обман тілом). В це було також включене «кивання», переводити м'яч у всі боки, при тім не віддавати м'яча уявному противникові. Тренування продовжувалося грою. Усіх учасників ділили на дві команди, які між собою розігравали справжню гру. При цій грі тренер слідкував за темпом, швидкістю щоб правильно вибирати позиції і з кожної зручної нагоди бити м'ячем по воротах. Це потрібно було виконувати скоро і прецизно.

Тренуванням із зацікавленням приглядалася велика кількість молоді і старших, що для мене також було новиною, адже таку кількість симпатиків рідко коли ми бачили на полях гри «Тризуба» чи «Буревія». Серед них із здивуванням я помітив деяких шкільних колеґ, які приязно помахували руками і тростинками, немов прийшли впевнитися, що моя присутність тут — це таки дійсність.

Темніло вже. Перед роздягальнею ми привітали заступника голови Олександра Левицького і Степана Конашевича та інших. Вони знайомилися і ґратулювали за успіх в Тернополі та бажали ще більших успіхів у майбутньому. Вкінці просили брата, щоб він погодився на перехід до СТ «Україна». Осип обіцяв навесну зложии деклярацію.

— До весни ще далеко, а нам вас, пане Скоцень, потрібно зараз. В неділю виїзний матч до Жешова (Ряшева). Терен дуже важкий до виграшу, участь вас обох дуже потрібна. Подумайте про це, панове Скоцені!

В поворотній дорозі ми йшли мовчки, немов боялися сполошити думки один одного. Врешті, на мить здалось мені, що Осип відчуває якісь докори совісти. «Давай, — каже,— понесу твою валізку!» І хоч я боронився, він вихопив валізку з моїх рук, прискорив ходу. «Пам'ятай, завтра до школи треба йти,»— нагадував.

* *

На землю лягла ніч. Яскравими світлами жеврів головний двірець. Ми перейшли залізничний міст з Богданівки до Левандівки. Замайоріла силюетка костьола, а за ним показався наш дім.

За якийсь час перебування в рядах СТ «Україна» я зорієнтувався, що це не легкий шлях популяризувати ідею нашого спорту серед ворожо наставлених до нас чужинців. Вони ненавидять це

ім'я, що його носить наша команда. В більшості — це ж публіка польська, судді польські. Український спортсмен мусить приймати голос судді, як закон. Спротивитися судді навіть тоді, коли кривда наявна, означало б позбавити себе можливости участи в дальших іграх. Про те саме і йдеться команді суперника — вивести з ладу якнайбільше число наших гравців і так ослабити нас.

ПЗПН (ПОЛЬСКІ ЗВЙОНЗЕК ПІЛКІ НОЖНЕЙ)

(Польський Союз копаного м'яча)

Яка була організаційна структура польських спортових центральних установ, що діяли теж на західніх землях окупованої України? За свідченням історика, польські спортові кола не зуміли зразу після Першої світової війни власними засобами створити центральну установу. На перешкоді стали всякі роздори, льокальні амбіції, які важко було усунути. Поляки на українських землях за Австрії фактично мали владу і тим самим змогу культивувати теж і спорт. З постанням Польщі тут зорганізовано т. зв. «Східню футбольну ліґу» з осідком у Львові. Приблизно в тому часі в Кракові, де відносини для поляків були більш сприятливі, постає теж західня футбольна ліґа. І тут, щоб створити надрядне центральне тіло, почались спори, невизнавання себе, кожна сторона боронила своєї рації вчаснішого постання. Щойно за допомогою державного апарату і державних фондів зорганізовано центральну інституцію усіх спортових Союзів під назвою «Союз Польських Спортових Союзів».

Згодом цей Союз з'єднано з «Польським Олімпійським Комітетом», що мав осідок у Кракові. Це не вдоволяло. Спори і пертрактації відновились і після затяжних дискусій державна адміністрація створила нову центральну установу під назвою «Державний Уряд Фізичного Виховання і Військової Підготовки» з осідком у Варшаві. Йому підпорядковано всі галузі фізкультурного руху.

Існуючі клюби мусили вступити в його члени. Кожний спортовий сектор мав свої назви, напр., теніс, бокс, легкоатлетика, гімнастика і т.д. Футбол мав назву «Польскі Звйонзек Пілкі Ножней» (Польський Союз копановго м'яча). Для завершення побудови футболу створено з воєвідств округи і підокруги від найнижчої кляси «Ц», по ній вищу «Б» і найвищу в окрузі клясу «А». Змагаючись у найнижчій клясі, клюб першун входив до вищої кляси, а тоді міг дістатися до кляси «А», що в даній окрузі була тільки одна. Команда, завоювавши чемпіонат кляси «А», вела в своїй окрузі змагання загально державні за вхід до найвищої футбольної кляси Польщі, а це до «Державної Ліґи», в якій було тільки дванадцять клюбів.

Команди, які займали в своїх табелях останні місця, автоматично відходили до нижчих кляс. Завершенням системи польсько-

го футболу було приступлення до Міжнародної Футбольної Федерації т. зв. ФІФА, яка регулювала всі закони світового футболу.

Із заснуванням «Державної Ліги» зі Львова включено до неї три клюби, а це: ЛКС «Погонь», ЛКС «Чарні» (найстарший польський клюб) і жидівський ЖКС «Гасмонея». Через якийсь час виборов собі там місце четвертий клюб ЛКС «Лехія». Отже Львів мав у «Державній Лізі» найбільше місць. СТ «Україна» при вступі до ПЗПН ввійшла зразу до найвищої кляси округи, тобто до кляси «А». Включити СТ «Україна» до найвищої «Державної Ліги» польська влада не хотіла, а то через назву, яка репрезентувала в межах польської держави назву іншої держави. Керівні пости у ПЗПН початково займали цивільні. Згодом їх заступили самі військові старшини: майори, полковники, а навіть генерали.

З бігом часу, коли рівень гри підвищувався, набував міжнародного обличчя, львівські застарілі клюби, занедбавши виховну і учбову працю, почали втрачати свої місця в «Державній Лізі». Спершу вибула «Гасмонея», опісля «Лехія», а за ними «Чарні». Лишилась одинока «Погонь». Цими ще добрими клюбами займалась польська спортова влада і за згодою ПЗПН зорганізували надбудову кляси «А», т. зв. «Львівську Окружну Лігу».

В цю лігу включили власне ці вибувші з «Державної Ліги» три клюби, доповнивши кращими командами кляси «А» зі Львова: «Погонь-Іб», «Другі Сокул», «Світезь». З інших міст увійшли: «Польонія»-Перемишль, «Ресовія»-Жешув, «Огніско»-Ярослав, «Погонь»-Стрий. До цієї екстра кляси також прийняли СТ «Україну», одиноку українську команду з галицького терену. Згодом здобули тут місце ще п'ять клюбів: львівський «РКС» і позамісцеві: «Чувай»-Перемишль, «Корона»-Самбір, «Юнак»-Дрогобич. У 1938 р., після драматичних кількарічних зусиль, увійшов туди другий український клюб УСТ «Сян»-Перемишль. Разом львівська «Окружна Ліга» об'єднувала шістнадцять клюбів. Українські галицькі клюби нижчої кляси, які змагалися у системі польського Союзу: в Станиславові — УСТ «Пролом», в Тернополі — УСТ «Поділля», в Самборі — УСТ «Дністер», в Дрогобичі — УСТ «Ватра», в Стрию — УСТ «Скала», в Коломиї — УСТ «Довбуш», а в кожній меншій місцевості — спортові товариства нижчої кляси.

Окремо працювала Польська Колегія Суддів (в скороченні ПКС). Її було вибрано як автономну одиницю на загальному зборі Союзу копаного м'яча. Двома заступниками голови завжди були високої ранги старшини польської армії. У більших містах-округах теж добирано суддів, які виконували свої обов'язки у своїх зонах. Невелика кількість їх була жидівської національности. Дуже мало з інших національностей.

Українців було два, а це учитель фізичного виховання М. Романець з Перемишля та Я. Хомишинець зі Стрия. Вони були спортовими суддями Львівської области і теж суддями найвищої «Державної Ліги». Наших здібних суддів було більше, але з кате-

горіями маломістечкових засягів, які не змогли добитися більших осягів у польських умовинах.

Звичайно, судити матчі українських команд ні М. Романцеві, ні Я. Хомишинцеві не дозволяли. Найкращими безсторонніми і справедливими суддями виявлялися арбітри жиди.

ОСТАННІ РОЗІГРИ СЕЗОНУ

Біжучий сезон був, мабуть, найважчим для СТ «Україна». Цього року вона тільки ціною величезних зусиль зачепилась в турнірній табелі лише за дві сходинки перед останнім місцем. Ніякі доцьогочасні сезони не обдарували такою лихою долею, як цей. Небезпека прощання з Окружною Ліґою нависала, як чорна хмара.

Слабкі виступи команди, а до цього причинились всякі ушкодження гравців на полі гри, змусили керівництво проаналізувати помилки, а головне розшукати нових молодих здібних гравців, щоб повернути клюбові втрачені позиції.

З календарних ігор в Окружній Лізі СТ «Україна» залишилось розіграти ще три матчі: два з них на терені противника — один у Ряшеві (Жешув) проти «Ресовії», а другий в Стрию проти стрийської «Погоні». У Львові нам лишалося грати матч проти ЖСК «Гасмонея».

Щоб якось вийти з сірого кінця таблиці ігор, треба було всі три зустрічі виграти. Практично це було важко, теоретично — можливо, коли б, по-перше, команда знайшлася у повній «бойовій готовності», по-друге, матчі в Ряшеві і Стрию могли бути перенесені на невтральні поля. Та це лише побожні бажання.

Після ще однієї старанної лекції-тренування 29 вересня 1935 року, ми виїхали до Ряшева. Ряшів — це місто з домінуючим польським населенням, розташоване на захід ріки Сян, на половині залізничного шляху Львів-Краків. Ціна зустрічі була висока, треба було виграти! Остаточно результат внічию дав би деякі надії.

Вже початкові хвилини показували, що це буде нелегко, тим більше, що нам бракувало двох змагунів, що були контужені. Противник був добре підготовлений технічно та індивідуально. Моральна сторона теж була по їхньому боці, хоча б з тієї причини, що вони грали на своєму полі, при своїй публіці. «Ресовія» виявилась твердою і брутальною командою.

Гра проходила нервово і з великою кількістю порушень правил. Вже перша половина гри принесла «Ресовії» два ґоли. В другій половині нам засвітила надія. Я перехопив м'яч, перейшов майже усе поле «Ресовії» і послав м'яч у сітку. Це був неожиданий ґол, і здавалося, що рахунок можна буде вирівняти, але суддя вже тут подбав про результат матчу. Так цю зустріч, яка добре запам'яталась, закінчено їхньою невеликою перемогою 3:1. Гра була завзята і напевно тримала їх публіку в нервовому напруженні і це «виладувалося по-своєму». Як тільки прозвучав

фінальний свисток судді, вся ця юрба з ревом вибігла на майдан, почала зневажати нас, гостей, викрикуючи соромницькі протиукраїнські гасла. Провід СК «Ресовії» і поліція не реагували. Нас били, штовхали, плювали нам в лице, напевне не за те, що ми програли, а за те, що ми відважилися хотіти виграти. «Такє хами»,— гуло повсюду. А при виході з поля гри юрба підлітків-хлопчаків і дівчат засипала нас градом каміння. Каміння сипалось теж на повозки, до яких нам пощастило вскочити у формах і поспішно залишити «гостинне» місто.

В наступну неділю в Стрию відбувся майже ідентичний матч з місцевим військово-цивільним клюбом «Поґонь», з програним результатом 2:0 і таким самим репертуаром непристойної лайки, як це було в Ряшеві, з тією тільки різницею, що тут до фізичної зневаги не дійшло. Місто Стрий з околицями мало більшість українського населення, яке чисельно прибуло на гру. Саме їхня численна присутність хоронила нас від вияву «любови» наших противників, які задовольнилися лише виграною. Що було б сталося, якщо б ми виграли?

Незвикла до поразок, моя істота бунтувалась. В початках я не дуже орієнтувався в діяльності спортового, а зокрема футбольного життя СТ «Україна», тому і не міг знати причин цьогорічного неуспіху нашого товариства. Мої спостереження, а заразом молодечі здогади ніяк не могли прослідити, а з цим зробити точний аналіз причин дошкульних поразок. Все-таки я був певний, що команді, окрім ігрової атмосфери, чогось не достає.

Взірцевий незмінний Степан Конашевич пробував щось вияснювати, та чи міг він молодому хлопцеві, повному запалу, пояснити все? Договорити до кінця?

«ГАСМОНЕЯ» — «УКРАЇНА»

Через тиждень — останній календарний матч: футбольний поєдинок СТ «Україна» з ЖКС «Гасмонея». Футболісти «Гасмонеї» були жидівської національности. Це був грізний, високої кляси, а водночас джентельменський, суперник. У своєму складі в усіх лініях вони мали видатних, досвідчених гравців, особливо в оборонній системі, завдяки чому вони в більшості вирішували матчі, хоч і в невисоких відношеннях, на свою користь. Проте, здебільшого, розігрувані з ними матчі проходили галасливо, з багатьма цікавими і несподіваними моментами. Гасмонейці могли виграти з передовою командою польської «Державної Ліґи», але також часом і програти суперникові з нижчої кляси.

Сьогоднішній змаг проходив в запеклій боротьбі, повній гарних і цікавих моментів. На полі володіла напружена, але товариська атмосфера. Виповнена велика трибуна та перший і

другий партери українськими і жидівськими ентузіястами, що живо реагували на всі акції півторагодинної гри. Але цікаво, що при найменшім фізичнім зіткненні з нашим гравцем, жидівський футболіст перевертався на землю і зчиняв рейвах і ґвалт. «Панє сендзьо, цо сєн дзєє?»— вигукували. Їм на трибуні вторували невдоволені рішенням судді жидівські ентузіястичні глядачі, що при кожній такій акції несамовито кричали. «Сендзя кальош, сендзя канаркі доїць, сендзя бикі поґаняць...»

В одному такому випадкові суддя (зрештою, безсторонній і надзвичайно справедливий) призначив до наших воріт за порушення правил одинадцятиметровий карний удар. Сам пошкодований виконував його, але у своїй неопанованій схвильованості вдарив так сильно, що м'яч вилетів понад ворота, далеко поза ігрове поле. Не минуло й кілька хвилин, як подібна ситуація повторилася біля гасмонейських воріт. Наш правий крайній нападу С. Маґоцький обіграв захисника і горою понад голову воротаря, що вибігав, посилав м'яч у кут воріт «Гасмонеї». На лінії воріт м'яч перехопив руками другий захисник. Одинадцятиметровий удар належав до Маґоцького. Він вдарив — і просто в руки воротаря. Перша півгра 0:0.

В другій півгрі повітря часто прорізував розпачливий крик воротаря «Гасмонеї» Блята: «Тшимайцє Лєнка, обставіць Скоценя, криць ґо!». Він видно, бачив небезпеку в нашій атаці і такою поведінкою пробував запобігти небезпеці.

Результат залишився нічий 2:2. Ні одна, ні друга сторони не змогли ніяк здобути переваги. Нічия вдоволяла і одних і других. Публіка живо і радісно оплескувала. На полі панувала дружня товариська атмосфера. Уставившись у півколо, прощаємо жидів окликом: «Слава!». Нам у відповідь лунало жидівське «Гайдат!»

Про цю передвоєнну гру з «Гасмонеєю» згадував, з перспективи часу, наш передовий гаківкар, Омелян Бучацький у квітневих числах щоденника «Свобода» 1981 року. Він писав: «... згадуючи ґолі Лєня Скоценя, він спочатку виявляв технічні браки, був повільний, але при стані 1:1, «Лєньо», обернений плечима до воріт «Гасмонеї», на «шістнадцятці» дістає приземну подачу від Гошовського. Притримує м'яч лівою ногою, звів тілом доправа, оборонець «Гасмонеї» Бірнбах скочив в правий бік. Негайний зворот тілом Скоценя на 360 ступнів, і як рубне він правою ногою в долішній правий ріг воріт. Воротар «Гасмонеї» — Блят, навіть не ворухнувся! Так народилася найбільша зірка українського футболу».

В ТОВАРИСТВІ «ПРОСВІТА» НА ЛЕВАНДІВЦІ

Левандівка, під мистецьким керівництвом Ярослава Пінота-Рудакевича, прославилася своєю театральною секцією, з якої вийшли відмінні актори, як Степан і Володимир Пазуняки, Стах Березюк, Роман Борис, Лев і Володимир Сеніви та багато інших, прізвищ яких годі перелічити.

З нашою театральною сценою я мав нагоду познайомитися ще тоді, коли малим, сидячи у батька на колінах, приглядався з цікавістю виставам на сцені. Пригадую цікаву подію: ставили драму «Ой, не ходи, Грицю та на вечорниці». Здебільшого батьки брали мене з собою на вистави. В той час був я ще маленький і батько садовив мене на свої коліна, або, приглядаючись грі, я ставав при самій сцені, яка мені сягала по шию.

Цього разу я сидів у батька на колінах і в німому захопленні спостерігав гру акторів. Я насторожено сприймав дію горбатого Хоми, слухав його співів і не міг надивитися на штучний сніг, який тоді падав на сцені. Маруся (Марійка Тусевич), зачарована співом і трелями соловейка, подала Грицеві отруту (Гриць — Михайло Пасіка, один з організаторів УСК «Богун» і оркестри). На залі стало тихо, хоч маком сій. Гриць впав на долівку отруєний і лежав на долівці сцени «неживий». Саме в той час підвівся дириґент оркестри і музика почала грати пісню «Ой, не ходи, Грицю, та на вечорниці». У цей важливий момент дириґент заслонював мені акцію, яка відбувалася на сцені. Я зліз з батькових колін, підійшов до сцени і бачу, що Гриць лежить і не рухається. Правда це чи ні? — думаю.— Очі має закриті. Правда,— думаю...— а може? Я знайшов стеблинку і пхаю йому в ніздрі. Гриць дихнув раз, потім вдруге. Кінець-кінцем вікдрив одне око і глянув зі злістю на мене. Я усміхнувся,- значить не помер, а живе! Треба повертіти стеблинкою далі, може підійметься. В захопленні легко я погладив стеблинкою його уста. Гриць (Михайло Пасіка) не витримав і крізь зуби зашепотів: «Дивись, малий Скоцень, щоб ти зараз звідси 'спалився', бо як я встану, то нещаслива година тобі!» Я скоренько побіг до батька та сів йому на коліна, невимовно щасливий, що Гриць живе, що не помер...

Згодом, коли я вступив до Пласту, я не раз із запалом деклямував: «Мені тринадцятий минало», а коли вже підріс, грав ролю козацького старшини в п'єсі «Назар Стодоля», а потім разом з братом Осипом у постанові «Тарас Бульба» грали ролі братів Остапа і Андрія. В оперетці «Перехитрили» я грав ролю Дранка, в «Невольнику» — Степана.

По закінченні футбольного сезону ми з Осипом часто відвідували домівку т-ва «Просвіта», беручи участь у влаштуванні різних імпрез з нагоди вечора Миколая, Різдвяних свят та інших імпрез, які відбувалися в зимовому сезоні.

НОВИЙ СЕЗОН — ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ

Під кінець січня 1936 року, в залі «Сокола-Батька» на Руській вулиці у Львові, відбулися Звичайні річні загальні збори СТ «Україна», при великій участі членів. Зборами проводила президія, головою якої був заслужений, поважний громадянин, директор т-ва «Дністер» Ярослав Колтунюк. Збори проходили в напруженій атмосфері. Гострі вислови в дискусії на тему неуспішного футболь-

«Тарас Бульба» на левандівській сцені. Стоять в другому ряді по боках в ролях Андрія і Остапа брати Осип і Олександер зправа.

ного сезону не вгавали. Критиці піддано занедбання праці у вишкільній тренувальній системі футбольної команди. Тренери в передсезоновий період не заклали потрібного фундаменту фізичної, технічної і тактичної підготовки, не визначили чітко ігрове обличчя команди. На грі позначилася відсутність стабільности. Члени домагалися нової, кращої організаційної структури та відмолодження футбольної ланки.

В обороні говорив голова управи та директор фірми «Більбосу» Євстахій Нагірний, який висвітлив велику роботу, яку виконав минулорічний провід, що вивів товариство з кількарічного тяжкого фінансового положення. Брак фінансів був у великій мірі причиною, що не давала змоги усім секціям розпростерти крила.

До нової управи, яку очолив О. Левицький, увійшли також деякі члени з минулорічного проводу, а також ряд молодих, відданих і здібних людей, які були запорукою успішної діяльности: Михайло Бутель, Володимир Пазуняк, М. Яримович, Петро Харак, Юліян Глушевський, Іван Білик і інші.

У короткому часі після Загальних зборів почалися зимові тренування, «сухе» гартування. Це відбувалося двічі на тиждень, в залі академічної гімназії на вулиці Льва Сапіги, під фаховим проводом Лева Підлісецького, визначного гімнаста «Сокола-Батька».

Лев Підлісецький,— ще активний, старший літами, але заслужений спортовець, був у команді на позиції правого крайнього нападу. Він, як добрий з великим досвідом гімнаст і руховик, уміло перепроваджував суху зимову заправу. Виходив він із заложень, що зимора заправа повинна відбуватись на високому рівні. Одним із наших головних недоліків він вважав недостатню

нашу атлетичну підготовку, а тому в зимових тренуваннях вимагав набувати необхідної форми.

Тренувальний час був використаний на вільноручні вправи, шведську руханку, біги, стрибки, як теж заняття на приладах. Дозволялось теж руханкове штукарство. Опісля легкі вправи з м'ячем, через брак місця на залі, обмежувались до коротких пасів-подач, гри головою, контролі в бігу з м'ячем між розставленими змагунами. Тренування в залі не були довгими, але доволі виснажували.

Наша команда, під керівництвом Є. Чучмана, підготована і переорганізована зимовою порою придбала двох надійних гравців, а це Романа Пазуняка і мого брата Осипа. Було вже нас чотири «односельчани», тобто левандівчани: Ярослав Краєвський, Роман Пазуняк, Осип Скоцень і Олександер Скоцень. Стало веселіше.

Згідно зі стратегією Є. Чучмана, зайшли рівнож і позитивні зміни. Деяких змагунів пересунули з нападу в дефензиву, інших перенесли на крайні лінії. Мене з лівої сторони, як півлівого нападаючого, переведено на таку ж позицію на праву сторону. Зразу після таких замін старших молодшими прийшла реакція та невдоволення. Та Чучман, як добрий психолог і стратег, умів утримати належну дисципліну.

15-го березня 1936 року ми відкрили футбольний сезон товариською зустріччю з першоклясною польською державно-ліґовою командою ЛКС «Поґонь» (Львівський Клюб Спортовий). Кожний рік цей клюб запрошував «Україну» зіграти товариський матч і так започаткувати свою весняну баталію.

Довелося змагатися на «перший вогонь» з колективом державної ліґи на клясу вищих. Тактика гри, яку практикували кращі польські футбольні клюби з державної ліґи, була однакова: п'ять нападаючих, три півзахисники і два захисники. Середній півзахисник ставав у крайній потребі шостим атакуючим. Центральний півзахисник включався в оборону, але ніколи не ставав третім захисником.

У віденській системі середущий півзахисник особливо нікого не крив. В загальному він оперував по всьому полі. Його завданням було розбивати, знешкоджувати всі починання-акції середущої трійки нападу противника. Відзискавши м'яч, він передавав своїм нападаючим і з ними йшов уперед. У випадку програння поєдинку, він обов'язково включався в оборону власних воріт. Роля гравця на тій позиції була особливо важлива, і, до речі, незавидна.

Це були принципові засади побудови ігрової віденської системи, якої здебільшого дотримувалися в той час всі клюби. СТ «Україна» була однією з команд, що віддавали перевагу радше індивідуальній грі. Українці тяжіли більш до індивідуальних комбінаційних акцій, до небезпечних крайніх і фронтових атак. Тут саме на весну в тій першій тренувальній футбольній зустрічі звели на очну ставку дві системи: «Поґонячі» чудово фізично підготовані, з ігровим почерком обов'язкової тактичної гри і українці, з індивідуальною майстерністю і наснажені волею перемоги.

Противник був належно вирівняний в усіх лініях, добре субсидійований державними і міськими дотаціями і, до речі, вибраними атлетами-грачами і до того ще й з нашими двома «собратами»: Володимиром Лемішкою і Чеславом Березою.

Устоятися проти сконцентрованої, динамічної високої техніки противника, очевидно, ми не змогли і високо програли — 6:1. Про гру треба сказати, що вона була наскрізь джентельменська і суддя був на висоті свого завдання. Були ситуації, коли, незважаючи на їхні вальори, ми їх перемагали, але тим разом не змогли зреалізувати перемоги.

Загалом гра подобалася, але темп, подачі, пляновість в атаках і дефензиві противника не давали нашій переорганізованій команді розвинути своєї акції. Я, пересунений на праву сторону нападу, знайшов доброго та гідного партнера, досвідченого ветерана Степана Маґоцького. Ми скоро знайшли спільну мову і протягом всього часу гри створювали для противника ряд небезпечних ситуацій та завдавали йому багато турбот.

В одному моменті, коли м'яч подавали з-за воріт, нестарий ще змагун передової польської команди і репрезентант Польщі — Васєвіч, стоячи біля мене, тяжко дихаючи, запитв мене: «Звідки ти тут узявся? Скільки тобі років?» Коли я йому відповів, що мені сімнадцять років, він сказав: «Добре, добре, сину, граєш, я за тобою добре мушу набігатися».

ПОЧАЛИСЯ ЧЕМПІОНСЬКІ ГРИ

Наступної неділі, вже при кращій погоді, ми розпочали календарні першенські ігри. Першим нашим противником була команда РКС («Робітничий Клюб Спортовий»). Матч розіграно на майдані РКС-у на Богданівці, на тому полі, де РКС-івський гравець зламав мені ногу. Після недавньої зустрічі з «Поґонею», в якій ми пройшли хресний вогонь, ми краще пізналися, освоїлися з новими позиціями, пересуненнями, набрали більше певности та довір'я один до одного. Крім того, той матч дав нам солідну підготовку. Ми легко розправлялися з РКС, розбивши його з рахунком 5:1. Успіху ми добилися на початку і в кінцевій фазі атаки. Заслуга в цьому насамперед нападу, який летючими акціями і доречними стратеґічними комбінаціями змусив постійними обстрілами по воротах противника капітулювати. Я обирав найгарячіші місця і звідти спрямовував м'яч у сітку противника. Прагнення господарів здобути хоч один почесний ґол увінчалися успіхом. З таким першим дорібком ми щасливо розпочали переможний сезон.

Після цього першенського виступу наступила доволі довга перерва. Щоб підсилити фінанси клюбу, ми використали цей проміжок часу, приймаючи запрошення місцевих спортових клюбів зіграти з ними товариські змагання.

Перші запросини прийшли від УСТ «Пролом» зі Станиславова на дводенні гри.— Перші з ними, а другі з польською

«Пролом» — Станиславів. Зліва: Р. Куліба, Р. Демянчук, П. Чаплинський, С. Бриндзей, В. Зубяк, Т. Моклович, Б. Ліськивич, В. Андріїшин, О. Якібчук, Р.Кернякевич. Внизу: О. Андріїшин.

командою СК «Стшелєц-Ґурка». Змагання проходили на саме Воскресіння.

«Пролом» у Станиславівській окрузі грав у найвищій клясі «А». Як господарі, вони прийняли нас гостинно, але в грі конечно хотіли виграти, принаймні добитися нічиєї, але все-таки програли зі скромним вислідом 1:0, внаслідок ощаджування наших сил до гри на наступний день зі «Стшельцем».

Наступного дня, на превелику радість українських глядачів, ми розгромили спортовий клюб «Стшелєц-Ґурка» з результатом 7:1. Матч проходив в наших безперервних атаках. «Стшельци» поставили ставку на свій напад, майже зовсім іґноруючи оборону своїх воріт. Саме цим і треба пояснити такий високий результат.

Пізнього вечора, коли станиславівський потяг прибув на львівський Головний двірець, несподівано при виході з вестибюля ми натрапили на нашого сусіда, керівника польської левандівської футбольної команди «ТСЛ» (Товажиство Школи Людовей), Міхала Шиманського. Він був конторським службовцем «Руху» на Головнім двірці. Високого росту, багато старший за нас (мабуть, йому вже пішов тридцятий рік), він не звертав ніколи на нас уваги, як ми бігали по вигоні. Від кількох років він керував футбольною ланкою «ТСЛ», що складалася з моїх сусідів-ровесників. За роки його праці польська команда добилася значних успіхів і виявилася твердим горіхом.

До нас, братів — Юня і Лєня, він ставився чемно, хоч стримано. Часто відвідував наші матчі-розігри, але ніколи на ту чи іншу тему з нами не говорив. Був гордий за свою польську національність. У спорті був чесний і справедливий. Він, як ніколи досі, підійшов до нас, привітався, усміхнувся і почав розпитувати про наш побут у Станиславові.

— Панове Скоцені, ми врешті добилися того, що в неділю ви будете грати з нами.— Спохватившись, що зле висловився, додав: — Тобто ваш клюб буде в неділю нашим гостем. Ми давно вже стараємося дістати до нас «Україну». Врешті будемо вас гостити.

— Чи це справді можливо, щоб ми в цю неділю грали з «ТСЛ»? на Левандівці?...

В дійсності, велика на півдверей величини, афіша сповіщала про товариський розіграш «ТСЛ» і СТ «Україна».

Весь тиждень на Левандівці інших балачок ,як про недільну зустріч , не було. Левандівка поділилася на розентузіязмовану українську і польську сторони.

Прийшла очікувана неділя. Хто жив, спішив на майдан далеко ще перед початком матчу. Глядачів, як муравлів довкола поля, на дахах домів, бальконах, скрізь. Першою на поле гри вибігла наша команда і привітала публіку грімким «Гаразд!» і з першої хвилини здобула симпатію всіх: навіть місцеві поляки апльодували. Це ж бо між нами аж чотири уроженці Левандівки.

На невеликій трибуні засіли відомі особи Левандівки, люди обох національностей. Між ними, як звичайно, любитель-приклонник «ТСЛ», а зокрема його футбольного клюбу, ксьондз канонік Смерека, а недалеко біля нього, як ніколи, наш отець-парох М. Прийма. Війська не було, прибула поліція та в уніформах члени парамілітарної організації «Стшелєц». Українські місцеві шанувальники оточили майдан півколом.

Польська команда була клясою нижче за нас. Тактикою всіх слабших клюбів є за всяку ціну здобути перший ґол, тому й вони зараз же кинули всі сили в атаку, накидають швидкий темп гри. Ми на це приготовані.

Їхні невпинні наступи відбиваємо та накидуємо свій плян гри. Нас, чотирьох левандівчан, ця гра особливо одушевляла, наснажувала до зусиль, щоб показати вмілість і вищість. Оборона господарів почала помилятися, їхні півзахисники не встигали за нашими несподіваними переміщеннями. Невдовзі після наріжного удару я відкрив рахунок, його підвищує другий левандівчан, Я. Краєвський. 2 — 0 перша півгра. Після зміни полів перебіг гри подібний. Я знову загнав м'яч у ворота. Чую заувагу: «Лєню! А може теґо досьць?». Остаточно наш правий крайній нападу, С. Маґоцький, подвоїв рахунок. Під кінець гри несподіваною атакою «ТСЛ» здобув одинокого ґола. Матч закінчився нашою перемогою 4 — 1.

Упродовж змагань, хоч і завзятих, серед публіки панували зрівноваженість і терпимість. Була спокійна, хоч і напружена,

атмосфера. Несподіванкою змагань було те, що їхній капітан, інженер Казимир Гавриш (українець з походження), розставивши своїх гравців на середині поля, напроти нас, у привітний спосіб прилюдно висловив проводові і членам СТ «Україна» подяку за зразкову гру, яку назвав «показовою лекцією».

Зараз при виході з майдану стояв гурт т. зв. «небесних птичок», відомих як «кіндруси-хойракі», між якими була чимала кількість осіб українського роду. Батьки на церковних Богослуженнях в неділю в церкві билися в груди, а вони, їхні сини, у пивних і шинках запивалися, а підпиті, з нудьги, чинили по наших установах і читальнях бешкети.

На мою появу з братом Осипом, високий між ними Владек Івасиків, куций широкоплечий Ясьо Маца і плаксивий добряга Манько Долинний відлучилися від «ферайни» і підійшли до нас, як звичайно, «під ґазом» (випивші). Скорий до плачу Манько Долинний роздер на грудях сорочку та на повний голос сповідався:

— Мої батьки — русини і ходять до української церкви і читальні, в мені також пливе синьо-жовта кров!

За ним малий, але дебелий Ясьо Маца:

— Уступись, Маньку, хай привітаю Скоценів з перемогою. Алесьте вкропили дзядам! Хай живе Україна!

Справжньою несподіванкою для нас була хвилина, коли нас зустріли два наші колишні друзі ще з дитячих літ, «горішня-долішня» Левандівка, а це Володимир Лущак та Іван Сірий, теперішні гравці «ТСЛ». Обидва грали сьогодні проти нас.

Вони несміливо звернулися до нас із запитом, чи для них найдеться місце в СТ «Україна». «Може, — відповідаємо, — тільки у нас грають лише українці.

— А ми хто ?

ЗУСТРІЧ З УСТ «СЯН», ПЕРЕМИШЛЬ

За УСТ «Сян», Перемишль, багато писали в пресі і спортових журналах. Познайомитися з ними мені довелося два тижні після зустрічі з «ТСЛ».

На запрошення проводу СТ «Україна», сяновики приїхали до Львова. Це був другий наш клюб з системи ПЗПН, який я мав нагоду пізнати та оцінити його вартості.

Після Львова широку спортову діяльність проявляло місто Перемишль. Ще перед Першою світовою війною, за почином гімназіяльних учителів, там постав український спортовий гурток «Сянова Чайка» для користування гімназіяльних учнів. Перша світова війна припинила спортовий рух у Перемишлі і на Посянні. Після війни ці гімназіяльні учні відновили спортове життя, заснувавши УСК «Беркут», який користувався широкою повагою і пошаною і діяв в рамцях УСС. В міру того, як зацікавлення спортом в українських масах підвищувалось, постала потреба створення одного сильного спортового осередка, з незалежною

УСТ «Сян» Перемишль — 1936 р. Стоять зліва: Качмар, Побідинський, Білецький, Федорович, Ґібалевич, Суський, Турко, Партика, Неофіта, Ходань, Лехіцький.

фінансовою базою та високим спортовим рівнем, яке успішно могло б конкурувати з польськими та жидівськими клюбами.

Керуючись тими напрямними, в 1929 р. в підміському селі Вовче було створено українське спортове товариство «Сян».

«Сян», як новопосталий клюб, мусив починати від найнижчої кляси «Ц», тим то й не міг рахувати на касові прибутки. На протязі кількох років, одначе, пощастило перебороти перешкоди. Серед непосильних труднощів і тяжких умов він здобув чемпіонства усіх кляс: «Ц», «Б» і «А». Вкінці, як грізний і респектований суперник, закваліфікувався до найвищої кляси — Львівської Окружної Ліґи. У 1938 р. сяновики спромоглися купити свій спортовий майдан, гарно його обладнали і на ньому вже відбували чемпіонські матчі Львівської Окружної Ліґи.

Серед невпинної розбурханої праці «Сян» приїхав до нас у гості на товариські змагання. Львів'яни сяновиків любили і поважали, а тому й глядачі заповнили стадіон «Чарні». У грі «Сян» виявився молодою, твердою і здисциплінованою командою, технічно заавансованою і з великою волею перемоги. Грали жертвенно, часто загрожуючи нашим воротам.

У той час «Сян», клясою нижчий від нас, хотів конечно нас у Львові перемогти. Однак вони виграти не змогли. Вислід 3:3 вказував на те, що могло і це статися. «Сян» розпоряджав доброю дефензивою, замітні були Медвідь, брати Федоровичі, Ходань. Хоч напад теж вив'язався зі свого завдання, забивши нам три ґолі. Найкращі у нападі були Турко, Ґібалевич і Суський.

Цією зустріччю ми закінчили туру товариських ігор. Через тиждень продовжуємо наші чемпіонські гри. Цим разом ми знову натрапили на «Гасмонею», виграли 2:1. Після наступного жеребкування припала львівська команда ВЦКС «Лєхія».

До Львівської Окружної Ліґи належали чотири польські клюби невисокої моральної вартости, два львівські: ВЦКС (Військово-Цивільний Клюб Спортовий) «Лєхія» і КС «Друґі Сокул», два районні клюби: ПКС «Ресовія» — Ряшів і ВЦКС «Поґонь» — Стрий. Не кращою була їхня публіка. Спільною прикметою їх усіх була україножерна настанова. Ґри з цими клюбами це не був змаг, а прямо війна.

Гри з «Лєхією» радше нагадували арену ґлядіяторів. Тут263 описувалися їхні т. зв. «косинєжи», що в супроводі безнастанного реву юрби безпардонно косили наліво й направо, часто серйозно. («Косити» — це нелеґально підкладати ногу, штовхати ногою, повалити на землю. «Косинєжом» називали того, що це робить).

Саме з такими «спортовими» суперниками довелося нам зустрітися, до того ще в них, на їхньому полі, на військовій площі 40-го полку піхоти на т. зв. «Погулянці». На наше щастя, грою цього разу проводив жидівський суддя Юзеф Земан. Він безсторонньо і справедливо довів її до кінця. Він довів до кінця, але ми дорого заплатили. Дослівно не було між нами ні одного, щоб лишав поле не побитий. Невже ж це спорт?

Ми виграли з рахунком 3:1. Я спричинився до їхньої прогри, бо якось щастило лявірувати між ними, уникати «коси» і ударів.

ВЕЛИЧАВІ ЮВІЛЕЙНІ ДНІ

Щоб гідно відсвяткувати срібний ювілей т-ва «Україна», члени управи заздалегідь вжили заходів у польських державних чинників, щоб дістати дозвіл на приїзд УСК «Довбуш» з Чернівець, СК «Русь» з Ужгороду. Запрошено було теж УСК «Сян» з Перемишля. Всі клюби запрошення прийняли. Румунські і чехословацькі власті не робили жодних перешкод; натомість поляки проволікали з дозволом і видачею відповідних документів.

На нашу наполегливість провід вислав представника до Варшави. Обіцяли полагодити цю справу в якнайкоротшому часі. І «полагодили»! В останній хвилині прийшла відмова у видачі в'їзних віз для членів «Довбуша» з Чернівець і «Руси» з Ужгороду. Управа СТ «Україна» знайшла вихід з ситуації. Ювілей все ж таки відбувся, хоч лише у скромному колі українських галицьких братніх клюбів — УСТ «Поділля» — Тернопіль, УСТ «Пролом» — Станиславів та УСТ «Сян» — Перемишль.

Протягом двох днів, 13 і 14 червня 1936 року, на площі «Сокола-Батька» повівали два прапори: національний синьо-жовтий і клюбовий червоно-чорний. У дводенних спортових імпрезах з

«Поділля» — Тернопіль, 1936 р. Стоять зліва: В. Лужняк, В. Олійник, Б. Мітрінґа, П.Хома, І. Чумак, М. Королюк, І. Кордуба, О. Завадович, І. Чорний, д-р В. Чубатий, О. Мельничук. Внизу: Р. Рудий, С. Вовчишин, В. Борецький, Б. Захаріяш.

усіх закутин Галицької землі взяли участь кілька тисяч української молоді і старших учасників. З цієї нагоди видано Ювілейний Альманах.

25-річчя існування СТ «Україна», незважаючи на несприятливі обставини, пройшло дуже величаво. У суботу, 13 червня, почався ювілейний футбольний турнір між клюбами «Пролом» і «Сян». Гра закінчилась перемогою «Пролому» з рахунком 4:3. У суботу зустрілись також «Україна» і «Поділля». Ювіляти перемогли подолян 8:3.

У неділю вранці, у храмі св. Юра відправили врочисте Богослуження. Свято продовжувалось пополудні на майдані «Сокола-Батька». Свято започаткувала дефіляда спортовців у такому порядку: юньйори (вів В. Лисик), команда запасних (О. Петрів), команда перша (В. Воробець), команда гокеїстів в ориґінальнім виряді з кийками в руках, а далі наколесники зі своїми прибраними колесами; опісля йшли команди гостей. Коли всі учасники дефіляди уставились на струнко, наказано однохвилинну мовчанку за померлих членів товариства. Публіка підвелась зі своїх місць, і всі приявні віддали пошану тим, що відійшли.

Відчитували привіти від Українських Спортових Товариств з Буковини, Закарпаття й Галицької землі, від батька українського спорту Івана Боберського з Любляни — Югославія, від Митрополита Кир Андрея Шептицького, від політичних, промислових, купецьких, кооперативних та громадських установ. Прийшли теж привіти від багатьох польських клюбів, як рівнож привіт з поба-

жанням від ПЗПН з Варшави, а також телеграми від закордонних команд.

Після привітів змагались «Пролом» і «Поділля». Під час гри почав іти дощ. М'яч у різних місцях не котився, а плавав. Гру довелося перенести на стадіон «Чарні», де була крита трибуна. Весь час проломівці демонстрували свою перевагу, однак подоляни, тверді й фізично загартовані, боронились з успіхом і вибороли результат 0:0.

Останній матч проходив між «Україною» і «Сяном». Фінальна гра йшла за чашу фірми «Елеґант». Сяновики були в знаменитій формі, визначалися рухливістю, амбіцією і тому воротар «України» мусив добре попрацювати, щоб урятувати свою команду від програної в дні ювілею. У другій півгрі гра вирівнялась, а то із перевагою «України», хоч далі проходила завзято і гостро.

Одинокі ворота здобув півзахисник Краєвський на 23-ій хвилині гри. Після цієї перемоги перше місце в турнірі зайняла «Україна» (4 точки) і тим самим здобула чашу. Пролом здобув 3 точки, «Поділля» — 1 точку, «Сян» — 0.

Увечорі для всіх команд учасників турніру та запрошених делеґатів і гостей відбувся величавий бенкет. Майже всі делеґати та спортові товариства вручали Ювілятові почесні трофеї: статуї, плякати, прапорці, різьбленого на дереві Архангела.

«Свято,— писало «Діло»,— було пречистим доказом, якими симпатіями втішається СТ «Україна» серед нашого громадянства, зокрема серед прихильників спорту.»

ФУТБОЛЬНІ ВЕЛЕТНІ ПО ТОЙ БІК ДНІСТРА І КАРПАТ

У Версальському договорі союзники-великодержави, після переможного закінчення Першої світової війни,Буковину, українську частину Басарабії та Молдавії признали Румунії, а закарпатські землі — Карпатську Україну, включили в кордони чехословацької республіки.

В Румунії, подібно, як у Польщі, на всіх землях, які знайшлися під румунською окупацією, національні, нерумунські вияви, зокрема українські, були об'єктом варварських переслідувань і терору озвірілої «сіґуранци». І в таких умовах безоглядного, ворожого переслідування і терору визрівало і мужніло в боротьбі нове українське покоління сучасного періоду визвольних змагань українського народу на тих прадідівських його землях за свою національну самобутність, за свою суверенну державу.

У спортово-національному відношенні кульмінаційним моментом, який на футбольному відтинку мав засвідчити цей зріст і клясу, був заплянований 25-літній ювілей львівського СТ «Україна», в рамках якого ми мали гостити наших братів-футболістів із славних чернівецького УСК «Довбуш» і ужгородського СК

«Русь». Заповіджений в програмі ювілейних святкувань турнір, який мав стати українським «дербі» цих найкращих футбольних з'єднань в Західній Україні, викликав незвичайний ентузіязм не тільки серед широких кіл українських спортсменів, але носив усі ознаки незвичайної, символічної маніфестації трьох віток українського народу, роз'єднаного ворожими окупантськими кордонами.

Відмова в останньому моменті польського і румунського урядів на дозвіл приїзду УСК «Довбуш» і СК «Русь» на ювілейні святкування СТ «Україна» у Львові були важким моральним ударом для всіх українців, на усіх трьох теренах ворожої займанщини. Відчули його найбільш безпосередньо, в почутті огірчення і нездійснених надій, ми, спортсмени-футболісти, учасники ювілейного турніру. Наші ілюзії продемонструвати перед спортовим футбольним світом високу клясу українського футболу ворог одним помахом пера розгромив, як громив до того часу все, що свідчило про нашу суверенну самобутність як народу, який заслуговував бути державним народом.

В дальшій моїй футбольній кар'єрі, вже в часі Другої світової війни, я мав щастя зустрічатися з багатьма світочами українського футболу з УСК «Довбуш» і СК «Русь», і при кожній такій зустрічі я ніколи не міг, і не можу дотепер, звільнитися від згадки про наш світлий ювілей львівського СТ «Україна», який вороги українського народу не дозволили укоронувати участю наших братів-футболістів з Буковини і Закарпаття, як вислову наших спільних соборницьких почувань. І, згадуючи в моїх споминах про різні вияви українського спорту, зокрема футболу на різних територіях України та у різних країнах нашого перебування, я з великим признанням, любов'ю і пошаною не можу відмовити місця на сторінках моїх споминів, щоб не згадати про український футбол в умовах румунської і чеської окупації наших земель, як частини виявів процесу нашого дозрівання як сучасної нації.

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТОВИЙ КЛЮБ «ДОВБУШ»

Початок історії українського спортового руху на Буковині датується ще з часів до Першої світової війни. Першими носіями спортової ідеї, може не в стислому значенні цього слова, були гімнастично-пожарні товариства «Січ», які охоплювали старшу селянську молодь і дорослих селян у доволі широкій мережі буковинських сіл, і виховно-молодіжне товариство «Пласт», що його на початку 1914 року заснували активніші члени студентського товариства «Січ» у Чернівцях. Генеза справжнього організованого українського спорту, зокрема футболу, сягає неорганізованих виявів футбольного спорту в околицях Чернівців на різних толоках і левадах. Творилися самотужки футбольні «клюби», які розігравали товариські матчі, але все те ще було спонтанне, неорганізоване, без виразної національної цілеспрямованости. Першими слідами

організованого українського спорту на Буковині було створення футбольної секції при Українському Академічному Козацтві «Запороже» з такою самою назвою. Вибух Першої світової війни перервав всі спроби спортової діяльности на Буковині на довгі роки.

Після закінчення Першої світової війни, зокрема в студентських колах, питання потреби організування спортового клюбу почало ставати чим раз більш актуальним. Це питання особливо серед молодих активістів УАК «Запороже», української академічної корпорації, яка в процесі національного росту на Буковині відіграла величезну ролю, почало набирати конкретних форм його реалізування. Тут слід згадати про заснування в 1919 році спортової секції при соціял-демократичній партії «Воля», яка однак, з огляду на закраску клюбу, в українській ситуації не відіграла особливої ролі. Українські кращі гравці побачили, що провід партії пішов під вплив марксистсько-комуністичних ідей та совєтської агентури, залишили «Волю» й перейшли до вже існуючого УСК «Довбуш». І так під осінь 1920 року відбулися основуючі збори майбутнього українського спортового товариства «Довбуш». Почалася нова, з виразними організаційними настановами епоха українського спорту на Буковині. Першим головою «Довбуша» обрано відомого українського діяча д-ра Франца Єнджейовського. Новозаснований клюб при піддержці і тісній співпраці обох академічних корпорацій УАК «Запороже» і УАК «Чорноморе», в короткому часі став центром спортового життя української патріотичної молоді усіх соціяльних прошарків. Хоч початки були важкі, особливо коли йшлося про матеріяльне оснащення клюбу, але іскра захоплення почала розгорятися чим раз сильніше і врешті спалахнула полум'ям справжньої спортової дії. Першою ланкою, яка найскоріше почала себе виявляти, була ланка футболу. Ряди футбольної ланки почали поповняти визначні гравці, які до того часу перебували в рядах чужих клюбів, і УСК «Довбуш» станув на шлях футбольної слави Буковини. УСК «Довбуш» ставав любимцем української футбольної публіки, ставав носієм доброго українського імени серед окупантських обставин політичної дійсності в Буковині. Змагання футбольної ланки УСК «Довбуш», подібно як це було у випадку львівської СТ «Україна», чи ужгородської СК «Русі», перемінялися на загальноукраїнські маніфестації національної солідарности, гордощів і виявів національного патріотизму.

Український буковинський спорт розбудовувався двома шляхами. Шляхом, що його обрав УСК «Довбуш», було створення високої кляси футбольної команди, як репрезентанта українського футболу серед чужинців і шляхом творення по містечках і селах виховних спортових товариств з назвами «Запороже», «Кармелюк», «Луг», «Ґонта», «Січ», «Мазепа» і т.п., зорганізованих в «Українську Лігу», які розігравали між собою змагання за першенство. Згодом всі ті клюби оформилися в «Українському Спортовому Союзі». Свідомі великої суспільної функції тіловиховання і

УСК «Довбуш», Чернівці 1934р. Внизу лежить: Попович, сидять: Кульчицький, Унгурян, Лесько, за ними клячить Цопа. Стоять зліва: Салабан, О. Суховерський, Янковий, Краль, Рибак, Будний, ланковий Р. Шлемко, Крумгольц, О. Мигайлюк, В. Мигайлюк, А. Гуменюк, Палійчук.

спорту, як інтеґральної частини нашого національного життя й нашої спільної боротьби, прикріплені до живого національного організму, спортові товариства, згуртовані в Українському Спортовому Союзі на Буковині, своєю кропіткою працею не тільки закріпили на тих землях ідею українського спорту, але в першу чергу за час своєї діяльности провели велику освідомлюючу і виховну роботу серед української молоді Буковини.

Свої футбольні матчі «Довбуш» почав у Чернівецькій лізі, яка ділилася на кляси «А» і «Б». Завдяки своєму організаційному стажеві і високій клясі гри, його приділили до вищої кляси, кляси «А». Серед 8 клюбів тієї ліґи в чемпіонських розіґрах здобув третє місце і почесну бронзову медалю. Згодом, в дальших роках чемпіонських ігор, здобув чашу Чернівців, що рівнялося чемпіонству Буковини. В той час незвичайно кропіткої організаційної і спортової праці творить інші спортові ланки: легкоатлетичну, гокейну, наколесницьку, відбиванкову і жіночу ручного м'яча. В розквіті своїх організаційних здобутків набуває власну спортову площу і в тому ж році відвідує Львів, де в товариських дводенних грах із СТ «Україна» виходить переможцем. В першому дні осягає ремісовий результат 2:2, а в другому розгромлює львів'ян рахунком 6:1!

В дальших роках чемпіонських гор «Довбуш» здобуває віцечемпіонат Буковини. Окрилений славою високої кляси футбольного

клюбу, «Довбуш» удруге відвідав Галичину. На запрошення станиславівського УСТ «Пролом» у турнірі чотирьох взяли участь: господарі УСТ «Пролом», СТ «Україна» зі Львова та УСК «Довбуш» з Чернівець і станиславівський польський клюб «Ревера». В тому турнірі «Довбуш» здобув друге місце після СТ «Україна» зі Львова.

Найбільшими досягненнями в історії футбольних виступів УСК «Довбуш» позначився 1936 рік. У тому році наші буковинці здобули чемпіонство чернівецької Державної Ліґи і тим закваліфікувалися до гор за вхід до найвищої румунської Державної Ліґи. Після бурхливих, включно з терором і загрозою фізичних побоїв зі сторони шовіністичної румунської публіки, а рівночасно при нахабних необ'єктивних рішеннях суддів, все таки УСК «Довбуш» здобув чемпіонат Буковини, Басарабії і Східньої Ліґи і тим самим увійшов до найвищої Державної Ліґи кляси «Б». Однак, подібно, як у Польщі не бажали собі бачити українців на стадіонах Варшави, так і тут не бажали собі бачити українців на стадіонах Букарешту. На скору руку вихід знайшовся.

В основному румунський футбол був побудований на ієрархічній системі — від найнижчих містечкових чемпіонатів до найвищої Державної Ліґи. Чемпіон місцевої, районної, обласної ліґи автоматично кваліфікувався до вищих ліґ, включно до державної Ліґи, яку заснували після Другої світової війни. З упливом часу до цієї крайової Державної Ліґи з різних мотивів приєднано клясу «Б». Вправді кляса «Б», хоч і мала назву національної, однак кваліфікувалася як кляса «Б». Щоб вийти з непередбаченої і клопітливої ситуації через право «Довбуша» закваліфікуватися у Національній Лізі «Б» і щоб не допустити українського клюбу між «люди» — до Букарешту та інших великих міст Румунії, а в початку з маревом можливостей українському клюбові розігравати товариські міжнародні матчі з іншими еропейськими футбольними командами, на скору руку створено третю клясу національної Ліґи, клясу «Ц», куди закваліфіковано УСК «Довбуш». Кляса «Ц» Національної Ліґи не мала загальнокрайового характеру, а радше була поширенням Східньої Ліґи.

Розчаровані таким рішенням наші буковинські спортсмени, не маючи іншого виходу, змушені були акцептувати безправне, єхидне і наскрізь кривдяче рішення румунських спортових властей. Наскільки те рішення було єхидне і сповнене крутійства, показалося у короткому часі. На скору руку створена кляса «Ц», як та мертва дитина, дуже скоро перестала існувати, а УСК «Довбуш» повернувся до футбольних гор у місцевій чернівецькій лізі, де й проіснував до приходу червоних «визволителів» Буковини в 1940 році.

З перспективи пройдених від того часу років ще з більшим ентузіязмом бачимо величезні успіхи за той короткий час існування УСК «Довбуш», бо всього двадцять років, які золотими літерами вписалися в історію буковинського, а в парі з тим у загальну історію українського спорту і громадського життя.

СПОРТОВИЙ КЛЮБ «РУСЬ»

По 1000 роках приналежности до Мадярщини, занедбана, несвідома закарпатська земля після Першої світової війни стала на новий етап свого, вже тепер вільнішого, розвитку. Почалась велика праця у всіх ділянках життя: в шкільництві, в торгівлі, економіці, а також не можна було поминути спорту. І так, при кінці 1925 року група прихильників спорту заснувала спортовий клюб і дала йому ім'я СК «Русь». У той час ніхто не міг знати, яку велику освідомляючу роботу зробить цей їх почин у розвитку свідомости на Закарпатті!

Засновниками клюбу були: д-р Едмонд Бачинський, сенатор, д-р Ілля Гаджеґа, Августин Лавришин, д-р Іван Коссей, Теодор Ортутай, Сергій Єфремов (полковник УНР), д-р Йосиф Ройкович, д-р Андрей Марко і Олександер Микита.

Початки були тяжкі, бо по містах населення складалось з мадярів, жидів і чехів. Всі 3 великі міста — Ужгород, Мукачево і Берегово говорили по-мадярськи. Наш елемент у містах робив перші несміли кроки.

Мадяри домінували в спорті і на русинів дивились згори, мали для них понижаючі назви. Коли появився СК «Русь», то твердили, що його змагуни успіху не будуть мати, що вони ще не дозріли до такої мудрої гри, як футбол.

Однак СК «Русь» робив поступи, зголосилось до неї багато футболістів, які грали в мадярських клюбах, та усвідомили собі, що вони русини.

Почався славний шлях русичів. Вже в травні 1928 р. вони перемогли мадярський клюб УАЦ 3:0. То був великий початок. А в 1929 р. виграли рішаючі змагання за чемпіонат Закарпаття з чеським військовим клюбом на його площі 2:1. СК «Русь» став чемпіоном і вже не втратив цього звання аж до кінця свого існування.

1930 року СК «Русь» відбув поїздку до Львова, звідки забрав до себе молодого талановитого футболіста Володимира Кобзяра, який відіграв важливу ролю в будучих роках, не тільки як змагун, але також як громадський діяч.

Приїзд В. Кобзяра зі Львова до Ужгороду був в той час найкращим дарунком, який могла післати Галичина для Закарпаття, був це найкращий засіб пропаґанди, що промовляв до мас, бо на змагання в Ужгороді ходили всі.

В тих роках впало на В. Кобзяра тяжке завдання й освідомлююча робота для українського народовецького руху на будучій Карпатській Україні, бо коли він приїхав, то це була Підкарпатська Русь!

Були це часи, коли на Закарпатті велась завзята боротьба в школах, на праці, в приватних домах, за душу народу, між русофілами, які твердили, що ми є частиною російського народу та народовцями-українцями.

Ужгород, чудове місто, розташоване по обох берегах ріки Уж, де кінчаються останні схили Карпат і починається велика мадярська низина. Клімат чудовий, росте виноград, багато овочів і городини. Весна починається скоро, годі описати красу квітучих дерев, зокрема акацій.

Ужгород був спортовим містом, а футбол був його улюбленою грою. В тих часах Ужгород мав 35.000 населення, а на змаганнях бувало й 10.000 глядачів. Вони приїжджали поїздами, автобусами, роверами навіть з далеких сторін. В неділю, як мали відбутись великі змагання (СК «Братіслава»), то народ сунув на Доманинську вулицю, де знаходилась власна площа СК «Русь», як на відпуст.

Окрім «Русі» були в Ужгороді в ті часи ще 5 великих команд, чеський військовий клюб, мадяри — націоналісти, мадярські соціялісти (комуністи) і жидівський клюб УТК. Виглядало, що конкуренція була велика. Крім того було багато малих дільницевих клюбів.

Всі змагуни «Русі» були народними вчителями, працювали в Ужгороді, або по недалеких селах, щоб бути недалеко клюбу та могти приходити на тренування. Одинокий Володимир Кобзяр був службовцем банку. Всі спортсмени користувались великим авторитетом і пошаною, всюди двері їм були відчинені, бо вони були трактовані як національні герої, які несли славу міста і країни далеко у світ. У проводі СК «Русь» були визначні громадяни і батьки народу, губернатор А. Бескид і посадник міста К. Грабар.

Фактично клюб провадив Августин Лавришин, народовець, великий дипломат, який знав тільки добро клюбу і своїх змагунів. Провід клюбу старався на терені своєї діяльности виминати політичні теми, старався бути об'єктивним, бо тільки так можна було осягнути велику ціль! Змагуни це знали також і для добра клюбу не сперечалися, а на площі проти чужих були з'єдинені, як скеля.

Під вмілим керівництвом А. Лавришина і професійного тренера команда консолідувалась, у всіх лініях вирівнялась, а до того спричинились кропітка праця в тренуваннях, два рази на тиждень.

Тренування і праця давали СК «Русь» велику перевагу над менш зорганізованими командами і вона перемагала всіх. А заломилась аж у державній лізі, як натрапила на ще кращу зорганізованість і знання.

Найбільш небезпечним противником СК «Русь» в тих часах була СК «Братіслава», команда з великого міста, недалеко Відня, де були висококваліфіковані футболісти з Будапешту і Відня, і вона часто зазнавала поразки. Зрозуміло, що такі змагання були надзвичайно емоційні, публіка сильно підтримувала своїх улюбленців, так що такі змагання були великим пережиттям; про них часом говорилося, писалося і згадувалося цілий рік.

Від 1930 року СК «Русь» своїми перемогами і добрими результатами, навіть з закордонними противниками, звернула на себе увагу чеської преси, яка дуже прихильно ставилась до СК

«Русь». Преса називала команду СК «Русь» «літаючими вчителями», бо через великі віддалі до Праги команда мусила летіти літаком, щоб в понеділок рано гравці могли піти до своєї праці.

Склад «Русі» був постійний, зміни були рідкі, тому команда була вирівняна, а гравці себе добре розуміли. На воротах грав Олександер Бокшай, остоя команди. Про нього говорили, що він

СК «Русь» — Ужгород — чемпіон Словаччини і Підкарпаття в 1933-34 рр. Стоять від права: А. Лавришин — провідник футбольної секції, гравці: Є. Іванчо, В. Ковач, А. Бендас, І. Товт, М. Суковський, А. Бачо, П. Криж, В. Кобзяр, Й. Криж, А. Марко — заст. провідника. Присідають зправа: Базіка, О. Бокшай, Ю. Крайняк.

був одним з найліпших футболістів Европи. СК «Славія» забрала його до себе по відході їхнього легендарного воротаря Плянічки. Запасним воротарем був приятель Бокшая, пластун, Василь Федак.

В захисті грали: П. Кріж, І. Товт; у півзахисті: І. Повшик, Ф. Куроц, А. Шкірек; в лінії нападу: В. Ковач, М. Шандор, В. Кобзяр, Й. (Йотьо) Кріж, М. Суковський. До запасу входили: А. Бендас, В. Радик, Ю. Крайняк, М. Шкіряк, Й. Базика, А. Бачо, Е. Іванчо. Незвичайним в команді «Русі» було те, що гравці різнилися між собою політичними поглядами: одні визнавали українські, народовецькі погляди, а інші русофільські. У щоденному житті свої погляди маніфестували назовні тим, що на вилогах своїх костюмів народовці носили відзнаку товариства «Просвіти», а русофіли «Общества ім. Духновича». Проте вся команда «Русі» змагалася незвичайно дружньо, завзято й амбітно.

Рік 1935 в історії спортової діяльности СК «Русь» був особливим роком. В тому році наші брати-закарпатці гідно відзначили 10-ліття свого існування. Підсумки пройденого десятиліття були справді незвичайні, беручи також до уваги умови, в яких вони починали свою спортову діяльність. От бодай в найкоротшому зіставлені цей десятилітній дорібок. — Крім першорядної першої футбольної команди, зорганізовано запасну команду і команду юньйорів, що забезпечувало клюбові постійний доплив своїх власних гравців. Набуто власний просторий майдан з прекрасною, модерною трибуною. Споряджено знамениті своєю якістю тенісні майданчики-корти. На рахунку своїх футбольних перемог СК «Русь» віднотував 20 здобутих і ряд інших трофеїв. Вісім разів здобув чемпіонат Підкарпатської Руси і Східньої Словаччини. В 1933 році здобув футбольне першенство цілої Словаччини, а в 1935 — першенство Словацько-Підкарпатської Ліґи. Були це досягнення, якими жодний інший спортовий клюб на Закарпатській Русі (офіційна назва) похвалитися не міг. Крім цього, на рахунку їхніх перемог слід віднотувати переможні виступи поза кордонами Закарпаття і Словаччини, а саме: в Празі, у Львові, в Мадярщині — в Дебрецині, Будапешті і Мармароському Сиґіті. Своєю високомистецькою грою на рівні найвищої европейської кляси та джентельменською поведінкою на спортових майданах СК «Русь» здобував славу і честь не тільки для свого клюбу, але також для свого народу. Спортовий клюб «Русь» став справжнім послом своєї вужчої батьківщини, Закарпатської України, в умовах її поневолення, став любимцем українських мас Закарпаття, а особливо української молоді. Незвичайні футбольні успіхи СК «Русь» здобули йому не тільки славу і популярність серед населення Закарпатської України, але в першу чергу мали величезний вплив на формування національної свідомости українських мас Закарпаття, яке виривалося з оков закостенілого мадяронства і москвофільства і визрівало у національно свідому спільноту, вітку великого українського народу.

Своєю жертвенною і відданою спортовою працею СК «Русь» в день свого славного десятиліття стояв напередодні своїх спортових успіхів — завзятих і тяжких боїв за вхід до найвищої чехословацької Державної Ліґи. Особливо з великою пошаною мій добрий друг Сидір (Дозьо) Новаківський таке мені розказував:
«1936 рік був золотими буквами записаний в історії СК «Русь», який на 11-ім році свого існування здійснив свою давню мрію — увійти до Державної Ліґи, бути поміж 12-ма найліпшими командами Чехословацької Республіки. СК «Русь» це завдання блискуче виконала».

Навесні перші матчі показали, що команда в дуже добрій формі, що для неї приходить час або тепер або ніколи, щоб виправдати свої аспірації.

У півфіналі гор Східньої Словацької Ліґи «Русь» розгромила своїх шістьох противників, а у фіналі перемогла мадярську ко-

манду ФТЦ «Філеково» і стала чемпіоном Словаччини з правом грати за вхід до Державної Ліґи. Крім СК «Русь» за вхід до Державної Ліґи Чехословаччини закваліфікувались: чемпіон Чехії «Вікторія» Жіжков з Праги, СК «Шинберґ» Чемпіон німецького союзу і СК «Батя-Злін», чемпіон Моравії.

На початку баталії прийшла висока перемога «Русі» над СК «Шенберґ» 6:2, а далі на своїм полі ужгородці перемогли «Шенберґ» реванш 1:0, наступну гру з СК «Батя-Злін» матеріяльно дуже багатою командою, зіграли нічийним результатом 2:2.

Виглядало, що все на дробрій дорозі. Всі останні змагання будуть розіграні на своєму полі в Ужгороді, а тут «Русь» рідко зазнає поразки. Однак... людина стріляє, а Господь кулі носить! Прийшли розчарування. Наша команда зазнала поразки з «Вікторією» — Жіжков дома 1:2. «Русь» грала багато слабше, як у Празі.

Стало ясно, що останні змагання 16 серпня 1936 року вирішать вхід до Ліґи.

В Ужгороді йшли завзяті приготування до вирішального матчу. Ціле місто і ціле Підкарпаття говорили про цей важливий матч. Гарячка зростала ще більше, коли газети принесли вістку, що на змагання приїжджає сам мільйонер Батя (відомий фабрикант взуття) і з ним 1.000 «кібіців» СК «Батя». Ціле місто роїлося, як у вулику. Рідких гостей зі Зліна стрінула на залізничній станції оркестра, яка супроводила їх до найкращого готелю «Корона».

Вкінці надійшла очікувана неділя 16 серпня! День був чудовий — соняшний. Вже від ранку коло катедри почався великий рух. Багато футбольних болільників вибралось до церкви, були між ними й такі, що вже давно так гаряче не молились, як сьогодні. Кажуть, що разом з їх гарячими молитвами, під образами св. Миколая і св. Антонія, накопичилось багато грошей. Також коло 9-ої години появився в церкві сам Батя зі своїм штабом і людьми.

Всім було ясно, що це вирішальний бій для обох команд і лиш питання, чи переможуть «літаючі вчителі», карпатські ведмеді, чи професіоналісти зі Зліна, які є на шляху до Державної Ліґи, але з фінансами й амбіціями стати впливовою силою в европейському футболі.

Коло полудня рознеслась вістка, що квитки на змагання розпродані, а спекулянти перепродують їх за подвійну, а то й потрійну ціну.

Накінець почався матч. Перші на площу вибігають в синіх уніформах змагуни СК «Батя». Їх вітають оплесками, але коли появляється команда СК «Русь» на чолі з воротарем Бокшаєм, оклики «Слава! Нехай живе СК 'Русь'!» заглушують все. Появляється суддя і дає перший свисток. Перша половина , по дуже гарній, джентельменській грі, кінчається 0:0. Всі затривожені, що буде дальше. Нічия є перемогою «Баті».

Друга півгра починається сильною атакою «Русі», і вже в 3-ій хвилині Володимир Кобзяр здобуває перші ворота. Ґол! Тяжко

описати радість людей, крик, оплески. Люди цілуються, кидають вгору капелюхи. Радість була тим більша, що наша команда скоро здобула ще два дальші ґоли. Змагання скінчились результатом 4:1 і СК «Русь» увійшла до Ліґи.

Так закінчились славні, повні переживань і ентузіязму, завзяті матчі, які довели СК «Русь» і український спорт в ряди найвищої европейсьої футбольної кляси. СК «Русь» вкінці осягнула свою ціль, дісталась до Державної Ліґи. Це був великий успіх, бо Чехословаччина була тоді великою потугою у футболі. Вона в 1934 році дійшла до фіналу за чемпіонат світу з Італією і зазнала поразки 2:1 в Римі.

Однак в Лізі не везло СК «Русь». Вища кляса гри, досвідчені, досконалі і належно фінансовані противники, далекі утяжливі подорожі, невистарчальні фінансові ресурси, одним словом великі труднощі! З Ліґи легше вибути, як до неї дістатися. А також найкращий змагун, остоя ужгородців, воротар Бокшай відійшов до «Славії» в Празі.

А понад усе надійшов 1937 рік. Над Европою нависли тяжкі чорні хмари, а Чехословацька Республіка опинилась в смертельній небезпеці. Восени 1938 р. прийшлось покидати Ужгород, згідно з Мюнхенським договором. Змагуни розбіглись на всі сторони. З переходом мадярів все змінилось. Ужгород, наше славне місто, став знову мадярським містом Унґвар. Давня справжня СК «Русь» перестала існувати,

Вправді клюб СК «Русь» існував дальше, аж до приходу совєтів 1944 року, однак це вже не було те саме, що колись. Нові молоді гравці говорили по-мадярськи, був великий тиск мадярів, брак свободи і це все не сприяло розвиткові українського спорту.

Так закінчила СК «Русь» своє славне, хоч коротке існування.

Історія СК «Русь» та його славні футбольні успіхи це не тільки кропітка каменярська праця на спортовому полі нашого Закарпаття, яка в результаті промощувала шлях і давала імпульс та заохоту до творення і росту інших українських спортових з'єднань. Українська молодь, задивлена в блискучі результати свого спортового посла СК «Русь», почала творити по містах і селах Карпатської України різні спортові організації. Але вся ця кропітка і вкрита славою перемог праця СК «Русь» мала також виразне підґрунтя загальноукраїнського патріотизму, який розбуджував приспану важкою неволею ворожих займанщин національну свідомість і волю спротиву. Славна історія СК «Русь» золотими літерами вписалась не тільки у футбольну історію Карпатської України, але в першу чергу, як один із світлих етапів росту національної свідомости наших земляків по той бік Карпат в шуканні шляхів соборницького і державного відчування, що їх довели до світлого проголошення незалежности Карпатської України!

ЕПІЛОГ

Від славного 25-літнього ювілею львівського СТ «Україна», коли ворожі уряди вирішили не дозволити українським футбольним майстрам Буковини, Закарпатської України і Західньої України показати свої футбольні вмілості, пройшло коло півстоліття... В моїх рефлексіях про те ганебне рішення окупантів ще й сьогодні не затерлася гострота тих гірких почувань, що їх ми тоді переживали. Усі три команди турніру були у своїх зенітних формах. Такого ентузіязму і очікувань зустрічі в історії українського футболу ще не було. На тлі цього плянованого турніру футбольних велетнів із трьох поневолених віток українського народу, нам бачилася тоді теоретична можливість збірної української команди в розіграшах з іншими европейськими майстрами футболу. З перспективи пройденого часу і гіркого досвіду ми більше як певні в тому, що ніхто з займанців до такої можливости під жодною умовою не допустив би. Але кажуть, що мрійники дуже часто ходять оточені неможливим...

Напередодні турніру, коли ще не було заборони приїзду «Довбуша» і «Русі», я особливо був розентузіязмований думкою, що буду мати нагоду змагатися проти великих майстрів українського футболу з рідної Буковини і Закарпаття, яких я собі запам'ятав, як малий хлопчина зі змагань проти СТ «Україна» на спортовому майдані «Сокола-Батька» у Львові. Не довелося...

І які ж дивні в Господа шляхи нашого призначення! Щойно в результаті страшного буревію Другої світової війни, який смертю мільйонів і неописаним спустошенням і руїною проходив через наші землі, який потім змусив сотні тисяч з-посеред нас стати учасниками найбільшого в історії українського народу ісходу з власних земель, щойно тоді я мав щастя ще на рідних землях і опісля в чужих краях не тільки зустрінути деяких закарпатських і буковинських футболістів, але й разом змагатися в рядах відроджених на вигнанні клюбів: з Володимиром Рибаком, з членами славної футбольної родини Суховерських: Омеляном, Миколою і Тарасом. Довелось співпрацювати зі спортовими буковинськими діячами Ф. Лукіяновичем, А. Когутом, В. Ковалем та іншими і з закарпатцями С. Новаківським, О. Желтваєм, особливо з другом В. Кобзярем. В довгих наших розмовах ми не тільки взаємно себе інформували про спортові дії на наших землях, але й не один раз захоплювалися візією прямо невичерпних спортових можливостей і ресурсів майбутньої суверенної України на міжнародіх форумах. Про те, що воно так буде — ніхто з нас не сумнівався!

УКРАЇНСЬКІ КЛЮБИ В ЗАТЯЖНИХ БОЯХ

Футбольний сезон 1936 року у Львівщині розпочався вчасно, і його програма була дуже насиченою. У наших клюбах, у всіх клясах, в яких вони брали участь, позначився посиленою працею, реорганізацією і відповідною підготовкою.

Команди СТ «Україна» і УСТ «Сян» наполегливо змагалися за лідерство: перша — за здобуття першости в Окружній Лізі з добрими перспективами ввійти до найвищої Крайової Державної Ліґи, друга — за здобуття чемпіонату в клясі «А» і переходу до Окружної Ліґи.

У Львівській Обласній Лізі два клюби стояли в затяжних чемпіонських боях — СТ «Україна» і найстарший польський клюб «Чарні». У першому колі сезону в турнірній таблиці вони поділяли перше і друге місця і таким чином були безапеляційними кандидатами на чемпіона.

Чи вдасться нам? Чи дозволить на це наставлення польської громадськости, яка аж ніяк не хотіла примиритися з участю українців у польській Державній Лізі з назвою «Україна».

У цьому зачарованому колі замало було прагнути досконалости. Незважаючи на розбурханість і побої під час гри, здавалося, що ось-ось це завершення прийде, а тоді всі ці зусилля з певністю руйнували судді. Вони тонко, з докладною прецизністю вміли допомагати команді, яка разом з нами посягала на перше місце та здобуття чемпіонату. Брати участь і пройти через ці тяжкі випробування такого арбітражу вимагало чимало душевних і фізичних сил.

Для нашої команди рік почався прямо ревеляційними результатами. Від початку березня до половини травня ми провели одинадцять змагань, з цього вісім виграли, два ремісували і тільки одні програли.

В наших запасних командах вправляла молодь, приготовлялася до зміни, якщо зайде потреба і щоб приготовити майбутніх юних репрезентантів СТ «Україна». Провід секції подбав цього року також про команду юньйорів, 14-15-літніх хлопців-школярів. Він оточив їх спеціяльним піклуванням. Придбано нову, вигідно обладнану, домівку на вулиці Льва Сапіги, напроти Головної Академічної Гімназії.

Перемиський «Сян» демонстрував гри високої якости. З усією певністю уважався претендентом на лідера своєї кляси. Остаточно осягнув у Перемиській окрузі пальму першости і включився до міжокружних ігор за вхід до Львівської Ліґи. На дорозі до осягнення цієї мети натрапив на твердого польського суперника — Військово-Цивільної Команди «Корона» — Самбір. Дві перші зустрічі не дали вирішального результату. Визначено третю зустріч на невтральному терені у Львові. Львів'яни сприйняли цю вістку з ентузіязмом. У дні гри стадіон «Поґонь» був виповнений переважно українськими глядачами, які хотіли мати в Окружній Лізі ще один український клюб.

У півторагодинному основному часі, незважаючи на зусилля по обох сторонах, не осягнено перемоги. У додатковому (півгодинному) часі, по впертій твердій грі сяновики не витримали. Ґол «Корони» став переломним у цьому важкому фіналі. Результат 2:1. Можна відмітити, що до цієї поразки у великій мірі причинився українець, капраль польського війська, Микола Глухий, який і здобув вирішальний ґол.

Не дивлячись на перекреслені надії увійти до Ліґи, «Сян» залишив по собі гарне враження не тільки серед українців, але й признання серед чужинців, які оцінили їхню шляхетну гру.

Серед гарячого літа, при сприятливій погоді, у вільну від чемпіонських ігор неділю, їдемо раннім потягом на товариський матч в мальовничу околицю до старих незабутніх моїх «суперників»-друзів «Скала» — Стрий у гості. На Підкарпатті вони завзято проводять спортову роботу. Чи ще пам'ятають фінальну зустріч «Тризуб» — «Скала» за чемпіонат Українського Спортового Союзу?

В великою гостинністю вітали нас стрияни на станції, а пізніше на спортовому майдані. Перемогу ми здобули легко 7:2. Після гри була спільна вечеря. Розмовам і спогадам не було кінця. До цього добродушний секретар клюбу Іван Сухар, званий популярно «Ґжесьом», відкрив гостинно двері своєї хати для мене та запропонував мені залишитися на довше серед чудової природи. Я скористався з запрошення. Шість чудових вакаційних днів побуту над бистрою рікою Стрий серед стрийської молоді!

МЕНІ ЩОРАЗ ВАЖЧЕ НА ФУТБОЛЬНОМУ ПОЛІ

Спершу мене не вирізняли в грі, одначе, коли я висунувся на перше місце в змаганні за титул «Короля Стрільців», то очі всіх противників звернулися в мою сторону і відтоді почали прилучати до мене ангела-хоронителя, який мав доручення ні на крок від мене не відходити. В разі потреби приставляли ще одного. Знали, що мені легко перехитрити оборону. Очевидно, що на таких експериментах противника користала наша команда, бо заблькувавши мене, автоматично звільняли моїх співгравців. Та не завжди так бувало. В поєдинках, коли мене найпильніше «хоронили», наша команда втрачала одного нападаючого, а разом з цим ініціятива переходила до противної сторони. Кожноразове моє «звільнення» від охоронців зустрічалося з розпучливим криком противника: «Тшимай Лєнка!» «Бльокуй Скоценя!». Довелося щораз важче здобувати терен. Так далі бути не може! Мене почали вивчати, пізнавати мою гру. Щось треба видумати і цьому зарадити. Але що? Кожний підібраний м'яч з кожної позиції я спокійно, розраховано направляв у ворота противника та дедалі йшло це важко. Противники до зустрічі з нами старанно підготовлялися, грали обережно, а до того ще при допомозі судді «зашнуровували» нас, особливо мене. Часто стріляв я по два-три рази, здобуваючи

ворота, а суддя, здебільшого, признавав лише одні з них. Суддя ставав 12-им гравцем суперника.

Ось один з характеристичних епізодів. У часі однієї зустрічі суддя півголосом звернувся до капітана противної команди: «Забльокуйцє лєпєй Скоценя, бо он вам клопоту наробі». («Забльокуйте краще Скоценя, бо він завдасть вам багато клопоту»). Я в чемний спосіб відізвався до судді: «Чому це вас так турбує?». Він, не сподіваючись моєї завваги, вийшов за межі дозволеної поведінки і заревів на весь голос: «Спокуй!». Я замовчав, бо добре знав, чим це може закінчитись. Образа судді означало вибуття з ігор, а слідом за цим — дискваліфікація. Ніяких виправдань, переслухань чи доказів не передбачувалось. Суддя являється безапеляційною інстанцією, і його рішення було невідкличним. У нормальній ситуації, коли б це була інша команда, а не українська, то такий суддя був би виключений з Об'єднання футбольних суддів. Я мовчав і грав.

Ситуацію, в якій я знайшовся, утруднювало ще й те, що я не мав ні від кого допомоги, самі похвали та поплескування по плечу. Пізніше знаменитий футбольний теоретик Осип Новицький писав в українському спортовому тижневику «Змаг», вказуючи на потребу зміни нападаючої системи нашої команди, змодернізування тренувального процесу та на перебудову лінії нападу. Мені була потрібна допомога зараз. Професійного тренера ми не мали, а той, що був, то був тренер-аматор. Покищо всі свої недоліки я був приневолений поборювати своїм власним талантом, працею над собою, кондицією тіла, волею перемоги.

ЗА ПОРАДОЮ ДО БРАТА ВОЛОДИМИРА

У найближчий вівторок ми з братом Осипом вирушили в дорогу на тренувальні навчання на стрийському майдані. Брат не був у доброму настрої.

— Ви у нападі менше б «танцювали», а більше били по воротах, то тоді і наші тили грали б краще,— бурчав по дорозі Юньо.

На майдані ми застали кілька груп вихованців Богословської Академії, які у вівтірки виходили на прохід і часто заходили на майдан приглядатися нашим заняттям. Між ними був і наш старший брат Володимир. Він просив мене зайти до розмовниці і відвідати його.

В найближчий четвер іду туди. Вже не раз бував я там, тому добре знав всі входи й виходи та знав їхню богословську дисципліну. Академія з церквою св. Духа на вулиці Коперника, біля будинку Головної пошти, що приміщувалася на розі вулиці Коперника. Храм був обнесений муром.

У передній я зустрів о. д-ра Б. Липського. Отець д-р Б. Липський був великим любителем футболу. Разом з о. П. Хомином,

Брат Володимир

о. В. Бучацьким та о. М. Хариною не пропускали ні одних матчів «України».

— Чи це ви, цей славний наш спортовець, брат нашого Володимира Скоценя?— спитав мене присутній о. віце-ректор, Олександер Малиновський.

— Саме прийшов до нього на розмову,— відповів я.

Отець Малиновський подав мені руку:

— Отець ректор хоче вас бачити.

Я подався за о. Малиновським у глиб будинку. Ми перейшли довгий коридор і врешті увійшли до гарно утримуваного саду із старанно вимощеними доріжками. З глибини городу доходили веселі й безжурні голоси сміху. Це вихованці грали у відбиванку. Між ними був і мій брат Володимир.

По головній алеї з книжкою в руках проходжувався о. ректор Йосиф Сліпий. Ми підійшли до нього:

— Слава Ісусу Христу! — поздоровив я отця-ректора.

— Слава на віки! Це ви брат нашого Володимира? Ви пішли іншим шляхом у життя,— спитав він.

— Я, отче-ректоре, будучи ще юнаком, одного разу з батьком був уже під брамою манастиря оо. Редемптористів у Збоїсках, думав стати монахом, але батько не довіряв моїй постанові, роздумав і ми повернулися додому.

— Що ж, шкода,— промовив,— але ви вибрали таку дорогу, яка теж має велике значення для нашого народу. Благословляю вас на вашому вибраному шляху. Хай Бог має вас у своїй опіці!

Отець-ректор, помітивши моє зворушення, обвів мене привітним поглядом і на прощання подав мені руку.

У розмовниці Володимир, вислухавши мене, висловив свої погляди.

— Це і є закон життя,— сказав він.— Що більше знаєш, то глибше мусиш вивчати обставини, причини, явища, які є між собою у тісному зв'язку. Якщо цього не зробиш, то зробить хтось інший і тебе перевищить! Ти сам мусиш навчитися і опанувати всі потрібні знання футболу. Ти сам собі мусиш дати раду та знайти вихід. Працюй над собою, спостерігай, роби висновки, а напевно знайдеш методи і спосіб. Нічого в житті легко не приходить.

Така була істина на той час: працюй над собою, роби висковки...

Лишилося ще кілька тижнів літа. Для піднесення клюбної каси, наша команда розігравала товариські матчі не тільки у Львові, а також виїздила в пропаґандивні «рейди». Такий «рейд» запляновано до міста Бродів, на пограниччі Галичини й Волині, на запрошення тамошнього УСК «Богун».

Польська влада дослівно відгородила Волинь від Галичини поліційним кордоном і всіма засобами стримувала прояви українського життя на Волині. Клюб «Богун» у Бродах був, так би мовити, аванпостом на межі двох областей. Усі поїздки нашої команди в терен підносили тамошнє населення на дусі. Тому на такі ігри їздила наша перша команда, звичайно, в повному бойовому складі. Поїхати туди мені не довелось, а не від речі буде згадати, чому?

Тиждень перед поїздкою до Бродів ми на полі стадіону львівської Цитаделі зіграли календарний матч з «Друґім Соколом». Ця пам'ятна зустріч хоч проходила в напруженій атмосфері і, як звичайно, повної брутальних моментів, але попри це перебігом, особливо для мене, була цікавою, вірно малювала картину перебігу гри. Вправді, ми високо виграли 5:0, однак з цього змагу я вийшов ледве живий.

В «Друґім Соколі» грав відомий «косинєж» Владек Малінка, який мав завдання «пильнувати» Скоценя. Своє завдання він виконував дуже ретельно, а то й перестарався. У відчаю неуспіхів нервувався, бив своїми футболками не по м'ячі, а по моїх ногах, оббивав мене «на квасне яблуко». Не помагали мої просьби перестати. В продовженні його старань я звернувся до нього з пропозицією-умовою: «Владек, не денервуйся, можеш мене

ударити, «косити», скільки хочеш, на те звертати уваги не буду, а зате я буду забивати тобі ґолі». Ми вірно додержали і виконали запропоновану умову. Чотири ґолі це були з моїх пострілів. Однак перевтомлений, оббитий, знівечений, я до гри не був здібний. Я рішив відпочити і до Бродів не поїхав.

КУТИ Й СТАРІ КУТИ

Давно вже мій шкільний колеґа Андрій Лівак, відомий також як Богдан Листок, запрошував мене до себе, до Старих Кут на Гуцульщині. Гуцульщина завжди приваблювала мене своєю незвичайною красою і гірським кліматом.

Перший раз я запізнався з Гуцульщиною в 1935 році. Влітку того року один знайомий студент університету, великий прихильник футболу, член СТ «Україна», забрав мене мотоциклем до Косова, де відбувався празник, громадське свято. Подорож і перебування в Косові кілька днів, у цій мальовничій місцевості, викликало в мене незабутні враження.

Тепер, уже другий раз, я вибирався з Андрієм на Кути. Його старший брат Мирослав займався садівництвом і в той час повіз до Львова овочі. Продавши їх і повертаючись до Кут, вони обидва забрали мене з собою. Ми їхали залізницею до Коломиї, а там пересіли на автобус, а далі через ріку Прут, містечко Косів, село Пістинь, Чиргонівку, всього 42 кілометри, і ми опинилися серед чудової гуцульської природи в Кутах. Містечко було розташоване серед великої долини, поміж високими горами з населенням, яке нараховувало приблизно п'ять тисяч мешканців, здебільшого українців, які тут добре зорганізовані. Кидалась у вічі гарна будівля. Це був Народній дім, у якому містилися всі наші культурно-освітні установи. Недалеко пишалася церква, кооператива та українські підприємства.

У двадцятих роках тут зорганізовано український спортовий клюб «Запоріжжя», що після кількарічного існування об'єднався з руханковим спортовим товариством «Сокіл». Футбольна команда належала до Українського Спортового Союзу.

З Кутами межували Старі Кути, де я «розтаборився» і провів один тиждень вакацій, шість чудових днів.

Я приїхав до Кут, щоб відпочити серед природи і, можливо, бути якнайдалі від футболу. Все-таки Андрієві вдалося раз провести мене біля мосту в Кутах, де кілька молодців грали в м'яч. Між ними один звертав на себе увагу добрими подачами, пострілами і грою головою. То був Богдан Каратницький,син заслуженого громадянина, судді місцевого суду Сильвестра Каратницького. Коли після нашого знайомства я твердив, що він зі своїми кваліфікаціями може претендувати на гравця в «Україні», він дуже цим зрадів і готовий був таки зараз їхати до Львова. І він дійсно згодом опинився в рядах спортовців нашої команди у Львові.

Щоденно ми з Андрієм прогулювалися, але найчастіше я купався в бистрих водах Черемошу, який ділив Галичину й Буковину між двома займанцями. Одного ранку вода оспіваного в піснях Черемошу видавалася мені надто холодна, краще було грітися на сонці, на березі ріки. Навколо панувала тиша, тільки час-до-часу шум та плескіт бистрої ріки зрушував її. Лежачи горілиць, я вдивлявся в блакить неба. Ген високо вгорі кружляв, ледве помітно помахуючи крильми, господар цих гір — хижак-яструб. І ось він наче завмер. В цю ж мить він стрілою впав на розбурхане плесо ріки і знову нагло піднісся до висот. У його кігтях тріпалася риба. Я захопився цією картиною. Спокій кружляючого шуліки й його обсервація, негайне рішення, подивугідне обчислення та використання відповідного моменту, що приніс йому здобич. Заглибившись думками в цей епізод, у мене почала кристалізуватися думка. Я збагнув: ось де плян дії: спокій, швидка обсервація, раптовий напад, ось де запорука успіху!

Дні в Кутах швидко минали, як теж чудові зоряні вечори. У своїй природі гуцули є теж вродженими мисливцями. Вони полюють на оленів, козлів, диких кабанів, боронять свою маржину-вівці від ведмедя і вовка. Часто ходять на лови на шкідників-лисів. Одного дня, перед моїм від'їздом, тоді, коли я з Андрієм вийшов далеко поза село, натрапили ми на гурт ґаздів, які гналися за лисом, що вскочив до ями і по ньому слід пропав. Тоді «не в тім'я биті» ґазди, деякі зі зброєю в руках, принесли солому, запалили її і кинули в яму. Дим повинен лиса звідти викурити. Але лис був хитріший за ґаздів: у протилежному напрямку з-під землі спершу вискочив один лис, десь метрів за 30-40 від них, а за кілька секунд — другий і заки мисливці зорієнтувались, то по них і сліду не стало.

Хижак-яструб і хитрий лис! Еурека! Я знайшов себе! Що якби тактику яструба і лиса поєднати і застосувати у футболі?

ЗАКІНЧЕННЯ СЕЗОНУ

Дні, проведені серед гір і полонин, промайнули швидко, залишивши прекрасні спомини. Це й вплинуло на скріплення надії, коли я повертався до Львова. Думки кристалізувались, підказували, що треба вірити в себе, що треба братись за діло, плянуючи нову тактику гри. Набута практика не могла пропасти, її, як зібрані з поля зерна, треба складати у скарбницю досвіду.

Цікаво, що й спостереження, пов'язані з обсервацією яструба та лиса, вказували на напрям діяльности. Не можна, ведучи боротьбу проти різних противників, бути або яструбом або лисом; треба поєднувати в одне ціле якості того птаха й того звіряти, доповнювати їх взаємно, залежно від обставин. З набутим у Кутах знанням стратеґії, я впевнено з запалом увійшов у вир дальших чемпіонських змагань Ліґи.

Що ближче до кінця визначених ігор чемпіонату, то більше першуни, якими ставали команди КС «Чарні» і СТ «Україна», віддалювалися точками від останніх команд Ліґи, а вже ґолями ніхто не міг українців перевищити. Велике відношення ґолів на нашу користь грало незначну ролю, рішали здобуті точки. Ми й вони надалі обмінювалися раз першим, то знову другим місцями.

Звичайно, в нас були недомагання, але не бракувало їх і у «Чарних» також. Спортові власті і Суддівська колеґія хотіли бачити першуном їх найстарше польське спортове об'єднання Львова і Польщі, що постав ще в 1904 році і грав у найвищій Державній Лізі до 1933 року. У тому році вибув він з Державної до Львівської окружної Ліґи. Тут їм серйозно загрожувала СТ «Україна». У таких обставинах фінальна зустріч звела футболістів «України» і «Чарних» разом. Щоб осягнути перше місце, нам вистачав ремісовий вислід. Натомість вони мусили б виграти. Усе заповідалось сенсаційно.

Поєдинок зводився на болотистому полі «Поґоні». Ґрунт тут був слизький і грузький. Погода була погана, бо була пізня осінь. М'яч не слухався футболістів. Перед грою ішов дощ, стелився туман. Погода в якійсь мірі зрівняла шанси обох сторін. Ми тримали рівновагу; почали на них насідати. Та сталося щось несподіване. З трибуни почали долітати голоси, крики, а там пляномірне скандування: «Віхраїна» — то сьвініна», «Україна на коляна!» — доносились викрики польських фанатиків. Їм у відповідь лунало: «Україна півтузіна», «Україна темпо!», «Україна грати, ґолі дати!» Це скандували українські фанатики. Врешті один гул почав заглушувати усіх: «Україна» — темпо! «Україна» темпо, темпо!». Це впливало на нас. Ми загрозливо підсувались до воріт «Чарних», однак відкрити рахунок не вдалося ні нам, ні їм. Перша половина 0:0. У другій частині гри картина інша; акції мінялись, наче в калейдоскопі. Доходило до драматичних сцен. Воротарі кидалися під ноги нападаючих, а оборонці «Чарних» стримували наших нападаючих руками. Зносили з поля гри контужених. Ось один їхній півсередній нападаючий стоїть у відстороні (офсайд), тільки він один віч-на-віч з нашим воротарем, далеко позаду наших оборонців, звичайно необставлений, дістає далеку подачу і здобуває ворота. Без сумніву неправильні! Офсайд! Суддя їх признає!

Мрії приходиться відложити до наступного року. Нам признають лише віце-чемпіонат Окружної Ліґи.

НАМІЧЕНИЙ ПЛЯН

Наш опікун футбольної ланки Євген Чучман під час сезону мав досить поважні турботи. Два добрих футболісти залишили наші ряди на неозначений час: захисник Р. Скрегота, дуже поважно контужений в коліно, і Володимир Маґоцький, який мав

обірваний м'яз вище коліна. Обидва мусили піддатися складній операції.

Довелося доповнити склад резервами і дублерами, що також славилися рішучою волею перемоги, а передусім дисципліною. До основного комплекту, що не багато різнився від торішнього, входили: Р. Гуцул, В. Босий, В. Воробець, Осип Скоцень, Ю. Олійник, М. Гошовський, Р. Цимбала, Р. Пазуняк, С. Маґоцький, Олександер Скоцень, К. Мікльош, В. Лисик, М. Краєвський і О. Петрів.

Календарний сезон скінчився. Одного дня спортовий клюб «Рекорд» — Клепарів запропонував нам зіграти товариський матч. Всі жидівські клюби в Галичині були з нами в дружніх відносинах і радо зустрічалися з нами принаймні раз у рік.

Після приїзду з Кут я мережив свої намічені пляни майбутньої гри. У календарних грах я зміг уже їх обережно реалізувати. Гру з «Рекордом» я використав вповні для випробування заплянованої в Кутах тактики. Я відкинув дотеперішній шабльон і переключився на новий. Розважливе плянування, хитрість, рішучість, блискавичний несподіваний напад, далекі негайні удари з будь-якої віддалі, тобто вести вогонь по воротах з усіх місць (не тільки з догідних), швидко перехоплювати і реалізувати передачі. До цього дійшли мої вже випробувані фінти — обдурювання противника обманним рухом тіла, швидким дриблінґом, ненадійним пострілом головою. На реалізування їх на полі гри лишались мені деколи секунди. Я часто «запалював вогонь з тилу». Щоб підвести захисників-оборонців, я відходив на задні лінії на те тільки, щоб ненадійно появитися напереді, де мене найменше сподівалися. Час до часу я поводився так, немов би мене гра не цікавила, ходив по полі, як брат Осип висловився: «Ходить, як бузько по леваді, шукаючи жаб». Але я знав краще, чому такою була моя поведінка. Братова логіка була така, що всі учасники боротьби творять одну зіграну цілість і виграш є результатом дій усіх. Дії солістів повинні бути в рамках потенціялу усього складу. Добре. Але як з проблемою щільної опіки «янголів-хоронителів», що блькують небезпечного нападаючого? Звільнитись від них і вийти на вільний простір та створити небезпечну атаку можна лише системою складних і швидких комбінацій індивідуальних дій. Це тактика, що бентежить і перемагає суперника. Також і спосіб уможливити і дати нагоду для активних дій і других учасників атаки.

Жидівський спортовий клюб не міг устояти перед нашою безумовною перевагою. Перемога була наша — 4:0. Це було останнє наше суперництво в сезоні.

ПОСТАННЯ НОВИХ ЛАНОК В СТ «УКРАЇНА»

Загально в зимовому сезоні діяльність більшости українських спортових організацій завмирала, головно через брак існування відповідних галузей спорту. В кращому випадку вони вечорами

Перед змаганнями боксерів «України» — «Ресовії» — Ряшів. Стоять зправа доліва: провідник боксерської секції Петро Харак, далі лікарський опікун ланки і змагуни: Тизьо, Шолдра, Рудницький, Ощудляк, Білий, Левкович, Пащин і Помірко. Внизу перший зправа секундант «України» В. Сія.

організували лише пінґ-понґ, шахові турніри і деколи лещатарські біги навпростець.

Не так було зимовою порою в нашому товаристві. Зимовий сезон позначався тут безперервною активністю у всіх ділянках спорту. Було засновано нові ланки спортових ігор: кошівку (баскетбол), ручний м'яч (гандбол), відновлено відбиванку (волейбол). Зактивізовано секції: наколесницьку й боксерську. Крім уже випробуваних і заслужених діячів, таких як С. Конашевич — гаківка, Євген Чучман — футбол, дійшли до них молоді: І. Білик — спортові ігри, П. Харак і Володимир Сія — бокс та М. Яримович — наколесництво (велосипедний спорт) і пінґ-понґ.

Всі ті ланки забезпечено спортовим устаткуванням та зареєстровано до нижчої кляси «Б» Львівської области. Щораз то більше напливала і заповнювала ряди студентська та реміснича молодь, що до цього часу через відсутність цих ланок не мала змоги брати участи в рідному спортовому середовищі. Багато з тих молодих, що ще недавно підсилювали польські клюби, поверталися до рідного гнізда.

На переломі 1935-1936 років почала діяти відновлена секція боксерів. Українські боксери боролись під проводом молодого ланкового Петра Харака. У склад входили такі боксери: І. Тизьо, П. Кіт, В. Шолдра, П. Рудницький, І. Ощудляк, М. Лейб'юк, Ю. Левкович, Є. Пащин і М. Помірко. Після інтенсивного тренування

вони, хоч досі один одному були незнайомі, тепер міцно здружилися. На результат не довелося довго чекати. В короткому часі вони переходять із кляси «Б» до кляси «А» Львівської боксерської Ліґи.

Зустрічі відбувалися у величезній залі, на вулиці Яблоновських. Ця споруда була власністю військових частин, що стаціонували в поблизьких касарнях. Можливо, що саме успішні першенські тури мали великий вплив на українських боксерів в польських клюбах, а зокрема на одного з кращих боксерів СК «Лєхія», Антона Білого — віце-чемпіона Польщі у півсередній вазі. Він перейшов до СТ «Україна». Польща тоді посідала одне з передових місць у міжнародньому аматорському боксі Европи. А. Білий кинув всі ці привілеї та гонори (почесті) і пішов до своїх. У СТ «Україна» Антін Білий перебрав функцію тренера ланки і за короткий час зумів створити умовини для плідної праці підготовки до поважних зустрічей.

Бракувало ланці доброї важкої ваги. У Станиславові був наш видатний боксер, Осип Хома, якого провід СТ «Україна» безуспішно намагався включити в ряди боксерів «України». Але Осип Хома, уроджений мандрівник, ще молодим хлопцем виїхав над Балтійське море, де виступав у боксерській ланці клюбу «Ґеданія».

Осип Хома — це унікальна постать не лише серед наших спортовців 30-50 років, але взагалі не знати, чи хто-небудь з українських спортовців тих часів мав таке кольоритне життя. Народжений у Відні в 1915 р. (його батько служив тоді там в австрійському війську), Осип втішався великою популярністю на передмісті Станиславова «Майзлі», де почав боксерську кар'єру. Вже як боксер «Ґеданії», Хома двократно переміґ чемпіона Польщі Пілата, здобув віце-чемпіонат країни, виступав у боксерській збірній Польщі, боровся проти чемпіона Европи, німця Рунґе — але всього цього було мало для Осипа. Після військової служби в морській фльоті, Хома отримав працю як портовий стюарт на польському трансатлянтійському кораблі «Батори» і як такий переплив 48 разів Атлянтійський океан, побував 24 рази в Нью-Йорку, побував і під полюсами, у тропіках, в Південній Америці. В Нью-Йорку боксував кількакратно, перемагаючи, між іншим, відомого чеського професіонала Ґавлічка і нью-йоркські менаджери підписали з Хомою контракт на виступи в США.

Але коли Хома перебував якраз в Ґдині, вибухла 1-го вересня 1939 року війна і він в рядах польської залоги Вестерплятте боровся проти німців аж до капітуляції того фронту. Після німецького полону, з якого його звільнено як українця. Хома перебував якийсь час на Східньому фронті, а в 1943 році вступив до дивізії «Галичина» і після перевишколу в Голляндії, взяв участь як старшина в бою під Бродами, де дістався до совєтського полону і перебував два роки в таборі за Уралом. Звільнений як віденець, польський громадянин Хома «репатріював» до Східньої Прусії, де

Осип Хома

знайшов зв'язок з українським підпіллям і дістався на Лемківщину, де воював як булавний в сотні славного Хріна, брав участь в багатьох боях, вивів з оточення почот командира Хріна у великому бою на горі Камінь, брав участь в бою, в якому загинув ген. Вальтер Свєрчевскі і нарешті перейшов з рейдом через Відень до Міттелвальду в Баварії, де проживала його родина. Брав участь як тренер і змагун у збірній Ради Фізичної Культури і в 1951 році переїхав з дружиною і дочкою до США, де брав участь у дивізійних з'їздах і виступав у таборах молоді.

Проживав в стейті Конектикат, у місцевості Шерман, де втішався великою популярністю як «Біґ Білл».

30 квітня 1958 р., після вдалої операції в шпиталі Нью-Мілфорд, вірний син України, Осип Хома, спортсмен, громадянин, вояк Дивізії і УПА — загинув трагічно у випадку у вінді у віці 43 роки. Вічна йому пам'ять!

* * *

Не меншу ініціятиву й діяльність проявили в тому самому часі і наколесники. Організатором і керівником ланки вибрали великого любителя цього спорту Я. Яримовича. Повернувся з польських клюбів до нас наш найкращий наколесник, незрівняний

„Богун" (Броди) — „Україна" II 1934 р. в Бродах.

Іван Бабій. Спершу був членом Робітничого товариства «Зоря» і змагався в організаційних рамцях УСС. Через нестачу відповідної конкуренції він вирішив попробувати своїх сил з сильнішими конкурентами у польському клюбі «Погонь», де він блиснув зіркою. Одначе, як лише заіснувала наколесницька ланка в СТ «Україна», він перейшов до нас. За його прикладом залишили польські клюби також інші українці: Лата, Колтуцький, Федак, Івасів, Степаняк, Панчак, Єзерський, Левкович, які стали кращими наколесниками не тільки Галичини, але й Польщі.

У наколесницькому змаганні, організованому у Львові за чашу Східніх Торгів, Іван Бабій зайняв друге місце. В ньому брали участь наколесники з цілої Польщі.

КАРНАВАЛ У ЛЬВОВІ Й ЛЯЛЯ З СИНІМИ ОЧИМА

У зимовий час український Львів жив своїм настроєво-веселим святочним життям. На цей час приїздили до Львова театральні ансамблі Карабіневича, Когутяка, Стадника, театри «Тобілевича», «Заграва». Український Львів у тому часі вже не міг нарікати на брак всяких імпрез. Особливо переводили гучні балі, Маланчині вечори, зустрічі Нового року. Карнавал стягав до Львова з провінційних міст і околиць українську молодь і старше товариство. Була нагода повеселитись, а то й добре одружитись.

Під звуки капелі незабутнього «Ябця» — Яблонського кружляли ґраціозні елеґантні пари у вирах вальсу і настроєвих танґах до самого білого ранку. Єдналися молоді серця, лунав спів «старої война»: «Ой там у Вільхівці, там дівчина була», то знов на переміну «А там у Львові музики грають, танець жваво йде, дівочі очі як зорі сяють, любка всім перед веде»... Львів відживав, Львів бавився.

Карнавальні вечорниці у Львові мали свою славу й вироблену традицію. Особливо відзначалися балі «Червоної Калини», які рік-річно відбувалися у просторій залі Українського Народнього Дому на вулиці Рутовського (там, де й містилася філія Академічної Гімназії), чи в прекрасних приміщеннях при вул. Японській.

У таких вечорницях на початку 1937 року я взяв вперше участь зі своєю нареченою Мілею. До цього часу у колі своїх ровесників ми вдоволялися танцями, що їх влаштовувала Управа місцевого товариства «Просвіта».

В один морозний вечір у карнаваловому часі 1937 року мені пощастило вблагати її матір, щоб пустила свою донечку на всестудентські вечорниці, до Народнього Дому на вулиці Рутовського. Нелегко було випросити, але нелегко було й мене позбутися. Нарешті мати дала дозвіл, але лише до 12-ої півночі. Випорхнули в радості ми, мов пташенята з клітки, в чудовий зимовий вечір. Скрипів під ногами сніг. Інеєм затяглись брови, волосся з-під шапочки Лялі, червоні рум'янці виступили на личко. На крилах ми летіли туди, де розважався, танцював наш Львів.

Міля Базюк-Скоцень

Олександер Скоцень, 1937 р.

Мало танцював я зі своєю Лялечкою, бо як тільки я її з ким-небудь познайомив, то зараз же її просили до танцю. На початку її це радувало, одначе далі вона почала відмовляти, бо прийшла забавитися зі мною. Ми не стямилися, як минули щасливі години. Надійшла година все залишити і повертатись додому. Закінчилися мої перші незабутні вечорниці. Ми ще повечеряли в ресторані «Брістоль» з скляночкою вина, а потім пішли додому.

Раптом на засніженій вулиці здалека почулись веселі монотонні голоси дзвіночків. Над'їхали сани. Ми сіли. Візник, у футряній шапці і довгій оленячій шубі, окутавши наші ноги грубим накривалом, гукнув на коні. Вони рванули і в нічній тиші сани мчали по засніжених вулицях міста. Пригорнувшись, ми почувалися безмежно щасливими; якби тільки так їхати в безконечність. Ми під'їхали на дорогу, що вела під Мілину хату і вихром пролетіли широке оболоння. При вхідній хвіртці нас привітав клубок м'якого пуху, собачка «Докс».

РІК 1937 — ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІ ЗМАГАННЯ

Серед чудового гарячого літа 15 серпня 1937 року українська спортова громадськість Львова, а також і інші (без огляду на національність) мали пережити події, які в хроніках товариства вважають за переломові, історичного значення. Перший раз за свого існування українські футболісти на ЗУЗ мали змогу зіграти матчі і помірятися силами з іноземцями европейської футбольної кляси.

Встановити і зміцнювати міжнародні спортові зв'язки постійно перебувало в центрі уваги проводу, адже спорт не тільки вщіплює витривалість і мужність та приносить радість, але також репрезентує націю. Цій благородній справі мали служити дві футбольні зустрічі у Львові з угорськими професійними командами «Бочкай» і «Будафок».

«УКРАЇНА» — «БОЧКАЙ»

Мадяри провели вже в кількох містах Польщі матчі з великим успіхом. Майже всі виграли. Українці приймали гостей у Львові на стадіоні «Поґонь» з великим піднесенням і ентузіязмом. Були короткі промови, обмін прапорцями і вручення квітів. Трибуна і партери вщерть виповнені глядачами. Дерева (каштани) побіч майдану (т. зв. «зелена трибуна») до найвищої галузки обсіла молодь, яка душевно боліла і переживала кожні змагання «України». З високих дерев не гірше було видно, а може навіть краще, бо серед розлогих дерев мали кращу нагоду підбадьорювати своїх улюбленців, виявити свої патріотичні почування.

До цієї інтернаціональної зустрічі наша команда виступила в найкращому складі, яким диспонувала, а це такі футболісти: Гуцул, Кіцила, Скрегота, Петрів, Скоцень, Краєвський, Гошовський, Магоцький, Цимбала, Скоцень II і Воробець. До «Бочкай» з Дебречина ми програли у відношенні 4:3. Вже з самого результату виходить, що бій був завзятий. Падали ґолі в одні й другі ворота. Показалось, що закордонні гості грали за більш досконалим тактичним пляном і тому в початках гри ми не встигли розібратися в тонкощах їхньої схеми. Вони дали нам добру лекцію тактики. Грали системою WM, тобто щільної оборони з висуненими трьома нападаючими вперед, два інші оперували в полі для передачі м'ячів для цієї висуненої трійки і евентуальної допомоги тилам, тобто двома помічниками, зате трьома оборонцями. Це перший раз ми зустрілись з такою побудовою гри. Ця нова система, до цього часу ще нам незнана, в перших хвилинах гри нас здезорґанізувала, внесла в наші ряди замішання. Невідомим для нас було, хто кого має прикривати.

Наша система віденського відкритого футболу, якою ми користувались, не притримується тотального прикриття кожного

противного гравця. У мадярів на полі розквітала гра чудових технічних і тактичних прийомів, коротких точних подач, постійні переміщення з місця на місце, передавання м'ячів сюди-туди. Виглядало, наче їм не було спішно, ніби футбол — це гра в шахи. Заносилося на нашу велику поразку. Як їм протистояти?

«Україна» — «Бочкай» — 1937 р. Стоять зправа (в цивілю): А. Мора, С. Конашевич, О. Левицький, Є. Чучман. В. Воробець, О. Скоцень, Р. Цимбала, С. Маґоцький, М. Краєвський, Осип Скоцень, О. Петрів, Р. Скрегота, В. Босий, К. Кіцила, Р. Гуцул. В ясних сорочках «Бочкай».

Після кільканадцятихвилинної і гарної для ока комбінаційної гри вони не досягли успіху. Врешті, зорієнтувавшись у їхній системі, ми протиставили їм нашу випробувану тактику — довгопасові передачі, несподівані індивідуальні рейди. Власне так ми почали здобувати терен. Наші скорі неочікувані акції перенесли гру на половину їхнього поля і тут, як звичайно в таких напружених хвилинах, нам з допомогою приходили спонтанні оклики розентузіязмованої публіки — «Україна темпо!, Україна темпо!»

На трибунах, партерах і з каштанових дерев давали волю своїм емоціям наші симпатики. Ми очуняли, наче з летаргу. Накидаємо їм темпо боротьби, наш стиль, скорість, несподівані випади. Атаки наших досвідчених нападаючих, варіянти техніки віденської школи Петріва, постійно «звурдженого (невдоволеного) ґориля» Магоцького, тактика «Каролька» Мікльоша, досвід Ромахи-Цимбали, «дзвира» Воробця, Кіцили, твердість «Мачуґи» — Юня

Скоценя. Сипляться і не вгавають далекі удари по мадярських воротах. Наш напад, знаний з блискавичних акцій, проводить знов атаку, падає кілька цільних ударів і рахунок відкритий. Підвищуємо рахунок до 2:0. Гості ніяк не очікували цього. Та вони скоро отрясаються з несподіванки. Не легко їх збити з пантелику: вони ж професіоналісти. Лава за лавою — і тепер їхні наступи. Хоч і важко доводилось їм здобувати терен, але все таки вони захоплюють своєю майстерністю і їм вдається сквитувати до 2:2.

У другій півгрі гра вирівнялась у всіх лініях. Варіянт нашої тактики відкритого футболу у двобоях натрапляв на труднощі. Їхня «WM» система професійно випробуваної гри завдавала нам і далі великого клопоту. Оборонятися перед їхньою тактикою був тільки один спосіб, а це переключитися на їхню систему. Але на те ми не були підготовані. Тим то в таких зустрічах різних систем часто перевагу здобуває той, що зуміє не тільки затримати свій спосіб гри, але й потрапить накинути його противникові.

Ініціятива переходила з рук до рук. Але своєю поперечною, хоч точною комбінаційною грою в полі, гості одначе не створювали небезпечних ситуацій і їхній наступ звичайно кінчався на нашому одинадцятиметровому майданчику, не доходячи до воріт.

Цю догідну ситуацію ми вповні використали. Ось уже стартував швидкий правий крайній нападу Магоцький. Його не в силі зупинити, заповільний оборонець. Він передав м'яч точно горою, я прийняв його на груди, скотив на праву ногу, блискавичний постріл — і ми знову провадимо перед 3:2. Невимовна радість на трибунах, доносяться безустанні скандування: «Україна темпо! Україна темпо!».

Вимагають здобуття дальших воріт. Та аж ніяк не легко впоратися з досвідченими, европейського рівня футболістами. Вони привели в дію свою останню зброю, фізичний гарт, витривалість, які в остаточному балянсі сил нас, аматорів, перемогли. Вони зрівняли. А в останній хвилині суддя продиктував до наших воріт одинадцятиметровий удар (їхнього нападаючого збив з ніг наш оборонець). Знаменитий воротар Гуцул не в силі був оборонити. Остаточний рахунок нашої дійсно цікавої, повчаючої, наскрізь джентельменської гри закінчився перемогою гостей 4:3.

Після закінчення змагань керівник мадярської команди, прощаючись, дякував від імені своїх гравців усім нам за гру і її рівень. Він говорив: «Мушу признатися, що рівень вашої гри, її темпераментний стиль нас заскочив і був для нас милою несподіванкою». Для нас, українських футболістів, цей пробний на міжнародному відтинку іспит був дійсним випробуванням. Щоб не опинитися на задвірках світового футболу, треба вчитись, треба міняти застарілі форми, приймати нові, ефективніші.

Завдяки розмахові праці і новим настановам, які започатковано в 1936 році у товаристві, мимо перешкод державних чинників, ми виходили на міжнародну арену.

Доброю нагодою для ентузіязму і випробування тих сподівань було запрошення іншої угорської команди «Будафок» з Будапешту. В угорській професійній футбольній таблиці ігор «Будафок», як столична команда, займав одну з кращих позицій, однак у противагу до «Бочкай» вони програли цей поєдинок 2:1.

«Україна» — «Будафок», 1937 р. Стоять зправа (в капелюхах(: С. Конашевич, О. Левицький, Е. Чучман. Далі футболісти: О. Скоцень, включений в гру юньйор (малий ростом) С. Кузьма. Зліва стоять: член управи Г. Терлецький, тренер А. Мора (в капелюсі), клячить другий зправа, включений в гру, юньйор В. Дицьо.

Здавалося, що цього разу угорців зустрічатиме наш найкращий, досвідчений склад команди. Довелось, одначе, включити двох юньйорів: Кузьму Диця та новий набуток з Левандівки Володимира Богурата. Випробування нових гравців не тільки що підтвердило велику користь плекання молодої зміни, але збудили більшу цікавість і ентузіязм до футбольної гри серед шкільної молоді.

В основному це була дещо інша проба сил аматорської команди з професійною. Різницю ми відчували зараз таки на початку. Рішучі несподівані старти, перфектне приймання м'яча, точні подачі, відважна гра головою, а понад усе їхнє атлетичне приготування. При фізичних зударах ми програвали майже всі двобої. Їхня гра мало відрізнялася від гри команди «Бочкай», але ця була більш динамічна. Чарували в полі їхні манери поведінки з м'ячем, невимушені подачі. Було багато моментів, у яких не

можна було відібрати їм м'яча. У таких випадках, обороняючись, ми діяли скуто, аж поки не дочекались сприятливої хвилини. Тоді наші далекі подачі м'яча, швидкі несподівані переміщення дивували й вражали закордонних гостей і в заключенні заставляли їх до скоординованої, більш дефензивної оборони. Кілька таких наших блискавичних атак вистачило, щоб Богурат відкрив рахунок 1:0. У другій половині Богурат сміливіше зактивізувався з Краєвським по лівій стороні нападу; теж і Кузьма, який заступав Маґоцького, що непевно і з острахом дебютував, тепер вповні віднайшов себе. Ми обидва, шкільні друзі, підтягали правий фланг нападу.

Наші оборонні лінії під керівництвом досвідченого Воробця виловлювали мережані гри нападу противника. Мимо всіх тих наших заходів, «Будафок» таки зумів знайти хвірточку-позицію, в якій зрівняв рахунок на 1:1. Ми не впали на дусі. Відновили ми, і знов атакуючи, і довгими передачами щоразу підходили до воріт гостей. І в однім з таких випадів несподівано для угорського воротаря з безпосередньої подачі Кузьми я з віддалі вісімнадцять-двадцять метрів гострим ударом спрямував м'яч у сітку. Стан 2:1. Ще кількахвилинні зусилля обох сторін не змінили результату матчу. Ми вийшли переможцями, доказали, що західньо-український футбол, мимо деяких тактичних недостач, дорівнює европейському.

ФІНАНСИ — ФІНАНСИ

Два важливі чинники сприяють успішному розвиткові й популяризації спорту-фізкультури, а це: фінансова база і преса. Чим же і як розпоряджав наш український потенціял на західньо-українських землях?

Ми весь час дошкульно відчували брак фондів і безнастанно боролися з фінансовими труднощами. Український спортовий рух був у незавидному положенні. Для українців не було праці, а в тім і для наших спортовців, навіть тих, які покінчили студії. Нестача фінансів гальмувала розвиток нашого спорту загально, а спортових спроможностей членів зокрема. До речі буде тут пригадати факт, що загальний пересічний заробіток українського працівника дорівнював 60-100 золотих у місяць. У той час пара гокейних черевиків із ковзанами коштувала близько 80 золотих, гокейний кийок — 10-15 золотих, пара рукавиць — 60-70 золотих, комплектне устаткування для гокейного воротаря — кількасот золотих. Отож ясно, чому українським клюбам важко було організувати гокейні команди.

Та щораз більша свідомість важливости і значення спорту серед українського населення на ЗУЗ, зокрема у Львові, ставили сприятливі прогнози для розбудови і розросту його на зразок европейських культурних держав. Спортовий рух на заході Европи одержував субсидії з державних фондів. На ніякі державні

(польські) субвенції український спорт на ЗУЗ не міг числити. Наші фінанси були залежні виключно від жертвенної української громади і посвяти та ідейної настанови спортсменів.

Якраз оте матеріяльне забезпечення було гальмом і перепоною в розвитку і поширенні нашого спорту.

Багато юних талантів дрімало по наших містечках і селах, але хто про них знав? Заходила потреба вишукувати їх і позасновувати в різних місцевостях спортові клюби, вишколювати тренерами. На те не було фінансів. Свідчить про те, наприклад, факт наколесницької секції. До міста Львова в розшуках за працею прибували талановиті сільські хлопці. Завдяки їм сталося ніби «чудо». Українські наколесники не лише здобували перші місця Львова, области, а вкінці і індивідуально за чашу «Східніх Торгів» віце-чемпіонат Польщі (далеко потім і чемпіонат усієї України і СССР — Іван Бабій).

Сміло можна твердити, що роки від заснування товариства (1911) аж до 1935 року — це одна безперервна боротьба з фінансами, труднощами. Щойно 1936 рік розпочав золоті роки, які призвели український галицький спорт до вершин.

Львів, як столиця ЗУЗ, задавав тон в усіх галузях господарського життя, а в тому теж і в спорті. Коли після світової і польсько-українької війни поволі і пляномірно відбудовувано край з руїни, клич «Свій до свого» зумів покласти нові підвалини під нашу економіку. Кооперація, промисел, торгівля, банки прийшли з фінансовою допомогою студентам і українському спортовому рухові.

У роках 1936-1939 Управа зуміла втягнути до співпраці майже всі наші інституції, а заразом з цим визначних громадян-добродіїв: усіх братів Шепаровичів, І. Скопляка, Ю. Глушевського, Я. Колтунюка, Р. Мицика, А. Палія і багато інших.

Рівень гри футболу, що захоплював все більші маси улюбленців, теж збільшував фінансові прибутки. Як показувалося невистачальним, допомагали безпроцентні позички членів управи. Цих позичок вони ніколи назад не одержували і не вимагали. Траплялося це тоді, коли у касі «віяли вітри». Були теж і рішучі заходи товариства у підшукуваннях праці для гравців, особливо тих, що покінчили університетську освіту і стали безробітними. Серйозно обговорювано купно власного спортового майдану.

ПРЕСА

Для посилення українського спорту, його розвитку невідкладною була теж моральна допомога. Потрібне було друковане слово. Воно було конче потрібне не тільки для інформації, але й для виміни думок, напрямних зауважень і порад. Вправді, інформації подавали наші щоденники «Діло», «Новий Час» і декілька тижневиків. Вони подавали важливіші новини, часом і довші рецензії не лише про СТ «Україна», але й про інші українські спортові

товариства. Ніякий з наших щоденних часописів не мав окремої спортової сторінки. Тижневики (один, але що якийсь час під іншою назвою), які видавалися націоналістичними колами, не були в згоді з СТ «Україна», з принципіяльних причин, не брали під увагу, що одне — це робити з українців кращих українців, а друге — це робити українцями тих, що не мали або затратили національну свідомість. Саме ці останні творили не раз більшість родженої у Львові публіки на змаганнях СТ «Україна» з польськими командами. Націоналістичних симпатиків, у тому й організованих членів не бракувало на матчах «України». Були вони серед членства, як і серед чинних спортовців нашого спортового товариства.

Під кінець двадцятих років, за старанням Українського Спортового Союзу, неперіодично виходила кількасторінкова спортова газета під назвою «Готові». Вона була заповнена добрими виховними статтями, рецензіями, дописами про осяги клюбів і товариств, але лише в мережі УССоюзу. Газета перестала появлятися через брак фінансів.

У початках тридцятих років появлявся тижневик «Спортові Вісті» за редакцією Карла Мулькевича. Він прожив усього кілька років. Це був тижневик на 6-8 сторінок друку з фотосвітлинами змагань. «Спортові Вісті», на противагу своєму попередникові «Готові» інформували про все активне життя наших спортових товариств і про тих, що були в мережі УСС чи входили до ПЗПН. Брак фондів став також причиною ліквідації «Спортових Вістей».

Найкращим нашим спортовим часописом за всі часи на ЗУЗ був тижневик «Змаг». В початках видавали його в Перемишлі два заслужені українські журналісти, спортові ентузіясти Євген Зиблікевич і Осип Новицький. Вони взялися за діло справді поевропейськи.

Сам всесторонній спортовець і журналіст Осип Новицький ревно виконував обов'язки редактора. Його фахова об'єктивна критика, влучні завваги не раз гнівили спортових активістів з іншими наставленнями.

По якомусь часі «Змаг» перенесено до Львова. Він появлявся реґулярно, друкувався у щоденнику «Діло». Великого формату, вісім сторінок друку, ілюстрований. Згодом, довший час тижневик «Змаг» друкувався в друкарні «Час» у Львові. Крім суто галицького спорту, подавався український загальний спорт з усіх земель України, ряд усяких кореспонденцій, як теж і передруки зі світових спортових періодичних видань.

Два досвідчені редактори, при співучасті співпрацівників-дописувачів (Е. Жарський, Р. Сливка, О. Чарнецький, Омелян Матла, Іван Німчук) піднесли рівень періодика на належну висоту. Коротко перед Другою світовою війною «Змаг» поділив долю своїх двох попередників.

АКТОРИ ТЕАТРУ ТВОРЯТЬ ФУТБОЛЬНИЙ КЛЮБ

Я далі відвідував «Просвіту» на Левандівці, продовжував брати участь в культурно-освітньому житті громади, грав в оркестрі, співав у хорі, якого я був головою, грав чимало ролей на сцені.

Як звичайно, в зимовому сезоні приїжджав на гостинні виступи театр Тобілевича, під керівництвом М. Бенцаля, з драматично-оперетковим репертуаром, як «Пташник з Тиролю», «Циганський барон», «Вій», «Сорочинський ярмарок» тощо.

Варто згадати, що ранньою весною 1939 року, вже при з'єднаному театрі ім. Котляревського, створено футбольну команду, яку назвали «Український Театральний Клюб — Ґонґ». Ініціяторами цієї команди були Ярослав Климовський (Кунц), Юліян Сухар і О. Яковлів.

Думка про заснування своєї команди давно кружляла між акторами, любителями футбольного спорту. Команда була складена лише з самих акторів. Роз'їжджаючи по ЗУЗ вечорами, вони пропаґували театральне мистецтво, а вдень — футбольні ігри. Це було, мабуть,одиноке у світі цього роду об'єднання.

Театральний спортовий клюб «Ґонґ» перед матчом з польською «Бриґадою» в Сокалі. Стоять зліва артисти-футболісти: І. Самокішин, В. Карпяк, Є. Левицький, О. Данилко (капітан польської команди), А. Теплий, М. (Сова) Малецький, О. Сліпенький, Ю. Сухар, Я. (Кунц) Климовський, Р. Пазуняк (в цивілю), С. Троян. Лежить перший зправа (в шапці) В. Кіт.

Перші переможні матчі зіграли в Жовкві з УСТ «Стріла», а далі в Сокалі з польським «Бриґада», в Косові з «Стшельцом» і добилися гарних успіхів. УТК «Ґонґ» під зміненою назвою «Мистецтво» продовжував грати й після приходу до Галичини совєтської влади.

Через деякий час, після виступів театру ім. Тобілевича, гостив у громаді театр під мистецьким керівництвом Володимира Блавацького. Він, як звичайно, починав свою виставу від левандівської читальні. Репертуар у них був багатий: «На полі крови», «Батурин», «Жайворонок», «Поїзд-марево», «Мина Мазайло», «Народний Малахій» тощо.

Актори театрів були фанатичними прихильниками нашої команди, СТ «Україна». На важливіші гри приїжджали до Львова з далеких сторін свого турне.

Саме в один такий вечір їхнього перебування на Левандівці цієї зими, перед виставою «Батурин» я зайшов за куліси, привітався зі знайомими акторами та з колишнім моїм режисером-левандівцем Ярославом Пінот-Рудакевичем. Ми привіталися по-дружньому, а Пінот зразу: «Так швидко минає час. Здається, що наче вчора, як ми на цій же сцені ставили «Гаркушу», «Назаря Стодолю», «Украдене щастя», «Поцілунок перед дзеркалом», то вже нам таки вдався. Розмовляючи, ми вийшли з ґардероби на сцену, що була обладнана до першої відслони. Під однією з гармат стояв В. Блавацький в дощовику, з піднесеним коміром, в кашкеті. Нашу розмову перервав Блавацький. Він підійшов, привітався, сказав своє прізвище. Так я познайомився з корифеєм української сцени.

ГАРЯЧИЙ СЕЗОН

Настала весна. Був початок березня. Наша команда вже другий тиждень вправляла на вільному повітрі, серйозно приготовляючись до нових баталій. У цьому році мусимо здобути чемпіонат Ліґи.

Наші ряди поповнили три молоді талановиті гравці С. Тихоліз, Володимир Богурат та Іван Мікльош, молодший брат Карла. Мікльош прийшов без ніяких перешкод. Левандівчанин Володимир Богурат грав у польському клюбі «Ґраніт», за що йому платили шкільне навчання. В. Богурат був сиротою. Голова товариства О. Левицький перевів цю трансакцію, повернув витрати «Ґранітові» своїми власними грішми. Талановитий гокеїст Ю. Дицьо і С. Тихоліз перейшли до першої команди з юньйорів.

Переломова подія сталася цього року в діяльності команди. З ініціятиви управи, спроваджено професійного мадярського тренера Адольфа Мору. Це був неабиякий осяг. З приходом фахового тренера пожвавилась праця не тільки нашої команди, але й всіх футбольних ланок, до яких напливала молодь зі всіх сторін Львова. Реорганізовано і посилено працю з молоддю, юньйорами і

доростом. Ними старанно опікувався заслужений спорстмен Михайло Бутель.

З приходом професійного тренера в історії СТ «Україна» почалась нова ера. Він мав круто змінити дотеперішні застарілі наші погляди на футбольну гру, надати команді нове обличчя, зазнайомити гравців з проґресом европейського футболу, його нової тактики, техніки, а перш за все нової стратеґії.

Таким чином у його пляні було вивести наш український футбол з його вузького галицького загумінку на широкий европейський шлях. Його глибоке знання, як професійного тренера угорської і австрійської школи, яка в той час славилася високою репутацією, було запорукою здійснення його задумів — зробити наш футбольний клюб одним з найкращих не тільки в ЗУЗі, але і в Польщі. Поки-що ми й далі грали свій аматорський футбол, але тренування і підхід до практичних занять зазнали в майбутньому докорінних змін.

У своєму пляні переводження тренувань він брав до уваги місцеві відносини, які тісно були пов'язані із аматорським футболом. Найбільше його турбувало невистачаюче дворазове тренування тижнево. А. Мора скоро пізнав властивості кожного поодинокого футболіста й почав проводити з нами не тільки гуртові, але й чисто індивідуальні навчання.

У виконанні свого пляну занять він брав до уваги стан погоди, стан поля, кількість м'ячів і допоміжного приладдя, кількість прибулих учасників, їхню тілесну і психічну готовість.

Коротке дворазове тижневе тренування не дозволяло розгорнути ширшої праці. Усі заняття починалися підготовкою чи то розгріттям організму, потрібного до більш виснажуючих вправ. Загальна руханка мала на меті гартувати організм фізично. Потім ішли особливі вправи з м'ячем, скоре переведення м'яча з його наглими відповідними зворотами, біги з м'ячем у підскоках, приймання м'яча з повітря, точне і прецизне пасування, далекі подачі, удари з кожної позиції по воротах. Уставка до приймання м'ячів, зміна позиції нападу — це вихід гравця на відповідно вигідне місце.

Тренер вимагав, щоб проводити м'ячі до воріт після численних передач головою. Тренуючі не могли торкатися м'яча ногами, тільки головою і так вести його до самих воріт. Перед проведенням м'яча треба звертати увагу на воротаря і тоді послати м'яч у необоронений кут воріт. Далі важливими у навчанні були т. зв. «дріблінґи» і ведення м'яча з плясованими передачами. Велику перевагу тренер віддавав комбінаційній манері гри. Жонґлювання і т. зв. «кивання» займало одне з перших місць в інструкціях. Темп, швидкість, правильно обрана позиція — це прикмети, що їх обов'язково треба було засвоїти. Ми били по м'ячу з льоту, з напівльоту, з місця, з розгону, по м'ячу, що відскакував від воротаря або летів на рівні грудей. Все те треба було опановувати і приводити до прецизної досконалости сильно, без найменшої втра-

ти часу. При тому він усував непотрібні і шкідливі футбольні навики у поодиноких гравців. За п'ять-шість годин перших лекцій старався передати максимум того, про що повинні знати аматорські футболісти, щоб засвоєні відомості переводити в життя.

До своєї праці він прикладався солідно й чесно. З усією рішучістю підкреслював, що футбол — це гра не індивідуальна, а колективна всіх одинадцяти гравців; вони мають творити одну цілість. Тому така важлива є співпраця поодиноких ліній, спільна дія в нападі і обороні.

Заанґажування професійного платного тренера, до речі, перший раз в історії футболу на ЗУЗ, дуже допомогло нам. Нива була розорана, засіяне зерно почало давати плоди, а запал і нестримна воля перемагати принесли нам вже на початку гарні успіхи. Ми вигравали усі матчі. Двері для здобуття лідерства лишалися для нас широко відкритими. Але зібрати жниво вже не було коли...

МАТЧ РОЗБОЮ

Після кількох чемпіонських матчів у Львові наш черговий поєдинок за першість Ліґи мав проходити в місті Стрий. Стрийський терен був одним з тих, з якого дуже важко було вивезти хочби одну точку.

Кожного року розігравалися дві тури матчу. Один основний проходив на своєму полі, другий повторний — на полі суперника. Покищо баланс зустрічей із стриянами Військово Цивільний Клюб Спортовий «Поґонь» був для нас додатнім. Хоч у своєму складі вони мали «зубрів» зі Шлеська (найталановитіші польські футболісти походили зі Шлеська), проте у зустрічах з нами їм не таланило. Думалось, як буде сьогодні?

Віддаль зі Львова до Стрия невелика — 75 км., півтори години їзди потягом. На станції нас зустрічали вишикувані «під ґудзик» наші щирі приятелі стрияни із «Скали». Спільний сніданок, дружня розмова, приємні спогади з минулого.

Був соняшний ранок. Вулицями міста проходили процесії з польських костьолів. Було церковне свято, т. зв. «Боже тіло». Процесії зупинялися при прикрашених вуличних вівтарях і після відмовлення приписаних молитов відходили до наступного вівтаря. Блукаючи поглядом по богомольцях, мої очі зупинилися на здоровенькім кругленькім обивателеві з «мельоніком» (циліндром), що його носили поляки з вищої верстви в руці. Саме ксьондз кінчав відправу й почав «суплікації» (молитовні благання). Після кожної з них вірні билися в груди й проказували: «Боже, змілуй сє над намі». Добродій з мельоніком також богомільно бився в груди. Здавалося, що ця богобоязлива людина ніколи у своєму житті нікому жодної кривди не зробила.

По обідньому перепочинку в одному з міських парків ми попросили нашого тренера, щоб заспівав нам і розвеселив нас та

прохожих. Бог обдарив його прекрасним голосом (тенором). Він співав у Будапешті і Відні в оперних театрах. Спершу він відмовлявся, але раптом з футбольного тренера перемінився в оперового співака. Здавалося, що на закінчення він не візьме високе «Ц», це часто залежало від його настрою і диспозиції. Але сьогодні високе «Ц» взяв легко. Мабуть, був у доброму настрої.

Стрияни, які вийшли на пополудневу прогулянку до парку, оглядали небувале тут видовище і довго оплескували співака.

День був соняшний і стягнув на стадіон великі маси глядачів. Усі місця, усе довкола було заповнене людьми. Голки не було де кинути. Ще тут і там добігали спізнені глядачі. Другий партер, як правило, займали наші українські шанувальники, що приїхали з поблизьких сіл, хуторів та містечок. Обов'язково прибули наші друзі з Синевідська. Півколом поза обома футбольними воротами розташувалися військові частини, адже «Поґонь» — військово-цивільний клюб.

Ми, як гості, вибігли з капітаном на чолі й вишикувалися на полі та привітали усіх грімким «Гаразд!» Стрияни відповіли оплесками, військовики протягнули: «У-у-у-у». Другий партер (український), разом з синевідськими болільниками оваційно відповів нам «Слава! Слава!»

Звичайно, в початкових хвилинах учасники пробують один одного, вишукуючи слабкі місця, помилки. Не всі гравці в початкових хвилинах здатні до бою. У нас зразу виділявся напад. Швидкий, продуктивний з безнастанним гоном до воріт. П'ять наших нападаючих дезорієнтували їхню оборону, легко здобували терен. Мною пильно опікувались. До мене був прикріплений постійний «янгол-хоронитель». Правда, час-до-часу, в розпалі гри або для рятування ситуації де-інде забував за мене.

Українська публіка нетерпеливилася. Врешті, у повітрі залунало: «Україна темпо! Україна темпо! Україна грати, виграти!». У відповідь з-поза воріт польські вояки заскандували під диригентською паличкою якогось старшини: «Наша Поґонь добже ґраць, Українє ґолі даць!» Гра почала набирати гостроти. Часті постріли з обох боків виловлювали добрі воротарі. Перерва 0:0.

Під час перерви ми дістали ряд інструкцій від тренера, а від провідника Євгена Чучмана при виході на поле, як звичайно, напімнення: «Панове, ви знаєте пощо ми сюди приїхали. Не підведіть». Вони хвилювалися ще більше, ніж ми.

Друга півгра почалася нашим наступом. Противник, підготований, ліквідує наші атаки. Кільканадцяти хвилинне зусилля йде намарне. «Поґонь» — це твердий горіх. Крім того, «Поґонь» починає грати брутально.

Знову почулись скандовані вигуки: «Україна темпо! Україна темпо! Україна виграти!». Частіше підходимо під ворота і створюємо небезпечні ситуації. В одній з таких акцій мій вірний «охоронець» лишає мене на момент і біжить на допомогу іншим. Він думав, що нічого не станеться, але помилився. Цього моменту мені вистачає. Використовую подачу, мить... і провадимо 1:0.

Почулось на трибунах розчароване «А-а-а-а» чисельно переважаючої польської публіки. З наших партерів почулось протяжне «Є-є-є-є! Є-є-є-є!» Поки військовики очунялись, ми знову біля їхніх воріт. Ставало гомінкіше: тупотять ногами, на українському партері несамовитий ентузіязм, спонтанно повторюються вигуки, вимоги: «Україна темпо!» Шаліють! «Україна темпо! Не спочивати. Україна темпо!» Вони і ми мали одне бажання: перемогу увінчати ще одним ґолем!

Але на цьому не скінчилося. Щойно тепер гра загострюється з обох боків, темперамент підвищується. В контратаці — тактична наша помилка захисників і поґанячі зрівняли рахунок. Стан 1:1.

Нерви у всіх напружені. Військо знову скандує: «Поґонь, Поґонь, стшеліць друґєґо! Поґонь, виґрацьі!» Публіка з трибуни підтримує їх. Наші партери не замовкають, часто не було чути свистка судді. Хто здобуде рішальні ворота?

Збоку, недалеко воріт противника, стояли керівник Є. Чучман, клюбовий лікар Кашубинський і тренер Мора. Мора використав хвилеву тишину і ще не встиг крикнути до нас: «Грати твердо, але спокійно», як в цьому моменті прискочили до нього два «тайняки»-поліцаї у цивільному одязі, скрутили йому руки назад і виштовхнули поза бігову доріжку. Те саме зробили і з Є. Чучманом.

Ми знову під їхніми воротами. Я висунувся зовсім наперед. Дістаю далеку подачу. Маю сконтрольований м'яч при нозі. Коли я вже був рішений на удар, один з їхніх захисників почав мене явно, недозволено, відштовхувати. Суддя чомусь цього не помічав. Позиція не була ще вигідна, однак таки рішаюся на удар по воротах. Та я не встиг зробити і півобороту, як сильний удар його п'ястука гепнув у мої уста. Хлинула кров. Від несподіваного удару я захитався і упав. (Як пізніше я довідався, це був плютоновий, підстаршина польської армії Ґабара). Підбігли мені «на поміч» ті «тайняки». Це була Юдина поміч. Один з них приложив мені вогкий рушник до уст, а другий звернувся до своїх, мовляв, живий, усе гаразд. Це був сивавий уже пан, провідник «Поґоні» Бідзінскі. Він додав: «Ніц му нє бендзє». Він підвів мене з землі, схватив за сорочку, притягнув до себе, тоді головою батярським триком, т. зв. «биком» ударив мене в ніс. Я повалився на землю вдруге. В голові зашуміло, на мить я втратив притомність.

Безперебійне «Україна темпо! Україна грати!» та близький рев розпаленої солдатні: «Поґонь, друґєґо, Поґонь, друґєґо» протверезили мене. Виграти, необхідно виграти. Не знаю, де стільки припливу нової енергії взялося у мене, але я скочив на ноги і пірнув у вир боротьби. Мій прихід збентежив противника, хоч лише на момент. Ось, ось кінець гри. Нагло я знову в дуелі самна-сам з «плютоновим», втретє. Серце молотом ударяє в грудях, клекотить, не вистачає духу. Але це останній шанс. Секунди минають. Трибуна завмерла. Чую глибокі, прискорені віддихи про-

тивника. Ще і ще мить напруги, ще один крок і цього вистачає. Роблю останнє зусилля, охороняю м'яч тілом і гострий прицільний постріл у лівий кут воріт. Вирішальні ворота. Радість і задоволення перемоги двобою охопили мене, як рідко коли. Рахунок 2:1 на нашу користь.

Розлючені «богатежи» ринули на стадіон. Шовіністична стрийська вулиця дала волю своїм пристрастям. Почали нас усіх бити по ногах і штовхати. З другого партеру надбігли наші стрияни і друзі з Синевідська нам на оборону. Пахло кровопролиттям. Офіцер Карвовскі, остерігаючим пострілом з пістолета, стримав розлючену юрбу, але не зовсім. Нам не давали спокійно вийти з поля до роздягальні. Товпилися на біговій доріжці у два ряди і кожного з нас, що пробігав, кресали, як хто міг. На трибуні, над входом до роздягальні, у т. зв. льожі, стояв гурт старших поважних «добродіїв». Вони прощали нас лайкою. Спереду (хто б подумав!) з мельоніком на голові і з парасолькою в руці стояв той «обиватель» з ранішнього обходу процесій, що так ревно бився в груди і з великою побожністю співав «Пане Єзу змілуй сє над намі!».

Коли я з Осипом, моїм братом, досить щасливо пробігли доріжку, нам дісталось лише кілька ударів при самому вході до роздягальні. З льожі впав на мої плечі удар парасолі, аж дроти в ній затріщали. То мене вперіщив ранішній богомолець, шляхтич у мельоніку. Вчив розуму, або, як писав наш пророк Тарас «Щоб дурень знав, як волю шанувати!»

До краю втомлені, зневажені, побиті ми в закритих повозках, на які падали хмари каміння, швидкою їздою щасливо добрались на станцію.

У ЛЬВОВІ

Польський понеділковий ранній спортовий журнал «Телеґрам Спортови» обширно звітував тяжко здобуту перемогу СТ «Україна» в Стрию. Ні словечком не згадали про побої. Український спортовий тижневик «Змаг» докладно описав нашу виправу, гостро критикував клюб «ВЦКС «Поґонь», суддю, адміністраційні і спортові власті за допущення хуліганства.

Під час нашої неприсутности у Львові, наші наколесники у двобою з ВЦКС «Чарні» зуміли вихопити від них пальму першости области. Вони перемогли в усіх їздах на трасах. Такими показниками-завершеннями вони здобули популярність, пошану і признання не тільки серед громадськости Львова, але й також всієї країни.

Від ранньої весни до пізньої осени вони змагалися у коротких і довгих, наскрізь виснажуючих, конкуренціях, здобуваючи перемоги одну за другою. Не було їм противників. Лиш один раз лідер Іван Бабій зазнав поразки у змаганнях за чашу Східніх Торгів і неофіційний Чемпіонат Польщі. Його випередив олімпійський

Команда наколесників «України». Стоять зліва: М. Івасів, Д. Буцик, С. Лата, М. Степаняк, І. Бабій.

наколесник і першун Польщі Стажинскі. Участь у тих високопрестижевих суперництвах брали спеціяльно спроваджені з усіх закутин Польщі передові польські наколесники.

Особливою прикметою наших наколесників була їхня дружба і побратимство. Їх завжди бачили разом, вони разом змагалися, разом відвідували імпрези і дружили поза спортом. Користувалися двома домівками: однією на вулиці Льва Сапіги (домівка СТ «Україна»), друга в підприємстві їхнього лідера і «душі» ланки Івана Бабія.

На майдані «Сокола-Батька» кожного року влітку товариство «Луг» (пожежно-руханкова організація) відбувало з'їзди: крайові, районові, міські. Цьогорічний з'їзд почався ще в суботу з різними руханково-спортовими виступами. Головною атракцією в неділю була маніфестація з дефілядою, гуртовими вправами і віддаванням звіту. З усіх закутків Галичини з'їхалися луговики в уніформах, щоб заманіфестувати свою організованість і силу.

Саме після лугових святкувань в неділю вечором відбувся матч з торішнім першуном Львівської области ВЦКС «Чарні». Змагання виграли ми, з рахунком 3:0. Наші можливості осягти перше місце значно зросли. Ми йшли великими кроками вперед.

У ЯРОСЛАВІ

Після переконливої перемоги над претендентом на перше місце «Чарні», в наступну неділю з повною надією на дальший успіх їдемо до історичного, найдалі висуненого на захід, українського міста Ярослава на розігру з ВЦКС «Оґніско». «Оґніско» — це теж військово-цивільний клюб. Хоч українці в Ярославі не проявляли більшої спортової активности, все таки на цю гру прийшла досить велика кількість українців. Для нас, львів'ян, вони зробили велику несподіванку. Вони показалися дуже голосними і в бойовому настрої. «Україна, темпо! Україна, грати! Україна, темпо!» — пронизувало повітря всі 90 хвилин.

Гра була гостра і теж брутальна, часто переривалась неспортовою поведінкою господарів. Нерви наших змагунів не раз були вичерпані. Деякі з нас глибоко переживали цей розгул, особливо наші захисники. Вони обурювались на цю неспортову гру. Іван Мікльош і брат Осип зверталися до керівників дозволити їм себе обороняти. Провід не дозволяв йти на провокації, наказ не грубіянити, що б там не було! Треба продемонструвати свою перевагу, залишитися спокійними. Розігравати тільки технічно, бути спортовцями.

Гра затягалася. Здавалося, що граємо не приписаних 90 хвилин, а дві години. Тут ще поза справжньою брутальністю, на що ми відповідали неуступчивістю, показалося щось нове, якесь «зачароване коло». Але, як звичайно бувало на матчах з військово-цивільними клюбами, приходили одна-дві чоти війська і півколом розташовувались за ворітьми. Щоб підбадьорювати своїх улюбленців, організовано вигукували заздалегідь підготовані гасла. Першу півгру зіграли в нічию 3:3. Дві третини другої — схожі до першої, співвідношення м'ячів безрезультатне. Проте ми наші надійні козирі залишаємо в запасі на останні хвилини. Наші нападаючі не підведуть, хоч тут суддя часто вбачав положення поза грою (офсайд), коли ми наближалися до карного поля.

Вкінці атакуємо з подвійною енерґією. Тоді я й правий крайній нападу Маґоцький відступаємо з лінії атаки. До нас приставили були «охоронців», а вони, не зрозумівши нашого маневру, подалися за нами. Хотіли затримати нічию. Вже не квапляться загострити гру, займалися передачами впоперек поля. Скористалася з нагоди наша ліва сторона атаки. Лівий крайній, Богурат, повів м'яч вперед, передав Мікльошові, той Петріву (Петрів — видатний технік ще з давньої славної трійки Кобзяр—Лисик—Петрів) який обіграв одного, а за момент і другого захисників. Мікльош перехопив горішню подачу і головою післав м'яч у кут воріт. Ґоль був чудово і прецизно переведений. Вислід 4:3 в нашу користь.

Серед більшости публіки — приголомшення. Різко прозвучав військовий наказ: «Бачносьць! (Струнко!(Компанія (сотня) кроком руш!» Військо відходило. Кінець гри. На жаль, прихильники

«Огніска» не змогли гідно визнати нашу перевагу. З усіх сторін на поле вдерлися заколотники. Для самозахисту ми збилися докупи. Зненацька почулось суворе: «Геть! Якщо діткнеш — смерть!» Нас обступили шість військовиків. Кожний з них тримав руку на рукоятці багнета. З їх облич пробивалася рішучість. Закон польського війська забороняв легковажне виймання багнетів з піхов: у випадку виймання вояк мусив його вжити. Юрба про це знала. На вид їх рішучої постави — розійшлася. Один з наших оборонців звернувся до нас в українській мові: «Проходьте, панове, спокійно до убиралень, захистимо вас». Це були наші українські селянські хлопці у польському війську.

З вдячности ми попросили їх повечеряти з нами. Вони чемно, але рішуче відмовилися. Їм закон у службі не дозволяв.

У поворотній дорозі до Львова кур'єрський потяг зупинився в Перемишлі. До нашого вагона вбігли сяновики — вітали з перемогою. Які ці сяновики чудові хлопці! Скільки в них щирого, неудаваного прив'язання і любови до нас! Яка дружба!

Останній виграш з «Огніском» приніс українцям перше місце в табелі ігор ліги. Та СТ «Україна» не могло спочивати на лаврах. Треба було далі охоплювати щораз ширші кола молоді, включати їх у дитячі, юнацькі й молодіжні відділи: гокей, спортові ігри, відбиванку, бокс, ручний м'яч, кошівку, футбол і наколесництво. Були забезпечені всі потрібні умови для плекання високоякісного аматорського спорту. Всі ланки поповнювались щораз то більше молоддю, під проводом досвідчених виховників.

Ще ніколи досі не було виплекано стільки молодої зміни з гокею, спортових ігор, а теж футболу, як за останні три роки. Для юнаків розігрувалася «Чаша молодих» (14-15 років), для дорослих (15-17 років) — «Чаша дорослих». Згодом вони мали б бути взірцем для всього українського футболу. У футболі юньйори, під проводом М. Бутеля, осягнули високий рівень у Львівській окрузі і здобули лідерство.

В ланці спортових ігор брали участь виключно учні середніх українських шкіл, у боксерській ланці — здебільшого робітнича і реміснича молодь.

У тому біжучому році футбольна ланка поповнилась двома здібними надійними гравцями, а це Степан Романець, з перемиського «Сяну» і студент Львівської політехніки Євген Хомишинець зі Стрийської «Скали». Обидва значно підкріпили нашу футбольну команду: С. Романець — в дефензивній формації, а Євген Хомишинець — на позиції півлівого нападу, на місце вибулого через тривале ушкодження В. Магоцького. На превеликий жаль, Євген після кількох ігор захворів на запалення апендикса і в молодому віці помер. Вічна йому пам'ять!

У літній перерві в розіграх за першість провід СТ «Україна», як і кожного року, використовував запрошення обласних команд

зіграти матчі для пропаґандивних цілей, а теж для «зміцнення каси». Нас запрошували до майже всіх більших міст і містечок у Галичині, де існували українські, польські і жидівські клюби, команди кляси «А». Вони вважали за велику честь гостити в себе влітку нас, як ліґову силу. Ці виїзні товариські зустрічі дуже причинилися до популяризації українського футболу на ЗУЗ як серед українського, так і серед польського населення.

Часто українські футбольні клюби (а це бувало в багатьох місцевостях области) ніяк не могли подолати місцеві польські фабричні районові чи то піввійськові команди, в яких звичайно змагалися фінансово добре забезпечені напівпрофесіоналісти, привезені з корінних польських земель, де спорт, особливо футбольний, був дуже розвинений. Ті виїзди, одначе, були тяжкі і в зародку небезпечні, з огляду на те, що ми не знали добре терену, ані можливостей даного клюбу. Такі розігри ми називали «пропаґандивними».

ПРОПАҐАНДИВНІ ГРИ

Чортківський УСТ «Чайка» (докладніше голова Є. Дерій і студенти Львівського правничого факультету, які складали стрижень клюбу) давно вже мріяли про те, щоб колись поміряти свої сили зі славними львів'янами. А що їх скромні фінансові спроможності були невистачальними, вони домовилися з місцевим футбольним польським клюбом КОП (Корпус Охорони Поґраніча) відбути подвійну дводенну спортову імпрезу. КОП — це виключно військова футбольна команда, що складалася у ста відсотках з військовозобов'язаних, кращих, амбітних і талановитих польських футболістів із Західньої Польщі. Вони на відтинку кордону між СССР, Румунією і Чехо-словаччиною відбували свою загальну військову повинність із станицею у Чорткові. Зрозуміло, що в їх лавах були лише уроженці поляки, як надійні і боєздатні футболісти, які користувалися спеціяльними привілеями і вольностями; за виграний матч, наприклад, діставали два вільні від занять дні. За таких догідних обставин їхня команда, найкраща в районі, не знаходила гідного противника. Вони торощили на дорозі все. Тому радо відгукнулись на пропозицію місцевих українських спортовців. В дійсності гра львів'ян із «Чайкою» мала б тільки бути зовсім другорядною.

Дванадцятого липня, у свято Петра і Павла, їдемо до Чорткова. Була субота. Усі ми в доброму настрої. Два наші майстри, Воробець і Маґоцький, не змогли звільнитися від занять (вони складали маґістерські правничі іспити), а тому мали прибути на матч з копістами на другий день, тобто в неділю.

Та яке було наше розчарування, коли ми не могли сісти до ваґона. Всі ваґони були переповнені львівськими перекупками, які торгували вроздріб городиною, сиром, молоком, овочами, і були

відомі зі своїх гострих язиків. У захвалюванні свого товару, в суперечках з владою (поліцією) їм ніколи не бракувало соковитих висловів, а то й прокльонів. Між горами кошиків, скриньок, мотлоху і різних причандалів ніде не було ні одного вільного місця. Перекупки до вагонів нас не впускали, а одна з них навіть лаялася, мовляв «дармоїди-фацети, можете їхати завтра!» та нам щастя сприяло. Між ними були теж і наші українки, які були не в менше бойовому настрої і не менш «тяті» на язик. Пішла між одними і другими за нас сварка, зчинився галас, метушня, летіли понад головами кошики і всякі інші причандали. Кінець кінцем, з тяжкою бідою знайшлося місце і якось усіх нас примістили.

І тут ми вшанували й привітали з «Многолітствієм», з днем народження нашого нинішнього провідника поїздки Петра Харака (Євген Чучман залишився у Львові). Було свято Петра й Павла. По вагоні понеслося гучне «Многая літа!».

Про квартири й харчування у Чорткові подбав наперед голова клюбу, адвокат Є. Дерій. Усі були розміщені по приватних квартирах. Мене й Осипа забрали на хутір до місцевого спортового діяча. То була велика хата з гарним садом і ставком, до якого вливався потік біля млина.

В хаті, яка містилася недалеко станції, нас вітали його дружина, дочка і (несподіванка!) композитор Василь Безкоровайний з дочкою Нілею. Наш маестро пригадував собі нас — мене і брата Осипа. Він пізнав мене торік у Львівському оперному театрі, під час концерту львівських шкіл, що виступали в з'єднаному студентському хорі під диригентурою композитора Філярета Колесси. Молода, чорнява, з карими очима, дочка господині дому подала мені руку і своїми гарно скроєними устами з солодким усміхом запрошувала нас до столу, до обіду. Після обіду панночки запропонували купіль у млинівці. Зараз за садом серед віття розлогих плакучих берез, які хоронили перед гарячими промінням пополудневого сонця, спокійно кружляло плесо чистої води.

Хоч довге перебування у воді перед грою недоцільне, але ми охоче скористалися пропозицією, тим більше, що до ріки Серету було задалеко йти. Щоб розслабити м'язи, ми лягли на берег. Лежали з годину в блаженному безрусі.

Довго в воді ми не перебували. Панночка з карими оченятами, з насолодою купаючись, відхилила гілки берези і, звертаючись до мене, сказала:

— Це ви, такий спортовець, боїтеся води! Може не вмієте плавати? Ходіть, навчу вас,— і при тому розсміялась.

— Ні, — кажу,— через кілька годин починається наша гра. Хіба опісля.

— Що це ви! Увечорі в клюбі влаштовують великий парадний баль. Хіба може й танцювати не вмієте?

Ми обоє щиро розсміялися.

О пів до п'ятої ми переодяглись у домівці УСТ «Чайка» і вантажним автом від'їхали на спортовий майдан, поблизу касарень

КОП. Нашого тренера з нами не було. Для дезорієнтації нашого завтрашнього противника, ми рішили змінити на сьогоднішньому матчі тактику гри, а в тому і позиції деяких гравців. Не докладати зусиль до виграшу з «Чайкою». З усією певністю нашій грі будуть приглядатися копісти. Мене призначили грати захисником, а я — вроджений нападаючий. Як же ж мені грати на тій позиції?

— Пане Скоцень,— звернувся до мене провідник, Петро Харак,— ви прямо не уявляєте собі, що тут діється. Кожний з чортків'ян тремтить за завтра. Треба не показувати того, що уміємо. Покажемо завтра.

Мирюся, годжуся. На полі привіти від УСТ «Чайка», від української громади, виміна прапорчиків, а великий букет квітів для нас вручила наша кароока красавиця, що ще недавно пробувала мене вчити плавати. Публіка вітала нас ентузіястично.

У грі вже в першій частині чаєнята доказують, що з ними не можна жартувати. Їх гострі атаки могли навіть принести їм успіх. Їхній лівий крайній нападу, М. Бачинський, сміливо пробував пройти наших захисників, але його випади не дуже йому вдавалися. Незважаючи на те, що ми, нападаючі, граємо сьогодні в захисті, але ми вміємо в зародку ліквідувати його небезпечні рейди. Тим часом постріли наших нападаючих успішно виловлював звинний воротар, П. Войтович. Особливою остоєю господарів і мотором усіх акцій був атлетично збудований, з добрим володінням м'яча, центральний півзахисник, сьогоднішній у Торонті священнослужитель, о. Остап Ґошуляк. Він встигав не тільки посилати у бій своїх чаєнят, але й зумів будувати оборонні позиції при небезпечних наших атаках. Особливо вдавались йому двобої з нашим нападаючим, Ясьом Мікльошем.

Одначе через брак дійової напруги, темпа, блискавичних акцій, гострих проривів, гра не є грою в повному розумінні цього слова. Хоч пишається красотою комбінацій і технічною досконалістю, проте глядачі не вдовольняються нею. Вони прагнуть пережити все емоційно.

Граємо заплянoвану гру, яка проходить здебільшого в ширину поля, з підкресленням показати технічне, комбінаційне вміння. Ми не збирались атакувати ворота противника. Друга півгра не внесла нічого нового. Чаєнята видихалися, їхній ривок згас, акції вже не мали тієї сили, що в першій півгрі. Глядачі відверто нудьгували. Між ними ми бачили багато вояцтва.

Наші кінцеві випади на їхні ворота дещо їх насторожили. Ще одна атака, далекий сильний постріл їхній воротар не в спромозі зловити, він відбиває, а Осип в бігу добиває. 1:0. Скромний результат був віддзеркаленням цієї товариської зустрічі. Грімким «Слава!» закінчено на вигляд гарну товариську зустріч.

По закінченні підходили до нас «хитрі» студенти, уважно питали:

— Що це з вами, панове? Якщо будете так завтра грати, ми тремтимо за ваш престиж.

З побуту «Україна» в Чорткові: бенкет-вечерниці.
Посередині сидить О. Скоцень

— Не хвилюйтеся,— запевняли ми їх.

— Дай Боже,— відповідали вони з прихованим сумнівом.

У нашій ясно освітленій хаті панував безжурний настрій. Панянки грали на дві руки віденського вальса. Композитор В. Безковайний сидів біля великого концертового фортепіяно задуманий.

— Щось мені сьогодні не ведеться, подібно як і вам сьогодні в грі. Панове спортовці,— промовив,— уважайте завтра. Завтрашній матч — це наш іспит, це маніфестація українських почуттів. Крім місцевих українців, приїжджають селяни з сіл, хуторів, робітники з дальших і ближчих місцевостей оглядати подвиги далеких, романтизмом овіяних львів'ян.

Зрівноважений, однак розчарований господар дому приготовляв напитки. Пані заявила, що вечері не буде, бо всі йдемо на гостинний бенкет і баль до домівки. Тепер лише легка перекуска.

За столом настрій змінився. Всі випили перший тост за львівських спортсменів, другий — за господарів, а третій — за гарних панянок. Подали холодні закуски, потім розкішний торт з кавою.

Зібране товариство вже чекало на нас. Ми вийшли всі разом. Зараз же по виході на подвір'я панянки почали стрічку настроєвої пісні «Дві зіроньки мої, дві чудні дорогі, світять в моєму вікні. Це твої оченята, дівчино моя... що сміються і плачуть щоночі й щодня». І далі йшло: «Зіроньки сіяють, тебе виглядають, коли ж, ах коли ж, ти прийдеш?» А потім, аж до самої домівки — жарти, співи, весела розмова.

Спільна вечеря була добра. Панували веселий настрій, безжурність. У вечірці брали участь місцеві «батьки народу» — різні суспільно-культурні діячі, студенти, молодь. Всі промови були на одно «копито» — все крутилося навколо похвал, закликів і патріотичних слів. Ми слухали, та, правду сказати, наші думки були при танцях. Юність, молодечий запал — говорили іншою мовою.

Врешті заграла оркестра. Наш провідник зарядив збірку команди і повідомив, щоб ми всі о годині одинадцятій були в ліжках, з уваги на завтрашній матч. «А зараз — приємної, гарної забави!» Брата Осипа вважали одним з кращих танцюристів у нашій команді. Він запросив нашу пані дому до першого вальсу і так почав вечірку. Дівчата, прив'язані до своєї «стріхи», раділи приїздом гостей. Звичайно, ми не дозволяли їм сидіти бездільно.

В одинадцятій годині ми залишили чортківську розбавлену громаду і приятелів.

Другого дня, в товаристві панянок, після сніданку ми пішли до церкви. Потім зібралися у домівці, звідки о четвертій годині вантажним автом поїхали на майдан. Зі Львова приїхали наші змагуни — Воробець і Маґоцький.

На майдані — маніфестація українського народу. Великий вигін біля спортового грища забитий — повно фір, повозок,

УСК «Зоря» (Калуш) — СТ «Україна» перед товариським матчом в Калуші 1937 р.

вантажних та відкритих авт, легкових авт, що ними приїхали польські дідичі і службовці з поблизьких містечок. Довкола поля знову куди не глянеш справжній вінок міниться кольорами райдуг. Це з поблизьких сіл дівчата й хлопці в національних строях. Українці з нетерпінням чекають виходу нашої команди. Вітаємо публіку гучним «Гаразд!». У відповідь розноситься протяжне «Сла--а-а-ва!»

Поле — те саме, на якому грали вчора. Це для нас один із плюсів. Ми познайомилися з ним уже вчора. Виступаємо в реґулярному складі.

Суддя дав свисток. Відразу демонструємо швидкі атаки й удари по воротах. Поки що м'яч попадає або в руки воротаря, або в перекладину, або попри стовпці. Наші блискавичні акції, швидкі точні передачі, постріли («бомби») — для військовиків велика несподіванка. Поки вони очуняли, ми вже здобули два ґоли. Повністю володіємо на полі. Наша твердиня — півзахисники зовсім не допускають противника до голосу.

Такою раптовістю копісти були приголомшені. Мов зачаровані, вони безрадно кидалися в усі боки, не знаючи як вийти з цієї матні. І те все в перших хвилинах. Вони намагаються отрястися з першого заскочення, але даремно. Їхні прориви були ліквідовані в зародку. При стані 2:0, вони ще надіялися зрівняти рахунок. Підійшов момент, я дістав м'яч від Гошовського, біжу з ним кілька метрів і далеким пострілом підвищую рахунок на 3:0.

Публіка, що бачила нашу гру вчора, була немов заворожена. Щойно трикратний свисток судді, що сповіщав перерву, збудив з летаргії маси глядачів. Одні оплескували з захопленням, інші від задоволення підстрибували. Не могли повірити.

У другій півгрі українські глядачі, немов пробудилися зі сну, щораз голосніше домагалися підвищити рахунок. Їм не довелося на це довго чекати. Через кільканадцять хвилин демонструємо прориви то лівим, то правим краями, виходимо один на один з воротарем і здобуваємо четвертий і п'ятий ґоли.

Вислід 5:0 — це не виграш, а розчавлення суперника. Проте не даємо їм очунятися ні на хвилину. З не меншою силою і завзяттям продовжуємо наступ. Ми з такою непоступливістю і волею перемоги атакуємо ворота КОП, що увесь час м'яч на їхньому полі.

Вже під кінець матчу «КОП», який зовсім не резиґнував з гри, навіть час від часу проривався, за всяку ціну хотів принаймні здобути «почесного ґола». І тут знову я перехопив м'яч, провів глибокий рейд, обіграв півзахисника, одного й другого захисників і вдарив, але в перекладину, аж висохле на сонці вапно посипалось на землю, а він, м'яч, як той послушний собака, повертається до мене назад; мала поправка — і м'яч у сітці. Це й було завершенням поєдинку із чванькуватими польськими вояками. Розгром бундючної команди «КОП» у місці його осідку і на його майдані ввів українців у нечуваний ентузіязм. Оклики «Слава Україні!», «Слава українським футболістам!» довго, довго не вгавали. Чаєнята і їхні прихильники розціловували нас, несли на руках як витязів, переможців. В захопленні, з розпростертими руками підбіг до нас господар дому: «Батяри, батяри зі Львова, обманули тут нас усіх!»

На станції у Львові привітала мене Лялечка-Міля, яка в товаристві свого батька очікувала вже мене.

*

Швидко проминув літній вакаційний час. Перед нами намічені гри, друге коло першинської тури. В наступних трьох тижнях ми мали зіграти три матчі за першість. Один з них вдома, а два виїзні — «Ресовія» (Ряшів) і «Корона» (Самбір). Ми спокійно чекали найближчої неділі. Нашим гостем мав бути ГКС «Чувай» (Гарцерскі Клюб Спортови), спортовий скаутовий клюб з Перемишля.

У день гри відбувалися теж перегони наших наколесників за першість Львова з претендентами на чемпіона «Чарні». Їзда на трасі 100 кілометрів починалася та кінчалася (старт і мета) на Янівській шосейній дорозі, в північно-східній частині міста Львова, близько Левандівки. Прибуття на мету перших наколесників передбачувалось приблизно за 2-3 години. Саме на цей час припадав початок нашого розіграшу з «Чуваєм». Усі ми, гравці, рішили бути на меті. Справді вони приїхали раніше. Ми зустрічали наших наколесників ентузіястичними оплесками і радісним окликам не було кінця.

Вітаючи їх з перемогою, ми припізнювались на гру. Майстри боксу, Е. Пащин і А. Білий, доставили усіх нас на стадіон в таксі.

Згідно з футбольними правилами, опізнення гри дозволялось на п'ятнадцять хвилин. За кілька хвилин ми були вже готові. Перемиські гарцежи оспорювали початок змагань. Вив'язалась дискусія з суддею; він вказував на закон і на неправильне їхнє становище. Врешті вони погодилися, і ми почали гру з запізненням.

ГКС «Чувай» — це футбольна польська гарцерська (скаутова) команда, але в ній брали участь теж і не-гарцежи. Треба з усією об'єктивністю підкреслити, що це був один із зразкових і справді джентельменських футбольних клюбів. У поведінці, а також на футбольному полі, вони суворо дотримувалися спортових законів і дисципліни. Це був дійсно один з найбільш шанованих польських клюбів в окружній Лізі. Вони теж часто неочікувано показували високу клясу гри, тим то важко було передрікати результат.

Якщо описувати перебіг гри, треба ствердити, що від першого свистка судді до фінального, це радше був розгром гарцежів у буквальному розумінні цього слова. Їхні початкові атаки не увінчалися пострілами і головне належною тактикою всієї гри. Втративши 3-4 воріт, вони тим самим втрачали наступальний дух і цим давали перевагу своєму захистові. На них сплила злива безперервних наших наступів, проривів і бомбардувань їхніх воріт. Це було дослівним повторенням нашого чортківського наступу проти копістів, лише в далеко більшій напрузі і в кращому стилі. Лише за час першої половини я сам післав м'яч у сітку аж сім разів. Не краща картина була для них і в другій півгрі. «Чувай» лише те й робив, що захищався. Це був непередбачений образ їхньої жахливої поразки. Нам легко довелось пробити ще п'ять ґолів. Результат 12:0 на нашу користь. Дванадцять до зера! Це у футболі нечуване, неймовірне явище в тій самій клясі.

Здобувши аж сім підряд воріт, я висувався на чоло як найкращий нападаючий Окружної Ліґи. Мені було надано почесну назву «Король стрільців», а зацікавлена цією сенсаційною перемогою преса, радіо і спортові власті по-різному коментували цей такий високий розгром. Багато з них находили оправдувальну оборону. Одне було певним: «Чувай» виступив у повному складі, змагався жертвенно, з бажанням перемогти.

Суддя, знаний із своєї справделивости, жид Р. Курцвайль, проводив гру сумлінно і безсторонньо. Коли б усі наші розігри були проваджені так сумлінно, чесно і безсторонньо, то СТ «Україна» давно вже була б у Державній Польській Лізі серед 12-х найкращих!

МАТЧ З ВЦКС «ПОЛЬОНІЯ» — РОЗПОВІДЬ СУДДІ Ю. ЗЕМАНА

У княжому городі — місті Перемишлі — існували в Лізі два польські футбольні клюби ГКС «Чувай» і ВЦКС «Польонія». Цікавий своїми плодами був наш наступний матч з «Польонією». Ста-

діон «Польонії», розташований недалеко ріки Сяну, поблизу мосту залізничної лінії Львів — Перемишль — Краків. Неодноразово під час гри потяг чинив типовий гул — грюкання на мості розсівав увагу всіх учасників гри.

«Польонія» — грізна, тверда, технічно агресивна команда. Вони не грали брутально, може засвоїли собі цю прикмету від свого сусіда ГКС «Чувай». Вправді матч був упертим, однак нам пощастило переграти перемиських футболістів. Трудно доводилося відбивати їхні атаки; вони грали у себе дома, перед своїми симпатиками і публікою. Нападали майже всією командою, невпинно, мали деякий час перевагу. В одній грізній ситуації близько наших воріт, м'яч вдарив руку нашого захисника. Карний удар. Наш воротар відбив, але першим встиг до м'яча перемишлянин Дутко (українець в рядах «Польонії»). І так він з близької відстані відкрив рахунок 1:0. Але вони не довго радувалися успіхом. Решта боротьби належала до нас. Розгніваний брат Осип, який грав у захисті і саме йому «настрілили» руку, самітньо перейшов дослівно усе поле, обіграв усіх півзахисників і далекою, несподіваною «бомбою» вирівняв стан.

У другій півгрі передбачали довгу, виснажливу боротьбу. Але виявилося не так. Ми розіграли швидку комбінацію на правому боці атаки. Маґоцький пройшов з м'ячем (це не вперше в нього) аж до самого кутового прапорця. Кинулись до нього захисники, а мене залишили, і тут я використав маленьку їхню неувагу. Блискавична дія, короткий старт, гострий постріл, і ми провадимо 2:1. Польоністи діють твердо, а той надто різко. Суддя, одначе, досить об'єктивний, диктує покарання. Рознісся невдоволений крик на трибунах: «Сендзя кальош! Сендзя тхуж! Сендзя канаркі доїць, бикі поґаняць!» Публіка була незадоволена, бо виявилося, що арбітр некваліфікований. Їм у відповідь голосно і рівномірно скандують українці: «Україна, темпо! Україна півтузіна!». Ми продовжували насідати. У кінцевому результаті воротар «Польонії» пропустив ще один ґол. Поїздка була вдалою!

Краківський швидкий потяг приходив до Перемишля пізно вечором, і ми мали досить часу, не поспішаючи, спокійно повечеряти у земляка Кузишина. Тут ми познайомилися з членами проводу СТ «Сян», які беззастережно вірили, що «Сян» в заключному — вирішальному матчі цього року посяде першість своєї кляси і у фіналі увійде до Окружної Ліґи.

Вдоволені, ми подалися до потягу. Всіли до найближчого вагона, розташувалися в ньому. В одному майже порожньому купе сидів одинокий пасажир. Був це знаний нам усім обласний футбольний суддя, жид Юзеф Земан (знаний під звичайною кличкою «Юзьо Земан»). Він працював високим урядовцем в Управлінні державних залізниць. Був малого росту, не мав ні одного волоска на голові. Але це був незаперечний авторитет в арбітражі — справедливий, суворий, вимогливий. Він їхав з Ярослава, де проводив матч. Він спитав нас про результат, і коли

ми сказали, що виграли з рахунком 3:1, то він не здивувався. Він завжди з признанням висловлювався про українських футболістів і нашу команду. «Ви повинні осягнути місце лідера в табелі. Польський клюб «Чарні» — претендент і фаворит на першуна — менше заслуговує на це почесне звання; при цьому «Юзько» зробив кислу міну і махнув рукою.

«Часто арбітри в торішнім сезоні,— говорив він,— робили помилки і недвозначно впливали на результат. Лише інколи вони були дискваліфіковані. З уваги на це останньо збільшено кількісно число вишколів і теоретичних семінарів. Все-таки, мимо всіх заходів, нам бракує висококваліфікованих і чесних суддів.

Ми його з цікавістю слухали. В часі нашої розмови один з нас запитав його, чому він ніколи не судить гри «Гасмонеї». На згадку про «Гасмонею», Юзьо скочив, як ошпарений. Вже більше в житті не буду судити «Гасмонеї,— промовив він нервозно.

— Чому,— засипали ми його питаннями.

— Не рятуй дурня з клопоту, бо він ще й тебе втягне, от чому. Вони, тобто «Гасмонея», думали, що я, як жид, буду судити так, як вони хочуть. Але вони грубо помиляються. У суддівському мундирі я передовсім суддя, а всі інші справи — річ другорядна. Пригадуєте відвідини Львова президентом Польщі Ігнацим Мосьціцким? Він переїжджав в дорозі до Варшави через Перемишль. У Перемишлі цей потяг викликав велику сенсацію. Станція була гарно вдекорована, на залізничному шляху повівали польські біло-червоні прапори. Гуділи паровози, вили сирени фабрик. Навколо стояла шкільна дітвора з прапорцями і квітами. Саме в той день гасмонейці розігравали чемпіонський матч з «Польонією». Мене призначили проводити цю гру. Тому що це була жидівська команда, я старався якнайсуворіше дотримуватися нашого суддівського правильника. Між командами було узгіднено не переривати перебігу гри під час проїзду президента. Коли розігравали матч, між публікою відчувалось напруження. Коли потяг загудів і зник, очі всіх гравців «Гасмонеї» звернулися в сторону залізничного мосту, куди проїжджав голова держави, шукаючи очима президентської сальонки. З цього скористала «Польонія», легко здобувши першого ґоля. Я відсвистав ґоля. Постали протести. Жидівські глядачі дивилися на мене із зневагою. Та найцікавіше з цілої тієї історії те, що то не був президентський потяг. Раптом насправді появився заквітчаний президентський потяг, і повторилось те саме: «Польонія» знову використала той момент і здобула вирішального ґоля, вигравши 2:0. Чи я в цьому винен? Після гри, в дорозі на станцію я пробував взяти фіакр. Здоровенний жид-фірман, глянувши на мене, підняв руку та «пальнув» мене в обличчя. «За те, Юзю, як ти провадив сьогоднішню зустріч,— прошипів він,— марш, ти паршивче, кудлаю, іди пішки. Втікай, і то швидко!» Хоч було доволі свідків цього видовища, але я був безпомічним. Та на цьому не скінчилося. На станції підійшов до мене жидівський «шматяр» (торгівець білизною)

і зі словами: «То за твоє сендзьоване, ... твоя маць», при тих словах лупнув мене дослівно в те саме місце, що й фіякерник. Я пробував знайти полегшу в ресторані. Зденервований, замовив один «глибший» коньяк в найближчого офіціянта, а той з іронією зміряв мене з голови до ніг і відрізав: «Іди до 'Польоні' у гості». З глибоким жалем у серці сів я до потягу і у вагоні-ресторані випив кілька чарок коньяку. Безпросвітні ідіоти!

— У Львові я затримався на Академічній вулиці. Тут, як знаєте, по радіо передають спортові новини і вивішують оголошення результатів ігор. Серед товпи висунулися якісь підозрілі два типи з семітським виглядом. «О, єст пан Юзьо, сендзя кальош,— крикнув радісно один з них,— тен, же пшеґрал дзісяй наш меч в Пшемишлю!» І знову «наділили» мене один з однієї, а другий з другої сторони здоровими поличниками».

Юзьо закінчив своє цікаве оповідання і, потупивши очі в підлогу, по хвилі запитав: «Що ж, панове, на це скажете?»

ДВІ ЧОРНІ НЕДІЛІ

На початок вересня була призначена виїзна футбольна зустріч із СК «Ресовія» в Ряшеві. Знову дорога Перемишль — Ярослав — Ланьцут — Ряшів, поміж мазурів.

У Ряшеві, як це вже було згадано раніше, публіка приймала нас вороже. З неудаваним ворогуванням ставилися до нас і самі футболісти СК «Ресовія». Про якусь відлигу у наших взаєминах не доводилось говорити. Якщо вона й була, то тимчасова і скоро кінчалась ще лютішим заморозком.

Українці жили тут у малій кількості. Вони працювали або мали свої малі підприємсва, але із зрозумілих причин їх не дуже було й видно.

Яка ж могла бути гра, який рівень, коли вже при першій нашій появі при вході на стадіон підлітки обкидали нас камінням, а публіка і поліція придивлялись цьому і не реаґували. Впродовж 90-хвилинного матчу на полі панували авантюризм і розбій. Не йшлось уже про виграш, йшлося про те, щоб захиститись перед фізичним ушкодженням. Кожний з нас уникав зудару з противником. Ми уникали зударів, лишали м'яч на призволяще, грали так-сяк. Ми мусили програти.

Перед нами був ще один останній чемпіонський матч. Дві точки були нам потрібні до остаточного посідання першенського місця в табелі. Про те добре знали на вершинах Обласного Футбольного Управління, і тому такий же прийом приготовили нам наступного тижня у Самборі.

ВЦКС «Корона» — Самбір — шовіністична команда. Це посестра «Ресовії», «Лехії» — Львів, «Поґоні» — Стрий.

Наші побоювання сповнились. Ми знову програли, ми мусили програти з ВЦКС «Корона». Суддя, під великим тиском, у

найкращому разі виконував ролю статиста або грав як дванадцятий член команди, як поляки казали: «Гуляй, брацє, як пан муві».

Дві чорні неділі й утрата таких важливих чотирьох точок привела нас у пригнічений стан.

Ще два матчі, які нам залишились до розіграшу, ми виграли. Але у табелі фаворит «Чарні» вийшли переможцями, здобувши першість Ліґи. Гіркоту треба було проковтнути і вдоволитися лише віце-чемпіонатом. На це польська висока влада дозволяла. Повторилася історія торішніх боїв.

Тієї осени очі українського спортового світу були звернені також на другу чолову українську команду УСТ «Сян» — Перемишль. Не пощастило львів'янам цього року, не повезло і сяновикам. У заключній фінальній зустрічі із сильною польською командою нафтового басейну ВЦКС «Юнак» — Дрогобич, сяновики програли. «Юнак», фінансований багатими нафтовими підприємствами, розпоряджав добрими, талановитими гравцями з західніх теренів Польщі. Нещасливо закінчили і сяновики напружену баталію за вхід до Окружної Ліґи.

Пальму першости области безапеляційно завоювали наколесники.

Кінчався футбольний сезон. Футболісти вішали форми і черевики на кілок, чистили і намащували, приготовляли ковзани гаківкарі. Щораз частіше виходили на арену боксери. Уся спортова активність переносилась на лід, на довколішні засніжені горби, у закриті спортові залі.

Ми, футболісти, брали активну участь у зимовому спорті, в усіх доступних видах, що їх нам пропонували. Я вправляв лещатарство, любив ковзатися. Ми теж були гарячими прихильниками наших команд гокею і боксу.

Гімнастична заля Української Академічної Гімназії на вулиці Льва Сапіги наповнювалась учасниками-любителями спорту. Деколи і ми, футболісти, надівали боксерські рукавиці і під проводом нашого кумира і майстра Антона Білого вправляли, а то й боролись.

ОЛЕСЬ КУНТІЙ

Був грудневий морозний вечір. В одному з найбільших спортових приміщень Львова, на вулиці Пелчинській (біля площі св. Софії), у найближчу неділю мав відбутися боксерський турнір між двома передовими суперниками округи СТ «Україна» і «Поґонь». Цей боксерсьикй бій викликав велике зацікавлення серед спортовців. Це була одна з помітніших подій у спортовому житті Львова.

Величезна заля була вщерть наповнена. СТ «Україна виступала у складі: Тизьо, Шолдра, Рудницький, Ощудляк, Левкович, Білий, Пащин і Помірко. Після привітальних формальностей розпочався поєдинок між учасниками з найлегшої ваги. Вони пройшли в нерішених результатах. Коли тяжкі ваги виходили на рінґ, то

більше загострювалася боротьба, підносилися настрій і емоції. Коли дійшло до Тоська Білого, тут справа була вже передрішена в користь нашої команди. Потужно, з бравурою виступив Євген Пащин і, як звичайно, виграв своєю раптовою атакою — «нокаутом». «Ведмідь»-Помірко у важкій вазі впорався і випунктував свого партнера. Результат 12 — 4 на користь СТ «Україна». Глядачі гамірно залишали арену.

У вестибюлі я наткнувся на середнього росту атлетичної будови, з приємним усміхненим обличчям левандівчанина Олеся Кунтія. Дивно, що він тут шукає? Я його знав лише з вигляду, більше знав його сестру, яка ходила зі мною до української школи на Левандівці. Його мати, вдова, лишилася з ним та з молодшою від нього на десять років сестрою. (Його сестра і я були ровесниками). Час до часу він ходив до ТСЛ, вправляв там на повздовжньому брусі. Трохи згодом пристав до гурту шибайголовів-легкодухів, чи як їх по-вуличному звали «кіндрусів», «цваняків», а на Левандівці «небесними птичками». Це щось в роді канадських чи американських «гіпісів», з тією лише різницею, що «кіндри» вдягалися чистіше і більш охайно. Вони були знані як постійні п'яниці і заколотники, часто були в колізії з поліцією за свої «ґранди» (бешкети). Ні в церкві, ні, тим більше, в «Просвіті» Олеся Кунтія ніколи не бачили. Чи говорив по-українському? Звичайно, що говорив, і то добре, хоч українською мовою йому не виходило говорити. Ми деколи зустрічалися з ним, однак були між собою чужими. Він працював у товарно-паровозному депо — вантажив і вивантажував вугілля. На трамвайній зупинці він сів зі мною до трамваю.

— Добрий вечір. — Він заговорив до мене чемно українською мовою. — Але наші таки виграли! — І почав розпитувати про футбол, ставив питання, чому це вже другий рік не можемо здобути першости. Питав, як поводиться нашим гокеїстам.

Час від часу я спромігся відповісти, але зараз же отримував незлічиму кількість нових питань. Він казав, що цікавиться нашим товариством від довшого часу, хотів послухати усі спортові новини, усі плітки.

На останній зупинці Олесь щось довго думав і врешті запропонував піти через «фосу» (річку) до Кендзерського на «цьмаґу» (чарка горілки). «Посидимо, — каже,— ще вріжемо балак.» Я погодився. Мені було цікаво, як це він так змінив свої погляди. Адже всі його знали, мали за пропащого «перекінчика».

Ми перейшли місток та ввійшли всередину. Сіли за стіл. У ресторані стояв звичайний вечірній гомін. Кендзерскі бігав, бряжчав посуд, гості, розпалені горілкою, голосно реготали в кінці залі. Позапалювали сигарети. Олесь замовив собі горілку, мені — питний мед і розплатився з кельнером.

— Розповідай, Леню, як це все там у вас «грає». Мені ніяк в моїй «макітрі» не може вміститися, чому ви програєте.

— Добре, Олесь. Перш за все, скажи мені дещо про себе. Ми так довго не бачилися.

Він зніяковів, потряс кріслом. По хвилині, прикриваючи свою розгубленість, тихим, лагідним голосом почав говорити:

— Бачиш, тобі добре говорити. Ти мав заможних батьків. А я... Оленка, моя сестра, що іншого. Її мати виховала, а мене — вулиця. Бачиш сам, де я опинився. Шукаючи за працею, я мотався з місцевості в місцевість, з фабрики на фабрику. Бракувало мені сили волі, внутрішньої дисципліни. Я не йшов уперед, а котився вниз. Я віддався чарці, відірвався від реальности. Чужа мова, чуже польське оточення вбили мене. Довелося вести тяжке, безпритульне життя. Лєню,— кінчав він,— у кого ненька рідненька, у того сорочечка біленька й голівка чистенька!!

Розказуючи це, його очі горіли, він говорив гарячково, запально.

Я вже далі не випитував його. Він продовжував питати, як проходять наші ігри, в яких умовах, про так звану суддівську об'єктивність, про змагання в Стрию, Ряшеві, Самборі, про пляни на майбутнє. Я, звичайно, такої у нього настанови не сподівався і був прямо зачарований нашою розмовою.

Під час цієї дружньої розмови раптом зчинився гармидер, галасливо відкрилися двері і у корчму вкотилася зграя підпитих «небесних птичок», на чолі з Юльком Бартольоті і Бронком Куровічем, сином шанованих «обивателів» (батько його — член місцевого громадського управління). Звичайно, фундатором був Бронек. Юлько Бартольоті носив чорну перев'язку на очній ямі. Йому давно вже його друзі вибили око.

— Лєню, буде «ґранда», — шепнув до мене Олесь. Почервонілий від випивки й морозу, підійшов до нас Бронек, обперся руками в стіл і промовив:

«Сервус, Олєську, цось зипієш?» — Не отримавши відповіді від Олеся, він злісно поглянув на мене і промовив: «Ти для чеґо нє ґраш в ТСЛ, а пошедлесь до гайдамакуф?»

«Ферайна», яка прийшла з Бронком, почала його заспокоювати: «Дай спокуй, Бронек, зостав їх».

— Ходімо звідси,— шепнув мені Олесь по-українськи.

— О-о-о, он теж гайдамака... єґо маць! — лаявся Бронек і в цю мить схватив з прилавка великий пивний кухоль і замахнувся ним на Олеся. Цей вмить добув гострий штилет. «Так я теж гайдамака» — гукнув і блискавичним ударом встромив його в груди Бронка. З його грудей хлинула кров і він повалився на долівку. «Ферайна» заніміла.

— Ходімо,— звернувся до мене Олесь спокійним тоном, мов би нічого й не сталося.

На свіжому повітрі я пробував питати, що тепер вийде з цієї бійки.

Не турбуйся. Нічого, він полежить в «бамбетлю» (ліжку) і вилізе...

Він сильно стиснув мою руку на прощання, стиснув вдруге і зник у нічній темряві.

ПОЧИНАЄМО НОВИЙ 1938 РІК

Здається, що ніхто цього року не прагнув так суворої зими, як наші гаківкарі. Сувора, морозна зима була найкращою запорукою того, що намічені пляни гокейних ігор цього сезону буде зреалізовано. Усі гокейні гри в Польщі розігравали на відкритих льодових стадіонах. Не було ні одного закритого. Сповіщали, що в Закопанім (в горах Татрах) споруджується один закритий льодовий стадіон, який мав би бути одним з кращих в Європі. Це й було причиною того, що з настанням ранньої весни, коли сніг танув, компетиції гокейної гри були перервані.

Для наших гокеїстів створено всі необхідні умови для підготовки до чемпіонських зустрічей. Підготовлялися вони під керівництвом досвідченого ветерана-гокеїста, тренера Романа Диця і здобули віце-чемпіонат Львова. Ця позиція дала українським гокеїстам змогу стартувати у чемпіонаті Польщі. Серед польських спортових гокейних кіл постало нове приголомшення, подібно, як це було з нами у футболі. Як допустити ім'я «Україна» до змагань на стадіонах міста Кракова, Познаня, Варшави?

Першу гру визначили у Львові. Після вибраного жеребка українці мали змагатися з найкращою польською командою «Краковія». Ця команда брала участь у різних міжнародних турнірах. у складі її грало аж п'ять гравців збірної Польщі.

У тій престижевій зустрічі наші гокеїсти виступили в такому складі: М. Скрипій, В. Дицьо, Ю. Ліщинський, П. Бубела. Ю. Дицьо, Р. Маринець, О. Бучацький, Я. Маґаляс і Ю. Марковський.

Спершу наші гокеїсти начебто розгубилися, чим і пояснюється перемога «Краковії» 0:4. Але далі, особливо в другому і третьому періодах, наші грали переконливіше і були рівнорядними партнерами. Це був перший розіграш чемпіонату держави на льоду, що стягнув рекордове число глядачів. Біля п'яти тисяч народу заповнили майдан, що не був приготований на таку кількість осіб. Дві-три тисячі, які не дістали квитків, облягли стадіон, слухаючи передачу по радіо. Матч закінчився невдало, нашою поразкою 0:4. До повторної зустрічі у Кракові не дійшло. Дійшло навіть до того, що чемпіон Польщі «Краковія» не хотіла грати відплатного матчу у Кракові. Хоч стояла морозна і сприятлива до гри погода, але вони зволікали з визначенням дати, свідомо відкладали, очікуючи на теплішу погоду, яка остаточно унеможливила б відплатну гру.

І вони дочекались. Настала відлига і чемпіонські розігри за першість Польщі було відкладено до наступного року.

Для відновлення спортової форми ми раніше почали тренування, ще взимку в гімнастичній залі. Приготовлялись до чемпіон-

Гокейна ланка «Україна». Стоять від ліва: Лисик, Бучацький, Дицьо, член управи В. Пазуняк, голова товариства О. Левицький, Марковський, Ю. Дицьо, Бубела, Клячать зліва: Чура, Маринець, Скрипій.

ських ігор Окружної Ліґи. Ми входили в новий 1938 рік, повні ентузіязму і надій.

Цього року ПЗПН визначив з кожного футбольного клюбу, що належали до Обласної Ліґи, по два-три учасники на так званий вишкільний табір. Із закваліфікованих мали створити збірну до міжобласних ігор.

З нашої команди до селекційного табору попали Маґоцький і я. Тренування відбувалися поки що раз на тиждень у великій залі на вулиці Яблоновських (там, де також проходили боксерські матчі): ПЗПН проєктував і визначував гри за різні чаші. Тим разом на черґу прийшли футбольні гри за чашу президента Польщі; участь братимуть збірні воєвідств з усієї Польщі. Футболісти Львівської области наважилися на цей рік цю чашу здобути. Тому вони покликали 25 кращих з округи до вишкільного табору. До відбірної групи увійшло чотири українці, з них два з СТ «Україна» і два з «РКС». Воротарем були з «РКС» Іван Зуб, з «Поґоні» — Володимир Лемішка. Увійшло також два з «Гасмонеї», два з «Чарні». Ядро творила команда Державної Ліґи «Поґонь». Табором проводив тренер «Поґоні» Мольнар, провідником команди призначено відомого і заслуженого польського спортовця Вацлава Кухара. З цих двадцятип'яти учасників табору треба було вибрати одинадцятку, яка буде змагатися за чашу.

Це були виснажуючі і складні лекції-тренування. По закінченні лекцій звичайно йшли на чай або содову воду з малиновим соком. Між учасниками часто зав'язувалися цікаві розмови, часом дотепні зауваження. Я був між ними наймолодший. Неодноразово в дискусіях я підкреслював неприхильне ставлення польських спортових кіл до нас, українців, несумлінність суддейських рішень тощо. Поляки все це збували короткими фразами або мовчанкою, а часто й іронічною посмішкою. Вони працювали в державних або міських інституціях, займали добре платні посади або, як студенти університетів, одержували державні стипендії. Мене часто запитували: «Чому ти, Скоцень, тримаєшся цієї «України»? Ти ж маєш такі великі можливості прекрасно влаштуватися в наших клюбах». Більшість умовляла мене вступити у члени «Поґоні». На цю тему я ніколи з ними не дискутував, прямо збував жартами.

Одного вечора щойно ми сіли за столики, як до крамниці увійшов поставний, середнього віку чоловік. Всі присутні, як на команду, піднялися з місць і привітали його словами: «Честь, панє майоже!» — «Добри вєчур, панє презесє!» Це увійшов голова «Поґоні», майор панцирних військ В. Сліпецький. Танкову частину, якою він командував, поставили на постій на вулиці Янівській, у сусідстві Янівського кладовища. Він був у цивільному одязі. Він замовив усім морозиво, содову воду, тістечка, і все те приніс усім сам. Елеґантно й ввічливо припрошував і частував усіх, заявляв, що тістечка спеціяльно печені. Він сюди часто заходить з дружиною. Тут вив'язалась вільна розмова. Майор Сліпецький родом українець. Батьки й діди його — українці, його два брати, один —

службовець нафтової компанії, а другий — власник підприємства таксі. Обидва були щирими українцями, прихильниками СТ «Україна». Він сам професійний старшина польської армії, великий ентузіяст спорту, зараз на посту голови найбільшого спортового осередку «Погонь». Свобідний, чемний у поведінці, вміло нав'язував взаємини з людьми і тим самим здобував собі прихильність і пошану.

Коли всі почали розходитися додому, майор затримав мене словами:

— Заждіть, пане Скоцень, хочу з Вами дещо поговорити.

Ми пересіли на інше місце.

— Коротко, пане Скоцень,— почав він.— Ми вас потребуємо, й тому хочу з вами все обговорити. Переходіть до «Погоні», створимо вам сприятливі умови. Скінчите школу, дістанете добру урядову працю, будете добре жити. Крім того, ми часто в сезоні виїжджаємо на два-три дні на матчі, за які платимо. Матимете змогу грати в найвищій польській Лізі, а тим самим зможете допомагати своїй рідні. Ви молоді, перед вами кар'єра.

Коли я уперто мовчав, він став знову переконувати, розмальовувати переді мною моє майбутнє. Він був захоплений своїм «словом». Вкінці він рішучим тоном спитав:

— Ну, й що ви думаєте?

— Пане майоре,— почав я,— я українець... — Я ще щось хотів сказати, але він нервово перервав:

— Ну, так що з того, що ви українець?— І тут перейшов на чисто українську мову.— Пане Скоцень, у нас грають українці, як Береза, Ваньчицький, Потіха, Лемішка.

— Моє місце в «Україні»,— відповів я.

Майор попрощався зі мною.

ВКЛЮЧАЮТЬСЯ НОВІ СИЛИ

Весна прийшла вчасно. Десь на початку березня почалися тренування на зеленім полі, а вже при кінці місяця розігравали матч з «РКС», Богданівка. Граючи на цьому полі, мені завжди перед очима ставала сумна картина зламання моєї ноги, обличчя добряги Кашуби, як він зробив мені велику прислугу, вміщаючи мене на свій ровер, щоб відвезти мене додому.

Він зустрів мене тієї неділі й запитав:

— Як там нога?

— Побачите, пане Кашуба, сьогодні.

У «Робітничому Спортовому Клюбі» грали тоді аж п'ять українців, а це: Іван Зуб, Р. Олексин, В. Полуситок, Е. Залізко, П. Новак і шостий «Німецький українець» (батько німець, а мати українка) — Казимир Нойман.

Граємо в дощову погоду. Глинистий ґрунт утруднював розвиток нормальних акцій, а намоклий м'яч кожний раз застрявав у болоті. Господарі почували себе далеко краще за нас, бо

Згори зліва: В. Воробець, В. Босий, І. Мікльош, М. Гошовський, Р. Цимбала, С. Романець. Внизу зліва: провідник футбольної секції Е. Чучман, С. Маґоцький, О. Скоцень, К. Мікльош, Й. Петрів, В. Богурат і голова товариства О. Левицький

привикли до свого вигону і вміли це використовувати. Хоч гра велась на половині поля наших суперників, то м'яч безустанно застрявав у болотних калюжах. Безрезультатно пройшла перша півгра і здавалось, що треба вдоволитись нічиєю. Їхня оборона діяла бездоганно, відбивала атаки. Один мій гарматний удар щасливо ловить воротар, але постріл і тягар м'яча був такий сильний, що він опинився з ним поза лінією воріт. Рахунок був 1:0, хоч скромний, але дві точки ми вивезли.

Після гри підійшов до мене левандівчанин, якого я добре затямив з дитячої збірної «Долішня—Горішня» Левандівка, Казимир Нойман. Він заговорив до мене по-українському: «Чи не міг би я грати в СТ «Україна»? Тут,— каже — в РКС я не добре почуваюся, я хотів би грати між своїми. Ти ж знаєш, що я українець». Я пообіцяв йому помогти.

Два тижні велися довгі міжклюбові переговори. З уваги на те, що він був футбольною зіркою «РКС», вони не хотіли його мирно, в згоді відпустити. Врешті, якось справу було полагоджено. У квітні він уже грав в СТ «Україна».

Наш тренер почав включати в ряди першої команди надійних юньйорів, воротаря П. Ґнуру, центрального півзахисника М. Мельничука, півлівого нападу Е. Тихоліза, правого крайнього нападу В. Кузьму, центрального нападаючого Ю. Зубача. Ці молоді, талановиті гравці в майбутньому мали б замінити старших вибулих ветеранів. СТ «Україна» якраз в цей час підняла крила до нового високого лету.

Наколесники, здобувши перше місце Львівського воєвідства, радше сказати Галичини, осіли на лаврах. Наколесницький статут не передбачував автоматичного дальшого авансу на першість Польщі. А у випадку міжнародних першостей наколесницький Союз у Варшаві не брав під увагу українські добірні з'єднання і на тім справа кінчалась.

Інакше говорив статут у мережі футбольних першостей. Команда, яка здобула чемпіонат воєвідства, автоматично кваліфікувалась до дальших ігор і тут поставала реальна можливість входу нашої команди до державної Ліґи. Під ніякими умовинами польський Союз на те не погоджувався.

Лишалась одна важка дорога — добитись до Ліґи силою. На цю боротьбу з усемогутнім апаратом, як виявилось, ми були заслабі.

Весняна футбольна тура за першість переходила в повному розпалі. Спостерігалось, що на чолове місце тим разом висувається грізна на своєму полі і фаворизована ряшівська ВЦКС «Ресовія». Колишній фаворит «Чарні» покотився вниз на табелі.

УСТ «СЯН» В ЛІЗІ

Перемишль — старовинне українське місто, віддалене від Львова близько 90 кілометрів у західньому напрямі. Населення 57 тисяч, в тому приблизно 25 тисяч українців.

Українське населення проявляло велику живучість в усіх ділянках культурно-господарського життя і теж у спорті. Крім сокільських і лугових гнізд та двох існуючих тут спортових клюбів (студентський «Сянова Чайка» та УСК «Беркут»), особливою увагою користувався третій — УСТ «Сян». Це всестороннє спортове товариство, крім футбольної, плекало кілька спортових ланок в рамцях ПЗПН.

Молода футбольна команда «Сян» мріяла повернути втрачені торік позиції і увійти до вищої кляси. За останні два роки вона здобула головне місце в клясі «А» Перемиської округи. І в цьому році знову увійшла до фіналу. Доля визначила їй моїх «сусідів» з Левандівки КС «ТСЛ», чемпіона кляси «А» Львівської округи.

Футбольна команда клюбу «Товажиство Школи Людовей» була зразковою одиницею з бойовим духом. Керівник Шиманскі разом з капітаном, інженером К. Гавришем (з походження українець), доложили всіх старань, щоб зробити з неї сильного і грізного конкурента.

Перша зустріч після витягнення жеребка мала відбутися у Перемишлі. Ця вістка сколихнула весь спортовий український актив не тільки Перемишля, а й всієї Галичини. Пішла гаряча підготовка, щоб прибуло якнайбільше української публіки. У Львові організовано поїздку залізницею, автобусами. Спортовий тижневик «Змаг» помістив статтю з закликом до масової участи. Загальна опінія була: «Цим разом, або ніколи!» Цим кличем «Тепер або ніколи!» захопилися усі, а футболісти зокрема. Сяновикам прямо у сні ввижалась їхня фінальна гра і вони постановили, що тепер вони мусять виграти.

Одного вечора мене в хаті відвідав співосновник УСК «Сян» І. Качмар. Він займався торгівлею, прибув з Перемишля, хотів на місці прослідити, що саме собою представляє команда «ТСЛ» на Левандівці.

Я радо погодився допомогти. Розказував йому майже про кожного гравця «ТСЛ», про їхні можливості, а вечором ми пішли оглянути їхні тренувальні заняття.

Головна проблема — це невтралізація їхньої середущої трійки нападу. Мирослав Турко, який грає в центрі, більше повинен оперувати по правій або лівій стороні, бо середущий півзахисник ТСЛ Гавриш є добрим техніком і може Туркові дошкульно перешкаджати в його акціях.

— Як самі бачите, у них найкращий є напад, потрібно його зневтралізувати ,тоді «аванс» до Ліґи запевнений.

Ці свої завваги я пізніше повторив на прохання ланкового команди «Сяну» д-ра М. Куника і редактора «Змагу» Є. Зиблікевича, сяновикам перед фінальними грами.

Редактор Зиблікевич виявляв велику турботу за «Сян». Він же сам сяновик, провідний член. Теж у роздягальні перед грою я накреслив сяновикам схему гри «ТСЛ».

З ТСЛівцями виїхали до Перемишля теж комендант поліції на Левандівці Дибка і ксьондз канонік Смерека.

Зараз таки на початку гри суперники заявили про серьйозні наміри. Вже в п'ятьох хвилинах обмінялися ґолами. Сяновики вірно проводили гру під кличем: «Сьогодні або ніколи!». Вони зразково й щільно опікувалися нападом ТСЛ. Брати А. і С. Баси з ТСЛ майже не приходили до голосу. Після однієї довгої горішньої передачі Турко здобув провідні ворота 2:1.

По перерві в полі біля воріт далі домінували господарі. Били гураґанно по воротах раз-по-раз. Ще два рази м'яч лопотів у сітці ТСЛ. Перемога була переконливою 4:1.

До півночі ми, львів'яни, бенкетували, святкували перемогу. З Перемишля виїхали о першій годині ночі. По дорозі наш автобус затримали «Стшельци» (парамілітарна організація). Вони, діставши інформацію, що автобус з львівськими українцями, учасниками змагань, повертається до Львова, зробили на нього засідку. Обкидали автобус камінням, вибивши шибки. Декого поранили. Нас вирятував з опресії, їдучи слідом за нами автобусом «ТСЛ», поліційний комендант з Левандівки Дибка. З витягненим пістолем, готовим до пострілу, він наказав нас пропустити.

ДВА ФІНАЛЬНІ МАТЧІ УСТ «СЯН»

Першою блискучою фінальною перемогою «Сян» ще не закінчив своєї «страсної дороги». Їх чекала повторна зустріч у Львові на майдані «ТСЛ» на Левандівці. Важко звідси було вивезти дві точки, а навіть закінчити нічиїм рахунком. Терези ваги перехилялися в сторону сяновиків. Щоб закваліфікуватись до вищої Ліґи, треба у двох зустрічах здобути більшість точок. У двох грах одна з команд повинна здобути чотири точки,у крайньому випадку три, тобто одні виграні, другі нічиї. «Сян» вирішив одну гру на свою користь і тим здобув дві точки. Зараз у повторному двобою на Левандівці вистачав отой нерішений результат. Поразка означала продовження боротьби в додатковому півгодинному часі. Якщо далі не було результату, визначували третій матч на невтральному терені. До речі тут буде відмітити, що ті фінальні розіґри наших перемиських футболістів припадали на літо 1938 року, що були вагомі в суспільно-політичних перемінах. Польська влада з усією брутальністю вдаряла по зорганізованому українському життю. Це був власне час, коли польський уряд відібрав українцям відомий спортовий майдан у Львові товариства «Сокіл-Батько». Навіть фізкультурна активність українців мала б бути погребана. Саме в той час арештували з боксерської ланки СТ «Україна» Івана Ощудляка, Юрія Левковича та Михайла Лейбюка під час зеленосвяточних панахид на Янівськім (в неділю) та Личаківськім (в понеділок) кладовищах. Водночас було арештовано сотні студентської та ремісничої молоді.

Щораз то частіше на вулицях Львова гуляла «корпорантська брацьˮ, що чвірками в походах скандувала: «Гайдамакуф вивєшаць і на лятарні з німі!» Щораз частіше було чути брязкіт демольованих українських крамниць та установ, биття вікон.

Усі ті події сколихнули українською, а до деякої міри і польською громадськістю. І в такій атмосфері мала відбутись повторна гра у Львові між СТ «Сян» і «ТСЛ».

Врешті, прийшов день фінальної зустрічі. Була неділя. Вже після полудня почали надходити маси народу з усіх сторін міста і передмість. Здавалося, що на матч рушив увесь український Львів.

Протискаючись крізь натовп, бачу і гурт наших «небесних птичок». Тут є Олесь Кунтій, Влодко Івасиків, Ясьо Маца, Манько Долинний. Вони у веселому настрої, звичайно, легко підпиті.

— Но, Лєню, вґіберуємо (наб'ємо ґолів) їм,— кричить Ясьо Маца.

— Та йой,то сі ві (то самозрозуміло),— додають Манько Долинний і Владек Івасиків.

Прибула кінна поліція і кілька вантажних авт мундирової поліції та «хатраків» (поліційні аґенти у цивільному одязі).

Дві команди чекають у роздягальнях на свисток судді. Серед сяновиків ведуться ще останні розмови на тему сьогоднішньої гри. Раптом перед браму заїхало авто, з якого висів якийсь достойник, покликав до себе представників обох клюбів і авторитетно заявив: «На підставі розпорядження пана старости (місцевої влади), з уваги на публічну безпеку, сьогоднішні змагання відкликані. Спортові власті призначать дату і місце нового матчу. А «тераз розейсьсєн!» — скомандував він.

На визначення нової дати не прийшлося однак довго чекати. Матч розігравватиметься у наступну неділю на невтральнім місці «Поґонь». І знову далеко до початку стадіон «Поґоні» був наповнений до краю. «Зелену трибуну» (каштанові дерева, що росли побіч Стрийського шосе) наче мухи обсіла «львівська братія». Навколо стадіону контролю перебрала кінна поліція, на протилежному боці шосе на майдані «Чарні» — на сторожі два вантажні авта пішої поліції.

Зустріч проходила в швидкому темпі. Біля воріт і на полі ситуація мінялася блискавично. У тій принциповій зустрічі українська команда звернула якнайбільшу увагу на дефензивні лінії. Брати Омелян та Іван Федоровичі, Медвідь, Мирослав Турко були душею і ініціяторами всіх найцікавіших моментів. Жертвенні в полі були Іван Партика, Омелян Бінецький, Франко Ґібалевич. На висоті завдання був воротар Качмар (батько Качмаря віддав частину свого поля на «Вовчі» під спортовий майдан, «щоб хлопці мали де ґрати в бальон»). Хоч сяновики часто били по воротах, одначе перша півгра закінчилась 0:0.

У другій половині, на 65-ій хвилині гри, суддя, за наявне порушення правил призначив одинадцятиметровий карний удар у ворота «Сяну». Бравурний Качмар вгадав напрям польоту м'яча і

оборонив їх. Це був новий поштовх до атаки. Центральний нападаючий Турко скористався замішанням біля воріт «ТСЛ» і досконалим ударом провів м'яч у ворота. 1:0.

Тепер, замість продовжувати дальшу атаку, сяновики перейшли в дефензивну гру. Це була, безумовно, велика помилка, бо скористалися нею «ТСЛ» і у 85-ій хвилині зрівняли рахунок 1:1. Ще п'ять хвилин намагання обох сторін не дали вирішального результату. Все-таки нічия кваліфікувала УСТ «Сян» увійти до Львівської Обласної Ліґи.

ТСЛівці прощали сяновиків, уставившись рядом, трикратним «Чесць!», а їх капітан, К. Гавриш, у короткій промові привітав нового чемпіона. Судив зустріч відомий безсторонній суддя Юзьо Земан. Поєдинок між фіналістами проходив напружено, завзято, повний хвилювань, однак грали по-джентельменськи. Велика радість панувала серед українських спортсменів Галичини. Хресна дорога другої української футбольної команди врешті закінчилася. «Сян» опинився у Львівській Обласній Лізі.

Ще минулого року було запроєктовано зміну сезонів. Тепер, з новою системою, сезон починався ранньою осінню, а закінчувався перед літніми вакаціями з зимовою і літньою перервами.

СТ «Україна» зайняла в табелі Обласної Ліґи перше місце і зіпхнути її вниз не вдавалось нікому. Та дослівно в останній час українцям серйозно почала загрожувати «Ресовія» — Ряшів, яким залишався ще один матч з Львівською командою «Сокул II».

Щоб здобути першість, їм був необхідний високий виграш з відношенням щонайменш 6:0. Це було майже неможливим. Тому у наших руках були всі козирі. Навіть управління ПЗПН у Варшаві не вірило в таку високу перемогу «Ресовії». ПЗПН надіслали поштою на адресу проводу СТ «Україна» повідомлення,що як чемпіон Обласної Ліґи наша команда кваліфікується до ігор за вхід до Державної Ліґи, і першим її суперником призначають спортовий клюб «Стшелєц», Янова Долина на Волині. «Сокул Друґі» був твердою технічно заавансованою командою, крім того, він грав у себе вдома. У день вирішального матчу ми, футболісти, разом з членами проводу, ходили оглядати цей важливий матч.

Перед змаганнями до членів нашого проводу підійшов приїжджий з Варшави секретар ПЗПН, капітан польської армії Ґавроньскі, в товаристві цивільного достойника. У розмові на тему нашого входу до Державної Ліґи він запитав, чи ми свідомі того, що доки будемо користуватися назвою товариства «Україна», то незважаючи на те, що маємо всі можливості входу до Державної Ліґи, з цією назвою нам не дозволять вийти поза Львів.

І справді так сталося. Пан секретар мав велику рацію. «Ресовія» переграла «Соколув» у відношенні 7:0. Така висока перемога була потрібна «Ресовії» Вони досягли бажаного. Справа була вирішена!

ЧАША ПРЕЗИДЕНТА ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Під осінь розігравалися півфінальні гри за Чашу президента Польщі. Львівська область мала всі можливості здобути цю найвищу нагороду. У першій зустрічі львівській збірній випало на долю спробувати щастя із збірною люблинської округи в місті Люблині.

З незрозумілих причин кістяк збірної Львова становили гравці «Погонь». З українців лише я одинокий був включений до складу. Провідник команди Вацлав Кухар рішав про склад. На його думку, він зробив добре, даючи зіграних з одної команди футболістів, як ядро збірної одинадцятки.

У Люблині у такому складі нам довелось надзвичайно тяжко, хоч ми й виграли 4:3. Поґанячі грали еґоїстично, саботуючи мене. Я був на початку гри майже бездіяльний. Це довело до того, що я постановив грати сольо. Ця настанова мала свої наслідки, що насправді виправдалось. Тоді коли Люблин провадив 1:0, я вирівняв, як теж в кінці гри, в підворітній індивідуальній акції здобув вирішальний ґол. Такою грою я змусив польських футболістів до чесного в грі партнерства. Ніколи вже більше в майбутньому не відчув з їх сторони легковаження.

У потягу, яким ми верталися до Львова, до мене присікався М. Матіяс, зірка польського футболу. (Він з 1940 року грав у «Динамо», Київ). Як один з кращих гравців, він не міг зрозуміти, чому я не переходжу до «Поґоні», чому марную час і молоді літа в «Україні». Коли він почув мою відповідь, що я українець і вибрав собі клюб такий, який мені до вподоби і не збираюсь нікуди переходити, то відповів мені:

— Но так, то сєн ма розумєць,— і замовк. — Но то чесьць, панє Скоцень, до відзеня на друґім мечу!

У чвертьфіналі львівська збірна зустрілася з найкращими футболістами Польщі з области Шлеськ. Цей індустріяльний басейн виплекав прекрасних футболістів, і збірна одинадцятка Польщі складалася з 70-80 відсотків з гравців цього району. До збірної покликали також лівого крайнього нападу СТ «Україна» В. Богурата. Спортова преса виявляла особливе зацікавлення, однак в більшості була згідна, що перемога буде за Шлєськом.

Після жеребка гра повинна відбутись у Львові. Вагомости цьому матчу надавав факт приїзду з Варшави до Львова (спеціяльно на цей матч) селекціонера, керівника польської збірної, капітана ПЗПН Юзефа Калужі. Зрозуміло, що гра викликала зацікавлення у Львові.

Стадіон «Поґоні» виповнила по береги різнорідна публіка. Львів'яни вважали перемогу справою чести. Грали дружньо. З Боґуратом ми розумілись, точно відгадували задуми один одного і таким чином ставали пружиною і мотором усіх акцій. Результат був несподіваний 7:1 на користь збірної Львова. Чотири ґоли — це мої чотири удари, два з них по швидкій співпраці з Боґуратом.

Збірна Львова перед матчом зі Шлезьком. П'ятий зліва стоїть О. Скоцень. Останній в ряді В. Богурат. Другий і третій зліва стоять українці: П. Лукасевич («Чарні») і В. Лемішка («Погонь»).

Після закінчення гри перед роздягальнею, затримав мене малого росту горбань. Він був у товаристві другої знатної особи Він представився: «Доктор Люцина, секретар ЛКС «Поґонь», а це,— вказуючи на свого співтовариша,— союзний капітан збірної Польщі Юзеф Калужа.

Юзеф Калужа, середнього віку, з незначною лисиною, робив враження статечної людини. Він звернувся до мене зі словами:

— Ґратулюю, ґратулюю за таку високу перемогу.— І зараз же засипав мене питаннями, з якого я клюбу, скільки мені років, на якій я позиції граю.

Коли він почув, що я українець, зразу змінив тон:

— О-о-о, то пан украінєц,— і не слухаючи далі, ввічливо попрощався і відійшов. Натомість доктор Люцина вручив мені візитну картку і попросив мене зробити йому візиту у важливій справі.

Зацікавлений цією «важливою справою», я на другий день зайшов з візиткою в руках до Крайового банку на площі Смольки (Банк Ґосподарства Крайовеґо), де доктор Люцина був генеральним директором. У приймальні мене прийняв один з персоналу начальства. Це був мій товариш ще з шкільної лавки т-ва «Рідна Школа» ім. Бориса Грінченка, Роман Синицький. Закінчивши початкову школу (чотири роки), він перейшов до польської гімназії, у 1936 році змінив прізвище на Дановскі. Як добрий

легкоатлет, особливо спрінтер на сто метрів, він був намічений до збірної Польщі на олімпіяду. Він ввів мене до приймального кабінету д-ра Люцини.

В елеґантно влаштованій кімнаті Люцина був сам. Він розпитував, яке моє теперішнє заняття, хто мої батьки, брати і сестри. В ньому була доброта, аристократичність; він говорив повільним тихим голосом. Його дружня розмова створювала атмосферу щирости. Він розказав про себе і свою рідню. Мою розповідь вислухав з увагою. Врешті поставив питання: чи я зацікавлений в поправі свого життєвого рівня, а тим самим і своєї рідні. «Якщо так, то переходіть,— каже,— до ЛКС «Поґонь» на постійного члена-змагуна. Після закінчення школи отримаєте добру платню і державну роботу тут, у цьому банку». Доктор Люцина зовсім не натякав змінити метрику (змінити віру на римо-католицьку і відмовитися від своєї національности та стати поляком).

— Я знаю,— продовжував він,— що ви в розмові з майором Сліпецким відмовилися перейти до нас, але цим разом добре подумайте і дайте мені відповідь.

Після його останнього речення я почував себе незручно. Думки мої плутались, слова не клеїлись:

— Ваша пропозиція дуже приваблива, але я не можу скористатися нею. Я українець, моя рідня українці, ми даємо собі раду. Я граю в футбол там, де мені моя честь наказує.

— Все добре, пане Скоцень, — він уже нервувався,— одначе часи тяжкі і не стоять на місці. Все може змінитися.

Він підвівся з-поза свого письмового стола, подав мені руку і вже спокійніше промовив:

— Передайте вітання своїм рідним.

Я попрощався.

Дійсно, час не стояв на місці. Весною того року канцлер Великонімеччини Адольф Гітлер почав послідовно виконувати свої наміри: він приєднав Австрію до Третього Райху, грозив Чехо-Словаччині відібранням Судетів. Словаки проголосили Словаччину самостійною державою. З цього теж скористала Жечпосполіта Польська, окуповуючи своїми військами частину чеської території, так зване Заользє.

Усе літо на вулицях польські студенти-ендеки влаштовували паради-марші, вигукували бойові кличі: «На Заользє, на Заользє!».

Кажуть, що муха під зиму більш люта. Може це й правда. Політичні події в Карпатській Україні натомість давали їм т. зв. обосновані причини до вуличних бешкетів. З відзнаками на грудях, з мечем короля Болеслава Хороброго, вони бойово маршували, продовжуючи вибивати виставові шиби, демолювати українські крамниці, інституції.

ЛЬВІВ ВИГРАЄ ЧАШУ

Цьогорічні плянування розігравати у вільному часі товариські гри з кращими закордонними командами продовжувалися. Провід рахував це за одне з своїх головних завдань. Звичайно, ті тренувально-пропаґандивні зустрічі з високоякісними клюбами оживляли наше спортове життя. Ми пізнавали свої недоліки, вчились, набували знання.

На черґу прийшли команди з західніх областей Польщі. Першою була відома футбольна команда з Катовиць, СК «Домб». «Домб» займав одну з середніх позицій в Державній Лізі і належав до 12 найкращих футбольних команд країни. Вирівняні в усіх лініях, здисципліновані, вони славились добрим технічним рівнем з закраскою німецької твердої гри. Гості у Львові розіграли троє змагань: у ЖКС «Гасмонея» виграли 3:0, з ЛКС «Поґонь» зіграли в нічию, а з українцями не мали щастя — програли 2:1. Менш щасливою була наша друга проба з клюбом з Кракова, КС «Ґарбарня». Старе польське футбольне товариство складалося здебільшого з фабричних працівників. У першій половині гра була надзвичайно швидка, рясніла різноманітними комбінаціями і небезпечними атаками, а це свідчило про те, що проведено у обопільні ворота аж 7 ґолів. Результат півгри нічий 3:3. У другій половині краків'яни підвищили рахунок до 4:3 і виграли.

Турнір за Чашу Президента продовжувався. Збірна Львова мала провести ще дві зустрічі: півфінальну і фінальну. Після високого виграшу з майстрами Шлеська, в чвертьфіналі, у півфіналі ми натрапили на збірну округи міста Лодзь. Лодзь уже раз була володарем цієї чаші. При щасливому жеребкуванні Львів вийшов знову господарем.

В ідентичному складі Львів, як і в попередньому матчі зі Шлеськом, вийшов на поле гри. Гамір тисячних мас перервав свисток судді, заповідаючи гру. Щоб розглянутися,я зайняв впереді відповідну позицію. До мене підійшов (немолодий і косоокий) один з захисників-гостей, потираючи, немов від холоду руки та потискуючи мені руку, сказав:

— Ну, що ж, будемо грати. Я називаюся Карасяк, а той там в атаці (тут він вказав на одного з їхніх нападаючих) — це мій син.

Цей момент застав мене зненацька і мило мене вразив. Мені ще ніколи таке не траплялося.

«Ось,— думаю,— батько дочекався грати з своїм сином в одній команді. Це щось небувале! Ще й у збірній за чашу!»

Гра проходила, а він безперервно, не лишаючи мене самого ні на мить, говорив щось до мене. Він уважно стежив за грою сина, виправляв вголос його помилки. Ці його завваги синові були цікаві й для мене.

За десять хвилин до перерви футболісти Лодзі вели в рахунку 2:0. Здавалося, що їхня збірна була на шляху до вирішен-

ня завдання — виграшу. Після відпочинку ми пробували вийти вперед. «Кутівською» системою мені пощастило двічі за всю зустріч перехитрити старого лиса-захисника і обійти його. В останній момент він наздогнав мене, але без порушення правил не міг мене зупинити. Подиктований одинадцятиметровий карний удар я пробив сам. Другий раз я теж обіграв підстаркуватого, але твердого Карасяка і зрівняв рахунок. Кінцева перемога належала до Львова, вирішального ґола провів М. Матіяс з «Поґоні».

Після закінчення старий футбольний «виґа» з такою самою ввічливістю, як на початку, подав мені руку і попрощався зі мною.

Фінал розіграшу чаші був призначений на першу неділю вересня. Львів'янам знову пощастило. Жеребок був ласкавий і тим разом. Змагання знову у Львові проти Кракова, неоднократного фіналіста за Чашу Президента. Краків з найбільш розгалуженою мережею футбольних команд, був колискою польського футболу. У державній Лізі на дванадцять команд, три були з Кракова. Велике число їх футболістів входило до збірної держави. Фінал заповідався сенсаційним, з огляду на те, що львів'яни виказали останньо високу форму.

До збірної области покликали українців не з будь-яких сантиментів. Їхнє знання і технічне оформлення давало запоруку перемоги. У Львівській області існувало понад триста футбольних з'єднань. У збірній области на одинадцять змагунів офіційно виступило два українці з СТ «Україна», а неофіційно п'ять: два (Іван Потіха і Володимир Лемішка) з барв «Поґоні», а Іван Зуб з «РКС». До речі, під час німецької окупації Зуб і Потіха включилися в ряди «України». Звичайно, що в склад збірної повинен ще бути включений третій змагун з СТ «Україна» — Степан Магоцький. Та ба...

На цей фінал з'їхалися спортові та державні представники. Матч почався з великою помпою і парадою, виміною прапорців, врученням квітів і промовами. Посередині перед трибуною на підносі стояла чаша, привезена з Кракова, яку вони здобули в минулому році.

Вже перші хвилини гри не віщували нічого доброго для Кракова. Вони, як вибранці польського футболу, не сподівалися, що львів'яни зразу підуть гострою атакою на їхні ворота. Поки «кракуси» зорієнтувались, Львів уже з двох моїх пострілів провадив 2:0. Їхні атаки теж з великою небезпекою загрожували нам. Вони навалою вдиралися у карне поле львів'ян і тоді рятував нас неперевершений воротар, Іван Зуб. Своєю бравурністю він викликував загальне захоплення трибуни. Перед закінченням першої половини гри з акції Богурата, Львів підніс результат до 3:0.

По зміні поля образ гри не змінився. Краків вправді відзискав рівновагу, пішов у наступ і здобув ґола. Це й був одинокий їх почесний ґол.

Напад львів'ян знову в атаці і з прецизних загрань та подач Богурата Львів здобув підряд ще два ґоли. Стан 5:1. Краків скапітулював зовсім. Цей результат їх приголомшив.

Чаша президента залишилася у Львові.

У влаштованій за тиждень вечірці польські спортові представники недвозначно вказували на нас трьох українців, як на того рушія, що виграв чашу для Львова. Нас приймали з почестями, присудили навіть грошові нагороди.

ОСТАННІЙ ОСІННІЙ СЕЗОН

В Лізі розпочалися вже календарні ігри осіннього кола. Для нас це був особливий сезон. Із входом другої української команди до Ліґи, живчик нашого футбольного життя почав битися жвавіше. Слухаючи радіопередачі і пресові повідомлення, українці переживали успіхи і невдачі товариств.

СТ «Україна» — ветеран, загартована в ліґових боях, просунулась вгору, йшла на чолі в таблиці ігор. Натомість з «Сяном» не все було гаразд. Почавши тяжкі чемпіонські баталії, вони не встигли ще як слід підготуватися, а опинившись серед незнаного досі середовища, покотилися по сходах табелі вниз...

У Перемишлі були якісно добрі українські футболісти, які могли б підкріпити ряди сяновиків; вони, на жаль, знаходилися в польських клюбах. Однак завзяті і амбітні перемишляни не здавали своїх позицій.

При допомозі знаменитих двох футболістів — воротаря Р. Гуцула, якого СТ «Україна» відступила їм, і колишнього футболіста СТ «Україна» К. Кіцили — поки що зуміли відстояти своє місце в Лізі.

Несподівано вгорі табелі зайшли зміни. На перше місце таблиці вийшов СК «Юнак», грізна команда багатого Дрогобицького нафтового басейну. Це був збір першоклясних футболістів з західніх земель Польщі, під керуванням хитрого і здібного майора польських військ Млотка. Широкі спортові кола і преса фаворизували їх на цьогорічного чемпіона Львівської области.

Вже була досить пізня осінь. Календар ігор показував наш найближчий розіграш із УСТ «Сян» в Перемишлі. Торік, і в минулому, ми мали кількакратну нагоду помірятися силами, та це були товариські, дружні гри. Як тепер бути? Ми в позиції заволодіти лідерством. «Сян» може попрощатися з Ліґою. Дві точки для них потрібні, як для риби вода. Українська публічна опінія схилялася до думки, щоб допомогти сяновикам.

У неділю їдемо до Перемишля. Настрій у всіх радше веселий. Зустріч проходила на майдані сяновиків, який вони вибудували своїми власними фінансовими засобами, в місцевості Вовче. Тут власне, на цьому новозведеному полі, зустрілися дві передові українські команди у розіграші за чемпіонат.

Перший чемпіонський матч «Сян» — «Україна» в Перемишлі в 1938 р.

Перед виходом на поле керівник Є. Чучман не звернувся до нас, як звичайно, бадьорою мовою: «Не підведіть, хлопці!», а сказав коротко: «Грайте, хлопці, як вам совість підказує!»

Перед грою привітали нас представники «Сяну». Врешті, особлива для мене несподіванка, з-посеред вітаючих вийшла дівчинка з букетом квітів у товаристві членів Управи УСТ «Сян»: голови, д-ра М. Старуха, та ланкового, доктора М. Куника. Русява дівчинка зашарілася і вручила мені квіти. Голова, д-р Старух, привітав мене, як він сказав, великого українського футболіста і патріота і подякував за допомогу і труд, який я вложив при вході «Сяну» до обласної Ліги. Безперечно, вислови признання глибоко зворушили мене, влили в мене впевненість, що дорога, яку я вибрав і якою йду, є дорогою правильною для добра українського спорту.

Восени, на початку листопада, пополудневою порою часто бувають тумани. Усе поле було вкрите серпанком легкої імли. Незважаючи на те, сяновики розвинули швидкий темп, гостро атакуючи. Гуляли по полі, наче вихор. А ми... металися, шукали м'яча. Тож грати довелось оборонно, захищаючи себе. Щоб лиш не дістати багато ґолів! Так перша півгра минула із нічиїм результатом 0:0. У другій півгрі перемишляни увесь час наступали. Їхня перевага над нашим захистом ставала очевидною. Турко обійшов нашу оборону і здобув одні, а за кілька хвилин лівий крайній нападу Хитра здобув другі ворота.

Туман трохи розвіявся, поле майже відкрилося. Гра ставала для нас легшою. Це дало нам змогу зменшити рахунок до 2:1, і цей результат втримався до кінця. Господарі обіймалися, вітали один одного з перемогою.

Після матчу гостили нас вечерею. Дружня атмосфера тривала до часу приходу на станцію потяга.

* *

Одного дня батько прийшов зажурений з праці з поганою вісткою. Його викликали до начальника пошти і заявили, що його звільняють з праці у Львові і переводять на постійно до маленького містечка Болехова. Болехів віддалений від Львова на південь приблизно на 100 кілометрів.

Це був дошкульний удар для нашої родини. Переїзд був зв'язаний з великими фінансовими витратами, а далі нижча зарплата, ведення другого господарства, переїзд тощо. Апеляція проти рішення начальства (батько з великим стажем праці — 32 роки) лишилася без відповіді.

Прощаючись з нами всіма, батько сумно хитав головою: «Цей футбол... цей футбол... цей футбол!» Можливо, що це й було наслідком заходів чи то пана майора, чи то пана доктора як пресія на мене. Ми всі розуміли, що цим разом до Болехова, а потім і повне звільнення з праці.

Літні спортові гри кінчалися. Наші наколесники добилися знову значних успіхів. Вони досягли найвищого щабля — здобули всі перші місця у турнірах Львова. Нам, футболістам, залишилося ще скласти один іспит, а це зіграти останні змагання осіннього сезону з перемиським ВЦКС «Польонія».

Цікаво проходили наші поєдинки з цим військово-цивільним клюбом з назвою «Польонія» (Польща). Добре вбились мені в тямки наші матчі на футбольних полях Перемишля і Львова. «Польонія» — грізний, амбітний противник. Грали неймовірно твердо, неуступчиво, з великою дозою посвяти, змагались від початку до кінця матчу. Помимо такої настанови, наші зустрічі були ведені в спортовому і джентельменському дусі.

Про той поєдинок, в якому ми виграли 2:0, розповів редактор О. Новицький на першій сторінці спортового журналу «Змаг» під великим наголовком «Дві жахливі бомби Скоценя рішають про вислід». Після опису гри він закінчує: «Треба відмітити, «Україна» грала з посвятою, жертвенно, перевищуючи «Польонію» комбінаційністю і швидкістю гри. Наша одинадцятка зарепрезентувала себе з найкращого боку, виявляючи всі вальори добре затренованої і зіграної одиниці і свою прекрасну, як і дуже добру кондицію. Все це виробили собі при допомозі солідних тренувань. Кожна найменша слабість «Польонії» була своєчасно використана нашими гравцями. Тільки щастям можна пояснити, що удари диспонованого Скоценя не примусили супротивника ще три рази почати гру з центру.

Чергова виграна піднесла число здобутих точок, а це дає надію завершення сезону чемпіонатом Ліґи.

ВАЖЛИВИЙ 1939 РІК

Настав рік великого історичного перелому. Річний Загальний збір членів схвалив працю Управи товариства. Головою знову вибрали Олександра Левицького. Фінанси покращали. Основним

рішенням було: купити відповідний спортовий стадіон. «Україна» перероджувалася у справжній европейський спортовий осередок.

Прийшла сувора довга зима. До кінця лютого шаленіли морози і щойно у перших днях березня почали танути суцільні льодові криги.

Чи можна забути той час? Ту коротку, але таку шумливу й гучну світовими подіями провесінь. В Закарпатті в горах шуміла, горіла воля. Скільки нових надій вона несла, скільки мрій і душевних бажань!

Після відібрання поляками майдану «Сокола-Батька», ми переводили весняні тренування на майдані площі товариства «Луг». Серед футболістів панував погідний, хоч стриманий настрій. Хто ж міг передбачити, що це наш останній весняний сезон?

У першому матчі за чемпіонат, ми мали зустрітися з «Гасмонеєю».

Матчі з цією командою протягом років, як висловлювалась «загальна опінія», кінчались здебільша ремісом. Казали, що ці традиційні реміси треба приписати радше «психологічним причинам». Чи воно справді так? Ці особливі гри з «Гасмонеєю» варті уваги й аналізи. Чи це справді були «психологічні причини», чи в деяких грах з цим твердим противником було стосування невідповідної тактики?

У моїй восьмиразовій участі в грах з «Гасмонеєю» загальний результат цих ігор був такий: п'ять виграних 2:1, 3:0, 5:1, 1:0, 4:2 і три зіграно в нічию, 1:1, 2:2, 3:3, ні одної програної. Чи ж тут може бути мова про «психологічні причини»?

Вправді, сила жидівської команди, яка полягала в твердій дефензиві, це не означало, однако, щоб наша команда їх не могла чи не уміла переломити. Якщо ми у восьми грах зуміли п'ять разів подолати їх, то можна сміливо твердити, що тут недомагала наша тактика.

В грах з гасмонейцями успішною була тактика стосування лиш офензивної гри, яку ми не завжди стосували, і тоді власне приходили ті «психологічні причини» у формі нічиїх результатів.

Багато любителів футболу старшої ґенерації на рідних землях і тут, в діяспорі, пригадують ті пам'ятні гри з «Гасмонеєю». Не одному в пам'яті ті двобої, які теж кінчалися нічиїм вислідом. Щоб відсвіжити пам'ять і пригадати ті гри, наводжу (з незначним скороченням) цікаву аналізу ремісів, яку дав Осип Новицький у «Свободі» з 9-го серпня 1978 р. під наголовком «Найцінніший ґол».

НАЙЦІННІШИЙ ҐОЛ.
В 40-ву РІЧНИЦЮ ПЕРЕМОГИ СКОЦЕНЯ Й СТ «УКРАЇНА»

«Пригадуються нам блискучі успіхи львівської «України» в Окружній лізі; ще сьогодні радіємо її перемогами над першою дружиною «Поґоні», над «Чарними»; ще сьогодні не можемо зрозумі-

ти, чому змагання «України» з «Гасмонеєю» кінчалися звичайно ремісом (хоч були і перемоги).

Отже, гаразд: хочемо виявснити тайну чи причину цих ремісів — нерішених вислідів у змаганнях «України» з «Гасмонеєю», а рівночасно насвітлити містичну перемогу 4:2 чорно-червоних (як звали «Україну» по кольорі її сорочинок, чи пак цілого однострою) над голубо-білими («Гасмонея»).

Висліди 1:1, 2:2, 3:3 і т.п. були в змаганнях «Україна» — «Гасмонея» такі популярні, що як на один матч цих суперників не з'явився суддя й обидві дружини погодилися на присутнього жидівського суддю Земана — той перед цілою трибуною перед ігрою заявив: «Бендзє ремі (буде нерішена)». Всі знали, що змагання «Україна» — «Гасмонея» завжди були чисті (отже, навіть якомусь нечесному судді не лишали місця на якісь «ліві штоси») знали всі, що тут рішали завжди й виключно спортові козирі обидвох суперників.

Анатомія цих козирів була проста: «Україна» — все одно, в який календарний період,— завжди мала першорядний напад. «Гасмонея» завжди мала першорядну лінію дефензиви. Коли львівські жиди після 3-річного побуту в найвищій польській державній лізі повернулися до кляси «А», їхня поміч залишилася на рівні державної ліґи, а інколи своєю прикладною співпрацею між собою та з власним нападом торкалися міжнародного рівня. Вона боролася за себе і за себе і за свій напад.

В таких умовах нормальний хід змагань цих суперників виглядав так: наперед пекельна офензива «України», героїчні пробої її бомбардирів, падали ґоли, які поривали трибуну до зриву, що загрожував істинним обвалом цих споруд. Заносилося на те, що сьогодні наші рознесуть суперника й нарешті покінчать з нестерпним нерішеним вислідом — ремісом.

А потім буря над «Гасмонеєю» проходила, в хід йшла її поміч. І хоч ця незнищена машинка в укладі Вольфшталь-Горовіц-Дрікс мусила виконувати вдесятеро більше праці, ніж напасники «України», ґоли для голубо-білих, без будь-якої героїки, проте напевно, як спілі овочі на вакаціях, один по одному капали в українські ворота. А як сонце заходило й суддя свистав кінець, вислід був нерішений...

Не інакше було у згаданих Кравченюком змаганнях з вислідом 4:2, за винятком останньої хвилини гри, коли все пішло шкереберть. Отож, почалося пекельними наступами «України», Лєньо Скоцень «прифастриґував» гацеї з 16 метрів ґоля, на якого «муха не сяде», а за 15-20 хвилин повторив свій нумер. «Україна» вела 2:0...

Але тоді пішла в хід машинка помочі «Гасмонеї». Її праця милувала око, хоч на розмоклому по дощі грищі виглядало, що воно застрягне в болоті. Та, на диво, не застрягла — воротар Василь Босий мусив двічі витягати з ворті м'яч, який упав туди ніби випадково, але впав — і вислід шкірився ремісовим 2:2.

Тоді до слова зголосився ясноволосий котигорошок Богурат: далекою бомбою, кілограмометрами неспівмірною з його ростом, він привернув перевагу «Україні» на 3:2 — і з тим суперники розійшлися на перерву до одягалень.

Після перерви всі очікували «страшної помсти» голубо-білих, але ніхто не сподівався аж такого їхнього напору. Нічого не допомагали намагання нападу «України» пробитися з оточення, не допомагали скандовані накликування українських глядачів. «Гасмонея» все більше зашнуровувала чорно-червоних на їхній половині грища, а там — на карному полі... Напасники, під проводом стратеґа Льоля Мікльоша, гарували на власному передпіллі — тільки Лєньо Скоцень, як бузько на безжабому мочарищі, у безвиглядному очікуванні шанси, сумно спостерігаючи, як воротар Василь Босий робінсонадами виловлював м'яч з усіх можливих кутів воріт... Доходило до того, що вже навіть українські глядачі воліли, щоб традиційний вирівняльний ґол нарешті прийшов. Велетенський футбольний годинник Омеґа на краю грища показував останні хвилини змагань. Коли вказівка цього годинника досягла двох останніх рисок-хвилин, замерзлий від бездіяльности воротар «Гасмонеї», Мундзьо Блят, з ручником наопашки, вийшов з воріт, не спускаючи очей з годинника і гри, наближався до бічної лінії грища, в очікуванні кінцевого свисту судді. Але замість свисту прийшло щось несподіване... Таке, що згаданому воротареві в носі свиснуло...

Воротар Босий вибабрав м'яч з болота і блискавично заадресував його до вільного Лєня Скоценя... Воротар «Гасмонеї» кинув ручник поза лінію грища і рвонувся загородити дорогу Скоценеві, що вже йшов з м'ячем на ворота. Рафінованою фінтою тіла Скоцень «зробив» на середині грища воротаря, посилаючи його у фальшивому напрямку. Обурений суперник метнувся на землю, щоб зловити Лєня за ногу, але той перепригнув витягнені воротарські лабета і пішов з м'ячем.

Пішов?

Хоч між Скоценем і порожніми воротами «Гасмонеї» не було нікого, йти з м'ячем було ризиковано. Зараз при ворітніх стовпах стояли: запасний воротар, провідник, тренер, господар і лікар «Гасмонеї» — будь-котрий з них, чи усі разом, могли в гарячці патріотизму вийти на грище і загородити дорогу стрільцеві, а неясні постанови правильника скінчились би... «невтральним» суддівським м'ячем за участь неуправненого змагуна у грі».

Та найбільша небезпека грозила від стадіонового годинника Омеґа. Суддя уважно споглядав на нього і на свій ручний, зближався свист. А тут, перед ногами стрільця, була неповторна нагода виміняти Піррову перемогу, яка боліла б більше, ніж поразка, на повновартісну 4:2...

З того всього, Скоцень, переїхавши центрове коло грища, у притаманний собі спосіб зіщулився-зібрався з силами, підскочив на місці і правою «мачугою» двигнув намоклу кулю м'яча в напрямку порожніх воріт «Гасмонеї».

Ніхто не ворухнувся за воротами «Гасмонеї», ніхто не пробував здоганяти Скоценя ззаду. Всі актори перемінилися в глядачів — говорив-діяв тільки м'яч... А він, після короткої часово, але довгої віддаленням подорожі шугнув і зник у сітях воріт — щасливий, що скінчилося для нього півторагодинне оббивання боків.

Спортове товариство «Україна» - Львів проіснувало (з перервами першої большевицької інвазії) 31 рік, барвиста місцева й міжнародна кар'єра Олександра-Леня Скоценя тривала майже (чи таки «майже») два десятки років. Одне певне: в житті обох сторін цей ґоль, з-перед 40 років, був під оглядом спортово-моральним і повчальним далеко найцінніший, бо був зреалізований дослівно в останніх секундах гри. Ніякий Довженко, чи Сесіль де Міль, ніякий геній фільмового скрипту й режисерії не придумав би фільму, і якому дружина, що половину змагань була нівечена під колесами воза, використала б єдину шансу долі й єдину помилку суперника, щоб накінець в останніх секундах взяти під колеса його.

Читача напевно цікавлять настрої в обох таборах 5-тисячної маси глядачів. Отже, не було після цих змагань двох — ликуючого й сумуючого — таборів. Був тільки один спільний спортовий табір, п'ять тисяч членів якого, без різниці віровизнання, національної і клюбової приналежности, до загину сміялися, що щось таке може в таких змаганнях трапитися».

А герой — Леньо Скоцень?

Всі були так зааферовані фактом і актом несамовитого фіналу, що — я побоююся — за ним забуто його майстра, чи творця. Я не пригадую навіть, чи Леня знесено з грища на руках...

Потім, після Другої світової війни, його як змагуна французької професійної дружини Ніцца за три ґолі в перемозі 3:0 над чемпіоном Франції (як доносила спортова преса), глядачі несли на руках з грища аж до ратуші міста!

Хай же цих декілька рядків слів буде цьому винятковому футбольному бомбардирові, якого нам завидували поляки, жиди, німці й інші народи, за доказ, що і його земляки не забули цього його надзвичайного зусилля, та й цілої спортової кар'єри,— дарма, що між тими днями і нашими актуальними буднями виростають усе нові довгі десятки літ!..

ОСТАННІЙ МАТЧ СТ «УКРАЇНА»
ПОЛІЦІЯ І АРЕШТИ

Одночасно з розіграми другого весняного кола першої команди, стартували також молодіжні футбольні команди — юньйори. Тренер А. Мора вишукував найбільш обдарованих юнаків. Ішлося про зміну, про майбутнє українського футболу. Юньйори СТ «Україна» вперто прямували вгору і хоч їм ще бракувало

технічної витончености, але вони заступали їх молодою запальністю, невтомністю і волею перемоги. У заключній стадії ігор ввійшли до півфіналу і врешті до фіналу юньйорів за чемпіонат Польщі.

За іграми наших юнаків стежила вся спортова громадськість. Переможець повинен був їхати до місцевости Рабка змагатися у фіналі за почесне звання чемпіона юнаків Польщі.

Наші юньйори виступали в такому складі: П. Ґнура, В. Дицьо, А. Короць, Б. Андрусів, В. Мельничук, Р. Кузьма, Е. Тихоліз, Ю. Зубач, Р. Нагірний, В. Коваль, Р. Кос, Р. Вовк. Деякі з них, як П. Ґнура, В. Мельничук, Р. Кузьма, Ю. Зубач були зачислені в ряди першої команди, а Е. Тихоліз вже зайняв постійне місце півлівого нападаючого.

Якось незамітно пролітали тижні, кінчилася весна, а з нею і останні бої за першість области. До закінчення залишилось ще двоє ігор і їх треба було виграти. Перші у себе дома з командою ВЦКС «Огніско», Ярослав, а другі — з львівською ВЦКС «Лєхія».

З «Огніском» ми впоралися легко. Вони зазнали поразки з розгромним рахунком 7:3.

Після високої перемоги над «Огніском» на стадіоні «Чарні» зустрічаємо т. зв. «Косинєжув», тобто футболістів із ВЦКС «Лєхія». В минулому вже нераз ми сходили з їхнього поля на Погулянці, фізично побиті. Ми боялися не так тієї вуличної розбещености, як судді. О, коби лиш суддя був суддею. Ми дістали україножера на прізвище Драбіковскі. «Лєхія» в присутності кількатисячної маси своїх прихильників постановила виграти за будь-яку ціну!

Ми відразу здобули територіяльну та ігрову перевагу, легко підсувалися до воріт лєхітів. У повітрі кожної хвилини пахло ґолем. Але коли в одній з акцій ми здобули першого ґола, суддя його не признав. На наші протести він не звертав уваги. До того ще й прізвище нашого капітана команди записав до своєї книжки доган за «нетактовну поведінку»!

У другій півгрі, по зміні поля, гра понеслась крутим поворотом. Ми свідомі того, що граємо не тільки з одинадцяткою лехітів, але й проти судді. Накидаємо швидкий темп, перебираємо повністю контролю над грою. У 55-ій хвилині Краєвський промайнув між двох захисників і пробив безапеляційний ґол. З тим моментом на полі гри запанували грубість і необмежене свавілля. «Лєхія» вдалася до старих випробуваних методів. «Косинєжи» почали «косіць» ногами й кулаками. Їхня трибуна ревіла. Вони б'ють по наших кістках, по колінах, а суддя не перериває гри, а приймає все те за нормальне явище. В одному моменті я сольовим загранням переходжу лінію одинадцятиметрового поля, обходжу захисника і лишаюся віч-на-віч з воротарем. Ніхто вже не мав змоги мені перешкодити. Підводжу м'яч ще два метри вперед. При напруженій і сконцентрованій увазі я готовий підвищити рахунок та раптом відчув, як хтось з усією силою штовхнув мене в плечі. Я повалився на мураву, прикриваючи собою м'яч. Два

М. Краєвського зносять з поля гри. Зліва: В. Пазуняк, позаді за ними д-р Кашубинський (в капелюсі), зправа в глибині з парасолею в руках батько братів Скоценів

Лєхія — Сян 4:3 (1:2)

(недокінчений метч).

„Сян" у 86-ій мінуті гри зійшов з грища, бо безпощадне масакрування та чинне зневажування змагунів „Сяну" змагунами „Лєхії" під „протекторатом" судді дійшло до того ступня, що загрожувало життю змагунів „Сяну". Суддя п. Бабірецький не хотів за ніяку ціну допустити до перемоги Сяну й не перебирав у засобах. „Не бачив" фавлів „Лєхії", подиктував без ніякої причини карного до „Сяну" і врешті признав „Лєхії" ворота, коли мяч був у віддалі щонайменше 1 м. від воріт. І це називається „аполітичний спорт"! — Проти рішень п. Бабірецького „Сян" вніс протест до В. Г. і Д. і тепер в тій справі ведеться слідство. Справедливе вирішення того протесту В-ом Г. і Д. далоб „Сянові" змогу у повторених змаганнях виказати свою вищість під кожним оглядом над „Лєхією".

Подібні погроми були у Львові і в грах «Лехії» з «Сяном». Ось як описує перемиська газета «Батьківщина» матч «Лехія — Сян»:

лехіти почали видобувати м'яч з-під мене, б'ючи футболками по моїх ребрах. Я відчув пронизливий біль, наче хтось проколов мене чимось гострим. Довкола мене зчинилась суматоха, я чув вигуки лехітів: «Як труп, то з трупем на ґнуй!» На партерах і трибуні заворушилися: «Фуй! Фуй!» Ганьба! Ганьба! Поляки — азіяти, з грища їх! Виключити!»

Через кілька хвилин, ще публіка не заспокоїлась, як Краєвський лежить «скошений», не підводиться. Суддя стримав гру, однак, не поцікавившись тим, хто був спричинником, флеґматичним спокійним тоном велів винести його з поля.

Прийшов клюбовий лікар Кашубинський, оглянув його ногу і наказав відвезти його до шпиталю.

За правилами, підмінювати вибулих гравців не можна було. Українці до кінця грали десяткою, вірніше сказати, дев'яткою проти одинадцятки, бо я в дійсності в грі участи не брав, нестерпно відчував болі під грудьми. Ми боронилися, незважаючи на результат і чекали кінця гри.

Раптом суддя подиктував карний удар по наших воротах за явне порушення правил гри, якого лехіти реалізували. Спалахнули спонтанні протести. Виникла сутичка, яка закінчилась кроваво. Двох левандівчан — Михайла Макаревича і Романа Бориса — прокололи ножами. Серед української публіки почались арешти під закидом «заклуценя пожондку публічнеґо». Забрали тоді до в'язниці двох братів, членів хору Котка, студентів університету і співака-баса Львівської опери.

Управа вирішила матч опротестувати. До протесту долучилися чотири польські ліґові судді, які були присутні на змаганнях. Мене теж відвезли до шпиталю. У лічниці я пролежав кілька днів, опікувався мною лікар Кашубинський.

Другого дня в Народній лічниці лікар Малис зробив рентґенівський знімок моїх обох боків. На мою радість, він заявив, що я мав лише важко потовчені ребра й коліна. Він був доброї думки і надіявся на моє скоре видужання. Ми зложили протест. Я пробував поговорити про це з доктором.

— Нічого з цього не вийде,— відповів він.

Через кілька днів управа СТ «Україна» отримала листа від ЛЗОПН, в якому було зазначено, що спеціяльна комісія докладно переглянула і перевірила наш протест і винесла рішення, що матч був проведений згідно з правилами і статутом! Результат затверджується, але за доведене зловживання суддівською владою суддю Драбіковського позбавляється на майбутнє права судити і виключається з Суддівської Колеґії.

ВІЙНА

Чудове літо минало в міжнародній напруженій непевності. Після трагічних подій на Закарпатті настав у міжнародних стосунках перелом. Почались дні непевности.

У нас дома — велика радість. Батько приїхав з Болехова, мовляв, у відпустку. Чи справді? Осип дістав недавно мобілізаційну картку, ходив на збірний пункт, очікував нового покликання. Скрізь нервозний настрій, початок безголов'я. Наклеєні ПКУ (Повятова Коменда Узупелнєнь) по місті афіші сповіщали про мобілізацію війська й суспільства.

П'ятниця, першого вересня 1939 року. Був ясний, погідний день. Вулиці міста наповнилися своїм щоденним гамором. Торохтіли по нерівному брукові, т. зв. «котячих лобах», сільські вози, що везли до багатолюдного міста земні плоди. Дзвонили проїжджаючі міські трамваї. Відчувалась нервозність і поспіх. Та й не дивно, адже ранком проголошено по радіо, що німецькі війська перейшли польські кордони. Значить, почалась війна.

О 10-ій годині ранку я з Осипом ходив до Бюра для військових справ — «ПКУ» на Стрілецьку площу, де він отримав документ приділу до своєї військової частини, а мене зареєстрували до т. зв. «побору», тобто я став призовником. Осип має уже виїжджати по полудні. Часу багато не залишалось. Дещо закупили на «Кракіданах» (торговельна площа). Хотіли всісти до трамваю, але усі були переповнені, тож пішли пішки. Таких, як ми, щораз більше на хідниках міста. Свіжо розклеєні мобілізаційні афіші і плакатні повідомлення стікали ще свіжим клеєм. На афішах велике фото маршалка Ридза-Сміґлого з бойовими лозунґами: «Водзу, провадзь нас! На Берлін!» Це звучало якось дивно і водночас огортала тривога, що буде далі?

Ми минули касарні 5-го полку артилерії, на вулиці Токажевського, як повітря нагло пронизав якийсь дивний, незнаний досі свист і брязкіт. Люди зупинялися на хідниках, піднявши голови.

Ген на південно-західному блакиті неба кружляли ніколи досі небачені срібно-білі силюети. Бреніли, як рій джмелів. І раптом на небозводі якісь цяточки відриваються від них та стрімголов падають вдолину. Ще мить і з напряму горішньої Городецької та Головного двірця чути глухі вибухи. Вгорі вулиці Токажевського, біля костьола св. Єлисавети чорні клуби диму. З лівої сторони горить Чернівецьке товарне депо. Люди розбіглися в різні сторони. Загуділи пронизливо сирени. Львів у вогні.

Сповільняємо ходу, так ніби ми змовилися. Врешті, ми з Осипом опинилися біля хвіртки нашого дому. Мені наче щось стиснуло горло. Прямо не містилося в голові, чи це вже початок того, на що ми, українці, так довго чекали.

Мимоволі ми глянули один одному в вічі і кинулися в обійми.

В хаті ридання. Мати бідкається, як це нас охоронити від нещастя. А ми вештаємося, впорядковуємо на подвір'ї — то виносимо, то вносимо до льоху в саду різні речі. Здається, що це все робиться якось механічно, щоб заглушити внутрішній неспокій, що його годі висловити. Майже всю ніч ми просиділи в саду, гляділи, як червона заграва щораз то вище підносилась і розширялась. Світало.

Після полудня пробудили нас протяжні гудки сирен. Одягаємось, треба зникнути з очей «приязних» сусідів. Спаковуємо до валізок дещо з білизни і харчів. Адже вся доросла польська молодь на Левандівці другого дня війни парадувала біля дому ТСЛ в мундирах «Стшельца»,«Пшиспособєня войсковеґо» чи «Гарцежув». Умовляємося з батьком, де і в кого будемо через якийсь час. На Богданівці, біля пекарні «Меркури», у наших приятелів та інших друзів.

Нас прийняли дуже радо та пропонували спати на горищі стодоли, що стояла біля їхньої хати, оподалік в саду. Вдень ми грілися між соняшниками до сонця, а вночі лізли на горище.

Третього дня війни по Городецькому шосе почали пересуватися у східньому напрямку міста колони різноманітних обмазаних болотом авт. Для замаскування вони були прикриті зеленим галуззям. Як виявилося, це були біженці з західніх і північно-західніх земель Польщі. Між ними гуртки вояків на возах, гарматах, а то й ішли пішки. Просувалися розбиті в боях польські вояки.

Таке видовище тривало цілий тиждень. Як вдень, так і вночі йшли непроглядні маси втікачів. Півшепотом розповідали про жахливі події. Часті налети німецьких летунів час-до-часу змітали шосе від людського натовпу.

Одного дня, на Городецькому шосе, біля Скнилова, а також за Білогорським лісом в сторону Янівського та Кортумівського узгір'я заторохтіли кулемети. Постала кулеметна і рушнична стрілянина. В околиці селища Білогорщі гриміли німецькі гармати, сальви за сальвами. Найбільш клекотіло в околиці Янівського кладовища та селища Голоска. Щораз то вилітали там угору світляні ракети, посилювався кулеметний вогонь, чергуючись з вибухами ґранат. Бій не втихав десь до півночі.

Так було до вчорашнього вечора. Від сьогодні люди ховаються у підвальних приміщеннях, по викопаних ровах. Німецькі війська на мотоциклетах, на військових опанцирених возах зайняли Левандівку і всю Богданівку. Фронтова лінія переходить на Богданівці, почавши від майдану «РКС» і йде ген аж до Кульпарківського заведення для умово хворих, уздовж т. зв. вулиці Білогорської й до станції Клепарів, до Янівського кладовища та жидівського окописька.

Два-три дні пройшли в шаленому коловороті. Стояв безперебійний кулеметний вогонь. Час-від-часу польська артилерія сальвами гармат засипала передмістя. Люди вночі не спали, всіх огортала нервозна психоза. Часто проходили з підкоченими рукавами, у тевтонських шоломах німецькі з'єднання. Були грізні, проте усміхалися.

Нараз рознеслася громова вістка — большевики у Винниках. Ще 17-го вересня вони перейшли польський кордон. 22-го вересня польські залоги у Львові капітулювали перед большевиками.

Відкрилася нова карта всесвітньої історії, а української зокрема. Завершився також другий етап важливої моєї футбольної кар'єри. З перспективи багатьох років тяжко точно передати ті почуття, які після розвалу Польщі і приходу нових займанців заволоділи Західною Україною.

Йти через життя то так, якби йшов великим бором і йдучи через бір можна йти поміж дерева або йти й ламати їх.

Пригадую, що я відчув у серці пустку, відчув внутрішній жаль і біль за тим, що вже ніколи не повернеться. Жаль найбільше за тим, що спортове товариство «Україна» перестало існувати. Чи можна сподіватись, що те, що з водою раз попливло — повернулося назад? Можливо, що в нових обставинах і в новому колі фізкультурників постануть «якісь» українські спортові об'єднання. Однак, одне ставало ясним понад усякий сумнів: цього спортового товариства «Україна», що проіснувало майже 30 років (1911—1939) уже ніколи не буде! Багато наших спортсменів-гравців покинули Рідні Землі і пішли на Захід. Я залишився у Львові. Понад усе я був спортсменом-футболістом, і я надіявся, що у групі колишніх своїх друзів із СТ «Україна» вийду знову на зелену мураву. Можливо не буде цієї назви... А може нові можновладці не зроблять собі більше забавки з національних і вселюдських ідеалів.

П'ять довгих років змагань і стремлінь до вершини — це шматок часу. Я радий з пройденого шляху, з факту, що не схилив вниз прапора. Радий, що міг вчинити опір інколи в дуже скрутних для мене обставинах — спокусливим обіцянкам займанців. Радий ще з того, що впродовж п'яти років чесно вдягав червоно-чорні сорочини з блакитно-жовтим щитком герба на грудях. Радий з того, що як син княжого города Льва через спорт в його кольорах захищав не тільки честь СТ «Україна», але також і честь нашої Батьківщини.

Я був дуже задоволений, бо своєю участю у футбольній команді СТ «Україна» я пробуджував отих кунтіїв, мацівих, долинних та різних ясів і тоньків, які походили з верств бідного українського міського населення й здебільшого з незалежних від них причин забували свою мову, «хто вони, чиї сини і яких батьків». Велика їх частина завернула на правильний шлях. Віднайшли себе!

Це були найкращі роки моєї юности. Найкращі роки, в яких я змагався з завзяттям, з великою волею перемоги противника, якого всією душею ненавидів, бо той противник ненавидів усе, що українське. І коли СТ «Україна» усіх тих україножерів перемагала, то для нас, спортсменів, це був єдиний успішний шлях боротьби.

СОВЄТСЬКІ ЧАСИ

Після напрочуд гарного вересня 1939 року прийшов дощовий і вогкий жовтень. Львівські вже почорнілі каштани, що стояли рядами уздовж вулиць, віщували скору зиму. Міщани вже повиходили із своїх бомбосховищ та якось у швидкому часі, з огляду на нову дійсність, скоро «спролетаризувалися». Щезли з вулиць міста елеґантні силюети жінок, зникли кудись педантично одягнені чоловіки. Здавалося, що всі хотіли уподібнитися до «визволителів».

У підприємствах, фабриках та міських заведеннях і установах проходили мітинґи, на яких «славословили» «визволителів» з-під гніту шляхетської Польщі. В першій половині листопада Всенародні Збори делеґатів Західніх Земель України, що відбулись у Великому театрі у Львові, спонтанно проголошували з'єднання і прилучення ЗУЗ до українського материка.

Наступила раптова переміна в усіх секторах життя. Колишні спортовці і футболісти СТ «Україна» зорганізувалися в новім футбольнім об'єднанні при Облспоживспілці. Приватне підприємство Є. Чучмана було закрите. Олександер Левицький, власник фірми «Елеґант», працював у ній тепер в робітничому спецодязі, як звичайний робітник. Його робітню перебрали й керували нею давніші працівники. У зустрічах він був сумний, неговіркий, просив зайти й подивитися до домівки СТ «Україна».

Над вхідними дверми до домівки висіла таблиця з написом «Спортивное Общество Пищевик». Усі приміщення стояли пусткою. Здобуті трофеї, чаші, прапорці, статуї, які були в скляних шафах, щезли. Це саме сталося з елеґантними кріслами, фотелями, з усім обладнанням. Під вікном у куті стояв якийсь старий стіл, застелений червоним накривалом, на якому лежали невпорядковані пропаґандивні папери «Спортивного Общества».

Виходячи з цієї нової хатньої обстановки, вчорашньої кузні українського спорту на західніх українських землях, здавалося, що хтось виривав з грудей серце й не залишалося нічого, за винятком безмірного болю. Двадцять вісім років праці і наші, з таким

тяжким трудом здобуті надбання й гордощі, а зокрема культурно-спортове товариство «Україна», перестало існувати.

Одного вечора (був це перший тиждень листопада 1939 року) під нашу хату заїхала чорного кольору совєтська автомашина. До хати ввійшло два совєтських представники і з ними водій. Представилися: водій (мені знайомий) — це львівський футбольний гравець жидівської «Гасмонеї» — Макс Горовіц, а два совєтські громадяни — це були: Леонід Соломонович Броцький і Харитон Іванович Іванченко (обидва з Києва). Увійшли до кімнати в кашкетах. Макс Горовіц скинув свого капелюха.

— Олександре Антоновичу,— звернувся один з них до мене гарною українською мовою. — Діло в тому, що за два тижні до львівських футболістів приїде в гості Київське «Динамо». Ви нам допоможете зорганізувати футбольний матч.

Ця вістка подіяла на мене, мов грім з ясного неба. Признаюся, що я цим зрадів. Ще недавно не могло бути ніякої мови (навіть думки), щоб зустрітися з футболістами-спортовцями Золотоверхого Києва, аж тут ось... готується матч Київ—Львів. Це наче сон. Виходить, що не все ще пропало!

Тим же автом ми поїхали всі разом до готелю «Жоржа» на Марійську площу. Мене привітав по-цивільному вдягнений начальник Оборонно-Спортивного Общества «Динамо» у Львові, Василь Петрович Панченко, весело й чуттєво розповідав про київських майстрів.

Панченко, низького росту, широкоплечий, з чорною довгою чуприною та синіми очима, приїхав розгорнути в «Западній Україні» фізкультурну роботу. Тепер він підготовляє зустріч львівських футболістів з динамівцями з Києва. На списку у нього були всі ті гравці-футболісти поляки, що брали участь у грах за Чашу Президента Польщі. Скільки світу, стільки й дива!

— Ну, то й до діла, Олександре Антоновичу,— підбадьорював він,— час короткий, давайте зорганізуємо команду Львова.

На мій запит, чи немає старших і кращих футболістів за мене, він буркнув: «Є, але неукраїнці», — і вже сердито додав: — Чи ви не розумієте, що я дістав наказ вас включити?— І при тих словах він витягнув з шухляди звій паперу, передав мені і сказав: — Через тиждень тут, у приміщеннях, матимемо мітинґ львівських футболістів! Ви будете головним промовцем і ось це ваша промова!»

У найближчу суботу, від п'ятої години по полудні, заля зароїлася спортовцями. Ледве коли я бачив таку велику масу людей за «панської Польщі», навіть тоді, як влаштовували безкоштовні вечірки-танці. Прийшли всі: поляки, жиди, українці; були червоноармійці і делеґати київського «Динамо».

Зовні будівля була прикрашена червоними прапорцями, а всередині звисали прапори і великі образи «вождів народу». Відспівали «Інтернаціонал». Співали його приїжджі, бо львів'яни не вміли. Потім виступив майор Червоної Армії, який у своїй промові підкреслював, що доблесна Червона Армія, завдяки мудрій політи-

ці партії і її вождя Сталіна, визволила трудящих «Западної України», що радянський народ живе в дружбі і є непереможний.

В імені польських спортовців говорив проф. Львівської політехніки, Круковскі. Всі гаряче оплескували оратора. Від жидів промовляв Макс Горовіц.

При кінці мітинґу начальник «Спортового Общества» попросив мене до слова. Я завчив усе напам'ять і промовляв після інструкцій. Промову обов'язково мусив закінчити гаслами: «Хай живе дружба народів!», «Хай живе мудра політика Комуністичної Партії!», «Хай живе великий вождь і батько, Йосиф Віссаріонович Сталін!»

Заля не вгавала від оплесків. По закінченні, мене вітав, мабуть, енкаведист Панченко.

ІСТОРИЧНИЙ МАТЧ ЛЬВІВ—КИЇВ

До двох тижнів ми зорганізували збірну (міжнаціональну) команду Львова, що мала зіграти футбольний матч з футболістами Києва. Як нас інформували, в довоєнний період київська команда «Динамо» надавала тон в спортовому житті і була однією з кращих не тільки в Україні, але й в цілому СРСР. З 1936 роком, коли в розіграшах чаші і чемпіонату брали участь передові спортові клюби СССР, то «Динамо» здобуло 1936 року друге місце в чемпіонаті і третє місце 1937 року. В 1938 році цікавим було те, що не дивлячись на те, що кияни забили найбільшу кількість ґолів, вони завоювали лише четверте місце.

В день зустрічі, 26 листопада 1939 року, вранці падав сніг. Хоч робітники очистили майдан сніговим плугом і місцями зеленіло чисте поле, проте залишилася ожеледиця. Мене, як лише одинокого українця, призначили капітаном збірної Львова. Хтось же мусив репрезентувати західньоукраїнських футболістів! На одинадцять гравців збірної було по національності: вісім поляків, два жиди і лише один українець.

Яка іронія, яка гіркота! В історичному матчі Української Республіки лише один українець! Після мого короткого привіту, я вручив представникові Києва букет квітів. Львів'яни також одержали квіти. Кияни говорили про визволення з «панського гніту», про возз'єднання в одну сім'ю і славословили партію і вождів. По виміні прапорців, кияни привітали публіку окликом одноразово «фізкульт-привіт!». Ми також привітали публіку окликом «фізкульт-привіт!».

І ще одне дуже важливе. Як і всі футбольні команди в СССР, київські футболісти — це професіоналісти, що за свої гри-тренування отримували заробітну платню. Це був їх хліб щоденний. Загартовані в тяжких боях за першість країни і підготовлені фізично в щоденних навчально-тренувальних заняттях, вони становили одну монолітну цілість. На противагу цьому збірна Львова —

це лише гравці і любителі футболу; аж ніяк не професіоналісти. Це нашвидкоруч згруповані в одну одиницю і виголоднілі війною футболісти, без особливих тренувань, без тренерських інструкцій. «Грати, як умієте»,— було нам сказано.

Звичайно, перші хвилини гри витрачаються на перевірку противника. Не так було в киян. Матч у них почався вже з першої хвилини гострими швидкими наступами й темпом. У загальній та індивідуальній боротьбі відчувалася технічна, а особливо фізична підготовленість гостей. У поєдинках, в усіх двобоях ми програвали з ними. Ми відбивалися від загартованих киян, як об стіну. Ще в додатку — поле було слизьке і несприятливе для будь-яких комбінацій незатренованих футболістів. Звичайно, у вирі гри я не прислуховувався... та... стривай! Чи я розумію мову, якою наші брати говорять?! Чи це мова українська? Вони розмовляють по-російському! А це ж мають бути наші брати-наддніпрянці, брати-українці! Такого не бувало в СТ «Україна». Під польською займанщиною українська мова була для нас, гравців, нашою національною гідністю, нашою гордістю! А вони? Хто вони?

Розчарування, гнів, досада оволодівають мною, лють. Я обіграю двох захисників і здобуваю провідний ґол для Львова. За п'ять хвилин повторилось точно те саме. Підвищую рахунок до 2:0. Але на тому й скінчилося.

Решта 65 хвилин належали до динамівців. У першій півгрі зрівняли рахунок до 2:2. У другій півгрі кияни швидко збагнули і мною щільно «заопікувалися». Один, а то й два «сторожі» на мене полювали і не відступали ні на мить.

У другій півгрі початкові хвилини ще проходили в рівнорядній, змінливій грі. Дедалі кияни, кондиційно сильніші, кращі у спільній, сцентралізованій грі, підходили частіше до воріт львів'ян. Наскільки господарям не ставало сил швидко повертатися з лінії атаки в тили на оборону, то цього вистачало, щоб гості підвищили рахунок до 6:2.

Чи були кияни кращі за нас? Фізично-атлетично далеко кращі. Технічно вони продемонстрували рівень гри, який рівнявся грі середньо-европейській (Відень-Прага-Париж). Львів'яни могли рахувати найвище на нічию результат. Глядачів на трибунах були незлічимі маси, проте вони чомусь не виявляли жодного ентузіязму.

Ось що писала про той історичний матч преса:

«... Гра, як і слід було чекати, привернула увагу тисяч глядачів. Відбулось перше знайомство футболістів двох напрямків: кияни вже грали з трьома захисниками, як передбачалось, системою «дубль-ве», а львів'яни все ще дотримувались старого варіянта «п'ять у лінію». Ясна річ, двоє захисників не могли впоратися з трьома висунутими вперед нападаючими гостей і двоє крайніх форвардів — М. Балакін та І. Качкін, як то кажуть, вільно гуляли по фланґах атаки. Вони вдвох і забили у ворота львів'ян 5 ґолів. Загальний рахунок матчу 6:2».

ВІЛЬНА УКРАЇНА — Вівторок, 28 листопада 1939 р.

ФУТБОЛЬНИЙ МАТЧ КИЇВ – ЛЬВІВ

26 листопада на стадіоні „Погонь“ відбулася футбольна зустріч між київською командою „Динамо“ і збірною командою Львова. Матч пройшов дуже напружено і цікаво.

З особливою майстерністю грали футболісти київського „Динамо“. Почувал... організованість і велике вміння володіти м'ячом.

Львівські футболісти проявляли велику активність в нападі, проте для перемоги не вистачило згуртованості і зіграності. Перший футбольний матч між збірною Львова і командою „Динамо“ закінчився перемогою києвлян з рахунком 6:2 на користь команди „Динамо“.

На фото зліва: команда „Динамо“, справ збірна команда Львова. Фото Я. Савки.

Кияни в білих сорочках зліва направо: П. Лайко, А. Ідзковський, Й. Ліфшиц, В. Шиловський, М. Балакін, М. Махиня, В. Гребер, П. Комаров, І. Кузьменко, І. Качкін, О. Клименко.

Львів в темних сорочках, з одиноким представником українців О. Скоценем, перший зправа.

Увечорі в готелі «Брістоль» всі учасники гри мали спільну вечерю. Участь у ній взяли також спортові власті й управління міста з посадником Єременком. Атмосфера, в якій проходив бенкет, була овіяна теплом і дружбою. Промови (за винятком однієї) були в українській мові, а навіть навіяні патріотизмом. Підкреслювали, що західні українські землі раз і назавжди з'єднані з УРСР (Українською Радянською Соціялістичною Республікою), в якій спорт буде процвітати і репрезентувати всі прошарки суспільства, а не тільки панські інтереси і їх кляси.

Після закінчення вечері київські футболісти підходили до нас на дружню бесіду, щоб обмінюватися думками. Але тут знову вони один до одного зверталися й говорили російською мовою. Один-одинокий русявий, літами ще юнак, Іван, говорив до нас постійно українською мовою. Було очевидним, що брати-наддніпрянці проміняли свій найбільший скарб, свою мову, на мову російську.

Тут же начальник команди «Динамо», тренер і також деякі київські футболісти пропонували мені, а то й настоювали, щоб я включився в ряди футболістів київського «Динамо». Мене приваблював виїзд до вимріяної старовинної столиці України — Києва. Одначе, все недавно пережите, сьогоднішні змагання, зустріч та розмови з «братами» вплинули на мене дуже від'ємно! Я відмовився. Керівник команди, начальство, тренер, наполегливо і рішуче вимагали мого виїзду до Києва зараз же. Вирятував мене і тимчасово відложив це питання Панченко. Йому я був ще потрібний у Львові для організації спортового життя.

ЗИМА 1940 РОКУ

Для мешканців Львова цьогорічна зима прийшла справді несподівано швидко. Вона була дуже сувора. Морози скували землю, а сніг ішов безупинно. Невеликі запаси харчів вичерпалися. Запаси вугілля на Чернівецькій залізничній станції, як не вигоріли під час воєнних дій, то зменшувались з дня на день. Шлеське вугілля було відтяте демаркаційною лінією, яка проходила уздовж ріки Сяну. З Совєтського Союзу ще не вспіли довезти свого вугілля. Ішла гарячкова праця над перебудовою вузькоколійного шляху, який був у передвоєнній Польщі, на широколінійну залізничну сітку.

Зайшли докорінні зміни у всіх галузях суспільно-політичного життя. Культурно-мистецькі, спортові, як рівнож громадські активності, зміняли своє обличчя. Перестали існувати всі дотеперішні організації й спортові товариства. Незважаючи на національну приналежність, поставали совєтські спортові «общества». Вони, фактично, являлися відділами організацій з центральним керівництвом у Москві. Характерним було те, що на місце національних клюбів, як це було дотепер, членство складалося з усіх національностей Львова: з українців, поляків, жидів і інших. Не відбувалися ніякі Загальні збори, як це практикували в польській

державі. На фабрику, чи на підприємство, приїжджав уповноважений із УРСР, який підшукував місцевих співпрацівників, організував спортову команду і спортова діяльність діставала більшого або меншого «революційного» розмаху.

Панченко приїхав до Львова від імени оборонно-спортивного общества «Динамо», яким керувало НКВД. Він приїхав для зорганізування такого відділу футболу у Львові. Хотячи, не хотячи, я став футбольним гравцем цього спортового «Общества».

ВІЗИТА ЛЕТУНІВ

У Львові мали урочисто проголосити возз'єднання Західної України із своїм материком. Ішла велика підготовча праця. Пущено в рух увесь пропаґандивний апарат, усі засоби, що були доступні.

Одного дня зайшли до нашої хати в гості летуни, у військових уніформах, дбайливо виголені, вгодовані. Вітали нас словами «Здравствуйте!». Ми були дуже здивовані, що високі старшини зайшли в нашу хату. Дотепер за польської влади така подія була немислимою. Старшина у Польщі був щось «високого» — понад звичайних людей і в хату в гості ніколи не заходив. Півгодини летуни розповідали нам про героїчну «доблесну Красну Армію», яка визволила нас з-під гніту поміщиків, куркулів, капіталістів, з-під влади «панської» шляхетської Польщі. Оповідали про заможне життя населення СССР, про дружбу народів СССР, про те, що Красна Армія стоїть на сторожі кордонів «родіни» і що вона дасть належну відповідь кожному аґресорові, що буде «пхати своє свиняче рило в священний радянський край!». Вони закінчили словами, що під проводом великого вождя народів Сталіна всі ми йдемо до вершин людського щастя і блага. Запитали, чи є в нас «какіє вопроси». Очевидно, ми всі сиділи і мовчки слухали. Запитів не було. Хто ж його знає, яка їхня ціль, до чого вони спрямовують?

На відповідь не прийшлося довго чекати. Після проголошення возз'єднання Західної України з УРСР перед населенням Галичини, Волині і всієї західньої вітки України розкрилася нова сторінка історії: трагедії, насильства, глум над вселюдськими ідеалами свободи, рівности, братерства й справедливости. Почались арешти, допити, розстріли, а понад усе, так звані «вивози» — заслання людей на схід: в морозні тундри північного Сибіру. «Чорні ворони» появилися тепер у нас, в Галичині. Заїжджали енкаведисти з рушницями, наганами, револьверами, головним чином вночі, вантажили людей, дозволяли взяти з собою свій «маєток». На товарних залізничних станціях вантажили людей у вагони з написами «20 лошадей или 40 человек». Скільки в дійсности вміщували «человек» — того ніхто не знав. Літали кібітки («чорні ворони») днями й ночами, безперебійно. Вивозили поляків-колоністів, колишніх військових старшин і поліцаїв. Потім черга прийшла на «помєщіков», а врешті на всіх т. зв. «враґов народа»: поляків і українців!

Після таких численних насильних заслань, звичайно, «состоялісь» мітинґи з «робочими», на яких начальство з хвастощами сповіщало дещо про стан справи. «Цієї ночі,— говорив, наприклад, начальник паровозного депо Львів-Захід,— радянська влада завдала нищівного удару по 'враґах народа'. Ми вивезли з самого города Львова дві з половиною тисячі людей!» Скільки ж тоді мусило бути тих вагонів для 20 лошадей, щоб їх усіх нещасних помістити?

Люди тихцем, щоб бува ніхто не побачив і не почув, оповідали несотворенні речі-чуда про ті транспорти-«кібітки», про потяги смерти.

РЯТУЮ ВАЦЛАВА КУХАРА

В кілька днів після історичного футбольного матчу Київ-Львів Панченко призначив мене керівником (завідуючим) господарства двох спортових стадіонів: фуґбольного на вулиці Стрийській (колишній ВЦКС «Чарні») і майданчиків для гри в теніс із спорудами на вулиці Пелчинській. Тут саме примістилися довідкові бюра, квартира й харчівня Львівського спортового товариства «Динамо». В сусідстві від тенісових кортів на розі вулиць Кадецької та Пелчинської був модерний будинок міської електрівні, який зайняло для своїх потреб НКВД.

Узимку ці тенісні корти були призначені для ковзанярського спорту для дітвори й юнацтва. У розпорядженні спортовців були теж ковзанка і гокейне поле гри. Після призначення мене завідуючим (керівником), чи то пак директором цих об'єктів, я приєднав багато співпрацівників і в тому числі Євгена Чучмана, який, так би мовити, став моїм «тихим» дорадником. В основному я займався організуванням футбольної команди, що й було дійсно метою моєї праці, за виразним дозволом Панченка. Господарську роботу виконував мій замісник. Вірніше кажучи, у Совєтському Союзі професіоналізму немає!?

Для «інтернаціонального духу» начальства я призначив другим заступником футбольної команди відомого не тільки у Львові, але й у цілій Польщі, колишнього гравця-футболіста, діяча львівської «Поґоні», Вацлава Кухара. Я особисто багато завдячую йому. Коли перед війною я ходив на тренування «Збірної Львова», то він ставився до мене коректно, по-дружньому. Був це один з небагатьох поляків, спортовець-джентельмен. Він прийняв призначення з великим задоволенням, але з незнаних причин праці не починав. Незабаром все з'ясувалося.

Десь під кінець грудня 1939 року посилилися арешти і вивози. Одного грудневого дня вранці, коли я був разом з Чучманом в нашому бюрі на вулиці Пелчинській, раптом вбіг воротар нашої команди, Альбанскі, в супроводі якоїсь старшої жінки, що з плачем благала допомогти її двоюрідному братові. Вона не відсту-

пала від мене. Заливаючись сльозами, ця старша віком жінка благала допомогти її двоюрідному братові, Вацлавові Кухареві, якого вивозили на Сибір.

Треба було щось робити. Я негайно зв'язався телефонічно з Панченком і розказав йому про все. Він вислухав, сильно вилаявся і сказав, щоб я не виходив з бюра, бо може мене буде потрібно. Десь пізно пополудні зайшов до бюра Панченко в товаристві низького ростом старшини НКВД. Енкаведист, не кваплячись, привітався, сів на крісло, стягнув шапку і усміхаючись промовив: «Я сам харків'янин, колись також грав у київському «Динамі», а навіть разом з двома своїми братами, брав участь у збірній України. Називаюся Костянтин Фомін. Зараз працюю в органах «безопасності». Скажіть, Александер Антонович, чому ви так цікавитесь і захищаєте Вацлава Кухара?»

— Ні, я не захищаю,— відповів я,— і мені немає діла до поляків, але це порядна людина, яка, до речі, жила весь свій вік спортом і не зробила нікому кривди.

— Ну, ладно, ладно, нє безпокойтєсь, транспорт відійде щойно через кілька днів. Поїдемо з Панченком на Підзамче і завтра будете мати його тут назад.

І справді, на другий день у харчівні з'явився В. Кухар. Він не мав слів подяки мені за якесь чудодійне звільнення. Він згодом працював тренером, а по моєму виїзді до Києва керував тенісним грищем, а зимою ковзанкою на вулиці Пелчинській.

У 1981 році мене повідомили, що в місяці лютому Вацек Кухар помер у Варшаві. Людина чесна, ґіґант польського спорту: футболіст, гокеїст, легкоатлет, тенісист, швидкісний ковзаняр. Хто з нас пам'ятає ще того чесного спортсмена і його діла, може сказати з чистою совістю: «Вічна йому пам'ять!»

МІЙ НЕСПОДІВАНИЙ ВИЇЗД

Почалися справжні тріскучі морози. — Мерзли і голодували львів'яни напередодні Нового року. В цей час кожного вечора було гамірно на льодових майданчиках. Ковзалась публіка. Через гучномовці лилися звуки мелодій: «Широка страна моя родная, много в ней полей, лесов і рек, я другой такой страни нє знаю, ґде так вольно дишет человек...»

Одного вечора на ковзанці довелось мені попрощатися з моїм давнім провідником, Євгеном Чучманом. Я пережив тоді сумні хвилини. Він тихцем покидав свою Батьківщину, своє найдорожче місце, де виховувався, виростав, присвятив свій труд і талант. Він рятував себе перед «кібіткою» — транспортом на Сибір. В рамках угоди СССР з Німеччиною він, як прибраний німець, виїжджав у незнане на Захід і хотів забрати з собою директора Олександра Левицького, але той відмовився.

Важко було мені примиритися з виїздом мого колишнього провідника, під рукою якого я виростав і змагався, однак недавно

пережите та ті жахливі вивози й арешти нікому нічого доброго не віщували.

Зближався 1940 рік. На ковзанці на вулиці Пелчинській приготовляли зустріч Нового року. Розвішували лозунґи, льодовий майдан прикрашали ялинками, на яких палали кольорові жарівки. Серед гамору, метушні і підготовчої роботи мене викликали до Панченка на мітинґ. Тут були присутні ще три особи, з начальства: Іванченко, Левентон і Крюков. Вони були вислані до Львова на спортову працю. Мені заявили, що з Західної України поїде до Києва делеґація спортовців. Ціль поїздки — ознайомитися з методами спортової праці, з її розвитком та засвоїти й прищепити набуте з поїздки в себе вдома. Була також намічена поїздка до Москви. Я мав її очолити, як провідник делеґації.

— Ви, Олександре Антоновичу,— звернувся до мене Панченко,— поїдете з нами репрезентувати групу.

Вибрали і покликали одинадцять осіб-делеґатів. У склад її з львів'ян входили ще два футболісти з колишньої «Погоні» — В. Лемішка і В. Ганін, з жидівського клюбу «Ґвязда-Штерн» колишній боксер — Герман Ґрос. Решта були спортовці-утікачі з західніх теренів Польщі. Це була «українська делеґація» з земель Західньої України до її столиці, українського Києва!

Ми мали виїхати третього січня. Місця в потязі були замовлені, документи оформлені, «командіровки» для кожного готові. Я пробував відмовитись. Мотивував тим, що утримую старших батьків. На це відізвався дотепер мовчазний Левентон.

— Ви не турбуйтеся, ми їм пособимо чим завгодно, а ви їдьте туди, куди вас направляють.

Третього січня 1940 року був холодний ранок. Мороз не жартував. В'їдався в руки, вуха, обличчя. Ще перед війною у підприємстві нашого визначного члена проводу СТ «Україна» Ю. Глушевського я пошив собі гарне тепле хутро. Як подарунок він дав мені також хутряну шапку. От так я вирушав в дорогу. На станції зустрів мене Панченко. Глянув і з іронією в голосі запитав, куди саме я вибираюся, чи, бува, не до лордів у гості? Однак по хвилині, коли помітив, що й інші делеґати були одягнені подібно, йому стало ніяково. В дорозі Панченко подав мені написану ним промову:

— Завчіть напам'ять. Вам доведеться виголошувати її при всіх зустрічах у Києві і в Москві.

Це вже вдруге наказують промовляти пролетарськими думками, які зовсім не підходили до мого одягу (хутра), бо я виглядав як лорд, а зміст промови мав бути пролетарський.

Доїжджаючи до річки Збруч, потяг сповільнював. Мої очі шукали тієї річки, яка стільки років ділила живе тіло народу. На обрії нічого не було видно. Ген, куди не глянеш — сніговий замет. До ваґону в зелених шапках увійшли ґвардійці — прикордонна сторожа. Перевіряли документи. Ми вже були на мосту. Річки не видно, вона засипана снігом.

Після короткої зупинки у Волочиську, ми в'їхали в зовсім інший, незбагнений світ. У потязі пасажири, здебільшого, це офіцери Червоної Армії. Розмова всюди російська. По-українському ледве чи хто говорить, не чути. Простягаються колгоспні володіння на багато миль, в безконечність, а деколи ліси. Все покрито снігами. Виходжу з купе в коридор.

— Ви хіба не тутешній? — Раптом чую за собою голос чистою українською мовою.

Обертаюсь, бачу двох селянок-колгоспниць, що всіли до потяга на станції, їдуть до Києва.

— Я з Волині,— відповідаю, щоб щось сказати.

— Еге ж, ви не з Волині, бо наголошуєте інакше, інакше вимовляєте. Кажете «Волинь», а не «Волинь», з «Волиня», а не з «Волині».

Жінки розпитували про життя за Польщі в Західній Україні, про харчування, розповідали про себе чудовою українською мовою. Я відчув, що знаходжуся наче між рідними. Он де мова. В колгоспах, на селах! Цікаво, як у Києві?

Вечоріло. Ми переїхали Фастів. Вже від вузлової станції Фастів відчувається близькість столиці України. Ми зближалися до Києва. Здалеку вже на горбках, пагорбках спалахували світла великого міста. Радію і святкую, що побачу наш Золотоверхий Київ! Широкий магістральний в'їзд на важливий залізничний вузол київської станції і ми — в Києві!

Ми приїхали до Києва пізно вечором. На станції вітали нас представники спортових організацій і влади.

В Києві ми затримались кілька днів. Ознайомлювалися з великими спортовими досягненнями, з монументальними спорудами. З моменту перенесення у 1934 році столиці УРСР до Києва почалася гегемонія київських спортсменів. Міцніла матеріяльна база, ставали до ладу добре устатковані майдани, будівлі. В1934-1936 роках було споруджено стадіон «Динамо» на 25 тисяч глядачів, на той час найбільший в Україні. Він був розташований в долині Хрещатика, на розі вулиць Кірова і Петрівської алеї. Головний вхід збудований у вигляді декоративної арки, ввігнутої колонади з двома пілонами по боках. Від головного входу вела гарно прикрашена живоплотом і кущами широка алея з лавками по боках. З правого боку алеї були тенісні майданчики, які узимку заливали водою і приготовляли до ковзанярського спорту. Зараз за тенісними майданчиками стояв будинок, в якому приміщувалась гімнастична заля і гуртожиток. По лівому боці стояв невеликий будинок завідуючого господарською частиною, а зараз біля нього поверховий будинок з рестораном на горі. За будинком, з окремим входом, приміщувались бюра-кімнати спортового управління.

В кінці стадіону, біля узгір'я, на якому красувались розлогі дерева, з амфітеатральними трибунами, приміщувалось футбольне поле, оточене широкою біговою доріжкою зі скочнею, ігрові майданчики з легкоатлетичними секторами. Під закритою

великими льожами для уряду трибуною розташувались відділи (бюра) директора і замісника стадіону, адміністративні, бухгалтерські відділи, спортовий маґазин і роздягальні. Неподалік внизу котив свої води Дніпро.

«Динамо» — це наймогутніше Всесоюзне Оборонне Спортове Товариство, засноване в 1923 році Ф. Дзержинським, фінансоване тодішнім ГПУ. Воно культивувало близько 50 видів спорту і споріднених технічних вправ.

Ми відвідали також і Всесоюзне спортове товариство «Локомотив» і його чепурний малий стадіон. У тому товаристві культивувалось близько 25 видів спорту. Серед них домінували водний спорт, легкоатлетика, туризм, відбиванка.

Далі запросило нас в гості Всесоюзне спортове товариство «Спартак». Побували ми теж і на їхнім малім, але добре обладнанім, з трибунами на 6 тисяч місць стадіоні, з двома закритими спортовими залями, з закритим басейном, сауною та готелем на 200 місць.

З правдивим зацікавленням, захопленням і повагою ми оглянули почату в 1937 році на 55 гектарах будову київського спортового гіганта — центрального стадіону, який повинен був бути відданий до вжитку 1941 року. Вправді зимовою порою не дуже зручно було його оглядати, але все-таки ми дещо оглянули, а головне, що докладно запізнались з його проєктом. Стадіон був проєктований на 100 тисяч глядачів. Покищо викінчують трибуни лише на перших 50 тисяч. Крім футбольного поля і бігової доріжки, будуть тренувальні й гімнастичні залі, тенісні майдани, криті плавальні басейни, лещатарський трамплін зі штучним покриттям. Простір під трибунами буде використано для критого зимового стадіону.

Останнім об'єктом, що ми його оглядали, був двоповерховий, широкий, на дві тисячі глядачів, з пристроями для трансформації залі Київський державний цирк, званий «кінним палацом». Казали, що це на той час — єдиний цього роду в Европі.

Киянин Панченко розповідав про десятки інших споруд, як лещатарські, водні бази, велодром для наколесницьких бігів, криті залі та десятки футбольних грищ. Треба визначити, що Київ далеко випередив дуже скромний, прямо бідний на спортові споруди Львів.

Всюди, де ми перебували, нас радо вітали в російській, а також, але рідше, і в українській мовах. Мені всюди доводилося дякувати за гостинність і обов'язково виголошувати вивчену в потязі промову. Слухаючи зміст промови, присутні пильно придивлялися до нашого одягу, стежили уважно очима за нашою поведінкою, за невимушеною розмовою.

Останній день перебування в Києві був призначений на оглядини міста.

З молодою, ніжною дівчиною-екскурсанткою ми вибралися оглядати місто лише побіжно, бо небагато призначено було часу.

Вісім з наших делеґатів відмовилися від прогулянки по місту. Малим омнібусом поїхали ми на Володимирську гірку з незабутнім видом на Дніпро й всю околицю. Сам пам'ятник князеві Володимирові під тягаром часу похилився, почорнів, потребує віднови й ремонту. Дивно, чому його не відбудовують, не поправляють?

Возили нас по вулицях міста Бульваром Шевченка, ми оглянули історичні Золоті Ворота, пам'ятник Т. Шевченкові, везли нас попри Софіївський собор (тепер музей) на славний Хрещатик, вказували на наш славний манастир — Печерську Лавру, до якої не вистачило часу зайти. Ми оглянули Софіївську площу, пам'ятник Б. Хмельницькому, Аскольдову могилу. Все оглядали лише ззовні, лише побіжно.

Кілька днів побуту у золотоверхому Києві вплинули на мене депресивно. Я бачив справді великі матеріяльні досягнення (спортові й інші) і бачив ще велике знесилення — убожество мого народу, фізичне, а понад усе моральне, глум над його традицією, історією, мовою. Його національна гідність була потоптана. У нашім народнім квітнику, Києві, звила собі гніздо Москва.

МОСКВА

Потяг прямував на північ до Москви. Він швидко пробігав простори й стомлено дихав на заметених снігом залізничних станціях. Переїжджаємо кордони України.

Наша група делеґатів їхала в так званому м'якому спальному ваґоні. В купе їхало по чотири особи. Розташовані внизу і вгорі відкидні ліжка, які вдень служили теж за сидіння, вже були приготовані до спання. В ваґоні, в якому кожний мав своє призначене місце, панував відносний спокій.

Надворі перед очима ледь видно тяглась біла, безконечно довга, засипана снігами, чорно-біла стежка рейкових доріг. З розмашистим в'їздом потяга на станції зразу відкривались двері станційного будинку і юрби людей кидались до потяга. Кожний з них силою пробував дістатись до переповнених ваґонів потяга. Зчинялась страшна метушня. Люди з клунками, мішками, незважаючи на ніщо, впихались як могли. Переважно бідно одягнені, вони атакували з усіх сторін, лаяли провідників ваґонів, які не впускали їх до переповненого потяга.

Я вийшов з ваґона на станцію, купив для себе і Панченка морозиво з вафлями.

— Ну, як вам подобається Київ?— почав Панченко.

— Дуже гарне місто,— кажу. — Шкода тільки, що ми приїхали взимку і я як слід не оглянув його.

— Приглянулися нашій праці, Олександре Антоновичу?— питає знову.

— Так. Усе те, що бачив за кілька днів перейшло справжню уяву.

— От, бачите, у нас в соціялістичній державі це все можливе, а більш усього ще побачите в Москві.

Справді, розмах праці імпозантний та подиву гідний, одначе це не наше, це російське!

— Що ви, Олександре Антоновичу, а чиє?

— Товаришу Панченко,— кажу йому,— за весь час у Києві я не почув ні слова по-українському.

— Хто ж вам забороняє говорити по-українському?

— Василю Петровичу, ви зі мною говорите по-українському, це правда. Але чому ви до всіх інших звертаєтесь по-російському?

Він вп'яв руки в буйну, хвилясту чуприну і впав на постіль, не сказавши ні слова.

Вечір повільно сповзав у темінь ночі. Надворі мело снігом. Сувора російська ніч покрила мовчазну рівнину.

Настав ранок. Сонце несміливо пробивалось через сіру ряднину неба і на видноколі показалися перші будівлі Москви — високі, сірі.

На станції на нас вже чекали. Автобусом ми від'їхали до готелю, де мали перебути тиждень. У пляні було відвідати всі важливіші спортові осередки: цирк, гокейні та лещатарські змагання, концерти, включно з запрошенням до Большого Театру. Час був так розподілений, що не було його на справжній вільний відпочинок.

Москва тоді начислювала понад три мільйони населення. Скрізь і всюди споруджувались нові будівлі, нові площі, нові спортові майдани. Підземка, так зване метро, чи пак метрополітен, казали, не має собі рівних в Европі. Крім точности залізниці, на художньо розбудованих станціях панує чистота, дбайливість.

Спорт тут був плянований спеціяльним державним міністерством фізкультури. На його розвиток і розбудову були спеціяльно призначені великі державні фонди, що у висліді давало можливість небувалого росту і масового поширення. Мимо такої великої уваги державного фінансування і професійности, багато з них не могли конкурувати з середньо- і західньо-европейськими. Зрештою, так звана «залізна заслона» не дозволяла совєтським спортсменам на ширший контакт з західнім світом.

Останні наші відвідини в Москві були у великому парку «Культури і отдиха». Саме це був якраз вихідний день. Величезний ковзанярський майдан перед обширним і висотним палацом був ще забудований рядом чудових павільйонів.

При головному вході і на павільйонах рясно розвішені гасла: «Комуністична партія — аванґард в боротьбі всіх народів», «Під проводом вождя світу Йосипа Віссаріоновича Сталіна — до нових перемог!» і т.д. З гучномовців бадьоро лунала музика, співи про «Катюшу», що виводила «песню про степного... орла-бойца». Співали патріотичні пісні про комсомольців і їх подвиги на «гражданской войнє».

Музика і пісні лунали в парку, на льодовому майдані перемішались з гамором сотень безжурних юнаків, дівчат і старших. Біля павільйонів юрмилась молодь, гарні, здорові молоді

дівчата, а біля них хлопці. В буфетах продавали смачні пампушки, чай, солодощі, морозиво. При буфетах натовп щохвилини збільшувався, годі було видістатися з цієї тісноти.

Врешті все затихло. Перед головним будинком уставлено мікрофони і начальство з трудящими столиці вітало «визволених» братів з Західньої України з-під панського гніту.

Після екскурсії і ознайомлення з імпозантним парком, ми зустрілись в чудовому ресторані при полуденку з представниками преси і радіомовлення, з трудящими міста, виголошували промови-славословія, стискали один одному руки.

На другий день після моєї щоденної ранньої гімнастики мене викликали до футбольного клюбу московського «Динамо» (на стадіоні). Через деякий час приїхав по мене автом Панченко.

В елегантному приймальному, із шкіряними фотелями, кабінеті директора стадіону нас прийняли три динамівці: два керівники московського клюбу «Динамо», а третій — товариш В. Купріянов — начальник кадрів Центрального Комітету Всесоюзного «Динамо». Купріянов у темно-синьому костюмі, волосся гладенько зачесане, окуляри в золотій оправі. Розпитували про мене, про мою молодість, про те, яке враження зробила на мене Москва, що я знаю про совєтський спорт.

Врешті, Купріянов рішучим тоном заявив, що московське «Динамо» вирішило включити мене у свій футбольний колектив і що це велика честь брати участь у столичній команді. Місцем мого проживання буде гуртожиток на стадіоні, і що через місяць усі футболісти-майстри виїжджають на південь до Гагри до навчально-тренувального табору. Зараз кожного дня вранці відбуваються тренування в закритій залі на стадіоні. Прийшло це несподівано і я ніяк не був на те підготовлений. Панченко опустив очі в долівку, сидів не ворухнувшись.

Вечором зайшов до гуртожитку Панченко. Здається, був добре напідпитку. Хвацько підкотив під ноги м'який стілець. Очі у нього були червоні, говорив з притиском.

— Вам тут буде добре, лишайтеся, привикнете, одружитесь, заживете щасливо.

— Ні, товаришу Панченко, я тут не лишусь.

Він не відповів, задумався, а по якомусь часі загадково додав:

Що зробите, це ваше діло. Як хочете вижити, не починайте з ніким ніколи такої нікчемної розмови, як це мали зі мною в потязі в дорозі до Москви. Прощаючись, він сказав: «До побачення!»

ЗНАЙОМЛЮСЯ З МОСКВОЮ

На другий день уранці в бухгалтерськім відділі мені виплатили першу зарплату (мою платню) понад три тисячі рублів. Главбух контори (жінка) довго перераховувала на рахівниці, перекидала

дерев'яні коліщата то в один, то в другий бік. Врешті, відставивши лічильник набік, вручила мені наряд-рахунок: тисяча рублів це платня за біжучий місяць праці в московському колективі «Динамо». Шістсот рублів — заробітна платня за працю у Львові. Решта — це командировочні гроші за два тижні подорожі і за кожний день зокрема. За квартиру в гуртожитку не відраховували.

Три тисячі рублів! Такої великої суми грошей я ще ніколи в житті не мав. Мій батько працював на пошті 35 років, приносив місячну платню 350 рублів, а мені стільки прямо за ніщо! Диво дивне. Чи футбольна гра — це професія в СССР? Щось тут неясне, незрозуміле, адже ніякої заяви про прийом і перехід у професійний футбол я не підписував. Однак, може то й правда, що, як твердила главбух, «з чогось нада жить».

В магазині мені видали одяг, футболки, сорочечки і інші речі особистого вжитку — патефон і тузінь «бойових» платівок.

Лікарське обстеження було добре. До офіційних футбольних ігор ми готувалися в залі на стадіоні. Тренування проходили щоденно в ранніх годинах, по п'ять разів на тиждень.

Гімнастична заля на стадіоні вправді невелика, зате добре обладнана, зовсім вистачала для футбольної зимової заправи. Тренування, дбайливо розплановані, складалися з трьох частин: вступні вправи — 20-25 хвилин. Повільний біг двійками, марш, якого темп збільшувався, що приводило організм до більших зусиль. До маршу були впроваджені різні відміни руханкових вправ. Вони були поєднані з відповідними рухами рамен, ніг, тулуба, голови. Тут теж приходили різні відмінні стрибки. Опісля рівний ритмічний біг і знову марш.

В другій частині тренувань приходила основна гімнастика, яку ми вправляли кількома способами. Ми виконували майже всі вправи, що розвивають силу. Наприклад, присідання з розхиленими колінами можемо виконувати і підніматись раптово, але й можемо присідати і підніматись, числячи до двадцяти, вільно і плавно, спокійно. Енерґічну гімнастику, тобто швидко простуючи чи викидаючи руки, ноги, звороти головою, тулубом. До цієї групи належали вправи, що мають на меті розвинути еластичність, швидкість.

Пружність і коливання, тобто виконувати вправи короткими рухами, подібними до штовхань, невеликих вимахів, чергуючись один по другім. Вираз пружности має застосування до рухів рук і ніг. Вираз колисання до рухів тулуба. Ритмічно це є виконувати вправи при затриманні черговости під ритм, скрути тулуба вправо і вліво. Після гімнастичних вправ на чергу приходили хід рака, їзда тачками, боротьба когутів, стрибкові змагання на одній нозі. Приходив повільний марш з глибокими віддихами, після чого вправи на щаблівках, на приладах. Тоді видряпування вгору по линві.

Потім слідував довгий вичерпний біг, перериваний кільканадцятьма короткими стартами. Зразу після бігів і стартів, щоб утримати і набути витривалість, виробити м'язи цілого тіла, особливо

ніг і піднесення фізичної справности, приходили вправи зі стрибками. Тоді приходили мети великим, тяжким, лише для вправ, лікарським м'ячем. Вправді перерви між вправами не було, однак в міжчасі дозволялось змагунам безчинно трохи походити по залі. Власне, після того кількахвилинного безчинства на чергу приходили технічні вправи з м'ячем і тут один м'яч на двох змагунів, яким вправлялося різні футбольні варіянти. Входили тут плоскі удари з лету, точні подачі, гра головою, один другому кидає м'яч для стопу, підбивання і жонґлювання м'яча ногами, головою в місці і в русі, довільне провадження м'яча з застосуванням обману противника.

Опісля приходили гри й забави: гра лікарським м'ячем, гра головою, котра пара потрапить більше разів підбити м'яч головою. Гра головою в відбиванку через розвішену сітку.

Кінцеві вправи: п'ятнадцятихвилинний біг із стрибками і ударами головою завішених навколо залі м'ячів, поступовим переходом до вільного маршу з глибокими віддихами.

Приблизно дві-три години денно були присвячені цим зимовим тренуванням. Крім того, всі футболісти тренувались на льоду, граючи в гокей.

Одного дня Купріянов запропонував оглянути цікаві місця міста, між іншими Червону площу, на якій приміщувався мавзолей Леніна. Ми оглянули Кремль, церкву св. Василія, яка для релігійної практики була закрита, але її проголошено державним архітектурно-історичним заповідником. Вкінці ми пристали до довгої черги, яка повільно посувалася до мавзолею Леніна, що знаходився посередині площі. При вході стояло два вартових, пильно стежачи за кожним рухом відвідувачів. Третій пояснював, що руки треба тримати перед собою, не вільно мати ніяких клунків, пакетів, торбин, не зупинятися і обов'язково тримати тишу. Дедалі в коридорі вартувало знову два солдати. Посередині кімнати, у скляній труні, лежало мале, мов дитина, забальзамоване тіло Леніна.

Вночі навколо рясно освітлена Червона площа прибирала зовсім інший вигляд. Спеціяльні прожектори кидали дискретно-ніжні ясні промені світла на чудову з цибулястими банями церкву св. Василія. Особливо освітлено обабіч Кремля високі, стріляючі в небо вежі, на вершках яких світилися червоним світлом рубінові зірки. В нічній порі, коли затихав гамір великого міста, в світляних ефектах, при яких особливо красувалися насаджені обабіч мавзолею високі, вічнозелені ялинки, зовсім щезав понурий і сірий вигляд Кремля, який оточував грубий високий зубчатий цегляний мур.

По обіді ми об'їхали деякі ґалереї, музеї, побували в Універмазі (велика крамниця). Вкінці ми заїхали до Центрального Комітету Оборонно-Спортового Общества «Динамо». Тут працював Купріянов. Біля будинку проходжувався енкаведист з рушницею на плечі, не впускав нікого без дозволу. Цей величезний будинок з

прилеглими будівлями — це, власне кажучи, місто для себе самого. Взяло трохи часу пооглядати далеко не весь величезний будинок з десятками кімнат, входів і виходів. Тут Купріянов познайомив мене нашвидко з деякими відповідальними робітниками, побажав доброго перебування в Москві і попрощався.

У Москві процвітав зимовий, зокрема ковзанярський, спорт. Щовечора на стадіоні відбувалися покази фіґурної їзди чоловіків і жінок, біги на ковзанах. Розвивався теж лещатарський спорт. Недалеко стадіону були споруджені відплигові вежі, помости, відскічні. Особливо захоплювали крутоз'їзди з похилом. Москвичі у ті дні готувались до головних виступів на зимовій Спартакіяді народів СССР. Як заслужений майстер лещатарського спорту уважався молодий, надійний Юрій Бобров.

Наскільки важко занотувати замітні успіхи московських лещатарів, настільки ж вдячніше є згадати про боксерів. Цей спорт користувався особливою увагою населення Москви. В одному з найбільших спортових комплексів міста завершувались у тому часі півфінали чемпіонату СРСР. Основну боротьбу (у тяжкій вазі) вели борці команди Москви. Особливо успішно, з великим досвідом, боровся відомий абсолютний чемпіон усіх ваг Михайлов. Виглядало, що в боротьбі з ним жартів не було.

Вартий уваги був гокейний спорт. Тут грали «Норвезький гокей», т. зв. «банді». Система норвезької гокейної гри набагато різнилася від популярного в світі канадського. Інші також були і устаткування і система гри. Канадського, популярного в цілому світі гокею, тут не знали. Норвезький гокей (або «банді») різнився від канадського тим, що льодовий майдан був величини футбольного поля і ворота були тієї самої ширини, що футбольні, але набагато нижчі. Грало одинадцять гравців малим, зробленим з лика м'ячиком. Грали короткими широкими кийками, вживаними при гокеї на траві. Канадські гокеїсти вживали ґумовий кружок. Через великі різниці важко було порівняти й оцінити рівень совєтських гокеїстів. На всякий випадок вони відкотилися далеко позаду европейського. Гра тривала, як у футболі, 90 хвилин, дві половини по 45 хвилин.

Добре, безжурно мені живеться. Грошей у мене було досить, як ніколи досі. Вкоротці отримаю знову платню. Їжджу елеґантним метро, гуляю по Москві. Минулого тижня я відвідав розкішний Большой Театр, був на опері «Євгеній Онєгін».

Кілька днів тому отримав я від батьків листа. Пишуть, що якось дають собі раду. Однак всього недостає, особливо мила. Я негайно вислав батькам пакунок з милом і тисячу рублів.

У Москві я вже два тижні. На самоті відчуваю якусь дивну тугу. Не можу призвичаїтися. Як спортсмен, захоплююся імпозантністю і майстерністю виконання, спортовою завершеністю,

чудовими спорудами, залями. Проте почуваю себе самітньо. Основа мого світовідчування і світогляду інша. Я почуваюсь як замкнена пташка у золотій клітці.

Від якогось часу «студіюю» московські газети «Правда» і «Ізвєстія». Купив словника, вивчаю російську мову. В газетах багато пропагандивного матеріялу, якого правдиве значення годі збагнути. У передових статтях описують подвиги доблесної Червоної Армії у боротьбі з сусідньою державою Фінляндією. Уже два місяці як Червона Армія перейшла кордони малої Фінляндії і проходить боротьба, а результату не видно. Чи справді СССР це «велетень на глиняних ногах»?

ГАГРА

У перших днях лютого 1940 року колектив, складений з тридцяти осіб (двадцять шість футболістів, начальник команди, тренер, завідуючий господарством, фельдшер-масажист) виїхали потягом з Москви на тренувальний табір у курортну місцевість Гагра. Приблизно в тому самому часі виїжджали теж на південь команди всіх клюбів першої ліґи, щоб готуватись до сезону футбольних баталій.

Швидким потягом особливого призначення Москва-Сочі ми проїхали Вороніж, Донбас, Ростов і опинилися у Сочі. Там пересіли на теплохід «Кавказ» і по Чорному морю серед чудової погоди причалили до пристані міста Гагра. Ця морська курортна місцевість розташована у східній частині Чорного моря, у підніжжі мальовничих Кавказьких гір. Місто невелике. Піщані пляжі вздовж узбережжя, парк з алеями пальм, кипарисів, маґнолій, численно розкинені санаторії для видужуючих, будинки відпочинку та залізнична станція надавали цьому маленькому закуткові в Абхазькій Автономній Республіці особливого чару і принади.

Кілька днів ми відпочивали, опалювались на сонці, насолоджувались спокоєм.

Московське «Динамо» — кількаразовий чемпіон СССР, в минулому — задумував здобути першість і цього року. Побоювались таких конкурентів, як «Спартак» і «ЦДКА» з Москви, грузинського «Динама» з Тбілісі. Навчальні тренування передували перед усіма іншими заняттями. Відомий тренер Б. Аркадієв за рецептом совєтської футбольної школи проводив виснажуючі лекції гартування, точно й акуратно підкреслював чітке виконання завдання, не пропускав жодних, навіть найменших, помилок як у поодиноких учасників, так і усієї команди.

Заняття починались о годині сьомій ранку півгодинним бігом і руханкою в парку. Після сніданку, від десятої до першої години — тренування. Обідали ми в санаторній їдальні, стіни якої були обтягнені парчею; на темно-кавовому тлі — червоне і золоте листя — східня краса. По обіді — мертвий час — усі розходилися по

кімнатах. До четвертої години не вільно було виходити. Цей час був призначений на відпочинок, читання, писання листів тощо. О годині четвертій — легка закуска: чай або молоко з солодкими сухарями. Від п'ятої години — теоретичні заняття, включно з дискусіями, обговоренням останнього навчання. О шостій годині — вечеря. Меню було вибагливе: м'ясна печеня, український борщ, запікані солодкі каші, риж зі сметаною, компоти, салати, молоко, чай, тістечка, морозиво. Харчували нас добре.

У вечірніх годинах викладали історію ВКП(б) і лекції суспільно-політичного змісту. Якщо дозволяв час, можна було йти в кіно, театр, відвідувати концерти. Виходили всі разом. Самовілля не дозволялось. Під ніяким претекстом не можна було йти в місто на прогулянку самому.

Два рази на тиждень влаштовували танцювальні вечорки, в яких, крім спортсменів, брали також участь і приїжджі гості-курортники, здебільшого літні чоловіки й жінки. Тут можна було зустріти видатних партійців, високих старшин НКВД, начальників. Звичайно танцювальна заля була заповнена вщерть.

Ось уже минуло кілька тижнів, як мене включили до футбольної ланки московського спортового товариства «Динамо». Це вперше я зустрівся з незнаним мені совєтським футболом. Вправді я дещо пізнав у минулорічній грі з Київським «Динамо» у Львові. Стараюсь далі його пізнати, вивчити. Справжній футбол можна пізнати і вивчити лише на футбольнім полі. Власне тут, на тренувальнім таборі, мені довелось пізнати його ближче.

Що собою являє футбольна команда так званих майстрів московського «Динамо»? В першу чергу, це був солідно зцементований двадцятишестиособовий футбольний бльок, який після відповідної заправи готовий був розторощити кожного противника.

В основний першої ранґи склад майстрів входило шістнадцять гравців, а решта числилась як запасні дублери.

В московському «Динамо» особливо обдарованих інтернаціонального маштабу футболістів не було. Вправді два з лінії атаки, вже старші віком, лівий крайній нападу Ільїн і півправий нападу Якушин виходили за рівень інших.

Серйозність упертого тренування, наполеглива праця над собою, висока спортова мораль і дисципліна під проводом відповідних тренерів давали успіхи. Ахіллевою п'ятою совєтського футболу були тренери. Вправді, з одного боку, під оглядом розпрацювання різноманітних тренувальних занять, фізичної заправи, вщеплення моралі, працьовитості, відданости — вони репрезентували високу клясу. Однак, з другого боку, в питанні технічного індивідуального чи групового шліфування, тактичної гри, системи, в порівнянні до таких тренерів інтернаціональної кляси, як Отто, Мольнар, Мора, під рукою яких у Львові мені довелось грати, совєтські тренери виявились слабшими. Відсутність інтернаціональної футбольної школи і зв'язків відчувались.

Головні практичні тренування проходили на футбольному полі зі заздалегідь підготованою програмою. Вони складались з

чотирьох частин, які чергувались одна по одній з короткими перервами на пояснення завдань.

Підготовка до дальших вправ — розігріття організму, куди входили марші, повільні біги, вправи в маршу і бігу. Далі слідувало підвищення фізичної справности. Сюди входила гімнастика, шведська руханка, вправи швидкости, вправи реакції. Відмінні марші, відмінні біги, стрибки, короткі й довгі старти, в тім і вправи зі скакалкою, легкоатлетичні вправи з м'ячем, кулею, диском. Опісля приходили вичерпні, ґрунтовні і старанні вправи опанування і удосконалення технічних і тактичних футбольних різновидностей з м'ячем. Переведення вправ з м'ячем проходило переважно парами. Вправи точних ударів на відстань, удари з обох ніг по воротах, точне приймання і віддача м'яча з усіх напрямків, з землі і з лету, гра і точні удари головою, обманне обіграння противника, викидати м'яч в поле гри, кутові удари, вправи офензиви і дефензиви, опанування підставових типів комбінації і їх різновидів. Що, як і коли пристосовувати.

Вправи з м'ячем становили найважливішу частину тренувань. Отож було пояснення, в який спосіб найкраще перейти противника чи відібрати у нього м'яч, як перевести і виконати посередній чи безпосередній вільний чи одинадцятиметровий удар. Як і коли організувати дефензиву і успішно перейти в офензиву. Розробляли і докладно вивчали систему трьох захисників «WM». Спеціяльні вправи для захисників, півзахисників, спеціяльні для форварду (нападу), спеціяльні вправи для центрового нападаючого. В кінці цієї частини тренувань грали між собою до двох воріт, у яких застосовували нові і завчені комбінації.

На закінчення тренувань слідував біг мірним темпом, поступово переходив у спокійний марш, з глибокими віддихами і спокійними повільними вправами.

Раз на тиждень відвідували парню, а після неї проходили масаж і контролю ваги.

На тренування призначали п'ять днів у тиждень. Тоді також розігравались тренувальні матчі з місцевими командами нижчої кляси (вони мали свій осідок у недалеких містечках Сухумі і Батумі) або з тими, що тренувались тут і готувались до футбольних кампаній так, як і ми.

Цікаві були короткі, стислі виклади тренера перед грою. Він точно насвітлював систему гри, описував противника, його вартості і хиби. Після матчу наступного дня практичних навчань не було, лише рання руханка. Тренер піддавав гострій критиці і докладній аналізі останню зустріч. Критикував усіх поодиноко і всю команду як цілість. Опісля відбувалася загальна дискусія, в якій брали участь усі. Оборонялись перед закидами тренера. Не один гравець проковтнув гірку правду, але в кінцевому висліді він виходив збудований.

Упродовж своєї футбольної кар'єри я уважав себе радше гравцем-індивідуалістом, хоч радо співпрацював з іншими. Так

було у збірній Львова з поляками. Те саме питання виринуло й тут, з росіянами. Вони грали, мережали часто непотрібні комбінації, возились з м'ячем. Я не гайнував часу, входив в акції та індивідуальним пробоєм здобував ворота, часто-густо в безнадійних ситуаціях вигравав гру.

Суворий, небагатослівний, але спокійний, з великим досвідом тренер Б. Аркадієв скоро це спостеріг. Спершу він сприйняв це холоднувато, не дуже був вдоволений, але коли результати свідчили додатньо, він одобрював мою гру. Дедалі почав дораджувати, як цю мою гру удосконалити. Ми часто про це дискутували один з одним, після чого на майдані старались запроваджувати практично. У Польщі усі футбольні клюби користувалися системою так званої відкритої гри, або як її називали системою віденської футбольної школи п'ять в лінію. Полягала вона на гарній мережаній відкритій комбінаційній грі. В нападі оперували всі п'ять нападаючих, в півзахисті три, у захисті два. Усі одинадцять учасників грали вільно, не опікуючись щільно противником, хіба в спеціяльних завданнях.

Футбол Совєтського Союзу засвоїв англійську систему, так звану з латинської абетки буквами «WM», в Совєтському Союзі т. зв. «дубль-ве». Це означало, що на футбольному полі грали на взір цих двох літер. Дефензива команди дотримувалась літери «M» з трьома захисниками, зате напад літери «W» з трьома нападаючими. Віденську відкриту систему характеризували такі компоненти: короткість подач м'яча, м'якість комбінацій, мережаний, гарний для ока стиль. На противагу цьому, англійська система «WM» була закритою грою, характеризували її довгі подачі, довгі перехоплення м'ячів з метою якнайскорше опинитися біля воріт противника. Футболісти мали призначені оперативні зони гри. Боротьба проходила більш індивідуально і до кожного приставляли сторожу. Головну ролю у цій тактиці виконували — центральний півзахисник та центральний нападу. Перший з них оперував як опора, «бетон» тильних формацій; на ньому мали розбиватися наступи атакуючих. Він часом висувався до переду, але дійсно оперував у своїй точно окресленій зоні. Центральний нападаючий був найдалі висунений до переду. Його завданням було перехоплювати довгі передачі, здобувати терен, виборювати догідні позиції для удару для себе і для своїх співгравців. Він в дійсности являвся рушійною силою, ідучи вперед, тягнув інших.

ПОКЛИКУЮТЬ В АРМІЮ

У половині квітня кінчався наш учбово-тренувальний табір і вкоротці починався футбольний сезон. Ми виїхали до Москви. Тут чекали мене листи з дому. У Гагрі я не отримував поштової кореспонденції. Були листи від Мілі, приятелів, батьків. Подуло свіжим вітром. Зродилась ще більша туга за рідним Львовом, за Батьківщиною.

В одному листі батьки повідомляли, що я маю зголоситися у Львові до Військової набірної комісії. Це ж мій річний призов. Торік на весну 1939 р. мене покликували до польської армії, а зараз призивають до Червоної Армії. Це для мене єдиний леґальний шанс повернутися назад до Львова.

У Відділі кадрів у Москві прийняли цю новину скептично, а тренер і начальство команди з великою невдоволеністю. Ще цієї ночі мені вручено залізничний квиток з пересідкою в Києві до Львова. При цьому пороблено заходи на мій поворот до Москви.

До Львова в одному купе зі мною їхав так званий уповноважений «по работє і борьбє з релігійними пересудами». Відносно ще молода людина великої ерудиції і знання релігійних і церковних проблем. Щоб дискутувати, він мусив би мати як опонента високоосвіченого «єзуїта». При прощанні у Львові він міцно потиснув мені руку і сказав, усміхаючись: «Якщо матимете якісь труднощі, зверніться до мене. Зустрінете мене в готелі «Жоржа».

Усім єством я рвався до хати. Радіють моїм приїздом, одначе вже тепер батьки журяться, що знову від'їду. Постарілися «на очах». Жаліються на нестерпні умови. Живуть у великій тривозі за себе. Батька звільнили з праці. І ще ці лякливі, застрашаючі «чорні ворони» по ночах. За такий короткий час прорідла Левандівка. Багато польських, а також українських мешканців вивезено в далекий Сибір. Між ними батька чоловіка моєї сестри Андрія Горбачевського.

Через кілька днів я зголосився до Військової комісії по набору рекрутів. Важливим при реєстрації було моє соцпоходження і освіта. Військово-лікарська комісія визнала мене здібним кляси «А». Покликання в армію прийде осінньою порою. Залишилася лише одна дуже незручна, а надзвичайно делікатна справа: моя приписка і перебування в Москві. Це насторожувало й натрапило на непотрібні труднощі. Вирішити повинно обов'язково НКВД. Вони й вирішили!

Чорноволосий, широкоплечий високого ранґу старшина, на грудях якого пишалися численні ордени, стьожки і декоративні нагороди, сказав чистою українською мовою:

— Ви більше до Москви не поїдете. Ви нам тут потрібні. Капітан Дронов ДКА (Дім Красної Армії) подбає про вашу нову працю. Зголосіться до нього.

Дім Красної Армії приміщувався в колишньому Народному домі (тут я ходив до школи, Філії Академічної Гімназії). Капітан Дронов, віком біля сорока років, керував усією спортовою діяльністю в Червоній Армії на землях Західньої України. Він говорив багато про те, з якою великою увагою Червона Армія ставиться до фізкультури. На теренах «возз'єднаних» земель вони вже давно почали спортову діяльність. Всі ланки вже забезпечені тренерами з Києва, лише футбол його ще немає. Він пропонував мені працю тренера з оплатою вісімсот карбованців на місяць. Робота мала відбуватися зорганізуванням армійської футбольної збірної Львова і

области з таких частин: летунської, піхотної, танкової, саперної, артилерійської. Роботи є багато. Зараз основним і невідкладним завданням є підготовка до Всереспубліканської армійської Спартакіяди влітку в Києві, а пізніше до Всесоюзної в Москві.

Не всі частини є на постої у Львові, тому треба б у розшуках добрих гравців виїжджати в околиці области. У відрядженні платять тридцять п'ять карбованців денно.

— Завтра о десятій годині ранку приходьте на «Червоноармійський футбольний майдан». На вас там чекатимуть.

Пропозицію я прийняв без жодних застережень. Кошмар повороту до Москви, що мене переслідував і мучив, щез. І хто б подумав, що справи так благополучно уладяться для мене.

Найбільшою моєю турботою було звільнення батька з праці. Я зайшов до готелю Жоржа, до свого знайомого, що його пізнав у потязі Москва-Львів. Він же обіцяв допомогти в разі потреби. Під час обіду, до якого він мене запросив, я представив йому свою проблему. Негайно ми обидва всіли в авто і поїхали до Головного поштового будинку. У приймальній залі директора секретарка пробувала затримати нас. Вона спитала, що нам потрібно. Але показалось, що йому дозвіл не був потрібний.

Ми увійшли до кімнати начальника. Директор, низенького росту, лисавий чоловік, сердито вискочив із-за стола, але рішучий погляд мого провідника його заспокоїв.

— Чому,— спитав мій співтовариш,— ви тут творите таке безладдя? Старика звільнили з праці, а молодого вислали до Москви.

Слово «Москва» його паралізувало. Директор розгубився, пробував виправдовувати наказом «сокращєнія штатов» і заміну старих працівників молодими. Нарешті, звертаючись до мене, він промовив:

— Завтра хай ваш батько виходить на роботу.

ТРЕНЕРОМ ТРЬОХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД

Пахло весною. Пробуджувалась до життя природа, вливаючи в людські серця надію на краще завтра.

До Львова завітав на кількатижневі весняні виступи Київський Театр Опери і Балету. Проходила опера «Пікова дама». Львів'яни шанобливо ставилися до театрального мистецтва, високо його цінили, а спеціяльно оперу, тому й не дивно, що театр був переповнений.

Такої нагоди я не міг пропустити. У театрі я зустрівся з давніми знайомими артистами з театру ім. Котляревського. У розмові вони підкреслювали нашу минулу пов'язаність і у дружній атмосфері з ентузіязмом настоювали на тому, щоб відновити діяльність футболу при театрі і так продовжувати часи театральної футбольної команди «Ґонґ». Цю вимогу підтримав своїм авторите-

том і особливим проханням мистецький керівник Львівського Оперного Театру Володимир Блавацький.

У Совєтському Союзі були добре відомі так звані відомчі команди і відомчі змагання. Учнівська і робітнича молодь радо вступала до спортового руху, організуючи футбольні колективи відомств при профспілках, кооперацях, фабриках. Нічого отже не стояло на перешкоді заснувати (відновити) при театрі футбольний клюб.

В. Блавацький і я договорилися. Я погодився без винагороди тренувати, в заміну чого я отримав на дві особи вільний вступ на всі театральні імпрези. Групу назвали Футбольна команда «Мистецтво», але зареєструвати її довелось у мові старшого брата як «Іскусство». Вписали її до аматорської ліґи.

Тренування переходили на бічнім грищі колишніх «Чарні», а тепер «Динамо». Однак доводилося поборювати труднощі з часом тренувань. Ранком артисти і я були зайняті. Вони відбували проби в театрі, а я вже тоді готувався до праці з Червоною Армією. Увечорі я був вільний, а вони знову зайняті в театрі. Однак ентузіязм поборював труднощі, і ми знаходили час на тренування, хоч не завжди в тому самому часі. Дружньо, точно і охоче приходили артисти на спортово-тренувальні заняття.

На особливу увагу цієї незвичайної групи футболістів заслуговував факт вдалого поєднання їхнього природного мистецтва з фізичними гімнастичними гнучкостями, сміливої координації рухів тіла, як теж і змістовністю футбольних комбінацій в грі. Крім бігів, стрибків, стартів, вільноручних вправ гімнастики по черзі йшли навчання правильної футбольної постави, пози, оволодіння технічно складними елементами футбольної гри.

Одним з перших, і таки основним завданням, був процес футбольного навчання, технічну підготовку почато від основ. Приймання і віддача м'яча, трикутні подачі та ін.

Приємно було працювати з тими ентузіястами. Вони вправляли серйозно, однак з великою дозою гумору. Довелося відмежувати заавансованих гравців, як брати Я. І Р. Климовські, Сліпенький, Малецький, Ю. Сухар, Кіт, Я. Бенцаль, які вже були добре ознайомлені з футбольним ділом, від початківців, як А. Теплого, В. Карпяка, Е. Левицького, Самокишина і інших артистів. Зрозуміло, що працювати над початківцями доводилось важче. Однак спільною працею і насамперед хотінням, технічний рівень початківців кращав. Важко було переключити артистів на систему «WM», а тому й продовжували грати такою, яку вони засвоїли, а це віденською — відкритою.

З артистами-футболістами приходили «покопати собі» також заслужені майстри сцени: Лавро Кемпе, Богдан Паздрій, Ярослав Пінот Рудакевич, С. Крижанівський, І. Сорока, Е. Курило, В. Королик, старий корифей сцени І. Рубчак та інші. Найбільш серйозно до вправ ставився В. Блавацький. Він перший роздягався, виконував приписані вправи, гімнастику, залюбки займав місце на

Дві дружини футболістів-акторів. Сидять: зліва О. Кіт, воротар першої дружини «Ґонґу», зправа І. Волощук, воротар олдбоїв «Ґонґу». — Клячать змагуни першої дружини, зліва направо: О. Данилко, В. Карпяк, Я. Бенцаль, С. Малецький, І. Самокишин, Ю. Сухар, А. Теплий, О. Сліпенький, О. Гладкий, С. Троян. — Стоять змагуни дружини олдбоїв: С. Богун, С. Когут, З. Цісик, Б. Паздрій, В. Середюк, В. Палідович, О. Яковлів, В. Блавацький, Л. Кемпе, Ю. Горняткевич.

воротах або й сам-самісінький бив м'ячем по них аж до вечірніх сумерків.

З бігом часу артисти добре затренувались і почали гри. Переграли львівських футболістів «Піщевика» (Харчовик) 4:2 і залізничників 2:0. Команда устабілізувалася і продовжувала свої ліґові гри. На спеціяльні успіхи не можна було розраховувати. У свої ряди гравців з-поза театру не приймали. Звичайно, це була лише театральна команда й грали вони радше для приємности. Це була одинока того роду футбольна команда в цілому СССР, а може й у світі.

ПІДГОТОВЛЯЮ ЧЕРВОНОАРМІЙЦІВ

Спортовий майдан Червоної Армії — це колишнє футбольне поле «Поґонь». На боці стояв малий будинок і в ньому вже було приготовлено кімнати для адміністративної праці: одна кімната для завідуючого господарством і завідуючого маґазином спортового спорядження, одна для мене. Керувати ними доручено мені. Необхідно було завести картотеку спортовців-армійців, дату їх вступу і вибуття з футбольної команди, виготовити докладний плян занять, точний час прибуття і відходу з тренувань.

В означений день о годині десятій тут чекали вже на мене два старшини, а це керуючий футбольною ланкою Червоної Армії на Львівську область старший лейтенант Віктор Вірниченко і його

заступник молодший лейтенант Анатолій Варава. Футбольне поле аж роїлося від червоноармійців, бійців і молодих старшин різних ступенів. Усіх їх треба було перевірити — їхнє знання, позиція гри, стан здоров'я.

Віктор Вірниченко казав себе кликати «Віктор», радше «Вітя», і при тому передав мені картотеку всіх футболістів-армійців, що були на обліку. Необхідно було підготовити і вибрати кращих спортсменів, що візьмуть участь у плянованій Спартакіяді в Києві. У таких питаннях мені лишили вільну руку. Працю облегшувала й та обставина, що в грах я брав теж активну участь. До Спартакіяди залишилося ще два місяці.

Фізична культура в Червоній Армії користувалася належним місцем, можна сказати, майже нарівні з армійським вишколом. Кожний футболіст-учасник підлягав всебічному лікарському обстеженню.

Тренування починалось збіркою, відліком присутніх, маршем, вільними гімнастичними вправами. На початку були вправи для розслаблення м'язів і для пожвавішання (зогріття). Згини й натяжки — 10-20 разів, піднімання колін вище й вище 10-20 разів, розтягання крил-ліктів-рамен 15-20 разів, згини колін у половинному розмірі 10-20 разів, колові рухи рук 15-25 разів, згини тіла 15-25 разів; сюди входили також дуги тулуба, лежачи ниць, кружління голови й плечей, піднімання тулуба, стоячи навколішках 10-15 разів.

Після тих вступних вправ наставали вдихові і видихові вправи — 5 хвилин і вправи витривалости, вправи голови, шиї, тулуба, рук і ніг: дотики руками чобота (10-15 разів), біг на швидкість у позиції сидження навкарачки (10-15 разів), сидячі натяжки (10-20 разів), піднімання ніг, голови, вимахування руками, піднімання тулуба (рухання тулуба).

В кінці так званої активности обігу крови: прогулянка пішки (повільна ходьба) або біг повільною риссю 2-3 км, стрибки на скакалці 15 хвилин із пробами. Біг і стрибки на місці з широко розставленими ногами. Включена була також так звана ізометрична гімнастика, що мала за ціль збільшити силу м'язів, соваючи чи то тягнучи щось із силою проти непорушного об'єкта. На всю ту гімнастичну підготовку призначалось приблизно 45 хвилин. Дальших 45 хвилин було приділено легкоатлетичним вправам: біги на 100 метрів, на 400, 800 метрів, різного роду стрибки на висоту, на віддаль, з жердиною, скачки з перешкодами, також стусани кулею.

Час тривання атлетичної підготовки був довший чи коротший, залежно чи тренування відбувалось перед чи по змаганнях, тоді коли футболісти належно відпочили.

Після атлетичної заправи звичайно приходила найважливіша частина, а це технічні вправи з м'ячем. Тут власне для змагуна м'яч являвся інструментом, з яким має вправляти і тому кожний діставав м'яча, а крім того, для кращого технічного вивчення і

контролі — один малий м'ячик на двох. Вправи починались від абетки. Вивчались елементарні технічні варіянти. Крім цього, слідувало докладне вивчення системи «WM» і стилю гри, обов'язки поодиноких змагунів, ліній цілости команди. Надання властивости особливого стилю фасону коротких перемішаних довгими і перехресними несподіваними передачами з елементом швидкости, а головне, неожидане швидке переведення атаки.

Під кінець тренувань слідували вправи з воротарями. Виловлювання ударів, п'ястукування, вибивання м'яча, кидання його перед ноги противника, в потребі вибивання ногою, вибігти з воріт, викидати м'яч понад перекладину, робінзонади. Зловлений м'яч викидати в поле гри рукою чи вибивати ногою.

Тренування кінчались повільним бігом і маршем. Тренування переходили без огляду на погоду.

Виходячи із засновку, що знаряддя, яким користується гравець, це м'яч, то стає ясним, що він повинен опанувати його не гірше, ніж піяніст опановує гру на піяно. Всю свою увагу я спрямував на технічний вишкіл команди. Дисципліна, поведінка гравців, їх моральна сторінка — це все те у колективі одинадцяти різних характером осіб, ознаки майбутніх успіхів або невдач. Принаймні тут це питання було розв'язане задовільно. Більш здисциплінованого футбольного з'єднання тяжко було знайти. Але були й певні причини, чому?

За цей короткий час моєї праці я встиг між армійцями набути авторитет, а серед «начальства» дружні відносини.

Як тільки ми покидали заняття і виходили в місто, Віктор переключався на українську мову. Він щиро, хоч і дуже обережно, виявляв свої почуття і відкривав свою душу. Уроженець Полтавщини, сирота без батька, а потім і матері, виховувався у домі безпритульних біля Одеси. Закінчив фізкультурний інститут. Добився ступеня старшого лейтенанта з правом дальшого авансу. Став кандидатом у члени партії. Зараз відряджений до Львова на фізкультурну роботу, яку дуже любить і всі свої зусилля тепер скерував на те, щоб праця мала ефективні результати на Спартакіядах у Києві і в Москві.

Для перевірки футбольної готовности розігрувалися у роз'їздах так звані контрольні матчі: у Яворові, Жовкві, Стрию, Золочеві і в тих містах, де стояли різні армійські частини з їхніми футбольними командами. Один такий важливий тренувальний матч у містечку Янові, біля Львова, відвідав полковник Фодченко — уповноважений по фізкультурній роботі в армії. Високоцінений у військових і партійних колах, колишній учасник громадянської війни в Еспанії, відзначений багатьма медалями, орденами, нагородами. Одним із засобів утримання на високому фізкультурному рівні червоноармійців було створювання для них пільгових умов, як: додаткові харчі, аванси, платні тощо. Полковник Фодченко (це він, що у Військовій набірній комісії причинився до того, що я залишився у Львові) бажав, щоб і я, як тренер, узяв участь у грі.

Мабуть, хотів знати причину, чому я опинився в Москві. До Янова ми приїхали вантажним автом уранці. Квартирували в сосновім лісі біля великого ставу.

З нашим виходом на поле після оклику-привіту «фізкульт-привіт!» почалась гра. Команда Янова, хоч підсилена гравцями інших частин, не могла довго ставити нам опору. Ми перевищували їх у цілу клясу, а в присутності такого високого старшини грали з більшою серйозністю й жертвенніше. Уже в першій половині ми домоглися успіху, а в другій ми розгромили їх в буквальному розумінні цього слова 9:0.

Полковник Фодченко сяяв з радости, потискав мою руку, пропонував мені пост тренера в його полковій танковій частині з зарплатою чотириста карбованців на один місяць. Совєтські закони,— казав,— дозволяють другу працю, але з зарплатою наполовину меншою за основну. Навчання з танкістами проводитиму згідно з моїм вільним часом. Як призовник в армію, матиму право виступати на Спартакіяді в Києві. Я пропозицію прийняв. Ось таким чином став я тренером трьох львівських футбольних груп.

У пахучому лісі, при палахкотіючому багатті приготовили вечерю. Заїхало вантажне авто, з нього висіли армійці і почали випомповувати пиво з бочок. Дарунок від полковника! Три бочки пива.

Раптом від несподіванки я весь здригнувся. Чую, в кущах лісу співи; зразу несмілі, тихі, а дедалі голосніші, виразніші, починають пісню «Ой, там в лузі та ще при березі...». Прислухаюся. Не вірю своїм вухам. Але ні, ллється, лунає далі по лісі українська журлива пісня: «На городі верба рясна, там стояла дівка красна...» Співають українці, вояки Червоної Армії. І тут... «Ой, не шуми луже, зелений байраче, не плач, не журися, молодий козаче», «Дівчина горда-красна» тягне глибокий тембр баритона, перехоплюють тенори, співають наші пісні. Співає, ридає наша українська душа. Підхопив і співає тепер правдивий хор: «Розпрягайте, хлопці, коні» і далі «Реве та стогне Дніпр широкий». Ні, таки нема стриму нашим співам-поривам, вони несуться по верховіттях дерев, линуть у далечінь... до Бога. Признаюсь, пісня і виконавці мене захопили. Збруч не в силі розділити нас.

РЕСПУБЛІКАНСЬКА СПАРТАКІЯДА В КИЄВІ

За програмою Спартакіяди спортові першенства поодиноких республік передували всесоюзним спратакіядам. Перший наш етап — Київ.

Був початок липня. Останні три тижні були надзвичайно пожвавлені тренуванням збірної і поглинули мене зовсім. Чи пощастить побороти всі труднощі? Я уперше в своєму житті, молодий, недосвідчений, всього двадцятирічний, відповідальний за успіхи команди. Щоближче до виїзду, то більше хвилююся. Полковник Фодченко, капітан Дронов, старший лейтенант Вірниченко

прийшли з допомогою, дали віддихатися, оцінили команду як добре підготовану й здібну до очікуваних випробувань.

Під кінець місяця виїхали зі Львова два вагони спортсменів: легкоатлети, боксери, штангісти, важкоатлети, гандболісти, гімнасти, футболісти, кульові стрільці, фехтувальники і плавці.

І знов я в Києві. Тим разом я їхав через український чорнозем у чудове літо.

Два дні після належного відпочинку на стадіоні Київської військової округи величаво і з належною парадою відкрито армійську фізкультурну Спартакіяду України. Спартакіяди, як фізкультурне свято, в Совєтському Союзі відзначали на стадіонах урочистими парадами, спортовими виступами найкращих спортсменів, а вечорами в спортових залях почисувались гімнасти, руховики, відбувались концерти, конкурси, а теж різні забави.

Ранком при відкритті Всеукраїнської армійської спартакіяди навколо стадіону, крім офіційного державного, повівали прапори частин збройних сил Совєтського Союзу. Спартакіяду відкрив головнокомандувач Київської Військової Округи. Заграли «Інтернаціонал», після чого відбулась імпозантна дефіляда-перемарш сотень армійських фізкультурників.

Зразу в цей день почались змагання всіх видів спорту. Під кожним оглядом добре зорганізована Спартакіяда справно переходила в кількох місцях — на басейнах і в залях через чотири дні. На стадіоні відбувались футбольні, легкоатлетичні, греко-римські дужання, штанґісти, боксерські змагання.

В загальному точкуванні, як було передбачено, на перше місце вийшли добре підготовані київські ВУЗ-и (Вищі Учбові Заведення), на друге Львів, а на третє Запоріжжя.

У фініші футбольного турніру зустрілися команди вісьмох областей: Львівська, Київська, Харківська, Одеська, Запорізька, Дніпропетровська, Донецька і Волинська. У чвертьфіналі ми легко, без особливих ускладнень подолали команду з Одеси. Одесити у гарній фізичній кондиції зіграли на межі своїх можливостей, прагнучи все вирішити в першій півгрі. Крім фізичної загартованости, вони не продемонстрували високоякісної техніки. Програвали поєдинки за м'ячі.

У півфіналі примхливий жереб ощасливив нас: зустріч з командою Запоріжжя. Суперник футбольний завзятий і твердий. Хоч ми мали велику територіяльну ігрову перевагу, проте в першій півгрі не зуміли відкрити рахунку. Запорізькі армійці дотримувалися суворо дефензивної тактики, щільно опікуючись нашими форвардами, зокрема мною. Їхня тактика виявилася доброю з тієї причини, що вони не забували й про атаку; висунули двох швидких атакуючих прямо вперед. Усю першу половину вони серйозно загрожували нашим воротам. Результат, одначе, лишився нічиїм.

У другій півгрі запоріжці змінили тактику повністю: атакували всіма силами; неодноразово бачилося всіх їх одинадцять на нашому полі. Це, очевидно, заразом водночас і була помилка. Особисто я на це чекав. Коли їхні захисні лінії прорідли і біля

мене лишився тільки один «хоронитель», не було проблем. Я легко й блискавично обіграв його і відкрив рахунок, а далі сипалися удари й ґолі по їх воротах градом. Вони безуспішно прагнули перешкодити мені вести в наступ моїх товаришів.

Нагородою за нашу мужність та майстерність була перемога 4:0. Злива нашої атаки підрізала крила запорізьким футболістам. Потрапивши в пастку, вони не змогли опам'ятатися до кінця.

Фінал звів футболістів Львова й Києва. Киянам на рідному стадіоні грати було легше. Львів'яни не були позбавлені «комплексу чужого поля». Київська команда, як цілість, була дуже добра. Тверда, дефензивна лінія, особливо центральні півзахисники, напад вирівняний, але без спеціяльних зірок. З ними треба було зводити безперестанний 90-хвилинний бій. Тренером команди був колишній гравець, ветеран київського «Динамо» М. Свиридовський. У цій фінальній зустрічі його тактика: швидкий темп, пильна персональна опіка і лише зрідка переходити в контрнаступ. Особливим і щільним піклуванням він оточив мене. Перед киянами стояло одне головне завдання: витримати перші хвилини наших атак, не дати мені забити ґола у свої ворота. Холодний розрахунок тренера киян передбачав, що врешті наша атака захлинеться, нам не вистачить сил і запалу надовго.

Розрахунок рутинованого тренера киян подекуди виправдався, але не повністю, ми скрізь володіли на полі. Наші атаки не послабли від початку до кінця, аж ніяк не зменшували напруження. У цій грі я змінив свою позицію, на мене полювали по двоє, а то й по троє. Замість звичних дій в нападі, я пересунувся до задніх формацій. Цей маневр не мав свого підтвердження. Гра перейшла в неквапливий розіграш м'яча в центрі поля. Завдати прицільного удару по воротах не пощастило. А моменти були. Їх наші форварди не використали.

В змінливих хвилинах нервового напруження і драматизму йшлося не про якусь високу перемогу, а про одинокий ґол. Цей ґол з однієї чи другої сторін вирішував. Наші шанси були далеко кращі, бо ми більше атакували й кожної хвилини могли відкрити рахунок. Не так сталося. В один момент господарі залишили оборону своїх воріт, прорвалися, заатакували, призвели до замішання під нашими воротами й... нагло свисток судді. М'яч ударив руку нашого захисника. Суддя диктує одинадцятиметровий. Підходить до м'яча їхній півзахисник, ударяє й м'яч... Замість до воріт, він летить між глядачів. Радість огорнула нас та швидко згасла. Знову свисток арбітра, знову наказ: повторення удару за порушення правил гри нашим воротарем. Тим разом інший реалізує ґол. Правильно чи ні — ми програли, поступилися 0:1.

Вручаючи футбольну чашу першунові, головнокомандуючий Київської Військової Округи недвозначно й рішуче підкреслював, що кубок насправді повинен поїхати до Львова, бо львів'яни засвідчили свою вищість. Ми мусили задоволитися срібними медалями — віце-чемпіонатом. Футболісти Харкова посіли третє місце — бронзові медалі.

ВАЖЛИВА ПОДІЯ У МОЄМУ ЖИТТІ

Вже повних шість років, тобто майже від дитинства, я знав і любив свою теперішню наречену Мілю. Спершу батьки Мілі не дуже то й звертали уваги на наші дитячі «залицяння». Однак з часом, коли ми підростали, її мати почала висловлювати незадоволення. Нас, закоханих «по самі вуха», це тільки й спонукало до ще більшої любови. Тепер я відвідував свою вибрану кожного вільного вечора в її хаті і її мати вже тоді не скаржилася.

Мої батьки дуже раділи з мого сватання. Вони дуже любили мою кохану дівчину, а спеціяльно моя мати, коли Міля відвідувала нас, то вона не знала, де її, як то кажуть, посадити.

Кілька днів по моєму приїзді з Києва батько звів зі мною «очну ставку». Одного вечора після вечері він несподівано запитав мене: «Сину, як довго ти думаєш ходити й крутити дівчині голову? Одружися!» Я на це відповів: «Ми одне одного любимо і звичайно поберемося».

Того вечора я не міг довго заснути. Бажання одружитися полонило всю мою душу. Я пригадав тернопільську циганку-ворожку. Так, одружуся якнайскорше. Можуть покликати в армію. Часи непевні.

У суботу, святочно одягнений батько пішов зі мною з китицею квітів до батьків Мілі. Я освідчився своїй судженій. З батьками договорилися про реченець шлюбу.

Почали готуватися до весілля: пекли, варили, смажили. Двадцятого липня 1940 року в українській греко-католицькій церкві на Левандівці, у тій самій церкві, де ми були хрещені, ми обоє присягли подружню вірність, не розлучатися аж до смерти.

При вході до церкви вітали нас духова оркестра і місцевий церковний хор. Шлюб давав нам отець Мирон Прийма, парох церкви св. отця Миколая. Користуючись моїм запрошенням, на весілля загостили мої безпосередні зверхники: старший лейтенант Віктор Вірниченко та лейтенант Анатолій Варава. До церкви вони не заходили, тримались осторонь, але позичили нам своє авто для шлюбної фотографії.

Великий новозбудований дім батьків Мілі не міг помістити всіх гостей. Сприяв гарний погідний день. Були застелені скатертями столи надворі на цементованому подвір'ї. Тут же й примістилася також і духова оркестра. Крім отця Мирона Прийми, Вірниченка та Варави нашими почесними гістьми були такі визначні особи: довголітній голова СТ «Україна» Олександер Левицький, колишній капітан команди СТ «Україна» Степан Маґоцький і воротар Василь Босий. Василь Босий прийшов із своєю славною до танців оркестрою, що приґравала до танців аж до білого світанку. Несподіванкою для мене в цей пам'ятний вечір було прибуття вантажним автом червоноармійської команди на чолі з Михайлом Степаненком. Вони привезли з собою дві великі бочки пива.

Заповнилися всі кімнати, подвір'я гістьми, сусідами, знайомими, братами-наддніпрянцями. Охота розвеселитися та бажання щирої приязні з'єднували цього вечора братів з-над Дніпра і з-над Дністра. І в піснях вони виявляли ті глибокі інтимні почуття братерства.

Меркли зорі. Багряний схід сонця сповіщав ранок, а гостинні батьки-господарі безперемінно, наввипередки пригощали гостей: «Їжте й пийте, дорогі гості, це весілля нашої одиначки і наймолодшого із Скоценів!»

Під навалом вражень і переживань Вірниченко признався мені, довірливій людині, як він висловлювався, — у всьому: він українець, кохає галичанку, хоче її сватати і справити весілля, таке як у мене: брати шлюб в церкві і зажити. І далі ще просив, щоб наш колишній голова СТ «Україна», присутній на нашому весіллі, Олександер Левицький виїхав якнайскорше за кордон. Задумався. Потім задумався і довго не відзивався.

Я ще цього самого ранку переказав усе почуте Олександрові Левицькому. Ні! Рішуче відкинув. Він своєї землі не покине!

Заробляю добрі гроші на прожиток, але працювати доводиться дуже важко. Навантаження не є понад сили, бо хоч між ранковими й вечірніми тренувальними годинами є ще досить часу, проте праця виснажує. Щоб вив'язатися з функцій і обов'язків оплачуваного тренера, то треба ще готуватись сумлінно до навчальних занять, віддавати точні звіти, на лекціях завжди щось нового представити і переводити в життя. Адже ж сама футбольна гра зазнає безустанних змін. Команди, що їх тренується, не сміють обнижувати свого рівня, вони мусять ставати кращими. Тим більше, що й самі учасники постійно слідкують за роботою тренера. Я завів для Вірниченка щоденники, контролі праці, видайністьпроґрес та досягнення команди, за поодиноких гравців, їхні можливості, навики, нестачі. Завів другий суворо інтимний для себе.

За той час на Левандівці, в колишній читальні «Просвіта» засновано Робітничий Клюб (Дім Культури), в ньому у всіх галузях закипіла праця: драматична, хорова, спортова, а і нове — читають лекції з політично-соціяльним змістом, вивчають історію ВКП(б).

ВІДПРАВЛЯЮТЬ У КИЇВ

Кінчалося літо. Стояла ще тепла гарна погода. В один вихідний день з'явилися в моєму помешканні два старшини-енкаведисти, у своїй знаній уніформі — в синіх шапках з малиновою облямівкою на кашкеті. Дрож пробігла по всьому моєму тілі. Такі ж жахливі часи, повно страхіття і залякувань! Мене викликають до НКВД на вулицю Пелчинську. Це великий, гарний, новозбудований перед війною будинок Міських електричних закладів. Тут приміщувалися львівські бюра Народного Комісаріяту Внутрішніх Справ, НКВД, органу державної безпеки, вуха й очі Совєтського Союзу. Це

найвищий і безапеляційний авторитет, «пан життя і смерти» всіх підданих. У них жартів немає. Раз вони тримають жертву в своїх лабетах, то вирватися з них майже неможливо. Навколо будинку із наладованими, наїженими багнетами рушницями, кружляє сторожа цілу добу. Обладнання кімнат внутрі переходило всяку уяву: вишукані, оббиті меблі, долівка покрита орієнтальними килимами. На стінах великі портрети Політбюра, портрет Сталіна на весь зріст. Письмові столи покриті грубим склом, письмове приладдя дібране з великою дбайливістю і капризом.

Мене зустрів старшина середнього віку, темно-жовтої шкіри, жилавий, з глибоким проваллям між ключицями. Він нагадував монґола. Він придивлявся до мене уважно і якось недовірливо, порівнюючи мене з фотографією, яку тримав в руці. Коротко — мене, як видатного футболіста, відправляють у Київ! Братиму участь у столичній футбольній команді «Динамо», сказав мені, що це честь і визнання! На мою заввагу, що мене зареєстрували в армію і можуть покликати знову до московської команди «Динамо» він не реагував. Телефонічно він здавав звіт: «Да... да, парень здєсь... слушаю... да... да... Немедленно отправляю». «До армії,— каже,— підете в Києві. З Москвою справа поладнана». Я повинен надалі грати футбол у своїй республіці. Виїжджати якнайшвидше. Це наказ народного комісара НКВД України, товариша Івана Сєрова. Дружина приїде до вас пізніше,— наказував він спокійним але рішучим тоном.

Перед виїздом до Києва я пробував питати поради в полковника Фодченка в ДКА (Дім Красної Армії), але, на жаль, він виїхав на Буковину. Буковину й Басарабію якраз тоді прилучили, чи пак воз'єднали з СССР, чи офіційно з УССР.

Вірниченко шептав мені на вухо: «НКВД є всемогутнє! Їдь до чудового Києва. Кияни добрі люди, їдь до нашої столиці».

На широких, розлогих степах (тепер колгоспах) України, коли я їхав до Золотоверхого Києва, пройшли зливні дощі з громовицями, град з поривистим, гураґанним вітром. Повсюду була прохолодна погода, хліба були скошені. На полях залишалися ще круп'яні культури, просо.

У Москві наближалася до завершення розігра першости з футболу. Київська команда вже була там. Похапцем літаком спрямували мене з Києва до Москви. У першому матчі кияни з московським «Торпедом» зазнали поразки 2:1. Я в цій грі не брав участи. Зате за два дні після зареєстрування я вже включився в гру «Динамо» проти ЦДЧА (Центральний Дім Червоної Армії).

Перед початком матчу присутній москвич, старшина НКВД, генерал Маслянніков наполягав, щоб цей престижевий поєдинок конечно виграти. Ці змагання він називав «неприхованою нехіттю» між кадрами НКВД і мілітарними з'єднаннями Червоної Армії. «Необхідно засвідчити нашу вищість»,— сказав він.

Змагання відбувалися на великому московському стадіоні «Динамо». Цей ґрандіозний будовою амфітеатральний стадіон був

споруджений у доброму місці та був поєднаний з містом вигідним транспортом автомашин і підземки,— званої «Метро». Стадіон вміщував п'ятдесят тисяч глядачів.

У його високих трибунах приміщувались гімнастичні залі, роздягальні, кабінети лікаря й медичної допомоги, гуртожитки, бюра директора стадіону московського і Федеративної Російської Республіки «Динамо», елеґантний ресторан, харчівня для робітників, ряд розміщених закусочних і т.п. Загально працював там великий персональний штаб кваліфікованих робітників, приблизно яких сто людей.

Гравці виходили з роздягалень підземним тунелем на гарно втримане і впорядковане грище з широкою біговою доріжкою. Я жив у цьому стадіоні за час свого перебування в Москві і був добре з ним ознайомлений.

Гру киян оцінювали в Совєтському Союзі дуже високо. Москвичів особливо захоплювала їхня технічна і джентельменська гра. У показникові табелі ігор київська команда остаточно покотилась була додолу, зайнявши позиції з горішніх щаблів на середущі. Хоч фізично підготовлені, неперевершені технікою, то проте мали недостачу молодих футболістів і ще «чогось». Чи не те, що рішальною вагою на шальках вагівні був культивований міт у непереможність футболістів Москви?

Московські армійці із ЦДЧА уважалися реальними претендентами на чемпіонське звання. Вони належали до тих передових команд СССР, які показували гру високої якости; тому впевнено йшли до першости. Особливо оборонці і півзахисники підтверджували слушність високої оцінки. Золоті медалі реально мали перейти до них. Не дивно, отже, що матч проходив у дуже напруженій атмосфері від самого початку аж до кінця.

На полі гри привітали публіку і суперників окликом «Фізкульт-привіт!» Ця перша моя гра при такій кількості глядачів справила на мене особливе враження. Я не хвилювався, а був гордий тим, що мені, львів'янинові, довелось репрезентувати нашу столицю Київ.

Мене теж і тут оточили щільним і особливим «піклуванням». Високий, атлетичної будови центральний півзахисник, Лясковський, «опікувався» мною якнайпильніше. З ним довелося мені зводити тяжкі бої. Стало також ясним, що нашою основною болячкою був наш напад: він забагато «возився» з м'ячем, технічно розігравав чудові, на око складні, моменти, але не було в нього викінчення акцій головного пробою і проведення м'яча.

Я це ясно бачив, пробував пробитися крізь «залізного» Лясковського, що сторожив мене, але в першій півгрі успіху не було. І все ж таки хвилин за десять до фінального свистка надійшов довгожданий момент. Зненацька я заскочив з м'ячем в армійську оборону, встиг проминути непрохідного Лясковського з лівої сторони, використав те, що він недостатньо оперував лівою ногою, тому й не міг перешкодити мені в короткім, але цільнім ударі. Рахунок 1:0. Москвичі старалися вирівняти, але їм це не вдалося.

Ми поверталися до Києва з великим тріюмфом: виграли на непереможному московському полі. Мій ґол кияни назвали «кришталевим ґолем». Ми високо піднесли на далеких просторах СССР прапор київського футболу.

Цією перемогою я здобув собі велику прихильність усіх динамівців, довір'я і популярність серед київських любителів футболу. Кожний день я приносив з собою новинки. Майже щоранку, після тренувань, я знайомився з киянами, з юними хлопцями й дівчатами, літніми людьми, а то й дітьми. Як мешканець готелю, я користався з ресторану і принагідно давав ґардеробникові чайові за свій дощовик. Він спочатку відмовлявся, але поступово приймав і шанобливо запрошував мене до себе в гості: «Заходьте колись, Олександре Антоновичу, до нас у гості, дуже вас прошу. Маю діло до вас.»

Другого дня вечором я зайшов до них у гості. Це була жидівська родина. Всі чекали на мене. Вони ділили спільне помешкання з іншою родиною; мали дві кімнати і спільну кухню. У кухні стіни були обвішані папороттю, щоб мухи труїлися. Він з дружиною і молода, чорнява їх дочка, Ніна. У неї темне, пригладжене волосся, ввічливо люб'язні манери. На великому столі були незмінні страви: риба першого сорту, оселедці. На другому столі були чорна кава і велика тарілка з тістечками. Посередині стола світили трираменні свічники. Вони придбали, спеціяльно для мене, «гусака» і пляшку горілки; поналивали малі чарки.

Після вечері господиня попросила мене відчитати листи від її сестри з Варшави. Листи були написані польською мовою, в якій вони як слід не розбиралися. До місцевих київських громадян не мали довір'я. Сестра з Варшави писала розпачливі листи, готова була перейти з ріднею нелеґально кордон, щоб тільки вийти з пекла, яке там розвели німці. Інакше їй залишалося тільки одне: стрибнути з мосту у воду і цим припинити свої страждання.

— І там пропадають, і тут нам не бути,— мимрив добряга старик-жид. — Виходить, що там гірше, ніж у нас. Перед революцією його батько був власником шкіряної фабрики. Якось вижили. Тепер він нічний ґардеробник у готелі і сторож кооперативи, хоч там, як він говорив, зовсім немає що красти, за винятком іржавої тюльки.

— Життя тепер і тут обманне,— твердив він,— прозорою рідиною обманюють шлунок, вітринами — очі. Вони всі майстри в розвінчуванні надій і оптимістичних думок. Ось шкода нам цієї нашої одиначки, яка кінчає археологічний інститут. Щоб хоч який добрий жених знайшовся. Не хочемо, як казали, допустити до хати ніякого зайду, не довіряємо їм.

Це була зустріч, під час якої не багато було сказано, але багато відчуто й зрозуміло. Я почувався серед них, як серед рідних удома. Ніна наставила українські платівки. Час минав. То був незабутній, чудово проведений вечір.

ЗНАЙОМЛЮСЯ З КИЄВОМ

Надії збулися, наш виграний матч з ЦДЧА в Москві підніс ривок киян угору східцями турнірної таблиці. Настрій київської публіки покращав. У другому й останньому колі сезону динамівці зіграли ще двоє змагань. З сталінґрадським «Трактором» виграли 2:1, з донбаським «Стахановцем» зіграли в нічию. Одначе в кінці сезону вище восьмого місця киянам вийти не пощастило.

На цей час київська преса багато та з ентузіязмом писала про блискучу перемогу компартії України і «визволення» Буковини. Зараз після закінчення футбольного сезону заповіли виїзд команди до «визволеної» Буковини, до Чернівців. Точної дати не подали.

Кожного дня вранці ми тренувалися на стадіоні «Динамо», положеному в долині Хрещатика, майже над берегом Дніпра. Як проходили наші тренування і що собою в цей час являло київське «Динамо»?

Я застав киян у депресії. Київський футбол переживав глибоку кризу. Як виявилось, криза мала свої основи, насамперед в занедбанні начальством виховно-спортової праці, а впарі з тим не переходило відмолодження команди. В додатку, чільного футболіста Константина Щегоцького заслано на три роки в Сибір. Щойно недавно він повернувся. Як виявилось, безпідставно. Другого теж чільного футболіста Петра Лайка здискваліфіковано. В таких обставинах вибуття з рядів двох провідних футболістів безперечно психічно і морально вплинуло на стан команди. Крім того, давався в знаки вік провідних футболістів. Чимало було таких, що переступили 30 років життя. Команда котилась вниз. З причин неуспіхів не стало тренера команди М. Печеного. Його замінила тренерська рада, що переводила тренування, які складались лиш з солідних атлетичних заправ. Час був дуже непевний. СССР приєднав до лона своїх республік ще й балтицькі держави: Естонію, Латвію й Литву. З ними зараз же були нав'язані спортові стосунки. Київ запросив до себе в гості футболістів Литовської республіки. У Києві були думки, що це буде матч збірної України із збірною Литви, тому й раділи з запросин. По лінії політики ця зустріч мала бути тільки одною із звичайних внутрішніх матчів СССР.

Матч пройшов на гарному, ще повному зелені, стадіоні «Динамо», виповненім по вінця, в присутності секретаря ЦК КП/б/ України Нікіти Хрущова. Елеґантний, як з голки, політрук, виголосив промову, приправляючи її пікантними патріотичними гаслами.

Київська команда виступила в такому складі: М. Трусевич, В. Глазков, О. Клименко, Б. Афанасієв, М. Махиня, В. Гребер, І. Качкин, К. Щегоцький, О. Скоцень, В. Комаров, В. Шиловський. Уже перші хвилини гри показували, що литовці не зможуть ставити гідного опору. Ми вільно бігали по полю, загрожували і обходили їх з флангів. Кияни перевищували гостей на добру клясу. Мені дозволено робити все те, в чому я особисто був сильний. В ско-

рому часі прийшов результат. Остаточно я був спричинником двох воріт у першій півгрі. Рахунок 3:0. У другій півгрі несподівано ми натрапили на рішучу протидію литовців. Довелося вже важче здобувати терен. Гості краще і щільніше затискали нас, не допускаючи до вільних акцій. Вони частіше переходили наші оборонні лінії, але за 35 хвилин, що залишилися до кінця, пробили лише один раз по наших воротах — здобули одного ґола. Пропустивши тільки одного ґола в останніх хвилинах, ми його відіграли пострілом Щегоцького. Кінцевий вислід виглядав 4:1.

Київські ентузіясти футболу з радости не давали своїм улюбленцям можливости пройти до убиральні. Вони гаряче оплескували, раді знести нас на руках. Особливо мені, новому, приглядалися з неприхованою цікавістю.

Наші тренувальні навчання відвідував малий хлопчина. Доля хотіла, щоб він і я стали побратимами. Він пильно приглядався грі нашої групи, спостеріґаючи мої удари по м'ячеві, мої спортові вправи, він роззявляв рота від подиву, то охав, то зітхав. Одного ранку я покликав його до себе, спитав як зветься. Він чемно відповів, що його ім'я Петро Шевченко, що він ходить до школи і над усе любить футбол. У вільний від занять час він приходить придивлятися тренуванням майстрів. Батько його в армії в ранзі майора. Мати виступала в Київському Театрі Опери й Балету.

— Приходь, Петя,— пробував я заохотити малого, але він з видимим подразненням перебив мене:

— Я не Пєтя, а Петрусик, кличте мене Петрусиком!

— Слухай, малий друже, тут всі звуться Ваня, Ґріша, Коля, Стьопа, Володя, Міша, Пєтя, то і тебе хіба треба звати «Пєтя».

— Будь ласка, — просив він, благав він, — моє ім'я є Петрусик, Петро. Дома мене так кличуть. Будь ласка, кличте і ви мене Петрусем, Петрусиком.

Ми обидва подружились, стали відтоді нерозлучними друзями. У хвилях повних радости, підйому, коли ми по перемозі сходили з поля, то до мене підбігав мій малий друг Петрусь, брав мене за руку, не міг зі мною наговоритися.

Одного разу він привів свого батька. Середнього віку, високий, стрункий, чорнявий, на скронях вилискувало уже сиве волосся. Він привітався, сильно потиснув мою руку, представився: Іван Васильович Шевченко.

— Вітаю вас з перемогами,— мовив чистою українською мовою,— Петрусь згадує вас кожного ранку і кожного вечора. Ви його другий батько. Готуйтесь до прогулянки завтра. Повезу вас по київських горах.

Далі він розповів про себе: офіцер, майор Червоної Армії, інженер з технічного устаткування частин. Уроженець Києва, тепер тут постійно проживає. У 1939 році був у Львові, на Волині в Рівному. У Львові оглядав матч збірної Львова з «Динамо» Київ.

Майор Шевченко був першою людиною, першим киянином, який заговорив до мене по-українському так відважно, щиро й дружньо.

На другий день ми виїхали оглянути столицю: майор Шевченко з кирпатоносим водієм Степаном і я. Надзвичайно чемний і услужливий шофер охоче виконував усі зарядження, одначе не зовсім слухав свого зверхника, що частенько озирався за гарними дівчатами, які, легко похитуючи суконками, проходили повз нас.

Ми затримались довше на Київських горах біля пам'ятника св. Володимирові, звідки простягалася велична панорама на Дніпро і околиці. Софійський Собор, Видубецький Спаський манастир, Золоті ворота, Аскольдова могила, а далі наступні зупинки це такі церкви: Андріївська, Покровський і Кирилівський храми, а ще далі Кловський Маріїнський палац, будинки музею образотворчого мистецтва, історичний музей, пам'ятник Шевченкові, Оперний театр, Державний університет, Зоологічний парк, Центральний ботанічний сад.

Вправді деякі з цих пам'яток доводилось мені оглядати зимою цього ж року, однак тепер я мав нагоду основніше запізнатися з ними. Все те, з чим я цього ранку познайомився, схвилювало мене. Пам'ятки, пам'ятки, скільки їх ще тут є? Здається, що в цьому місті кожна п'ядь землі — це пам'ятна історія.

На жаль, і розчарування, що велич і сила наших духових дорогоцінностей, особливо величаві церкви, храми, манастирі вправді упорядковані, однак, пристосовані на свій лад. Не сповняють місії, для якої були побудовані. Їх перемінено на музейні заповідники.

Після полудня серце моє жвавіше забилось: я побачив високу Лаврську дзвіницю. Тут я приєднався до екскурсії туристів, а Шевченко з шофером повернулися додому.

КИЇВСЬКА ПЕЧЕРСЬКА ЛАВРА

Печерська Лавра в Києві була культурним осередком для цілої України довгі віки. Засновано її ще в XI столітті. Жили тут і працювали українці-письменники: св. Антоній, Феодосій (з м. Василькова), Нестор, Дмитро Туптало. Тут поховано багато славних наших князів і митрополитів (кн. Острозького та інших.).Тут вперше почали писати літопис нашого краю. Гетьман Мазепа оточив її грубим муром. Дзвіниця — на 98 метрів, на неї пішло 5 мільйонів штук цегли. Дзвони на гору піднімали дві тисячі козаків.

Імпозантно виглядали високо над Дніпром церкви з різьбленими, золоченими іконостасами, барвистими і живописними стінами. Друкарні, приміщення соборних отців, чернечі кімнати, в яких працювали ченці. Врешті усі ближні і дальні печери. В печерах у трунах лежали тлінні останки архимандритів, князів, видатних митрополитів, ченців — усі вони в церковних ризах. Провідниця пояснювала все історично і з великою ерудицією. У заключному резюме вона твердила, що релігія — це опіюм для народу, тому ще твердила, що церковні священослужителі використовували па-

ломників, які ходили на прощу з далеких сторін і забирали від богомольців їхні гроші й маєтки, обманювали їх чудами. Наші архітектурні споруди непогасні, культурні маяки. Братську церкву на Подолі, Микільський собор на Печерську і дві церкви в Лаврі, що їх збудував гетьман Мазепа, нам не показали. У туристів було мало запитів.

Вийшов я на алею, сів у затишному місці на лавку, щоб відпочити. Дивні почуття огорнули мене.

Раптом щось важкого впало біля моїх ніг. З-поза кущів алеї появилась висока, аскетична постать з глибоко запалими очима: вбрання на ньому сиділо мішком. Раз-у-раз він промовляв, чи то молився: Господи Ісусе Христе; Мати Пресвятая — почаївська Мати, спаси нас!»

Мені стало моторошно. Він довго придивлявся до мене.

— Бачу, що ви не тутешній житель, — промовив. — Дозвольте присяду та відпочину,— потім розстебнув, розперезав широкого дряхлого чорного ременя. — Я тут,—застогнав він,—був колись монахом, сьогодні ношу лантухами ось це вугілля. Не вірте їм, не вірте цим грішникам, розпинають нашу Церкву, віру і Бога, причепились, як п'явки й ссуть нашу кров, не вірте їм!— Він накинув мішка з вугіллям на плечі, зігнувся під вагою і спокійно пошкандибав.

Чимало літ перевернулось, води чимало утекло, а спогади -враження стоять перед очима, залишились на все життя.

До мене приїхав майор Шевченко з Петрусем. У ресторані, в якому вешталися приїжджі литовські футболісти, ми випили склянку содової води «нарзан». Батько і синок запросили мене до себе в гості на вечерю.

В кімнаті у нього затишно, столи застелені вишитими скатерками, на них міцні напої — мед, горілка, пиво, неперевершені холодні закуски — фаршированний судак, карась в сметані, київська ковбаса з цибулею та інші страви. Гостили мене так, як пояснював господар Шевченко, його гостили українці у Львові, з якими він зустрічав Різдво Христове і Новий рік. Львів для нього — це рідна хата, рідні українські сторони. Він исповідував гуманістичні ідеали, визначальні принципи служіння правді і своєму народові. Моральні і національні засади, вивірені народом на перевалах історії, необхідно берегти і утверджувати в житті, збереження дому як уосіблення незнищимости народу. З цієї точки зору він ставився до мене з пошаною, хотів би, щоб я служив київським спортсменам як найвищий зразок до наслідування.

— Улітку поїдемо до Канева поклонитися Великому Кобзареві,— закінчив він так милу незабутню розмову під час нашої зустрічі.

ВИЇЗД ДО ЧЕРНІВЦІВ

Були перші дні листопада. Рано, рано починається зима. Виїжджаємо на товариський футбольний матч до Чернівців на Буковину. Маршрут: Київ—Львів—Коломия—Снятин—Чернівці. Ох, хоч би оком кинути на дорогий Львів, під час зупинки побачити дорогу дружину Мілю!

Український футбол на Буковині до часу «возз'єднання» репрезентував славний клюб «Довбуш». Пригадую перший, а водночас останній раз УСК «Довбуш» гостив у Львові 1925 р. У блакитно-жовтих сорочках, високо переміг тоді СТ «Україна» — Львів. Було мені тоді сім років. Тепер мені сповнилось двадцять два. Їду до давніх довбушівців, як повнолітній і повноправний спортсмен.

Буковина — це споконвічна південно-західня вітка українських земель. 1918 року Буковину, як складову частину, приєднано до ЗУНР. По Першій світовій війні ці землі зайняли румунські війська, а по Другій їх включено в УССР.

Довгі сторіччя чужого володіння позначились на складі населення, особливо в містах, як Чернівці. Воно тут строкате. На підставі останнього перепису з 1930 року (іншого не опубліковано), на приблизно 130.000 жителів 25.000 було української народности; інші — німці, жиди, поляки, румуни. Місто Чернівці розташоване на узгір'ю, нагадує собою якийсь старовинний замок; залізнична станція, як у княжому Перемишлі. Гарні дільниці передмістя потопали серед столітніх розлогих дерев, осінніх квітів, парків, розкішної природи. Старовинні будівлі ратуші, готелі, каварні, довгі, широкі асфальтовані вулиці — Семигородська, Панська — надають краси. Цікаво, що усі назви вулиць і крамниць в німецькій і румунській мовах; на вулицях мови — німецька, українська, польська.

Наша група складалася з вісімнадцяти осіб: чотирнадцяти гравців, начальника команди, тренера, господаря і масажиста. Виходити у місто без дозволу заборонено. Заборону пояснювали довгою, томливою дорогою і потребою перепочинку.

Снігу ще не було. Після влаштування, незважаючи на заборону, наше братство включно з начальством, розбрилося по місті в пошуках за «золотим руном». На базарах торгували всячиною. Скуповували, що в руки потрапляло.

Чернівці перед «визволенням» мали п'ять добрих команд: УСТ «Довбуш», «Ян» — німці, «Драґош Вода» — румуни, «Макабі» — жиди, «Польонія» — поляки. З них то й створили тепер збірну міста.

Матч відбувся в центрі міста, в парку на колишньому стадіоні румунського клюбу «Драґош Вода». Стадіон з трибуною на п'ять тисяч глядачів. Надворі було хмарно і холодно. Час від часу злітали й зараз же щезали заблукані снігові пелюстки.

Ми вийшли на поле в основному складі, тобто в тому самому, що й з литовцями. Після обопільних привітів «фізкульт-привіт!» і обміну квітами, почалась гра.

Одначе стомлені дорогою, виснажені біганням за покупками по крамницях, ошоломлені їхніми результатами не змогли як слід радувати публіку тими здібностями, які ми безперечно посідали. Можна було також пошкодувати, що висококлясному футболу перешкодила погана погода, замерзле поле, які не давали розвинутися нашій технічній перевазі. Натомість буковинці застосували сміливу гру, виявились виспілою командою і від початку до кінця грали змістовний футбол.

Тому в першій півгрі, хоч наша перевага була очевидною, нам не довелось відкрити рахунку. Не вийшли динамівці з кращою грою і в другій півгрі. Грали мляво і безбарвно, без волі перемоги, аж при кінці матчу певною мірою реабілітували себе. Накинули відповідний темп, пішли в атаку, удар за ударом пішли по воротах господарів. Один з них влучив у сітку точно, і ми відкрили рахунок 1:0, однак на тім уся наша войовничість закінчилась.

Виграш заслужений, проте скромний як і на той час розчаровуючий. Ми обопільно прощались потисками рук, окликами «фізкульт-ура».

Це був історичний матч столиці України з її посестрою, містом Чернівцями. Якою ж була дійсність? Це грали Московщина й Німеччина. Ніякої, хоч незначної, української атмосфери не було. По всьому полі панували мови московська й німецька. З-за трибун лунали вигуки в тих же мовах. Виходило, що українців, колишніх довбушівців, ні на полі гри, ні між глядачами не було.

Вечором приготували для всіх спільну вечерю-бенкет. Під час вечері кияни поводилися скромніше, як це було у Львові по виграші зі збірною 6:2. Одначе настрій був невимушений, наскрізь товариський. Деякі чернівецькі футболісти відважувались відповідати на запити киян в українській мові. Не знаю чому, але вперше я виразно відчув, що за мною стежить всевидюще око НКВД. Я розпитував за довбушівцями, однак, на вечері їх не було.

На цьому вечірньому прийомі я дістав правдоподібно інфекцію шлунка. Харчі не були свіжі, вода нечиста. Коли болі погіршали, мене відправили до лікарні. Після першої допомоги біль полегшав.

У Києві болі в животі продовжувались. Через кілька днів мене вислали до малої лікарні. Положення цієї санаторії серед мальовничого парку. Мене піддали всебічному лікарському обстеженню. Лікування було безкоштовне. Усіх хворих пацієнтів небагато, десь близько двадцяти. Вони грали в доміно, карти, слухали радіо, читали у добре обладнаній бібліотеці і весь лікарський персонал ставився до всіх з надзвичайною увагою і ввічливістю. У розмовах я участи не брав, на питання відповідав своєю матірною мовою і це викликувало у декого іронічну усмішку.

Лікувальники довідались, що я з Західної України. Питали і хотіли знати про все: життя за панської Польщі, за мою родину, мою минувшину, про все з деталями. Я відповідав з великою стриманістю і обережністю та правдиво. Раптом схопився один з хворих з віспуватим обличчям і з криком накинувся на мене:

— Прекратітє разґавор, нє распространяйтє здєсь буржуазно-націоналістіческой пропаґанди. От, панімаєш, куда заворачіваєт!..

Із цієї неочікуваної різкої завваги в мене мурашки по спині побігли. Всі замовчали.

— А ви что, рєбята, слушаєте єрунду?— звернувся він до присутніх.

Усі мовчали. Мовчав і я. Ледь-ледь я доплівся до своєї кімнати.

При виході з лікарні мені радили поїхати на місяць до шлункових курортів — санаторій Ессентуків або Мінеральних вод — місцевостей на Кавказі. На формі виписки нагорі стояло видруковане:«Сан. Отдел НКВД». Ось воно як!

Сезон закінчився. Футболістам призначили двомісячні вакації: грудень і січень. Першого лютого виїжджають тренуватися на південь до Одеси.

Футбольне поле і тенісові майданчики на стадіоні залили водою. На льоду ковзаються непроглядні маси населення. Я замешкую в готелі «Континенталь», недалеко Хрещатика. Мені видали талончики для харчування. На снідання, обіди й вечері ходжу до їдальні. З друзями говорю про футбол. Відвідую Театр Опери і Балету, Драматичний театр ім. Івана Франка. Часто прогулююсь по місті або для розваги їду трамваями, автобусом.

В холодні вечори вивчаю мову «старшого брата». Прийшовши з вечері, купую газету «Комуніст», прочитую. Купую «Ізвєстія», «Правду».

В останній час майор Шевченко повідомив, що я лишуся в Києві вже на постійно. Все буде гаразд. Я дістану квартиру. Я повинен привезти сюди дружину і щасливо зажити. Київське «Динамо» мене не зречеться. В команді переводять перегрупування, омолодження і це питання вже вирішене. Довідавшись про моє перебування в санвідділі НКВД, він був дуже стурбований. «Шлунок,— каже,— це тимчасове, а НКВД — це діло погане і постійне».

Місцеві відділи НКВД мають патронат над «Динамо», однак це їм не перешкоджає переслідувати й арештувати будь-кого. Костянтина Щегоцького, півлівого нападу, арештували і заслали на три роки в Сибірі (він грав у збірній СССР). «Проболтался». Тепер повернувся, але зовсім змінився, не той став. Якщо, — каже,— це людина з совістю, це скоро забудеться, якщо не кар'єрист українець, потрапите в список, а тоді стережіться!

— Не добре, Олександре,— кінчив свої щиросердечні умовляння.

ВІДВІДИНИ ЛЬВОВА

Недовго я прогулювався безжурно по парках, по вулицях, по Дніпру. Через кілька днів мене викликали до НКВД. Защеміло серце.

У просторій кімнаті прийняв мене старшина, високого росту, кістлявий, з глибокими очними впадинами, з маленькою лисою го-

ловою, скорше схожий на смерть. Він вийшов із-за великого, покритого склом стола, нервово посмикуючи на ходу плечима. На письмовому столі не було ні папірчика. Він на привітання усміхнувся, подав мені кістляву руку. Його прізвище Лев Ісаакович Варновіцький. Партія і уряд доручили йому безпосередній нагляд над спортовим життям київської команди «Динамо». «Наступного сезону,— почав він розмову,— кияни повинні посісти лідерство. За успіхами команди буде наглядати особисто Народний Комісар Внутрішніх Справ УССР Іван Сєров». Від 15-го грудня мене висилають на 5 тижнів до Ессентуків на Кавказі на лікування шлунка. Зараз я повинен поїхати до Львова, забрати дружину і на постійно оселитися в Києві. За цей час в Києві підшукають мені квартиру. Настав також час зміни поколінь у футбольній команді, тому моїм завданням було б привезти зі Львова здібних молодих футболістів. Він потиснув на прощання мені руку.

До Львова я летів на крилах. На станції з клунками, скриньками, мішками юрмилися пасажири. Натовп щохвилини збільшувався. З цієї тісняви я вибрався легко, мав готовий залізничний квиток. За кільканадцять годин був знову у Львові. На пероні очікувала мене дружина і батьки.

У Львові за той короткий час зайшли зміни: старі друзі, що я з ними виростав, здебільшого виїхали за кордон. Ті, що лишилися, принишкли. Давніші футболісти СТ «Україна» переважно працювали в кооперації і грали в футбол у відомчій спортовій команді, заснованій при Облспоживспілці. Їхні гри відвідували маси українських глідачів, яким ці змагання нагадували славні часи СТ «Україна». Вивезення на Сибір проходили далі.

Невимовно тяжким душевним випробуванням була для мене вістка про арешт і заслання в холодну сибірську тайгу двох членів Проводу СТ «Україна»: голови Олександра Левицького й провідника боксерської секції Петра Харака. У хвилі арештів, які масово переходили по всій галицькій землі, арештували також надійних футболістів-юньйорів Е. Тихоліза і П. Ґнуру. По них і сліду не стало.

Театральна футбольна команда «Мистецтво», дебютант своєї кляси фінішувала другою в турнірній таблиці, що для новачка було непоганим досягненням. Зустріч з Панченком була зустріччю двох приятелів. У великій, гарній, з великими вікнами, соняшній квартирі на вулиці Ягайлонській він і його дружина гостили мене українським борщем і варениками з сметаною. Визволений з «петлі» Вацек Кухар пильнує йому лід — ковзанки, а влітку піклується тенісовим майданчиком. Був вдоволений. Львівську футбольну команду «Динамо» зголосив до чемпіонату всесоюзної ліґи «Б».

У гарячкових пошуках за футбольними майстрами для київського «Динамо» я надибав трьох: один колишній юньйор львівської ЛКС «Поґонь» — Тадеуш Єдинак, другий з дрогобицького СК «Юнак» К. Ґурскі, а третій — це відомий майстер футболу, довголітній гравець збірної Польщі М. Матіяс, з ЛКС «Поґонь». Він був одружений з дочкою передвоєнного директора нафтового про-

мислу в місті Бориславі. Її батько, як старшина польського війська, загинув в обороні Борислава, а матір заслали до Казахстану. При зустрічі він прохав мене вислати до матері з Києва його індивідуальний пакет, а якщо я зможу, просив вислати й свій власний (мило, свічки, сухарі, одяг). Мою пропозицію перейти до «Динамо» — Київ прийняв з задоволенням.

Прийшов день нашого від'їзду. Панченко подбав про залізничний квиток для дружини (я мав свій поворотний). Найважче було прощатися з матір'ю. Вона в сльозах прощала нас в далеку дорогу. Не багато допомагали заспокійливі батькові слова: чейже не розлучаємося навіки.

Ми забрали все наше добро, що могли. Перед нами нове, хоч і незнане, однак повне сподівань і благородних намірів життя.

В Києві ми одержали тимчасово спільну квартиру на вулиці Леніна (біля Театру Опери і Балету). Наші господарі були відносно молоді ще люди, проживали разом з матір'ю. Жартівливий господар Йосип Мойсеєвич Леонов — політкомісар на заводі, дружина — лікарка в місцевій поліклініці. Вони займали дві кімнати, а нам відступили одну велику з виходом на бальков і видом на вельотрек. Кухня і їдальні були спільними.

Я сповістив Варновіцькому про стан справи: троє змагунів зі Львова погодилися брати участь у розіграшах київського «Динамо».

У воєнкоматі мій призов в армію перенесли зі Львова до Києва.

Після кількох днів я з дружиною залізничним шляхом Київ — Ростов — Мінеральні Води приїхали до Ессентуків. Місцевість на Кавказі невелика, виключно для хворих на шлунок. Дорога наша в так званім м'якім купе була довга. Наш супутник, старшина армії, остерігав нас перед злодіями, бо обкрадуть, заберуть усе до останньої копійки. Це трапляється і повторюється особливо в околиці міста Ростова. Санаторій був розташований серед мальовничих кавказьких гір. За сезон тут відпочиває близько три тисячі осіб. Тут також цілорічно працює лікувально-оздоровчий профілякторій. У вільний час хворі відвідують концерти, проводять екскурсії.

Ессентуки з тридцятьма тисячами населення розташовані в північному Кавказі між Чорним і Каспійським морем в Ставропільському краї, адміністративно включене в РРФСР. Відоме з багатьох лікувальних натуральних водних джерел. Пересічний час лікування — 4 тижні. Нам пощастило бути 5 тижнів.

Мене лікували також опроміненням радієм, яке звичайно тривало 5-10 секунд. Воно мало перевагу над традиційним голковколюванням, бо воно безболісне і не потребує стерилізації. Благонадійно мало впливати на загоювання виразок шлунка та кишечника. Приписано мені дієту, препарати з нагідок, що мали розм'якшувати затверділу пухлину, спиртні настойки квіток, що понижували збудливість, кров'яний тиск, джерельні води, мінеральні болотні купелі і терапію.

ТРЕНУВАЛЬНИЙ ТАБІР В ОДЕСІ

Учбово-тренувальний табір в Одесі мав тривати два місяці — лютий і березень. На той час дружину треба було знову вислати до Львова, адже серед нових обставин і нових людей вона не могла почуватися добре, могла сумувати. Це я довів до відома Варновіцького. Цей схорований ходячий кістяк був паном життя і смерти. Якщо б не його енкаведистський мундир, ніхто б не подумав, що він начальник цієї всемогутньої нелюдської і так зненавидженої народом установи тепер є безпосереднім нашим начальником.

Нарком Сєров і Варновіцький взялися добре до праці. На одному із мітинґів Обкому секретар партії в присутності наркома Сєрова і високих партійних достойників пояснив шляхи реалізування намічених плянів. Київ у цьогорічній футбольній баталії повинен зайняти перші місця в чемпіонаті. З таким «благословенням» чи пак директивами ми виїхали до Одеси в санаторій ім. Дзержинського.

В Одесу виїхало нас двадцять п'ять учасників — тренер, завідуючий господарством і фельдшер-масажист. Санаторій положений в гарному парку, модерно і гарно обладнаний. В кімнаті жило по двоє. Мені призначили Івана К., того самого, що на спільній вечері у Львові, як і на всіх зустрічах зі мною наодинці, говорив рідною мовою.

Київське «Динамо» було в стадії реорганізації. Новий тренер з Ленінґраду М. Бутусов (він теж став начальником колективу) насамперед потурбувався про омоложення складу. В команді з'явилися молоді обдаровані гравці. Ці юні ентузіясти принесли запал і нестримну волю до перемоги. У новий склад динамівців включили теж трьох зі Львова (М. Матіяса, Т. Єдинака, К. Ґурского) і трьох з інших міст України: Вінковатов і Онищенко до нападу, Садовський — півзахисник, із Чернівців Р. Газда і воротар Ґорштайн. Також поновлювався в правах видатний гравець П. Лайко.

Картина минулорічного «Динамо» зразу змінилася. Під досвідченим оком тренера почалися двомісячні лекції тренування.

В основі Бутусов дотримувався загально випрацьованої системи совєтської футбольної школи, однак, на полі вправ з досвіду головну увагу звертав на вправи з м'ячем. Це зовсім не означало в його методиці праці, що атлетичні вправи зійшли на другий плян. Він їх лише пересунув на інші години занять, мовляв, вичерпуюча сувора, безпосередньо перед вправами з м'ячем, атлетика виснажує, а тим самим відбиває охоту до основних праць з м'ячем. Загальний цілоденний плян занять у Бутусова був дещо відмінний від Аркадієва.

Тоді коли в Ґаґрі о сьомій годині ранку денні заняття починались звичайною руханкою з бігами, тут Бутусов вставив біль-

«Динамо», Київ — тренувальний табір в Одесі 1941 р.Лежить М. Трусевич. Сидять зліва: В. Онищенко, Д. Габер, К. Щиґоцький, К. Ґурскі, М. Матіяс, В. Борисов. Навколішках зліва: Й. Рафаїл, Б. Віньковатов, Б. Клепач, Б. Афанасів, В. Гребер, І. Качкін, І. Петренко. З лівого боку стоїть О. Скоцень. Останній ряд зліва: А. Лерман, М. Махиня, В. Шиловський. П. Лайко, М. Бутусов (тренер), М. Балакін, Б. Садовський, Р. Ґазда, О. Клименко.

шість вправ одногодинної атлетичної суворої підготовки, в яку входила звичайна і шведська руханка, спеціяльні гімнастичні вправи, марші, біги, старти.

Після вичерпних атлетичних вправ слідувала перерва на сніданок і відпочинок. О десятій годині на футбольнім полі починались тренування. Тут уже входили легші руханкові і атлетичні навантаження-розігріття: марш, вільна руханка, вправи легкоатлетичні, зі скакалкою, розвагові гри в два огні, бій когутів, штафетові бігові змагання.

Після таких вступних підготовчих вправ весь дво-тригодинний час ми проводили на технічне удосконалення, тактичне розучування, надання стилю гри, індивідуального, групового вивчення дій системи «WM». Бутусов знав добре, чого найбільше його команда потребує. Тому витривало присвячував спеціяльну увагу і допомагав усувати персональні недоліки, головно у молодих гравців. Він стимулював повільних набувати швидкість, підбадьорював боязливих в грі головою чи зі ударом з противником. «Одноногих» заохочував, вимагав вправляти другою ногою. Тренер

О. Скоцень в розмові з політруком, Одеса, 1941 р.

особливо дбав, щоб попри досконалого опанування і технічного обходження з м'ячем, тактики і системи, надати команді шліфогладження і допровадити її до форми. Тактичні зайняття кінчались грою до двох воріт.

Після обіду і відпочинку, так званого «мертвого часу», відбувались теоретичні заняття, в яких тренер в накресленнях на таблиці обговорював усі складні футбольні проблеми. Крім цього, викладали історію ВКП/б/, з включенням дискусій на політичні теми.

Кожного тижня хтось відпадав та переходив у запас. Основна команда майстрів оформлювалась, набирала знання, певности, сили і дружности.

В загальному тренування зовсім були схожі з московськими, однак, підхід і виконання були дещо інші, особливо в енергійного і працьовитого Бутусова.

Під час нашого перебування в Одесі для перевірки наших сил уже сформована команда розіграла товариський матч з одеським «Спартаком». Це був наш перший неофіційний матч у 1941 р. Цей пробний іспит показав, що команда добре підготова-

О. Скоцень на відпочинку, Одеса, 1941 рік.

на, ми переконливо перемогли одеситів з рахунком 3:1. Два ґоли я провів у ворота одеситів.

Склад команди був такий: воротарі: М. Трусевич, А. Іцковський; захисники: В. Ґлазков, А. Клименко; півзахисники: В. Гребер, М. Махиня, Б. Афанасієв, Б. Садовський, І. Кузьменко; напад: Б. Віньковатов, К. Щегоцький, О. Скоцень, М. Матіяс, В. Онищенко, В. Шиловський,Й. Качкін, Б. Лєрман.

Перед кожним поєдинком тренер М. Бутусов, подібно як і Аркадієв, дуже багато уваги присвячував вказівкам, бажанням, а то й наказам. Після закінчення він дозволяв на дискусію і критику. Не дуже звертав увагу на виправдання. Картав злісних прогульників, що на полі ухилялися від тяжких і складних боїв. Висловлював здогадку, що коли він не міг вийти переможцем даної ситуації, то він не може грати в команді майстрів. Кожний з нас усвідомлював собі наслідки таких інтерпретацій: його зарахують в запас, його привілеї, прибутки зменшаться, а в зв'язку з тим утрата популярности, зневіра і настане час розлуки з м'ячем назавжди.

Історичне місто Одеса розташоване на північному березі Чорного моря в прекрасному географічному положенні з чудовим кліматом. Місто третє по величині в Україні, в той час з 635.000 населення, з великою пристанню-портом, добре обладнаними ремонтно-будівельними змеханізованими корабельними варстатами

та своїм товаровим пересувним навантаженням і масовим комунікаційним рухом є одним з найбільших портів в Совєтському Союзі

Одеса — полудневе місто, з великою кількістю санаторій. У місті є ряд пам'яток, музеїв, університет, інститути, концертні залі, кіностудія, астрономічна обсерваторія, а короною цих усіх надбань є найкращий в Україні будинок Опери та Балету, який згорів дотла, але його скоро відновили.

Щоб вийти в місто, необхідно було отримати дозвіл. Без згоди начальника виходити забороняли. Завели сувору дисципліну. Деколи я з Іваном виходив на прогулянку по скелястих берегах моря, на пляж Аркадіївку, в гавань оглядати славні Потьомкінські сходи, совєтські і чужоземні пароплави, будинок Опери та Балету, Державний музей західнього та східнього мистецтва. Іншим разом ми побували в парку Шевченка, в історико-археологічному музеї, пооглядали кілька великих універмагів. На жаль і велике моє здивування, я в українській пристані-порті не почув ні одного українського слова. Деколи лише десь в кутку крамниці — язикову суміш. Я пізнав місто Одесу як зросійщене місто.

Мій співмешканець Іван був не тільки успішним футболістом-майстром, але зі своєї вдачі прямолінійним, чесним і добрим другом. Надзвичайно любив ловити рибу і співати. Увечорі, коли я вже, бувало, ліг спати, він стане серед кімнати і на все горло заведе:

У неволі, в полоні була ти,
Україно, вітчизно моя,
Ще недавно шляхетськії кати
Перекраяли рідні поля...

Потім, примостившись на своєму ліжку, давав мені виклади про свій український патріотизм: його батько, він і його рідня — українці, а займанці, — говорив він з горіючим завзяттям в очах,— плюють нам в обличчя, перетворюють нас на нових рабів. Брехню сіють і брехнею орють. Він бачить, що ми, західняки, добре зодягнені, а їм розповідали, що ми, львів'яни, у Львові на вечірку з киянами-футболістами позичали в театрі вбрання. Проте він дораджував мені бути дуже обережним, бо можу так «повиснути», як «повис» його дядько (директор цукроварні). Люди б сонце заступили, якби мали силу,— кінчав свій виклад Іван.

Таке грізне мементо-пересторогу я почув уперше від київських українців. Чому такий надмірний і нестерпний тиск на людину? Я не спав усю ніч. Невже ж чекають на мене прикрості? Тільки не піддаватися навіюванню поганих думок! Я ж приїхав до столиці своєї держави, віддаю її свої знання, талант. Ні! Не так воно! Мушу повертатися назад до Львова, тут мені не бути! Повернуся!

СХЕМА СОВЄТСЬКОГО ФУТБОЛУ

Кінчався місяць березень. Гріла землю здалеку усмішка весни. Дні ставали тепліші, погідніші, розквітали прекрасні білі акації. Два тижні перед закінченням табору повідомили нас, що вкоротці пічнуться футбольні матчі за першість СССР.

Схема побудови совєтського футболу була відмінна від західньої.

У першу чергу після революції з настанням багатонаціональної Країни Рад внутрішні дерзання перешкоджали в упорядкуванні, а також і в пошуках відповідного «соціялістичного за змістом» футболу, який відповідав би зцентралізованій системі. З другого боку, на перешкоді в упорядкуванні стояли багатонаціональні республіки, з якими заходила потреба співпрацювати і їх вдоволяти. На тому тлі виявилися труднощі і тому, щоб вийти з важкого становища, футбольні схеми, що якийсь час мінялися непотрібно і, як виглядає, вони і по сьогодні задовільно не розв'язані. Щоб їх розв'язати, заходила потреба зміни політичної системи, а на це не заносилося.

Тоді коли на Заході в аматорському спорті футбол ішов від найнижчої до найвищої ліґи за ключем досконалости, автоматично кращі, здібніші пнулися вгору, а слабші котилися вниз, така справедлива «буржуазна» схема в Совєтському Союзі прийнятись не могла, бо могло скластися, що в найвищій лізі могли опинитись більшість команд, наприклад, з України.

Совєтський футбол у пошуках задовільного виходу пішов двома шляхами. До першого включали аматорські клюби, фізкультурні і фабричні, місцеві, профспілкові, промкооперації, поодиноких армійських частин, студентських місцевих університетів, інститутів, технікумів. Вони творили нижчі ліґи, в яких розігравали міські, районові, обласні першості, а кращі з них брали участь в республіканському чемпіонаті.

Попри чемпіонські гри, змагались за різні місцеві, обласні, республіканські чаші, в тому і кожнорічних крайових чи республіканських місцевих ліґових ігор, провадили і свою діяльність, брали участь у всестудентських республіканських і далі всесоюзних Спартакіядах.

Аматорський футбол — це масовий спорт, але він не віддзеркалював і не репрезентував ані сили, ані якости совєтського футболу.

Другий шлях — це був футбол показовий, оснований на сильній професійній базі — елітарний, так званий — майстрів. Вони гуртувались в могутніх з розпорошеними філіялами по всіх країнах СССР клюбах, з Центральним комітетом у Москві. Користувались вони великими державними субсидіями — опікою поодиноких міністерств: «Динамо» — НКВД, «Спартак» — міністерство легкої промисловости, «ЦДКА» — міністерство оборони, «Локомотив» — міністерство залізниць, «Торпедо» — міністерство комуні-

кації, «Стахановець — Шахтар» — міністерство гірництва, «Трактор» — міністерство важкої промисловости і т.д.

Вони розпоряджали великими фінансовими бюджетами, спортовими стадіонами, залями, басейнами та іншими спорудами. Високоплатними тисячами працівників, фахових інструкторів, тренерів, лікарів. Ці вибрані клюби оформлено в «А» і «Б» ліґи, однак, без виразного права автоматичного переходу з нижчої «Б» до обмеженої числом найвищої, т. зв. Всесоюзної «А» ліґи. Їхній вхід був заздалегідь плянований і реґульований централею в Москві. Там призначалось кожній республіці місце в обох ліґах. В початках заснування цих ліґ зі всіх республік одна лише Україна мала представника — команду «Динамо» — Київ в клясі «А». Згодом включено по одній команді від республік Грузії і Білорусії та ще одну з України — харківський «Сільмаш». У другу ліґу «Б» включено лише дві команди, Одеси і Дніпропетровська. В цей час майже 50-мільйонову населенням Україну репрезентували лише дві команди в клясі «А» і дві в клясі «Б». Звичайно, така настанова викликувала в республіках негодування.

В сезоні 1941 року, який починався, перший раз в історії українського футболу, призначили від України в клясу «А» чотири команди: «Динамо» — Київ, «Стахановець» — Сталіно (тепер Донецьк), «Сільмаш» — Харків, «Спартак» — Одеса. Ліґа складалась з 14 команд. Інші були: *Москва:* «Спартак», «Динамо», «Льокомотив», «Торпедо», «ЦДКА» (Центральний Дім Червоної Армії). *Ленінґрад:* «Спартак», «Динамо», «Зеніт». *РРФСР*: «Трактор» — Сталінґрад. *Грузія:* «Динамо» — Тбілісі.

ПОЧАЛИСЬ ЧЕМПІОНСЬКІ РОЗІГРИ

У другій половині квітня попрощали ми соняшну Одесу. Прямуємо через Ростов до далекого Сталінґраду. Все для мене нове, незнане, цікаве і загадкове.

Пахло весною. На широких ланах-полях проходили весняні роботи, посіви.

Над Сталінґрадом перекочувались ґусті хмари і віяли різкі вітри, від могутньої ріки Волги тягнуло холодом. Цікава, хоч довга, томлива подорож, вимучила, однак дводенний перепочинок і короткі відпружуючі руханкові вправи привели нас у стан «бойової» готовности.

Ми виступили на полі в такому оновленому складі: М. Трусевич, В. Ґлазков, А. Клименко, В. Садовський, М. Махиня, Б. Афанасієв, П. Вінковатов, К. Щеґоцький, О. Скоцень, М. Матіяс, В. Онищенко. З нових прийнято до складу чотирьох — трьох до нападу, а це: П. Вінковатов, М. Матіяс і В. Онищенко, і Б. Садовського в півзахист. Зі старої гвардії в нападі залишився лише К. Щегоцький. З трьох львів'ян, яких я привіз, у склад команди

ввійшов тільки Матіяс. К. Ґурскі і Т. Єдинак, хоч молоді і дуже надійні, до основного складу не були зараховані.

На великий стадіон під рясні оплески багатотисячних глядачів бодро вибігли обидві команди, привітались грімким «фізкультпривіт» і почали гру. Наші суперники «Трактор» вирівняні у всіх лініях — тверда, атлетично добре збудована команда, мала марку устабілізованої з морально-вольовими якостями, створювала, особливо на своїм полі, небезпечного противника. Маси їхніх вірних і фанатичних глядачів аніскільки не сумнівались у перемогу своїх «трактористів» над киянами. Матч розцінювали як велику сенсацію. «Ребята, вперйод... нажімайте... крєпче, вперйод...» — лунало з трибун. Двобій був важкий. Погода була несприятлива, поле мокре, вітер гуляв по полі і кидав м'ячем, володіти ним було тяжко. До того перші хвилини грали під дощем. На щастя, у першій півгрі вітер був з нами.

Вправді погода зрівняла шанси сторін, однак, ми не втратили головного козиря — перевагу у техніці і ми змогли відкрити, а то й підвищити з ударів Щегоцького і мого рахунок до 2:0, до перерви.

В роздягальні ми випили гарячого чаю і наділи суху форму. В другій півгрі «Трактор» і вітер були проти нас. Важко було боротися з ними. Довший час ми не здавалися на волю господарів. Наша оборона успішно ліквідувала їхні сміливі варіянти комбінацій. При тому знову загули трибуни: «Ребята, вперйод,тракторісти, смєлєй, бєйтє с вєтром по воротам!» — кричали з усіх усюдів. І ніби на їх бажання, один, а за кілька хвилин другий удари-бомби наніс вітер у наші ворота. Трусевич не встиг їх схопити. Стан 2:2. Розчарування, шок, та розгублення не тривало довго. Ми пішли в рішучий наступ. Вінковатов, чудово обійшовши захисника, підійшов на достатню відстань до воріт і точним ударом післав м'яч у сітку. Результат 3:2.

До кінця ми не дали нагоди трактористам зрівняти рахунок. З тяжкого сталінґрадського терену ми вивезли перші дві точки.

На станції в Києві на нас уже чекали Варновіцький, спортові власті, керівник Всеукраїнського Спортового Товариства «Динамо» — Остапенко. Вітали нас з перемогою. До кожного з нас підходив Варновіцький, подавав руку зі словами: «Молодци, молодци!». Коли прийшла черга на мене, він потиснув мені руку, хотів щось сказати, однак, зразу ж почав кашляти кров'ю, наче сухотник, захитався і мало не впав. Слабким голосом подякував за допомогу, яку ми йому дали. Казали, що він хворів на сухоти.

Я старанно тренувався, але захопитись аж ніяк не міг. Постанова в Одесі, щоб повернутися до Львова, не покидала мене. Я щораз виразніше бачив, що мене лише толерують, толерують до часу, а потім я злечу вниз головою. Хоч я люблю Київ, живу в достатках, проте важко погодитися з цією двозначністю. Боляче доводиться спостерігати брак довір'я до мене.

Інша справа була з Матіясом. Він поляк і, перебуваючи у Львові, знав українську мову. Тут, у Києві, він включився в російське середовище, відвідував російський драматичний театр, кіно, мітинґи, лекції... став «русскім». Говорив ламаною московською мовою, немилосердно калічив слова, а по-українському ніде ніколи до нікого не заговорив. Для нього і всіх прибулих із ЗУЗ поляків-спорстменів Україна — це була Росія!

На одному з футбольних навчань я довірився Варновіцькому: сумую за домом, ріднею, Львовом. Радо повернувся б назад, допоміг би ще стареньким батькам. Він дивився на мене з увагою, слухав, подумав хвилину, а далі лагідним тоном сказав:

— Знаю, знаю, як то є. Як тільки дістанете квартиру, заберете батьків до себе до Києва. Але лишіться ще на рік, а тоді рішайте. Він так немов би відчитував мої думки, прощаючись, наголосив два рази: Держіться, Саша, держіться!

Не було сумніву, що він обізнаний з моєю ситуацією. Його спокійні очі й вуха все бачили і чули. Київські футболісти багато разів виступали в палацах культури, в учбових закладах, в заводських клюбах, на мітинґах-вечорах: здавали звіт перед громадськістю. На тих мітинґах я взагалі не забирав голосу, не включався в будь-яку суспільно-політичну активність. Про те він знав.

ЛЕНІНҐРАД — МОСКВА — ХАРКІВ — ОДЕСА

Прийшла чудова київська весна, зазеленіли київські каштани. Футбольне поле покрилось смараґдовим кольором. Йде основна підготовка до важких боїв, що перед нами: виїзд на цілий місяць до Ленінґраду, Москви, Харкова, Одеси.

З початком травня наша команда в числі вісімнадцяти осіб виїхала до Ленінґраду. З цього міста до всесоюзної ліґи були включені три команди: «Динамо», «Спартак» і «Зеніт». Ми приїхали змагатися з «Зенітом». Тут я був вперше. Багато наших історичних подій пов'язані з цим колишнім Санкт-Петербурґом, Петроґрадом, а тепер Ленінґрадом. Все цікаве, нове.

Зі станції малим автобусом переїжджаємо колишнім трясовинням , а сьогодні величавим містом, пересіченим рядом водних каналів, що вливаються в Неву. Замешкали ми в упорядкованім чистім гуртожитку на Стадіоні. Кортіло вийти і пооглядати це історичне, повне романтики місто. Але виходити в місто заборонено.

На другий день після приїзду була зустріч. Погода була холодна, день був похмурий. Поривистий вітер в той сірий і понурий день метався і пропадав у вулицях, закутках міста. Навколо забудовань великого стадіону все було вкрите інеєм, але в центрі стадіону приготоване до гри футбольне поле зеленіло, як уліті.

Футбол в Совєтському Союзі користувався великою увагою і популярністю. Десятки тисяч любителів спорту відвідували гри

цього популярного спорту. За прийнятим правилом на поле гри рівночасно поруч себе вибігали обидві команди. З появою суперників, в традиційних уніформах, ленінградський «Зеніт» в блакитно-жовтих, Київ — у біло-синіх динамівських уніформах.

На великому стадіоні з високими розлогими трибунами заворушилось, як у вулику. Відізвались хмари померзлих глядачів. Оплески, вигуки розентузіязмованих глядачів не вгавали, заглушивши привіти обох команд «фізкульт-привіт!»

Почали гру в тому самому складі, що і в Сталінграді, з тією лише різницею, що правого крилового Онищенка замінив ветеран з кількакратним стажем у грах збірної Союзу — В. Шиловський.

Довгий час ні нам, ні їм не щастило відкрити рахунок. В усіх ігрових моментах боротьба переходила на кожній ділянці поля. З уваги на вологість, в якій воротарям важко ловити мокрий м'яч, ми почали пристосовувати далекі удари по воротах. Напад, особливо середуща трійка — Щегоцький, Скоцень, Матіяс — здобувала терен хитромудрими обманливими фінтами, врешті, добилась успіху. Ми забили ґол. Однако коротко перед перервою «Зеніт» сквитував.

Звичайно, в перерві наш балакучий тренер і начальник команди ленінградець Бутусов давав зауваги, але тим разом він урочисто мовчав, бо прекрасно знав, що тут при такій погоді виграти важко.

У другій півгрі погода ще більше погіршилась. Падав град, спочатку дрібний, а дедалі щораз грубший. Потемніло, настала сльота, поле стало ще більш слизьким. У такому часі ленінградці перевели успішну атаку і вийшли вперід 2:1. Заносилось на нашу поразку. Лишалось ще приблизно 10 хвилин до закінчення гри. «Зеніт», обороняючи вислід, застосовував сувору дефензиву, розраховуючи на скорий кінець гри. З огляду на перехід в оборону, під їхніми воротами від посилених наших атак почали створюватись небезпечні моменти. Ось у таких хвилинах відчайдушної оборони ленінградців наш досвідчений ветеран, правий криловий Шиловський, спокійно і певно перейшов захисника «Зеніту», спрямував м'яч до мене, якого з бігу серед лісу ніг я спрямував до сітки. 2:2.

Обидві команди сильно втомились. В кінцевих хвилинах нікому не пощастило виграти, задержали нічийї вислід.

Негайно після цілющого гарячого душу і короткого відпочинку, доброї, багатої, з ікрою і шашликом, вечері, ми зібралися в дорогу до Москви.

В Ленінграді є так звані «білі ночі», під час яких ясно й видно, як вдень. Це могутнє місто розташоване в географічній і маґнітній широті, ближче до північного бігуна. В тих обставинах влітку, коли сонце ненадовго і неглибоко заходить за обрій, вночі на небосхилі сонячні відпроміння освітлюють і розсівають ясність, подібну до денного світла теж і в Ленінграді.

Пізнім вечором ми всіли до швидкого потяга Ленінґрад—Москва., т. зв. «Синя птиця». Перед нами відкрилась чудова панорама потужної залізничної маґістралі, спорудження і обладнання якої належать до найкращих в СССР. Особливе враження викликає перебування тут ясною нічною порою. Математична чіткість рейкових розгалужень, важкі автоматичні важелі стрілок, високо на колонах майстерно напнуті дроти, величні різнокольорові збудні світла семафорів-світлофорів, точність руху важких потягів — все те в час казкових «білих ночей» у масах пасажирів викликає незабутнє враження.

Дорогу Ленінґрад—Москва ми переспали і не зчулись, як «Синя птиця» причалила до Москви. До всесоюзної ліґи з міста Москви постійно і незмінно належали п'ять клюбів: «Динамо», «Спартак», «ЦДКА», «Локомотив» і «Торпедо». У 1941 році до тих двох останніх клюбів додали кращих змагунів з інших ліґ і так створено хоч характером ідентичні, та з назвами «Перші Профсоюзи» і «Другі Профсоюзи». Наша зустріч мала б бути з командою «Першого Профсоюзу».

В Москві погода була далеко тепліша, хоч весна тут надзвичайно пізня і холодна.

Московський терен для мене не новий. Перебував я тут у початках 1940 р., в тім же році восени, вже в київських кольорах грав за чемпіонат проти армійців ЦДКА За цей час устиг познайомитись тут з характером дії, настановою цього могутнього осередку спорту. Обставини і атмосфера переводжених тут ігор була зовсім відмінна.

Тоді коли в інших містах вільно виявлявся ентузіязм і захоплення, то в Москві футбольні ігри проходили з точки столичного зору, особливо з приїздом команд інших республік. Виявлялись обопільні жести: одні намагались якнайкраще зарепрезентувати себе, другі посміхались, вітали, оплескували, безсторонньо, але стримано і холодно розцінювали перебіг гри. Казали, що оцінюють за заслугами. Цікавим явищем був факт, що спеціяльно загальною увагою і підтримкою користувались тут динамівські і спартаківські клюби.

Кияни славились тут грою високотехнічних якостей. Перед грою зустріли і вітали мене тренер Б. Аркадієв з недавніми одноклюбниками — московськими динамівцями, обіцяли «боліти» за Київ.

П'ятидесятитисячний стадіон «Динамо» був заповнений. Склад нашої команди той самий, що і в Ленінґраді, лише півзахисника Садовського замінив В. Гребер. Як виявилось у грі, московські футболісти, профсоюзівці — це сильна команда, мобільна, добре підготована фізично і технічно. На полі були моменти, коли ми просто не знали, що нам робити, настільки відчутною була іноді їхня перевага. Існував же закорінений міт, що з московських майданів вивезти дві точки неймовірно. Для мене цей матч був викликом переламати цей міт непоборности. Скоро до

моїх намагань долучився і львівський партнер Матіяс. Разом з Щегоцьким і новоприбулим Віньковатовим ми били частими ударами по воротах господарів. Влетів у їхні ворота мій перший м'яч. Їх захисник непомітно зачепив рукою м'яч і досвідчений і всюдисущий суддя наказав одинадцятиметровий удар. Його зреалізував В. Гребер 2:0. Мимо того, що ми переконливо вели, москвичі не піддавалися. В одній з гарних акцій вони зуміли перейти наші оборонні лінії і здобули одинокого ґола. На тому завзятий двобій закінчився. Ми виграли з рахунком 2:1.

З усіх трьох виїзних матчів ми виграли два і один звели в нічий. П'ять точок, як дотепер, балянс дуже корисний. У футбольному світі прийнялось і утвердилось певне правило: перемогти конкурентів на їх власному полі це означає майже певну перемогу у себе вдома. Наші перспективи на майбутнє були надійні. Наступний матч мали ми розіграти в колишній столиці України — Харкові, з командою «Сільмаш».

Через Тулу, Орел, Курськ біля Білгороду переїжджаємо кордон Росія—Україна. Україна подібна, але одночасно й відмінна. Лісові шляхи, лани, навіть хмари не такі, як у Москві. Білі будинки, хутори, хатини, хоч убогі, але чисті, білі. Не так, як там, на півночі: чорні, порохняві або сірі з бетону чи похмуро-червоної цегли будівлі. На безмежних полях проходив ще посів. Усе навколо зеленіло.

Врешті, добрались до Харкова. З радістю в душі я очікую виходу в місто. Це ж особлива нагода оглянути визначні місця, познайомитись з давнішньою столицею, а тепер найбільшим індустріяльним містом батьківщини. На превеликий жаль, хоч ми мали два дні перепочинку, та виходити знову не дозволили, мовляв, нема часу.

В історії українського спорту Харків записаний як одно з піонерських міст. Офіційне зародження відносять до 1908 р. Як виходить, випередили львівський на три роки. Саме в тім часі в Харкові постало перше студентське футбольне об'єднання. Незабаром слідом за тим при навчальних закладах з'являються й інші групи, які об'єднуються в клюби і творять футбольну ліґу. Разом з тим засновується арбітражна комісія.

З того часу бурхливо розквітає серед молоді ця галузь спорту. Захоплення набирає належного розмаху. Зростають і міцніють спортові організації, постають десятки нових клюбів. Футбольні зустрічі стають масовим явищем, що створює поле до широкої дії. Поступово футбол популяризується і виходить на широкий шлях. За харківським прикладом ідуть інші міста, організуються міжміські зустрічі, які завершуються чемпіонатами України. Харків'яни успішно зустрічаються з фінляндськими і німецькими робітничими командами.

З 1921 по 1935 рр. збірна команда Харкова здобула десятикратно чемпіонат України. Однак цікаво, що мимо такого успішного шляху цей великий український спортовий осередок не мав постійного місця в найвищій футбольній совєтській лізі. В довоєн-

ний час усього лише в двох роках допущено Харків репрезентувати український футбол у Всесоюзній лізі — в 1938 і 1941 роках. Ось старі українські суперники Київ—Харків знову зустрілись. Харків'яни ставились з повагою до представників нової столиці. Під оплески заповнених трибун — «Да здравствует Кієв!» — вітали квітами. Казали харківські бувальці, що мимо завзятого суперництва-ревалізації цих двох міст за примат українського футболу, гри проходили на високому рівні.

«Сільмаш» репрезентував першоклясну західньоевропейську клясу гри. В першу чергу вишколена мобільна, з наочним точним вивченням системи «WM». З характерними довгими передачами, вони швидко звільнялись з-під опіки противника, а головним було те, що ніколи не знати, коли вони були найбільш небезпечні. Згодом, в Німеччині, нагадували мені ФК «Баєрн» — Мюнхен.

Після трьох утомливих виїзних зустрічей київських футболістів охопила якась нехіть і байдужість до гри. Крім цього, розважливий із таким багатим досвідом тренер Бутусов не доглядів важливих «дрібничок» і цього разу не поробив відповідних протидій, а головно він зарядив дефензивну гру.

Незлічимі маси харківської публіки очікували цікавих, емоційних акцій і комбінацій. Їхні надії не збулись. Замість нападати, кияни, за пляном і вказівками тренера, прийняли тактику оборонної гри. В такій настанові зовсім не були сповнені рішучістю атаки. Збагнувши в чому річ, харків'яни запропонували нам приголомшивий темп, в якому ми розгублювались. До відпочинку вони вели 1:0. Якщо ми мали перевагу в другій півгрі, то тільки в центрі нападаючих, де наша трійка — Матіяс, Скоцень, Щегоцький — добре взаємодіяли. Ми зрівняли рахунок 1:1. Проте, хоч наша гра й відзначалась більшим комбінаційним багатством, вони відчули відсутність в нас агресивного бойового духу. Не допомогли теж мої спізнені пробої. Ми програли 2:1.

В роздягальні тренер шаленів, не міг пробачити значних стратегічних помилок дефензивних формацій. Він вказував, що тверезий розгляд сил і можливостей давав динамівцям можливість здобути перемогу. В присутності усіх гравців він відверто висловлював мені признання, звеличував мою гру. Це вперше серед киян я удостоївся такої високої оцінки: «Один тільки Олександер Антонович був на висоті свого завдання, тільки він один тягнув інших у бій. А де ви були? Розжену! по приїзді до Києва розжену вас!» — кричав тренер.

Поволі тренер отямився. Він бо теж до певної міри був винуватцем програшу, а в команді є члени і кандидати партії (вухо й око начальства).

Подорож потягом з Харкова до Одеси — це одна безперервна низка казкової краси. Перед очима розгортається хвилястий степовий пейзаж, простягаються безмежні лани цукрових буряків. Низинні площі, угіддя, ріллі вирізнюються на барвистому тлі посівних площ. Де-не-де майоріють оповиті ще ранньою імлою

розлогі села з одноманітними партеровими будинками і широкими вулицями.

Як і багато інших першоліґових команд Совєтського Союзу, «Спартак» також грав уторованим шабльоном. Але одесити на чолі з «золотозубим» центром півзахисту Йоською Ліфшицом, славились дефензивною лінією. Здоровий, досвідчений симпатяга командир тилів уміло захищав, а то й неодноразово успішно посилав їх у бій. Цікавою була атмосфера перебігу гри. Під галасливі оклики спартаківці в себе, на своїм полі, зуміли обіграти навіть чемпіонів. Цікавим був тут факт і усім знаний загального на змаганнях споживання соняшникових зерняток. У запалі, екстазі, захопленні гарячі глядачі, як по наказу, зривались, відкидали торбинки «сємушок» і з' окликами: «Ребята (хлопці) дружньо вперед, нажимайте. за вами мамаша Одеса!» (мати Одеса). Знаними і популярними були назви і клясифікації міст: Ростов — папаша (батько), Одеса — мамаша (мати). Гарячий був одеський ґрунт. Рівень гри одеської команди можна зарахувати до мадярської чи німецької екстракляси, нарівні передвоєнної польської львівської «Поґоні». Що в одеситів особливо недомагало, то це причини довгої відсутности ігор в першій лізі, того, що зветься досвідом, чи, як залюбки кажуть галичани, рутина.

Господарі приймали нас на чудовому стадіоні, розташованому в центрі парку над Чорним морем. Ідеальне, вимріяне місце для гри у футбол. Стадіон і трибуни були так споруджені, що всі сидіння виходили на південь з прекрасним видом на море.

Ми почали гру при казковій погоді. Аж зненацька насунулись чорні хмари, закрили сонце, грізно нависли над стадіоном. Заграло Чорне море, оббиваючи білими гривами скелі прибережжя. Настала темінь. Спалахи блискавиць освічували все довкола, а оглушливі громи вдаряли з нечуваною силою. Великою зливою линув раптовий дощ. Знову як на команду, все затихто, ущух дощ, з-поза хмар виринуло ясне сонце.

Гарна соняшна погода — це мій головний козир у футбольній грі, бо я тоді виявлявся кращим, як у дощові, вологі, мрячні дні; у мене тоді «відзивалась» зламана ще в юнацьких роках у Львові ліва нога. У такі дні я часто не був цілком боєздатним і усю надію покладав на здорову праву ногу.

В гарну погоду я грав з особливою легкістю інтелектуальний футбол, контролював м'яч. Але сьогодні, не дивлячись на змінну погоду, я блискавично плянував, укладав у голові ймовірні варіянти атаки, не раз і не двічі оперував в тилу, виконував передачі вперед на відстані 30-40 метрів з нашої сторони поля, щоб тоді раптово ускочити в оборону супротивника. Ось з цією тактикою і боєздатністю, мимо моєї щільної опіки, я справляв одеситам справжні несподіванки: провів у їх ворота перші два ґоли в першій півгрі 2:0. У другій півгрі Щигоцький і Віньковатов підвищили вислід до 4:0. Спартаківцям пощастило зменшити до стану 4:2, але тріюмф киян був очевидний.

МАТЧ УКРАЇНА — ГРУЗІЯ

До Києва ми повернулися на початку другого тижня червня. У турнірній таблиці наша команда почала підноситися все вище. Ми йшли з добрим додатнім балянсом. П'ять поєдинків за першість країни ми розіграли на чужих полях і на десять можливих очок здобули сім. Прогнози були захоплюючі.

1941 року київське «Динамо» мало схрестити зброю з ославленими динамівцями Тбілісі.

Футбольні матчі між командами окремих республік СССР були розраховані як один з чинників, т. зв. «соцзмагання» між ними. Соцзмагання провадили в усіх галузях життя: господарській, культурній, мистецькій, спортовій і ін.

Плянований матч відбувся на стадіоні «Динамо» Київ. Громадськість міста з нетерпеливістю чекала цього матчу. Вона читала в пресі про наші перемоги, чула про них, а тепер матиме змогу оглядати своїх улюбленців в себе вдома.

Грузини вислали тбіліське «Динамо» з неперевершеним своїм, славним на весь Совєтський Союз, Борисом Пайчадзе.

Перед матчем для кращої підготовки ми проходили на стадіоні триденний т.зв. «Карантин». Тут ми тренувалися, їли і спали. Усякий контакт із зовнішнім світом був перерваний.

В роздягальні перед початком матчу до нас промовляв секретар Президії Верховної Ради УССР та інші високі керівники партії. Включаючись у соцзмагання з братньою республікою Грузії, необхідно виявити свої уміння і досягнення на спортовому полі.

Варновіцький не промовляв. Він окремо підходив майже до кожного гравця, потискав йому руку і умовляв усі сили й здібності віддати для перемоги. Він робив це не в наказовім тоні, а по-приятельському, по-людському. Він в дійсності надзвичайно любив футбольні ігри. Сьогодні Варновіцький спеціяльно провадив зі мною дружню бесіду: «Саша,— умовляв він мене,— сеґодня ми должни виіґрать. Сеґодня надо показать свої способності. Да, Саша, надо виіґрать!»

Українці любили футбол. Особливо кияни з ентузіязмом і великою увагою слідкували за нашими тренуваннями, успіхами, а кожна поразка пригноблювала їх, бо неуспіх їхніх любимців утотожнювали з загальним неуспіхом. Вони бажали бачити київську команду як чемпіона країни. Кияни радувались спорудженням нового великого стадіону і уважали, що це стелиться шлях світлого майбутнього столичного спорту. В кожних грах публіка (глядачі) масами облягали малий (як на київські вимоги), усього двадцятип'ятитисячний стадіон, щиро боліла і переживала за кожний матч. Часто видавалось, що в зустрічах з неукраїнськими командами перемоги сприймались як національна гордість. Тоді то і на трибунах чулися спонтанні оклики: «Бий москвичів!» Однак мимо ентузіязму і задушевного патріотизму, київська публіка вміла раціонально розцінювати противника.

В такій то настанові Київ підготовився до зустрічі з гарячими темпераментними грузинами. Величаві, з квітами, обопільні привіти, бадьорі промови, врешті грімкий гімн «Повстаньте гнані і голодні». Суддя, москвич, М. Латишев, дав перший свисток.

Стадіон, трибуни, сходи повні до країв. Серед публіки також гості зі Львова, артисти В. Блавацький, С. Стадниківна, П. Сорока, Ґеляс і багато інших. У Києві вони знімають фільм «Вітер зі Сходу». Погода дуже сприятлива. Грузинські футболісти нині одні з кращих у країні. Команда досвідчена, в усіх лініях устабілізована з умілими тактичними і добрими технічними манерами. Їхній блискучий центральний нападаючий Борис Пайчадзе не мав собі рівних у всьому Совєтському Союзі. Разом з тим їхнім нещастям було те, що вони народились у гарячім південнім підсонні. Їх темпераментна, гаряча гра не завжди приносила бажані результати в осягненні чемпіонату країни.

В нашому складі дві малі зміни: Онищенко замінив правого крайнього нападаючого В. Шиловського, а Б. Садовський — правого півзахисника (із-за травми) В. Гребера.

Грузини зразу заатакували нас на нашому полі, облягаючи ворота протягом перших п'ятнадцяти хвилин. Били по м'ячеві не здалеку, звідки ґоли останнім часом були рідкістю, але з віддалі 15-20 метрів. Одначе, наших оборонних позицій їм не пощастило пройти. Поступово ми добивались свого. Рівень гри поволі вирівнювався. Їхні помилки в стратегії ставали очевидними. Вони діяли за принципом щільної опіки тих з нас, яких добре знали, а забували про інших, нових. Тим часом напрочуд добре підготовані резерви киян свідчили, що зміна поколінь гравців внесла в команду новий, свіжий подих, нові натхнення. І так чотири нові гравці — лівий крайній нападаючий В. Віньковатов, правий крайній нападаючий Онищенко і два новоприбулі центральні нападаючі — М. Матіяс і О. Скоцень — надали грі бажаного напрямку, натхнули київську одинадцятку духом перемоги. Оживали акції на всіх лініях. Вистачало нам додати швидкости, а їхня оборона почала робити помилки. Ось невідомо звідки проривався Матіяс, я виходив йому на зміну і так два рази я післав м'яч в сітку грузинів. За чотири хвилини до кінця П. Віньковатов повторив те саме і провів третього ґола. Грузини зазнали нищівної поразки 3:0. Киянам відкривався шлях до найвищих щаблів чемпіона країни.

Справжньою атракцією був грузинський форвард Борис Пайчадзе. Квітла його чудова обдарованість. Коли він проривався уперед, публіка затамовувала подих і в німому напруженні очікувала чуда. Однак, жорстока персональна опіка київських гравців зводила нанівець всі його блискучі випади.

Приємно було брати участь у цій міжреспубліканській грі. Вона була дійсно приємною тим, що змагались супротивники, які внесли дух правдивої шляхетної спортової боротьби. Безперечно, до цього шляхетного змагу причинився чесний, справедливий арбітр-суддя.

Слідкуючи за совєтськими суддями, треба ствердити, що вони своє завдання виконували на високоморальному рівні, який в сьогоднішній грі репрезентував М. Латишев.

По закінченні київські шанувальники по-справжньому раділи з успіху, готові були носити нас на руках. Київська преса писала про блискучу перемогу, віддаючи належну оцінку трійці нападу.

Чи ж тоді я міг подумати про те, що це був мій останній матч в столичнім Києві?

За тиждень, 22 червня 1941 року, в Києві проходитимуть рідкісні святкування: відкриття новозбудованого Центрального стадіону. У пляні є футбольний матч «Динамо» — Київ з ЦДКА — Москва.

Спортовий Київ жив відкриттям стадіону, і ми також старанно готувалися до гри з добрими і небезпечними армійцями Москви. Ще в п'ятницю були проведені останні тренування з спеціяльними заувагами тактичної гри. В неділю ми мали зібратися на теоретичні заняття о 10-ій годині вранці. З дванадцятої години дня мав бути спільний обід та оглядини нового спорудженого стадіону і ознайомлення з футбольним полем.

Після виграшу з Грузією нам дали два дні відпочинку. Одного вечора я зустрів у ресторані львів'янина, М. Матіяса. Наша дружба не була нанизана якимись золотими кружальцями. У передвоєнних часах він пишався своєю польською національністю і цей відтінок хвастощів не дозволяв йому на ближчу дружбу й добрі відносини між нами. Тепер усе змінилося. Спільна доля нас з'єднала, а то й заприязнила. При столику і чарці кавказького вина він розповідав мені про мою велику популярність серед київської публіки, про цікавість, яку вони виявили до мене: про мою минувшину, про мою давнішу спортову кар'єру тощо. Але не лише кияни-громадяни цікавились моєю особою як спортовця. Про мене, з усіма найменшими деталями, розпитували незнані, підозрілі особи. Він заклопотано тримав цигарку в руках, не знаючи куди струшувати попіл, і скоро розпрощався. В тім випадку М. Матіясові, львів'янинові, я вірив.

НЕСПОДІВАНА ВІЙНА

У неділю, 22 червня 1941 року, над ранком нас збудили глухі, різкі вибухи. Спершу один, а за ним другий, третій. Будинком, де ми проживали, кілька разів стрясло, задзвеніли віконні шибки. Рвонуло повітрям від розривів. Через якусь хвилину це повторилося знову і раптом усе затихло. В хаті вже не спали. Господар хати, Лєонов, як завжди, жартуючи, пояснював, що напевно на фабриці «Більшовик», мабуть, щось трапилося.

О десятій годині ранку в брамі стадіону я зустрів Варновіцького. Він виглядав на переляканого. «Саша, бєда, бєда! Война! Ґерманци напалі на нашу страну!». Цієї ж ночі бомбардували наші

міста, залізничні станції, а також наш Київ. Бомби впали на споруди фабрики «Більшовик» і також на будинки Подолу.

На стадіоні зібралися вже всі спортовці. Тепер лише одне питання їх тривожило: чи відбудеться матч? Усі чекали на промову Молотова. Після його виступу по радіо нам заявили, що відкликують відкриття стадіону. Почулися голоси про мобілізацію, бойові вигуки в сторону невидимого ворога.

Перші дні війни в Києві пройшли спокійно. Щодня ми приходили сюди, нам же ж платили за те, але раптом я помітив дивовижну поведінку моїх друзів-співгравців супроти мене. На мене споглядали якось дивно, починали уникати мого товариства, занехували всякі розмови і щодалі, то починали цуратися мене та обходити.

У пресі і в радіо найбільше повідомляли про фашистські знущання над безборонним населенням на занятих ворогом територіях, а лише мимохіть про відступ Червоної Армії. Деяких спортовців-динамівців покликали до армії.

У половині липня ми переїхали з нашої квартири на постійно на стадіон. Тут нам додали ще п'ять спортовців-поляків, які, повертаючись з Москви до Львова із всесоюзних наколесницьких, фехтувальних і тенісових чемпіонських змагань, затримались в Києві. Їхати далі було неможливо. Згідно давнього пляну, ми виходили кожного ранку на тренування, отримували свою платню й талони на харчування. Постачання міста споживчими товарами почало натрапляти на великі труднощі.

Вулицями тягнулись безконечні валки виснажених вояків. Зі скреготом прокочувалися танки, гармати, обозні валки підвод та санітарні автомашини. Налети німецьких літаків на місто збільшувались.

До Києва почали масово напливати вантажними машинами, потягами, а то й пішки утікачі, відповідальні працівники різних установ з дружинами й дітьми. В місті наступило замішання й суматоха та кружляли різні непровірені чутки. Скрізь і всюди панував невтишний галас. Щораз то ширшим руслом зростала пропаґанда виловлювати шпигунів і диверсантів. Преса доносила про велику невдячність «западніков», які із засідок стріляли на відступаючих червоноармійців.

Одного дня на світанку всіх нас, «західняків», які проживали у квартирах на стадіоні, розбудили і забрали до воєнкомату, щоб реєструватися в армію. Наші конвоїри (два комсомольці) прибули до нас одягнені в «ґімнастьорки», на рукавах у них була зірка з червоної матерії, у випрасуваних штанях-«ґаліфе», при боках нагани. На всякий випадок, ми взяли з собою наші клунки з хлібом. Тут, за початковими літерами абетки, нас оформляли, відбирали пашпорти і відправляли на лівий берег Дніпра. Пішли К. Ґурскі, Т. Єдинак і фехтувальник В. Бжедзєцкі, а далі — велика несподіванка! Українців із Західньої України більше не реєструють! Не беруть в армію!

Я повернувся на стадіон копати, рити в горбі біля стадіону глибоке бомбосховище. Лопатами, сокирами, кайлами, пилками ми довбали, змінляли вигляд узгір'я, робили його подібним на велику кротовину. Цього дня по полудні, коли я повернувся з воєнкомату, мої друзі стали віч-на-віч переді мною. Воротар М. Трусевич дивився мені прямо в вічі: «Пачєму ти нє в армії?» Я пробував дати вияснення. «Врьош, собака!» — заверещав він люто,— стрєлять хочеш у доблєстних красноармєйцев із-за забора!» Комісар Кравченко, який ще одинокий не виїхав на Схід за Дніпро, буркотливо пробубонів: «На вас і на вашу дружину тут від довшого вже часу пливуть до начальства безустанні доноси і скарги«.

Повернувся я на квартиру зовсім розбитий. Змертвіла думка краяла серце. Цей воротар Трусевич! Ніхто б не подумав! Та ж ще недавно в Чернівцях він по-дружеськи просив у мене позички грошей на купно, як він казав, «барахла»!

МІЙ АРЕШТ

Пройшла ще одна ніч. Київ у приступах гарячки, що межує з панікою, перемінився у місце цілковитої розгублености. Скрізь метушня, немов у вулику. В установах і на підприємствах поспішно палять документи. Вночі небо перехрещують прожектори, шукаючи ворожих літаків. А вдень, немов великі срібні птахи, появляються німецькі літаки. Вони пливуть високо, хвиля за хвилею, рівномірно, по двадцять-тридцять в одному з'єднанні. Незліченні ескадрилі. Між них, ніби на великій цирковій арені, увігнуться їхні малі, в'юнкі охоронці-винищувачі «Мессершмідти».

Другого дня цілий день працюємо без перерви в тунелі під горою. Вкопуємося в надра землі якнайглибше і обкладаємо середину природними заборолами.

Якраз по вечері постукали в наші двері. Біля них з'явилось три вояки у синіх кашкетах з червоними отоками. Старшина, як виявилось пізніше, був головою Всеукраїнського Спортивного Общества «Динамо». Це був майор Бордуков, високого росту, років п'ятидесяти, товстий, у військовій уніформі прикордонник. Він підозріло глянув на мене і сказав: «Пайдьомтє!». Я повернувся обличчям до Мілі. Він це помітив і по хвилі звернувся до дружини: «Нє беспокойтєсь, Емілія Владіміровна, він зараз повернеться.»

Ми зійшли вниз. При вході стояло авто, в якому сиділо двоє в цивільному одязі і водій авта у напівсолдатській шинелі. Бордуков посадив мене до авта, з грюкотом зачинив дверцята, а сам з енкаведистами залишився надворі. Автомобіль рвонув з місця. Спитавши водія, куди ми їдемо і не одержавши від нього жодної відповіді, я повернувся до сидячих в авті, але почув гостру заввагу: «Сідітє спакойно, нє поварачівайтєсь!»

Ми минули місто. Згодом ми виїхали на пільну дорогу, повернули в якийсь яр і врешті зупинилися перед забудуваннями,

біля яких ходили вартові з наїженими на рушницях баґнетами. Завели мене в якусь палатку, чи то комірчину, залишили біля вартового, а самі від'їхали назад. Я сів на скриньку, а в голові, мов у вулику, думка за думкою гонить. Нічого не розберу. Десь у лісі, чи то у великому яру, чути глухі постріли.

По добрій годині привели мене до більшої кімнати, в якій осліплює яскраве світло. За столом, накритим зеленим сукном, сиділо три старшини в уніформах військ НКВД. Хвилину мовчали. Вони дивилися на мене, а я на них. Вкінці один з них, середущий, худощавий, з сиґаретою і таким виглядом, неначе в нього не було передніх зубів, запитав:

— Ви Олександр Антонович Скоцень?

— Так,— відповідаю. — Але що це все значить?

— Прєкратітє разґавор і нє валяйтє дурака! — відізвався той середущий за столом. Інші два сиділи, мов мумії, і мовчали.

— Ви арештовані і обвинувачені судовим порядком,— продовжував він,— за контрреволюцію та шпіонаж. Ось тут обвинувачення, ось тут донесення свідків. — При тому він підняв зі стола течку документів і почав нею вимахувати на всі сторони. — Зізнавайтеся відверто, ви прихований ворог народу. Вот на етой бумагє...

Я хотів щось сказати та не встиг. Хтось зателефонував і він і ухопив слухавку, а по хвилі... «да... да... єсть... да». А потім раптом, звертаючись до конвоїра, гримнув: «Відвести!»

Відвели мене до сусідньої кімнати. По якомусь часі крізь стіну долітали голоси польською мовою і серед них я впізнав голоси Матіяса і приїжджого з спортовою групою з московських чемпіонатів Лабендзєвського. Прислухаюсь. Вони свідчили, говорили, зізнавали про Олександра Скоценя.

Загув мотор і звідси тим самим автом перевезли мене до будинку НКВД, в той самий, в якому було приміщення Варновіцького. На саму згадку про нього надія вступила в душу. Він спортовець, він розуміє.

Два енкаведисти повели мене довгим коридором униз до склепистого підвалу, впхнули до якоїсь темної малої камери і закрили двері на ключ. У відчаї я кинувся на лавку; так і заснув.

Грюкотом у двері мене розбудили. Був ранок, як мене повели нагору на допит. У великому просторому приміщенні одні озброєні енкаведисти виходили, другі приходили. Виглядало, що мною ніхто не цікавився. Раптом я спостеріг Варновіцького, він ішов у товаристві двох інших. Я кинувся до нього зі словами: «Товаришу начальник, дозвольте...» Але він навіть не глянув в мою сторону і вийшов з будинку.

З-за стола піднявся в цивільній одежі середнього росту чоловік у вишитій полтавській сорочці. «Пашлі!» — звернувся він до мене. Ми увійшли до його кімнати.

— Что ви здєсь дєлаєтє? — запитав він.

— Не знаю, —відповів я.

Він зареготав на все горло, а потім зі всією серйозністю сказав:

— Добре, що ти тут, а не там, де був.— Він витягнув течку з документами, знайшов аркуш списаного паперу і подав мені зі словами: — Маєш, прочитай, а тоді будеш знати.

Я жадібно схопив папір і почав читати. З кожним реченням мене охоплював все більший жах, тряслися руки.

Обвинувачувальний акт твердив, що за весь час мого перебування між спорстменами я вів шкідливу діяльність і капіталістично-націоналістичну пропаганду. У тій цілі я зустрічався з приїжджими зі Львова, а теж висилав свою дружину до Львова по інструкції. У Чернівцях я зустрічався з місцевими людьми і зводив наклепи на совєтський уряд, на партію, на її керівників. Те саме робив я в санаторії між пацієнтами. Останньо, на праці при бомбосховищі я старався переконувати всіх, щоб не йти в армію, що німці — це наші приятелі, і коли вони займуть Київ, то й при них будемо грати у футбол. Перший і головний свідок був воротар «Динамо», Микола Трусевич.

— Ну і що скажеш?— захрипло й допитливо спитав він.

Я не міг сказати ні слова. Чи можна шептати глухому й моргати сліпому? Заспокоївшись по кількох хвилинах, я зложив заяву моєї повної непричетности до негідних вигадок.

— Чому ж тоді, коли я вів протидержавну пропаґанду, чому тоді Трусевич не доносив нічого на мене? Все це брехня, справжнісінька брехня, виссана з пальця.

— Знаємо про це. У наших органах безпеки не сидять дураки,— процідив він крізь зуби. — Читай резолюцію.

На папері червоним чорнилом було написано: «Отпустіть маладого дурака домой!» — і підпис: Лев Ісаакович Варновіцький.

Згодом він відізвався чемніше і сказав: «Йди додому! Уважай тільки, щоб ти зник і щоб до двадцяти чотирьох годин тебе в Києві не було! Він розумів, що я повинен перейти на лівий берег Дніпра. Похапцем він забрав документ з моїх рук і наказав вийти.

Вирвавшись з енкаведівських лабет, я втікав від нього чим швидше. В грудях давило, стало боляче за себе, за наддніпрянських братів-українців, за свою знедолену Батьківщину. Ось воно як: в моїй країні, в її серці, в Києві, москаль арештує, поляки свідчать, слідчий в українській вишитій сорочці сидить, юда-співгравець видає, доносить, а енкаведист — пан життя і смерти — розстрілює! І енкаведист каже мене звільнити!

Україно, моя Україно,
Золота ти моя сторона!

Життя моє було в руках всемогутнього енкаведиста Варновіцького. Пізніше, повертаючись до Львова, поляк М. Матіяс при-

знався мені в усьому, про що його під час мого арешту допитували. Він твердив, що від смерти врятував мене Варновіцький.

Треба залишати Київ і спасати життя! Ми готувались, пакували, що могли, але постала велика проблема: чим і як виїхати з міста? Залізнична станція була переповнена людьми: годі пройти. Евакуюють у першу чергу начальство і їхні родини. Більшість потягів реквізували для військових потреб. Звідси виїхати було неможливо. Та з усією певністю на лівий берег Дніпра, на Схід, не поїдемо. Залишалася одинока можливість: з корабельної водної станції плисти пароплавом Дніпром у напрямі Одеси.

До нас з дружиною приєдналися ще кілька львів'ян-спортовців (між ними М. Матіяс), які аж ніяк не хотіли бути довше в Києві і другого дня ще в досвітніх годинах ми вийшли на Дніпрову пристань.

ЗУСТРІЧ З НІМЦЯМИ

З тяжкою бідою серед натовпу людей ми добилися до гавані. Стаємо в чергу і стоїмо цілий день. Один пасажирський пароплав з вантажем відправили вранці, другий увечорі. Сісти в один з них було неможливо. Ніч проводимо сидьма за огорожею-парканом. На другий день повторилася точно та сама історія. Уперто розшукуємо в місті ще за яким-небудь транспортом. Бачимо жахливі картини втечі, евакуюють, що можуть.

Безконечними хвилями йшли колони війська, утікачів та товпи людей поза Дніпро. Люди, затамувавши подих, слухали зведення з бойових фронтів. На афішах кличі-гасла: «Зупинимо фашистські полчища! Комуністи, вперед! Стіною станемо проти смертельного ворога!» Були поголоски, що німці вже зайняли Житомир і повним ходом маршують на Київ.

Повернувшись з міста, ми переконалися, що одинова надія виїхати з Києва — це пароплавом. Прийшовши на попереднє місце, я там не застав ні дружини, ні поляків. Почувши польську мову в нашій групі, міліціонери забрали їх всіх на станцію шпигунів. Мені все стало зрозумілим: вони говорили між собою польською мовою. Я пішов до станційного будинку і там застав їх. Начальник сидів біля телефону, видзвонював до свого начальника і звітував йому.

— Сполучіться,— кажу йому,— з НКВД, а не з міліцією. Сполучіться з товаришем Варновіцьким.

Начальник з-під лоба глянув на мене, запитав яке моє прізвище, накрутив число телефону і почулась розмова: «Да... єсть... да... да». Розмова на цьому закінчилась. Сказали почекати. По якомусь часі приїхало кілька осіб у напіввійськових уніформах, поговорили з начальником міліції, а потім один з них звернувся в нашу сторону і наказав: «Пашлі!». Ті самі міліціонери провели нас на самий кінець набережної, до якірної стоянки самохідних барж.

Тут, у місці причалу, стояв також старий, перехилений набік, моторовий човен. Нас спрямували туди. З якою полегшею на душі ми всіли у нього! Під вечір підплив великий буксирний пароплав, взяв наш човен на буксир з рядом інших причеплених барж з вантажем, і ми рушили вниз по Дніпру.

Прощай, дорогий Києве! У твоїх старовинних мурах ми прожили стільки радости і смутку! Чи вернемось ще колись до тебе?

Плили до ночі. На ніч стали на якорі при березі в лозняках. Другого дня продовжували далі свою подорож. Наше судно минали пароплави, що плили по Дніпрі на північ. Вони були переповнені по вінця всякого роду вантажем і людьми. У просторах ширяли літаки. Часом вони були так низько, що видно було виразно чорно-білі хрести на їхніх крилах.

Згідно наказу Сталіна з 3 липня 1941 року, ворогові можна було залишати тільки спалену землю. Обласні і районові керівники наказали все знищити: реманент, посіви, а всю худобу направити на лівий берег Дніпра. Спеціяльні погоничі наганяли до ріки табуни худоби: корів, коней, овець і навіть свиней. Загнавши скот у ріку, гоні́ї вважали своє завдання закінченим. Пливи, мовляв, на волю Божу до лівого берега, а самі поверталися додому. Їхньою дальшою долею ніхто не турбувався і ніхто не контролював цієї роботи. Куди не кинь оком, всюди скот: вівці, кінський молодняк, телята. Одні з них щасливо перепливали, інші гинули в хвилях Дніпра.

Довший постій був у Черкасах. Тут вивантажували товари, продукти і вантажили нові. Наш річковий танспорт зупинився у Дніпропетровську. Це був кінець подорожі. В наслідок воєнних операцій їхати дальше не дозволяли.

Спершу ми знайшли приміщення у гуртожитку на спортовому стадіоні, який прилягав до Дніпра. У сусідньому парку стояв порожній великий будинок заступника голови Дніпропетровської обласної ради народних депутатів. Ми зараз же таки перенеслися туди і зайняли просторі квартири. На цьому місці ми вирішили почекати аж поки не пройде все лихо.

Стояли чудові соняшні серпневі дні. Німці бомбили лівий берег Дніпра, індустріяльні дільниці Дніпропетровська, розбили залізничну станцію та скупчення різних фабрик. Доносився вже близький гул гармат. Наближався фронт.

Червона Армія відступала по всьому фронті. Висадили в повітря Дніпрову гідроелектростанцію «Дніпрогес», зруйнували захисну проти затоплення греблю. Понад тридцятиметрова лявіна води котилася вниз, заливаючи все на своєму шляху. Частково було залите місто Запоріжжя з населенням, фабриками, а також і червоноармійцями, які мали поблизу греблі свої становища. Розрив греблі плянували заздалегідь: про нього не попередили і тому він був такий жахливий і нищівний. Загинуло все живе поблизу дамби, були знищені всі спорудження.

Через Дніпропетровськ перекочувалися валки вояцтва з розбитих червоних дивізій. Вони уникали битих шляхів-шосе і пря-

мували польовими дорогами, оминаючи «заґрадітельниє отряди». Немало з них осідало на місцях по численних гаях та по наддніпрянських кручах. Воювати не хотіли. Вони були виснажені, голодні, часто босі. Немало таких бідолах переходило через наш парк-сад та розповідали про «ґермана», як велику силу.

Одного вечора зчинилася сильна канонада. Набої вибухали на березі Дніпра, а кілька з них попали в наш парк. Ми покинули будинок і перейшли до бомбосховища, звідки вже не виходили до ранку. Ранком знову почалася сильна артилерійська канонада і довгий час не вщухала. Раптом почулися автоматні та крісові постріли. По цьому можна було догадатися, що в місто вступили німецькі війська. Останніх два дні і дві ночі ми не виходили з бомбосховища, тим більше, що терен нашого парку-саду вкривався вже ґранатними вирвами.

Після полудня німецькі частини сполучення і зв'язку зайняли наш парк. Фронтова лінія пересувалась на Схід за Дніпро.

Одного дня прийшов до нас сторож стадіону та втаємничив нас, що в нього на подвір'ї втікачі залишили вантажне авто. «Чи схочете його використати?» Не чекаючи відповіді, я з Матіясом та Лебендзєвським, який умів їздити автом, відразу пішли туди й привезли його, скинули з авта все зайве, придбали зі сховку бензини і пішли до німецького командного пункту по дозвіл виїхати ним до Львова. Командант (австрієць), вислухавши нас, дозволив виписати нам дозвіл. Ми мали щастя, бо це був один, що перед війною був футболістом віденської «Адміри» та великим прихильником футболу. Приготувавши авто до далекої дороги, ми на другий день вирушили до рідного Львова.

ПОВОРОТ ДО ЛЬВОВА

Ми їхали наосліп. На роздоріжжях не було ніяких орієнтирів чи таблиць з написами. Орієнтація наша була за сонцем. Щоб якнайдалі від фронтового пекла! По дорозі нас минали великі колони військовополонених, яких супроводжували словацькі вояки. Бійці Червоної Армії йшли малими групами. Вони були стомлені, босі, голодні. Деякі з них просили нас підвезти їх. Це були українці з Житомирської области, які поверталися додому. А по шосе, битими шляхами котилися німецькі автомашини, стогнала земля під тяжкими залізними гусеницями танків-потворів.

По якомусь часі нас наздогнало велике вантажне авто. З нього висів товстий німець у жовтому мундурі, з червоною пов'язкою зі свастикою на рукаві. Він випитав нас про все, а тоді наказав пересісти до свого вантажного авта, яким відвіз нас до Кривого Рогу, а наше авто сконфіскував. За порадою того німця, ми пішли на залізничну станцію, де зустріли начальника станції, українця, який допоміг нам дістатися до довгого військового ешельону, що від'їжджав до Кіровограду.

У розмові з ним я довідався, що він народжений тут, по національності українець і по відході большевиків залишився на місці й надалі є начальником станції. Його батько був петлюрівцем, якого він майже не пам'ятає, але мати розказувала йому про батька, що загинув ще в часи української державности. Він сам якось щасливо утримався при житті. Під час відступу Червоної Армії він вирішив залишитися на місці, але виглядає,— продовжував він,— що один окупант відійшов, а другий прийшов. «Два дракони,— сказав він,— схопили один одного за горло за наші плодючі землі, за багатства, за золоте руно нашої пшениці. За оте залізо, що ось тут,— і піднявши з землі невеликий кусок руди, подав мені,— ось дивіться, це не камінь, а залізо!. Значить залізо, вугілля, всі багатства нашої землі привели північного і західнього окупантів на нашу землю. Хлопці принесли добру вістку з західних українських земель,— продовжував він.— У Львові постала Самостійна Україна! Отже, коли ви приїдете туди, то там уже буде Самостійна Україна!»

Десь біля полудня наш ешельон рушив, і ми заснули під такт коліс. Пробудилися від ранкового холоду, й у самий час. Ми саме стояли на станції в Кіровограді. Тут ми мусили змінити на другий подібний військовий ешельон, що йшов на Первомайськ. В Первомайському знову зміна: напрям на Жмеринку. Цей проміжок часу був найдовшим. Праця ще не була належно наладнана. На зупинках вистоювали потяги й люди довгі години, а то й дні. Ми використали цю нагоду для виміни дечого з нашого одягу на харчі: хліб та яблука.

По кількох днях ми таки добилися до Жмеринки. Тут з великими труднощами ми пересіли на товарний поїзд прямого сполучення: Жмеринка-Львів. Нашій радості не було кінця.

Через кільканадцять годин, на станції в Красному, відбулася наша перша зустріч із знайомими львів'янами. Вони здивувалися, побачивши нас живими. У Львові ходили чутки, що большевики нас розстріляли. Тут я довідався про сумну вістку, що батька моєї дружини, Володимира Базюка, і її дядька, С. Шпака, при виконуванні ними службових обов'язків застрілили втікачі-енкаведисти на залізничній станції Богданівка, що була проміжною між Тернополем і Підволочиськами.

Потяг прямував в сторону рідного міста. На сході почало сіріти. Світанок вдирався у всі закутини дорогого Львова. Наступав ранок нової днини. Зійшло благословенне сонце над землею, висушило сльози на наших зів'ялих, зморених обличчях, привернуло нам свідомість нашого становища. Хоч розорений і пограбований наш рідний край, та треба було, одначе, починати нову еру. В теплий погідний ранок наш потяг прибув на головну станцію у Львові. Благословенне літнє сонце, що власне сходило, кликало нас до нового життя. Було тепло і любо, а заразом неймовірно важко. Перед нами нове життя, за нами жахіття минулого.

НІМЕЦЬКА ОКУПАЦІЯ

Ось я знову у своєму рідному Львові, знову на своїй милій Левандівці. Опинившись по довгій розлуці серед своїх дорогих, мене огорнула невимовна радість. Мов у калейдоскопі пролітали в думках картини недавно минулих днів. Не так я думав з тобою прощатися, Києве!

Поверталися ми з дружиною в рідні пороги, як то кажуть, голі й босі. Все, що ми мали, мусили покинути в Києві, а решту проміняли на харчі. Та, хвалити Бога, що живі, здорові. Вдома раділи нашому поверненню. Вістка про смерть батька моєї дружини, Володимира Базюка, виявилася правдивою. Він загинув в молодому віці — було йому лише сорок три роки. Залишив опечалену горем дружину з двома малолітніми синами. Ще довго в цілій родині панував пригнічений, жалібний настрій.

Вістка про наш приїзд рознеслася по всьому Львові. Не було дня, щоб хтось з друзів чи знайомих не відвідав нас. Скільки щирих та відданих приятелів.

Після відступу Червоної Армії Львів і західні українські землі вкрились жалобою.

Напрочуд гарна погода, здавалось, облегшувала неописане горе львів'ян після огидних злочинів, які чинили совєтські сатрапи у львівських і західньоукраїнських в'язницях. Панічно тікаючи з міста, вони вимордовували всіх українських в'язнів. Понівечили, покалічили, скривдили та лишили по собі гори трупів. Все ще проходячи біля в'язниці Бригідок на Казимирській вулиці, чи біля військової в'язниці на вулиці Замарстинівській, або побіч поліційної в'язниці на вулиці Лонцкого, ніздрі лоскотав неприємний, пронизливий трупно-гнилий запах, який приводив прохожих до млости. Люди, закриваючи роти й носи хустинками, з острахом приспішували свої кроки, минаючи в'язничні будинки.

На вулицях і хідниках видно було, як метушилися молоді хлопці у військових уніформах і цивільних одягах з блакитно-жовтими пов'язками на рукавах: вони вітали один одного і прохожих окликами: «Слава Україні!» — «Слава!» — відповідали зустрічні. На

мурах будинків, бетонних огорожах, парканах були розліплені проклямації відновлення української державности. Сповіщали про те по радіо, говорили про те, раділи, але недовго. Новий брунатний «визволитель» скоро показав свої пазурі, він виявив ціль свого походу на Схід. Проклямації самостійности України були заліплені новими гітлерівськими оголошеннями. Українські блакитно-жовті прапори стягали з прилюдних установ і будинків, вивішуючи «гакенкройци» на чорно-червоно-білих прапорах. Врешті, Галичину прилучили до т. зв «Генерал-Губернаторства», до польської території з центром у Кракові.

Настали репресії. Зникло з облич українського населення радісне почуття «нової свободи». Треба було рахуватися з новою дійсністю і пристосовуватись до нових обставин.

Скорим темпом відновлювалася суспільно-громадська праця. Рани, завдані червоним окупантом, почали загоюватися, життя почало нормалізуватися. Почали знову працювати під старими назвами довоєнні організації, товариства, підприємства. Деякі почали діяти під назвами, на які погодилася нова окупаційна влада. Незважаючи на важкі окупаційні обмеження, спортові фізкультурні товариства на території Галичини розвинули свою діяльність у специфічних, несприятливих умовах.

Німці стримували сміливі почини громадської праці, а в цьому й спортову діяльність. Одначе, хоч які важкі були умови воєнного буття, обмежений залізничний і автобусний транспорт, брак спортового приладдя, недостатнє харчування, проте вони не могли вплинути цілком неґативно на розмах початого руху. В початковій стадії, незважаючи на зусилля, результати були дуже скромні. З кожним тижнем, одначе, спортсмени вбиралися в силу. Територія Західньої України вкрилася мережею спортових фізкультурних товариств і клюбів, до яких масово горнулась наша молодь.

Незважаючи на жорстокі переслідування, фізкультурний рух, керований ідейними спортовцями, поборював всі труднощі, що їм створювали пануючі окупанти. Вони відновляли діяльність довоєнних спортових товариств, а також засновували нові.

Упродовж деякого часу зорганізовано кілька крайових чемпіонатів у легкоатлетиці, в спортових іграх, у футболі, гокеї, в тенісі, плаванні. Очевидно, найбільш популярним видом спорту був футбол. Початково СТ «Україна» розгравала футбольні матчі з принагідними командами німецьких військових частин. Якраз з такою німецькою військовою командою відбулась перша гра після мого повороту з Києва влітку 1941 року.

Грали ми ще тоді зорганізованою на скору руку командою. Нашим противником були німецькі летуни з летовища в Скнилові. Гра проходила на незнищенім стадіоні колишнього клюбу «Чарні», який німці забрали для свого вжитку. Склад нашої команди в основному базувався на передвоєнних гравцях таких, як Босий, Мікльош II, Скоцень I, Воробець, Каратницький, Гошовський, Мік-

льош І, Маґоцький, Богурат. Всі вони — футболісти «старої ґвардії». До складу ввійшли теж колишні юньйори: Ю. Зубач, О. Маґоцький III, О. Стецьків (новоприбулий), О. Банах. Хоч ми після довгої перерви не були ще підготовлені як слід до гри, але ми знали себе добре. Німці не являли собою поважного противника, бо це була команда летунів, незіграна, підсилена гравцями з інших військових частин. Ми виказались кращі технікою, зіграністю, взаємним зрозумінням. Гра проходила при повнім стадіоні глядачів, які очікували від відродженої «України» перемоги. Матч закінчився нашим виграшем 4:1.

Після цієї гри почався футбольний турнір за чашу УЦК (Українського Центрального Комітету). Першим нашим противником були львівські студенти УССК (Українського Студентського Спортового Клюбу). Ці змагання ми вирішили у свою користь. Другий матч ми розіграли з грізною львівською фабричною командою УСК «Гарбарня», яку теж перемогли і ввійшли до фіналу. Він мав відбутися у Перемишлі проти місцевого УСТ «Сян». Яка команда здобуде чашу?

Після дворічної перерви, як найкращі на ЗУЗ українські команди, як годиться, перед грою ми привітались квітами й промовами. Ми почали гру у тому ж складі, що й проти німецьких летунів. Мені вже кількакратно доводилось грати проти «Сяну» і вони чомусь весь час починали гру тією самою манерою — накидали шалене темпо. Так і тепер. Але наша тверда оборона була на місці. Сяновики не зуміли своїм шаленим темпом її перейти. Тоді, коли вони змучилися, наш напад почав діяти, забили їм підряд два ґоли. Під кінець першої півгри «Сян» здобувся на перший ґол, а через кілька хвилин зумів вирівняти на 2:2. Після перерви почав падати великими лапатими платами сніг, але гра при нічиїм стані ожила, набираючи твердости, а з тим прийшло і завзяття. «Сян», зміцнений двома добрими передвоєнними нападаючими, «блудними синами» — Дутком і Дмитришином, проводив атаку за атакою і завдавав нам клопоту під нашими воротами.

Уже з першою грою проти німців, як і в грах за чашу проти «Гарбарні» і УССК у Львові, я помітив, що я поліпшив свою клясу гри. Мені все приходилось легше, певніше, я опрацьовував м'яч без великого труду, вище всіх вискакував до м'яча, в індивідуальних поєдинках виходив скорше, удари по воротах були точніші з усякої позиції і з лету. Вища кляса гри, нові тренери в Москві й Києві, безупинна праця над собою зробили своє. Сяновики не витримували накиненого темпа гри. Пару наших загрань виявились доцільними і я забив третього, а через пару хвилин з індивідуального прориву четвертого ґола. Під кінець матчу «Сян» знизив ще одними здобутими воротами вислід до 4:3. Перша повоєнна чаша Українського Центрального Комітету лишилась в руках СТ «Україна».

На вечірці увага присутніх була сконцентрована на мені. Мене закидували зливою запитань про моє перебування в Україні, в Києві і в Москві. Ми, львів'яни, цікавились працею і досягненнями сяновиків після відлучення Перемишля від Галичини.

1939-41 рр. НА ЗАХІД ВІД СЯНУ

Для повного образу треба згадати про те, що діялося на захід від Сяну після розподілу Польщі в 1939 році. Я тоді був на Сході. На наших землях, що після вересня 1939 року дістались Німеччині, футбольний спорт не завмер, тим більше, що власне «Сян» там залишився, за рікою Сян, яка є частиною лінії Керзона. Ця футбольна команда, підсилена гравцями з інших передвоєнних команд, що подались на еміґрацію за Сян, була досить сильною. Там теж (у Ярославі) діяв КЛК (Карпатський Лещатарський Клюб).

Під німецькою окупацією, на захід від Сяну, важко було організувати український національний спорт. Початково «Сян» розіґрував гри в рамках Німецького Футбольного Союзу, на території Генерал-Губернаторства добився значних успіхів, а найбільшим його досягненням була участь у турнірі за чашу Генерал-Губернатора, в якому переважно брали участь польські клюби «фольксдойчерів». Але вже невдовзі німці заборонили українським клюбам брати участь у розіграх з їхніми командами.

В час напливу галицьких любителів спорту на еміґрацію, отже за Сян, крім Перемишля, в багатьох містах організувались спортові клюби, товариства, молодечі організації — «Курені молоді», які в своїх рядах плекали теж спорт. Ожили під спорто-

УСТ «Сян» на закерзонні 1940 р. Стоять зліва: Провідник секції Л. Лозинський, Ж. Зілинський, С. Дигдалевич, О. Федорович, М. Турко, М. Хоростіль, М. Суський і обдарований спортсмен А. Лапичак. Долішній ряд зліва: М. Хитра, Р. Гуцул, В. Богурат, Р. Дутко.

вим оглядом Сянок, Краків, Ряшів, Переворськ, Холм, Люблін. Діяльністю охоплено такі роди спорту, як футбол, вельоспорт, легкоатлетика, гімнастика, лещатарство, пінґ-понґ і волейбол (відбиванка). У названих містах відбувалися змагання між українськими клюбами у різних видах спорту, в них брали теж участь молодечі організації, від яких у той час рясно було по селах і містечках. Створено теж футбольну ліґу, до якої входили чотири клюби: «УСТ «Сян» — Перемишль, УСК «Скала» — Ряшів, УСК (Український Спортовий Клюб) — Ярослав і УСК — Переворськ. Ці клюби розігравали між собою турнір за чашу УЦК.

За цей еміґраційний час спортсмени за Сяном проробили величезну працю. Відмітити хоч би таке: скільки знання і праці вложено в такі спортові починання, як окружні легкоатлетичні змагання в Перемишлі, спортова зустріч у змаганнях Краків—Ярослав, чи з нагоди «Свята молоді», або величаві змагання учасників з віддалених міст — Любліна, Холма, Сянока і Ярослава. Тоді, власне, крім легкоатлетичних і волейбольних (відбиванкових) змагань, відбувся теж заплянований наколесницький біг.

Коли додати до цієї спортово-виховної, майже дворічної праці, ще й лещатарські курси в Криниці та загальнокрайові лещатарські змагання в Команчі, в горах Лемківщини, то будемо мати загальну картину проробленої спортово-виховної праці наших українських жителів у Генерал-Губернаторстві в той жорстокий час.

Про всю ту спортову працю, діяльність і досягнення нашої еміґрації 1939-41 років за Сяном всебічно насвітлював часопис для молоді «Дорога», видаваний Краківським видавництвом.

У ЛЬВОВІ 1941 РОКУ

З вибухом німецько-совєтської війни та з відходом Червоної Армії й завоюванням Галичини німецькими військами, роздерті окупантами українські землі опинилися під контролею одного окупанта.

Повернувшись з-за Сяну, з еміґрації, спортові діячі зразу включилися до праці в Галичині, а засновані ними спортові осередки за Сяном увійшли під один провід.

Помимо несприятливих умов, браку спортового устаткування, обмеженого руху на окупованій території, тяжких умов життя, спортове життя все-таки почало розквітати, чому сприяло поширення діяльности Українського Центрального Комітету і його Відділу Молоді, на всі західньоукраїнські землі. Відділ Молоді Українського Центрального Комітету був найвищим чинником, який керував всією працею нашого фізкультурного виховання в Галичині. За короткий час наш спорт розвинувся до масового рівня, якого ще до цього часу ніколи не було. Всім керували самі українці, основували всі референтури, включно з суддейською. Компетенція спортових ділянок поширювалась на всю Галичину, отже знаходи-

лась під одним проводом і це дало силу напрямним українського спорту. Важко сьогодні сказати, яка з ділянок спорту найкраще в той час розвивалася.

Якщо йдеться про крайові маштаби, то, без сумніву, першенство належало футболові. Кожнорічно, почавши від 1941 і до кінця німецької окупації, тобто до середини літа 1944 року (отже понад три роки) відбувались крайові чемпіонати. У той час інші види спорту, такі як легкоатлетика, волейбол (відбиванка), баскетбол (кошівка), як ніколи досі, розвивались масово по селах і містечках, досягаючи гарних успіхів. За той короткий час, крім місцевих, двократно відбулись крайові першенства. У волейболі, в 1942 році, в Станиславові, крайовим першуном стала маловідома, але технічно добра й амбітна команда «Скала» зі Скалату. Жіночим чемпіоном стали спортсменки з КЛК (Карпатсько-Лещатарського Клюбу) зі Львова.

У баскетболі крайову першість здобули УТТ IV (Українське Тіловиховне Товариство). Це колишній «Сокіл-IV» — Львів — назва, яку німці заборонили. У жіночій кошівці крайовий чемпіонат здобули спортсмени з УССК — Львів. У крайових першенствах 1943 року в Бориславі в жіночій кошівці першуном був КЛК, у чоловічій — УТТ-IV, Львів.

В 1942-1943 роках відбулись теж крайові змагання з легкоатлетики. Першого року першуном краю став КЛК — Львів, а наступного року УССК — Львів. Власне, у воєнних часах наш спорт придбав більшу силу організованости і доходив у всі закутини краю та почав масово організуватись і разом з тим зростало зацікавлення українських глядачів, які масово відвідували легкоатлетичні змагання. Крім цих крайових першенств, відбувались реґулярні місцеві й окружні першості.

Одні з реґулярних місцевих міжклюбових легкоатлетичних змагань, які відбулись у Львові 1943 р., описують львівські «Українські вісті» так:

УССК—КЛК 78:62

Львів, 27 липня 1943 р.. Легкоатлетичний двоматч, що відбувся минулої неділі, покінчився перемогою УССК-у. Враховуючи те, що багато змагунів відійшло до Стрілецької Дивізії, програма матчу була обмежена тільки до 14 конкуренцій. Найцікавішими були: 100 м. чоловіків, скок у височінь жінок, диск чоловіків та шведські гінці. Коли іде про клясу змагунів, то в переможців заслуговує на відмічення надійний метун Микитюк, що при пильнішому тренінгу та поправі стилю може добитись гарних успіхів, далі безконкуренційний на довших дистансах Стефуранчин та амбітна Ковалів. В КЛК та взагалі понад загальний рівень вибивається Варцаба, що виграла всі жіночі конкуренції, встановляючи при тому український рекорд на 100 м та вирівнюючи вдруге в цьому році рекорд на 60 м. Крім неї на вирізнення заслуговує Рубель, який перемогою над Микитовичем на 100 м потвердив свою славу доброго спрінтера.

Технічні висліди: *Чоловіки: біги — 100 м; 1. Рубель (КЛК) — 11,8; 2. Микитович (УССК) — 12,0; 3. Куліш (КЛК); 4. Кеховський (УССК). 1.500 м: 1. Стефуранчин (УССК) — 4,32,1; 2. Семчук (КЛК) — 4,418; 3. Микулин (УССК); 4. Ілечко (КЛК). Шведські гінці: 1. УССК — 2,18,0; 2. КЛК — 2,18,2. Мети: диск: 1. Микитюк (УССК) 34,87; 2. Гнатейко (КЛК) — 34,62; 3. Білинський (КЛК) — 24,50; Куля: 1. Микитюк — 12,37; 2. Гнатейко — 11,24; 3. Мухній — 10,66; 4. Семчук — 9,40. Скоки: в довжінь: 1. Жеховський (УССК) — 5,73; 2. Микитович — 5,54; Шерстило — 5,46; 4. Левицький (КЛК) — 5.21.*

Найслабшими при клюбах, а то й взагалі недіяльними були секції боксу, вельоспорту, лещатарів, а це з огляду на нестачу спортового приладдя.

Плавальний спорт в Галичині ніколи не виявляв спеціяльних досягнень і тому важко було його організувати. Все таки два рази відбулись крайові змагання у Львові і Станиславові, у яких першого року перемогли плавці КЛК, а в наступному УСК «Черник» — Станиславів.

В цих роках з успіхом проводились міжклюбові гри в пінґ-понґ, а крайові першості відбулись у Львові в 1942 році. Чемпіоном цієї популярної гри стали львівські студенти з УССК (Український Студентський Спортовий Клюб).

УССК (Український Студентський Спортовий Клюб), легкоатлетична секція. Перший ряд зліва: Жеховський, Мухній, Стефуранчин і Микулин. Стоять зліва: Микитович, Винник, Велигорський, Андрійович, Березовський, Король, Ірена Ковалів, Н.Н., Н.Н., Н.Н., Микитюк, Н.Н., Н.Н.

В наступному 1943 році у Львові зорганізовано теж гімнастичні крайові змагання, в яких перше місце здобули гімнасти з «УТТ-IV» (Українське Тіловиховне Товариство) — Львів.

Лещатарський спорт не мав змоги в тих часах розвинутись як слід, з приводу примусової здачі лещатів. Та все-таки в 1943 році в Славську відбулись досить успішні лещатарські змагання, в яких взяла участь невелика кількість учасників.

Крім того, в тому ж році пощастило зорганізувати в Криниці курси зимових спортів.

Все те відбувалось у скромних маштабах з огляду на німецьку окупацію, яка в жорстокий спосіб інґерувала також у спорт. За цей короткий та невідрадний час український спорт зробив все, що тільки було можливе.

ГОКЕЙНИЙ СПОРТ В ГАЛИЧИНІ 1941-1944 РОКІВ

Після закінчення короткого футбольного сезону 1941 року, зокрема ігор за чашу, коли землю сковували морози, на лід вийшли ентузіясти гокею. А зима 1941/42 року була гостра.

Гокейна команда СТ «Україна», на запрошення офіційних німецьких спортових чинників, виїхала на турнір гокею до Кракова. Противниками нашої команди були клюби, в яких поруч німців і чехів грали гравці польських передвоєнних гокейних клюбів.

Перші змагання в Кракові довелось нашим гокеїстам грати з престижевим клюбом ДТСҐ (Дойче Турн Унд Спорт Ґемайншафт), в якому поруч німців і чехів грали колишні «тузи» польських передвоєнних клюбів. Ця перша гра закінчилася високою перемогою СТ «Україна» 6:1. Наступного дня противником наших гокеїстів був клюб «Остбан», який українці знову перемогли з рахунком 4:2. Цією грою турнір повинен був закінчитися і українці, як першуни, повинні були одержати чашу, але німці визначили «Україні» ще одну гру. Тим разом проти нашої команди виступила чеська команда «Опава». Після двох підряд тяжких ігор українці перемогли чехів з рахунком 4:1.

Тоді трапився нечуваний в спортових колах скандал. При врученні здобутої українцями чаші було сказано, що цей трофей перешлють до Львова, бо ще не був готовий напис «Україна» на здобутій чаші. Наше Спортове Товариство довго чекало на той трофей, але так і не дочекалось.

Другий турнір, на який запрошено СТ «Україна», відбувся в Криниці. Учасниками турніру були німецькі клюби «Ді Шварце Тойфель» і чеська «Острава», ну й «Україна». Ці два противники наших гокеїстів, це команди европейського маштабу. «Ді Шварце Тойфель» — це чемпіон Генерал-Губернаторства; «Острава» займала одне з кращих місць у чеській гокейній лізі. Однак наша команда розправилась з ними подібно, як у Кракові. «Ді Шварце Тойфель», писала преса, ніколи не сподівався програти з україн-

ською командою з таким високим рахунком 8:5. Наступного дня наші гокеїсти високо перемогли чеську «Остраву» — 6:1. І тим самим заволоділи чашею турніру. Цим разом українцям було її вручено.

Перемога СТ «Україна» в тих двох турнірах була найкращим успіхом наших гокеїстів від початку існування того спорту. Німецька преса зачислила українців до найкращих гокейних команд Европи. Нема сумніву, писали німці, що такі гравці, як О. Бучацький і два брати — Ю. і В. Диці, сміливо можуть прикрасити найкращий европейський гокейний напад. Склад, який переміг чехів і німців, був такий: Микола Скрипій, Володимир Коженівський, Роман Ґазда, Ждан Новаківський (молодший син нашого славного маляра Олекси Новаківського), Володимир Дицьо, Омелян Бучацький (душа команди), Юрій Дицьо (незрівняний стрілець), Роман Маринець, Михайло Бубела, Роман Труш (син нашого маляра), Роман Калитяк і Любомир Цимбалістий.

Цими перемогами над німецькими і чеськими гокеїстами «Україна» своєю грою здобула пальму першенства і разом з тим належне признання в німецькій пресі, яка захоплювалася швидкістю, орієнтацією і технікою українських гокеїстів. На тому й закінчились матчі наших гокеїстів з німцями. Вони відмовились від дальших зустрічей з українцями. Німці прямо усунули нас, українців, з дороги. В зимовому сезоні 1942/43 року, тоді коли німці відмовились грати з «Україною», частина гравців створила гокейну команду при УССК і таким чином, не маючи противника, імпровізували змагання між собою. Гокей — коштовний спорт і не всі клюби могли собі дозволити на таку дорогу ланку. Крім того, кращі льодові майдани були тільки для німців, а другорядні були в такому стані, що день перед грою команди, які мали грати, мусили самі спільно приготовляти лід до гри.

Мимо таких невідрадних умов, гокейній референтурі пощастило зорганізувати скромний крайовий турнір в Коломиї, в якому взяли участь лише три клюби: СТ «Україна», УССК Львів і УСТ «Довбуш» — Коломия. Першуном тоді стали львівські студенти.

ФУТБОЛЬНА ЛІҐА

Аж 1942 року на землях Західної України перший раз постала одинока чисто українська футбольна ліґа, яка ділилася на дві групи: клясу «А» — групу першунів і нижчу клясу «Б». Одна команда з нижчої групи «Б», за підсумками додатніх результатів чемпіонату, переходила в першу групу «А». Команда, яка в грах першої групи опинилася на останньому місці, спадала до нижчої групи «Б».

Зареєстровано на початку весняного сезону 1942 року в першій групі «А» такі футбольні команди: СТ «Україна», УССК (Український Студентський Спортовий Клюб), УСК «Гарбарня» —

Львів, УСТ «Сян» — Перемишль, УСК «Скала» — Стрий, УСТ «Дністер» — Самбір, УСТ «Черник» — Станиславів, УСТ «Довбуш» — Коломия.

У другій групі «Б» зареєстровано наступні клюби: УСК «Тризуб» — Львів, УСТ «Ропник» — Борислав, УСК «Лемко» — Сянік, УСК «Заграва» — Станиславів, УСК «Ватра» — Дрогобич, УСТ «Підгір'я» — Дрогобич.

За своєю структурою цей сезон значно відрізнявся від літа 1941 року. Програма була насиченою, календарець ігор фахово і точно опрацьований. Мимо великих перешкод у транспорті, поборювали всі можливі труднощі, щоб лише календарні ігри відбувалися в наміченому пляні.

В той час, в розмаху футбольної праці, як ще ніколи досі, зорганізовано широко закроєне починання: зустріч Львова на чотири фронти, себто Львів поставив до диспозиції аж чотири збірні футбольні команди, які змагалися на чотирьох фронтах: схід — в Тернополі, захід — у Львові, південь — у Станиславові, північ — у Перемишлі. Гри відбувалися з повним успіхом, і вони спричинилися до пожвавлення праці в клюбах.

Вправді в тих непевних і пригнічуючих часах наш футбол налагоджувано до можливої міри, яку тільки можна було у той важкий час осягнути. Відновлення футбольної активности передвоєнних і новопосталих клюбів, тяжкі обставини організування перших матчів і змагань у тих воєнних роках, вправді тішили публіку, яка масово відвідувала спортові ігри, щоб побачити своїх улюбленців, одначе це не було (бо не могло бути) повне використання наших можливостей. На жаль, не було відповідних тренерів і інструкторів, яких, як і колись, не було змоги виплекати. Молодь, яку клюби щойно почали організувати, не мала можливости вдосконалювати свою майстерність під проводом досвідчених інструкторів.

Недоліком виявився брак зорганізованої відповідної школи, чи тренерських курсів. Не вистачало висококваліфікованих суддів. Ніяких фінансових дотацій не можна було сподіватись. Вся діяльність спиралася на допомогу і підтримку лише мас населення. Довелось докласти багато енерґії і зусиль, щоб принаймні зробити те, що можна. В цей такий короткий час, без належних перспектив, не можна було вимагати таких досягнень, які здобули держави в час свого двадцяти-тридцятирічного існування, призначаючи на плекання фізичної культури великі суми грошей.

Серію футбольних матчів у цьому сезоні команда СТ «Україна» зіграла в зміненому складі, не в такому, як у передвоєнному часі. Одних не стало в живих, інші виїхали з міста, ще інші були зайняті своїми професійними справами. Пекучою проблемою було питання зміни поколінь, підготовки резервів. До першої команди «першунів» увійшли тоді колишні здібні юньйори СТ «Україна», як В. Дицьо, Остап Стецьків, Юрій Зубач, Осип Маґоцький. Почалися

гарячкові пошуки гравців. Кількох підшукали в інших клюбах, якими були такі футболісти: О. Банах, І. Павлічка, Р. Потіха, Р. Ґазда — буковинець, його підхопили після того, як він повертався зі мною до Львова і тут затримався, колишній гравець-запасний «Динамо» — Київ.

Упродовж сезону «Україна» натрапила на більший чи менший опір своїх суперників, які теж боролись за звання чемпіона. Посиливши свою команду досвідченими футболістами, не маючи дуже сильних конкурентів, «Україна» втратила «бойовий дух», не грала вже з таким натхненням, як колись з польськими клюбами. Команда не завжди була в належній спортовій формі й готовості. За польських часів українці-футболісти боролись з великим ентузіязмом і завзяттям, з волею перемагати. Вони завжди мали перед собою подвійного противника: спортового і політичного. Тепер цей чинник відпав і в результаті гра позначалась млявістю і безкольоритністю.

Все-таки треба підкреслити, що в нашому галицькому футболі зросла тоді кількість клюбів вищої кляси. З часом львів'яни мусили добре напружувати свої сили, добре готуватися до кожного поєдинку, щоб затримати пальму першости. Львів'яни стали зразком для всіх українських спортових об'єднань Галичини. Амбіція стати чемпіоном у групі першунів стимулювала боротьбу на полі. «Україна» була тим лідером, якого треба було наздогнати, а то й перевищити.

«Сян», скріплений двома добрими футболістами-українцями, які колись грали в польських командах, Дуткою і Дмитришином, чомусь не виказував сподіваної передвоєнної кляси. У грах з цією колись бойовою одинадцяткою відчувалась якась байдужість, затрата охоти боротьби за м'яч. Мимо цього «Сян» лишився поважним претендентом на лідера у чемпіонаті кляси першунів.

Зате в шаленому темпі підтягалися інші команди першунів, а спеціяльно УСТ «Дністер» — Самбір, УСК «Скала» — Стрий, УСК «Ватра» — Дрогобич і УСК «Гарбарня» — Львів. Ця остання команда в основному складалася з колишніх українських футболістів, які до війни грали в польських клюбах. Хоч СТ «Україна» перемагала її, то ігри з цим противником проходили на високому рівні при повних трибунах глядачів. Гри з «Гарбарнею» пригадували нам передвоєнні часи і дуже тяжко приходили нам ці перемоги. «Скала», «Ватра» і «Дністер» систематично працювали над підвищенням і вдосконаленням свого рівня гри і при найближчій нашій грі з «Дністром» у Самборі ця амбітна команда зуміла виграти з нами навіть з рахунком 4:1, а знову «Ватра» перемогла нас у Львові 3:2. Міт про непереможність СТ «Україна» почали надобре, послідовно підважувати ці клюби з повною свідомістю правильних для них настанов. Клич — відібрати від львів'ян першість, був оправданий, спирався на реальні основи. Він був оправданий з точки зору твердої праці і підготувань до футбольного чемпіонату країни. В ім'я поборення і завоювання першости,

власне, ці клюби з ентузіязмом організувалися і працювали для здобуття наміченої цілі. Дуже добре, що якраз вони шляхетно до чогось стреміли .

Самбір. Ми, львів'яни, приїхали грати призначений матч. Голова УСТ «Дністер», о. В. Івашко, гарно, з повагою нас гостив. За це його команда на полі відразу пішла в гостру атаку; вона була переповнена волею перемоги. Пам'ятним залишилось те, що призначений суддя не прибув, а ми, маючи довір'я до о. В. Івашка, попросили його, щоб він, скинувши рясу, надягнув суддівську уніформу й був нашим арбітром. Наша одинадцятка тоді не показала себе на рівні свого завдання і в півторагодинній боротьбі ми зійшли з поля переможеними. Лівий крайній нападу «Дністра» В. Стебельський, т. зв. «Боцян» (бузьок) і Б. Куцан були не тільки стрільцями, але й ініціяторами всіх чотирьох ґолів.

ВОЛОДИМИР БЛАВАЦЬКИЙ СТАЄ ГОЛОВОЮ СТ «УКРАЇНА»

Минуло гаряче літо 1942 року, гаряче у футболі, а також і на фронтах. Німці безперервно були в наступі на півдні і на сході України. Їхні панцирні з'єднання після здобуття Харкова нестримною лявиною сунули на схід. Намічена ціль — нафтові поля Баку — недалеко. Цікаво, чи зайняли Ґагру?

Разом з відродженням загального громадського життя у Львові відновив діяльність професійний театр Опери і Балету і драматичний театр, першим директором якого був Андрій Петренко. У тому році постав теж, на зразок колишнього «Цвіркуна», театр малих форм, тобто театр для розваги — відомий під назвою «Веселий Львів». В театрі, під мистецьким керівництвом Володимира Блавацького, з режисерами І. Сорокою та Йосипом Гірняком виступали майже всі артисти колишнього мандрівного театру Івана Котляревського.

На львівській сцені перший раз не тільки на ЗУЗ, але перший раз взагалі в цілій Україні ставили Шекспірового «Гамлета». Драма йшла вже цілий тиждень при заповненій залі. Ролю Гамлета виконував Володимир Блавацький. Чудова гра артистів притягала глядачів, незважаючи на високу ціну квитків. Я часто бував на пробах. З місця моєї праці (Львівський ратуш) — це було недалеко. З великою цікавістю я розпитував режисера «Гамлета», Йосипа Гірняка, про деталі цієї небуденної драми. Йосип Гірняк, артист з великим стажем праці, неперевершений своїми здібностями і винятковою проникливістю, звернувся до мене серйозно: «Ви, пане Скоцень, повинні бути на сцені, а не на футбольному майдані». Було трохи правди в тому, про що я мав нагоду переконатися трохи пізніше.

Мистецький керівник, Володимир Блавацький, від довшого часу мріяв зорганізувати театральну футбольну одиницю «Мистці» й зіграти матч з письменниками й журналістами. Колишня така організація «Мистці» перестала існувати. Іншою ідеєю Блавацького

був його мистецький задум постановки на львівській сцені твору Івана Керницького «Король стрільців». Ця гумористична п'єса, яка несе в собі багато любови до українського футболу, написана про її героя, «короля футбольних стрільців», Леня Скоценя, повинна пройти в театрі під час львівського футбольного сезону. Головну ролю мав виконувати ніхто інший, як Леню Скоцень.

Починання «Мистці» — «Письменники й журналісти» нам пощастило влаштувати. Володимир Блавацький у команд «Мистці» грав першу скрипку, тобто був у центрі атаки. Метою починання було дати львів'янам хоч трохи відпруження у ті скорботні часи. Намір був наскрізь вдалий. Львівська громада масово прибула на стадіон колишньої «Погоні»; оплескам не було кінця. В «Мистцях» виступили дійсно корифеї сцени — Володимир Блавацький, Богдан Паздрій, Іван Сорока, Юрій Лаврівський, Зенон Тарнавський, Євген Курило, Володимир Карпяк, Анатоль Радванський, Ярема Стадник, Лев Туркевич, Володимир Королик, Євген Левицький. Лише корифей сцени, Іван Рубчак, тримав фасон — не проміняв сцени на футбольне поле, приглядався грі з трибун стадіону. У противників «Журналістів» виступили — Іван Керницький, Едвард Жарський, Роман Сливка, Осип Чарнецький, Іван Німчук, Осип Новицький, Лев Чубатий, Степан Волинець, Юлій Тарнович, Роман Голіян, Микола Шлемкевич, Роман Антонович. Це дійсно не була гра, а веселе, щире починання, яке львів'яни довго пам'ятали.

Твір Івана Керницького «Король стрільців» не пощастило поставити на сцені, бо склалося багато перешкод.

Великою і заслуженою популярністю користувався театр «Веселий Львів», душею якого була трійця — письменник Зенон Тарнавський, колишній воротар бережанської УСК «Лисоні», Юрій Лаврівський з дружиною Іриною та адміністратор Олег Лисяк. Вони насправді розвеселяли Львів.

Спортсмени-футболісти відвідували Оперний Театр, як також театр малих форм — «Веселий Львів», а артисти, як гарячі прихильники футболу (по-львівському «кібіци») не пропускали футбольних матчів СТ «Україна».

Не дивно, отже, що на найближчих загальних зборах СТ «Україна» вибрано головою товариства корифея українського театру Володимира Блавацького. З тієї пори ми були в дружніх відносинах. Це ж зрозуміло: він — директор театру, а я — капітан футбольної команди. Інколи ми щоденно домовлялися зустрічатися. Між нами раз і назавжди утривалились дружні взаємини, які ніколи не переривалися.

Настала пізня осінь. Кінчався багатий футбольний сезон 1942 року.

Мимо кількох програних змагань, команда СТ «Україна» завоювала чемпіонат, залишивши своїх лігових партнерів у відношенні точкувань далеко позаду. Окрім першенських ігор, наша коман-

да розіграла товариські гри з УСТ «Поділля» в Тернополі, з УСК «Юнак» в Перемишлянах.

Наближалась зима 1942 року. Наші гокеїсти тренувалися й приготовлялися до зимового сезону. Далеко на сході 6-та армія генерала Паулюса в завзятих боях, крок за кроком підсувалася до наміченої мети літньої офензиви, міста Сталінґраду, над рікою Волгою. Ця назва у воєнних звідомленнях німецького командування появлялася рідко, однак з часом в кожному звідомленні вона стала домінуючою. І не дивно, бо вже в недалекому майбутньому ця місцевість стала могилою і гробом для 6-ої армії. Наслідки цієї битви були для Третього Райху катастрофальними. Так само не щастило німцям на африканському театрі війни. Новоприбулі американські з'єднання в завзятих боях примусили німецький корпус генерала Роммеля залишити африканський континент.

ТРАГІЧНІ ЗУСТРІЧІ

Настали великі зміни і на Левандівці. Прорідилися ряди активних громадян. Не щадив московський наїзник ні одних, ні других. Багато було депортовано на Сибір, ще більше закатовано по в'язницях. Тепер знову із зміною окупанта чимало левандівчан потрапило в лабети німецького ґестапо.

Зміст і форма суспільно-громадської праці набрали зовсім іншого характеру, але громадяни швидко навчились пристосовувати свої можливості до дійсности. За польської займанщини стрижень громадсько-суспільно-політичної праці був у польських руках. Тепер він перейшов у деякій мірі до українців.

Великий будинок ТСЛ з гарною театральною залею та спортовою площею перейшов у володіння української громади. На місце напису ТСЛ — «Товажиства Школи Людовей» — появився новий напис — «Культурно-Освітнє Товариство». У його діяльність включилися всі члени передвоєнної читальні «Просвіта». Мого батька було вибрано головою цієї організації. У всіх секціях, за винятком музичної, відновлено і пожвавлено всю культурно-освітню працю. В час воєнних дій і безладдя, що перекочувалось також по Левандівці, всі музичні інструменти щезли. Та все ж таки домівка товариства кожного вечора була відкрита. Діти, юнаки, дорослі й старші проводили тут свої заняття.

Щоденно я їздив трамваєм із зупинки біля Янівського цвинтаря до праці в центрі міста. Одного дня я зупинився на Марійській площі, біля Академічної вулиці. Була восьма година ранку. Надзвичайна метушня, галас, голосіння підказували висісти з трамваю. Посередині площі стояло велике риштовання. — Я підійшов ближче до гурту людей. Висока шибениця, а на ній висіли тіла трьох молодих хлопців. На причеплених табличках виднів польською мовою напис: «Бандити». На поблизькому стовпі оповіщення в трьох мовах: німецькій, українській і польській: «За приналежність до бандитського руху — Організації Українських

Націоналістів — засуджені на кару смерти». Ось де вони знайшли смерть! І за віщо? «О, білі айстри я б клав їм на чоло, на обличчя, я плакав би!»

Цей тяжкий час приніс ще одну велику несподіванку: екстермінацію жидівського населення.

Був початок ліквідації всіх жидівських «ґет» як на цілій території Польщі, так і на теренах, окупованих на сході Европи. Жидівський львівський табір ґетта був розташований за колючим дротом у яру, між кладовищем та густими хащами і заростями Янівського лісу. Це була так звана «пісковня» — вирібня цементу. Тут їх розстрілювали, а згодом і в нашвидко спорудженій крематорії палили тіла замордованих.

Колони приреченого на смерть жидівського населення супроводили спеціяльні частини «СС». Щодня вранці жиди виходили зі свого табору смерти, що був розташований у Янівській дільниці, біля кладовища в підніжжі Кортумівської гори, на працю. Обідрані, знеможені, виголоджені, з начіпленими знаками «зіркою Давида» на грудях. Ішли вони в поході по четверо-п'ятеро-шестеро, як хто міг; ледве волочили за собою ноги; від спраги і виснаження падали на землю і тоді конвойний ессесівець прикладом рушниці їх підводив або й убивав. Ішли вони, нещасні, але співали. Були примушені співати. Співали польською мовою: «Тато наш злоти научил нас роботи, жеби вєчнє жил...»

Щось несамовитого було в тих походах. Не один з прохожих кидав їм свій скромний сніданок, але скрито, щоб охоронці не помітили цього, бо можна було наразитися на побиття або й заплатити життям.

Якось одного ранку, чекаючи на трамвай, я почув, що з колони нещасних проходячих хтось крикнув моє прізвище. Десь у другім чи третім ряді я помітив Германа Ґроса, колишнього славного боксера ЖСК «Гасмонея». Це він у січні 1940 року їздив зі мною в делеґації до Москви. Наші очі зустрілися й він, не відвертаючи голови, благальним голосом простогнав: «Лєник... Лєню! Хліба!...» Я відрухово, тримаючи свій сніданок, кинув його навздогін Германові. Він схопив його. Щастя, що ніхто з охоронців цього не зауважив.

Відтоді вже кожного ранку я чекав на колону і як лише траплялася нагода, то я вручав свій побільшений сніданок Ґросові. Одного дня я, чекаючи на колону, зараз же у перших рядах не без здивування пізнав колишнього півправого нападу ЖСК «Гасмонея» — Львів, Філіпа Шляфа. Саме цей колишній, товстий, однак знаменитий та швидкий гравець, тепер виснажений до невпізнання, проходив повз мене. Було багато між ними інших гравців ЖСК «Гасмонея».

Надійшла вже друга зима під німецькою окупацією. Вона була чи не найлютіша за минулі роки. Дошкульно відчули її німецькі армії. Німці стали якісь нервові, більш жорстокі. Очевидно, що до цього причинилися невдачі на всіх фронтах. Не допо-

магав героїзм німецького воїна. Здеморалізований масовими атаками свіжих сибірських дивізій та вичерпаний постійним бомбардуванням альянтами, Третій Райх втрачав надію, здавався. Гасла зірка непереможности. Третій Райх тріщав.

ЗАПРОШЕННЯ ДО КОЛОМИЇ

Надійшла весна 1943 року. Настав час вийти на футбольні поля на тренування, але склад СТ «Україна» почав, так би мовити, розхитуватися. Причиною цього було те, що багато тих майстрів шкіряного м'яча працювало в господарсько-кооперативній, до речі, харчовій продукції. Цей харчовий відділ був суворо контрольований німецькою адміністрацією. Як відповідальним за справність діяння цієї важливої економічної галузі на провінції, їм доводилось завжди виїжджати в терен. Зрозуміло, що на цьому терпіли футбольні клюби.

У той воєнний час футбол був відсунений на другорядне місце. Щоправда, зміна поколінь, поповнення команди молодшими, запобігало невдачам, але лише частинно. До того через контузії вибули деякі здібні гравці. Ці обставини зумовляли наші ініціятивні акції і були основною причиною, чому в весняному сезоні ми не зіграли ані 2-3-х зустрічей у стабільному складі.

Так виглядала підсумкова таблиця в початкових грах весняного сезону 1943 року:

пор.ч.	назва команди	ігор	точок	відношення воріт
1.	«Скала» — Стрий	3	6	12:3
2.	«Україна» — Львів	2	4	13:0
3.	«Дністер» — Самбір	2	2	7:4
4.	«Гарбарня» — Львів	2	2	1:1
5.	«УССК» — Львів	3	2	2:5
6.	«Черник» — Станиславів	2	0	0:9
7.	«Довбуш» — Коломия	2	1	2:5
8.	«Сян» — Перемишль	2	1	1:11

Подано за щоденником «Краківські Вісті» з 16 травня 1943 року.

Від довшого часу багато команд Галичини зверталися до мене з пропозицією перебрати тренування їхніх футбольних команд. Це збігалося з моїм бажанням вивести наш футбол на европейський рівень. Я радо хотів передати своє знання і досвід нашій зміні. Я прийняв запрошення команди УСТ «Довбуш».

Полагодивши справи в Управі міста Львова, я разом з дружиною виїхав до Коломиї.

УСТ «Довбуш» — Коломия, його футбольний клюб у той час займав передостаннє місце в турнірній табелі. Ця спортова одиниця мала підтримку серед місцевого населення. Крім футбольних ланок, мали вони ще легкоатлетичну, гокейну, пінґпонґову та шахову ланки. Під головуванням М. Туркули УСТ «Довбуш» устиг з'єднати громаду до спортової праці.

Керівником і душею футбольної ланки був працьовитий і всюди присутній буковинець Володимир Коваль, колишній змагун і спортовий діяч УСТ «Довбуш» — Чернівці. До управи товариства ввійшли такі відомі громадяни Коломиї: д-р Черкавський, д-р Лев, інж. Серебринський. Власне вони опісля причинилися до виздоровлення Володимира Кобзяра з тяжкої недуги.

УСТ «Довбуш» розпоряджав кількома добрими змагунами, як воротарі Степан Гумінілович, Я. Шкляр, Б. Сілецький, Андрій Горський — знаний змагун з Буковини, В. Терлецький, а далі боксер — чемпіон України Александрук, Візерканюк і ряд молодих надійних футболістів.

Відразу після мого приїзду почались інтенсивні тренувальні лекції. За довгі роки я мав за собою вже повний досвід у цьому. Не тільки те, що я засвоїв від Мори,Мольнара чи від тренерів «Динамо», але й мої власні спостереження талановитих футболістів, як теж і роздумування після зустрічей із сильними противниками обох футбольних шкіл, сформувались у певну концепцію, яку я міг би назвати своєю власною. Перейти від концепції до практичної програми мені давав тепер мій пройдений шлях.

У першу чергу я мав повну свободу й довір'я від проводу в справі проведення тренувальних навчань. Програму я уложив і достосував її до триденних в тижні тренувань. Насамперед практичні заняття мусила попереджувати обов'язкова ґутірка про футбол, про його засади, завдання, успіхи, а головне, це підготовка психологічного і волевого наставлення до згармонізованої колективної боротьби за перемогу. Важливо було, щоб вщепити джентельменство у гру в футбол. Технічно-тактичне вдосконалення гравців не осягає мети, коли бракує взаємопорозуміння. Футбольна команда в полі — це сума гравців, але ця сума мусить мати одну спільну «душу». Футбольний колектив треба формувати як цілісну тактичну одиницю. Треба в першу чергу покласти край аматорським стихійним навикам «грати самому», сінґлювання. Футбол — це групова гра, а не індивідуальна. Грою керує голова, а м'ячем керують ноги. Футбольна гра вимагає скоординування й віддання свого «я» для добра команди, як цілости, для клюбу, кольори якого борониш. Якщо ця боротьба витривала, впевнена і шляхетна, то тоді приходить успіх. У такій боротьбі противник може перемогти тільки кращою грою, або нерідко брутальністю. На брутальність гри противника в ніякому разі не реаґувати, а тим самим відповісти посиленням і джентельменською настановою в грі. Треба виручати й допомагати своїм друзям та співпрацювати у важких ситуаціях. Спортова гра є тільки грою і гру треба вміти виграти, але й чесно програти.

Такого започаткування тренувань ні один тренер у моїй футбольній кар'єрі не практикував. Справою тренера було якнайвище піднести технічно-тактичну сторінку гравців і цілої команди. Моральна сторінка належала до управи. Крім того, в українському футболі був ще один свій елемент, з яким не мали до діла ні тренери, ні проводи їхніх спортивних клюбів. Він був одним із засобів поширювання національної свідомости серед мас і це мене зобов'язувало в моїй виховній праці.

Такі були вимоги перед приступленням до сконцентрованих практичних занять, у тому теж і науки про поєднання тактики яструба і лиса, що мені «об'являлася» на самоті в Кутах.

Із втіленням цих необхідних до гри принципів і якщо буде загальна співпраця і підтримка та солідна праця, то досягнення мусять прийти. Якраз в Коломиї при відданій і безкорисній праці управи УСТ «Довбуш» поставлено ланку футболу на належне місце.

Після вступних лекцій, насвітлення чого вимагається від чесного і відданого футболіста, наші тренування проходили в дружній атмосфері. Довбушівці, скріплені духом, мораллю і дисципліною та ідейно підготовлені, точно приходили на тренування та солідно і без застережень виконували припоручені їм тренувальні вимоги.

Практичні зайняття відбувалися три рази на тиждень і тривали дві-три години денно, які були поділені на три частини: насамперед легке розігріття тіла до вправ на кондиційно-фізичну заправу, в яку входили дво-трикілометрові біги, коротші й довші старти, вправи зі скакалкою, дальше технічне тренування з м'ячем, приймання і віддача м'яча з лету, його беззастережно на місці застопувати, удари по воротах з обох ніг.

У третю частину входила гра у двоє воріт. Тут, власне, було багато мороки. В цю гру входили тактичні тренування поодиноких ліній, як також цілости команди. Часто заходила потреба стримувати гру для тактичного вияснення даної ситуації. Зайняття закінчувались 20-25-хвилинним виснажуючим бігом.

Справжній футболіст — це всебічно вишколений і підготовлений спортсмен, тому він мусить вправляти інші види спорту, як плавання, теніс, легкоатлетику, гокей, лещатарський спорт, гімнастику, акробатику і рухливі гри. Довбушівці тренувалися в далеко меншій мірі, але у футбольній техніці вдосконалювались і їхні спортові показники свідчили про поступ. Посіяні мною зерна за час двомісячного перебування в Коломиї почали давати плоди.

Мимо таких обмежених можливостей, провід УСТ «Довбуш» нав'язував зв'язки з близькими командами, щоб хоч в деякій мірі дати змогу гравцям виявити себе, показати свої набуті уміння та свої здібності.

Влітку 1943 року загостила до Коломиї львівська СТ «Україна» на розіграш за чемпіонат країни. Мені, як тренерові УСТ «Довбуш», незручно було брати участь у команді СТ «Україна».

УСК «Довбуш» — Коломия. Стоять зліва: Б. Сілецький, Я. Шкляр, Б. Савчук, Р. Білик, В. Терлецький, В. Кашовський, З. Риф'як, В. Григорович, Л. Стадиченко, Б. Заяць. Е. Візерканюк.

Мене заступив Володимир Кобзяр, який у той час перебував службово як банковий ревізор в Коломиї.

Ще будучи малим хлопцем, постать цього швидкого, атлетичної будови змагуна, мені добре врізалась у пам'ять. Він, власне, був одним з погромщиків «Погоні» в колишній славній середущій трійці нападу СТ «Україна», а це Лисик — Кобзяр — Петрів. Тепер в Коломиї я спостерігав цього вже старшого (бо мав тридцять чотири роки) футбольного джентельмена вдруге. Своєю грою, надзвичайними пробоями та ударами по воротах він пригадував собі свою колишню блискучу молодість. Розумні роздачі м'ячів співграцями, вибір місця для атаки, які закінчувались «сочистими» ударами по воротах, тримав у сталій поготівлі воротаря коломийців, Славка Шкляра. Шкода, що мені ніколи не довелось бути його партнером на полі гри. В той час, коли я прийшов до львівської СТ «Україна», він змагався в кольорах СК «Русь» на Закарпатті.

Довбушівці, здобувши технічну підготовку, віддавали перевагу комбінаційній манері перед атлетичною боротьбою за м'яч і хоч не відзначалися швидкістю, то встигали в ігрових суперечках випереджувати суперників. Їхня гра базувалася насамперед на точності передачі м'яча і правильно обраній позиції. Гостям до-

велося добре попрацювати і, точніше кажучи, львів'яни аж ніяк не могли упоратись з господарями. Щотільки гості відкрили рахунок, то господарі його вирівняли. Так пройшла перша половина з нічиїм рахунком 3:3.

Після перерви по кількох хвилинах вдарили громи. Шаленіла буря, вітер виривав дерева з коріннями, вода заливала футбольне поле. Як раптово настала буря, так скоро вона прошуміла й вляглася. Але продовжувати гру було неможливо. Повторний матч не міг відбутися через воєнні події.

За короткий час після цих змагань Кобзяр тут таки, в Коломиї, захворів дуже серйозною недугою, малярією. Виявилось, що, будучи на Кавказі, йому вскочив у печінку вірус цієї небезпечної недуги і щойно тут по довшому часі заатакував. Я відвідав його. Скора допомога д-ра Черкаського і д-ра Лева врятувала тоді йому життя.

Після двомісячного перебування в Коломиї я повернувся до Львова, до праці.

Кінчалося літо. Велика остання німецька офензива на Сході провалилася. Поразка німців була очевидною. Їхні панцирні з'єднання були тепер у безупинному повороті на Захід.

ОСІНЬ 1943 РОКУ В ГАЛИЧИНІ

Львів був у тому часі переповнений втікачами із Східніх і Центральних Земель України, які у Львові довго не затримувались, а масово виїжджали далі на Захід.

Не тільки Львів, але всі західньоукраїнські землі наповнювалися тисячами біженців — наших братів, відомими професорами, науковцями, письменниками, робітниками, хліборобами. Це були люди, яким воєнні буруни дали щасливу нагоду рятуватись від повних переслідувань, які зазнавали тяжких репресій упродовж всього свого підсовєтського життя та яким, на щастя, не судилось скласти свої кости в холодних тайґах Сибіру в страшні сталінські часи. Тоді, коли німецькі армії відкочувалися з теренів України, вони добровільно вийшли у світ.

Настрій львів'ян був мінорний, люди не знали, на яку ногу стати, що робити. Страх перед нелюдяним режимом гнав на Захід. Виїжджали всі ті, які не хотіли знову зустрітись з московським загарбником. Непевністю котились події.

Організований футбол діяв. У футбольній лізі вела перед «Україна» на зміну з УСК «Скала — Стрий. Так як упродовж минулого сезону львів'яни вели беззастережно і здобули чемпіонат, так у сезоні 1943 року показувались три претенденти на пальму першенства, а це СТ «Україна», УСТ «Сян» і УСК «Скала».

Кожний тиждень приносив непередбачені зміни в першій трійці табелі ігор, важко наперед було усталити кінцевого лідера. Дивно, що УСТ «Сян» тепер ішов у чолівці, хоч упродовж сезону

перемишляни ні разу не очолювали ліґи. Міцно, з вірою в досягнення чемпіонства, крокувала команда УСК «Скала».

Два тижні перед закінченням сезонових ігор стрияни гостювали в Перемишлі і там, по гарячій боротьбі, виграли з рахунком 4:3. Цей виграш вселив серед змагунів ентузіязм, які з повною серйозністю приготовлялися до остаточної зустрічі з СТ «Україна» в Стрию.

Прийняли нас стрияни, як звичайно, гостинно. Вони тут менше відчували воєнне лихоліття, ніж ми у Львові. Найбільше біля нас увихався ланковий секції футбола, Ярослав Чолій. Справжній любитель і меценат спорту, солідно нами зайнявся.

Грище, де ми почали гру, не те, на якому перед війною побожний обиватель в «мельоніку» оперіщив мене парасолькою, а зовсім друге. Не було навколо грища польської солдатески і не було наших приятелів та оборонців з Синевідська з захалявною «зброєю». Змагаються шляхетно й мирно дві українські команди за першість своєї вужчої Батьківщини.

Вибігли скалисти на поле, привітали досить велику кількість публіки і після суддейського свистка, мов випущені з клітки тигри, кинулись у вир гри. Ми мусили добре напрацюватися, щоб відбити їхні перші атаки. Та не надовго, бо наш противник ще з більшою силою поновив наступ. У тім проміжку гри «Скала» відкрила рахунок, а через пару хвилин підвищила до стану 0:2. Наш напад, правду сказавши, не був такий бойовий, як до війни, все ж таки до половини гри вирівняв рахунок на 2:2.

Після перерви темпо гри ще більше посилилось. Завзято проходила боротьба, повна небезпечних підворотних моментів. Власне, цю завзятість стриян я мав нагоду раніше пізнати у грі за чемпіонат Галичини ще в 1934 році у Львові, в системі УСС-у. Тоді теж гра між УСК «Тризуб» і УСК «Скала» вирішувала крайову першість. По стількох роках повторилася подібна ситуація.

У дальшій грі ми здобули провадження 3:2. «Скала» не тільки що не розгубилася, але з проведених кількох акцій вирівняла рахунок до 3:3. Під кінець гри молодий і здібний гравець з нападу противника, Гороховянка, випадом через нашу оборону здобув переможного ґола, 3:4. УСК «Скала» здобула футбольну першість країни на 1943 рік.

Наша команда в цьому сезоні не грала рівно та повним ходом. Наш основний склад був розхитаний з причини службових поїздок гравців поза Львів, хвороби мого брата, мого виїзду до Коломиї.

Чемпіонат кляси «Б» здобули УСК «Лемко» з Сянока. З огляду на підвищення кваліфікацій футболістів запросили мене до себе прийняти обов'язки тренера сяноцьких футболістів. Тому що, як то кажеться, «всі знаки на землі й на небі» вказували, що нова окупація Галичини большевицькими військами є неминучою, я вирішив виїхати до Сянока. Другий раз уже не насолоджуватимусь цією чародійною радістю «визволення».

Я вирішив виїхати, тим більше, що майже вся моя родина готувалася еміґрувати на Захід.

ВИЇЗД ДО СЯНОКА

Левандівка тонула в золотих проміннях осіннього сонця. Панували пригнобленість і розгубленість.

З болем серця покидали ми дім батьків, рідну стріху, питаючи себе, чи вернемося ще назад?

І врешті мати! Своїм материнським серцем передчувала вона, що ця розлука може й на все життя. В маленькому скляному глечику принесла з города землі на спомин. Мені і Мілі повісила на шию хрестики і залилася нещасна сльозами. До побачення!...

Під кінець 1943 року я і мій брат Осип виїхали з дружинами до Сянока. Там я отримав мебльовані кімнати і працю в Союзі Кооператив. Брат Осип працював в молочарні в Міховій Волі, недалеко від словацького кордону, а я в Повітовім Союзі Кооператив.

Головою і одночасно душею та рушієм клюбу УСК «Лемко» був заслужений громадянин та директор Народньої Торгівлі, Григорій Масник. Йому всіма можливими засобами — матеріяльними, фінансовими та загальною працею допомагав всебічний спортсмен і підприємець, Роман Скоробогатий. До них приєднався колишній воротар і виховник молоді СТ «Україна», а опісля член управи, Михайло Бутель. Завдяки їхнім невтомним зусиллям і при повній моральній і матеріяльній підтримці сяніцької громади, як теж поодиноких вірних лемків, членів клюбу «кібіців», особливо братів В. і М. Гентишів, постав на лемківській землі український спортовий бастіон, гордість всієї Сяніччини.

Провід, змагуни і членство з ентузіязмом готувалися до наступного сезону.

Прийшла ще одна сувора зима 1943/44 року. Команда УСК «Лемко» не проводила так званої зимової підготовки через брак відповідного приміщення, проте були зорганізовані шахові та пінґ-понґові турніри, в яких брали участь футболісти. У тих галузях спорту вони мали гарні успіхи. Влаштовували внутрішньо-клюбові пінґ-понґові і шахові турніри, через брак відповідних місцевих противників часто влаштовували ігри з німецькими військовими частинами. Одна з цих частин фронтового радіозв'язку, переважно віденці, виявлялася всесторонніми спортсменами і УСК «Лемко» натрапив у них на солідного противника в шахах та пінґ-понґу взимі, а з приходом весни — у футболі.

Одна з поважніших імпрез, яка відбувалася взимку 1943/44 року, за старанням шахового майстра Д. Ілика — це крайовий шаховий турнір, який зорганізував УСК «Лемко» з участю кращих майстрів, а в тім числі Мирослава Турянського і Степана Попеля. Цей добре зорганізований турнір виграв Степан Попель.

Моя рідня, брати й сестри, теж виїхали зі Львова і поселилися в околицях Сянока й Криниці. Мати моєї дружини з синочком і дочка материної двоюрідної сестри (разом нас п'ятеро осіб) замешкали в центрі міста Сянока. На жаль, мої батьки залишилися на місці. Не допомогли ніякі переконування.

Після Різдвяних свят родина наполягала на мене, щоб поїхати ще раз до Львова і переконати батьків приїхати до нас. «Що б не сталося — їдь на швидку руку туди і привези батьків!».

Знаючи впертість мого батька, який перед нашим виїздом до Сянока раз-у-раз повторював: «Я тут родився й тут, на цій землі, загину», я був на все приготований і все-таки вирішив їхати до Львова.

До Львова йшов на добу тільки один нічний потяг і мені довелось просидіти в Самборі й чекати там на нього кілька годин. З Божою поміччю та допомогою моїх рук, я якось пропхався до зимного, мов ледівня, поїзду й уже біля півночі був на станції в Самборі. Станція була переповнена польськими виселенцями з Волині, які розповідали про жахіття та про тодішні страждання життєвих умов польських кольоністів. Не важко було запримітити та відчути їхню прямо звірячу ненависть до всього, що було українське. Висловлювали вони це на диво відверто, хоч знали, що вони ще й далі перебували на українській території, де більшість населення саме були українці. Навіть тут, на станції, чути було репліки: «Гайдамацка дзіч, мислі же сєкєров вивальчи Украінев...»

— Панє,— скаржився один з них,— ви не можете собі уявити, що там діється на Волині та що ми пережили. Села горять, людей виганяють звідусіль і кажуть, що це їхня земля та щоб ми забиралися звідси геть.

— Куди їдете? — запитав я його польською мовою.

— Як це так, куди? — злісно відповів він,— туди, де я родився, в Кєлєцкє воєвідство.

— Ну й добре, — відповідаю,— там же вас «гайдамацка дзіч» не буде турбувати.

Десь біля полудня другого дня я дістався до Львова. Вдома зустріли мене батьки з тривогою, бо думали, що щось злого трапилось, але коли я їм розповів про ціль мого прибуття, то вони знову рішуче відмовилися виїжджати, навіть на короткий час.

Тут батькові дві руки спочили на моєму плечу: «Сину, — мовив він з жалем, але рішуче,— це мій край, тут я родився, на цій землі хочу й померти. Я її не покину, я тобі вже казав. Від ворога милости не чекаю. Не всі ж виїжджають. Що буде іншим, те буде й нам. Ми вже старі, що вони можуть нам зробити?».

В дорозі на Головний двірець всі троє ми переживали ту гірку хвилину розлуки і прощання. Чи є стільки слів у мові, щоб можна було описати ті хвилини?

* * *

Після суворої зими надійшла тепла, лагідна провесна 1944 року. Ожила й пожвавилась футбольна праця. Провід УСК «Лемко» доложив усіх старань, щоб зорганізувати добру команду. Щоб по-

силити співжиття, дружбу, більше почуття спаяности між учасниками, то правий-крайній нападу команди, підприємець Роман Скоробогатий, влаштовував у себе в хаті вечори-гутірки. Вони мали колосальний моральний вплив та прив'язання до клюбу. УСК «Лемко» на той час являвся чи не найкращим клюбом у лізі. Місцеві тренувальні матчі ми розгравали з німецькими військовими командами.

Мені не довелось зіграти бодай один чемпіонський матч разом з гравцями УСК «Лемко». Насправді я ще й далі був членом і капітаном СТ «Україна» у Львові. Та що ближче літа, то тим більше занепадала спортова діяльність. Східній фронт далі котився на захід. Не запримічувалось ще якогось безладдя, однак бачилося більше і більше вояків-мародерів, які в безнадійності проривалися крізь застави «нах Гаймат» — додому.

Футболісти УСК «Лемко» не могли вже взяти участи у розіграх за першість ліґи. Такі гравці, як Тарас і Омелян Суховерські, Роман Скоробогатий, Михайло Бутель, новий набуток Богдан Куцан та інші, що блистіли своїми талантами, не мали більше змоги їх виявити. Воєнна повінь широко розлилася по ЗУЗ, а її перші розливи поширювалися по Карпати.

Літо 1944 року виявилося трагічним для українського спорту. Воєнна хуртовина розвіяла всі наші рожеві надії. Большевицька офензива була в переможному поході. При кінці літа майже всі західні землі України знайшлися в орбіті Червоної Армії.

Незлічимі валки утікачів та безконечно довгі колони возів, машин заповнювали усі дороги в сторону словацького кордону. Все навантажене по береги людьми і всяким устаткуванням та забезпеченням на довгий шлях пливло нестримним потоком на південь.

Довелося і нам покидати рідні землі та шукати на чужині притулку, пристановища, волі.

Одного дня, наприкінці липня 1944 року, ми спакували свої причандалля, навантажили на товаровий вагон і через Новий Санч, Мушину, переїхали словацький кордон. По довшім постою в Чадці, у пізніх вечірніх годинах, ми прибули на вузлову станцію до міста Жіліна. У Жіліні нам довелося довше затриматися.

СЛОВАЧЧИНА

Жіліна — гарне чепурненьке містечко. Купалось воно у мареві срібної імли і було чудовим навіть у таку погоду. Виблискували дахи будівель, вулиці були чисті, папірчика на них не знайдеш. Це було чи не найохайніше містечко, яке ми дотепер колинебудь бачили. Горнулись одні до одних насаджені по обидвох боках вулиць дерева — каштани, липи, черешні. Десь скрипіли корби криниць. За містом, на вигонах, хлопчики пасли корів. Повз містечко змійовидною серпентиною шумливо в'ється чорнявим кольором гірська ріка Ваг. Мешканців близько 25-30 тисяч. Кидається зараз у вічі разюча зміна. Війна тут ще не почала свого страхіття, ніяких налетів, жодних бомбардувань. Безжурне, щасливе життя. Крамниці переповнені всілякого роду продуктами.

Біженецький транспорт пересунули на бічні рейки і у вагонах довелось провести кілька перших ночей. Табори-бараки ще повністю не були готові для такої маси втікачів. Довозили харчі до потяга автомашиною військової польової кухні. Залишати вагони і віддалятися самотужки — забороняли. Другого дня перевели докладну реєстрацію усіх нас, і кожному видали особистий документ.

Стояли теплі дні серпня. У зустрічах зі словаками українці розповідали про всі ті нещастя, які приносить війна. Словаки співчували нашому горю, навіть багато з них особисто привозили для нас харчі. Проте вони не могли ніяк зрозуміти, чому ми еміґрували: «Рус є добрий! Пречосте утєкалі от руса?» — перепитували вони раз-у-раз. Ніякі вияснення, ніякі факти їх не переконували.

Щоб надолужити згаяний час, я напомпував туго м'яча, надів сорочечку, футболки і виходив на вигін вправляти наодинці. Негайно до мене приєднувалися словацькі школярі-юнаки. Так почались футбольні ігри.

Якось увечорі мене відвідали словацькі статечні громадяни: один з них — начальник залізничної станції, другий — керівник Футбольної ланки спортового клюбу «Жіліна». Футбольна команда «Жіліна» посідала одне з перших місць турнірної табелі у найвищій

словацькій лізі. Провідник команди інформував, що їхній провід уже від довшого часу є в розшуках за гравцями. Пішла поголоска і всім жителям Жіліни стало відомим, що в біженецькім транспорті перебуває відомий гравець «рус» з московського і київського «Динамо», тому вони домагаються звільнення мене і включення у словацьке футбольне товариство. Я повинен уже брати участь в розіграші з фабричним клюбом «Рольни».

— Але ж, пане Сквара (це його прізвище), я ж не «рус»! Я українець, і не з Москви, а зі Львова! — пробував я вияснювати.

— Знаємо про це, але нічого поганого в цьому не вбачаємо,— продовжував він, пускаючи повз вуха моє зауваження. — Ми ці інформації подали радше для реклями.

Словаки симпатизують росіянам і тому подану так новину краще сприймуть. Зрештою, добрий товар сам себе хвалить. Завтра матимете нагоду в матчі довести публіці свою майстерність.

Сквара, уродженець Пряшівщини, говорив досить доброю українською мовою, чи, як він висловлювався, руснацькою, і тому не дивно, що ми обидва скоро знайшли спільну мову. Хоч я був без довшої фізичної підготовки, без тренувальних вправ, однак погодився, бо й який був інший вихід?

Сквара подав мені блянк для заповнення заяви. Я старанно зважував усі мої слова, бо знав, що вони хочуть дістати від мене всі правдиві відомості. Усі три надзвичайно цікавилися моєю спортовою кар'єрою, з немалим подивом оглядали мій альбом зі знимками, газетні витинки. Розгублені у своїх думках, вони безперервно повторяли: Такий талановитий міжнародний футболіст, і він втікач від «руса»! Чи може це бути? У «руса» розквітає футбол, у «руса» всі можливості, а ви пречо утекате?

Документи на тимчасове перебування в Жіліні підготовили тільки для мене і моєї дружини. А в нашій родині було аж п'ять осіб. Третій з учасників, прокурор, заявив, що не видасть дозволу п'ятьом особам на перебування в містечку. Постало незручне положення, це ж означало б нашу розлуку. Залишити їх без догляду, відступити від них за одне яблуко на столі?

— Пробачте, вашої пропозиції я не можу прийняти, не віддам родину на поталу.

Присутня в переговорах Міля рішуче домагалася звільнення усієї родини. Хоч постала дуже «тонка», незручна ситуація, я був переконаний, що моє бажання на результатах переговорів зовсім не позначилось. Два інші умовляли мене зачекати до завтра, пробували виправдати нерозважливий вчинок прокурора його молодістю і скрупульозністю.

— Не хвилюйтесь,— заспокоював мене ланковий «Жіліни» Сквара,— завтра вранці я повернусь і заберу вас всіх на квартиру.

Мої друзі з транспорту не могли простити мені моєї відмови, називали її помилкою (Мар'ян Шаран, Василь Одноріг), а то й «бештали» мене. Говорили, чи пак твердили, що з правного боку,

вирвавшись з транспорту, вже як житель містечка, я мав би право витягнути також рідню на приватні мешкання.

Знечев'я у вечірніх годинах — мила несподіванка. Заїхали дві автомашини: одна вантажна і друга легкова. Висіли три мої знайомі словаки. Прокурор наказав усіх нас п'ятьох, все наше добро вантажити і забирати на приватне мешкання. Водночас він виклопотав для нас прописку з дозволом залишитися у Словаччині. Тимчасово призначили нам вигідну велику кімнату на стадіоні під трибуною. Це одна з кількох, в яких знаходилися різного роду склади. В інших зберігали весь інвентар. Всередині стояло п'ять чисто й охайно застелених польових ліжок. Після двотижневого скитання і спання на долівці, це приміщення було вимріяним.

Ще одну несподіванку довелось пережити цього вечора. На вечерю попросили нас усіх до великого елеґантного ресторану. У ресторані повно гостей; ішов концерт вокально-інструментального ансамблю. Авдиторія — різнорідна. Люди розважалися, при столиках пили вино, коньяк. Про війну і її страхіття ніхто не думав. Словаки пишалися фактом існування своєї держави, хоч і малої, і прагнули, щоб чужинці чесно цінували їх. При нашому вході очі всіх присутніх звернулися в нашу сторону. Хоч ми сяк-так причепурилися, все ж таки наш одяг був незграбним. Вони в лякованих черевиках, елеґантно одягнені. Чи відомі їм наші переживання? Чи дійсно вони вірять у добро «руса»?

МОЯ УЧАСТЬ У СЛОВАЦЬКІЙ КОМАНДІ

Другого дня я брав участь у товариському матчі СК «Жіліна» з фабричним клюбом «Рольни». Зустріч мала характер тренувального навчання і перевірки сил. Два гравці «Жіліни» були також представниками збірної країни. Стадіон на 15 тисяч місць був заповнений глядачами. Не запримічувалось спеціяльного зацікавлення цією товариською грою. Виглядало, що глядачі очікували, що покаже «рус».

Команда «Рольни» належала до нижчої кляси і як другорядний суперник не продемонструвала гри високої якости. Словацькі футбольні клюби грали англійською системою «WM», подібно як і в СССР: три нападаючі висунені вперед, два — півлівий і півправий нападаючі позаду, два півзахисники і три оборонці. В той час більшість европейських команд переключились з відкритої системи, так званої австрійської, на закриту — англійську. Словаки перейшли вже на цю систему теж.

Футболісти «Жіліна» показали свої уміння. Кожний грав на вершку своїх спроможностей. Тверезий розгляд акцій підказував, що гостям «Рольни» треба грати оборонно, з активним використанням контратак. Для постійної фронтальної атаки в них не було просто можливости. Все-таки від перших хвилин вони пішли в наступ, за що й були швидко покарані. Ми хоч-не-хоч були зму-

шені використати їхню неспроможність. Понад годину ми облягали їх підворіття. Мені, як гостеві, що вперше брав участь у рядах словацьких футболістів, дуже залежало на тому, щоб показати якнайкращу гру. Крім того, не можна було підвести скромного, але амбітного керівника команди Сквару. Тож я користувався усіма вміннями, двоївся і троївся на полі, посилав м'ячі на ворота з будь-якої відстані, з кожної позиції. Маючи за собою досвід, не довелось витрачувати всієї енергії. Наш виграш був очевидний і високий 5:0.

З люб'язности і емоційних почуттів до роздягальні супроводив мене Сквара. Його обличчя сяяло, немов він хотів доказати всім, що він винайшов гравця. Уздовж нашої кількадесятиметрової дороги лунали невгаваючі оклики в українській мові: «Славно, Україна! Славно, слава!» Отже — не «рус», а українець!

Ще того самого дня нас перевели до кращих клюбових приміщень на стадіоні. Був це відокремлений малий будинок. Нам призначили дві кімнати, кухню разом з умивальнею і вітальнею. Кімнати умебльовані з видом на тенісові майданчики і ріку Ваг.

Після цієї показової гри і перемоги над клюбом «Рольни», жодних зауваг членів проводу «Жіліна» не можна було вловити. Все йшло просто і гладенько. Поспішно мене зареєстрували до Словацького Футбольного Союзу і видали членську довідку. Мене призначили завідуючим тенісових кортів з платнею, що вповні вистачала на місячний прожиток такої великої родини. Праця полягала в тому, щоб зі штабом робітників належно утримати тенісові майданчики, роздягальні з прилеглим до них будинком для кожночасного їх внутрішнього вжитку і чемпіонських ігор, які тут відбувалися часто. Трохи згодом запропонували мені працю тренера футбольної команди «Жіліна». Теперішній тренер, чех, старший віком, перейшов на пенсію і повернувся до Праги.

Хоч мій тренерський досвід не був аж такий багатющий, однак в тому напрямку мав деяку підготовку. Йшлося про розроблення навчального пляну. Я радо прийняв запропоновану мені оферту. До моєї платні завідуючого прийшла ще добра грошова тренерська винагорода.

Як знаємо, чехо-словацький футбол перед війною належав до кращого середньо-европейського рівня. До цієї країни футбол прийшов далеко скорше, чим до східньої Европи. Завдяки своїй обдарованості чехи і словаки зуміли виплекати своєрідний стиль гри, методу, тактику, які то прикмети цих малих народів зуміли впровадити їх у добру клясу сім'ї европейських народів. Вони в ті часи відзначались технічно кращими, ніж поляки і совєтські команди. Хоч виглядало, що совєтський масовий футбол повинен домінувати, однак, як виказалось, чехо-словаки технічно випередили совєтський твердий футбол.

Чергова футбольна зустріч за першість Словаччини відбулась в Поважській Бистриці. Суперником була відома команда, заснована при фабриці зброї. З уваги на те, що господарі на протязі

перебігу гри не зуміли мене як слід прикрити, я це використав і трикратно послав їм м'яч у сітку, чим причинився до виграної 5:3.

Тим часом через Жіліну перекочувались один за одним нові транспорти біженців. Українці масово покидали рідну землю. В тому часі Галичина, включно зі Львовом, опинилась уже в совєтських руках. Прибулими опікувалась місцева міська влада. Багато біженців лишали потяги, щоб лише знайти будь-яке приміщення приватно. Ми широко відкрили для них двері тенісових забудувань. Щоденно напливали до нас нові й нові біженці. Між іншим, у той час проживали в нас український чемпіон наколесного спорту, львів'янин Іван Бабій з дружиною, львів'янин-купець М. Балущак з сестрою, футболіст із Самбора «Дністра» Капко, купець з Комарна Мих. Вітер, Корнило Пришляк з дружиною і братом — купці зі Львова.

Як тренер я брав участь у засіданнях проводу клюбу; переді мною вони відкривали намічені пляни, ділилися інформаціями, радилися. Президентом клюбу був фабрикант Лядо Заводцкий. Його велике підприємство давало соткам робітників Жіліни працю.

За короткий час мого тренувального навчання я старався прищепити команді нові навички і способи в грі. Більш гнучка тактика могла б принести кращі результати. Ґоли часто здобували внаслідок промахів противника. Тому випадковість треба було елімінувати, а грі надати реґулярні закономірні правила. Виходячи з цієї точки зору, я вводив тактичні новини. У помочі-півзахисті створював другу лінію атаки, підсилюючи її одним з нападаючих. Так команда повністю володіла серединою поля; у нападі лишалося тільки чотири. Простір між атакуючими в тому випадку збільшувався, і це саме давало змогу помічникам атакувати оборонні позиції противника. Така тактична побудова призводила до замішання в рядах наших противників, бо вони не могли одночасно протиставитися двом атакуючим лініям і таким чином в той самий час не могли всіх пильнувати.

З огляду на те, що гравці «Жіліни» непогано володіли технікою, тому я більше часу присвятив атлетичним вправам, метою яких було не тільки вміти технічно обіграти противника, але й доброю фізичною кондицією «вичерпати» його. Звичайно, треба було підбудувати духові чинники, які давали б добру колективну гру і дружню співпрацю.

Головне, над чим мені довелось навіть зводити бої з гравцями, були критичні обговорення перед і після матчу, щоб після гри змагуни вільно проводили дружню самокритику успішного чи поразкою закінченого матчу.

Нову тактичну систему ми випробували в матчі з СК «Дубніца». Ми грали змістовну й гарну гру. При новій системі хвиля за хвилею наші атаки накочувалися на ворота «Дубніци» і тільки їхня розсудлива гра захисту врятувала їх від цілковитого розгрому. Наша наполегливість і витривалість принесла перемогу результатом 5:2.

Стопроцентової перемоги, як доказу наших тактичних заходів, ми добилися теж у себе дома в наступній зустрічі з АК «Тренчін». Гості зазнали абсолютної поразки 8:1. Ми переважали їх в усіх умілостях футбольного мистецтва. Наші атаки: чотири-три розвивалися на всьому полі, по всьому фронту. Ми виграли з такою легкістю, ніби це був поєдинок з командою на клясу нижчу. Засаджені мною дерева давали гарні плоди.

Місцева й братіславська спортові газети багато писали про технічні досягнення футболістів «Жіліни». Описуючи блискучі перемоги, вони віддавали теж данину і моїй особі, як майстрові українського футболу. Дбайливо підкреслювали мою національну приналежність і моє футбольне знання.

Нове диво нам доводилось переживати. Щоденно з десятої години ранку до дванадцятої полудня через Словаччину почали перелітати літаки, але цього разу вже не німецькі, їх не було видно, а альянтські ескадрилі бомбовозів і винищувачів — дві години і ніколи раніше, ніколи не пізніше. Летіли з південної Італії на північ на німецькі індустрійні центри. Близько години десятої вранці високо на синьому прозорому небі появлялися перші їх хвилі, 20-30, до п'ятидесяти в одному з'єднанні. Після декількох хвилин і відлету першої хвилі, надлітала друга, і так до години дванадцятої. Вони виблискували до сонця, мов срібні птахи. Їх характеристичний звук і шум моторів навівав переляк. Летіли упорядковані в бойові формації. Повітря наповнювалось монотонним гудінням, але який вид, яка краса! І яка полегша, що їхній бомбовий вантаж не призначений для нас: хайже летять!

Після двотижневого перепочинку жілінська команда футболістів вирушила в дорогу до Пряшева, зіграти матч з тамтешнім клюбом СК «Славія». Їхала автоколона, зложена з кількох автобусів. У першому — президент клюбу Заводцкий з членами управи, в інших гравці і симпатики. Супроводжувала нас чудова погода. Сонце своїм ясним, гарячим промінням щедро обдаровувало мирну недоторкану війною словацьку землю.

Їдемо з північного заходу на схід крутіжними дорогами, густо вкритими дрімучими лісами західних Бескидів. Пожолобленими повздовжними і поперечними долинами високих Татр. Стрічкою з шумом котив свої гірські води Ваг.

Щодалі на схід Бескиди нижчають. Минаємо місто і ріку Попрад і в'їжджаємо в межигірську подовгасту улоговину пряшівської землі.

Під вечір в'їжджаємо до розташованого в підніжжі Бескидів затишного міста Пряшева. Живіше забилось серце при зустрічі потонулого серед чудової природи споконвічного українського міста. Це найдалі на захід висунений шматок української лемківської закарпатської землі, знаної як «Срібної» (видобували тут давніше срібло), з осідком українсько-католицької епархії з богословською академією, учительською семінарією і рядом інституцій.

Ушкоджене фото СК «Жіліна» 1944 р. Четвертий зліва стоїть О. Скоцень.

Відомо, що в довоєнній Чехо-Словаччині футбол користувався високим рівнем, мав масу прихильників і зацікавлював майже всю молодь. Новопостала словацька держава продовжувала передвоєнний шлях розвитку футболу, створювала умови плекання цього масового спорту. Тому й не дивно, що в невеликому місті Пряшеві, на старенькім стадіоні нашій грі приглядалось близько п'яти тисяч (як опісля виявилось) гарячих глядачів.

Якою ж близькою до недавніх львівських матчів була сьогоднішня атмосфера тут, у Пряшеві. Насамперед, стадіон з дерев'яною трибуною зовсім подібний до того, там за стрийською рогачкою майдану львівської «Погоні», на якім бігали мої ноги, зовсім тотожні привіти-оклики команд «На страж!» (вартуй), подібна розентузіязмована, галаслива публіка, яка на протязі гри голосно виявляла свою пряшівську однобічність, гальмовану досвідченими справедливими суддями.

Словаччина межувала з двома футбольними потугами. З одного боку Австрія і її Відень, з другого — Мадярщина. Природно виглядало, коли б словацький футбол піддався таким чи іншим впливам сусідів, однак, їхня обдарованість виплекала щось посереднє між твердо-суворим мадярським і гарним для ока комбіна-

ційним віденським футболом. Вони грали швидкими плоскими подачами, правильно обирали ігрові догідні позиції. У них були риси здорового розсудку і холодної оцінки ситуації. Під технічним оглядом осягнули австрійський рівень, а тактично часто його перевищували. З успіхом, з деякими змінами, прийняли систему «WM». Їхнім недотягненням було те, що вони швидко резиґнували із затяжних боїв, нервово не витримували.

Гру ми почали по полудні. Спочатку перевага була за господарями. Вони з перших хвилин линули на наші ворота. З трудом доводилося нам оборонятися і ліквідувати настирливі атаки. Їхня гра відзначалась самовідданістю і нестримністю наступу; не диво, отже, що в першій півгрі вони мали територіяльну перевагу і затиснули нас добре. До мене приставили двох сторожів, які не дозволяли мені виходити на зручні позиції для удару по воротах. Перша половина закінчилась безрезультатно. Друга натомість мала зовсім інше обличчя. Пряшівці, захопившись наступальними діями, забули про захист, а при тім зіґнорували й мене. Такий тактичний прорахунок був мені добре відомий. Я його зразу використав 1:0. Ця несподіванка здезорганізувала господарів, матч почав проходити при нашій перевазі. Використавши момент, коли кілька їхніх захисників збилися в гущу, я швидко виборов м'яч, крутим проходом та гострим далеким ударом послав його у сітку вдруге. Відчайдушні зусилля пряшівців, щоб врятувати становище і зрівняти рахунок, були безуспішні. Результат 2:0 залишився незмінним. Після тієї перемоги СК «Жіліна» очолила турнірну таблицю.

Під час спільної вечері керівник команди «Славія» виголосив тост за успішність футболістів «Жіліни». Йому відповів наш президент Заводцкий. Члени проводу клюбу «Славії» розпитували мене про моє самопочуття і відносини в «Жіліні». Раді б бачити мене в Пряшеві, а вже з усією певністю вони вітали б мого брата Осипа, який тепер знаходиться недалеко в місцевості Михайлівці. Просили, щоб ужити всіх моїх впливів і допомогти завербувати брата в ряди футболістів «Славії». Їхні бажання підтримував присутній дрогобичанин (товариш Осипа), який про брата висловлювався похвально, називаючи його львівським прізвиськом «Мачуґа».

Прохали мене написати до брата і так заручитися моєю підтримкою. Очевидно, на таку «дрібничку» я зразу погодився.

Зближалася ніч, коли ми рушили в поворотну дорогу. Мої співдрузі-словаки почали співати. У містечку Попраді ми затрималися на легку перекуску. Тут, як грім з ясного неба, нас усіх заскочила вістка про комуністичне повстання на Словаччині. Деякі словацькі військові з'єднання, підтримувані скидуваними совєтськими партизанськими загонами особливого призначення, виступили проти теперішньої влади президента Тіссо і його Глінкової Ґвардії. Постало нове червоне словацьке правління, яке контролює північні і середні райони краю. Нас усіх, футболістів, пасажирів можуть мобілізувати в партизанські відділи. Настрій в автобусі погіршився.

Наш транспорт на битім шляху затримували вже словацькі вартові застави. Вояки, з пов'язаними червоними стрічками навколо рукавів, входили до середини воза і вітали всіх присутніх піднесенням руки з затиснутим п'ястуком. Вони не робили труднощів для нас у дальшій дорозі.

Але «біди не обженеш», як кажуть. Найближче містечко Ружомберок, через яке нам доведеться переїжджати, було зайняте словацькими червоними військовими з'єднаннями і совєтськими парашутистами. Нас затримали перед дерев'яним мостом біля потоку. Обабіч шосе стояли військові автомашини; біля однієї кулеметної тачанки валялися чотири розстріляні німецькі вояки. Оподаль мосту, біля ліхтарного стовпа, стояв стіл, а за ним сиділи совєтські комісари, зодягнені в чорні шкіряні куртки, озброєні автоматами. Біля них на поручнях і терасах сиділи словацькі червоні повстанці. У переговорах з нашим президентом картали нас за нашу нереволюційну легкодушність, настоювали на тому, щоб ми включилися в їхню групу й разом ішли «громити германця». Заводцкий вживав свого красномовного таланту, доказуючи, як необхідно є мати нас усіх у міських установах, мовляв, ті галузі праці є життєво конечними для революційного руху.

Тим часом я, передчуваючи можливе лихо, скористався нагодою. На всякий випадок я вислизнув і непомітно щез за частоколом в полях кукурудзи. Після перевірки автобуса «русами», я встрибнув назад до автобуса, на превелике здивування пасажирів. Автобус рвонув і ми поїхали. Проклювався ранок, як ми в'їхали в головну маґістралю Жіліни.

Червоні партизанські відділи зайняли теж на короткий час саме містечко Жіліна. Однак німці скоро зосередили тут великі підрозділи. Через кілька днів до Жіліни почали напливати військові відділи української дивізії «Галичина».

У ЗМІННИХ ОБСТАВИНАХ

Тривожні дні пережили всі наші біженці на Словаччині. Совєтські партизани захопили деякі місцевості, вимордували і розстріляли в околицях Оремовлязу багато тимчасово осілих тут українських прибулих біженців. Доходили подібні вістки і з інших місць: Банської Бистриці, з околиць Святого Мартіна і ін.

В Жіліні поволі обставини стабілізувались. Німецькі частини навели порядок. Повстанці відступили, а ті, що тратили надію, здавалися. Відновилась спортова діяльність у місті, хоч уже й не в тому обсязі, що колись. Неочікувано колишні футболісти СТ «Україна» у Львові, а тепер дивізійники — Остап Стецьків, Омелян Банах, з інших галицьких клюбів В. Лесюк, Д. Поритко, Замірський, Р. Клос, зорганізували тут футбольний матч дивізійників з німецьким вермахтом. Просили допомогти їм придбати спорядження, спортову уніформу і поле на розиграші. Я радо допоміг їм, включно з користуванням стадіоном. Футбольний ансамбль наших

вояків складався з колишніх гравців знаних галицьких клюбів; кістяк становили гравці зі Львова, Перемишля, Станиславова і інших. Не менш добірною була команда військ вермахту. Населення міста, без різниці національності, оглядали поєдинок і чи не останній на тій гостинній землі — словаки, чехи, українці, німці. Виграли українці 4:1.

Надійшли осінні дні. Футбольний сезон закінчився. СК «Жіліна» зайняла третє місце в табелі ігор ліґи. Перше місце посіла СК «Братіслава», друге військовий клюб ОАП СК «Братіслава». Мрії футболістів «Жіліни» здобути першість довелося відкласти на весну.

Транспортування виселенців продовжувалось. В Жіліні затримувались ще деякі рідні вояків із дивізії.

Словацька влада вживала всіх заходів, щоб позбутися небажаних турбот; транспорти чим скоріш відправляла маршрутом Жіліна — Братіслава — Відень, в Австрію. Я був перевантажений працею. Разом з колишнім футболістом львів'янином Йосипом Івашком ми приміщували біженців у стодолах, комірчинах, де лише знайшли відповідне місце на нічліг. З Пряшева прибув мій брат Осип з дружиною і маленькою донею Мотрею та своїм шваґром Мирославом Гнатейком. Я їх влаштував у себе і дав працю на льодовому майданчику. Надходила зима, треба було готувати льодовий майдан для ковзанярів і гокеїстів. Від Осипа я довідався, що вся наша рідня перебуває тепер в Альпійських горах в Австрії.

У грудні перед Різдвом почались морози. З-посеред українських поселенців відвідали мене два талановиті гокеїсти з СТ «Україна», Львів — Омелян Бучацький і Юрій Дицьо. На жаль, гокейна секція клюбу «Жіліна» не могла включити їх у свої списки; за спортовим положенням, лише два чужинці могли бути активними членами гокейного відділення, а їх гокейна ланка мала вже двох чехів, які у словацькій державі вважались чужинцями. Незважаючи на те, вони запропонували українцям зіграти матчі в товариських зустріччях. Омелян Бучацький і Юрій Дицьо, знані львів'яни, скористали з запрошення і взяли участь у зустрічі жілінських гокеїстів з братіславськими. Наші гравці грали з показним захопленням. Упродовж першого і другого періодів жілінці практично не залишали зони суперника. Бравурний воротар гостей виловлював усі удари, його ворота виявились мало не зачарованими. Аж у 45 хвилині відчинив їх Бучацький своїм відмінним пасом, а Ю. Дицьо у 52-ій подвоїв рахунок. Рахунок 2:0 на користь «Жіліни».

Урочисто і достойно святкували словаки Різдво Христове. Особливу увагу вони звертали на звеличання Нового Року. Для членів, прихильників і родин клюбу «Жіліна» провід улаштував у великій залі ресторану спортову зустріч Нового року. Ми з дружиною також взяли в ній участь. Усі гості прийшли одягнені в маскарадні вбрання, що мали зображувати історичні постаті, мітологічні особи, русалок, звірів тощо. Перед північчю йшла парадна вистава.

Учасники розвагового ансамблю розвеселювали гостей до сліз. О 12-ій годині ночі на сцену вибіг хлопчик літ п'яти, який заступав поваленого дідугана, тобто старий рік. Весело і безтурботно словаки зустрічали 1945-ий рік. Наливали повні келихи шампанського, пили, співали, цілуючись, висловлювали новорічні побажання. А потім грала оркестра і у вирі танців, музики, співів всі розважалися. Брали від життя, що можна.

Ніч добігала до кінця, і ми з дружиною покинули забаву. Неочікувано за нами до нашої квартири ввійшли члени проводу: керівник, президент, директор банку Дедик. Вони принесли з собою вино й коньяк. Уже світало. На обрії піднімалася перша рожева заграва. Побачивши в нас в кімнатах на долівках заспаних і набитих, мов копчені оселедці в коробках, біженців, вони знітилися. Елеґантні дами знизували плечима: «худаци» (бідолахи) — мимрили під носом, «пречосте утєкалі?» — питали. Хтось клацав зубами. Я налив чарки і, як господар дому, підняв тост за здоров'я усіх словаків, які дали нам свій теплий притулок.

Східній фронт навально котився на Захід. Незважаючи на хуртовину, що шаленіла вже близько наших воріт, ми провели ще Різдво Христове згідно з нашою традицією. Прикрасили ялинку, зготували Свят-вечерю. У святочні дні ходили на Богослуження, що їх у латинському костьолі відправляв капелян дивізії. Співав дивізійний хор. Присутні словаки милувалися чудовим співом хору й прямо не мали слів похвали для нашого українського обряду і такого величного релігійного поклоніння. Вони зізнавались відверто, що довго матимуть у пам'яті ті святочні українські дні.

Наближалися Йорданські свята. Ще в Різдвяних святкуваннях дивізійники почали колядувати, а далі щедрувати по домах українців. Вони ходили з щедрівкою, аж поки зовсім не смеркло. Не проминули й нашої хати. Ввійшли до середини зі співом-щедрівкою: «Добрий вечір тобі, пане господарю, Син Божий народився«. Очевидно, ми заставили столи «та все килимами», приймали серцем і душею дорогих гостей «чим хата багата».

Ми довго розмовляли, а пізно вночі разом щедрували. Так минала незабутня Йорданська ніч на Словаччині.

АВСТРІЯ

В місяці лютому 1945 року ми не мали вже іншого вибору, як залишити якнайскоріше гостинну країну наших братів-словаків і вирушати в дальшу дорогу на захід, до Австрії. Почалась кропітка робота по евакуації. Вантажили амуніцію і постачання. Потягом особливого призначення евакуювали родини дивізійників і нас забрали.

Наше рішення виїжджати викликало не лише здивування, а й помітне розгублення серед словаків. Вони ґарантують недоторканість моєї особи, з простодушною щирою наївністю запевняють нам безпеку. Лише одинокий голова товариства Заводцкий розумів становище, адже й перед ним стелився терновий далекий еміґраційний шлях. Він дякував нам за співпрацю і бажав нам щастя і добра.

Ми виїжджали з товарної станції, обгородженої для війська, з транспортом артилерійського устаткування дивізії «Галичина». Їхали в транспорті один тиждень таким маршрутом: Братіслава — Відень — Ґрац. Ми затрималися в невеличкім, неподалік юґославського кордону, місті Ляйбніц. Нам щастило. За весь час цієї утяжливої, небезпечної подорожі наш потяг обминув усі налети альянтських літаків. А рахуватись треба було з кожнохвилинною атакою і смертю, адже в цей час найтяжчих втрат звичайно зазнавав залізничний транспорт: зірвані мости, зруйновані рейки, обернені внівець і зрівняні з землею станції.

На станції в Ляйбніці-Товарний, де були зосереджені великовагові і довгосполучні потяги, появилися юґославські «тітовські» винищувачі. Налет штурмових літаків, скинули малі бомби, навертали кількакратно й сікли з бортової зброї по транспортах. Між однією і другою хвилею пасажири кидалися урозтіч, вибігали з потягів до придорожних ровів, критих траншей, ховалися. Кулі сікли й рекошетували по залізі, ваґонах, льокомотиві, рейках. Скільки біженців лишилося там навіки?!

У березні в тих околицях уже весна; вона раніше настає тут, на півдні. Сніг розтанув уже давно, льодові криги поплили рікою-

потоками. Тимчасове приміщення ми знайшли під трибуною на спортовому майдані. Кілька днів ділили долю-недолю з усіма прибулими скитальцями. Гостювали в нас, як це бувало давніше в Словаччині, українські вояки, розважались. Та це тільки тимчасово. Місто Ляйбніц і околиця знайшлися в прифронтовій смузі. Наказом дня було як можна скоріше вирватися в дорогу подалі в західньому напрямі. Налети на товарну станцію продовжувалися, спалахували щораз нові пожежі, горіло місто, околиці. Довгими колонами відступали мадярські війська. Цілу ніч над містом шугали прожектори, десь розривалися гарматні набої. Виїхати залізницею чи автом — неможливо. Необхідно роздивитися за будь-яким іншим засобом транспорту. Мадярський старшина згідний обміняти пару коней за цивільне убрання. За підводу і повнісінький упряж з мішком вівса ми віддали два комплекти чоловічого убрання.

На возі ми спорудили на циганський спосіб буду, обволікли великою плахтою, яку знайшли на стадіоні, настелили покрівлю. Юньо, як погонич, торкнув під ребра коників, напнув віжки і гайда в незнану путь. Дорогою на Юденбурґ, гірськими ущелинами Пак. На постій затрималися в містечку Радштат. Забрало трохи часу, щоб підкувати коней і придбати пашу.

Минувши місцевість Ваґрайн, ми звернули на польову дорогу; битими шляхами (шосе) не можна було більш їхати. Вони були в буквальному розумінні слова завалені військом і всяким мілітарним устаткуванням. Рухатись ні вперед, ні назад не можна. На одному узгір'ї в селянина («бауера») ми найнялись на роботу. За приміщення й харчі обіцяли йому поміч у господарстві. Таким чином ми запряглись у роботу на сільськогосподарській ниві. Тривали ці найми кілька тижнів. За це діставали свіже молоко, яйця, молочні продукти, що їх нам так бракувало. Господар і господиня цінили нашу відданість. У їх очах ми читали зацікавленість, доброзичливість і вдячність. Ці їхні визнання були найвищою нагородою за наш труд.

Минали дні. На початку травня 1945 року Німеччина беззастережно капітулювала. Її окупували чотири альянтські потуги: США, Великобританія, Франція і СССР. Нашу зону в Австрії мали зайняти війська Сполучених Штатів Америки, але це не було таке певне. Тож одного дня ми знову запрягли наших коників до воза і подались в дальшу дорогу в напрямі Зальцбурґу. На короткій стоянці в містечку Маркт Понґау виручив нас із біди товариш із Сянока, Мирослав Гентіш. Тут, у місцевому саду, в якому знаходилась лікарня, стояв один незайнятий будиночок. Було місце для коней і воза та кімната для житла. Нічого кращого не можна було сподіватися.

Наше приміщення не було аж надзвичайне, але щоб сказати правду, ми були вдоволені, що врешті маємо «дах над головою». Зате інша важливіша пробелма стала на порядок денний: нестача харчів. Дотепер австрійська влада видавала кожному утікачеві продовольчі картки, так звані «лебенсміттелькартен». Це наші голодні

пайки, але вижити з них не можна було. Однотижневий пайок вистачав на два-три дні. На дорогах, вулицях, завулках вешталися обшарпані й голодні. Частенько на польових доріжках, стежках, шляхах, а то й дома нас переймали оті голодні і прямо просили їсти. Здебільшого чехи признавалися відверто: «Терпім глад». Треба було ділитись останньою скибкою хліба.

Можна зрозуміти, яка радість нас охопила, коли ми довідались, що нашу зону перебирають під своє управління американці. Американців ми звикли були утотожнювати з добрим дядьком Семом. Дядя Сем, подібно як християнський св. Миколай, мав принести подарунки. Багато наших сподівань збулись. Заснована організація УНРРА подбала про безкоштовне харчування скитальців по таборах, так званих «ДіПі» — Дісплейсед Персонс (переміщені особи). Уперше по довгих роках голодного харчування появилося консервоване м'ясо, городина, кава, шоколяда, цигарки, овочеві соки. Харчі здебільшого в бляшаних баньках-консервах діставали також і ті, що не жили в таборах, а приватно.

Клопітливий був час, але спокійний.

Наше приміщення в саду було тимчасове. Ця халупка, яка скорше скидалася на більшу буду, нас не влаштовувала. Довелось шукати нове житло. Набравши вранці запасних консервів, цигарок, кави тощо, ми вибралися в околичні місця на розшук. Гарну хатку, яка цілий день освітлювалася сонцем, з повним обладнанням, знайшли в альпійських горах, біля містечка Шварцах. «Бауерові»-власникові ми дали для користування наші коні, а взаміну діставали молоко, сир, городину, садовину.

Ранками проходили тут бурі з громовицями. Дні були чисті. Одного разу в суботу, близько полудня, ми зійшли в долину оглядати цікаві місця міста. При одній розташованій американській військовій частині ми зупинилися. Ми не могли вийти з дива: два в білих фартухах кухарі, які обслуговували вояків, були наші левандівчани — Михайло Пасіка, актор, любитель сцени, що за моїх дитячих років грав ролю Гриця в «Ой, не ходи, Грицю», тоді, коли прикидувався мертвим на сцені, а я лоскотав його ніздрі соломкою, щоб перевірити чи він дійсно вмер. Другим був Омелян Каратницький, левандівський футболіст команди УСК «Буревій».

Довелося відсвяткувати ту подію вечором у нашій хаті в горах. Гості не приїхали з порожніми руками, а привезли повні відра харчів і ще в додатку французького і американського коньяку. Михайло, як актор, охоче деклямував, пригадував, що його скрізь цінили за гру і за спів. Після концертової частини, випорожнивши чарки, ми, всі учасники, переключилися на спів і жарти. Наші пісні луною відбивались по скалистих Альпах, і аж світанкові години остудили наш запал.

У недалекому (всього 70-80 км) місті Зальцбурґ, зорганізувався український табір. Спортсмени і керівники українського табору запрошували мене й брата Осипа переселитись до них, до

таборових приміщень. Вони частенько відряджували своїх післанців з ціллю перевезти нас з родинами до Зальцбурґу: кімнати, мовляв, готові, харчування забезпечене. Останньо з цією місією відвідав нас давній мій шкільний колеґа і знаний на терені Львова спортовий діяч, Богдан Прудиус. У Зальцбурзі засновано УСК (Український Спортовий Клюб). Його головою вибрано колишнього директора в українській галицькій кооперації М. Капусту, секретарем Р. Лапичака. Як футболісти беруть участь Ковальський, Фаринич, Ю. Кусий, В. Терлецький («Довбуш» — Коломия), Р. Ленчицький («Дністер» — Самбір), І. Павлічка «Україна» — Львів. Провід товариства намагається всіма силами включити в УСК футболістів-львів'ян братів О. і О. Скоценів. Богдан в рожевих барвах малював нам табірне життя. Він умовляв нас три дні. На третій день терпець йому увірвався і він прямо наказав: «Вибирайтеся геть звідси, підвода чекає на вас!».

В кінці кількаденних умовлювань і переконувань, ми обіцяли на важливіші матчі приїжджати до Зальцбурґу.

Спокійне життя в горах серед «бауерів» пливло своїм звичним руслом. Левандівчани Михайло і Омелян часто доставляли нам харчі. Лишнім ми ділилися з господарями. Сприяла нам напрочуд гарна погода. Загорілі від сонця, відживлені, відпочиті ми відрадно споглядали в майбутнє.

Після першого невдалого починання зальбурзький провід футбольної команди вислав до нас другого післанця, нашого друга ще з Левандівки з пластового гуртка, Мирослава Стахова. Він, обережний в переконуваннях, прямо запросив нас через два тижні взяти участь у змаганнях з югославами, з командою «Білі орли» — це один з кращих клюбів. «Наша публіка хоче вас бачити, тримайтеся своєї обіцянки, приїжджайте!»

Вибиратися до таборів ми ніскільки не мали на думці, а змушувати нас ледве чи мало б якийсь успіх. Тимчасом якось раптом трапилася подія, яка змінила нашу настанову. Одного дня по полудні, коли ми, використовуючи соняшну погоду, запалювалися на сонці, заїхав під нашу хату американський джіп. З нього вискочили два військові мурини, з автоматами, один старшина в темно-зеленім мундирі з автоматом і два місцеві австрійські поліцаї. Вони випровадили жінок і нас з хати і поставили нас рядом під хату. Виявилось, що місцеву молочарню «Сонерай», в якій виробляли масло, минулої ночі обікрали, як казали, «авслендерс» (чужоземці). Вони, мовляв, мають докази, що це зробили ми. Справа була в тому, що з постанням австрійської держави, австрійський уряд ставив собі головною метою якнайскорше позбутися з країни всіх чужинців. Тих нещасних, силою переміщених людей, вони вважали непотрібним, зайвим балястом, який ще більше мав обтяжувати вже і так безвихідну економіку країни. Пущено отже в рух усі пропаґандивні засоби. Одним з них була безперебірна нагінка на біженців, як на елемент гіршої якости, елемент грабіжницький, непродуктивний. Однаковою, отже,

розв'язкою для держави мало б бути негайне виселення всіх «чужих зайдів». Якщо так, то ось ми сьогодні мали стати їх жертвами. Щастя, що один з нас, Мирослав Гнатейко, говорив дещо по-англійському. То був брат Стефанії, дружини Осипа. Допомогла теж дивна театральна сцена. Під час наших виправдувальних пояснень із-за плоту вискочила переполохана курка і, перелякавшись небачених досі гостей, зчинила несамовитий галас. Піднявся великий рейвах її дітей — курчата кричали, а їх матінка-квочка несамовито била крилами і кудкудакала. Що сталося в тій хвилині? Американець-мурин схопив ножа, перестрибнув тин і погнався за куркою навздогін. Американський офіцер щиро, на все горло, розсміявся. Він наказав усім розійтись. Усе пішло гладко.

ПЕРЕЇЗД ДО ТАБОРУ ЗАЛЬЦБУРҐ

Ті і їм подібні обставини вплинули дуже від'ємно на наші настрої і вкінці створювали перебування в чудових альпійських горах нестерпним. Зароджувалась думка про переїзд на постійне до табору в Зальцбурзі. Крім того, УСК футбольна команда плянувала розіграші з першоклясними австрійськими футбольними клюбами. Команду належало підготовити, надати їй спортового розмаху. Щоб це осягнути, я мусив бути з футболістами. Пам'ятного ранку ми залишили райський затишок в горах Шварцаху, продали нашу циганську підводу, коні і переїхали до табору у Зальцбурзі.

Табір українських утікачів був розташований в околиці місцевости Лєксенфельду. Туди проходила залізниця і одна з головних маґістралей, яка сполучала Зальцбурґ з іншими більшими містами Австрії. Біля таборових бараків — великий будинок-манастир містив бюро таборової управи, великі залі для принагідних святкувань, бібліотеку, дві каплиці. Розвивалося культурне життя. Щотижня відбувалися доповіді, самодіяльні співаки й музиканти виконували твори наших клясиків. У плянах створення і розвиток шкіл, лікарень і комплексів побутових послуг. По другій стороні залізниці плянували збудувати футбольне поле. Сам табір складався з десяти довгих дерев'яних, обшарпаних бараків. Вигнанці з розлогих земель України знайшли тут своє приміщення. Проживало в них близько двох тисяч мешканців. Було засновано дві парафії: українську католицьку й православну, дошкілля, початкову рідну школу, гімназію, хор, театральні гуртки, появився журнал літератури і мистецтва під редакцією Петра Кузьмича Волиняка «Нові Дні», в якому поміщували також і репортажі з футбольних матчів.

В іншій ділянці міста був заснований ще один табір для виселенців, одначе за національною ознакою він був мішаний.

Головою табору в той час був молодий, бувалий повстанець з Волині, О. Патій, заступником — буковинець, громадський діяч і любитель спорту, особливо футболу, — Ф. Лукіянович. До правління входили — Петро Волиняк і парохи двох віровизнань:

українського католицького — о. Е. Ґіль та православного — о. Д. Фотій.

Ставлення таборової публіки до спорту аж ніяк не можна було назвати уважним. Воно було ні тепле, ні холодне. В основному таборовики футбольними іграми не цікавились. Вони доцінювали значення спорту в міжнародних зв'язках, але про якийсь раціональний вплив його на життя тутешньої громади, його користі, про це не дискутували й не брали до уваги. Покладатися отже можна було лише на меншість мешканців, на шанувальників цієї гри. Ця меншість розвинула відповідну спортову пропаґанду і цим зуміла поволі покласти основи під зміну настроїв і поглядів. Склад команди УСК Лєксенфельд — це футболісти з усіх закутків України, або іншими словами «Соборна Україна»: воротарі Р. Фаринич, Б. Паладій і півзахисник С. Лютак (буковинці), другий півзахисник, важкоатлет греко-римської боротьби Ю. Кусий (полтавець), Ковальський, В. Терлецький, А. Лапичак, В. Костюк, І. Павлічка, О. Заплатинський, Р. Ленчицький, брати Скоцені, Р. Паньчишин, Р. Бадан (галичани).

У спортовому світі Европи юґославський футбол за передвоєнні роки був винесений на високий щабель. Юґославів вважали передовими суперниками. Звичайно, таборові команди, складені з біженців, без належних тренувань і фізичних вправ, не можна було до них прирівнювати, все ж таки шанси обох колективів були однакові. Наші болільники підготували «підґрунтя» серед таборової публіки, пропаґували футбольну зустріч, як боротьбу за національне «Я».

В неділю, зараз же по ранніх Богослуженнях, після полуденку, багато з-посеред таборовиків вийшли на футбольний майдан оглядати поєдинок Україна — Юґославія.

Наша команда, вибігаючи на грище, вирівняла ряд, привітала всіх окликом «Гаразд!», а після гри вигуком тричі «Слава!» Звичайно це було в міжтаборових іграх. Тоді, коли доводилося грати справжні змагання з високопоставленими австрійськими клюбами, то привітання були перед матчем з промовами і обов'язково з квітами. Перед грою я пояснював методи і стиль нашої гри по відношенню до юґославів.

Українці грали з великим пожертвуванням і амбіцією. Юґославів приголомшив наш несподіваний наскок: ґоли почали влітати в їх ворота зараз же у початкових хвилинах. За найменшої можливости ми били по воротах і це принесло великий успіх, повний розгром наших гостей з рахунком 16:2. Футболісти юґославської команди «Білі орли» не спромоглися розвинути будь-яких поважніших акцій. Практично гра велась на їхньому полі або, як це популярно кажуть, ми «грали в одні ворота». Мимо катастрофальної поразки, вони поводились правильно, навіть ввічливо; після гри їх капітан потискав нам усім руку.

Після цієї перемоги ми, футболісти, здобули собі велику симпатію, прихильність і підтримку таборової громадськости.

Число наших ентузіястів і прихильників помітно зростало. Дальші влаштовувані матчі з чужонаціональними таборовими командами — російськими, польськими, чеськими — приносили нам перемогу за перемогою. Інші національні таборові клюби не розпоряджали таким серйозним підходом і силами, як ми. Вони, як то кажуть, на тренування зібрались, поганяли м'яча і розійшлись.

Маючи на увазі спортово-пропаґандивні зустрічі з серйозними чужими командами, провід футбольної організації УСК змінив назву клюбу на традиційну — Спортове Товариство «Україна». Ця назва повинна була краще віддзеркалювати самобутність клюбу і краще нас між чужинцями утотожнювати. Почались футбольні поїздки по місцях, де були менші чи більші скупчення українських вигнанців.

Час до часу розкинені по містечках округи Зальцбурґ українці запрошували нас на гри з місцевими австрійськими клюбами, які, до речі, ми теж високо виґравали, бо вони теж не репрезентували високої кляси. Високу клясу (і то дуже добру) австрійського футболу втримували міста Відень, Ґрац, Зальцбурґ, Лінц, Інсбрук, які творили першу ліґу.

З ними ми теж розіґравали матчі, але рідше, бо вони ж розіґрували свої календарні іґри. Віце-чемпіон Зальцбурґу «Зальцбурґер Спорт Клюб» програв з нами 4:1. Чемпіон німецької ліґи «Австрія» програли з нами 3:1, «Бірмос» 5:1, військова залога в Ляндеку 5:1.

Нас гарно вітали, але конкурентів, гідних уваги у тих малих містечках ми не знаходили. Не буде ніяким перебільшенням підтвердити, що кляса нашої гри рівнялась грі першоклясних австрійських команд. Тож провід клюбу вніс клопотання до Австрійської Футбольної Асоціяції з метою реєстрації і права брати участь у державних розіграшах. У той час відновлення австрійської державної незалежности нова влада повела політику іґнорування іноземних (читай: «Авслєндерс») організацій і їх діяльности. Повною парою ішли цькування і намагання виселення еміґрантів. Спортові, а також щоденні газети не поміщували у своїх виданнях новин з нашого спортового життя. Ці факти нас турбували, викликали побоювання, що, посівши, як найкраща команда, перше місце округи, ми будемо остаточно змушені себе ліквідувати. Знали про нас у Відні — колисці середньоевропейського футболу, знали про нас в Ґрацу. До Відня, до знаних клюбів «Австрія» і «Адміра» кількакратно ми посилали пропозиції зіграти товариські матчі. Кожного разу приходила неґативна відповідь, або прямо іґнорували мовчанкою. Тактовно, але відчутно відкидали наші пропозиції. Немає сумніву, що на їхньому неґативному рішенні важила присутність совєтів у Відні.

В однім повідомленні до нас місцевий клюб «Австрія» вдруге дав згоду на футбольну зустріч з нами. Очевидно, ми підготувалися, в означений час вийшли на футбольне поле, але грати не було з ким — Австрійський клюб збойкотував зустріч.

«Україна — Зальцбурґ, 1945 р. Зліва: І. Павлічка, Б. Паладій, Осип Скоцень, А. Лапичак, В. Терлецький, Р. Ленчицький, В. Ліперт, О. Скоцень, Р. Бадан, С. Лютак, В. Костюк.

УЧАСТЬ У СПОРТОВОМУ ФЕСТИВАЛІ ҐРАЦУ

Все таки трапилась подія, яка мала особливе значення для нашої футбольної команди. У місті Зальцбурґу, в міському театрі для австрійської публіки давав концерт український хор з Форальберґу, під мистецьким керівництвом Я. Струка. Після концертної частини відбулася спільна вечеря, у якій брали участь і ми, футболісти. Учасниками того шумного бенкету були теж австрійські футболісти з Ґрацу. За кілька днів пошта принесла нам приємну вістку: ҐАК «Ґрацер Атлетік Клюб» в Ґрацу запрошує футбольне товариство «Україна» на свій спортовий фестиваль, який заплановано на два дні — суботу й неділю. Свято з нагоди срібного ювілею їхньої спортової організації. Для нас це було щось велике. У телеграмі вони ввічливо вибачалися за спізнення запросин. Причина: у святкуваннях мав брати участь віденський клюб «Адміра», але через важливі причини віденці не приїдуть. Австрійці з Ґрацу тому просять нас своєю присутністю причинитися до звеличання ювілею. Ми прийняли запрошення негайно. Запанувала радість. Це ж неабияке наше вирізнення: на місце славної «Адміри» братиме участь СТ «Україна», Зальцбурґ. Їдемо! Веземо з собою чималий запас харчів, бо знаємо, що бідолахи штаєрмарці не зможуть нас прохарчувати. Наші дружини наварили вареників,

голубців, напекли всіляких ласощів, щоб «хлопці» добре били по м'ячеві і ще гравців могли почастувати.

Саме місто Ґрац було дощенту зруйноване альянтськими літаками. На станції нас вітали представники спортових установ. Як приміщення нам приготовили сальон-ваґон. Для дводенного прожитку видали нам «лєбенсміттелькартен» (харчові квитки). У ваґоні була наладнана кухня, ми нею користувалися, приготовляли смачну вечерю.

Склад нашої команди був такий: В. Паладій, Я. Фаринич — воротарі, Р. Ленчицький, Осип Скоцень, Ю. Кусий, А. Лапичак, В. Костюк, І. Павлічка, Олександер Скоцень, С. Лютак, Р. Бадан, В. Ліперт. Публіка заповнила трибуну, сидіння були зайняті. Серед глядачів була група місцевої української колонії: студенти, пришельці, а далі колишні в'язні з таборів «аковців» (Армія Крайова), які тим часом переселилися до Ґрацу, юґославці, чехи, словаки. Від імени місцевої української громади Б. Левицький вручив нам букет квітів, від імени міського і спортового управлінь — капітан ҐАК. Вручали вони нам також квіти і гарний, у позолоченій рамі, образ: художнє зображення футболіста — свідоцтво сьогоднішнього ювілею. Команда австрійців вітала нас окликами «Гайль!». Ми тричі відповідали «Гаразд!». Зрозуміло, що зустріч з суперником високої европейської кляси викликала спочатку серед наших гравців хвилювання. Зокрема нервовій психозі непотрібно піддалися наші обидва воротарі, що й було основною причиною пропущення м'ячів, яких легко можна було перехопити. Досвідчені у затяжних футбольних боях господарі скоро відкрили нашу Ахіллеву п'яту і використовували ситуації повністю. Я особисто відчув, що на мені тяжів обов'язок відповідати за гру. На мене поклали всі надії, домагались чуда. Так як у кожному футбольному суперництві, так і тоді я виконував дві ролі: першого напасника-рушія усіх активностей і встановлював правильне співвідношення сил. У своїй футбольній кар'єрі мені довелося стояти в світі віч-на-віч в баталіях з командами високих і найвищих кляс світового футболу, але цю зустріч я записую до літопису українського футболу, як одну з найяскравіших, найбільш серйозних випробувань. Заохочені нашими прихильниками, уже з перших хвилин ми хлинули на ворота ҐАК і притиснули їх до карного поля. Досить швидко наступ наших напасників Бадан — Павлічка — Скоцень завершився двома точними ударами — моїм і Павлічки. Провадимо 2:0. Заносилось на повну поразку господарів. Та не так уже й легко з досвідченою одинадцяткою. Скоро старі ветерани, австрійці, очуняли, гостро заатакували наші ворота і вкінці спрямували м'яч у нашу сітку. Воротар своїм кидком міг зловити м'яч, який пролетів над його головою, але нерви. За кілька хвилин сцена повторилася. Цього разу він не притримує зловленого м'яча, відбиває рукою, а напасник використовує момент і зрівнює рахунок. Помилки нашого воротаря очевидні. Треба діяти і то швидко. Проводимо небезпечну вилазку до воріт суперника і з удару Павлічки м'яч тріпочеться у сітці.

Добре! Є надія! Коли б лише втримати результат до половини, а там змінимо нервового воротаря. Австрійці творять дива у нападі, навіть не піклуючись своєю обороною. А їх правий центральний нападаючий підкорював глядачів своєю майстерністю. І замішання біля наших воріт; воротар втретє необдумано пропустив ґола, — відбив удар напасника п'ястуком і м'яч попав просто під ноги цього віртуоза. Перша половина закінчилась нічийним результатом 3:3.

За час відпочинку міняємо воротаря на більш надійного. Мій інструктаж до ситуації мав на меті посилити офензиву і не спочити на лаврах, аж доки перемога не буде запевнена. Забрав слово також правий півзахисник, чемпіон-важкоатлет, полтавець Юрко Кусий: «Хлопці,— підбадьорював він,— не підведіть. Або станемо переможцями, або не повертатись нам назад до табору». Те, що він говорив і емоційно переживав, бо хвилювався за всіх.

Цікаво й драматично розвивалася гра в другій частині. Ми захопили знову ініціятиву, яка віддзеркалювалась аж чотирма кутовими ударами. Після однієї кутової подачі я головою спрямував м'яч у сітку, підвищивши рахунок до 4:3. У полі ми проводили ряд швидких комбінацій і логічним завершенням їх був мій прорив, у якому я обіграв двох захисників і провів у ворота п'ятий ґол. Рахунок 5:3. Здавалось, що в таких випадках стратеґічні мотиви диктували перехід на оборонну гру: переставити півзахисників і деяких нападаючих в дефензивні формації, залишити в нападі лише одного або двох гравців, «мурувати» ворота, з одчайдушністю боронитися і грати «на час». Така тактика противилась одначе моїм настановам; просто не було в моїй вдачі оборонно провадити боротьбу. Бо що це значить? Можна виграти, вибиваючи м'яча поза футбольне поле, вештатись по полі довгенько й частенько розшукуючи м'яча поза ворітьми. «Грати на час». Ні, атака до самого кінця гри, вдиратися в оборонні лінії може дати закономірний результат остаточної перемоги. Таку саме гру демонстрували австрійці. Навіть при стані 5:3 на нашу користь їх швидкі атаки безперервно лились на наші ворота. Вирівняли гру і відквиталися, провели в наші ворота ще два ґоли. Стан 5:5. Гра добігала до кінця. Ми прямо двоїлися, а духу щодалі не ставало. Івась Павлічка, футболіст ще з СТ «Україна», Львів; ми розуміли один одного, як два брати-близнюки. Вдвійку ми тепер задавали тон, організуючи атаку за атакою. Саме коли я обіграв двох-трьох, то зараз же появлялась ціла група опікунів, годі було прорватись. Різними трюками я сам стягаю на себе більше сторожів, а тим часом Івась лишається вільним, тож понад голови передаю йому м'яч, він перехоплює й блискучим ударом спрямовує у ворота суперника ґол в кут, під перекладину; переможний ґол 6:5. Та чи справді переможний? Ще певний час перевага залишалась за нами, але кілька останніх хвилин до кінця належали гостям. Дослівно в останній хвилині розігралася перед нашими ворітьми ще одна, подивугідна і надзвичайної краси, сцена. М'яч летів горою уздовж

воріт. Наш воротар повинен був вибігти і стрибком перехопити його, а в крайньому випадку відбити сильно і далеко на поле. Заки він рішився, то його шанси пропали. Австрійський майстер атаки, чудо команди, прекрасним ударом головою спрямував м'яч у другий кут воріт. Рахунок зрівняний 6:6. Хоч це і був уже кінець цієї важкої і унікальної своїм результатом зустрічі, то тим останнім ґолем ми були прямо спаралізовані.

Матч закінчився рахунком нічиїм. Шкода, велика шкода, що ми не виграли. Все таки ми були раді. Це вперше в історії українського футболу ми мали нагоду поміряти свої сили з т. зв. австрійським «вундертімом». Фахівці відзначили гру австрійців, які діяли за своєю австрійською системою, з якою ми ще не вповні були ознайомлені.

Для нас це була перевірка сил, і вона свідчила в нашу користь. І якщо б надавати якесь вирішальне значення одному матчу, то треба признати, що хоч ми бездержавний народ, хоч не користувались найбільш модерним спортовим устаткуванням, майданами, субсидіями держави, проте сміло дивилися в очі противникові.

Вечором тамтешні українці влаштували нам вечерю. Ополаль нещодавно відновили ресторан. Зійшлися на прийняття наші студенти і еміґранти інших національностей та футболісти-австрійці. Вони висловлювали нам признання, похвали, а в доказ щироcти на стіл поставили пляшки з вином. Футболісти Ґрацу — наші конкуренти, склали на руки ланкового Богдана Прудиуса ґратуляції, бажали нам дальших успіхів. Понеслись австрійські й українські пісні, розділивши натягнуту з матчу атмосферу. Футбол єднав нас усіх.

Другого дня була неділя. Наш настрій покращав. Піднесені на дусі, ми готові ставити чола новим австрійським орлам, команді «Зідбан» — команді південно-західньої залізниці з Ґрацу. Сьогодні надолужимо вчорашнє. Реноме футболістів з Ґрацу було загально визнане. Вони були добре треновані, атлетичної будови, спортово вироблені, технічно на високому рівні. Їхня віденська школа гри виявилася в коротких акуратних пасах і в мережеві складних комбінацій на полі. Цією майстерністю вони вповні опановували всі доступні місця і порівняно легко проривалися до воріт. Виступ української команди в Ґрацу був одним великим невідомим, але, судячи по вчорашній грі, публіка розцінювала сьогоднішній матч, як обіцюючий багато емоцій. Принаймні одна третина глядачів не могла увійти на стадіон. Ті, яким дісталися квитки, були щасливі. Не було занедбано і церемоніялів відкриття.

Ми виступили в незміненому складі. Змінили лише тактику: координаторами гри стали нападаючі Павлічка і Бадан; я зайняв звичайну позицію центрального нападаючого з висуненням вперед. Ці заходи мали ввести, між іншим, в оману наших суперників, бож вони з певністю придивлялись вчорашньому поєдинкові і безумовно вивчали вартість кожного нашого гравця. Наші перед-

бачення були правильними. Напад (Павлічка — Бадан) провадив гру, а я, висунений допереду, практично не втручався в події, зате відігравав вирішальну ролю. Прагнення до перемоги і гостра атака принесли нам у першій півгрі не лише територіяльну перевагу, а й увінчалися успіхом. Сипались наші далекі 20-30-метрові удари по воротах залізничників, проходили часті прориви нашої трійки, а наші захисники — Скоцень-Ленчицький і півзахисники Лютак-Кусий, розбивали їхні т. зв. віденські мережива подачі. Однак в цій грі неперевершеним був колишній юньйор перемиського «Сяну», остоя нашої дефензиви, центральний півзахисник Адріян Лапичак. Своєю обдарованістю, інтеліґентним, шляхетним стилем гри у зародку нівечив усі почини наших противників.

Ми накидали темп і спосіб гри. Одною акуратною «бомбою» я відкрив рахунок, а Павлічка другою запечатав результат першої півгри. 2:0 в нашу користь.

Друга півгра мала зовсім інший вигляд, наче б хтось повернув стрілку годинника на 180 ступнів. Рутиновані австрійські гравці змінили тактику: замість коротких пасінґів, замість плести комбінації на полі і так здобувати терен, вони перейшли на англійську систему: довгі передачі, швидкі удари, щільне пильнування партнерів. Видавалось, що вони не перейнялися програшем у першій половині; вони повинні виграти у другій. І дійсно! Прийшла вперта боротьба за кожний м'яч, за кожне квадратне місце на полі. Гра вирівнялась. Постало ризико випадковости для обох сторін. Ми хотіли підвищити, а вони — зрівняти рахунок.

У такій ситуації вони провели в наші ворота один м'яч. Поволі і ми налагодили узгоджені дії, напрямки передач контролювались знову. Була можливість підвищити рахунок. Однак усі наші намагання залишилися безрезультатними. Коли пролунав кінцевий свисток арбітра — стан 2:1 в нашу користь так і залишився.

НОВІ ДНІ

Неділя, 28 жовтня 1945

СПОРТ

Про два виступи У. С. К. „УКРАЇНА“ в Ґрацу 20 і 21 ц. м. ґрацька газета „Neue Steirische Zeitung“ у 127 ч. з 23 ц. м. п. н. „Українські гості подобалися“ пише:

УСК „УКРАЇНА“ - „SÜDBAHN“ 2:1 (1:0)

„Südbahn“ виступила як фаворит, була дещо більше в ударі, але мусіла все ж радіти, що зійшла з грища тільки мало переможеною, бо деякі бомбові стріли знаменитого внутрішнього трія противника пролітали всього на центиметер побіч або понад воротами. Українська дружина лишила найкраще враження. Одинадцятка боролася невтомно; вона мала в оборонцях певних удару нищівників, в прикритті пильних помічників, у внутрішній трійці завзятих нападовців. Правий лучник був „головою“ квінтету, лівий лучник

приємно звернув на себе увагу своїми бомбовими стрілами".

УСК „УКРАЇНА" — GAK 6:6 (3:6)

"Українська дружина, всі грачі вибагливі футбольні постаті, провадила скоро 1:0. Симпатична дружина гостей мала до диспозиції знаменитий нападовий квінтет, що був технічно добре зіграний і також при кінці діяв загрозливо. Особливо ведучий напад, та його правий бічник, показали першокласну працю. Невтомна поміч стояла в прикритті, оборона була певна в ударі, все ж таки можна було її задіти так же, як і двох воротарів, що робили промахи".

Так скінчився незабутній дводенний турнір у Ґрацу. У зустрічах з передовими европейськими футбольними командами у них вдома, на їхньому полі, ми здобули аж три точки на чотири можливих. Це неабиякий успіх.

Сьогодні, після багатьох років, порозкидувані долею по всьому світі учасники, не без хвилювання згадують цей важкий дводенний іспит у европейському осередку, місті Ґрац. Одного з них не стало між живими — незабутнього джентельмена футболу, доброго друга, шляхетного спортсмена, Адріяна Лапичака. В розпалі спортової праці 29 липня 1979 року в Ньюарку, США, він відійшов на вічну спортову варту. Слава Його пам'яті!

ТАБОРОВІ БУДНІ

Надійшла осінь 1945 року. Йшли безнастанні дощі. З приміщень годі було й голову показати. Між житловими бараками постали калюжі, поля довкола розгрузли. Наша команда мала ще кілька нагод зіграти футбольні матчі з іншими таборовими клюбами.

В часі наших намірів і сподівань на нас раптово впав приголомшуючий удар — Австрійський спортовий союз заборонив своїм клюбам, які були членами ФІФА (Міжнародна Федерація Футболу), змагатися з чужинецькими клюбами. Наші зусилля вписатися до Австрійського Футбольного Союзу натрапляли на неподолані трудноші. Остаточно наші клопотання, як «несумісні з законом», відхилили. Здавалося, що українському самостійному футбольному рухові покладено кінець, адже австрійський мотузок щораз то більше зв'язував руки переміщених осіб, старались за всяку ціну чимскоріш виселити їх зі своєї території. Серед спортсменів проводились дискусії, як поправити становище. Виникали навіть думки, щоб приєднатись до одного з австрійських клюбів на правах автономії; підтверджували свої пропозиції тим, що діяти треба негайно. Переважила думка більшости, що треба вичекати, можливо обставини зміняться. Однак відношення Австрійського Футбольного Союзу до чужих клюбів не змінилося.

У цей час таборових диспутів про майбутність українського футболу на чужині прийшла до нас сумна вістка, що молодший син моєї сестри Антоніни, Ігор, помер в одній місцевості поблизу міста Лінцу. Нашвидку з братом Осипом ми поїхали туди. Звичайно спокійні й розважливі обличчя сестри і її чоловіка, Антона, тепер видавали неспокій. Син Ігор міг жити, якби була своєчасна і відповідна опіка лікарів та лікарні. Але ж кого це цікавило? Ще одним «Авсляндером» буде менше. От і добре. Тодішня логіка! Після похорону ми умовляли сестру і її чоловіка переїхати до зальцбурзького табору. Вони вагалися, але ми насилу повантажили їх і їхнє добро на потяг і привезли їх до Лєксенфельду.

Друга вістка була приємна. Наш брат Володимир і сестра Олена з родинами проживали в містечку Дорнбірн (провінції Форальберґ), поблизу швайцарського кордону. Усі здорові і щасливо перебули буремні роки. В родинних зустрічах ми їх умовляли, щоб і вони вибрали табір за своє постійне місце перебування, так щоб уся родина проживала разом.

Днями уже притрушував землю сніжок. У таборі почався театральний сезон. У репертуарі «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка», «Перехитрили», («Вечори біля Диканьки») та інші Організаційна, технічна й художня побудови стояли на доброму рівні своїх завдань. За артистами, режисерами, диригентами не доводилось розшукувати. Всі вони були тут.

Одного вечора зробив нам візит, як виявилось, знаний нам ще з передвоєнних часів поляк, спортсмен зі Стрия. Тепер він капітан зорганізованої в совєтах армії Андерса, яка приміщувалась в Італії. Він ввійшов у хату в англійському військовому мундирі, з нашивками «Полянд» на рукавах і на комірі зі словами: «Пригадуєте собі мене, панове Скоцені?» Він говорив українською мовою. Ми знітилися, знизували плечима. «Пригадайте Стрий, — продовжував він,— ваш виграш зі стрийською «Поґонею» 2:1, коли я з наганом у руці, як поручник, втихомирював польську публіку?»

Дійсно, в пам'яті були ще ті хвилини, коли я з Осипом, взявшись за руки, рятувалися втечею перед осатанілою польською вулицею. Колишній поручник, а тепер капітан польської армії 2-го корпусу ген. Андерса, капітан Карвовскі, відвідав нас, як післанець доброї волі. Він був засланий з дружиною (вона українка) в Сибір, витерпів усі совєтські злигодні. Наша спортова діяльність широкою луною відбилась серед польських біженців з земель Західньої України. Вони з великою цікавістю і прихильністю стежили за нашим розвитком. Він пропонує команді СТ «Україна» зіграти футбольний матч з командою 2-го корпусу. Це було б для поляків доброю нагодою поміряти сили і водночас відвідати рідних чи знайомих в окрузі Зальцбурґу. Перед відходом він залишив нам великий пакунок з харчами, вином і коньяком. Він відвідав також двох наших футболістів-стриян: Осипа Заплатинського та Івана Павлічку.

Пропозицію матчу з поляками було прийнято. Хто і що собою представляли футболісти в рядах польських еміґрантів? Це

ветерани видатних передвоєнних польських клюбів. Хоч у команді проведено омолодження, то вона виявилася боєздатною, в кожних обставинах показувала добру гру.

До складу Військового Спортового Клюбу «Шаротка» входили переважно гравці першоліґових клюбів передвоєнної Польщі: Б. Габовскі, Ґеруля, Кручек, Дитко, Ниц і ін.

Погода гралась з нами в піжмурки. У день зустрічі випав сніг. Мороз скував землю. Рішили, однак, поєдинок відбути. Як могли, очистили зі снігу поле.

Своїм ігровим почерком сьогоднішня гра нагадувала клясу їхніх передвоєнних команд, але поведінка різнилася від передвоєнних хуліганських на теренах ЗУЗ. Вона проходила в джентельменському дусі, напрочуд ввічливій пошані всіх одинадцяти гравців. Перша півгра — це однакове, рівноцінне партнерство двох сторін, а як свідчення цього, це здобуття двох воріт для кожної 2:2. В другій півгрі поляки демонстрували кращу гру. Кондиційно і фізично витриваліші вигравали двобої, опановували поле. Підвищили рахунок і матч виграли 3:2.

Цією грою закінчено футбольний сезон 1945 р. в Зальцбурзі, Австрія. Закінчився теж наш австрійський період на еміґрації.

Щоб дати повний образ українського спорту в Австрії, треба згадати, що у вирі Другої світової війни на тій території опинилось щоправда не дуже багато, але дуже активних спортсменів. Після війни Австрію поділили на три окупаційні зони: американську, брітанську й французьку.

Крім спортового осередку в Зальцбурзі, який випадково опинився в американській зоні, організувалися й діяли українські спортові клюби: «Хортиця» у Віллях і «Пробій» у Ст. Мартін — брітанська зона, які проявляли внутрі живу діяльність. Одначе з огляду на невелике число мешканців, у тому й любителів спорту, поза кількома успішними виступами назовні, неможливо було вести репрезентативно-пропаґандивну спортову діяльність.

Коли говорити про третю, французьку окупаційну зону, слід вказати на УСК (Український Спортовий Клюб) у Ляндеку, зорганізований у багатолюдному таборі. Його створив гурт ентузіястів-любителів спорту, які, в першу чергу, були свідомі факту, що однією з важливіших ділянок культурного й громадського життя народу, чи навіть його маленької вітки, є спортовий рух. Клюб очолювали: М. Пона, Я. Ченстух, В. Цьонка. До управи протягом кількох років входили: М. Ґавур, М. Домбрава,М. Вільчинський, Микола Чорний, Р. Ракочий, І. Чорний, корифей українського спорту С. Конашевич, Я. Чорний.

Розгорнено багатогранну працю, були зорганізовані ланки — футболу, легкоатлетики, жіноча й чоловіча волейбольні, настільно-

го теніса, лещатарська. Проводились футбольні матчі, також волейбольні турніри, легкоатлетичні змагання, настільного теніса. Влаштовували спортові свята.

Як релятивно легкою справою була організація спортового життя на чужині, так трудно було знайти собі партнерів до змагань, турнірів, зокрема мали з цим клопоти волейбольна й легкоатлетична ланки. Намагались організувати й координувати українську міжзональну співпрацю, що властне з огляду на існування зон, не було легкою справою.

Незважаючи на це впродовж кількохрічного існування українських клюбів на австрійській території вони проявили живу діяльність, у важких умовах достойно репрезентували український спорт.

УСК Ляндек — Австрія. Зправа стоять змагуни: М. Звонок, Б. Бутковський, П. Скальчук, Р. Білик, Р. Максимович, В. Бибик, В. Воловчук, В. Пискір, І. Притула, О. Чайківський, В. Микитюк.

ПЕРЕЇЗД ДО НІМЕЧЧИНИ.

Пройшли Різдвяні святкування з традиційною колядою. Щоб придбати дещо фондів для спортового устаткування товариства, спортсмени колядували соборно, не оминали нікого. Відновилася стара проблема: як бути нам на майбутнє?

Виданий Австрійським Футбольним Союзом закон, що забороняв членам Союзу грати з нечленами, ставив нас у сліпий кут. Ми відмовились влитися до будь-якого австрійського клюбу, а існування лише на папері піддавало під сумнів рацію нашого буття взагалі.

Новообраний провід під керівництвом колишнього чемпіона в важкоатлетиці Івана Волинця взявся енергійно до праці, однак важко було подолати все лихо. Почали поширюватися, зразу несміливі, потім щораз переконливіші, думки про переїзд до Німеччини. В Німеччині покищо закон про заборону гри з нечленами «ФІФА» не діє, там більший простір, кращі можливості для пропаґування українського спорту. В Старому Ульмі, у Віртемберґу, організується новий табір. Адміністративне управління того табору пропонувало нам усі вигоди: приміщення, харчі, залю для вправ тощо. Більшість наших спортсменів рішилася переїхати до Старого Ульму. Переїхав і я з братом Осипом.

Були два Ульми — Старий і Новий. У Новому Ульмі табір був уже добре зорганізований з розбудованими громадськими та культурно-освітніми відділами. Наладнувалося там теж спортове життя, був заснований спортовий клюб «Беркут».

Керівники, з головою К. Писанчином, щиро, з відкритою радістю привітали нашу групу, приділивши житлові квартири — по кімнаті для одружених, а для самітних — одну велику кімнату.

Познайомившись з табором та з новими обставинами, першим невідкладним завданням була організація роботи: якнайскорше скликати збори, оформити ініціятивну групу, вирішити назву товариства і вписатись до української спортової централі — РФК (Ради Фізичної Культури). Рада Фізичної Культури мала свій осідок в Мюнхені — Карльсфельді. Ця надрядна спортова уста-

УСТ «Беркут» — Новий Ульм, Німеччина. Внизу клячать зліва: В. Зарицький, П. Макар, О. Банах, С. Солтис, В. Яровий. Стоять зліва: Б. Опалевич, В. Маґур, С. Лютак, Ю. Максимів, І. Дмитренко (бракує М. Касіяна).

нова об'єднувала і керувала покищо всім українським спортовим життям у так званих таборах «ДіПі» (переміщені особи) в Німеччині.

Табір, до якого ми заїхали, т. зв. «Бельке Касерне», був ще мало відомим серед українського скупчення в Німеччині. Більшість мешканців становили молоді люди, самітні селяни, які були насильно вивезені німцями на примусові роботи. Багато з них у минулому не мали змоги цікавитися спортом, зокрема футболом. Але й було чимало любителів цього спорту, серед яких були теж фахові сили.

На вістку, що ми приїхали з Зальцбурґу, наші спортсмени, які були в Німеччині, почали цікавитися табором у Старому Ульмі, почали до нього з'їжджатися.

До Ульму приїхали колишні віддані, досвідчені спортові діячі: Ярослав Чолій, д-р Мирослав Куник, Михайло Бардин. Зголошували свій приїзд видатні футболісти Б. Куцан, І. Мікльош, М. Варениця, О. Банах, Р. Дубляниця, В. Босий, М. Гошовський, А. Горський.

В таких обіцюючих обставинах в Старому Ульмі 2 лютого 1946 року відбулися установчі збори нового спортового товариства. Присутніми були теж члени Таборової Ради, на чолі з головою К. Писанчином, полк. Куліковським і представником від УНРРА К. Варваровим.

Три питання були основними, і їм було присвячено найбільше уваги: 1) назва товариства чи клюбу; 2) зголошення до РФК; 3) мета заснованого товариства чи клюбу.

Рішено: тому, що серед спортсменів, які були присутні на основуючих зборах, більшість становлять колишні активні члени СТ «Україна» — Львів, щоб продовжувати традицію того славного товариства в нових умовах вирішено назвати нове Спортове Товариство «Україна» — Ульм.

Збори вирішили нав'язати контакт і внести прохання до Ради Фізичної Культури про прийняття СТ «Україна — Ульм у члени нашої спортової централі.

Збори обрали склад управи: голова Олександер Скоцень, заступник — інж. М. Стахів, секретар — Е. Варварів, скарбник — панна М. Мартин (опісля заміжня Стецьків), члени — мґр М. Бардин, мґр Я. Чолій, д-р М. Куник, Б. Прудиус, Л. Савяк (опісля Криштальська), М. Небола, С. Царик, О. Тягнибок, І. Казанський.

Контрольна комісія: М. Вітер — голова, П. Клос, П. Прудиус — члени.

Мировий суд: К. Варварів, полк. Куліковський, К. Закалужний.

Намічено плян праці, створено ланки: футбольну, шахів, жіночої і чоловічої відбиванки (волейболу) та настільного теніса (пінґ-понґа). Секцію легкоатлетики покищо не зактивізовано із-за нестачі кваліфікованого провідника. Окремі ланки очолили: жіночу секцію Л. Савяк та М. Мартин; шахову — секретар управи Е. Варварів; футбольну секцію — відомі ще з рідних земель М. Бардин, Я. Чолій і Б. Прудиус. Клюбовим лікарем та футбольним дорадником став д-р М. Куник. Волейбол провадив тренер І. Казанський.

На засіданнях багато часу і уваги присвячено футбольній ланці, яка мала бути «очком праці» і джерелом прибутків товариства. Вислано до РФК також просьбу про прийняття в члени.

ВАЖКІ, АЛЕ СЛАВНІ ДНІ СТ «УКРАЇНА» — УЛЬМ

Здається, що якийсь щасливий збіг обставин скерував нас до табору в Старому Ульмі. Ми зустрілися з теплим привітом, а понад усе зі зрозумінням керівників і мешканців табору. З ентузіязмом вони теж прийняли постанову загальних зборів щодо назви товариства. Важливим у наших організаційних зусиллях було теж поселення великої кількости різних еміґрантів в ульмівській околиці — чотири великі табори: два українські — Старий і Новий Ульм, приблизно по дві тисячі кожний, польський та жидівський в приблизно таких же кількостях. Вони прагнули спортових емоцій серед сірого буденного життя. Ми доклали всіх старань, щоб футбольну команду поставити на висоті завдань.

Важка, наполеглива праця СТ «Україна» в Німеччині почалась нашою пробною грою, яка відбулась 17 березня 1946 року

Одна з найкраще зорганізованих спортових ланок — перша футбольна команда УСТ «Чорногора», в 1946 році Авсґбурґ, Німеччина. Фото перед футбольним матчем з СТ «Україна» — Ульм

на міському стадіоні в Ульмі. Ми зустрілись з українською командою «Чорногора» з міста Авґсбурґ розташованого недалеко Ульму, на шляху Ульм-Мюнхен.

«Чорногора» — один з перших, добре зорганізованих спортових клюбів, постала літом 1945 року з ініціятиви І. Щупаківського і Е. Івашка. З напливом еміґрації до міста в таборі Зомме - касерне у швидкому часі при цьому товаристві зорганізовано дванадцять різних ланок, у тому чотири футбольні. Першим головою став голова СТ «Україна» — Львів, Володимир Блавацький. Наша команда була ще в стадії початкової організації, однак кістяк був уже оформлений.

Хоч ця зустріч була лише товариська між двома братніми українськими футбольними клюбами, все таки гра проходила в досить напруженій атмосфері.

Чорногорці серйозних випробувань перед цим не мали. Тому хоч їх лінія атаки мала двох відомих напасників (Б. Савка і П. Макар), то недомагання в організації гри позбавили пливкої її дії. Безбарвна гра пояснювалась в першу чергу тим, що гравці між собою один з одним не були як слід зіграні і тому не знаходили спільної мови. Також лінія оборони діяла на рівні, який був далеким від потрібних вимог. Наша гра була більш впевненою. Впливало на це великою мірою те, що ми розпоряджались гравцями-

«Україна» перед грою з «Чорногорою». Внизу зліва: Осип Скоцень, Куц, Ленчицький. Стоять зліва: Борецький, Я. Чолій (провідник ланки), О. Скоцень, А. Горський, Мітринґа, Горбачевский, Куцан, Мицавка, Лютак,(організаційний референт) Б. Прудиус.

ветеранами, які явно виявили кращу форму. Ми і вони керувалися в цьому суперництві двома різними напрямами. «Україна» — провірити свої спроможності, виявити недоліки окремих ліній, а теж цілої команди. Натомість футболісти «Чорногори» приїхали перемогти «асів». Думка амбітних чорногорців була зовсім природна. Їхня амбіція проявлялась у грі. І хоч у кожного з них не вистачало духу, проте вони робили все можливе, щоб тільки перемогти. Тому в такій атмосфері гра виявилась цікавою, з якої ми і вони, а також глядачі вийшли вдоволені. Гра закінчилась 1:1.

Ми зустріли амбітного супротивника, відповідно протренували, ознайомились з нашими можливостями. «Чорногора» добилась упрагненого і заслуженого успіху. Суддею цих справді цікавих дружніх змагань був об'єктивний, зі знанням свого діла, Я. Андрухович.

Після гри до мене підійшов один з чорногорців:

— Саша, чи ти мене пізнаєш?— запитався він радісно і якось несміло.

— Так. — Я зразу його впізнав. Це гравець ленінґрадського «Зеніта», той самий, що провів у ворота київського «Динамо» рішального ґола.

УРСТ «Лев» — Карсфельд, Німеччина, чемпіон ліґи першунів РФК (Ради Фізичної Культури), 1946 р. Стоять зліва: Гузар, Хижак, Сєрант, Світенко, провідник ланки М. Гнатів, Шостак, Обухівський, Степаняк, Банах. Внизу зліва: Касіян, Ходань, Шкляр, Малий.

Павло Макар, родом з донських козаків, українець. Він виховався у дитбудинку серед безпритульних дітей. Був у Червоній Армії, потрапив у полон. Прагне грати в футбол в добрій українській команді, стати гравцем СТ «Україна».

За кілька днів Павло з усім своїм маєтком, що дослівно містився у підручній торбині, в кількох коробках «Червоного Хреста» під пахвами, приїхав до Ульму. Він надів червоно-чорну уніформу команди «Україна».

Передбачення підтверджувалось. Футбол у таборах ставав дедалі популярнішим. Нашим матчам приглядалося три тисячі, а то й більше глядачів. Цей солідний патронат з боку тубільного населення, здорова атмосфера в команді, постійні тренувальні навчання були запорукою майбутніх успіхів. Наш клюб поволі, але вперто, ставав на еміґрації провідною українською одинадцяткою, яка пізніше гідно репрезентувала український футбол серед чужинців.

Зустрічі з таборовими суперниками не могли задовольнити наших щораз вищих вимог. Звичайно, що після гри з різними національними командами — польськими, юґославськими, литовськими, угорськими — ми жартівливо ці матчі називали тренувальними лекціями.

Відповіді від РФК не було. Вона прийшла 16 квітня 1946 року, та, на превеликий жаль, неґативна. Нас повідомили при

тому, що в спортових іграх американської зони, можуть брати участь лише ті організації, які вже зареєстровані в Раді Фізичної Культури. Іван Красник, діловод ланки футболу при РФК, авторитетно заявив нам у розмові, що прийняття СТ «Україна» в ряди РФК натрапляє на труднощі, головно з приводу назви нашого товариства, а теж з огляду на «професійність» клюбу.

Справу відкладено до червня, мовляв, Конференція вирішить? Лист говорив одне, а заява діловода — друге. Як же нам надалі бути?

РФК — РАДА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

З виходом поважної частини українського громадянства на еміґрацію після Другої світової війни, опинившись на спустошеній боями землі Німеччини, біженці, разом з вивезеною перед тим на примусові роботи молоддю, поселювались по містах і містечках у повійськових касарнях, а часом теж власними силами відремонтованих бараках.

Так згуртовані у таборах наладнували колективне буття і розбудовували організаційно-громадське і культурне життя. Любителі спорту, прихильники фізкультури організували спортову роботу.

Починали на таборових неохайних майданах, площах, звичайно примітивним футболом. Однак, за допомогою перебуваючих у таборах передвоєнних спортсменів, звичайне ганяння м'яча перейшло в гру з сусідніми таборами. Швидко ці гри дали поштовх до організування футбольних команд-клюбів.

З удосконаленням футбольних ігор, на черґу прийшла розбудова легкоатлетичних спортових ігор баскетболу, волейболу, пінґ-понґа, плавання, лещатарських і мандрівних ланок. Завдяки відданій праці, без зовнішньої допомоги, наполягаючи на власні моральні і фінансові сили, виростали по таборах поважні спортові товариства, в яких молодь демонструвала свою обдарованість і що нам фізична культура не чужа. Так, на терені Німеччини, по таборах постало тридцять дев'ять спортових товариств у самій тільки американській зоні, дванадцять у британській. У французькій зоні, з огляду на малу кількість біженців, а теж з причини приватних, не таборових приміщень, наш спорт не розвивався.

В міру розросту українських товариств зайшла потреба усі ті клюби взяти у відповідні рамки, надати напрям скоординованої праці в одній спортовій централі. В порозумінні з Центральним Представництвом Української Еміґрації створено в Мюнхені-Карльсфельді Ініціятивний комітет: М. Дужий, М. Цюрак, В. Микита, В. Нагайський, В. Гнатюк, очолений досвідченим фізкультурником А. Антоновичем. Завданням Ініціятивного комітету було підготовити установчі збори для створення, на зразок галицького Українського Спортового Союзу, центральну спортову установу в Німеччині.

Українська збірна футбольна команда на міжнародній «Олімпіяді ДП» в Німеччині, 1948 р. Клячать зліва: Ходань, Касіян, Стасюк. Другий ряд (похилі) зліва: Кутний, Медведчук, Лютак. Третій ряд стоять зліва: Савка, Гарасим, Кобзяр, Закалужний, Маркевич.

25 листопада 1945 року в Мюнхені-Карльсфельді з участю делегатів спортових товариств, збори схвалили статут, затвердили пропоновану назву спортової централі — «Рада Фізичної Культури» та обрали керівні органи: голова — А. Лукіяненко, заступники — М. Дужий і Я. Рак, члени — Дора Рак, С. Романець, М. Цюрак, М. Тріль, В. Гнатюк, В. Нагайський, о. В. Івашко, С. Кравчишин, М. Гошовський, О. Лисинецький, О. Москалевич, Р. Якимчук.

Контрольна комісія: ген. Всеволод Петрів, Ю. Пачовський, С. Воляник.

Працю РФК охоплено в одинадцятьох референтурах з такими видами спорту: легкоатлетика, важкоатлетика, футбол, спортові ігри волейбол, баскетбол, настільний теніс, плавання, теніс, мандрівництво, бокс, шахи, лещатарство. Окремим відділом було об'єднання спортових суддів. Великим засобом для спортсменів було введення в життя «Відзнаки фізичної вправности», яку в 1947 році здобули 1003 особи.

З упливом часу в 1948 році організовано, в рамках Міжнародного комітету політичних біженців, Олімпіяду «ДіПі» (переміщених осіб). Централя започаткувала теж щорічні спортові зустрічі з

іншими національностями та влаштовувала щорічно змагання за першість еміграції у футболі.

Чекати нам бездіяльно довгий час рівнялося самоліквідації товариства, створеного з великим трудом. Затримати працю повністю було немислимим. На надзвичайному засіданні членів управи і товариства ці важливі питання всебічно розглядали, дискутували і винесли відповідні рішення щодо змісту листа РФК. Прямо ті, що укладали його зміст або не знали фактичного стану речей, або тут діяла якась скрита причина. Звинувачення нас зводилися до неоправданих вигадок, а то й наклепів. Виглядало, що керівники нашої центральної спортової організації, незважаючи на статут, завдання і мету нашого товариства, безпідставно, тенденційно, навіть не обґрунтувавши свого становища, вводили в оману українську громаду.

Ми, спортсмени, жили разом з нашою таборовою громадськістю, ділили з нею всі вигоди і невигоди. Болячки таборовиків були нашими болячками, їхні радощі — нашими радощами. Найменша тінь підозри не падала у наш бік, а громадський чинник контролював усе життя.

Не приймали нас у члени, закидаючи нам професіоналізм. Та це сміх! Ми, ґюґовські нуждарі — професіонали! Професійний спорт розпоряджає мільйонами доларів, у його посіданні банківські основні і постійні великі капітали: купити (так!) намічених футболістів, підписати зобов'язуючий договір, платити їм за час контракту постійну платню, а до цього — різного роду додатки: за виграш, за внічию, за здобуття воріт, за транспортування, за виїзні матчі, за харчі й нічліги. Платити за гравців високі соціяльні забезпечення від нещасливих випадків у іграх і в приватному житті тощо.

Ми не мали й не могли мати найменших можливостей бути професійною командою. Навпаки, наш клюб, як і всі інші українські клюби, був аматорський у повному розумінні цього слова. Крім того, в Німеччині професіоналізм у спорті, зокрема у футболі, був суворо заборонений. У фінансовому питанні наш клюб міг розраховувати на підтримку наших прихильників, членів, на українську публіку. А беручи до уваги вартість тодішньої німецької марки, прибутки могли ледве покривати кошти виряду (за високі чорноринкові ціни), винайму стадіону, переїздів, харчування. А додатковий приділ цигарок чи харчів з УНРРА, а час від часу товариську зустріч-вечірку після змагань мали всі клюби з системи РФК у своїх чи інших таборах.

Закид про наш професіоналізм при добрій волі вони могли кожної хвилини перевірити через конфронтацію записів у касових книгах, які були до диспозиції Контрольної комісії і членства.

Ще один найважливіший закид робили нам: не хотіли визнати назви нашого товариства. Яким чином було заперечувати наше право відновити на еміґрації наше Спортове Товариство «Україна». Було б зрозумілим, коли б хтось непричетний захотів у

Німеччині творити якийсь новий клюб і надати йому назву «Україна». Але ж ми виїхали за кордон, як члени СТ «Україна». Розкидані, ми почали контактуватись, з'їжджалися в одне місце, доповнились найкращими футболістами з інших крайових українських клюбів. Зголосились до праці спортові діячі, відомі прихильники СТ «Україна» у Львові, організатори футбольних ланок інших наших клюбів у краю. Відбулися загальні збори, вибрано управу і вона зразу льояльно звернулася до новоствореної спортової централі на еміґрації в Німеччині з бажанням включитись в її систему і підпорядкуватися їй. Що ще більше можна було хотіти? Ще одна справа лишалась відкритою, а це питання, де є запорука, що СТ «Україна» не сплямить своєї назви? Але в такому разі, де була запорука у Львові? Або, де була б ця запорука, коли б тепер в управі СТ «Україна», замість д-ра М. Куника, Я. Чолія, Б. Прудиуса була яка-небудь трійка з управи РФК. Крім того, СТ «Україна» у Львові під національним оглядом нікому, крім своєї власної патріотичної управи, не підлягала, а тут сама хоче підпорядкуватись вищій українській установі, даючи тим самим право кожночасно покарання чи засудження перед громадською думкою.

За наставленням РФК були інші мотиви, ніж ті, що були висловлені в листах чи розмовах. Хтось в РФК уявляв собі, що він має монополь на любов до України. В такій незбагненній і несправедливій ситуації ми звернули увагу на німецькі клюби.

ЩО ДАЛІ?

Поверталась до нас з американської, британської, французької зон, з таборів військовополонених, з Галицької Дивізії обдаровані футболісти-ветерани, які колись грали в футбол на рідних землях. Молодий студент, колишній воротар перемиського «Сяну» Р. Дубляниця, два з львівської «України» — Іван (Ясьо) Мікльош і О. Банах (Банах, як гравець УРСТ «Лев» — Мюнхен, був серйозно контужений — складне зламання ноги. Після приїзду до нас лікувався в одній з міських лікарень. Під дбайливою опікою нашого клюбового лікаря М. Куника і з великим трудом і коштом роздобутими вапняними впорскуваннями, він швидко видужав і міг знову порадувати глядачів своєю появою на полі.) Приїхали також ветерани СТ «Україна» — Львів: М. Гошовський, В. Босий. Бракувало ще О. Стецьківа та В. Закалужного. Неясна була справа з І. Медведчуком, який сидів у таборі для інтернованих за дротами в Ріміні, в Італії. О. Стецьків «звільнився» з табору і був у дорозі.

Управа товариства після розгляду рішила, що, незважаючи на те, як буде наладнана справа на червневій конференції з РФК, почати матчі з німецькими клюбами. Члени й опікуни футбольної ланки М. Бардин, Б. Прудиус і Е. Чолій взялися до праці з притаманною їм енерґією. Винайняли міський стадіон над самим берегом Дунаю, кілька хвилин ходу від табору, на тренувальні зайняття.

Я перебрав функцію тренера команди. Працю облегшували сприятливі обставини. Гравці мали середню, а то й вищу освіту, а їхнє моральне і патріотичне виховання ще на Батьківщині давали запоруку дисципліни та ідейности.

На винайнятому стадіоні гравці тренувались на повну пару. Вони мали набути високу спортову форму, яка необхідна для гри з провідними чужими европейського рівня клюбами. Ми прагнули також перевірити запасних гравців, розширити їх тактичний світогляд, налагодити міцні ігрові зв'язки. Все змушувало нас до якнайбільших зусиль осягнути майстерність.

Тренувальні заняття відбувалися чотири рази у тиждень. Кожного ранку були призначені — шведська гімнастика, біг навпростець.

Після сніданку у загальній кухні — чорної кави з хлібом — ми йшли на загальні тренування на стадіон. До обідньої пори вправляли біги, стрибки, була теж гімнастика, загальна атлетична підготовка, доповнювали засвоювання технічних вправ з м'ячем, тактику гри, а головно переключення з віденської відкритої на західньо-европейську закриту, т. зв. «WM» систему, яку ми вперше застосували в українському футболі, тренування з воротарями. Заняття кінчались плаванням у приваблюючих водах Дунаю, пропливаючого недалеко стадіону.

Увечорі всі учасники сходились на дискусію. Обговорювано деталі, доповнювали теоретичні знання системи гри, що мало в результаті так всебічно підготовити українського футболіста, щоб міг рівнятися европейському.

Ми, спортсмени, зжились. У першу чергу нас єднала дружня, приятельська атмосфера, не було серед нас непорозумінь. Ми ставились один до одного з повагою, з респектом до проводу. Простудіювавши обставини, після аналізи наших сил, ми прийшли до переконання, що лише наполеглива праця, особливо серед тих обставин, може нас привести до успіхів. Ми підготовлялись з ентузіязмом, витривало, серйозно.

В часі підготовчих тренувань організаційний референт футбольної ланки Богдан Прудиус чимало допоміг у підшукуванні супротивників. Він, очевидно, діяв за напрямними управи, а полем його діяльности спочатку були другоклясні команди ульмівської округи, але де-далі, в міру того, як ми розгромлювали їх високими результатами, його праця поширилась на південну Німеччину.

Почали надходити пропозиції з ближчих і дальших південних місцевостей країни на розіграші матчів. Програма ігор була заповненою. Здається, що не було вже міста, містечка у Віртемберзькій окрузі, де б не сповіщали по радіо, або великими афішами про приїзд на матч «Украініше Ельф» — Спортферайн «Україна». На спортових сторінках газет, журналів підкреслювали наші перемоги у всіх наших матчах, а їх було дотепер 14, з всілякими німецькими клюбами ми не зазнали ні одної поразки. Дотеперішні наші

Jawitsia masowo

na slidujuczych zmahanniach, jaki widbudutsia na ulmskomu stadjoni:

1.) Czetwer, 16. 5. 1946, hod. 19
Sport-Club Ulm — S. K. Ukraina
17.45 Peredzmah. zapasnych komand

2.) Nedila, 26. 5 1946, hod. 16
Sztutgarlski Sportfreunde — S. K. Ukraina
Wicemystec Ligy Wirtenberskoji

3.) Czetwer, 30. 5. 1946, hod. 19
Eintracht Neu-Ulm — S. K. Ukraina

4.) Sereda, 5. 6. 1946, hod. 19
F.C. Bayern, München — S. K. Ukraina
dwokratnyj mystec Nimeczczyny,
kilkanadcatkratnyj mystec Bawarji.

ігри проходили з командами нижчих ліґ. Однак на шляху цих змагань зустрічалися теж з технічно добре заавансованими першунами округи «Спортінг-Клюб» — Ульм, віце-чемпіоном Віртембeрської ліґи — « Штутґарт Спортфройнде», перемога над якими приходилась тяжко. Ці окружні першуни виявляли добру клясу німецького футболу.

З таким баґажем перемог можна було йти далі, «заглянути у вічі» найкращим клюбам Південної Німецької Ліґи в так званих великих західньонімецьких зонах, як Мюнхен, Штутґарт, Ашафенбурґ, Авґсбурґ, Нюрнберґ, Франкфурт.

Добитись футбольних зустрічей з цими першоклясними командами не було легко. Насамперед, ці клюби очолювали високопоставлені в німецькій адміністрації особи, які і далі уважали себе «юберменшами» і супротивлялись, іґнорували ігри з «авслєндерами», виправдовуючись браком часу з огляду на календарні ігри. Однак деколи подарки цигарок, натуральної кави, шоколяду, а разом з тим кільканадцять тисяч марок ґарантованої суми в банку, знаходили шлях до спортових зустрічей.

На такі витрати ми мали запоруку. Ми ж бо мали заощаджені зі вступів гроші в банку, що творили міцний фундамент нашої діяльности.

Прийшло запрошення й у французьку зону зіграти два матчі. Ці зустрічі ми теж вирішили на свою користь — у Ванґені 8:0 і у Фрайбурзі з чемпіоном окружної ліґи ФЦ «Фрайбурґ» — в стосунку 4:0. До речі, ми високо вигравали тим, що ми розпоряджали добрими бомбардирами, як Куцан, Скоцень, Макар, Банах. Фрайбурзці не сподівались того і не встигли вони розігратись, як ми вели 4:0.

Незабутній був четвертий ґол. На правій стороні нападу Бодьо Куцан і Мільо Банах розігрують прекрасну комбінацію, обіграють півзахисників, Богдан центрує. Передача, адресована до мене, підстрибую і прямо з льоту посилаю м'яч у ворота. Від цієї «бомби», яку воротар намагався схопити, однак... не вдалось, м'яч разом з воротарем полетів у сітку. Ця показова лекція відбулась при п'ятитисячній масі глядачів.

Після гри неочікувано зустрів нас «фельдмаршал» українського спорту на рідних землях, керівник СТ «Україна» — Львів, наш дорогий Євген Чучман. До сліз зворушливою була та несподівана зустріч. При спільній вечері Чучман звернувся до мене:

— Леню, такої акції, як сьогодні, давно вже не бачив! Ви справді продовжуєте наші славні львівські футбольні традиції. Яка радість. Щасти Вам, Боже!

Приємні були хвилини, навіяні радістю, а водночас сумом за минулим, за дорогим львівським футболом.

Слова признання з уст корифея українського спорту були для нас тим бальзамом, який успокоював і наснажував до майбутніх перемог. Ми знали його сувору, тверду вдачу, але знали також, що наш колишній провідник має золоте серце. Щоб якось віддячитись йому та розвіяти тугу за рідним краєм, заспівали те, що він, як колишній вояк, найкраще любив — «Накрила нічка...» Він сидів мовчки, вслуховувався. Можливо, що нагадував свої вояцькі пригоди.

Після успішного виїзду до французької зони наші радісні почування перемоги були притьмарені офіційним повідомленням

„The Sunday“ - Ukrainian Weekly

НЕДІЛЯ

Український тижневик в Ашафенбурзі

Rik 2. 21 lypnia 1946 Nr. 31

Francuzy u Freiburga ne mohly wyjty z dywa

В той повоєнний час тижневик «Неділя» друкувався латинським шрифтом

рішення конференції РФК з 3 червня 1946 р. Наше СТ «Україна» — Ульм і тим разом не було прийняте в члени РФК. Мимо наших авторитетних запевнень і офіційних заяв про те, що РФК помилково і тенденційно поінформована і що вигадані закиди не мають ніяких основ і наносять ідейним спортсменам шкоду, ми не переконали РФК.

Управління нашої Таборової Ради в Старому Ульмі і Контрольна комісія СТ «Україна» сконтролювали всі книги т-ва — прибутки і видатки, перевірили закиди РФК, відкинули їх, як прості наклепи, незгідні з цілями українського спорту.

Після контролі Рада листом повідомила РФК про те, що провід СТ «Україна» погоджується опублікувати в пресі заяву, в якій скаже, що будь-які поголоски про професійність СТ «Україна» не мають ніяких основ. Однак вимогу РФК змінити назву СТ «Україна» в жодному випадку зробити не може.

На тому закінчились старання СТ «Україна» в Ульмі про прийняття його в членство РФК. Для ілюстрації сказаного тут подаю без ніяких змін протокол конференції РФК:

Протокол

Конференції РФК з представником СТ «Україна» Ульм,

що відбулася

в Мюнхені дня 3-го червня 1946.

Присутні: Мґр. Я. Рак, мґр. С. Кравчишин, М. Тріль — РФК і Є. Варварів — СТ «Україна».

Порядок нарад: Справа прийняття СТ «Україна» до РФК.

По вислуханні заяви представника СТ «Україна», що проводові і членам СТ «Україна» є відомий правильник РФК про аматорство і що СТ «Україна» не є професійним клюбом, мґр. Рак заявив, що ніщо не буде стояти для СТ «Україна» на перешкоді прийняти його в члени РФК, коли провід СТ «Україна» проголосить заяву в часописі (Ульм, Авсбурґ) про те, що поголоски нібито СТ «Україна» була професійним клюбом не мають ніяких основ.

Далі порушено справу зміни назви товариства з престижевих оглядів і доручено представникові СТ «Україна» цю справу на місці полагодити.

Відносно допущення СТ «Україна» до цьогорічних розгривок копаного м'яча повинен провід т-ва внести просьбу до РФК допустити т-во до кінцевих розгривок за першенство американської зони. Прохання це буде вирішувати загал спортових товариств на обласних конференціях.

На цьому конференцію закрито.

Мюнхен, дня 3. червня 1946.

Я. Рак, в.р. *М. Тріль, в.р.* *Є. Варварів, в.р.*

Про зміну назви не могло бути й мови і розгривки за таборове першенство американської зони відбулися без нас.

Хто ж з нас, тодішніх біженців, не пригадує собі, як це пішла «мода» по таборах на «амбасадорство». Виростали, мов гриби після дощу, різні хорові, танцювальні ансамблі. Користуючись з нагод наввипередки виступали перед чужинцями, поширювали між ними знання про свою Батьківщину, знайомили з її культурою, мистецтвом, з її минулим. Своєю гострозорістю не відставали від братів мистців і ми, спортсмени. Також і ми користувались тим «амбасадорством». Горстка футболістів-фанатиків являла собою зразок українського футболіста-посланника у вільний світ.

Як відомо, спорт у Німеччині довоєнного періоду досягнув небувалого розвитку і тому не дивно, що після закінчення війни швидко відродився, постав наново, мов той фенікс з попелу. Прямо не було місцевости в окупованих альянтами зонах, щоб не було там місцевої футбольної команди.

Військова окупаційна влада не ставила перешкод в організуванні футбольних клюбів у її структурі і розвиткові. Протягом року воєнний хаос минув, і німецький спорт почав процвітати. І знечев'я тут, серед них, з'явився цей Ukrainische Elf Verein — «Ukraina.». Цей Українiше Ельф-Ферайн роз'їжджає і здобуває перемогу за перемогою. А вже вершком слави була в Мюнхені перемога над збірною УНРРА з результатом 6:0 в нашу користь.

Справді перемога висока і то дуже. Важко повірити, одначе це факт. Розглядати так високий розгром треба, насамперед, це приписати відмінній системі, якою ми і вони грали. Наші супротивники грали ще віденською системою, на цей повоєнний час уже немодною. Ми, натомість, від самого початку тренували і вивчили в деталях та ввели до гри систему «WM». Звичайно, ті дві системи собі не під пару. Хтось з нас мусив з цього факту скористатись, хтось мусив вигравати. Наслідки позначились зразу після першого свистка судді. Наші чотири нападаючі: Макар — Скоцень — Солтис — Куцан, належно не прикриті, штурмували ворота противника. Другою, теж важливою справою, було те, що в команді УНРРА зібрались добрі, але незіграні поляки, голляндці, югослави, литовці, які змагались кожний на свій лад. Хоч вони були дещо поінформовані, одначе ніяк не сподівались зустрітись з таким рівнем, який ми запрезентували. Ми своєю швидкою стріловою диспозицією, зіграністю, оборонною тактикою заскочили їх. Від початку до кінця гри вони не могли себе знайти.

МАТЧ З ЛІДЕРОМ БАВАРІЇ

На черзі був плянований матч з кількакратним чемпіоном Німеччини ФЦ «Баєрн» — Мюнхен. Довести переговори з управою клюбу до успішного кінця натрапляло на труднощі. Ми, однак, годилися на їхні вибагливі умови аби тільки афіші були розліплені, а по радіо, щоб проголосили про зустріч «Україніше Ельф Україна».

Перша велика проба прийшла 5 червня 1946 року. На нашому гарному ульмівському стадіоні ми зустрілися з лідером Баварії

і кількакратним чемпіоном Німеччини ФЦ «Баєрн» — Мюнхен. Плянований матч з великими нашими фінансовими зобов'язаннями дійшов до свого завершення. Щось в українському спорті нечуване, не до подумання. Чи коли хто-небудь з наших спортових діячів, спортсменів, гравців сподівався, що українці коли-небудь будуть грати в Ульмі та в Мюнхені проти такої команди, як «Баєрн»? Нам у життєвому нещасті пощастило.

Великі яскраві афіші, розклеєні по мурах міста, сповіщали про матч. Прохожим у місті роздають листівки зі складами команд. Щоденно по радіо подають оголошення, останні вісті перед матчом. Спеціяльно замовлені автобуси транспортують таборову публіку на стадіон. І німецька публіка не підвела. П'ятнадцятитисячний стадіон прийняв 15 тисяч глядачів.

Команди вийшли на спортовий майдан у такому складі:

Mannschaftsaufstellung: F. C. Bayern München

Fink

Kopp **Wilhelm**

Moll **Streitle** **Meier**

Siedl **Schweizer** **Holzmüller** **Siemetsreiter** **Emmerich**

Makariw **Ziebach** **Skocen II** **Horsky** **Kucan**

Lutak **Hoschowsky** **Lentschytzky**

Miklosch **Skocen I**

Dublanycia/Mysakowytsch/

Mannschaftsaufstellung: S. C. Ukraina Ulm

В складі, на місце Цібаха, повинен був грати Банах, однак лікар із-за ще невилікуваної зламаної ноги, не дозволив йому брати участи в цьому матчі. На цей особливий матч, редакція спортового часопису «Гарт» з Бад-Верісгофен вислала свого представника Мирослава Болюха. Ось як він у ч. 4 з 4 вересня 1946 р. описує зустріч з ульмівськими спортовцями:

ГАРТ

"HART"
The Sport
Newspaper

СПОРТОВИЙ ЧАСОПИС

В останній хвилині

ЗМАГАННЯ ЗА ПЕРШЕНСТВО НАРОДІВ Д. П.

З початком вересня н. р. відбудуться в Авгсбургу змагання репрезентантів народів Д. П. у різних ділянках спорту

ОСЛЬО - В неділю 25. 8. 1946 закінчилися легко-атлетичні змагання за першенство Европи. Впало кілька світових рекордів (особливо в жіночих конкуренціях)

ФРАНКФУРТ В неділю, 25. 8. 1946 закінчилися легкоатлетичні змагання за першенство Німеччини. Вислідм багато слабші від передвоєнних

ВІЙСЬКОВА ОЛІМПІЯДА В Берліні відбудеться 7 і 8. вересня 1946 військова Олімпіяда. В ній візьмуть участь спортовці-вояки 12 націй, що боролися на европейському фронті.

Ч. 4. *Бад-Верісгофен* *4. вересня 1946*

Один день з «Україною»

— Ульм! Гауптбангоф! — викрикує «шафнер» — і юрба людей понесла мене до виходу. Чекаю коло трамваєвої зупинки. По протилежній стороні вулиці великий афіш звертає мою увагу. Відмічаю великими буквами: С.К. Україна — (Львів-Ульм) – Ф. Ц. «Баєрн» (Мюнхен). Щасливо сьогодні потрапив! «Україна» змагається з одним з німецьких першунів Баварії!

Сідаю до «чвірки» і їду до українського табору Бельке-Касерне, де має свій осідок Спортове Товариство «Україна». В трамваю ще раз перечитую на великому папері «С.К. Україна» (Львів-Ульм).

Мене огортає нараз враження, що я у нашому Львові, іду на грище «Поґоні», де за кілька хвилин вибіжить наша славна одинадцятка до змагань з традиційним суперником «Гасмонеєю». Мене полонює нетерпляче вичікування, таке знане для кожного глядача перед емоційними змаганнями.

Входжу на велике таборове подвір'я і зустрічаю доктора Куника, бувшого провідника «Сяну» з Перемишля. Він тепер клюбовим лікарем «України». Витаємось щиро, я запитую про сьогоднішній настрій.

«Сьогодні ми в найсильнішому складі і повинні виграти...»

Заходимо до спортової домівки. Витаюся зі змагунами, пізнаю невідступних симпатиків і приглядаюся цікавій грі в столову ситківку. Напроти себе стоять два теперішні футбольні «аси»: Скоцень II і Горський. Останній виходить переможно, всі збираються в гурт.

До нас зближається провідник ланки мгр. Чолій, що своєю поставою і смаглявим запалим лицем нагадує аскета.

По середині стоїть Скоцень I, знаний зі Львова «Мачуґа». Серед спортової братії він має не яке будь становище. Він є радним, а це неабищо! Йому повинується ціла «братія». Скликає братію на «бетон» і «тримає балак», відтак Мачуґа наказує відпочинок... Всі розходяться. Обидва господарі домівки розносять по кімнатах для змагунів випраний і вичищений одяг.

Вже годину перед змаганням довгий синій автобус возить мешканців табору на грище. Останіми виїжають змагуни.

Входжу до майже порожного возу і сідаю при вікні. Поволі сходяться вже в одностроях змагуни.

Крізь вікно бачу Скоценя II з жінкою. Іде повільним, немов лінивим кроком, але на грищі — це найнебезпечніший пробоєвик і стрілець, а в останньому часі, як середущий напасник. За малу хвилину надходить молодий, виглядом і поставою панянки, воротар бувшого «Сяну» — Дубляниця. Скорим рішучим кроком йде Горський. Недавно ще грізний правий лучник, а тепер ще кращий помічник.

Ось із голосним: Дай Боже! з'являється, славний ще з львівського грища, лівий оборонець Мікльош. Цей люблений публікою

«Ясьо» має свою тактику в грі. «Не штука грати ногами, але розумом!» — і показує при тому рукою на чоло.

Мгр. Ленчицький, крайний помічник розглядається, де найти собі приємне товариство. Зараз коло нього приміщується Куцан. Цей правий криловий бувшого «Дністра» — Самбір є завжди небезпечний своїм бігом, стрілом і точним загранням.

Низький ростом, але з випробуваною рутиною, витривалістю, доброю тактикою та офензивною грою є крайний помічник Гошовський.

«Ребйонка» нема! — хтось викрикує. Висилають скоро на розшуки, та Макар уже біжить у довгому сірому плащі. Легко похилена постать, на лівому крилі це один з найгрізніших напасників. Працює інтензивно і має за собою найбільш стрілених воріт.

За хвилину автобус рушає. Хтось командує «таборової» і несеться:

«Булава це провід наш
Булава для юнаків...»

Атмосфера на грищі напружена. Це одні з найважніших досі змагань. Противник — кількакратний чемпіон Німеччини.

Свисток! Гра почалася. Нервозна, завзята гра, гостре, скоре темпо... публіка живо реаґує на всі емоційні заграння, підбадьорює своїх любимців. Саме Куцан продерся крізь ворожу оборону, скорим бігом зблизився до воріт, легко віддав до середини і м'яч задержався перед лівою ногою Скоценя II. Хвилина напруження... Хтось крикнув з публики: «Леник, шайба!» — і в тій же секунді в правому розі затріпалася сітка воріт. Ще довго не втихали оплески, а «Україна» перепроваджувала одну атаку за другою. Це був переломовий момент. Кінцевий вислід 5:0 для України»...

Вечором у домівці товариства чути настроєву музику... Це «братія» розважається.

Ще кілька годин тому змагались твердо і завзято, а тепер вони м'яко посуваються під звуки настроєвого танґа. Ось Горський зі своєю буйною чуприною, званий через те «Львом», з грацією, немов пливе з високою стрункою партнеркою, там знову Ленчицький у кутку, щось шепче на вухо синьоокій білявці... Музика вмовкає, а на середині залі появляється Скоцень II, побіч нього Мікльош. Сходяться співаки, за хвилину сильний, милий баритон Мікльоша розходиться по залі... «Будь здорова..»

Старе львівське танґо. Щось ворушиться в душі, нагадує щось таке близьке, рідне...

«... Прощай кохана ти моя,
Ти будь щаслива,
А я... сам піду в життя...

Неодин зідхнув, згадав...

Та за хвилину загальний спів розніся грімко по залі. Боєвий тон, міцні слова..:

«Ми йдем вперед,
Над нами вітер віє...

І вони йдуть, і гордо несуть стяг української спортової культури, та гідно захищають назву: Спортове Товариство «Україна».

М. Б.

Ось так прийшла заслужена перемога. Рознесли баварців з результатом 5:0.

Кільканадцять років пізніше в листопаді 1960 р. ФЦ «Баєрн» зустрівся у фінальному футбольному розіграші за чашу Европи не з репрезентантами-спортсменами еміграційної України, а з репрезентантом України з-над Дніпра, з київським «Динамо». Теж у цьому суперництві баварці не змогли перемогти українців — програли матч киянам 3:0.

Нашу перемогу над німецьким чемпіоном ФЦ «Баєрн», очевидно, промовчала українська радянська преса. Теж і промовчали деякі журналісти, які репрезентували погляди РФК в Німеччині.

Перед нами за два тижні повторний матч у Мюнхені. В проміжку цього часу фестивальний комітет балтійців і українців французької зони в місті Ройтлінґен запросив нас і капелю бандуристів під керівництвом Григорія Китастого і Володимира Божика взяти участь у їхньому фестивалі.

Недалеко, всього приблизно сто кілометрів на захід від Ульму, на шляху до великого французького міста Страсбурґ, розташувалось невеличке, чисте охайне, війною не доторкнене місто Ройтлінґен. На гру ми приїхали після нічної бурі зі зливою і громовицями, потягом, раненько, в чудовий, свіжий соняшний день.

Їхали повз чудові сади. Розносився запах свіжих овочів. Природа нагородила рясно цю частину країни. Переїжджаючи прямо залізницею розлогим рівним тереном здавалось, що воєнна хуртовина сюди взагалі не проходила.

В місті і в околиці поселились досить великими групами біженці різних національностей, переважно українці і балтійці. Нашим футбольним партнером була збірна балтійців американської і французької зон, при тому ще й у такій святковій атмосфері, господарі вітали обидві команди квітами, дякуючи за труд приїзду.

Збірна балтійців не показала гри на належному рівні. Наша територіяльна ігрова перевага весь час була помітною. Весь час ми втримували відповідне темпо гри. Ми повністю володіли ініціятивою як до перерви, так і після. Вони вперто захищалися і докладали зусиль, щоб добитися бодай одного ґола. Це їм не вдалось. Результат був 6:0 в нашу користь.

Вечором відбувся величавий концерт. Виступала литовська опера. Оперних співаків запрошено на це свято з британської зони

СТ «Україна» перед матчем з балтійцями. Внизу зліва: Б. Куцан, А. Горський, Р. Дубляниця, О. Скоцень, С. Лютак. Стоять зліва: М. Мітрінґа, Я. Мицавка, І. Мікльош, П. Макар, Осип Скоцень, Р. Ленчицький.

Німеччини, після чого наші бандуристи розважали учасників чудовим виконанням, своїми співами і грою на бандурах. Справжній подив збуджували наші мистці в публіки і в артистів опери.

РЕВАНШ У МЮНХЕНІ

Ми вступили в орбіту найкращого німецького футболу. І тут з приходом важких і відповідальних ігор ми зустрілись з серйозною проблемою підміни основних вибулих з гри запасними гравцями. У кожній грі зазнавали травм, контузій. У таких випадках не було ким «латати» дірки. Це була наша проблема, яка нас турбувала. Через великі труднощі очікувані гравці не приїжджали, отже поповнення складу натрапляло на поважні труднощі. В інших таборових командах не зустрічалось надійних, обдарованих футболістів, які змогли б брати участь в нашому колективі. Вправді ми, хоч і мали запасну молоду резерву, деякі з них кристалізувались, однак ще не були готові вповні ввійти до складу.

Тим часом приходили заздалегідь заплановані гри з першоліґовими німецькими клюбами. Передусім повторний матч у

Мюнхені. На чергу прийшли міста: Ашафенбурґ, Авсбурґ, Нюрнберґ, Штутґарт, Карльсруге. Клюби цих міст старанно підготовлялись до нашого приїзду.

Як відомо, німці в спорті славляться своїми високими перемогами і тим безперечно ввійшли в орбіту найкращих, здібних, відданих, працьовитих спортсменів. До кожної гри солідно і серйозно підготовлялись. Тому й не диво, що у футболі в світовому маштабі їхні успіхи незаперечні. Пригадуються їхні довоєнні міжнародні гри. В ті часи польський футбол користувався непоганою клясою, однак в зустрічах з німцями їм не довелось перемогти.

Безумовно до успіхів у першу чергу треба зачислити обдарованість, у тому й німецької молоді, а далі зрозуміння уряду, який сприяв і розбудовував цю ділянку спорту, а разом з тим і широке зацікавлення та підтримка з боку громадян, які масово відвідували змагання, заповнюючи стадіони. Зрозуміло, отже, що з таким наставленням футбол успішно розвивався.

Крім обдарування, німецький спорт славився залізною дисципліною, серйозним виконанням завдань, притаманною технікою і точністю, в тому й атлетичною, витривалою боротьбою. Німці грали з докладною у виконанні персональною опікою, довгольотними передачами, репрезентували серйозний, твердий футбол в системі «WM».

Перед нашим приїздом до Мюнхену німецьке радіо і преса повели гостру кампанію за перемогу над нами. Від своїх футбольних майстрів вимагали беззастережної перемоги. Вони повинні докласти всіх старань, відімститись за поразку в Ульмі і поєдинок вирішити високоциферно на свою користь. В день зустрічі «Арнульф» стадіон заповнили вщерть ентузіясти-глядачі. В тім місцеві і приїжджі з далеких і близьких таборів вантажними автами маси українських любителів футболу.

Перед грою вітали нас квітами. Незабутня, підбадьорююча атмосфера. Свої не підвели. Ми мали на кого розраховувати.

Ми виступили в тому самому складі, що й в Ульмі, з однією зміною: на місце Цібаха прийшов Банах. Баварці в своїх рядах мали трьох репрезентантів збірної Німеччини: центрального нападу Гольцміллера, центрового півзахисника Страйтлє і лівого крилового Зіммерайтера.

Німці зразу приступили до атаки. Як рутиновані, з довголітнім стажем, гравці накинули нам убивче темпо. На це ми були приготовані й скоро достосувались. Безперервні атаки німців ніяк не приносили бажаних успіхів. Наш воротар напрочуд вдало захищав свою «святиню». Будь-які намагання німецьких гравців підібрати ключ до них були марними аж до перерви. Та ми не лише захищались, але водночас і загрожували баварцям. Проте рахунок не вдалось відкрити ні одній стороні.

Після перерви баварці знову в гураганній атаці. Та даремно Наші обидва оборонці Скоцень І — Ленчицький, хоч мають «повні

Перед грою з «Баєрн» в Мюнхені: капітани вітаються з суддею. Зліва Скоцень, суддя, Зіммерайтер

ноги роботи», успішно відбивають атаки. Німці починають грати брутально. Витримуємо одне й друге, турбуємо їх гострими контратаками і проводимо кілька скорих проривів, однак догідної позиції до відкриття рахунку не трапилось. Німецька публіка нервується. Баварці знову зриваються до наступу, знову повно емоцій, красивих моментів гри. «Баєрн» за всяку ціну хотів здобути провадження. Нашим завданням — протривати шалений наступ і старатися неочікуваними випадами успішно закінчити матч. Одначе проломити досвідчену дефензиву противника нам не вдалось. Зате одна з їхніх атак увінчалася успіхом, їм пощастило відкрити рахунок 0:1. Радість захопила баварців. Підбадьорені успіхом заворушились глядачі: «Нох айн маль, нох айн маль» — кричали хором. Та цей шок тривав недовго. Команди змагались. Німці прагнули підвищити результат, ми — зрівняти. Нараз загриміло голосно: У-к-р-а-ї-н-а т-е-м-п-о! У-к-р-а-ї-н-а т-е-м-п-о! скандували наші болільники.

Згадався Львів рідний, живіше забилось серце, темп прибирав на силі. Картини гри швидко мінялися. Частіші наші удари по німецьких воротах. Пощастило! Перебились ми через гущу захисту баварців. «Ребйонок» (кличка Макара) гукнув: Льоня, я пішов... йому довга передача, він пішов вихром по лівім краю, а на лінії воріт скеровує м'яч до мене,.. певна позиція,.. але надбі-

гаючий оборонець звалює мене на землю. Суддя диктує карний удар реалізую і результат 1:1.

Тепер з цим моментом прийшли безперервні атаки з обох сторін, щоб вирішити результат на свою користь. Підвищився темп. Баварці тратили нерви. Вони затіяли жорстоку, відкрито грубу боротьбу, яка їм, чемпіонам, ніяк не личила. Виявилась їхня «юберменш» поведінка. Доходило до того, що середній півзахисник, репрезентант Німеччини Страйтлє, який мене пильнував (до речі, талановитий гравець) при кожній можливій нагоді люто оббивав мені ноги й боки. Другого середнього нападаючого, Гольцміллера, теж репрезентанта Німеччини, понесли нерви, коли не міг у двобої перейти нашого гравця. Коли програв, вдарив його в обличчя. Тут українець не стерпів і віддав.

До кінця гри лишалося ще кілька хвилин, глядачі темпераментно реаґували на кожну акцію: з великим нетерпінням і бурхливими виявами демпінґу чекали на вирішальний ґол. Даремно... безсторонній суддя, німець, закінчив цю зустріч, повну напруженої боротьби... Результат нічиїй 1:1.

Після гри українська мюнхенська громада в таборі Ляйм гостила нас спільною вечерею.

Перед нами знову стелилася дорога у французьку зону, де ми у виїзному турнірі мали зіграти дві зустрічі. Одну зі збірною французької армії, а другу з німецькою командою. Зворушливою хвилиною тієї вечірки в Ляймі була святкова церемонія вручення нам усім нових червоно-чорних спортових уніформів. Їх закупили нам наші добродії Іван та Ірина Юзичі.

В Ульмі після приїзду з Мюнхену ентузіястично вітали нас управа табору, члени товариства та сотні наших шанувальників. Всі були приготовані на нашу поразку, не думали, що зможемо так гідно пройти через такі випробування.

ПРИКРА ПРОГРАНА

Є наша приказка: «До часу воду глечик носить...» Так було і з нашим щастям. Від початку заснування нашого товариства аж дотепер ми не програли ще ні одній німецькій команді. Це декого дивувало, непокоїло.

Після короткого відпочинку довелось нам зустрітися з другорядною німецькою командою АСФ «Розенгайм». Місто Розенгайм розташоване недалеко Мюнхену. Минулої неділі футболісти-розенгаймці зробили собі прогулянку до Мюнхену, щоб оглянути наш матч з «Баєрн». Вони там стежили за нашою грою, вивчали нашу тактику. Були переконані, що наш напад є найкращою лінією команди і тому абсолютно треба застосувати щільну опіку наших нападаючих. Захопили також нас зненацька своєю манерою гри: коли наступали, то наступали безліччю гравців, а коли ж оборонялися, то оборонялися великою кількістю. Ми злегковажили цього

разу нашого партнера, надмірно були впевнені, вірили в легку перемогу. А ще до того напередодні і в самий день зустрічі ішов дощ. Поле стало болотнисте, слизьке, годі було втриматися на ногах. Пригадався львівський РКС: Цей робітничий львівський клюб мав некультивоване глинясте поле гри і як тільки дощ, то відразу створювалися калюжі, вода не сходила, ставало болотнисто. Це був рай для гравців РКС-су, вони тоді не боялися навіть дуже сильного противника, бо ніхто не вмів оперувати м'ячем в «калабанях», на такому терені, як вони. Складалося враження, що на відміну від суперника наші формації не панували над мокрим, слизьким м'ячем, не відразу включилися на болотнистому терені в гру. Виглядало, що нам усім «чогось» зараз від початку не вистачало, всі акції рвалися, на воді не стартували до м'яча, мови не було про так звану елястичність, тобто гнучкість, плянову гру. Хоч ми виступили в нормальному складі, але понад-усе бракувало згуртованої доцільної гри. Якийсь фатум завис над нашою одинадцяткою. Німці з Розенгайму в таких випадках були настроєні побойовому, націлені на перемогу, сконцентрували свої сили і завдали нам тяжкого удару — виграли 3:0.

Довго потім довелося нам уболівати над тим невдалим поєдинком. Наші члени і прихильники докоряли нам, як тільки могли.

* *

Французька зона — це південнозахідня округа Німеччини, окупована після війни французькою армією. Вже третій раз вибираємось туди. В суботу мали зіграти проти німців у місті Равенсбурґ. У неділю, в прекрасній місцевості Ліндав, над Боденським озером, проти збірної французької армії. В погідний день на протилежному боці озера помічаються обриси Швайцарії.

Städtisches Stadion Lindau

Dimanche le 5 Mai 1946 15 heures

Foot-ball

Marine Nationale -

Lindau

S.K. Ukraina

Leopol-Ulm

Обидва поєдинки відбулися завдяки ініціятиві колишнього змагуна центрового нападу УСТ «Поділля» — Тернопіль, який був громадським працівником на тому терені, Мірка Болюха, що звів

всі три команди. Цікаво було себе перевірити після невдалої зустрічі з розенгаймівцями. Доводилось складати новий іспит. Ці зустрічі залишили приємне враження як результатом, так і змістом гри. Обидва матчі також показали, що дії команди в обороні і в атаці знову вповні відновили свою боєздатність.

В суботу ми виграли з німецькою збірною в Равенсбурґ з високим рахунком 7:1.

В неділю відбувся другий концертний показ наших умінь в місті Ліндав. Ми дослівно «витяли в пень» збірну французької армії «чортовим тузенем» — стосунком воріт 13:0. Французи показали досить добру гру. У збірній були гравці, які добре почувалися в наступі, але не вміли виконати на належному рівні завдання надійної оборони своїх воріт. Хоч і на початку були у них можливості відкрити рахунок, вони їх не використали. Падали ґоли з кожної позиції. Їхні півзахисники не знаходили ніякої оборони, не давали собі ради з нашим нападом. Ми їх обводили досхочу, як ми дійшли до «чортового тузеня», воротар француз з пересердя, кинувши шапкою об землю, зійшов з поля. З тим воротарем — прізвище Вініяль — з паризького клюбу «Расінг» доводилось мені ще не раз зустрітися, очевидно, в цілком іншій обстановці.

Після матчу французькі старшини й вояки справили нам велику овацію: стали шпалерою на доріжці, якою ми проходили, від середини поля до убиралень і кидали шапки вгору і в злагоді одноголосно вітали нас: «Се са,.. віве лє українєннс!»

Ліндав — це невелике чудове портове містечко. В мініятюрі нагадувало Одесу. Тут велика кількість готелів і спеціяльних відпочинкових домів для туристів, які майже цілий рік з'їжджаються туди на відпочинок. У літньому сезоні всі готелі переповнені пожильцями.

В одному з таких готелів, посеред вишневого саду, я мав свою квартиру. До Ульму маємо виїхати через день і там на нас чекає престижевий поєдинок з першоліґовою німецькою командою «Ульм 1846».

Прекрасний літній ранок. Соняшна погода створювала ідеальну атмосферу для відпочинку. Сонце, яке викотилося з-поза австрійських Альп, тепер наче зависло над Швайцарією. Братва під проводом свого «війта», так звали мого старшого брата Осипа, пішла на берег озера запалюватись на сонці і купатися. У спорожнілому готелі я залишився сам наодинці. Раптом хтось застукав у двері. На моє, будь ласка, заходьте, в кімнату зайшов французький, високого ранґу старшина. Представився: Мес'є Ґалє — власник торговельної фірми закордонних і французьких вин у Парижі і на паризьку округу. Говорив ламаною німецькою мовою. Він лише на короткий час в армії, як старшина запасу. Незадовго повернеться до своєї цивільної професії, а там перебере обов'язки екзекутивного керівника футбольної команди. Пропонує мені перейти до відомого професійного французького клюбу в Парижі — «Расінг-Клюб». Він стежив з великою уважністю за моєю грою,

уважає мене футбольним віртуозом і його бажанням є бачити мене у французькій команді «Расінг». Подав мені свою візитну картку. «Я вже сьогодні підпишу контракт» — кінчив він. Дайте відповідь якнайшвидше. Оревуар!»

Спокуслива пропозиція: безтурботне, вигідне, багатюще життя,— думалось у голові. Чого ж більше тобі бажати? Треба, врешті, стати на свої власні ноги, покінчити животіння з даровим таборовим хлібом. Чи не час ладити своє «пташине гніздечко»?

Потяг мчав посеред вишневих садів, на які так багата південна Німеччина. Доспілі овочі рубінами іскрилися в золотих променях сонця. Згадувалася рідна Левандівка, подібні вишневі сади в Чорткові, Кутах, на Дулібах, Ланах у Стрию, на нашій рідній Батьківщині. Думки линуть у Париж. Серце щемить, болить за футбольними друзями, як їх залишити тут самих?

Напевно мес'є Ґалє чекає мого скорого приїзду до Парижу, а принаймні згоди на його пропозицію. Він, як керівник футбольної ланки цього престижевого клюбу, напевно орієнтується, що центральні нападаючі — футболісти при системі WM рясно не родяться. Вони є дуже потрібні і за ними шукають. Та проблема існувала в СРСР, який мав до диспозиції тисячі обдарованих гравців, однак добрих центральних нападаючих можна було порахувати на пальцях однієї руки.

Ґалє на власні очі спостерігав нужденне життя вигнанців, неможливість навіть мінімального заробітку, тому то розраховував, мабуть, на моє негайне рішення.

ДОШКУЛЬНА КОНТУЗІЯ

Керівники німецького ульмівського спортового клюбу після старанної обсервації прийшли до висновку, що ми, українці, створили їм в Ульмі небезпечну конкуренцію. Наші результати були кращими, а слідом за тим зацікавлення публіки змаганнями було далеко більше. Збували мовчанкою наші кількаразові пропозиції зіграти матч. Великим нашим бажанням на місцевому терені було помірятись з силами німців і авслендерів-чужинців. Не маючи іншого виходу, ми чекали.

Скоро нагода трапилась, коли їхній президент клюбу важко захворів та потребував відповідних ліків, яких у той час у німців не було. Такі ліки, ми, біженці, могли дістати через УНРРА.

Д-р Куник, клюбовий лікар і член нашої управи, постарався про згадані ліки. В заміну пропонував розіграш футбольного матчу «Ульм 1846» — СТ «Україна». Німці погодилися, хоч дуже неохоче.

Як звичайно, місцеві «дербі» двох різних команд викликають перед грою ентузіязм серед учасників, а серед публіки нервове напруження.

Місцевий стадіон був повний по вінця. Невідомо яких глядачів більше: українців, жидів, юґославів, поляків чи німців. По укра-

інському боці були приїжджі з Авсбурґу, Штутґарту, Мюнхену, Нового і Старого Ульмів і прихильники з інших національностей. Ульмівська німецька команда оновила свій склад декількома дебютантами. Тим то були енерґійніші, були небезпечніші, ніж будь-коли перед тим. Обидві команди докладали усіх старань, щоб задоволити своїх прихильників. Це був справжній поєдинок між автохтонами і пришельцями. Німці гаряче бажали провчити зайдиголів. Їхні надії не збулися. Уже до перерви ми провадили рахунком 3:0. У німців подобалася швидкісна робота з м'ячем, і вдосконалені колективні комбінації. Виглядало, що вони грали по новій південно-американській «бразилійській» системі: три або і чотири у захисті. Хоч ми ще не були повністю ознайомлені з цією тактикою, проте це не мало тут вирішального значення.

Після перерви, на початку другої півгри, трапився випадок, який допоміг німцям уникнути високої поразки. Прекрасно спрямований м'яч нашим правим криловим Куцаном злітав, мов на парашуті, на підворітний майданчик противника. Позиція дуже сприятлива, але м'яч треба перехопити в повітрі, треба було підстрибнути. Мій стрибок і стрибок середнього півзахисника противника були одночасні. Коли ми разом перебували на тій самій висоті, я відчув несподіваний удар ліктем вище мого правого ока. З розсіченої брови хлинула кров, заливаючи око, обличчя. Я на хвилину втратив притомність. Негайно приїхала каретка швидкої допомоги й відвезла мене до шпиталю. Тут, після ін'єкції, зшили мені рану кількома стібками. Рана, на щастя, була поверхова. За цей вчинок німці вибачилися. Однак цей випадок не охоронив їх від поразки 4:2. Виграш наш був тим почесніший, що наші хлопці останніх 35 хвилин грали без центрального нападаючого.

Успішно проведені змагання з німецькими футболістами в Ульмі дали новий поштовх до організаційної праці. Ми здобували належне визнання серед наших поселенців у других зонах. Ми перебували на найкращій дорозі свого розвитку.

Тим часом ходили чутки, поки що неперевірені, які навівали тривожні думки про ліквідацію нашого табору в Старім Ульмі.

Невдовзі ми мали зустрітись з провідною, першоліґовою німецькою командою з міста Ашафенбурґ — «Вікторія». Вийшло, що замість запланованої однієї зустрічі, довелося нам, «по дорозі», зіграти аж три. В Ашафенбурзі квартирували польські вартові відділи, які стерегли американські військові маґазини. Вони звернулися до нас з проханням зіграти з їхньою збірною. За проведену гру готові пожертвувати нам десять футбольних м'ячів і п'ятнадцять шкіряних однакового кольору валізок для учасників та комплект спортового спорядження. В додаток призначали весь грошовий прибуток. Для нашого клюбу це була надзвичайно приваблива пропозиція. У повоєнних роках футбольне спорядження, особливо м'ячі і валізки, було важко дістати.

НЕЗАБУТНІЙ АШАФЕНБУРҐ

Місто Ашафенбурґ розташувалось на північнозахідньому залізничному шляху Ульм-Штутґарт-Франкфурт з приблизною територією і населенням Львова. Дорога далека, приблизно Львів-Київ. У повоєнних часах подорожування натрапляло на великі труднощі. Щоб дістатись до переповнених потягів, люди очікували днями. Все таки наша зорганізована служба транспорту працювала справно. Допомагали в цьому цигарки, шоколяд, консерви, кава, якими ми здобували місця у вагонах.

В дорозі рівнинами провінції Віртемберґії, Баден зустрічались розлогі лани полів, зелених левад, садів, яких краєвиди природою, красою нагадували Україну. Минали дощенту знищені міста, з яких лише сумно визирали серед повалених румовищ високі будинки, стріляли кістяками в небо.

Ентузіястично й привітно прийняв нас український Ашафенбурґ. На станцію до потягу вийшли назустріч керівники двох таборів, вручили квіти, промовляли й бажали успіхів. При вході до таборів на широких блакитно-жовтих стрічках красувалися написи: «Щиро вітаємо!», «Палкий привіт українським футболістам!». Газета «Неділя» в спеціяльному виданні у вступній статті на першій сторінці великими літерами писала: «Серцем і словом вітаємо СТ «Україна».

Цей теплий прийом нашими земляками вливав у душу піднесений настрій, підбадьорював, але теж і зобов'язував.

Через день місцевий стадіон клюбу «Вікторія» заповнили глядачі, але, на жаль, організатори матчу не змогли задовольнити всіх заявок на квитки, хоч трибуни й партери вміщували досить багато місць. Надзвичайне враження справляло саме футбольне

„The Sunday" - Ukrainian Weekly

НЕДІЛЯ

Rik 2. 21 lypnia 1946 Nr. 31

Rosijska „piata ... isnuje w Ka...

Ne zabuwaly osnownei idei sportu

ST „Ukraina" hraje z nimeckoju „Viktorijeju" w Aschaffenburzi

Sercem i slowom witajemo naszu slawnu reprezentacijnu druzynu!

Rozpowid naszoho sportowoho spiwrobitnyka (O SZ) pro hru Ukrainy w Rosenheimi ta u Freiburgu

Ulm 1846 komb.—Ukraina	0:2
1. SSV Ulm—Ukraina	2:2
SC Ulm—Ukraina	2:6
Sportfreunde Stuttgart—Ukraina	3:2
FC Bayern—Ukraina	0:5

Представники української громади вітають «Україну» перед грою з «Вікторією». Стоять зліва: орг. референт Б. Прудиус, О. Скоцень, Осип Скоцень, Вареха, Цібах, Ленчицький, Куцан, Мицавка, Цібах, Макар, Лютак.

поле, утримане і виплекане в чудовому стані. Воно приємно милувало око: зелений, зеленісінький прямокутник, підсипаний ґрунт, кожна травинка підрізана, випещена. Під цілим полем проведений дренаж. Також гарні приміщення стадіону.

Зустріч провадили досвідчені німецькі арбітри. Достосувались до поля, до стадіону і ми. У новій червоно-чорній формі з'явилися на полі і привітали глядачів окликом: «Гаразд!» Нас гаряче оплескували.

Уже з перших хвилин наша одинадцятка переводила блискавичні акції так у полі, як і в атаці. Наш «літаючий» напад мав так звані «свої» ходи. Поки суперники зорієнтувались, ми здобули терен і ґоли. Спочатку німцям пощастило стримувати наш натиск, але недовго. До перерви ми провадили рахунком 3:0. У другій півгрі гра дещо вирівнялась; тоді ми перебудували захисні лінії, відрядили в центр оборони досвідченого Ленчицького і, здобувши ще одного ґола, зуміли втримати результат 4:1 на нашу користь. Німецькі футболісти не втрачали бойового духу і боронилися до останньої секунди, проте цей матч довів, що технікою вони були нижчі за нас. Німецька публіка була розчарована грою своїх улюбленців.

Після фінального свистка судді, наша розентузіязмована публіка висипалась на майдан, вітали з перемогою. Невимовно

були нам вдячні, що не підвели їх сподівань. Ось що було нашою нагородою... ці дружні вітання.

Цього вечора управа табору приготувала нам ще одну милу несподіванку. Вони влаштували вечірку зі спільною вечерею. В притаманний їм спосіб вітали нашу одинадцятку із ще однією перемогою.

Після вечері артисти представники львівського «Веселого Львова» О. Лисяк, разом з колишнім воротарем Українського Спортового Товариства «Лисоня» — Бережани, Юрієм Лаврівським вручили нам чашу, обвинену блакитно-жовтою стрічкою. Незабутній подарунок від української громади Ашафенбургу, як знак признання, пошани й вдячности. Маестро Лаврівський своїми спогадами про Львів і про улюблений ансамбль «Веселий Львів», якого був душею, своїм чудового тембру баритоном пригадав нам часи, проведені в незабутньому Львові.

Виступали Марія — дружина Олега та Ірина — дружина Юрія — колишні артистки Львівського театру. Марія під фортепіяновий акомпаньямент їмості Люни Бачинської співала, а Ірена розвеселювала публіку монологами з «Веселого Львова», чим доповнили програму вечора.

Наступного дня німецька преса описувала матч так:

F. C. „Ukraina" — eine erstklassige Elf

1:4-Niederlage der ermüdeten Viktoriaelf.

Annähernd 6000 Zuschauer gaben diesem Spiel auf dem in seinem Fassungsvermögen völlig erschöpften Viktoriaplatz einen imposanten Rahmen und das Gepräge eines Großkampfes erster Ordnung. Die Gäste, im Auftreten untadelig, rechtfertigten auch in spielerischer Hinsicht voll und ganz ihren guten Ruf. Die Hauptstärke der Gästeelf lag in der Stürmerreihe, in der der überragende vielfach internationale Mittelstürmer Skozen II die Aufgabe des Brechers und Torschützen, die beiden nicht minder guten, vor allem fleißigen Halbstürmer Ziebach und Waresche die aufbauende Arbeit zufiel. Flinke Außenstürmer mit gutem Schußvermögen (Rechtsaußen Kuza) machen den Sturm zu einer Waffe, der auch beste Hintermannschaften ins Wanken bringen kann. Nicht ohne Schwächen ist die Hintermannschaft, in der auch der Torwart einen nicht gerade „großen" Eindruck macht. Die Viktoriaelf war diesem sehr guten Gegner über weite Strecken des Spiels durchaus ebenbürtig. Zweifellos wäre die Gleichwertigkeit auch im Endergebnis zum Ausdruck gekommen, wenn die Elf im letzten Spieldrittel noch die Kraft zum Zusetzen gehabt hätte. Aber selbst das Resultat war — gemessen am Spielverlauf — entschieden zu hoch. Göppners regelsichere Spielleitung hätte man zuweilen etwas großzügiger gewünscht. Im Vorspiel kamen die Hösbacher zu einen knappen 3:2-Erfolg, nachdem die Viktoria Res. lange 2:0 geführt hatte.

Die FC. Ukraina spielte in folgender Aufstellung: Mysakowytsch, Lentschykyj, Miklosch, Mycawka, Skocen I, Lutak, Kucan, Warecha, Skocen II- Ziebach, Makar. Ersatz: Kuc, Nebola.

Am Donnerstag, den 25. Juli, treffen sich um 19 Uhr auf dem Viktoria-Platz FC. Ukraina und Polonia Aschaffenburg.

Через два дні відбувся на цьому самому стадіоні матч з «чорношличниками».Так звали вартові військові сотні поляків. Вони були зодягнені в чорні американські мундири. Перед матчем жителі таборів нас попереджали, що мовляв, поляки добре грають, вам не піде легко, як це було з «Вікторією». Крім того, коли вони програють, то завжди здіймають бучу, завдають усім багато клопоту.

Мимо будного дня, у вівторок стадіон знову заповнений. Переважали українці та поляки, але не бракувало й німців, які ще раз хотіли побачити гру тих, які розбили їхню «Вікторію». Увесь час гри ми задавали тон, а полякам весь час гри довелось стримувати наш небезпечний наступ. Вони пробували перехопити ініціятиву, але їхні спроби атакувати впевнено ліквідували наші захисники. Ми відкрили рахунок і до перерви провадили 4:0. У другій половині гри ми також домінували і в полі і в атаці. Захисники в потребі переміняли позиції, півзахисники ставали нападаючими. Ця тактика ввела замішання, плутанину і безладдя в їх рядах. Не знали кого пильнувати, кого боятися, а кого звільнити з-під опіки.

Чи не вплинула позавчорашня вечірка на бойовий дух наших хлопців? У результаті польська команда поступилася нам рахунком 6:0.

Мимо високого програшу, військовики були в гарному настрої, запросили нас до своїх касарень. При «п'ятизірковому»

«Запоріжжя», Ашафенбурґ, Німеччина, 1946 р. Другий праворуч стоїть один із славної спортової родини Буковини — Микола Суховерський

коньяку з перекускою шанобливо вручали нам десять білих м'ячів, п'ятнадцять шкіряних спортових валізок і чисту касову готівку. Просили в майбутньому допомогти їм у їхній плянованій зустрічі з німцями — позичити їм деяких наших гравців. Здається, що жоден з нашої команди не виявив бажання брати участь у цій трансакції.

У четвер на таборовому футбольному майдані зустрілися два братні українські клюби в Німеччині: СТ «Україна» і СТ «Запоріжжя». Зустріч носила наскрізь товариський характер. Між учасниками панувало взаємопорозуміння, дружба, гармонія. Перед початком мала дівчинка вручила ульмівцям китицю живих квітів. Проведений церемоніял і вияв братніх почуттів впливали дуже благодійно на публіку й учасників гри. Запорожці не придержувались якоїсь принципової тактики в грі. Слабко в них використовувалась атака, бо допускалися багато прогріхів під час зупинки м'яча, подовго розігрували м'яч. Це знову зводило нанівець зусилля їхньої одинадцятки.

Наші друзі — господарі — виявили неабиякі силу волі і завзяття, щоб програти малоциферно. Це вони осягли повністю і тим заслужили на похвалу. Результат — 2:0.

НЕЙМОВІРНА НЕСПОДІВАНКА

З приїздом до Ульму ми застали у таборі повний хаос. Нас переселяють. Люди в паніці... Тут зжилися, повіднаходили знайомих, приятелів, рідних, а тепер їдь не знати куди. Звичайно, ця подія найбільше й наболючіше вдарила по спортовому товаристві. Що більше, передбачували роз'єднування і розділювання табору на кілька частин, плянуючи переселення людей по малих місцевостях довкола Штутґарту.

— Так, так, пане Скоцень, жалівся голова табору, К. Писанчин,— кому щастя, тому й півень несеться, а кому не ведеться, то й курка не несеться. Здається, що нас розбивають на малі групки, щоб таким чином усі наші культурно-освітні досягнення, а передусім наш імпозантний розмах у спорті, стримати, а то й повністю знівечити. Комусь це дуже не до вподоби, комусь це сіллю в оці.

В дуже скорому часі наша управа зготувала списки тих, що бажали з нами переселитися до визначеного нам містечка Реннінґен, віддаленого від Штутґарту на 30-40 кілометрів. Для спортсменів СТ «Україна» переїзд до того містечка на довший час рівнявся зруйнуванням усіх плянованих можливостей і утратою тренувального поля-стадіону, а особливо нашої публіки. В результаті загибель нашої спортової організації. Наш список передбачував сто шістдесят родин. Були це члени проводу з родинами, визначніші члени товариства «Україна» та наші прихильники.

Мимо того положення, ми були доброї думки, адже падала лише гіляка, а не ціле дерево.

На прощання ми влаштували футбольний матч із збірною німецького міста Ульм.

В Ульмі, крім першоліґового клюбу «Ульм-1846», було кілька другого, а то й третього ранґу клюбів. Отож і на скору руку німці, щоб нас попрощати, зорганізували з цих клюбів збірну і зіграли з нами змагання. Однак їм не пощастило. Як звичайно, добре непідготована збірна, навіть з кращими вибраними гравцями може зазнати поразки в грі з одноцільною командою. Німці програли 8:1.

Тим часом, у той важкий для нас, спортсменів, час ми зазнали другого, не менш дошкульного удару. Вибули з основного складу два талановиті гравці — опора команди: воротар Роман Дубляниця виїхав продовжувати економічні студії, і А. Горський. Втрата воротаря була особливо болючою; крім його вміння, ми втратили справжнього українського спортсмена, приятеля і порадника.

Переїзд нашої групи зі Старого Ульму на нове місце — Реннінґен — призначено на суботу, напередодні зустрічі з німецькою командою в місті Бамберґ. Договірний матч годі було відкликати. Цілий суботній день був втрачений на перевезення, подорож, на будь-яке влаштування в новому місці поселення, в Реннінґен. Під вечір, вхопивши валізочки, всіли до потягу в напрямі на Бамберґ. Перша пересідка була в Штутґарті, а потім десь серед ночі друга в місті Фюрті. Щойно в обідню пору, на другий день, ми приїхали до українського табору в Бамберґ. А матч призначений на третю годину по полудні. Братство змучене, невиспане, кожний шукав хоч трохи затишного місця, щоб бодай годину використати й передрімати. До цього ще дійшла інша біда: Горський, незаступимий півзахисник дефензивних формацій, вже не приїхав. Отож довелось терміново замінити Горського запасним із місцевої табірної команди «Дніпро», захисником Чубком. В ослабленому складі, без двох кращих гравців, стомлені майже двадцятигодинною подорожжю ми програли німецькій команді Бамберґ високо — 1:6.

Це був сиґнал для нас. Умови гіршають, зміняються. Ми всі «на колесах». Гравці починають роз'їжджатися хто куди. Новими їх заступити неможливо, умов для систематичного тренування вже нема. Треба старатись відбути ті зустрічі, до яких ми зобов'язалися. Виглядало, що український футбол в Німеччині дедалі починає кінчатися.

Реннінґен — мале, красиве містечко. З недалекої залізничної станції щогодини відходив до Штутґарту потяг. Коли йдеться про приміщення, то нам справді пощастило. Ми одержали однородинні доми, що їх залишили всевладні нацистські «партайґеносен». Доми нові, повністю устатковані. Кожна родина дістала дві, а то й три кімнати. Гарно й вигідно. Втіхою для нас, спортсменів, був невеличкий спортовий майдан, на якому можна було проводити

УСТ «Тризуб», Ротенбурґ, Німеччина, 1946 р. Третій праворуч ветеран Львівського «Тризуба» Ярослав Бернадин

тренувальні заняття. На жаль, поле гри мале і ми не могли ним користуватись для зіграння футбольних матчів і повторних зустрічей.

Постало питання: як наладнати й розгорнути спортову діяльність в нових обставинах? Перенесення таборів було для всіх несподіванкою і тому перекреслило намічені проєкти, усе плянування на майбутнє. Усе змінилось, наші пляни звелись до абсолютного зера.

У найближчу неділю в нашій програмі невідкладний матч з німецькою командою БЦ «Авґсбурґ». Наскільки ми підписали з ними зобов'язання зіграти ще два місяці перед тим, то зірвати договір було справою не до подумання. Ми подбали про рекляму, підготовились, витратили гроші.

В такому скрутному становищі застала нас делеґація від української громади міста Ротенбурґ. Делеґати приїхали з запрошенням взяти участь у найближчу суботу в їхньому святкуванні. У програмі намічено також провести матч між СТ «Україна» з місцевою німецькою командою. Перед їхніми просьбами-благаннями, управа СТ «Україна» поступилась з передумовою вислати запасну команду, на чолі з провідником — капітаном М. Неболою, на що делеґати-ротенбурці погодились. На всякий випадок наша перша команда виїхала разом з ними, щоб приглянутися грі.

Ротенбурґ — це чепурне містечко над рікою Тавбер — місце перебування УСТ «Тризуб», яке брало участь у футбольних ро-

зіігришах у системі РФК. Тризубівська молодь з запалом вправляла різного виду спорти. Назва того товариства прийнята від того ж товариства на ЗУЗ ще з довоєнних часів. Багато його учасників — це колишні члени львівського Українського Спортового Клюбу «Тризуб». Львівський «Тризуб» — це також мій материнський клюб, в якому я провів свої юні роки, він, цей клюб, був моїми мріями і гордощами. Головою тут — колишній провідник львівського клюбу — Ярослав Бернадин. Парохом є о. Мирослав Харина (мій шкільний катехит ще зі Львова). Отець Мирослав нещодавно мав нещасливий випадок — зламання ноги — і тому ходив на милицях.

Таборова і німецька публіка вийшла оглядати цю небувалу тут подію: футбольну гру українців з німцями. О. Мирослав сів біля мене, йому було дивним, що я не беру участи в матчі.

Покищо на полі йшло все гаразд. Наша резервна команда добре справлялася з противником та, на жаль, перемоги і результату, на які нетерпляче так чекала ротенбурзька громада, жодного. Що більше, одна помилка нашої дефензиви і німці вже провадять, 1:0. Через кілька хвилин вони знову прориваються, обходять наших молодих недосвідчених захисників і проводять у ворота другого ґола. Публіка нервується. О. Мирослав і я сидимо, як на шпильках, щемить у мене серце. Отець щораз то вказував милицею на недогляди і помилки наших футболістів. Мимо дещо кращої гри наших хлопців, німці здобувають третього ґола. До перерви стан 0:3.

Присутні ланкові нашої першої команди, М. Бардин, Я. Чолій і Богдан Прудиус рішали, як бути в другій півгрі. Замінити резерву і виграти, якщо в цій ситуації можливо і чого домагалися українські ротенбуржці, чи залишити такий склад команди і хай він кінчає гру? Вирішити ситуацію допоміг о. парох. Кульгаючи на милицях, приступив до нас зі словами:

— Панове, «Україна» тут не може понести поразки. Робіть що можете, але не допустіть до скандалу.

Це вистачало. Хоч я знав яке ризико беремо, все ж таки всі ми були згідні: «Україна» не повинна програти німцям в Ротенбурзі! Необхідно замінити запасну команду основним складом.

З нашим приходом гра набрала зовсім іншого вигляду. За цей короткий час — сорок п'ять хвилин — треба було вирівняти рахунок, а відтак надолужити втрачений час і все, що наші «резервісти» не встигли зробити. Здається, що в жодному нашому матчі в часі одної півгри стільки ґолів не впало в сітку супротивника, як це сталося тепер. Дослівно кожний гравець з кожної можливої позиції вдаряв по воротах. Не сподіваючись такого обороту гри, німецька команда на своїй половині діяла скуто, розпачливо боронилась, однак це не допомогло так, що в скорому часі ми вирівняли, а до кінця гри провели ще чотири ґоли. Коли пролунав фінальний свисток судді, українці відсвяткували перемогу 7:3. Поєдинок ми вирішили в нашу користь, але це була Піррова

перемога. Це показалось допіру на другий день в Авґсбурзі, до якого ми прибули наступного дня в обідню пору.

У спортових колах це місто мало своє вироблене ім'я, диспонуючи рядом футбольних клюбів. Керівники футбольної команди — Авґсбурґ — покладали особливі надії на молоді, свіжі поповнення. В іграх вони розвивали нову тактику, у якій головним рушієм були півзахисники, які виконували постійну ролю розподілювачів м'ячів та закінчування атак ударами з далеких позицій. Цей новий тактичний варіянт призводив до атаки двома хвилями. На ворота суперника обрушувалася злива ударів, які часто кінчалися здобуттям воріт.

У німецьких командах панувала висока дисципліна і хто порушував спортовий режим, доводилось їм залишати команди. Керівники приділяли велику увагу атлетичним вправам, а головно прискорювали процес формування молодого покоління і, що найбільш характерне, тренери складали іспити з психології.

Тому, що рівень европейського футболу постійно був у прогресі, німці старались знайти нову зброю, щоб конкурувати, протиставити найбільш ефективний спосіб гри. У давній тактиці наступаючі, які втратили м'яч при атаці, чекали нових передач з тилу. Не так у німців. Боротьба за м'яч точилася на всіх ділянках ігрового майдану і в кожній ситуації.

У найвищій «Південнонімецькій надлізі» з Авґсбурґу були два клюби: СФ «Швабен» та «БЦА» (Футбольний Клюб Авґсбурґ). Ми саме зустрілися з «БЦА» — Авґсбурґ. Представники привітали нас на станції і гостили в ресторані скромним другим сніданком, а опісля автобусом відвезли на стадіон.

У часі сніданку і в дорозі старанно виголені і причесані, елеґантно одягнені керівники «БЦА» відносилися до нас з увагою, чемно, з повним респектом, однак у розмові на тему матчу були стримані, виглядало, що не були певні результату.

На майдані проведено святкову церемонію відкриття новозбудованого стадіону. Після церемонійного маршу промовляли керівники спортових органів. Капітани обох команд вручали один

Augsburger
Sport
Vorschau
Das aktuelle Sportprogramm

Nr. 21 Samstag/Sonntag, 21./22. September 1946 Preis 20 Pfg.

одному квіти. Від СТ «Україна» господарів вітали наші ланкові (М. Бардин, Я. Чолій, Б. Прудиус). Двадцяти п'ятитисячний стадіон заповнений до останнього місця.

У перших п'ятнадцяти хвилинах гра проходила в середині поля, хоч були проблиски з обох сторін відкрити рахунок, та якось воно не виходило. З бігом часу наші шанси зменшувалися. Якщо наш пробойовий напад не використає перші хвилини гри на здобуття кількох воріт, то в дальшому, коли змагуни, виснажені грою в Ротенбурзі, буде важче це зробити. Так воно й сталося: ми мусили поступитися німцям 0:2. Друга половина гри не принесла нічого кращого. Здавалося, що можемо вирівняти, коли мені вдалося здобути першого ґола, та... на цьому був кінець. Німці повністю використали нашу недиспозицію. Ми високо програли — 6:1.

Трудно, в спорті треба вміти не тільки вигравати, але також програвати. Від початку до кінця змагань ми боролися, одначе непродуктивно. Експеримент у Ротенбурзі нам вдався, зате помстився тут. Два тижні після цієї першої поразки в Авґсбурзі на полі вирентованого стадіону в Ульмі ми взяли реванш. Відігрались скромніше, однак перемогли «БЦА» — Авґсбурґ 3:2.

Звичайно, пильне око пресових звітодавців РФК старанно використали наш програш в Авґсбурзі, промовчуючи одначе, не менш старанно, наш реванш в Ульмі. Вони не тільки не інформували про нашу дальшу спортову працю, але дописались до того, що одним помахом пера в пресі «зліквідували» нас, як команду, як українську команду, команду СТ «Україна». Писали, що після Авґсбурґу СТ «Україна» самоліквідувалась, а її гравці перейшли до ліґових німецьких команд!

Важко й прикро було вичитувати такі «інформації»-нісенітниці. А головне, яка ціль і користь таких «інформацій».

Де вони були тоді, коли чужинці у своїй пресі висловлювали свій подив, захоплення грою СТ «Україна». Німецька преса писала про «Украініше Ельф», як про «вундертім», не мали слів признання і похвали для нас. «Украініше Ельф» — просто не сходила зі шпальт їхніх спортових газет і журналів.

На щастя, не всі поділяли опінію вужчих кругів РФК. Вистачить зацитувати хоч би статтю в тижневику «Українські вісті» ч. 31 з 22 серпня 1946 р.

З ІМЕНЕМ БАТЬКІВЩИНИ

До першої річниці УСТ «Україна»

Увійшло в традицію і стало простою звичкою відзначати ювілеї видатніших подій і осіб нашої історії. Досить характерно при цьому зауважити, що ми, як правило, залюбки, красно й бага-

то, говоримо про наші втрати й поразки і, заспокоюючи vщімлену гордість, клянемося помститися, не «згасати», «підняти»,«не забути» і т.д.

Свідомі крайньої невідповідности такого способу мислення, ми навмисне порушуємо традицію. Але цього разу ми будемо говорити всього лиш про першу річницю живого і славного репрезентаційного колективу, про першу річницю існування на еміґрації спортового товариства «Україна».

Рік тому група ініціятивних українців у Зальцбурзі, майстрів і любителів спорту, що волею тяжкої долі опинилися на чужині, рішили продовжити славну традицію спортовців краю і заснувати спортове Товариство з іменем нашої батьківщини. Одним із головних завдань була гідна репрезентація українців по цей бік демаркаційної лінії, в Західній Европі. Завдання, що й казати, було тяжке і відповідальне. Тяжким воно було не лише тому, що всі ми перебували у досить непевному становищі, що на всіх нас тяжіла, як прокляття, презирлива назва «ауслендерів»,— тяжким воно було й тому, що, перш ніж взяти ворожі ворота, треба було здобути ворота якоїсь частини своїх людей, непоправних скептиків, інколи мізерних і злобних людей, що й понині час від часу нагадують про себе із сторінок нашої преси.

Минув один рік. Рік впертої праці, рік настирливого змагання за сповнення того почесного добровільного обов'язку. 250 ворожих воріт здобула славна одинадцятка українців, 35 виграних змагань з кращими і сильнішими дружинами Австрії, Баварії, Вюртемберґії та з дружинами окупаційних військ і таборів депортованих чужинців. В активі виграних ми натрапляємо назви таких дружин, з якими було б особливою честю змагатися кращій дружині першого-ліпшого народу. «Salzburger Sportclub 1919», «Sp. V. Sudbahn» Graz,«Ulm 1846»,«F.C. Bayern» Munchen , «Victoria1901» Aschaffenburg, репрезентаційні дружини французьких окупаційних військ і дружини чужинців, в першу чергу поляків та юґослов'ян, відчули майстерність і дисципліну наших змагунів.

Ось що говорила про змагання чужоземна преса:

Ґрацький часопис «Neue Steirishe Zeitung» в числі 127 від 23 жовтня 1945 року надрукувала окрему замітку під назвою: «Українські гості подобалися». В ній читаємо:

«Симпатична дружина гостей мала до диспозиції знаменитий нападовий квінтет, що був технічно добре зіграний. Ведучий напад та його правий бічник показали першоклясну гру. Невтомна поміч стояла в прикритті, оборона була певна в ударі».

З приводу інших змагань цей самий часопис писав:

«Sudbahn» виступала як фаворит, була дещо більше в ударі, але мусіла все ж радіти, що зійшла з грища тільки мало переможеною. Українська дружина лишила найкраще враження.

Зальцбурзький «Demokratisches Volksblatt» в числі від 17 листопада 1945 р., повідомляючи про великий спортовий турнір відмінно атестував змагунів:

«Проти зальцбуржців виступає найсильніший противник у турнірі — українці. Гості являють собою одинадцятку кляси, яка не пускається ні на які штучки, але пробивається технікою, завзяттям, скорістю і багатством стрілів».

Подібний захоплюючий відгук читаємо в числі від 21 листопада цього ж часопису:

«Про українців відомо, що вони виграли декілька разів з першоклясними спілками... У вчорашній грі, перший раз в Зальцбурзі, команда «Україна» показала чудову клясу... Скоцень О., провідник нападу, є брильянтовий футболіст, який у кожній команді може показати гру...» «Україна» залишила по собі дуже добре враження через свою дисципліну і добру гру».

«Приятельська гра «Birmoss I» проти української одинадцятки,— писав «Salzburger Nachrichten» — закінчилася заслуженою перемогою гостей. «Birmoss» — не міг дорівняти темпові гри українських гостей».

Так високо оцінила австрійська преса перші здобутки нашої репрезентаційної дружини в зальцбурзький період II діяльности. Досить, приміром, згадати, що більше 30 тисяч шілінґів внесло Т-во в касу українських громадських установ лише в зальцбурзький період свого продуктивного творчого життя.

Шукаючи більших ширших можливостей виповнити своє почесне завдання Т-во рішило переїхати до американської зони Німеччини.

17 березня 1946 р. товариськими змаганнями в Ульмі з УСТ «Чорногора» (Авґсбурґ) відкрито було новий спортовий сезон.

«Запрошення нас на відкриття спортового сезону в Ульмі,— записали авґсбурзці в пропам'ятній книзі Т-ва,— і на розпочаття наших виступів в американській зоні після приїзду з Австрії, вважаємо за окреме відзначення для нашого Т-ва. Вислід змагань є почесним для нас, бо безумовно, ні одна українська дружина на чужині не може мати претенсій рівнятися до УСТ «Україна».

Уже від перших змагань на новому місці дружина заполонила серця не лише 4-тисячної української громади в Ульмі, а й українців та чужинців інших міст.

«Schwabische Donau-Zeitung», що виходить в Ульмі реґулярно від матчу до матчу з винятковим зацікавленням слідкував за грою українців. В ч. 46 від 8 червня ми читаємо:

«Другу неприємну несподіванку мусіли пережити мюнхенці в Ульмі. Перед близько чотирма тисячами глядачів вони мусіли віддати першість команді «Україна». Лівий штурмовий показався в «Україні» дуже небезпечний».

З міста до міста з гордістю проносять свій переможний червоно-чорний стяг наші змагуни. Їхніх зустрічей очікують, за ними пильно стежать:

«Недільна гра одинадцятки «Victoria» проти репрезентаційної добірної одинадцятки СТ «Україна» викликає якнайсильніше зацікавлення,— писав «Main-Echo» — Ашаффенбурґ. — Одинадцят-

ка гостей зложена із найкращих грачів колись відомих клюбів із Львова, Перемишля та інших міст. «Вікторія» матиме перед собою безумовно дуже сильного у грі противника, якого підтримуватимуть його земляки (3000 квитків взяли вони в перепродажу для себе)».

Німці не помилилися ні в одному слові. Матчі, розіграні в Ашаффенбурзі, пройшли блискуче, вони притягли і прикували до себе увагу тисяч наших земляків і чужинців, а подарована спортклюбові срібна чаша була виразом захоплення, признання і підтримки українських еміґрантів.

Французи шаліють і, окликаючи, підбадьорюють нашу дружину»,— звітував кореспондент «Неділі» із змагань у Фрайбурзі.

«Французи шаліють», а деякі мізерні і злобні людиська з нашого середовища шиплять, і щипають, і намагаються безуспішно стягти їх з п'єдесталю. Не личить, очевидно, згадувати такі речі в роковини спортклюбу, не личить полемізувати не лише з дріб'язковими рецензентами газеток, а й з поважнішими «вуйками», що, бувши покликані керувати українським спортом на чужині, як чуми бояться «професіоналізму» і, потонувши в азбучному: «спорт в маси!», не бачать фактів, якими захоплюються і гордяться чужинці.

Микола Степаненко

КОРОТКИЙ ВІДДИХ

Тим часом життя в Реннінґен поволі налагоджувалось. Виселені з Ульму ми найшли тут нове пристановище, свій куток. З житлових приміщень люди були вдоволені. Про малокальорийне харчування дбала міжнародна організація УНРРА. До нової малої спортової громади тепер включилися навіть ті, що стояли осторонь. Натомість наші взаємини з довколишнім німецьким населенням не були найкращими. Воно ставилось до нас з підозрою, з непривітністю, а в найкращому випадку байдуже. Щойно коли ми звернулися до місцевого спортового клюбу, головою якого був місцевий бюрґермайстер, наші стосунки покращали.

Користуючись футбольним майданом, ми почали інтенсивно приготовлятись до виїзних матчів у британську зону (північнозахідня частина Німеччини була окупована Великобританією). Необхідно було відзискати втрачену рівновагу духу й певність себе. У недалеке майбутнє ми знову почали дивитись крізь рожеві окуляри. Ряди команди поповнилися приїжджими футболістами, яких ми вже давно чекали. Повернулись Володимир Закалужний з колишніх юньйорів СТ «Сян», Остап Стецьків з давніх юньйорів СТ «Україна» — Львів (прибув з табору полонених Української Дивізії «Галичина» в Ріміні — Італія). В дорозі до нас був футболіст Іван Медведчук. Вперше в історії українського футболу

на еміґрації ми мали змогу найняти тренера. Тренер З. Шімон, по національности чех, почав з учасниками щоденні тренувальні заняття. Багато приділяв уваги рухливим іграм. Так під керівництвом досвідченого, чеської школи, фахівця, члени команди готувались до плянованого виїзду до північної Німеччини.

Той час ознаменувався турніром з довколишніми місцевими клюбами. У заключному матчі ми зустрілись з місцевою німецькою командою, одинадцяткою містечка Реннінґен і виграли з результатом 7:0. На цю нашу гру неочікувано загостив неозначеної національности представник УНРРА. Як виглядало, він прийшов з такою метою, щоб провести між нами, спортсменами, всякі допити, випитування щодо нашого минулого. Говорив до нас польською мовою, ставив нам різні запитання: звідки прибули, чому втікали, чому і за яких обставин опинились в Німеччині. Кожний з нас давав відповіді згідно з правдою, бо затаювання правди могло б мати некорисні наслідки. Як головну причину подавали нестерпні большевицькі стосунки і їхню загрозу українцям. Він обіцяв бути з нами в постійному зв'язку, але що конкретно мав на думці, це мала показати майбутність.

Теж і в час наших тренувань, які проводив наш новий тренер З. Шімон, приходив цей «добродій» з УНРРА, споглядав на нас з підозрою і знову випитував. Його необоснована настирливість почала нас щораз більше дратувати. Під час одної розмови, коли ми запитали про обіцяну нам допомогу, він зараз ставив питання: чому ми не стараємось якоїсь неокресленої праці, причому додавав: Скоро праця для вас найдеться. Врешті, нам увірвався терпець слухати, як виглядали його нещирі поради, і ми пішли скаржитись до місцевого представництва УНРРА. На якийсь час він залишив нас у спокої, здавалось, що більше не цікавиться нами. Та це лише так здавалось.

Осінь 1946 року заповідалась чудово. Пахли осінні квіти на старанно викошених, дбайливо утримуваних городах, міських парках. З довколишніх садів, які природа в тій частині країни щедро обдарувала плодами, пахло зрілими овочами, з яких ми вдосталь користалися. Однак попри це у малому Реннінґені для нас, спортсменів, немає ніяких футбольних можливостей.

Тому зрозуміло, з якою полегшею ми прийняли повідомлення про виїзд на зустріч у британську зону Німеччини. Ще влітку Адріян Когут — голова організації Відділу Молоді на британську зону, поробив відповідні старання зорганізувати там зустрічі СТ «Україна» з українськими і німецькими клюбами. Ці матчі, крім пропаґандивних мотивів, мали також на цілі благодійний вплив на нашу молодь.

Дивлячись на карту Німеччини, прямо не хочеться вірити, який шмат дороги треба нам подолати: від Штутґарту, через Ганновер, Галендорф, Мюнстер-лягер, Бремен-Дельменгорст і далі на північ, аж майже під саму пристань Гамбурґ до Гайденау-лягер.

У місті Ганновері зустріло нас розчарування. В зустрічі з нашим імпресаріо Адріяном Когутом ми довідались про те, що дві

УСТ «Січ», Мюнстер-лягер, Німеччина, 1946 р. Стоять зліва: П. Міриків, М. Мотузенко, М. Ковальчук, Д. Палайда, Е. Моталич, В. Шевченко, М. Захарків, Б. Хомин, голова т-ва — І. Манастирський. Внизу зліва: Д. Вульчин, В. Король, Н. Хидра.

німецькі команди, з якими ми мали зустрітись: ФЦ «Ганновер» і «Армінія» — Білефельд відмовились від гри. Причину пояснював тим, що він не оформив письмового договору. Звичайно, німецькі клюби лише на добре слово вірити не могли. Лишалося їхати в терен по наших таборах.

Українські таборові команди в британській зоні виступали непогано. Саме в цей час, завдяки РФК, створено там Спортовий комітет, очолений ентузіястом спорту, буковинцем, Адріяном Когутом. Проходив футбольний турнір дванадцяти команд за мандрівну чашу Центрального Українського Допомогового Бюра в Лондоні.

В клюбах були теж досвідчені з-перед війни футболісти. Немало було перспективних молодих гравців. Але більшість грала дуже нестабільно, гравці оборони діяли зовсім анемічно проти нападаючих «України». Цю нестачу вони намагалися компенсувати надмірною фізичною грою. Краще і надійніше діяла лінія атаки, але усім тим таборовим командам не вистачало швидкости дій і технічного уміння. Очевидно, що ці недомагання є в повному зв'язку з навчально-тренувальним процесом, який одначе в них не проводився — через те й не могла шліфуватись їх майстерність.

На противагу тим хибам прибулі футболісти СТ «Україна» демонстрували високої якости футбольні ігри. Усі шість зустрічей ми високо виграли. Лише в одному поєдинку зуміли господарі ставити нам твердий опір — у великому таборі в Гайденау.

Голова табору Р. Гузар вітає СТ «Україна». Ліворуч господарі матчу. Перший праворуч: ланковий СТ «Україна» — Микола Шандра.

Населення табору налічувало п'ять тисяч. Бараки утримані охайно, всюди панувала зразкова чистота. Голова табору — Р. Гузар, колишній старшина українських армій з часів Визвольних змагань, у привіті заявив:

Панове, тут вам так легко не піде!

І дійсно. Треба було подивляти хлопців з Гайденау. Вони грали завзято, з запалом, а їхні юні — малий ростом з обдарованими технічними кваліфікаціями, швидкий і розумний півзахисник Анатолій Ситник і воротар закарпатець Василь Варґа, доказували чудес, радували очі й серце. Вони й чи не найбільше причинилися до нашої низької перемоги 3:2. Таких гравців нам забажалось мати, ми хотіли зараз їх забрати. Та заки ми роздумували з ними переговорювати, ретельні таборові вболівальники «сховали нам їх з-під носа».

Це турне по розлогій країні північної Німеччини залишиться в пам'яті ще і тим, що на диво усіх нас, учасників, не забув неочікувано запросити нас у гості колишній спортовий діяч на рідних землях, колишній ланковий коломийського УСТ «Довбуш», буковинець Володимир Коваль, як наш шанувальник. Він приїхав з сином Ярославом по нас з Ольденбурґу та зі своєю дружиною влаштували нам у себе дома справжній дводенний бенкет.

Маленька подія сталася перед нашим виїздом з Гайденау. На таборовому полі розігрувався того дня футбольний матч між українською таборовою командою і британським військовим клюбом. Ми скріпили склад наших братів гайденавців нашими футболістами. У завзятій боротьбі юні таборовики перемогли досвідчених ветеранів-англійців. Радости і вдячности було без міри.

Після томливої дороги з різними та довгогодинними вичікуваннями потягів по станціях, врешті, в перших днях листопада ми приїхали до «нашого» Реннінґену. Тут нові клопоти. В несповна рік нашої спортової діяльности на терені Німеччини ми нав'язали контакти з досить поважним числом футбольних організацій. Це вимагало від нашого секретаря послідовної праці, особливо листування забирало багато часу. В кореспонденції допомагав організаційний референт Богдан Прудиус. Він, колишній талановитий футболіст і не менш ділова людина. Левина частина праці в товаристві припала йому, і він зі свого завдання вив'язувався в подивугідний спосіб.

Десь у половині листопада ми мусили його попрощати. Він виїхав на постійне до США. Втрата цього динамічного та ідейного ентузіяста футболу захитала нашу спортову стійкість. Його місце зайняв ланковий М. Бардин.

Саме тоді першоліґовий клюб КФК «Фенікс» — Карльсруге запропонував нам при найближчій нагоді провести товариський матч в Карльсруге. Незважаючи на непевні часи для нас в домовленні передбачено, що обидві команди зустрінуться щойно на початку 1947 року. В найкращій вірі ми підписали договір. Перебування наше в малому Реннінґені стабілізувалося. Неочікувано в наші відносини з РФК вкрався ясний промінь. Почали окреслюватися нові обриси в способі думання. Прийшло якесь переосмислення дій навіть серед найзапекліших кіл РФК, прихильників ексклюзивности. 21 листопада 1946 р. на спільному засіданні в Реннінґен (від ЦПУЕ — Я. Рак, І. Красник від РФК, від СТ «Україна» Олександер Скоцень і М. Бардин) винесли рішення налагодження відносин. Тимчасом непередбачені події котились швидко в іншому напрямку. Ніхто не сподівався нового удару, який допроваджував до остаточної ліквідації СТ «Україна» в Европі. Життя в таборі Реннінґен здавалось пливло ніби спокійно, але панувала непевність.

НАСИЛЬНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ

Одного ранку, напередодні Різдва Христового, мене й брата Осипа неочікувано викликали до місцевої УНРРА. Після гостро заданих декількох питань дальша процедура тривала коротко, з невідомих нам причин, нам наказали протягом 48 годин залишити табір Реннінґен. Крім нас, такий наказ отримали скарбник товариства Марія Мартин, її брат Степан — заслужений працівник на спортовій ниві. Через два дні пізніше американське військове авто безцеремонно вивезло нас до інтернаціональого табору в місцевості Гейльбронн, на північ від Штутґарту, де населення табору було здебільша польське.

І дійсно — пригадався «добродій» з УНРРА. Ми з братом їздили до районового бюра УНРРА в Леоненберґу до секретарки Ліненберґ. Вона прихильно ставилася до всіх культурно-освітніх

організаційних задумів ще в Ульмі. Ми хотіли довідатись про причину насильного виселення нас з табору. Розмова тривала коротко, офіційно. Переселення з Реннінґен сталося на розпорядження головного бюра зі Штутґарту. В нашій особистій справі — чому нас відокремлено від решти біженців — вона не вміла, чи не хотіла дати відповіді. І справді, до кого було відкликуватись?

Через деякий час виселили й решту мешканців Реннінґену. Одних перевезли до українського табору в Цуфенгавзен, інших до Карльсруге. Таким чином Спортове Товариство «Україна», так зване «Україніше Ельф», де факто і де юре перестало існувати, вірніше сказати, всіх нас, спортсменів, розігнано на всі чотири вітри.

В Гельбронн, при в'їзній брамі, заступник команданта табору, поляк, який знав мене ще з рідних земель, глянув мені прямо в очі і сказав:

— Пане Скоцень, що ви тут робите? Ви тут не маєте можливостей виявлення своїх здібностей, раджу вам якнайскорше втікати звідси.

Одного дня на наше прохання заступник команданта допоміг нам перекинути наше скромне майно на вантажне авто й ми подалися до новотвореного українського табору в Карльсруге. Велике, Віртемберзької округи, повітове місто Карльсруге розташоване на північний захід від Штутґарту, в лісах Шварцвальду. Тут ми застали спортовців з заснованого іще в Герренберґу УСТ «Зоря», з керівниками Р. Сеньківим, Ю. Василівим і О. Саюком.

Нас розмістили по касарнях, так званих «Форстнер Касерне». Радісно ми привітались із зібраними вже тут нашими друзями по футболу: О. Банахом, П. Макарем, І. Мікльошем, В. Босим, С. Цариком. Решту, як виявилось, відправили до таборів в Цуфенгавзені.

Виглядало, що справа зорганізування нового футболу ще не є пропащою зовсім, але розвіяне пір'я важко буде зібрати знову докупи, тобто спортовців. Все таки за допомогою таборової управи почали розшукувати решту «розіграних» наших футболістів — членів СТ «Україна» і пощастило відновити діяльність. Постала свіжо організована команда СТ «Україна».

Звичайно, зимова пора на рідних землях — це пора відпочинку, уся футбольна активність переривалась. Зелене поле засипали сніги, закутували його кригою. Часті гострі вітри, хуртовина, метелиці не дозволяли на будь-яке користування спортовим майданом.

Не так у південній Німеччині. Тут футбольні ігри починалися осінню, тривали взимку, а футбольний сезон завершувався весняною порою. Знову ж літній час розглядався, як вакаційний період, а також використовувався на розіграші товариських матчів. Треба підкреслити, що в цей зимовий сезон ліґові німецькі клюби прагнули, особливо до важливих зустрічей, «позичати» собі наших гравців. Наші хлопці брали участь у їхніх чемпіонських баталіях і тим неодноразово доказували свою клясу, гарний стиль і високу техніку.

Karlsruhe

28. April 1947

Wo haben Sie Fußballspielen gelernt, Herr Skozen?

Skozen — ein Name, der seit einiger Zeit einen guten Klang im süddeutschen Fußball hat. Zusammen mit einigen jüngeren Landsleuten bildet dieser Ukrainer das Rückgrat des Karlsruher Phönix. Der Krieg hat ihn in diese Südwestecke Deutschlands verschlagen. Der sympathische, immer etwas ernst dreinschauende Ukrainer, der heute 28 Jahre alt ist, wuchs in Lemberg auf und war schon mit 12 Jahren ein begeisterter Fußballspieler, Mitglied des F. C. „Ukraina".

Auf die Lage im süddeutschen Oberliga-Fußball eingehend, meinte Skozen, daß wir ausgesprochen harte und gute Verteidigungen hätten. Er selbst empfindet unser W-M-System als gut und sicher, schöner aber wäre es mit einem Offensiv-Mittelläufer. „Wen halten Sie für den besten Verteidiger, der Ihnen bisher gegenüberstand?" — „Streitle von Bayern München", sagt Skozen ohne Besinnen. Von den Torhütern, denen er bisher gegenüberstand, hat Jahn von Kickers Stuttgart den stärksten Eindruck gemacht. Als die besten Stürmer, die er bisher in süddeutschen Oberliga-Klubs sah, bezeichnet Skozen den wendigen und schußkräftigen Platzer von BC Augsburg und Morlock vom FC Nürnberg, auch der Mannheimer Lipponer machte durch sein verwirrendes Auftauchen auf allen Plätzen starken Eindruck auf die Ukrainer, die selbst ein derartiges Stürmerspiel lieben. Skozens Kummer ist die Härte, die in den Spielen der süddeutschen Oberliga Platz gegriffen hat. Auch die Ukrainer spielen hart, aber sie verstehen darunter — wie auch die englischen Professionals — den fairen Einsatz des Körpers im Kampf um den Ball, nicht aber das gesundheitgefährdende An-den-Mann-gehen, wie wir es leider zur Zeit von vielen Hintermannschaften sehen. Gegen solche Gegner riskiert Skozen seine Knochen natürlich nicht gern, und so sehen die Phönix-Anhänger ihn oft zu ihrem Mißfallen dem Kampf um den Ball aus dem Weg gehen. Wenn er aber in Spiellaune ist, dann bedeutet dieser auf allen Punkten jäh auftauchende Stürmer eine ständige Bedrohung des feindlichen Tores.

Знову зорганізовані в гурт ми готувалися до зустрічі з «Феніксом». Надійшов очікуваний матч. У той час в місті й окрузі Карльсруге існували три добрі німецькі футбольні товариства. Два з них — КФФ (Карльсруге Футболь Ферайн) і КФК — «Фенікс» — це передові клюби з першої ліґи і один «Мільбурґ», підміська спортова організація з нижчої ліґи. КФК «Фенікс» — це давно заснований клюб, в минулому кількаразовий чемпіон Німеччини.

Нашу зустріч визначено на 1 січня 1947 року. Ми, «Україніше Ельф», виступили в можливо доброму складі з Остапом Стецьковим і Володимиром Закалужним. Публіка заповнила трибуни. П'ятнадцять тисяч глядачів. Чи могли ми передбачити, що це був наш останній футбольний матч, останній футбольний поєдинок на европейському континенті?

Уже від початку хвилина за хвилиною котилась наша атака на німецькі позиції. Ми зовсім не вичікували помилок противників, а самі зігравали в їхній зоні і так змушували їхні оборонні лінії помилятися.

Ніби передчуваючи, що це останнє змагання «України», ми вправді ризиковано взяли тактику зовсім відкритої гри. Всі ми, десять, як нас було, зразу ринули на підворіття німців (залишаючи нашого воротаря лише однісінького). Противник був заскочений, не мав сили і не міг встоятись ґураґанній атаці. Упродовж 35 хвилин першої півгри наша ризикована атака принесла нам 3 ґоли. В провадженні цієї тактики і дальші 10 хвилин належали теж до нас. До перерви стан був 4:0 на нашу користь.

Друга півгра за своїм характером була схожа на першу. Не сповільнюючи темпо, ми продовжували атакувати. Очевидно, відкриваючи наші ворота, ми брали велике ризико, але ми теж встигали відповідно застосовувати оборону власних воріт. Однак моттом нашої гри була цілковита офензивна гра. До відмінної гри всього колективу достосувався і наш воротар; в такій настанові гри діяв уважно, дуже вдало.

В останніх хвилинах наш правий крайній Куцан підвищив результат до 5:0 на нашу користь. Ми розбили віртемберзців так, як і перед тим баварців результатом 5:0.

На жаль, ми не довго втішалися своїм відродженням. Це і був останній бій в Німеччині.

Швидко минули зимові місяці. Настала весна. Появилися перші підсніжники і їх зривали на луках дівчата, в'язали у китички, приносили до кімнат. Місцеві жителі обкладають дошками прямокутні грядки, старанно пересівають землю крізь сита, крізь пальці — все акуратно, точно. Садять городину, висмикують кожний бур'ян. Убога ота земля тут та багата щедротою людської праці.

ЗАЧИНАЮТЬСЯ РІЗНІ ПРОВІРКИ

На одному із спільних засідань управи вирішено перенестися до таборів у Цуфенгаузен, бо там знаходилась більшість на-

ших спортсменів і членів управи. Та наших задуманих плянів вже не пощастило зреалізувати. Якраз у той час до табору в Карльсруге приїхала важлива «скринінґова комісія», яка перепроваджувала останню перевірку, кому признати право на статус ДП «Дисплейзд персонс» — переміщених осіб. Спеціяльно по українських таборах комісія суворо перевіряла, просіваючи через густе решето наших людей і в багатьох випадках безпідставно відбирала статус ДП. Таким чином тратили право на проживання в таборі, права на дальшу еміґрацію.

Людей, позбавлених привілею ДП, вивозили до переселенчих пунктів і там залишали їх без жодної опіки, здавали їх на ласку німців.

Така комісія завітала теж до нашого табору.

Серед українців в цьому таборі переважали ті, що їх насильно німці вивезли на роботу в час війни. Нас, кількох перевезених з Реннінґену спортсменів, пішли до комісії разом. Першого покликали мене. У кімнаті за столом сидів не старий ще американський старшина. Побіч сидів у цивільному одязі відносно молодий перекладач, який розумів мови: німецьку, англійську, польську, російську, неозначеної національности, уродженець Волині, з міста Рівне. Мені запропонували відповідати в одній з тих мов.

Після перших формальних запитів: де й коли родився і т.п., прийшла черга запитів, чому і як опинився в Німеччині. Відповідь моя була проста і неприхована: В житті мені судилося деякий час жити під большевиками, і я не хочу більше жити в їхньому «раю» і не хочу бути їхнім підданим. Тому я виїхав у вільний світ. Коли я закінчив і американець почув моє останнє заключення, вискочив з крісла, мов опарений, і піднесеним голосом заверещав: Чи ви вважаєте Німеччину вільним світом? Він довго переглядав мою течку з особистими документами, що була перед ним на столі, і по хвилині скрикнув: Вас перемістили з табору в Реннінґен до Гайльбронн. Чому тоді ви звідтам втікли?

— Я не втік. Мене, не знаю чому, вивезли насильно,— пояснюю йому.

Він вискочив знову із-за письмового стола і став проходжуватися по кімнаті великими кроками, лаючись весь час. Перекладач тепер уже лагідніше пояснював його слова:

— Ви під статус ДП не підходите.

Я вийшов. Після мене покликали мою дружину, яка в цей час була в останніх місяцях вагітности. Їй також відібрали статус ДП. Доля наша була спільна й пересуджена. Після нас пішов мій брат Осип, якому теж відібрано статус ДП, а його дружині з малолітньою дочкою залишено. Це означало роз'єднання подружжя. Така ж незавидна доля зустріла й інших моїх друзів-футболістів. Остап Стецьків та Василь Босий і член управи СТ «Україна» Степан Царик також втратили право ДП. «Тяв косар спортовців — не спочивав,— ні на кого не зважав».

З огляду на несправедливість, заподіяння нам кривди, під протести таборової громади зробили один виняток у цьому жахли-

вому спустошенні. Передумали справу і моїй дружині, з огляду на вагітність з «ласки» привернули привілей ДП. Вона могла залишитись в таборі Карльсруге, а всіх нас «німецьких коляборантів» вивезено до спеціяльних тимчасових бараків, до лягерів «неблагонадійних». Як казали, що то хтось добре причинився до цього скринінґового рішення.

Ми повинні шукати роботи, заробляти на прожиток своєю власною працею і можливо подати клопотання в цілі присудження нам права німецького громадянства. Незавидна майбутність. Усі біженецькі табори в окупованих альянтами країнах після перевірок «комісії» закрито. До них більше не приймали. Число мешканців перевірялось, усі справи в зв'язку з дальшою еміґрацією вважались звершеними. Виконання розпоряджень суворо контролювалось. Відвідувати табори, де перебували наші дружини з привілеєм ДП, нам ще дозволяли, однак не можна було харчуватись і ні під яким приводом залишатись. Постала справді жалюгідна ситуація для нас. Треба було думати, що і як робити? Як на далі бути?

Відкинені скринінґовою комісією, позбавлені прав ДП — переміщених осіб — ми дошукувались причин доказів відібрання їх нам, вживали заходів перед американською владою, щоб були привернені нам втрачені привілеї. Ми засипали їх безліччю петицій. Все те було даремне. Американці були безоглядні. Прямо нас зі своїх бюр виганяли.

Ходили вперті чутки, що в деяких таборах, в тому й в Реґенсбурзі, вправді тяжко, але є можливість одержати статус ДП.

У своїй незавидній ситуації в пошуках допомоги, пригноблений, я рішив відвідати кілька наших таборів в американській зоні з наміром зареєструватись. З моїм приїздом в таборі Реґенсбурґ місцева футбольна команда «Січ» запросила мене допомогти в грі проти німців, на що я радо погодився. «Січ» виграла матч з високим результатом. Однак зареєструватися в таборі, а тим самим відзискати статус ДП я не добився.

Ось проходить набір робітників до копалень вугілля в Бельгії. Щоб утримати родину, щоб холод і голод нас не гнав у пошуках шматка хліба, це єдина нагода і її необхідно використати. Так ми зробили. Одного хмарного пополудня поїхали до Штутґарту й там перейшли спеціяльний скринінґ набору на працю до вугільних шахт у Бельгії.

Тим часом я особисто встановив контакт у Бельгії з одним моїм знайомим спортсменом з СРСР, Євгеном Михайловичем Стрепом. Він був футбольним суддею в Москві, був арбітром футбольних матчів у найвищій лізі СРСР. Він вибрав волю, опинився в німецькому полоні, опісля в таборах і після втрати статусу ДП виїхав у Бельгію на працю вуглекопа. Перебував у місті Шарлеруа. За час свого перебування там нав'язав і підтримував спортові зв'язки з місцевим футбольним товариством «Спортінґ Клюб Шарлеруа». Він, як писав, у переговорах з керівниками клюбу добився успіху: ми, приїжджі до Бельгії футболісти, повинні

Фюрт, дня 28.травня 1947 р.
Ч.:3708|47|36.

До

Хвальної Управи Футбольної Дружини С.К. "Україна"

Ш т у т ґ а р т - Цуфенгаузен

Високоповажані Панове!

В дні 19.5.47 одержали ми від Вас 1000 |тисячу| марок як чистий дохід з перших в цьому сезоні змагань з німецькою дружиною. Щиро сердечно дякуємо за Вашу щедру пожертву в користь українського студентства, якого потреби зростають з кожним місяцем.

Покладаючи на далі н Вашу прихильність , просимо і на будуче памятати про потреби "Комісії Допомоги Українського Студентства"
остаємось з глибокою пошаною до Вас

За "Комісію Допомоги Українського Студентства":

Комісія Допомоги Українського Студентства

включитися в члени і брати участь у розіграшах, в заміну нам приділять працю в копальнях не в забоях, а на поверхні. «Все приготовлено до вашого приїзду,— писав він,— бельгійці чекають на вас».

Ми, звичайно, прийняли вістку з ентузіязмом.

Події поплили швидким темпом. 16 червня 1947 р. зібралися спортсмени-футболісти з представниками громадськости на урочисті ліквідаційні збори СТ «Україна». Збори ухвалили: готівку, що залишилася, розділити по українських установах з тим, що більшу частину цього мала одержати КоДУС (Комісія Допомоги Українського Студентства). Вони й користувалися значною нашою допомогою за весь час існування нашого товариства. Усе спортове устаткування передати тим українським спортовим організаціям, які залишаються в Німеччині. Книги, протоколи, архів, бухгальтерію, приладдя тощо лишити до диспозиції членам управи, що залишаються.

Отак СТ «Україна» завершило на европейському континенті свою діяльність і перестало існувати.

Перед самим виїздом до Бельгії, ми відгуляли весілля нашого видатного футболіста Остапа Стецькова з касиркою товариства Марійкою Мартин.

Український футбол поза межами батьківщини на еміграції, зокрема в Німеччині, пройшов свою складну і тернисту дорогу. Спортова діяльність СТ «Україна» була високо оцінена як україн-

ськими еміґрантами, так і чужинцями. Усі наші ігри на чужині, особливо в Німеччині, доказували, що українські футболісти у червоно-чорних барвах, під знаменом СТ «Україна» володіли европейськими прикметами майстерности та йшли в авангарді світового футболу. Боролись самовіддано, жертвенно захищали поза межами вітчизни честь і славу українського спортсмена. Як переємці світових традицій СТ «Україна» — Львів, вони не сплямили чесне ім'я своєї рідної організації. Я гордий, що був одним із цієї славної одинадцятки і разом з ними порівно ділив радощі і смуток.

Усім їм, що організували, вложили свій труд, час, талант, принесли великі жертви для добра нашого спорту, належаться справжні признання, пошана і вдячність.

Ось вони будівничі — спортсмени — футболісти СТ «Україна» — Україніше Ельф Ферайн в Німеччині:

Управа:

Олександер (Лєньо) Скоцень — голова, Мирослав Стахів — заступник, Євген Варварів — секретар, панна Марія Мартин (одружена Стецьків) — скарбник, члени управи: Михайло Бардин, Ярослав Чолій, Богдан Прудиус, д-р Мирослав Куник, Ліна Савяк (одружена Криштальська), Михайло Небола, Іван Казанський, Степан Царик, Осип Тягнибок.

Контрольна Комісія: Михайло Вітер — голова, Петро Клос, Петро Прудиус — члени.

Мировий суд: Костянтин Варварів, Іван Куліковський, Казимир Закалужний.

Футбольна команда:

Воротарі: Роман Дубляниця, Василь Босий, Степан Мисакович, Іван Куц.

Захисники: Мирослав Варениця, Роман Ленчицький, Іван Мікльош, Осип Скоцень, Михайло Небола, Володимир Гаврилів.

Півзахисники: Микола Гошовський, Степан Лютак, Ярослав Мицавка, Мирослав Горбачевський, Остап Стецьків, Юрій Бачинський, Андрій Горський, Михайло Мітринґа.

Нападаючі: Богдан Куцан, Омелян Банах, В. Цібах, Олександер Скоцень, Павло Макар, Володимир Борецький, Степан Солтис, Володимир Закалужний, М. Гарасимів, Іван Вареха.

БЕЛЬГІЯ

Наповнений вщерть відносно молодими людьми, мчить потяг, вистукуючи монотонну мелодію коліс по залізничних рейках. Крізь вікна панорама відбудови знищеного війною краєвиду.

Їдемо в однім купе: я, брат Осип, Остап Стецьків, Степан Царик. Потяг везе еміґрантів — на відробіток контрактів до бельгійських копалень вугілля. Багато між ними інтеліґентів, професіоналів. Ніяк не виглядають на майбутніх вуглекопів.

Переїжджаємо широкими рівнинами німецьких районів Баден, Пфальц, Райнлянд. Видніють акуратно зложені за пляном квадрату чи прямокутника з рівнобіжними вулицями оселі. Трапляються охайні присілки, що складаються з декількох покритих одноколірною черепицею садиб. Хоч проходили тут воєнні бої, однак скрізь панує лад і порядок. Побіч шляху в нашім напрямі пливе ріка Некар. Залишила нас щойно, вливаючись між великими сусідними збомбленими містами Мангайм-Людвіґсгафен до історичної ріки Райн. Тут на відміну в північно-західньому напрямі супроводить нас Райн, що у великім місті Кельн залишає нас.

В потязі мозаїка европейських народів. Знайомимося з деякими, в кожного інша проблема, одначе всіх присутніх пасажирів єднає одне і те саме — втрата статусу ДП, непевність за майбутнє.

Ще кілька годин цікавої їзди і в'їжджаємо до великого, вщент розбитого, колись індустрійного прикордонного міста Аахен, зміна паровоза і опиняємось в Бельгії, в державі, де маємо починати нове життя.

Транспорт, скерований до міста, що є розкинуте на великій території недалеко німецького західнього кордону. На першій вузловій станції в Бельгії наш ваґон вилучено та поставлено на бічні рейки, транспорт поїхав далі до Льєж.

Переїхали шмат терену обраної країни, вправді в більшості індустрійний, однак, як видно, не ті порядки, охайність, акуратність, чистота. Наслідки воєнних дій, бойових зрушень на скромно управлених полях, іще досі видніють неприбрані купи військового

матеріялу. Не стає часу. Важка індустрія працює. З фабричних коминів вилітають вогненні язики, надолужують втрачений час.

У листі до мене, якого я дістав перед виїздом, Євген Михайлович Стреп писав, що місце призначення для нас, футболістів, є місто Шарлєруа, поблизу кордону північної Франції. Так і сталося. На другий день уранці наш ваґон влучено до нового транспорту — напрям Шарлєруа. Ми раділи цією зміною. Це доказувало, що крім тих, які транспортують нас, як робочу силу, є ще хтось, хто зацікавлений у нашому таланті. Везуть нас туди, як домовилися наперед. Фактично їдемо до праці в копальні, одначе в серці жевріє надія якоїсь зміни. Радіємо, що справа набирає реальних форм, що їдемо до культурного центру будувати нове життя. Правда, ми були свідомі, що треба буде засукувати рукави й взятися до тяжкої фізичної праці, одначе нас запевняли, що це триватиме відносно короткий час і нам підшукають краще заняття.

В Шарлєруа, на станції, чекав на нас Євген Михайлович Стреп і якийсь середнього віку, високого росту товстун — бельґієць. Привітали нас. Бельґієць глядів на наші доброї фізичної будови постаті, помітно посміхаючись. «Добродій» вдоволений, що ми врешті прибули, наказав нас відвезти в місце нашого перебування. Поки що ми вдоволені. Чейже є хтось, хто за нас і про нас думає.

Найближче наше завдання: якнайкраще влаштувати себе і родину. Минули два дні на різні формальності і лікарське обстеження, видачу комбінезонів, спецодягу тощо. Увечорі добродій бельґієць запросив нас на вечерю. У розмові був чемний, жартував, при тому зізнався нам чому привіз нас до Шарлеруа: щоб нас продати до «Спортінґ Клюб Шарлеруа». Почувши слово «продати», ми раптом відчули наче хтось поразив нас кинджалом. Як це — продати? Для нас це звучало неетично, прямо неймовірно. На всякий випадок наш опікун заявив нам, що грошей за нас ще не взяв, але щоб ми не журилися, він це наладнає, а тепер лише належить привикати до нашої нової «професії».

На другий день кожному з нас наложили на плечі двадцять п'ять кілограмів знаряддя, в руку дали карбідову важку лямпу і відправили добувати вугілля в глибині вісімсот шістдесят метрів під землею.

У надрах цієї частини Бельгії сховано незліченні природні багатства, які давали поштовх розвиткові гірничодобувної промисловости, передусім вугільної. Багаті зложжя цього чорного золота залягали під землею на південних межових схилах країни. Видобували вугілля гірничі колективи. Наша шахта — це нове підприємство, віку їй ледве десять років, отже молодий теж наш ансамбль вуглекопів. Тому що виробництво є вповні механізоване, сучасна техніка вимагала кваліфікації всіх нас новоприбулих. Дали нам нагоду їх здобути. З освоєнням технічних методів наші бриґади повинні б видавати близько по дві тисячі тонн вугілля щодня.

Нам трьом новакам щастя не зрадило. Усі ми — я, брат Осип і Стецьків отримали працю при конвеєрі в тому самому

колективі. Наші код-числа, по яких нас розпізнавали, були: моє число — 601, брата Осипа — 602 і Стецькова — 604.

У веселому настрої, як колись ми виходили на футбольний майдан, так і тепер підоймою-кошем з'їжджали до нашої штольні. В забої під землею ми перебували повних вісім годин. Наглядали за нашою роботою передовик очисного забою і машиністи-механіки. Після восьмигодинної зміни нас, схожих на чорних, підйомним кошем підіймали на поверхню. На горі через 15 хвилин зрошувались гарячим душем і випивали півлітра кави. Після короткого перепочинку ставали знову білими людьми.

Перші дні справді були важкі. Боліла спина від постійної схиленої позиції в низьких очисних забоях. На руках появлялись мозолі, але кажуть, що людина до всього звикає. Мабуть, можна б і звикнути. «Як гірко заробиш, то солодко з'їси!» Від старих вуглекопів вчились всіляких звичаїв, хитрощів підземного царства, набирали потрібного досвіду.

Ось уже й кілька тижнів працюємо над видобутком вугля. Під кінець кожного тижня отримуємо платню, після чого почуваємо себе, мов новонароджені на цей світ. Адже кожний з нас став знову членом суспільства, хоч і важко заробив на прожиток, проте не чекав на милостиню, сам ставав ковалем своєї долі.

Шарлеруа — місто як в більшості міст Бельгії — індустрійне, з перевагою копалень вугілля. Невелике, однак розлоге й разом з передмістям начислювало до ста тисяч мешканців. Як відомо, бельгійці мають дві мови: флямандську — на півночі і сході та французьку — на півдні і заході. Зі спорту найкраще були розвинені дві ланки — футбол і наколесний спорт. У самому місті, крім декількох менших футбольних клюбів, існували два першоклясні, що належали до найвищої Бельгійської ліги: «Спортінг Клюб Шарлеруа» й «Олімпік Клюб Шарлеруа». Обидва товариства втішалися великою популярністю населення і фінансовою підтримкою банкирів, промисловців і більших підприємців. Клюби були власниками гарно утриманих стадіонів. Офіційно футбольні гри вважали за аматорство, в практиці одначе гравцям за їхню участь добре платили, часто навіть великі суми грошей.

Хоч об'ємом і населенням невелика, культурна та індустріяльна Бельгія зуміла промостити собі шлях і осягнути відповідне місце в світовому спорті. Вона часто з подібними меншими націями — голляндцями, чехами, угорцями доказували, що великий футбол не залежить від величини нації, а його творять хоч і малі, однак здібні, обдаровані народи, які уміють засвоїти складні притаманні футбольні технічні і тактичні правди.

Структура бельгійського футболу, як і у всіх західніх країнах, була побудована на системі переходу з найнижчої до найвищої, так званої державної ліги, в якій об'єднано дванадцять клюбів. З індустрійного басейну міста Шарлеруа в цю найвищу лігу, як уже згадано, входили два клюби: «Спортінг Клюб» і «Олімпік Клюб».

Гарячі любителі футболу заповнювали власні десяти-п'ятнадцятитисячні стадіони, ентузіястично захоплювались цією популярною грою. Особливо в іграх між південними валонцями і північними флямандцями.

Бельґієць, який перевів наш вагон до Шарлеруа, скерував нас до «Спортінґ Клюбу». Два рази в тиждень вечорами під його суворим наглядом ми брали участь в тренуваннях, які переводив досвідчений віденський тренер В. Вольф. Ці тренування нагадували нам львівські передвоєнні в СТ «Україна», теж віденця А. Мори. З огляду на те, що футболісти професійно працювали, тренування були короткі, дво-тригодинні, звичайно аматорського характеру. В заняття включались біги, старти, ґімнастика, скакалка зі шнурком, технічні вправи з м'ячем, гра до двох воріт, в закінченні доволі виснажливий біг. Мимо цих скромних тренувань, поодиноко, і команда як цілість, була досить до чемпіонських ігор підготована.

Серйозний і досвідчений тренер звертав увагу на нас трьох, одначе включати нас у склад чемпіонських матчів, з уваги не виповнення і підпису заяви до ліґи, він не міг. Вкоротці, під час чемпіонських ігор все таки траплялась нагода наших випробувань.

До Шарлерув приїхала на товариську гру відома популярна віденська команда СК «Вєна». Керівники клюбу рішили вставити нас до складу. Виглядало, що бельґійці були нами зацікавлені. Хоч був зимовий час, стадіон заповнений. Грають державні гимни, промови, вручення квітів, презентація складів. Незабутні для нас хвилини... Ми, вуглекопи, незнані серед европейської футбольної еліти.

Незважаючи на те, що віденці грали своєю вільною улюбленою системою, а ми «WM», пристосувавшись, давали собі раду з високотехнічними віденцями. Гра закінчилась перемогою гостей 3:2. Після гри нас запросили до Клюбу і там натиснули підписати заяву до ліґи. Перед підписанням договору ми, згідно з двосторонньою угодою ще в Німеччині, домагались праці на поверхні вугільних копалень. Нас же проти нашої волі і незгідно з обопільним контрактом використовують у підземних забоях. Ваше звільнення не буде проблемою — нас запевняли — директорами копалень є водночас керівники Клюбу. Справи наладнаються.

Вправді скріплені на дусі і вдоволені переговорами, однак заяви до Клюбу ми не підписали. Довго увечорі обговорювали всі деталі цієї справи і як нам далі бути. Нараз у пізніх годинах поштовий службовець доручив телеграму для Олександра Скоценя. Серце почало битися живіше. Що могло трапитись? Від'їжджаючи з табору, я залишив свою вагітну дружину. Вона проживала там, у Німеччині, разом з дружиною брата Осипа і дружиною Остапа Стецькова. Вони там, подібно як ми тут, зжилися, як одна родина. Незалежно від цього, душу огорнув неспокій.

Телеграма сповіщала радісну вістку, про щасливе народження сина. Мати й дитина почувають себе добре. Мимо пізньої пори,

із сусідніх кімнат зійшлися друзі, за здоров'я малого Скоценя пролунало грімке «Многая літа!» Проспівали, мабуть, всю ніч, до світанку. Починався день мого нового життєвого стану.

Час минав. Одного дня управа копальні повідомила нас про приїзд з Німеччини наших родин. Нарешті, по стільки бурхливих, повних горя днях і довгої розлуки, сім'я злучається разом знову. Нас розділили, але на щастя, не надовго.

Синок мій при зустрічі з батьком — мав уже три місяці — тримав уже голівку прямо, а на мій привіт усміхнувся.

Після приїзду родин вуглекопів кожна родина отримала в новозбудованих домах вигідні приміщення. Через тиждень у місцевій українській католицькій церкві охрестили нашого синка, надаючи йому ім'я Володимир-Богдан. Хресними батьками були Остап Стецьків і дружина брата Осипа. Три дні святкували ми.

Наші спортові діла не розвивались так, як би ми цього хотіли. Минали сірі робочі дні у шахтах, а ми все ще — чекали переведення з нетрів копальні на поверхню. Очевидно, що наявною причиною затримки був письмовий договір нашого «опікуна добродія» із Клюбом: «Не дістану за вас гроші, вам ніколи не вийти з копальні».

Справа гри в «Спортінґ Клюб» застрягла з приводу нашої відмови підписувати заяву. В країні розігрувався чемпіонат Бельгії. Футбольний сезон був у повному розгарі. За цей час наших «торгів» з клюбом «Спортінґ» керівники другої футбольної команди «Олімпік» вислали до нас команданта місцевої поліції з ціллю вербувати нас до їхнього товариства. Члени управи клюбу «Олімпік» зацікавлені нами, а слідкуючи за нашою грою із віденською командою, рішили перебрати нас до себе. Переговори тяглися кілька днів.

Після урочистих запевнень команданта поліції, членів управи і показних добродіїв клюбу, ми остаточно підписали заяву про прийом у члени. Від цієї хвилини ми належали до клюбу «Олімпік». Так бодай думали. Нікому з нас і на думку не спадало, що нас оцінювали, продавали й купували на бельгійських ринках збуту. Отож зрештою і «Спортінґ Клюб» і «Олімпік» перестали нами цікавитись, а його члени в зустрічах з нами іронічно підсміхувались.

Ми зависли в повітрі: ані піднятись угору, ані приземлитись. Кіш далі безперебійно кожного дня возив нас у нетра землі. Щобільше, турбувала нас упевненість у тому, що навіть після виконання дворічного контракту зобов'язання перед державою, ми станемо перед ділемою: або залишити квітучу країну Бельгію, або продовжити контракт на дальші два роки. Зрештою доля наша химерна несправедливою була.

Прийшла весна 1948 року. Синок учився ходити, ставав на свої ноги. Зароблені в копальні гроші вистачали на життя. Однак професія вуглекопа мене аж ніяк не манила. Виїхати б до Парижу, так як це мені пропонував ще в Німеччині мес'є Ґалє. Це безумовно була б розв'язка для мене. Мес'є Ґалє, де ти тепер?

Під впливом тих міркувань я вислав листа до Парижу до клюбу «Расінг» з моєю пропозицією включитись в цей клюб.

На закінчення весняного футбольного сезону бельгійці запросили до Брюсселю до себе в гості збірну футбольну команду Англії. В трійку вибрались ми до столиці, до Брюсселю на матч, щоб познайомитись з англійським футболом. В Брюсселі на стадіоні зустріли нашого тренера «Спортінґ клюбу» В. Вольфа. Перед грою він познайомив нас з тренером французької першоліґової професійної команди OGC«Nica» (Олімпік Гімнастік Клюб Ніцца). Австрієць — тренер команди «Ніцца» дав нам до зрозуміння, що він пошукує гравців для свого клюбу, головно центрального нападаючого. Він проводить докорінні зміни внутрі команди і є зацікавлений у нашій охоті перейти до них. Ми погодились. Через кілька днів нас повідомлено, що управа товариства «Ніцца» влаштовує в бельгійському місті Монсі пробний для нас футбольний матч і бажає, щоб ми взяли у ньому участь.

У суботу, по праці, усі троє ми виїхали автом до призначеного міста Монс.

За годину ми вже грали у французькій професійній команді проти бельгійців. Змагання не відзначалися нічим цікавим. Про справжню ціль цього суперництва знали тільки чотири особи: президент клюбу, секретар, тренер і французький клюбовий адвокат, якого зі собою привезли. Французькі футболісти, наші співгравці, були здивовані нашою участю в грі. Безсумнівно вони додумувались у чому справа, проте поводилися коректно, навіть ввічливо. За нашою грою, стилем, комбінаціями, ударами по воротах пильно стежили тренер і три особи з управи французького клюбу. Як показалось у грі, їм дійсно бракувало центр-нападаючого.

Зразу після гри у найближчому готелі в Шарлеруа ми підписали підготований їхнім адвокатом футбольний професійний контракт. Ніхто з нас ніколи не думав і не був приготований про перехід з аматорства до професіоналізму. Прийшло воно неочікувано. Наше рішення, з огляду на іґнорування нас бельгійськими футбольними товариствами, було правильне. Французи підкреслили, що укладений договір, який підписали обидві сторони, являється дійсним, з умовою, що команда з Шарлеруа «Олімпік» нас відпустить і звільнить у добрій вірі з клюбу. Інакше нас не зможуть зареєструвати у федерації французького футболу.

Зі звільненням слід поспішати, бо перед командою стоять невідкладні завдання підготовки й тренувань до наступного футбольного сезону. Якщо б наше звільнення натрапило на труднощі, французи готові заплатити бажаний викуп.

Не гаючи часу, ми після від'їзду французів звернулися до члена управи клюбу «Олімпік», з'ясовуючи йому наше рішення. Як виявилось, керівники клюбу грали далі подвійну гру, відволікали рішення, посилались на причини від них незалежні, передавали справу до «вищих інстанцій». Цією вищою інстанцією був президент клюбу за професією відомий у Бельгії лікар-хірург д-р Жія-

ноля. Він користувався великою пошаною серед населення. Нас прийняв у чудовому помешканні. З-під сорочки м'язи так і випинали тугими вузлищами. Голова лобата, сива й оголена посередині наче поплавець на воді. На піджаку рясніло від дивовижних медалів. Під час півгодинної візити весь час шановний доктор гладив по голові свого маленького білого, мов сніг, собачку. Відвідини пробував збути жартами. Показував себе з доброго боку.

Після наших прохань, доказів про те, що клюб не має ніяких фінансових підстав нас затримувати, тут він на наше рішуче домагання звільнити нас з членства товариства спішно підвівся з крісла, відкинув з колін песика і нервовим тоном заявив, що звільнення нам має коштувати один мільйон бельгійських франків. Спочатку ми не второпали, а потім почали супротивлятися. За що? — питаємо. Це ж дуже висока сума.

— Sortie! (вийти!), бо закличу поліцію,— заверещав він несамовитим голосом. Ну що ж? Рішили вони по-хабарницьки використати догідну ситуацію. Такий світ.

Розчавлені й пригноблені, ми вернулись до хати. Ця подія вирізьбила глибоку пляму в нашому світовідчуванні. Уперше ми зустрілися з філософією західнього світу, з його жорстоким матеріялізмом грошей. Усі засоби добрі, якщо ведуть до мети: здобути достатки-гроші і розбагатіти.

Не можна було очікувати чесного і справедливого поладнання справи. Відповідно до своїх настанов д-р Жіяноля теж зіґнорував голову Українського Комітету в Брюселі Карла Мулькевича. Український Комітет, якому ми доручили справу, не міг нічого вдіяти. Бельгійці домагалися суми одного мільйона бельгійських франків.

Сталося прямо неочікуване диво. Одного дня до Шарлеруа приїхали керівники «Ніцци», заплатили бажану суму, посадили нас в просторий автомобіль і через кордон повезли до Парижу.

З Парижу всіли ми на швидкий потяг і в ранкових годинах прибули до сонячного, світової слави — курортного міста — Ніцци.

День перед від'їздом до Франції листоноша приніс був листа від мес'є Ґале з Парижу. У ньому він повідомляв, що вибирається до Бельгії, поладнає і доведе до кінця усі діла, зв'язані з моїм переходом до французького паризького клюбу «Расінг». На жаль, запізно. Події його випередили.

ФРАНЦІЯ

Ми вже на місці свого майбутнього перебування. Подорож із Парижу аж ген на південь під італійський кордон до Ніцци пройшла як в калейдоскопі, проминають вузлові станції, незнищені війною, Дійон, Ліон, Марсилія, повз так звані приморські Альпи на «Блакитне побережжя», в затишний, чудовий закуток, яким є місто Ніцца.

Запам'яталась ніч у першоклясному готелі Парижу. Свідомість, що вже більш непотрібно лізти під землю, щоб заробити на прожиток для себе й сім'ї, наповнювала душу благотворним почуванням. Я особисто вірив у біблійну притчу про таланти. Свого таланту я не мав наміру закопувати. Хоч пізно вправді, але вирішив використати цілком. Тепер, як ніколи раніше в моєму житті, я маю неповторну можливість виявити себе. Це може заважити на моїй майбутньости. Ледви чи в мене, крім футбольної, була ще якась професія. Молодість, як це говорили в нас старші люди, «пробігав за бальоном». Виходить, що це й є моя головна професія і вповні використаю нагоду. У футболі, так як і в кожній професії, є гравці пересічної кляси , такі що вибиваються понад середній рівень, є й такі, що посідають той «біблійний талант».На його основі — при дбайливій праці і під наглядом тренера, обдарованість розквітає у всій своїй величі. Але не можна поминути закону природи — віку. Адже такий талант поєднаний з молодістю, а втім з інтенсивною і важкою працею над собою.

Саме виходячи з цієї точки зору, на моєму віку непокоїла мене одна думка: як бути далі мені і братові Осипові — мені вже завершилось двадцять дев'ять років, Осипові тридцять два. Як вірити, що народна словесність — це невичерпне джерело мудрости, то була вже глибока причина до турбот: «Старого виїжджeного коня навіть циган на ярмарку не купить».

Третій Остап Стецьків був далеко молодший за нас. Йому щойно двадцять два роки, він мав кращі вигляди на довші можливості футбольного життя.

Поки що професійні футбольні менаджери дали нам добру оцінку (матч в місті Монсі — Бельгія), прийшли і так купили нас для свого товариства. Договір охоплював цілорічний футбольний календарний сезон: осінь 1948, зиму й весну 1949 р. Як буде далі — це пісня майбутности. У кожному разі ми є свідомі, що в наші роки в професійному футболі вже важко осягнути довготривалий европейський футбольний контракт.

Двосоттисячне місто Ніцца, одне із ланцюга міст, розташованих на «Блакитному побережжі», як Монте Карльо в мініятюрній державі Монако, Ст. Рафаїл, Антіб, Ментон, Канни, для мешканців яких всесвітній туризм був їхнім головним джерелом прибутку,— було вповні забудоване різноріднми домами для розваги, елеґантними ресторанами, кінотеатрами та всілякими іншими будинками відпочинку, що притягали численних туристів. Тому й не дивно, що Ніцца могла собі дозволити на добру, першоклясну футбольну команду, що її грі на місцевому стадіоні приглядалося пересічно між десять до двадцяти тисяч публіки. Футбольний клюб «Ніцца», крім дотацій від правління міста, отримував величезні грошові пожертви від численних власників будинків відпочинку й від купців, які були зорганізовані в товаристві при футбольному клюбі «Ніцца» під назвою «Вперед Ніцца». Члени цього товариства й широкий спортовий загал прийняли саме цей вислів як вигуки схвалення і підбадьорювання своїх гравців.

З нашим приїздом заворушилися місцева преса і радіо. Репортери часописів і спортові радіорепортери ходили за нами крок у крок. Французький футбольний закон дозволяв грати в команді лише двом чужинцям одночасно. В минулому в команді «Ніцца» грали відомі футболісти різних національностей. Про них і про їхні подвиги на зеленому полі згадували, і не раз у довжелезних статтях описували в спортових журналах, в щоденних газетах. Аж ось тут, знечев'я без попереднього розголосу приїхали якісь чужинці, власне кажучи, не знати точно, хто вони, звідки вони? Хоч в інтерв'ю ми виразно заявили, що ми українці, то все таки почалася свідома і несвідома плутанина. Одні називали нас «руссе», інші поляками. Українців не знали. Забрало багато часу, щоб наші національні позиції чітко визначити і добитися у пресі визнання цього факту.

Футбольна команда якраз закінчила сезон і її гравці отримали двомісячні вакації. За цей час нас обох управа клюбу остаточно оформила. Ми отримали документи на перебування у Франції, за підписання договору нам виплачено поважну суму грошей, а водночас двомісячну плату за вакації, які уже нам належалися. Також нас інформували про преміювання футболістів під час сезону, а саме: за кожний виграш — премія, за нічию — премія (це для команди). Подали теж до відома, що незабаром повинні приїхати наші дружини, а також брат Осип з жінкою з Бельгії. Після переведення всіх формальностей нас відпущено на літні вакації.

Родина Скоценів в Ніцці. Ліворуч стоїть брат Осип з дружиною Стефою. Впереді їхня донечка Мотря. Внизу Олександер і Міля з синочком Володимиром

Преса, а зокрема спортова, надалі виписувала навіть довжелезні статті про наше життя, поміщуючи знімки і, як кажуть, роблять «з мухи слона, а з слона муху»... Нам це на руку.

Траплялися такі, що говорили на «общепонятном языке», а були й такі, що говорили «в єнзику ойчистим». Але й була ціла плеяда місцевих прихильників, яких зовсім не цікавила національність спортсмена, а головне, щоб він на зеленому майдані демонстрував свою віртуозність. Начитавшись про нас в газетних звідомленнях, такі прихильники охоче (з вдоволенням) возили нас своїми автами по різних надморських пляжах, до нічних льокалів, домів азартних ігор тощо. Були ми й в Монте Карльо, бо і як же, бути в Ніцці, а не побувати в Монте Карльо?

По правді кажучи, я не грав там довго, бо грошей не стало. Круп'є — при столі, де я грав, пізнавши мене із газет, поляпав мене по спині і в чемний спосіб звернув мені увагу:

— Мес'є Скосеу, тут не для вас місце, тут не виграєте.

Французи моє прізвище вимовляли «Скосеу». Він запросив мене на чарку вина, де в дружній розмові втаємничив мене у деякі «чуда», що вирішують наслідки пристрасної, газартної гри.

В тому часі з Бельгії приїхали наші родини. Для нас, Скоценів, винаймлено будинок — віллу з прекрасним садом, де росли овочеві дерева: фіґи, помаранчі, цитрини. До спортового стадіону було недалеко, ледве кілька кварталів. Для Остапа Стецькова найдено помешкання також у віллі поблизу від морського заливу. Врешті, після всіх цих поневірянь по таборах «ДП», бельгійських копальнях, бараках, обманних прийомів, людина почувала себе краще. Проблема лише... Як надовго? Чи оправдаємо себе в рядах ніццейського клюбу?

ФУТБОЛ У ФРАНЦІЇ

Українці, як кожна поневолена, розділена між чотирьох займанців нація, не мали змоги, як вільні державні народи, виплекати свого власного стилю у футболі. Безперечно, наша здібна й обдарована молодь, разом з нашим економічним потенціялом мали всі дані на створення свого власного, суто українського, міжнародної кляси, футболу. Однак в таких некорисних і важких обставинах наш футбол, за виїмком деяких галицьких, закарпатських і буковинських проблисків, не вийшов на міжнародний рівень. Вправді київський футбол зі своїм притаманним технічним рівнем пробував розвивати свої властивості, але, увійшовши в твердий загальносовєтський стиль, загубив своє властиве, українське обличчя.

З приїздом на Захід ми зустрілись з іншими футбольними настановами, з іншою побудовою. Кожна нація конструювала таку систему, яка її молоді найкраще підходила. Крім того, молодь могла виявити себе по трьох лініях футбольного спорту: аматорській, півпрофесійній, професійній. Всі ці відміни спорту були платні з цією різницею, що високотехнічний, досконалий професійний спорт був офіційно, по-професійному оплачуваний, а аматорам платили багато менше і в різних формах і так, щоб про це не знали люди, потихеньку. Півпрофесіоналів оплачувано теж, перекидаючи їх на деякий час у запасні команди, де вони дошколювалися і за те їм платили винагороду, за домовленістю.

Для нас, прибулих сюди українських спортсменів, вихованих в суворому аматорстві, західня настанова до футболу була справжньою дивовижею, якої ми не знали.

Французький футбол загально був побудований у двох напрямках: масовий аматорський і елітарний, показовий, професійний. Аматорський охоплював клюби, які густою мережею покривали весь терен країни — по містечках, містах, районах, префектурах — згуртовані у відділах, поділених на першу, другу, третю і т.д. кляси. Вони між собою розігрували матчі за перше місце і першун автоматично переходив у вищу і найвищу клясу. Поступово піднімалися угору до районової, а опісля — обласної, так званої «гонорової» дивізії. Вкінці першун входив до найвищої, крайової французької аматорської ліґи. На тому рівні розігравався

аматорський чемпіонат в маштабах Франції. Тут, в цій лізі, французький футбол репрезентував добру аматорську клясу гри. Крім так важливого завдання в країні, аматорські ліґи виховували і підготовляли молоді майбутні зірки професійного футболу.

Разом з аматорським діяв професійний футбол. Франція належала до тих західніх країн, які зуміли мирно поєднати аматорство з професіоналізмом. Вправді вони творили в країні два окремі незалежні від себе об'єднання, з різними настановами на те, щоб виплекати типовий французький футбол, вони, ті об'єднання, гармонійною співпрацею взаємно себе доповнювали. Однак, крім такої співпраці, аматорські клюби, на підставі аматорського статуту, за винятком участи в іграх за Чашу Президента Франції, не мали права змагатись в чемпіонських іграх з професіоналами.

Професійний футбол ділився на першу і другу ліґу. Перша вища об'єднувала шістнадцять клюбів, які змагались між собою за чемпіонат країни. Друга ліґа, численніша, складалась з двадцяти команд, які теж між собою розігравали матчі, однак лише за першість другої ліґи. Першун тих змагань автоматично входив до першої професійної ліґи на місце останньої команди першої ліґи, яка переходила до другої ліґи.

Що собою являє футбольний професіоналізм?

Коли мова про здібного юнака, він що відданий, закоханий у спорт — байдуже: з ратищем в руці, тенісною ракеткою, веслом, з боксерськими рукавицями, з футбольним м'ячем; він полонений фанатичною любов'ю до спорту, змагається за так притаманну кожній людині радість перемоги.

За радістю і грою в аматорстві пильно слідкують професійні команди і наміченого, перспективного юнака анґажують і підписують однорічний контракт. Клюбові, який «вивів його в люди», для мирного полагодження справи звільнення гравця, платять бажану суму. Після однорічного, пробного перебування в команді, за обопільною згодою з новопридбаним футболістом складають, залежно від кляси, високооплатну довшу чи коротшу умову, тобто на довший чи коротший період. Коли виявиться, що він не виправдовує надій клюбу, такого «виставляють на біржу» і за ціну його вартости відступають, тобто звільняють, до нижчої професійної ліґи, а в крайньому випадку змагун переходить безплатно назад до аматорства.

На сторожі всіх тих трансакцій і взагалі порядку в міжнародному футболі стоїть ФІФА — Міжнародний Футбольний Союз. Щоб упорядкувати схаотизований футбол, після Першої світової війни, щось на зразок тодішньої Ліґи Націй, в 1924 р. в Парижі засновано з широкими повновластями у всіх світових футбольних відносинах цей Міжнародний Союз. Через своїх представників у стодвадцятидев'яти країнах всякі непорозуміння скрупулятно і фахово вирішує централя — ФІФА, тоді в Парижі, а тепер в Женеві.

Усі клюбові, аматорського чи професійного порядку, спори, олімпійські, панамериканські, британського Комонвелту гри, світові, футбольні чемпіонати, в тім реґулювання міжнародного переходу футболістів до інших клюбів — суворо підлягають юрисдикції ФІФА.

Звичайно, в таких операціях трапляються випадки із заанґажуванням досвідченого професіонала, а часом виявляється, що з якихось причин він команді не підходить. Тоді, в однім і в другім випадку, клюб тратить гроші. Їм, щоб утримати клюб, просперуючі підприємства, або багаті приватні особи — любителі футболу, фінансово допомагають, вплачують різні дотації. Професійний футбол — це взагалі дефіцитне підприємство і ніякий клюб на футболі не нажив капіталу, хіба що, крім футболу, розпоряджає іншими прибутковими підприємствами. Коли мова про гроші, то в професійному футболі їх здобувають тільки дуже добрі, здисципліновані, з дружньою поведінкою змагуни, які по закінченні своєї кар'єри мають не раз великі гроші. Найбільше до футболу докладають міські управи, особливо тоді, коли клюб має назву свого міста.

Французький футбол, вирощуваний своїми фаховими тренерами, набув своєрідности. Насамперед він відзначався своєю м'якістю і технічними якостями і саме тому віддавав перевагу комбінаційній манері перед фізичною боротьбою за м'яч. Французькі футболісти органічно не сприймали важкої, атлетичної боротьби на зразок англійців, німців, совєтів.

Їхній футбол, хоч не відзначався надзвичайною швидкістю, однак вишколені власною французькою школою, в ігрових ситуаціях вони встигали випереджувати противників. Грали системою «WM», але впроваджували в гру різні варіянти інших систем. Французький футбол своєю м'якістю, стратеґією, технікою нагадував радше віденсько-італійський стиль.

Коли мова про дисципліну приватного і спортового життя, то в професіоналізмі вони особливо мусять бути на високому рівні. Кожний зареєстрований у професійній державній лізі, а тим самим перебував під суворим наглядом преси. Дисципліну, яка зумовлювала його осяги, утримував він сам. Адже звичайно він, поза професійним футболом, іншого фаху не мав. Вимоги були великі, тому і його дисципліна мусила бути очевидна. Його життя мусило бути зразкове. Найменша компромітація викликувала небезпечні наслідки. Коли йдеться про пресу, то як спортові часописи не згадували, промовчували гравця, то даремні були його сподівання підписати добрий контракт на другий рік.

Питання, яке безперестанно хвилювало французьку публіку й прихильників цієї популярної улюбленої гри, було одне й те саме: чи їхній улюбленець — футбольна команда — покаже гру високої якости, яку методу і тактику застосують.

Французький футбол відзначався рисами колективної гри, а водночас основувався на високій особистій майстерності учасни-

ків. Ролю індивідуальности в футболі не принижувалось. Навпаки, створювано умови плекання їх і лише підпорядковували діям цілости колективу. Так гру робилося привабливою для глядачів. Французи намагалися вловити й застосувати все нове із всесвітнього футболу. Не треба й забувати, що футбольні ігри невпинно розвивалися. Що було новим у передвоєнному часі, те являлося застарілим тепер. У довоєнному періоді долю матчу не раз могли вирішати один-два обдаровані футболісти.

Майстерність починається з масовістю, тому, йдучи за тим принципом, були відкриті тренерські школи, школи суддів, інструкторів. Споруджувано величаві стадіони: «Коломб» — у Парижі — 65 тис. місць, «Парк до Пренс» — 40 тис. місць, стадіон в Марселі — 40 тис., Бордо, Раймс, Ліль — 30 тис. місць і т.п.

Одночасно з тими заходами зростало моральне і творче задоволення спортменів. Премії-нагороди, призначувані гравцям, стимулювали, особливо при отриманні першої нагороди. Гравець усіма силами старався підвищити свою майстерність, щоб досягти наступного вищого успіху, а це рухало футбол у Франції уперед, підносило його до висот. Таким чином французькі футболісти добували із футбольної гри правдиві, глибокі і різні нюанси, її витончення, її завершення. Розбій у футболі французам був чужий.

МІЙ ПЕРШИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ МАТЧ

Кінчався серпень 1948 року. Щорічно в цьому часі мінявся на Рів'єрі сезон. Від'їжджали старі, приїжджали нові туристи. Не мінялося тільки місцеве населення.

До розваг так званого «осіннього сезону» можна зачислити теж початок чемпіонських футбольних ігор сезону, які починалися в перших днях місяця вересня. В прийнятому у переважній більшості европейських країн циклі «осінь — весна» — розіграші в континентальних турнірах починалися осінню, а кінчалися весною. За вакаційний час усі футбольні команди встигали зміцнити свої команди новими, свіжими футболістами, позбувались, випрошували старих.

«Ніцца» новий футбольний сезон вітала піднесено, з ентузіязмом. Як минулорічний чемпіон другої професійної ліґи оце вперше, як новак у першій лізі, починає нову сторінку історії свого клюбу. Ця давно очікувана подія сколихнула членством, любителями футболу — мешканцями міста. «Ніцца» старанно підготувалась до цього сезону. Тому із минулорічних гравців залишилося усього чотири. Решту докуплено, в тому й чотирьох із збірної Франції.

Для нас, українців, цей сезон починався теж деякими змінами. Через нестачу помешкань нас приміщено далеко одного від другого. Хоч ми зустрічалися на тренувальних навчаннях, то все ж таки не було між нами постійного зв'язку. По якомусь часі, після перших пробних занять, братові Осипові виплатили відповідну

суму грошей і, згідно з контрактом, відпустили його аматорському клюбові в Сан Рафаель. На тренування і матчі Осип доїжджав тепер із Ніцци до Сан Рафаель автобусом, а то й залізницею. Залишилися лише ми з Остапом Стецьковим.

Першу чемпіонську календарну гру визначено нам у далеко віддаленому при німецькому кордоні місті Страсбурґ. З огляду на віддаль ми полетіли літаком. Наш суперник — досвідчена у постійних першоліґових боях команда, безумовно заслуговувала на увагу.

Вже на тренуваннях виявилось, що ми розпоряджаємо добрими силами, однак до ґуртової гри ці обдаровані гравці ще не встигли зігратися між собою, ще не встигли себе взаємно розуміти. Це виказалось зараз таки у першій зустрічі.

Оце я вперше на французькім полі стаю до бою за чемпіонат Франції. Чудове поле, з підтятою на взір шахівниці травою, зелене, манить красою. У мене на душі спокій. Ніяких, ніякісіньких хвилювань. Кріпить мене молитва і вислухання в місцевій церкві ранньої Служби Божої, яку відправляв о. Маріян Цурковський.

Двадцятитисячний стадіон виповнений глядачами ворушиться, клекоче. Чути спонтанні оклики «Але Страсбурґ» (вперед Страсбурґ). Доходять поодинокі несміливі українські голоси «кріпіться, львів'яни... кріпіться, хлопці!» Цікавим звичаєм у французькім футболі було те, що з виходом на поле гри команда ставала в ряд струнко в одну і другу сторону і так маніфестувала привіт глядачам. Ніякого оклику-салюту. Як новика першої професійної ліґи страсбурзці вітали нас квітами.

Красиву й гарно-комбінаційну гру подарували господарі поля своїм прихильникам. Правда, спочатку перевага була за нами, але в середині першої півгри ініціятивою заволоділи футболісти Страсбурґу. Вони частіше з'являлися на небезпечних ділянках і хвилями накочувалися на наш підворітний майданчик. І так у цьому часі до перерви вони вели рахунком 1:0. Після перерви наш напад більше зактивізувався, а навіть ми добились незначної територіяльної переваги. В одній із тих атак я пробив сильно по цілі, однак воротар вибив м'яч на кутовий. Із кутового м'яч щасливо попав мені під ногу. Безпосереднім точним сильним ударом я спрямував його до воріт, де він, неначе той парашут, приземлився у сітці. Вправді ми рахунок вирівняли, однак то було все. Господарям, футболістам під кінець пощастило. Проведений наступ їхні форварди використали вповні, підвищуючи результат і остаточно виграючи поєдинок 2:1. Похвали за відмінно проведений матч заслужили всі гравці переможці.

Наша команда мала слабкіший вигляд. Наші нападаючі дуже несміливо входили в поле удару, подовгу розігравали м'яч, непотрібно вишукуючи зручну позицію для завершального удару. Усе це забирало багато часу. Давався в знаки у деяких гравців брак співдії. У противагу цьому переможці діяли старанно, швидко і

успішно, особливо при реалізації кутових ударів. Скільки їх було — важко сказати. Страсбурзька команда володіла досвідом і неабиякою майстерністю, була краще підготовлена, технічно заавансована, фізична готовність перехилила результат у їх бік. Програна нічого у футболі дивного, якщо хтось, випереджуючи себе, не обвинувачує «невістки». Хоч одинокого ґола я провів і тим зрівняв рахунок, все таки «невісткою», спеціяльно в розумінні нашого воротаря — гравця збірної Франції, якого підтримали ще три зі збірної, були ми «етранже» — чужинці.

Не допомогли вияснення тренера — також «етранже» — австрійця, що грала вся команда, але ще не зіграна. Йому, одначе, управа не повірила. Козлами відпущення стали ми — я і Стецьків. На результат не треба було довго чекати.

В наступну неділю в Ніцці наша команда зустрілася з командою Марсилії, але ми обидва зі Стецьківом опинилися на трибуні, серед глядачів. Ніцца грала без нас. Місцева публіка, що бачила нас присутніх на трибуні, прийняла поголоску, що ми, чужинці, програли матч у Страсбурзі. Образа вогнем палила, огортав невимовний жаль, що повірили у злобну фантазію. Не дивлячись на наслідки, за моєю вдачею, я рішив внести просьбу про безповоротне звільнення мене з клюбу. Після спалаху я заспокоївся з вірою і певністю, що незабаром управа, а з нею вся Ніцца змінить свою думку. Спокійно і уважно я слідкував за грою. В перебігу змагу виявилось, що наша команда і цим разом зазнає поразки. Марсильці завзялися перемогти Ніццу. Так і сталося. Команда Марсилії на очах великого числа місцевих глядачів перемогла ніццейців 2:0. Не було цілости. Кожний грав для себе, особливо колишні гравці збірної країни. Подібне було в Страсбурґу.

Інтриґи, заздрощі, недоліки бувають усюди, в тому й у футболі. Виглядало, що така поведінка супроти нас, українців, це лише наслідок тимчасової інтриґи. Вони напевне змінять думку. В кожній професійній організації на головні позиції є запасові учасники. На моє місце, тобто на центрального нападаючого, мали щоправда «дублера», однак хоч він молодий, не був тим, чого вимагав клюб. Він ні в якій мірі не міг мене заступити. На цей час купити на европейській футбольній біржі видатного центрового атаки переходило фінансові можливості «Ніцци». З повною вірою у свої сили я чекав зміни. Вона прийшла в скорому часі.

МАТЧ ПРОТИ КОМАНДИ «СТАДЕ РЕД СТАР» У ПАРИЖІ

Моя впевненість, мене не обманула. Наш черговий матч визначено з командою «Стаде Ред Стар» в Парижі. Нас обох знову включили в склад команди, але попереднє виключення не пройшло, особливо в мене, без певних висновків. Передумавши весь свій футбольний дорібок і взявши до уваги тодішні економічно-спортові стосунки, я приходив до висновку, що треба змінити тактику, тобто почати грати як професіонали... для себе. Так,

але така гра не лежить у моєму характері. Після довгих роздумів трохи відлягло від серця і довгорічну мою тактику гри таки не довелось цілком міняти.

Їдемо до Парижу. Їдемо в одному вагоні, в одному купе, спокійно так, ніби нічого не сталося. Виглядало на те, що все пройшло, все забулося. Зараз однакові думки. Однакові, але дещо відмінні. Мої співгравці — репрезентанти країни — крім календарної гри, мають ще другу ціль. У зв'язку з підготовкою збірної країни, яка зараз проходить, їдуть у Париж демонструвати свою добру форму. У мене теж ціль, у тім світовім футбольнім центрі — добитися оцінки і визнання інтеґрації у французький футбол.

Париж, з міністерством фізичної культури, могутніми спортовими кадрами, спортовою пресою, школами й інститутами був бастіоном фізичної культури. Ці установи виховували керівників, фахових інструкторів, кваліфікованих тренерів, суддів. Вони надавали країні напрям і рішали в праці над рівнем французької фізичної культури і спорту. Отож тут мою справу заакліматизування у французький футбол не будуть вирішувати мої співгравці, а авторитетні, спортові експерти.

У вагоні панував погідний, веселий настрій. Потяг з південної соняшної красоти, через безперервний калейдоскоп чарівних краєвидів і казкової осінньої природи невпинно прямував на північ, до міжнародної Мекки — Парижу. Атмосфера безжурної, вигідної подорожі підвищилась у хвилині, коли нас, зголоднілих, повідомлено, що обід у вагоні-ресторані готовий. Там вив'язалась цікава дискусія, коли подано для всіх по пляшці (одна восьма літра) вина: чому французи перед грою, до обіду і до вечері п'ють вино? Вияснення було таке, що всі французи від дитячих років навчені пити вино і організм освоївся з вином так, що на спортову витривалість не має ніякого впливу.

Як спортовий центр з кількамільйонним населенням, Париж ще донедавна в першій професійній лізі репрезентували три футбольні команди — славний «Расінґ Клюб», «Стаде Франс» і «Ред Стар». В останніх роках після Другої світової війни клюб «Стаде Франс» і «Ред Стар»-клюб об'єднались в один сильний клюб під назвою «Стаде Ред Стар» — клюб, який з'єднаними силами різко суперничав з «Расінґ-клюбом». Нам випало грати зі «Стаде Ред Стар», з командою, що йшла в чолівці найвищої професійної ліґи.

О третій годині після полудня на тридцятитисячнім, з зеленою, мов виплеканий килим, травою, стадіоні Парк де Принц зустрілись наші команди. Виглядало, що на трибунах не було вільних місць. Це зрозуміло підвищувало інтерес до гри. В чемпіонській боротьбі за точки, як це звичайно бувало при товариських зустрічах, не практикується ніяких привітів, обміну квітами, промов.

До цього паризького змагу я особливо готувався. З виходом на поле я почував себе прекрасно. Вийшли три, як опісля виявилось,— справедливих, як усі у Франції, арбітри. Головний дав

перший свисток. На трибунах зашуміло. Почалась гра й зразу перейшла на половину поля суперників. Там я і зустрівся з високого росту, атлетичної будови центровим півзахисником збірної Франції «Б», сьогодні моїм персональним супротивником і сторожем Морісом Гон. Треба було обдумати і стосувати спеціяльну тактику, щоб відв'язатися від опіки доброго, швидкого сторожа. Я використовував у полі швидкі, короткі подачі в співпраці з найближчим співгравцем, Карре, натомість довгі у леті для правого крайнього нападу Ролянда, а під час того, як вони препарували м'яча, я вскакував у вільну позицію під воротами і тим змушував їх віддавати мені м'яч. Тоді я рішав, що з ним робити, бити по воротах, чи стягаючи на себе супротивника і тим виробляти їм позиції для удару по воротах. Рішення приходили залежно від моменту. Вони збагнули, що центровий нападу їм накинув свою волю і їхній успіх залежить від мене, бо всі нитки збігаються в центр підворітного поля і звідтам приходить успіх. Виглядало, що вони з тим примирились.

Незважаючи на все, переломити опір парижан нам не пощастило. Напориста боротьба з різними технічними і тактичними манерами переходила від одних до других. Відкрити рахунок жодній стороні не вдалось. Врешті в моменті одного удару їхній відкритий не припильнований центр нападу чудовим ударом голови добивається провадження 1:0.

Друга півгра проходила з нашою перевагою та, мимо наших старань, переслідувала нас невдача. Мої часті, гострі, близькі й дальші удари виловлював, мов кіт, спритний воротар. Трибуни шуміли. Це прихильники «Расінґу» нас підбадьорювали. Чи ж знову поразка? Тут уже крім гри треба і дійсного щастя. Врешті, одна не зовсім замітна акція Скоцень — Карре — Ролянд м'яч згідно з моєю директивою опинився при моїх ногах. Постріл і ми рахунок зрівняли. Заохочені успіхом приступили до гострішої атаки та супротивник не дав себе переломити, в кінцевій частині змагання я був безперечним і очевидним володарем гри.

Це була перша здобута нами точка в цьому сезоні. Щоправда цей матч ми не виграли (кінцевий результат був 1:1), але для приїжджої в Париж команди це був уже успіх. Ця зустріч в столиці Франції залишилась в моїй пам'яті не тільки тим, що я здобув цього дорогоцінного ґола, але що стратеґією, стилем своєї гри примусив не лише наших гравців, але також і особливо паризьку публіку і пресу звернути спеціяльну увагу на себе. Спортова преса писала довго, обширно не тільки про ці змагання, але і про всю мою дотеперішню кар'єру. Спеціяльній і правильній увазі була піддана тим разом моя національність.

Приємною несподіванкою для нас обох українців було ентузіястичне і щире привітання нас паризькою українською громадою. Їхні керівники, з головним редактором тижневика «Українець у Франції» І. Поповичем, з Ю. Заблоцьким і Д. Штикалом та Павлом

Шевчуком запросили нас на спільну вечерю. Там я ще зустрів шахового майстра зі Львова, а теперішнього чемпіона Парижу С. Попеля.

БУДНІ ПІСЛЯ ПАРИЖУ

По повороті з Парижу нас тепло вітала ніццейська преса, яка змінила своє недавнє відношення до моєї особи і вирізнила мене з усіх в команді «Ніцци». До речі, здобуття пункту у виїзному матчі, на чужому полі, в столиці країни виявилось теж переломовим моментом у цьому всьому. Чотирьох зарозумілих гравців, що колись були репрезентантами Франції, а тепер клюб їх «купив», а теж і члени управи клюбу зрозуміли, що нехтування мною може бути причиною ослаблення команди. Два із згаданих репрезентантів, які грали в нападі побіч мене, а це півлівий нападу Карре, він же і капітан команди, та правий крайній нападу Ролянд, зорієнтувавшись у тому, що без моєї помочі вони у грі не «блиснуть», а «блиск» пов'язаний із вступом до збірної Франції — змінили своє відношення. Зараз після паризького матчу переключилися в моїх прихильників. Два інших, середущий півзахисник і воротар, зовсім замовкли. Добровільний жест обох визначних співгравців я прийняв щиро й ми стали приятелями, хай тільки на майдані.

В цей час, крім французької, за мною слідкували й німецькі спортові видання, часто інформуючи своїх читачів в довших репортажах про мою кар'єру у Франції. Український тижневик «Час» з Фюрту — Німеччина, в числі 43 за 24-го жовтня 1948 року, поміщуючи переклад з німецької спортової газети під наг. «Король циганських футболістів» пише:

«Передруковуючи з ульмівського «Дер Спорт Кур'єр» з дня 27-го вересня 1948 р. довшу статтю про відомого на терені Німеччини українського змагуна Олександра Скоценя, який здобув славу ще у львівській «Україні», почерез «Динамо» — Київ, Чехо-Словаччину, Австрію, Німеччину, Бельґію опинився в першоклясній Французькій команді «Ніцца». В перечисленні його футбольної кар'єри «Дер Спорт Кур'єр» називає нашого славного футболіста «Королем циганських футболістів».

Вслід за ульмівським «Дер Спорт Кур'єр» штутґартська спортова газета «Кікерс» у статті «Великий Іван» докладно насвітлює участь Олександра Скоценя у футбольних командах в різних частинах Східньої Европи на протязі останнього десятиріччя, спеціяльно підкреслює його участь як футболіста й тренера в «Українише ельф» — СТ «Україна», а згодом як визначного гравця і тренера СФ «Фенікс — Карльсруге», тепер знаний уже як першоліґовий професіонал команди, «Ніцца», куди він у міжчасі переїхав. Статтю кінчає «Кікерс» реченям: «Король циганських копунів не думає залишатися у «Ніцці». Його остаточною мрією є відв'язатися від

европейського футболу й в Америці, врешті, зажити спокійним життям, передаючи свій досвід молодшому поколінню».

Після приїзду до Ніцци зайшли зміни в складі команди. Усіх футболістів просівали через сито. Деяких з них переведено до запасу, в тому й Остапа Стецькова, щоб за деякий час відпустити його команді другої ліґи, ген аж на півночі, клюбові «Валенсіен». Таким чином в команді «Ніцца» залишився я один українець. Щоправда брат Осип жив зі мною, однак на тренування і матчі своєї команди доїжджав далі автобусом.

Тепер маю родину, роки минають і треба думати про майбутнє мого синочка, а він на очах росте. Зробив я йому гойдалку в саду й часто у вільні хвилини розважаюся з ним. Вільних хвилин було доволі.

Щораз більше часу присвячую гімнастиці й вправам, легкоатлетиці, щоб зберегти форму. Щоденно після загального тренування я в «підпіллі», незамітно для людського ока, тоді, коли всі гравці розійшлись по домах, за допомогою і консультацією вчителя гімнастики починав свої власні тренування, доповнював конечно потрібне.

Щоденно вранці, зараз після пробудження, присвячую півгодини часу гімнастиці. Приблизний плян моїх вправ був складений за допомогою згаданого вчителя гімнастики.

Для вишколу м'язових груп, розвитку сили, спритности, гнучкости в мій руховий режим входили такі вправи і комплекси гімнастики:

1. Коротка, так звана «зарядка бодрости». Для поліпшення кровообігу, нормалізації обмінних процесів в організмі і дихання — згини-вигини тіла, підйоми колін, витягнення рук, напівприсідання, колові рухи рук, ніг. Лежачи ниць, підіймання стоячи на колінах, повороти голови і плечей, лежачи на спині горілиць.

2. Віддихові вправи. Вони є важливі, бо розвивають серцево-судинну і дихальну системи. Для окиснення, нпр., одного грама товщу потрібно два літри кисню, а щоб дістати два літри кисню, треба через легені пропустити 40 літрів повітря — от чому правильне дихання, а особливо глибокі вдихи й видихи є так сутні.

3. Вправи гартування, які мають на цілі розвивати й зміцнити м'язи спини, живота, стегон, ніг, рук, тулуба, збереження і розвиток рухливости хребта і більших м'язових груп. Серед них такі: дотики руками пальців стопи, т. зв. спринтер, тобто поштовхи — вимахування ногами із вихідного положення, сидячи навкарачки, далі сидячи на підлозі, пружисті нахили назад-уперед, наліво й направо, підйом тіла руками з положення лежачи ниць, підйом рук, ніг, тулуба, вимахи рук і ніг, присідання, напівприсідання, нахили-повороти тулуба, поштовхи-випади рук і ніг, гімнастичні ролики. З вправами на гартування поєднані були теж самомасажі живота і грудної клітки, стегон, голінок.

4. Циклічні вправи або тренування на витривалість, при виконанні яких до роботи включаються великі м'язові групи і тоді

організм потребує значний обсяг кисню, через те вони благодатно впливають на серцевосудинну систему. До них на зміну включені: ходьба, біг, плавання, стрибки на скакалці, їзда велосипедом. Ходьба чергується на зміну з бігом. Розігрівшись, я виконував бігове навантаження так довго, щоб відчути легку втому (лише за такої умови м'язи міцніють). Щоб це осягнути, я часто обрану віддаль для бігу підтюпцем долав швидше, переходив на швидкий біг. Сам біг я звичайно починав з легких пробіжок, а відстань пробіжок встановлював за власним самопочуттям.

Після усіх тих занять я давав тілу охолонути так довго, поки відновляться звичайний пульс і ритм дихання.

У тій щоденній гімнастиці я пильно дбав, щоб фізичне навантаження було правильно підібране.

На закінчення я приймав ванну з теплою водою (36° Ц) і з додатком морської соли (250 гр), або хвойного екстракту. При тому я приймав два масажі: перший раз у воді розтираю тіло від голови до ніг жорсткою намиленою щіткою (рукавичкою). Насамкінець робив прохолодний душ. Після цього робив другий масаж сухою щіткою або обтиравсь рушником, щоб шкіра почервоніла. Раз у тиждень я брав участь у загальноклюбовій лазні з генеральним масажем. Все це заправляло організм до фізичної видайности.

В доповнюванні цих тренувань я купив велосипед з важкими колесами й сіделком для синочка. Їзда на ньому виконувала подвійну ролю: приємність з їзди синка з батьком і одночасно їздою по околичних горах я мав додаткову спортову заправу.

Не було сили, щоб хотіла мене елімінувати з французького футболу. Та... ось і біда. Від деякого часу при ударах м'яча далі відчуваю біль у лівій нозі. Зламана на площі «РКС» у Львові, ще в юнацьких роках, моя ліва нога час від часу дає про себе знати. Під час гри, особливо при ударах, часто відчуваю біль, який у багатьох випадках стримує мене від сильних ударів цією ногою. Поводжусь з нею обережно. Траплялося це упродовж моєї футбольної кар'єри й жоден лікар не міг мені допомогти. Мене лікували у Львові, потім у Москві й Києві, ходив до лікаря в Бельгії. Всі лікарі згідні, що нога в порядку. Врешті, я відвідав нашого масажиста і розповів йому своє горе, всю історію зламаної ноги. Він раду знайшов. Перед кожною грою він надягав на мою ногу тонку шкарпетку з вирізом на п'ятку й пальці, накладав на шкарпетку тонкий шар елястичного ґіпсу, який застигав. При ударах м'яча я не відчував болю. Після гри розтинав ґіпс і викидав.

Сезон розгорнувся вповні. Майже кожного тижня футбольні матчі, а з цим обов'язкові щоденні тренувальні заняття. Завдяки моїй участі футбольні зустрічі нашої команди чи то вдома в Ніцці, чи в гостях на виїзді, стали дійсно сенсаційними. За моєю грою уважно стежили десятки тисяч глядачів. Саме вони творили так звану «громадську думку». Хто із гравців зумів своєю грою захо-

Французька професійна футбольна команда «Ніцца». Стоять перший зправа Люціяно, другий Бельвер, четвертий Мендонет, внизу другий зправа Карре і п'ятий Роланд, всі вони гравці збірної Франції. Внизу посередині з м'ячем Скоцень

пити публіку, той мав запевнену прихильну оцінку преси і радіо, водночас здобував довір'я і повагу збоку управи клюбу. Не диво, адже вони платили, і то добре.

Таку увагу радіо і преси здобув і я після цього паризького матчу. Не було тижня, щоб у місцевій газеті на спортовій сторінці не згадували моєї особи. Чи був це довший, чи коротший огляд гри, в якій я брав участь, або інтерв'ю зі мною. Саме ці розмови з репортерами — це була одинока добра нагода підтвердити чи оборонити свою національну приналежність.

До захисту свого національного «я», до популяризації свого українського імені, зобов'язувала мене ще й участь у матчах тих тисячів українців-еміґрантів, що розкинені по французьких містах, приходили у великій кількості й часто підбадьорювали мене в українській мові. Вони *гордились* мною, що я українець.

Бо й справді дивним, а то й жалюгідним деколи було, коли переглядаючи французьку пресу,зустрічалися натяки, мовляв, я по національності поляк, або частіше «руссе» — росіянин... що й взяте з німецької преси придбало мені не досить для мене милозвучне прізвисько «Лє ґранд Іван».

Блукання в дописах французьких репортерів-журналістів і дописувачів виходили з помилкового заложення, великою мірою

було спричинене теж браком зрозуміння і знання правди, дійсности. Відсталість в тім напрямку французького суспільства і брак необхідного провідного напрямку не дозволяло їм іти по справедливому і правильному шляху. Тому й появлялися їхні безвідповідальні дописи.

У французькій пресі і радіо не бракувало інших національностей із західньоукраїнських земель, які зі зневагою ставилися до слів «Україна», «український», «українець» і старалися ігнорувати ці слова. Були також кореспонденти, які, вислухавши мої виклади короткої історії України, разом з моєю заявою про мою національність все таки на другий день в газеті вживали вирази «руссе», чи «польонайз»... Для них на Сході Европи існували тільки Росія і Польща. З часом, однак, коли я щораз більше своєю грою здобував авторитет і прихильність публіки, управа клюбу ставала в моїй обороні і ступнево в пресі почали появлятися правдиві інформації про мою національність.

Якось кілька днів перед одним матчем застукав до моїх дверей середнього віку чоловік з короткою люлькою в зубах. Не витягаючи люльки з уст, представився, як кореспондент спортової газети «Франс Футболь» Джеан Гетле із своїм фоторепортером. Прийшли перевести зі мною інтерв'ю та зробити декілька знімок до газети.

Я ввічливо попросив їх до середини. Моя французька мова не була достатня, я не володів нею свобідно. Все ж таки давав собі раду, вже пройшов стільки «допитів»-розмов, що менш-більш відчував в особі кореспондента людину, яка була мені прихильною або ворожою.

Після перших формальних запитів, де родився, де грав, як подобається Франція, а зокрема Ніцца, він поставив свою здогадку, власне здогадку, а не питання, мовляв, я — як на центрального нападаючого є заповільний. З кореспондентами треба бути уважним, обережним. Власне тому в цім випадку я поминув його зауваження й відповів, що загально моїм завданням є в першу чергу встановляти правильне співвідношення гри всього нападу, а не грати індивідуально пробоями.

— Я ніколи не граю для себе, мес'є Гетле, я так граю, щоб виграла команда.

Розмова зійшла на найближчу зустріч в Тулюзі. Команда Тулюзи була досить сильною в першій лізі, з двома славними представниками збірної Франції. Джеан Гетле звернув мені увагу, що я буду мати справу із ними: один з них Ібрір — арабського походження, постійний воротар французької збірної, а другий середній півзахисник, також репрезентант збірної Франції — Фортунеллі, якого не легко буде «обвести».

— Побачимо, як воно буде з ним на полі цим разом.

Урешті, зробивши кілька знімків, мес'є Гетле побажав мені, щоб моя гра в Тулузі спалахнула ясним полум'ям і вийшов.

Питання репортера були уривчасті, не «трималися за руки». Виглядало, що інтерв'ю уже готове, а він прийшов тільки по живий

FRANCE FOOTBALL
dans l'intimité des footballeurs

LE "NIÇOIS" SKOCEN
A JOUÉ SUR TOUS LES TERRAINS D'EUROPE
Il aimerait connaître ceux d'Amérique

DEBUTS PRECOCES

Jean HELTEY.

Фото з переведеного інтерв'ю: 1. Скоцень в розмові з кореспондентом. 2. Перегляд ранньої пошти. 3. Момент з матчу з «Раймсом» в Марселі. Зародок третього гола. Скоцень: № 9. 4. Тренування з синочком Володимиром

матеріял, декілька питань і відповідей для зацитування і по кілька знімків. Це зраджувало, що репортаж буде прихильний, довгий та ілюстрований.

Я ніколи не сподівався, що моя зірка аж так засяє на французькому футбольному небосхилі.

«СКОЦЕНЬ ДАВ ПЕРЕМОГУ В ТУЛЮЗІ»

У французьких спортових колах команда Тулюзи користувалась незаперечним авторитетом, як одна з солідних команд першоліґової кляси.

Тулюза — приблизно тристатисячне місто на південному заході Франції, з лагідним кліматом, розташована на шляху Марсилія — Бордо, недалеко еспанського кордону. Це одиноке французьке місто, яке від недалекої сусідньої Еспанії засвоїло «спорт» — боротьбу биків.

У день Свят-вечора християни святкують звичайно в колі найближчої родини. Так було у Львові, так було в Словаччині, Австрії, Німеччині. Я сподівався, що таке саме святкування застану тут, у католицькім місті. Але тут коли у вечірніх годинах яскравіше загоріла вечірня зоря, відкрився зовсім інший вид. Всі нічні клюби, доми відпочинку, готелі заповнилися різноманітною публікою, яка при звуках оркестр витанцьовувала в залях. Вина, шампанське лилися рікою. Пили й танцювали всі: старі, молоді, жінки, чоловіки. «Що край то обичай»...

Було багато часу. Я вийшов у місто на прогулянку. Купив вечірню газету і повернувся до хати відпочивати. Це була моя «рутина», якої я дотримувався. В кімнаті, сівши вигідно в фотелі, розгорнув газету і читаю. Раптом здригаюся від несподіванки. На півсторінки у спортовій секції моя особа в карикатурному моменті, коли я посилаю м'яч у ворота тулюзців, а на воротах стоїть безрадний Ібрір, розпростерши руки. Друга частина сторінки була заповнена прогнозами, аналізами про завтрашній матч.

Писалося, що хоч Скоцень — досвідчений гравець і здобув собі славу доброго стрільця, але тут, у Тулюзі, він натрапить на тверду оборону в особі славного воротаря Ібріра, тим більше, що між тулюзькими футболістами діє знаменитий середущий півзахисник Фортунеллі, якого обдарованість розквітає на футбольних полях Франції і він зуміє зупинити «Лє ґранд Іван»...

Переглянувши газету, а спеціяльно вдивляючись у свою карикатуру, хоч той епітет не дуже був мені під смак, у мене щораз більше наростала охота помірятися силою «Лє ґранд Іван» з парою Тулюзи: Ібрір — Фортунеллі.

У цю пам'ятну ніч у сні ношуся з образами завтрашньої гри. Пробудившись вранці, розумію, що мені до гри необхідно ставитися обережно, треба застосувати надійну тактику, продуману тоді в Кутах: бути незамітним, хитрим, як лис, у першій півгрі, щоб перемінитися в яструба у другій півгрі.

A 15 heures, au Stadium Municipal

TOULOUSE abordera NICE

en visant la première place

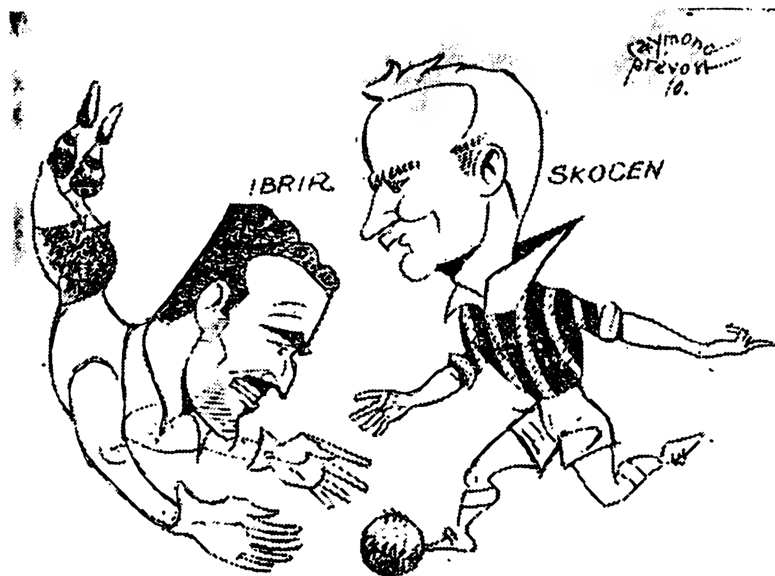

O Niçois qui mal y pense

Матч проходив за чемпіонат першої найвищої футбольної професійної ліґи Франції. Амфітеатральний сорокатисячний стадіон заповнений. Виглядало дивним, який контраст, Львів — більше місто, а на цікаві футбольні, навіть міжнародні зустрічі приходило максимум десять тисяч глядачів. Тулюза виглядала меншим містом, а тут хмари глядачів.

Зустріч почалася точно о третій годині після полудня.

Зараз на початку, при першій сутичці я відчув, що матиму до діла з тотальною бльокадою гравців захисту суперника на чолі зі згадуваним Фортунеллі. Я був наче скутий лещатами. Можливо він думав, що я почну гру насильними атаками, проломом на їхні ворота. Але я поки що, згідно з моїм пляном, старався тільки координувати гру і оборону нашого запілля, при тому вивчати тактику і слабкі місця господарів. Хоч уже в десятій хвилині гри нападаючий тулюзців Бенедетті здобув перші ворота для своєї

команди, то мимо того, судячи по змісті і насиченні гри, я бачив правильність моїх настанов.

До кінця першої півгри проходив завзятий бій за м'яч на всіх квадратах поля. Щоб не збудити зайвої чуйности Фортунеллі, який, мов тінь, бігав за мною, я не встрявав аж надто до сутички.

У цій півгрі я пробував виявити себе тільки як «центровик», який проводить напад до атаки. Цією тактикою в першій половині я підманув вповні тулюзців, у першу чергу Фортунеллі. Вони почали присвячувати більше уваги іншим учасникам нашої команди. Я час від часу переходив крізь їхні захисні лінії і бив по воротах, однак Ібрір був на своєму місці. Перша півгра закінчилась результатом 1:0 на користь місцевих. Публіка привітала таке закінчення першої півгри ентузіястично.

Друга півгра, згідно з вчорашнім пляном, почалась ґураґанними атаками нашого нападу на ворота господарів, що вже в четвертій хвилині увінчалася зрівнянням рахунку 1:1. Я розіграв з нашим правим нападаючим м'яч, «проїхав» їхню оборону і ударом з п'ятнадцяти метрів провів м'яч — популярну у Львові «бомбу», яку Ібрір не в силі був перехопити. З цієї хвилини наші атаки на ворота противника не переривались ні на мить. Зі смирного учасника гри, яким я був у першій половині, я перемінився на аґресивного. Кожну подачу м'яча, яку я отримував, безпосередньо спрямовував на їхні ворота. Невтомний Ібрір мав повні руки роботи.

Через сорок п'ять хвилин цієї швидкої, напруженої гри своєю активністю я прикував особисту увагу і наших футбольних конкурентів, і публіки. Ворота тулюзців знаходилися під постійним моїм обстрілом.

Насправді почався двобій між мною і захисником суперників, краще сказавши, між мною і Фортунеллі й довгоруким арабом Ібріром. Обидва вони зорієнтувалися про зміну моєї тактики. Гра загострилася ще більше, коли їхній нападаючий провів у наші ворота в 58 хвилині другого ґола. Ми швидко оговталися після цього неприємного другого ґола. Зосереджую сильні атаки проти Тулюзи й вкінці із скорої комбінації Скоцень — Карре передаю знову до Карре, а він відмінно зіграє головою в сітку господарів. Стан 2:2. Минуло вже 80 хвилин гри. Для нас нічийний результат означав те саме що й виграш, але лишилося ще десять хвилин до кінця. Залишити стан гри таким, як є, і «бетонувати» свої ворота обороною, було б для мене непростимою помилкою. Такі постанови виходили б поза межі всякого розумного рішення, чейже суперник є збентежений якраз і є сприятлива нагода доказати, що «Лє ґранд Іван» це не пуста назва. І тим більше, що місцева публіка вигуками домагалась від своєї команди ще одного, вирішального ґола. Власне такі галасливі, домпінґуючі, нервові хвилини — це найкраща нагода, яку можна розумно, холодно використати.

Тулюзці знову в наступі, щораз більше натискають на нашу дефензиву, але це був мій день. Я мусив здобути переможного ґола.

Ібрір, до цього часу надзвичайно спокійний, почав тепер нервуватися. Вже не так певно схоплював мої щораз частіші постріли, почав навіть нервово лаятись, вигукував не зовсім пристойні слова в сторону своїх оборонців. Ця обставина безумовно числилась в мою користь. В одній хвилині своїми вигуками, криком і поведінкою він нагадав мені воротаря львівської жидівської «Гасмонеї» — Блята, який не раз кричав на своїх захисників: «Тшимайцє Скоценя!»

Тут годиться підтвердити, що в цих кількох кінцевих хвилинах гри, Фортунеллі програвав майже кожний двобій зі мною. Все таки я якось не міг піднайти доброї позиції до чистого і певного удару.

На великому годиннику хвилина за хвилиною невпинно наближали стрілку до кінця. Ще кілька хвилин і все закінчиться. Обидві сторони докладали всіх зусиль перехилити терези вагівниць у свій бік. Мої співгравці накликували мене до затримання нічийного результату, але це не знаходило в мене відгомону.

Незважаючи на те, в якій віддалі від воріт і в якому куті поля, я підхоплював м'яч і після обробки його на свій лад, посувався вперед. Звичайно така кінцева боротьба рідко коли мене підводила... не підведе й тепер... На шість хвилин перед кінцем я рішився на один із своїх випробуваних варіянтів. На мить залишив поле їхнього захисту, відійшов назад на терен своєї команди, тільки на те, щоб незаприміченим негайно вискочити знову вперед. Фортунеллі на секунду-дві випустив мене із своїх «обіймів». Я блискавично вийшов вперед нього як водночас вслід за мною горою летів м'яч, посланий Карре — належно його сприймаю... і вже не було сумніву для мене, що буде вирішальний удар. Скоро препарую м'яч, обводжу надбігаючого збоку Фортунеллі, який тепер безрадно біжить за мною, опиняюся віч на віч із воротарем. Ситуація ускладнюється, переді мною не було нікого, крім Ібріра, який вийшов з воріт мені назустріч, широко розставляючи руки. Однак на мить ще вагаюся із пострілом. Обходячи Фортунеллі, я змушений був змінити напрям і ворота були дещо збоку від мене, а Фортунеллі наступав на п'яти... Ібрір виходом із воріт з розпростертими руками зменшив об'єм воріт. Одинока можливість, це раптово, майстерно перенести в бігу м'яч понад голову Ібріра в порожні ворота... Бачу ще здивований, прикутий до мене погляд Ібріра й ближчою до воріт лівою ногою ударом підношу м'яч і в цьому моменті падаю на землю, «підкошений» Фортунеллі. Кутом ока ще уздрів, як м'яч затріпотів у сітці воріт.

Не в силі був встати з землі; юрбою надбігли мої співгравці та, піднісши мене на руки, кілька разів підкинули вгору з вигуком: «Віве Скоцеу!» Ще одна хвилина гри і коли пролунав фінальний свисток судді рахунок був 3:2 на нашу користь.

Я ніколи не сподівався таких ентузіястичних виявів захоплення і признання від своїх друзів-гравців. Правду сказавши, вони у своїй зухвалості й іґноруванні мене як чужинця в Страсбурґу ніколи не очікували від мене такої високої кляси, тонкости і точности у грі, яку я так холоднокровно й з таким закінченням провів на очах кількадесятитисячної маси глядачів. Цей ґол усі уважали найкращим з дотеперішніх у чемпіонських розіграшах Франції. У блискавичній атаці, у миттєвості і спритності виконання пробитий ґол став символом — ґолем-красунем. Саме це закінчення пізніш у своїх репортажах кореспонденти «роздмухали» до небувалих меж.

У готелі в час нашого приготування до від'їзду, капітан команди — Карре та лівий півзахисник Бельвер, обидва зі збірної Франції, приліпили на моїй валізці готелеву округлу емблему, на якій написали: «Мес'є Скоцен — профессеур де футбаль» — пан Скоцень — професор футболу.

У Ніцці на залізничній станції нас зустрів величезний натовп розентузіязмованих ніццейців з великими транспарантами, написами: «Дорогим друзям-футболістам — щире вітання». Матч передавали по радіо і ніццейці знали його перебіг. Вітали нас з південним темпераментом — ентузіястично, з великим запалом, захопленням. Для кожного з нас було багато квітів. Лився шампан. Не втихали ні на мить «вівати», співи. Мене зустріла дружина з синком, брат Осип із своєю дружиною й донечкою.

Місцева і паризька преса, що поширювалася великим накладом, подавала широкі і цікаві звідомлення про наш матч в Тулюзі. Усі як один вирізняли мою ролю у цій зустрічі. Великими черенками відзначували велику перемогу Ніцци над Тулузою, якої лідером і головним рушієм являється Алекс Скоцень, що в останній хвилині здобув блискучу перемогу для «Орлят» — так називали футбольну команду Ніцци.

Інші заголовки у вільному перекладі: «Скоцень був у формі, Ібрір мусив капітулювати», «Грою та швидкістю Скоцень увіпхав Фортунеллі у кишеню!», «Після боротьби Фортунеллі заявив: чорт бери, Алекс був героєм матчу!», «Скоцень обманув Ібріра, перекидаючи м'яч понад його голову!», «Алекс Скоцень — експерт Ніцци» і т.п.

Осип із захоплення оповідав, як це тут, у Ніцці на міському бульварі, при радіоголосниках місцева публіка в напруженні стежила за перебігом гри, а любителі футболу увесь час ляскали в долоні, переживали матч так, якби були в Тулузі. У другій половині навіть радіокоментатор із захопленням вигукував моє прізвище, залежно від ситуації.

Від прочитаних рецензій та вислуханих коментарів мені голова ходила ходором. Врешті, я добився того, що від довгих років мені належалося — високої оцінки, а водночас і того, про що найбільше мені йшлося, а саме: в пресі і радіо тепер уже виразно мене називали *українцем.* Високе вирізнення у фран-

цузькій пресі, а тим більше в радіо, рідко коли могло відноситися до чужинця, а особливо до чужинця-бездержавника. Стримані слова і похвали французькі репортери завжди холодно писали про пришельців-еміґрантів, однак у цьому випадку вже аж ніяк не могли збути цю подію кількома словами, чи то взагалі її промовчати. Тисячі ж гляділи на мій тріюмф!

Ось як писали про це моє досягнення французькі газети:

EN VEDETTE CETTE SEMAINE

Alexandre SKOCEN l'express nicois

TOULOUSE. — Lorsque Skocen vint à Nice, il y a deux saisons, il avait la réputation d'être un excellent footballeur, mais de se déplacer sur le terrain à la vitesse d'un train de marchandises.

« Qu'il est lent ! Mais qu'il est lent ! » regrettait-on.

Eh bien, à Toulouse, dimanche, il mit, sous le rapport vitesse, Fortunel dans sa poche. Et le grand Yvan n'est portant pas tellement lent.

« C'est que j'ai progressé, assure Skocen. Je suis en bien meilleure condition physique que la saison dernière. Et si je n'ai pas amelioré mon démarrage, j'ai augmenté ma vitesse de course.

« Skocen lent, ça n'existe plus, Skocen est un express maintenant. »

Et ça, c'est bien l'avis de Fortunel. Dame ! le vieil Alexandre (il paraît âgé, mais en fait, il n'a que 32 ans) fut le héros du match: il marqua deux buts et fit marquer le troisième à Carré.

Ce n'est pas si mal.

Jean CORNU.

Зірка цього тижня. Олександер Скоцень — експрес Ніцци

Коли Скоцень прибув до Ніцци, він був чудовим футболістом, який на грищі ішов повільно немов вантажний поїзд. Були зауваги, що він прекрасний гравець, з репутацією, однак заповільний. Але в неділю в Тулюзі він своєю швидкістю запхав Фортунелі в кишеню і «великий Іван» як повільний гравець більше не існує.

З уваги на краще психічне почуття, він в тому напрямі зробив проґрес, перевищив свою скорість. Він сьогодні експрес Ніцци.

Як висловився Фортунелі: «Чорт бери», старий Олександер (він ще не старий, має всього 32 роки) був героєм матчу. Він здобув два ґоли, а третього підготовив до виконання Карре (Вільний переклад).

РІЗДВЯНІ СВЯТА, НЕСПОДІВАНІ ГОСТІ

Пройшов Новий рік — 1949. Надходили наші Різдвяні свята і Йордань. Як на місяць січень, то тут красота. Сонце, лязурове небо, однак на пляжах віє пусткою. Не видно аматорів холодної купелі. Знову доведеться святкувати здалека від рідні, від рідних сторін. Найгірше в такі величні дні людина переживає розлуку з ріднею, з рідним домом. Правда, ми переживаємо серед довкілля, яке нас прийняло, ставилося до нас ввічливо. Українців на Блакитному побережжі не було, краще сказати, ми їх не зустрічали. У місті Ніцца була досить чисельна колонія колишніх старшин царської армії, так званих «білоґвардійців». Це ті, що після большевицької революції і упадку царату в Росії зі своїми родинами із залишками «білих» армій, генералів Денікіна, Колчака, Вранґеля продісталися були до Юґославії, а потім виеміґрували на Захід. Деяка частина з них осіла тут, у Ніцці, та й по всьому Блакитному побережжі. У місті збудували гарний православний собор, споруджений ще грішми царя Миколи II-го. Спершу жилося їм добре, бо з собою привезли гроші і дорогоцінності. Однак кожна еміґрація має «короткі ноги», час зробив своє. Виставне життя в недалекому Монте Карльо. Протринькали своє майно. Багато з них стали прошаками, а решта животіла у своїм убожестві. Частина з них були скомпромітовані своєю співпрацею з нацистами, от хоч би в службі в так званому «Козацькому корпусі» генерала Краснова, що його аліянти видали большевикам. Деякі старшини у тому корпусі походили із родин проживаючих тут білогвардійців.

З нашим приїздом до Ніцци вони, читаючи щоденні часописи, зразу нас відшукали. Думали, що приїхали «русскіє реб'ята», але після кількох зустрічей пізнавали нас і, не знайшовши з нами спільної мови, перестали нами цікавитися. Лише один з них, як він сам себе називав «хахол із Южной Росії» — Василь Борисович Литвиненко, родом із Харкова, колишній полковник військової жандармерії, великий прихильник футболу, був у нас частим гостем. Старик все ще жив фантазіями, ніяк не хотів прийняти дійсности, що час царя безповоротно вже проминув. Його ми сподівалися і на наш Свят-вечір.

Немов у нагороду за нашу журбу, Бог послав нам на це урочисте свято добірне товариство. Кілька днів перед святами завітала до нас у гості молода, рум'яна, мов наливне яблуко, двадцятирічна парижанка, співачка й танцюристка, українка Люба Кобрин. Вона сподівалася заключити договір на виступи в місцевих касинах і на естраді під голим небом, так званій «Лявеню кі шант». Услід за нею приїхав теж зі своїм сином Юрком із Парижу наш славний оперний співак Василь Тисяк. Він робив старання отримати анґажемент на Рів'єрі і водночас відвідав мене, як старого львівського друга. Для нас це була безумовно велика радість, і ми всі разом провели дні Різдва Христового і нашої Маланки. Очевидно, що гостем у час тих святкувань був і наш нещасли-

вий Литвиненко, який «душею й тілом» пристав до родини Скоценів.

За час кількатижневого перебування у нас Люба Кобрин виступала два рази на яскраво освітленому сквері «Ляваню кі шант». Своїм прекрасним голосом вона досягла неабиякого успіху. Їй подарували розкішну грамоту-звиток з картинами Голубого побережжя Ніцци. Французькі рецензенти висловлювались з великим признанням про нашу співачку. Після закінчення в Ніцці нашу естрадну співачку було заанґажовано на виступи до поблизького Монте Карльо, де вона виступала довший час.

Василь Тисяк, ветеран сцен на рідних землях і в європейських країнах, хотів у Ніцці цілорічного контракту на виступи, але не отримав і після кількатижневого відпочинку в нас повернувся до Парижу.

«ТУЛЮЗА» — ЗОБОВ'ЯЗУЄ

Тим часом наші чемпіонські ігри продовжувались. У загальному вони проходили в турі двох матчів осіннього і весняного сезонів. За цей час розіграно тридцять чемпіонських ігор, з яких виходив професійний чемпіон Франції. Між ці ігри вкладалися гри за чашу Президента. Після закінчення сезону клюби для відпруження розігравали касово-реклямові товариські матчі.

Сезон був у повному розпалі. Ми зіграли серію плянованих зустрічей у себе дома і в гостях на чужому полі. Після мого успіху в Тулюзі на мене були звернені очі десятка тисяч ніццейців. Газетні та спортові видання далі виписували у заголовках репортажів: «Скоцень — лідер атаки», «Скоцень — дириґент оркестри» , «Скоцень проломив дербі». Журнали і періодична преса відмічали, що в цьому сезоні «червоно-чорні» (кольори команди «Ніцци»; як вони мені нагадували СТ «Україна» — Львів!) вже встигли перемогти такі команди, як «Ліль», «Бордо», «Марсель», «Расінґ-Париж», «Тулюзу», «Стад Ред Стар».

На кінець лютого призначено нам календарний матч з найкращою командою Франції «Раймс». Це лідер першоліґової професійної команди, не тільки що на той час вона репрезентувала внутрі країни найкращу футбольну клясу, але й за кордоном славилася високим рівнем. З цієї команди рекрутувалося найбільше число змагунів до репрезентації Франції.

Не було нічого дивного, що з цього приводу спортова преса знову била на сполох. Повторялася та сама історія, що перед зустріччю в Тулюзі. Можливо, що це був трюк — зробити сенсацію і викликати зацікавлення для здобуття публіки й гроша.

Для мене було ясним, що це вперше я маю зіграти проти команди — чемпіона країни. Дивним, однак, видавався мені один заголовок у пресі напередодні зустрічі — «Завтра проти Жонке — Скоцень гратиме матч свого життя».

Skocen s'avère, cette saison, un des meilleurs centre-avants opérant en France, et il est l'un des éléments prépondérants du « onze » niçois. On s'en est aperçu avant-hier, à Toulouse. Notre photo montre l'excellente couverture de balle de l'Ukrainien, qui après avoir mis hors de position le demi centre du Racing, Lamy, va tirer au but, lors du récent Nice-Racing. Battra-t-il jeudi Da Rui, le portier français numéro 1, comme il a battu à deux reprises le gardien de l'équipe de France, Ibrir ?

(Ph. Ch. Laugier)

Скоцень у тім сезоні виявив себе як один з найкращих центрових нападу, які оперують у Франції. Він є одним децидуючим елементом в одинадцятці і доказав це в Тулюзі. Наше фото показує прекрасне оволодіння м'яча українцем, який після того, коли лишив осторонь центрального півзахисника «Расінґу», Лямі, пішов на здобуття гола в часі останнього матчу «Ніцца» — «Расінґ». Він побив у четвер Французького воротаря № 1 Да Руї, як теж два рази перед ним капітулював воротар збірної команди Франції Ібрір. (Вільний переклад на українську мову).

Справа була в тому, що в команді «Раймсу» грав молодий центровий півзахисник на прізвище Жак Жонке, який на цій позиції був неперевершеним і незаступним у репрезентації Франції. Спортовий журналіст писав: «Все це гарно, що ми досі писали про Скоценя, та приходить боротьба проти найкращої команди Франції з такими гравцями, як Бато, Марше, Сінібальді, Жацовскі. У бій їх поведе лідер, молодий двадцятирічний віртуоз — Жонке... Питання стоїть у всю ширінь: чи з ними, а головно з Жонке дасть собі раду Скоцень?»

Il ne faut pas confondre vitesse et précipitation... Afor

C'est pourquoi, demain contre JONQUET, SKOCEN jouera " le match de sa vie "

До цих рядків додамо від себе декілька заміток. Упродовж всієї гри Жонке мав зі мною більше турбот, ніж я з ним, хоч би тому, що я був цілий час у наступі, а він у захисті. Часто в нього поставали незручні моменти, коли він мене розгублено шукав по полю, а я тим часом несподівано появлявся там, де він мене найменше сподівався. В таких обставинах «стара рутина» протиставилась молодій силі і запалові. В боротьбі за м'яч із ним я зумів, дослівно по кількох хвилинах, пізнати його помилки і використовував це. Не давши йому змоги отямитися, я на великій швидкості блискавично його обігравав, обманював, чи, як казали у Львові, по-львівському «виківав» і так з досить великої відстані прямо в двох хвилинах підряд здобув два ґоли.

За весь час футбольної кар'єри я уникав індивідуальної гри, однак у цій унікальній зустрічі я з повною свідомістю, майже у всіх активностях діяв упевнено індивідуально, холоднокровно, рішуче.

Французька преса не дуже хотіла сприяти чужинцеві (етранже), однак у цьому випадку мусила віддати належне правді, друкуючи товстими черенками: «Два ґоли у двох хвилинах великого Скоценя».

Для мене особисто це був виклик. Це був матч, у якому я зустрівся з дійсно сильним противником, але в змаганні з ним мій довголітній досвід та рутина взяли верх. А цієї рутини за час моєї футбольної кар'єри було де навчитися, чи то пак набрати у грі проти таких футбольних зірок, як Васєвич — з львівської «Поґоні», Ґрінберґ з краківської «Краковії», Вільчкевич з краківської Гарбарні», пізніше Чернишов з московського «Динамо», Лясковський з московського «ЦДКА», чи останньо Страйтлє — з «Баєрн» — Мюнхен. Від кожного з них я чогось навчився. Набуте знання, школу я використав і в заключенні це допомогло мені кожну

Et les neutres ceux qui vont au stade pour voir du beau jeu, assistèrent à un match décousu qui ne garda son intérêt que par la solution du problème suivant Nice marquera-t-il le but vainqueur ?

Deux buts en deux minutes et du grand Skocen

Pourtant, la rencontre avait admirablement débuté. Après une descente de Reims par Flamion, Gallard passe à Skocen, qui est déchaîné mais Marche intercepte avec la main. Le coup franc de Belver arrive à Carré dont le tir des 16 m. ne peut qu'être touché par Sinibaldi. Le but rentre à la 2ᵉ minute.

Une minute après, Prouff descend, passe à Sinibaldi que Mindonnet hésite à attaquer.

Le centre arrive sur Bini et Firoud qui sautent en même temps.

ситуацію в тім великім матчі, як назвали — матчі мого життя — задемонструвати свій талант.

Помимо здобуття мною двох ґолів, виграної не було. Боротьба кінчилась нічийним рахунком 2:2. Виграти поєдинок у головних суперників — «Раймсу» — не було так вже легко й просто. Крім цього, як звітували арбітри, суддя не добачив «руки» на підворітному полі «Раймсу», що могло перерішити наш виграш.

Майже всі щоденники писали, підкреслювали, що перейти у двох хвилинах неперевершеного Жонке і у цих двох хвилинах стрілити його команді два ґоли, що це персональна перемога Скоценя. Він виграв матч свого життя проти найкращого півзахисника Франції.

НЕСПОДІВАНІ ВІДВІДИНИ З НІМЕЧЧИНИ

Проживаючи в недалекому Монте Карльо, панна Люба Кобрин часто нас відвідувала, вносячи в нашу хату юну безжурність і життєрадісність. Своєю присутністю вона розвіювала сірі

будні нашого життя, радувала нас своїм дзвінким співом і українською піснею, якими вона линула до рідного краю, до рідних гір -полонин, до солов'їних яблуневих гаїв. Ці відвідини залишилися в нашій пам'яті назавжди.

В один день до нас завітали з Німеччини два видатні українські громадські працівники: видавець незалежного тижневика «Час» у Фюрті — Роман Ільницький і головний редактор Микола Колянківський. Тижневик «Час» продовжував свою незмінну діяльність. Ми щиро раділи їхнім відвідинам за обідом і пляшкою холодного шампанського приємно було погуторити.

Від наших гостей ми довідалися теж і про наших співгравців колишнього СТ «Україна» — Ульм. Дуже прикрою вісткою для нас була трагічна і нерозгадана смерть колишнього спортсмена СТ «Україна» — Львів, а потім СТ «Україна» — Ульм популярного «Яся» — Івана Мікльоша.

Про цю нашу зустріч редактор М. Колянківський писав пізніше в «Часі» наступне:

В ТІНІ ФІҐОВИХ І ЦИТРИНОВИХ ДЕРЕВ

«Коли Вам пощастить відвідати серце французької Рів'єри, Ніццу, наперед знайте, що це соняшне місто вітає Вас пусткою просторих вулиць, та тишею розкішних готелів, що у них ще на залізничній станції пропонують Вам кімнати ввічливі порт'є. Бо в місяці січні Блакитне побережжя відпочиває по закінченні літнього і осіннього і перед початком зимового карнавального сезонів.

«Такою саме застали ми Ніццу під час нашого останнього перебування у Франції. В голубому, мов незабудька, морі, купалися лише загартовані спортсмени і спортсменки; нечисленні гості подивляли красу, закутавшись у легкі осінні плащі. На автобусній станції не було черг, і ми вигідно розсілися у возі, щоб відвідати казкове Монако — Мекку розгнузданого світу багачів, Монте Карльо. Автобусний кондуктор, не маючи багато клопоту з квитками, радо вдався в розмову з пасажирами. Не пощадив і мене, заохочений, мабуть, моєю «прекрасною французькою мовою», що нею я видушив: «Прошу три квитки до Монте Карльо». На щастя, з клопітливої ситуації врятувала мене товаришка подорожі, вияснюючи балакучому ніцційцеві, що я чужинець — українець.

— «Українець!» — вигукнув з радістю француз,— такий самий, як Скоцень! Це наш найкращий футболіст, слава нашого клюбу!

«Так ми вперше зустрілися з тією популярністю, що її здобув собі на далеких берегах Середземного моря наш Лєнью. Його ж самого відвідали в його гостинному домі-віллі «Вікторія», що сховалася під порослою оливними деревами горою, між фіговими, помаранчевими та цитриновими деревами. Там проживають обидва наші Скоцені (I і II) з своєю ріднею.

«Гостинні пані дому, старим українським звичаєм, накрили стіл, з'явились і чарочки, хоч сам пан Лєню, повинуючись суворим спортовим правилам, не п'є алькоголю. І почалась розмова про життя в Німеччині і Франції, про політику, а далі про спорт.

«Панство Скоцені почуваються в Ніцці добре. Матеріяльне забезпечення — прекрасне. Клюб, що є власністю управи міста, незвичайно дбає про своїх гравців. Найкращий доказ — просто люксусове мешкання, що його дістали пп. Скоцені в той час, коли у Франції велика мешканева скрута. Очевидно, за це треба працювати,— кожного дня обов'язковий тренінґ. Буває, що коли футболіст погано грає, публіка кричить з трибуни: «Ми за тебе заплатили стільки то й стільки».

«Але такого ще не трапилося нашим пп. Скоценям. Навпаки, преса по кожних змаганнях заповнена похвалами. Про це маємо нагоду переконатись. Після кожної гри газети поміщують світлини п. Лєня, не раз і дві-три в одному числі.

«Якось мимохіть згадуємо про пресові нотатки з нібито дальшими плянами пп. Скоценів. П. Лєню обурюється. Очевидно, він постійно дістає всякі пропозиції, в тому й з-за океану, але поки що він залишиться в Ніцці і майже певно, що підпише контракт на дальший сезон. «Що я король циганських копунів» — говорить з гіркою усмішкою п. Лєню — це не моя вина, а вина долі, що кидає мене по світі!...

«П. Лєню Скоцень відчуває деякий жаль до колишніх друзів у Німеччині, що опублікували, написані до них, його приватні листи, спричиняючи цим йому чимало клопоту і неприємностей. Можливо, що це й причинилося до небажаних кривдячих поголосок, з яких найболючіша, мовляв, О. Скоцень на чужині цурається своєї національности. Справді в початках важко було призвичаїти французьку пресу до слова «українець». Але постійні намагання і безупинні протести нашого спортовця таки перемогли. Ми маємо змогу оглядати рецензії, де «українець» написано куди більшими черенками, як «Скоцень».

«Скоцені не лише самі не поганьбили українського імени,але й підготували ґрунт іншим українським спортовцям. Вони плянують спровадити до Ніцци нашого відомого гравця, Макара, що нещасливо попав був в Англії на дуже погану роботу і там важко захворів. Ще один наш спортсмен-футболіст Стецьків, що був заанґажований ніццейським клюбом одночасно зі Скоценем і з причин хвилевої недиспозиції не виступав якийсь час у складі першої команди, далі залишається в клюбі і має всі дані повернутися на своє давнє місце. Скоцені бачать також великі можливості у Франції для цілої української футбольної одинадцятки, очевидно мусила б перейти основний тренінґ та похвалитися поважнішими досягненнями з німецькими кращими футбольними командами. Віримо в те, що РФК пощастить з підтримкою українських громадських чинників такий тренінґовий табір влаштувати та вислати їх в турне по Франції.

«Також боксерським спортом французи незвичайно цікавляться. Добрий український боксер міг би рахувати на великий успіх.

«Хоч «Ніцца» плаче за нами щедрими сльозами дощу, ми примушені виїздити. Прощаємось з пп. Скоценями, бажаючи їм ще кращих успіхів в їхній спортовій кар'єрі. П. Скоценева на прощання дарує нам кілька галузок з цитринового та мандаринового дерев, що обліплені овочами».

На вакації до Ніцци приїхав «війт» — голова Українського Комітету в Бельгії — Карло Мулькевич з дружиною. Вони перебували в Ніцці добрих кілька тижнів. У нашому помаранчевому саду Мулько чарував нас своїми пригодницькими оповіданнями про свій життєвий шлях.

Крім відвідин, ми вели досить широку кореспонденціюлистування з ріднею і друзями в Німеччині та розкиненими по цілому світі знайомими. З Нью-Йорку, США, до нас писали Богдан Прудиус, М. Стахів. Вони повідомляли про заснування на терені Нью-Йорку, США, УСК (Українського Спортового Клюбу) і наших спортових організацій. Часто вони натякали, а то й дораджували нам переїзд туди. Думка про переїзд за океан почала мене інтриґувати. В нашому родинному колі на цю тему відбувалися часті дискусії. Деякий час справжньою журбою для нас була справа виїзду за океан матері моєї дружини, що втратила свого чоловіка в 1941 році і ще надалі перебувала з двома синами в таборі в Німеччині. По довгих труднощах, при нашім приватнім фінансуванні формальності виїзної комісії закінчилися щасливо щодо їхнього виїзду.

Цікавою справою було листування із редактором Олегом Лисяком, який в той час працював в редакції «Української Трибуни» в Мюнхені. В нашому спільному пляні було зорганізувати групу українських спортсменів-футболістів і висилка їх на турне по Франції. Перед тим повинен був виїхати колишній боксерський віце-чемпіон Польщі — Осип Хома. Шляхетні наміри й смілива ініціятива полонила зовсім мою увагу — тій ідеї я присвячував свій вільний час і незважаючи на офіційні труднощі та деякий вклад грошей наші почини мали гарні вигляди на здійснення. Зокрема були пророблені усі заходи на виїзд до Франції нашого чемпіона О. Хоми.

На превеликий жаль, виїзд нашої еміґрації з Німеччини, в тому і наших спортсменів за океан на постійне перебування перекреслив усі ці пляни.

L'attaque niçoise en verve
écrase facilement Alès (12 à 1)
et découvre en SKOCEN l'avant centre qui lui manquait

Les Niçois Carré et Skocen «tombent» Toulouse, trop «grand seigneur», dans le dernier quart d'heure

(De notre envoyé spécial Jean CORNU)

NICE b. TOULOUSE : 3-2 (0-1). — Soleil printanier, bon terrain. Recette : 1.576.650 francs pour 10.003 spectateurs. Très bon arbitrage de M Boes. Bu's : Ben Tifour, mais les fantaisies d'Ibrir dans ses 18 yards, les petites passes de Fortunel et de Frey dans leur [illegible] but donnèrent bien

Dans les dernières minutes
SKOCEN loba IBRIR !
C'était le but vainqueur de NICE contre TOULOUSE

SKOCEN, A LUI SEUL, FAILLIT BATTRE NANCY, AU MORAL DEFAILLANT

(De notre correspondant particulier P. PELOT)

NANCY et NICE 1.1 (1-0). — Pelouse en bon état. Recette 812.280 fr.

Belle partie de SKOCEN à Roubaix et l'O.G.C.N. perd in extremis : 2-1

De notre correspondant particulier René Verkrusse. — Il y a plus de dix ans que par un dribbling de Levandowski et de Kopania. Mais la réplique nordiste ne

Частина наголовків рецензій у французькій пресі (поменшені).

Skocen arrache un point heureux à Nancy : 1 à 1

NANCY (De notre correspondant particulier Midou). — D'entrée, on aurait pu croire que la formation mise sur pied par le F.C. Nancéen avait

Un tir magistral de Skocen permet à l'O.G.C. Nice d'arracher le match nul à Nancy

(DE NOTRE CORRESPONDANT PARTICULIER)

La venue a Nancy des nouveaux et brillants nationaux de l'O.G.C. Nice

AUX HESPERIDES, DEVANT UNE ASSISTANCE RECORD

LE DERBY AZURÉEN 49

consacre la supériorité de l'O.G.C.N.

Le but vainqueur de Skocen, à l'ultime minute anéantit les espoirs des Canno-Grassois **(2-1)**

L'avant centre de Nice

SKOCEN, PERPETUEL ERRANT

veut finir...

Частина заголовків рецензій у французькій пресі (поменшені)

ЗА ЧАШУ ФРАНЦІЇ

Крім реґулярних футбольних матчів за чемпіонське звання республіки, усі футбольні клюби розігравали матчі за чашу держави. В тих розіграшах брали участь усі клюби, почавши від найнижчого аматорського до найвищого професійного ліґового. Це були ігри престижу; вони захоплювали спортовий загал, ними цікавився весь французький нарід.

Розігри за чашу Франції мали свою особливість. Участь у них, не дивлячись на рівень гри, брали усі клюби, але з одним застереженням, що перша і друга ліґа футбольних професіоналістів починали баталії аж тоді, коли після зустрічей вибули усі, що програли, а лишились лише тридцять дві найкращих. Тоді щойно на арену входили перша і друга ліґа професіоналів.

Матчі розігравались на невтральному полі. Шанси всміхалися всім, але хто програв, той безумовно вибував з дальших ігор. Для професійних команд турнір приносив великі користі — команда, яка йшла переможно вперед, здобувала прихильність та симпатію публіки, яка вщерть заповнювала стадіони, а це означало збільшення клюбової каси, виплати боргів, виконання зобов'язань і теж не менш важне — величезне задоволення із досягнень.

Керівництва футбольних організацій докладали всіх зусиль, щоб їхня команда дісталася до кінцевої шістнадцятки. За виграш гравцям виплачувано подвійні, потрійні, а то навіть почвірні премії. Загально грошові нагороди були дуже високі. Це ж бо не жарти — Чаша Франції.

Кожен гравець команди, яка виграла чашу, крім своєї місячної плати, одержував премію чотириста п'ятдесят тисяч франків та безплатну відпустку на один місяць до курортної місцевости Віші. На тодішні обставини це була дуже висока сума.

Перший матч у турнірі за чашу ми грали проти чемпіона першої аматорської ліґи «Лє Пуї». Ми зустрілися на невтральному місці в місті Монтпеліє. Зрозуміло, що в початкових хвилинах гри аматори ставили сильний опір, а навіть загрожували нашим воротам. Та скоро переконалися, що ми не приїхали на товариське суперництво. Хоч їхній центровий півзахисник ходив, мов тінь, за мною, я тричі загнав м'яча у сітку. Ми провадили 3:0. Це вперше у Франції я здобув так зване з англійська «Гат-Трік», що означає три ґоли підряд. Три ґоли здобуті у так короткому часі мусили вплинути на суперників дуже трагічно. Вони морально заломилися та всіма силами «мурували» свої ворота. Невдовзі по перерві наш правий півзахисник підніс рахунок до 4:0. Вже під кінець гри один з атакуючих «Лє Пуї», після гарної комбінації здобув одинокі ворота. З виграшем 4:1 наша команда «Ніцци» закваліфікувалася до вісімкового фіналу.

Наступним матчем розіграшу чаші Франції була зустріч з професійною першоліґовою командою «Сошо» в місцевості Ст. Етієн. Наші суперники чомусь не могли налагодити гри в передній

3 buts de SKOCEN, 1 autre de BONIFACCI et l'O. G. C. Nice de la Coupe de France

(De notre correspondant particulier Roger DELPONT)

UN MATCH PASSIONNANT ET BIEN JOUÉ

Belver roi du terrain - Skocen auteur d'un "hat-trick" et l'O.G.C.Nice bat régulièrement les courageux Ponots : 4-1

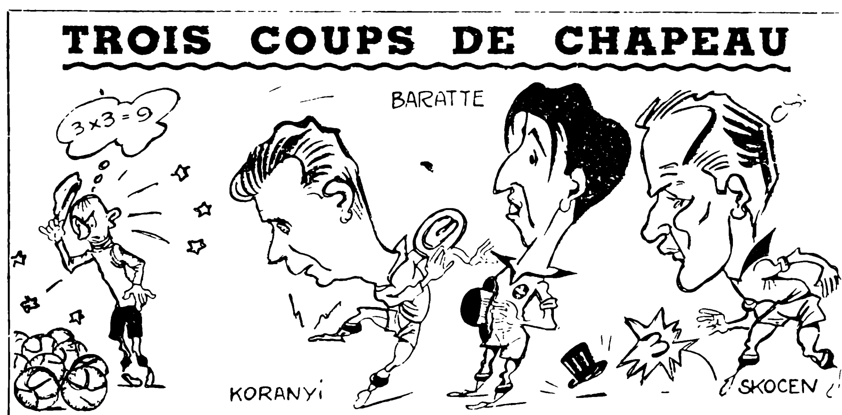

Скоцень — автор «Гат-трік» (трьох ґолів підряд).

лінії. Між нападаючими і півзахисниками створювалася порожнеча. По завзятій неуступчивій боротьбі «Сошо» зазнали поразки, хоч зі скромним рахунком 1:0. Здобувши так цінну перемогу, ми закваліфікувались до чвертьфінальних зустрічей.

За турнірною табелею у заключній частині розіграшів до чвертьфіналу ввійшли три могутні команди: «Ліль», «Расінґ Клюб Париж» і «Стаде Раймс». Нам аж ніяк не хотілося зустрічатися з ними. З кожним із тих клюбів ми вже неодноразово пробували свої сили в календарному турнірі. У трьох поєдинках ми добились перемоги і лише з «Раймсом» зіграли в нічию.

Особливо мені грати вдруге проти «Стаде Раймс» не хотілося. Та... жеребок сантиментів не знає. Тягли жеребки і що ж... довелося таки грати саме проти «Стаде Раймс». Невже ж мені в так короткому часі другий раз грати «матч свого життя»?

Невтральне місце зустрічі призначене у великому портовому місті Марсель.

Після приїзду із Ст. Етієн, я застав вдома листа. Писав вдруге Павло Макар, якого я знав з давніх, ленінґрадсько-московських часів. Стиль його гри в ленінградській команді приводив мене в захоплення. Ми подружили і ця дружба не переривалася і на еміґрації. Він виступав у барвах СТ «Україна» — Ульм — Німеччина. Щоб заробити на «хліб насущний», він добровільно виїхав до Англії. Там надіявся вступити до якоїсь професійної футбольної команди. В довгому уважному листі описував своє життя. Розпачливо благав, просив допомоги, він писав: «... Льоня (так мене звав) — виручай, дорогий братику. Працюю важко в хазяїна на ріллі, далеко на селі. У футбол грати нема сили та й нема де. Прошу тебе, Льоня, виручи, а то пропаду. Надіюсь на Твою поміч, прошу...»

Ми прочитали листа всі разом і принишкли. Він же кожному із нас був, немов рідний. Ще цього самого дня я вирішив піти до президента клюбу. Представив йому справу. Цей у першу чергу поставив питання: чи можу ручитися за нього, що він підійде до нашої команди. Коли я підтвердив, президент погодився задовольнити моє прохання. Обіцяв, що Павло буде з нами протягом трьох тижнів.

КАРНАВАЛ У НІЦЦІ. МАТЧ ІЗ «СТАДЕ РАЙМС»

Кожного року під кінець лютого в місті Ніцца відбувався величавий на весь світ карнавал. На цей час місто чепурилося. Зеленими ґірляндами, трикольоровими державними прапорами прибирали будинки, вулиці, а саме місто освітлювано безліччю різних відтінків яскравих жарівок, спеціяльними рефлекторами. Уночі все надавало містові казкового чару. На спеціяльно побудованих естрадах грали оркестри, виступали славні артисти, відбувалися концерти і всякі костюмові паради. До міста в цей час

з'їжджалися туристи з усього світу, знатні особи, мистці, артисти, високопоставлені політичні особи і хто його знає хто ще.

З другої сторони, роїлося також від всякої елеґантної босячні, бурлак, волоцюг, що приїхали також, але з ціллю легкої наживи. Тому й до міста прибували на час карнавалу додаткові відділи порядкової поліції та аґентів і навіть службовців таємної служби.

Надбережними променадами від ранку до пізньої ночі проходять натовпи розбавленого народу. Через площу Массена, що простягається над самим морем і від якої починається відома на весь світ вулиця Променаде де Анґлє, прямо неможливо перейти. Спеціяльно увечорі, коли над морем вистрілюють безмежну кількість різнокольорових ракет, чудесних штучних вогнів, а на землю, мов на парашутах, приземлюються іскристі світляні кулі. В тім часі мешканці Ніцци, як теж приїжджі туристи, живуть на вулицях. Заповняють парки, кафейні, бари, бістра, мюзик-голи, клюби, ллється шампанське, а над усім розноситься сміх, що як та вільна птаха летить куди і як хоче.

Ніцца гуляє, забавляється, а з нею багатий світ. Кожного дня на сцену виходять нові артисти, а з невеликими проміжками, під гучні оплески і вівати керівники нашого клюбу представляють розбавленим гостям своїх спортсменів-футболістів. Проводять короткі інтерв'ю, згадують про їхні заслуги, вираховують скільки ґолів здобув даний гравець. Усе це під гучні оплески і вигуки розбавлених ніццейців. Ні на мить не втихають грімкі оклики: «Аллез Ніцца — Вперед Ніцца».

У супроводі музики, співів і гуляючих ніццейців наша команда виїхала до Марсель, де мала зустрітися з «Раймсом». Достойнішого суперника у чвертьфіналі ми не могли мати.

З виходом на величавий сороктисячний стадіон стало відрадніше. Ніяких офіційних привітів, промов. До речі, обидві команди були гістьми Марселю. Офіційні спортові кола вітають лише півфіналістів і фіналістів, які то традиційні матчі проходять у Парижі.

Боротьба почалася. Я зайняв свою позицію, висуваючись далеко вперед. Надбіг слава футбольної Франції, Жонке, щоб «заткати» мене щільною опікою. Привіталися «Комен сава?» — як справи, питає. «Добре» — відповідаю, та чим скорше відв'язуюсь. Це краще для мене, хай він мене шукає. Я почувався у знаменитій формі. Скоро з'явилися швидкі передачі в бік чужих воріт, підвищився темп. Кілька початкових разів підряд я обіграв їхніх захисників.

Ці пробні заграння переконали мене в тому, що сьогодні не я буду грати «матч свого життя» проти Жонке, а він буде грати «матч в обороні своєї слави».

В одному моменті отримую м'яч. Дві-три секунди наладнання і м'яч слухняно тримається ноги. В секундах, коли я приготовляв м'яч, Жонке міг мене заатакувати, але не зробив цього, я при

Зліва Жонке програв двобій зі Скоценем.

м'ячі в повному бігу на ворота,— тут він допустився другої помилки, думав, що найближчий захисник Марше, який надбігав у мою сторону, заступить мені дорогу, а віддаль до воріт була досить велика, непевна, небезпека втратити м'яч. Рішаюсь на удар у повному бігу та з усією силою вдаряю. Вийшло! Пощастило! М'яч у сітці. Мої співгравці з радости обнімають мене, ніхто з них і думки не леліяв, що з такої віддалі я заризикую бути бомбардиром, тим більше, що на воротах високої кляси воротар Сінібальді. «Раймс», як упевнений претендент до чаші, всіма силами намагався зрівняти рахунок. Натомість ми наступаємо щораз то сильніше. Я отримую знову точний пас від мого правого друга, просто влітаю в одинадцятиметровий майданчик «Раймса», обводжу мого сторожа Жонке і майже з тієї самої відстані таким же другим громовим ударом подвоюю рахунок. До перерви провадимо 2:0.

Під час перерви тренер у роздягальні представив почерк та тактику в другій половині гри. З його слів виходило, щоб ми по можності звільнили темп і здебільшого боротьбу провадили на час. Я заперечував проти такого становища. В другій півгрі ми переконалися, що «Раймс» також обговорював і прийняв нову тактику. Накинули диявольський темп, швидкістю і вдалістю подач прагнули опанувати поле, а постійним обстрілом наших воріт змусити нас до капітуляції. Мені неможливо було ворухнутися. Тепер Жонке ні на мить не відступав від мене. Кожний мій сміливий

почин убивав в зародку. Швидкі акції мінялися з-під одних воріт до других, ґол в одні чи в другі ворота висів на волоску. Помилитися в таких умовах дуже легко.

На великому годиннику стрілка показувала п'ять хвилин до кінця. У вирі боїв ми не звертали уваги на те, що час швидко біжить. Врешті-решт команді «Раймс» було забагато. Вони втомилися, сповільнили темп. Це і було благословення для мене. Так хотів здобути ще один ґол «гат трік», саме тепер, у двобою з Жонке! Я рушив у прорив. Збоку надбіг він, Жонке. Числячись з тим, що він мене заатакує, я рішився на гострий удар, однак воротар стрибнув високо, як кішка, відбив м'яч. Мить і я знову при м'ячі, однак для удару позиція була непевна. Віддаю його під удар нашому правому нападаючому Берсулє, який був у значно зручнішій позиції. Він припечатує результат 3:0. М'яч пірнув у сітку понад лежачим на землі воротарем. «Раймс» розбитий і розчарований сходить з поля. До мене з усміхом підходить Жонке, щиро вітає мене з перемогою, побажав здобути чашу.

Цією перемогою ми закваліфікувались до півфіналу чаші.

Потяг з Марселю приїхав на станцію Ніцца десь біля десятої увечорі. Тут карнавал доходив до свого завершення. Станція, площа перед станцією, усі довколишні вулиці заповнені гуляючими ніццейцями. Зараз при вході на залізничну станцію французи схопили мене на руки. Несли мене майже кілометр ген аж до приморської площі. Тут на святково споруджeній і прикрашеній естраді вітали нас представники міста, управа клюбу, мер міста. Не вгавали ні на хвилину оклики «Аллєз Ніцца!».

На другий день французька преса розцінювала нашу гру як сенсацію, писали про високу перемогу і віддавали мені заслужену данину. У своїх похвалах випереджували один одного, писали про «симпатичного українця, який являється тепер найкращим центровим у цілій Франції».

Не проминув цієї нагоди і український часопис «Час». В числі за 13-те березня 1949 року, ч. 10/180 появилася стаття під заголовком: «Французька публіка несла нашого Лєня Скоценя на руках».

— 27-го лютого Ніцца змагалася з найкращою командою Франції — «Стаде Раймс». Матч проходив на невтральному полі в Марселі. У чвертьфінальних змаганнях за чашу президента Франції Ніцца перемогла першуна Франції 3:0.

Саме в той час проходив у Ніцці карнавал і гравців під час повороту зустріло на станції в Ніцці дослівно ціле місто. Розентузіязмована маса схопила на руки Лєня Скоценя на станції та несла його через цілу Ніццу. Лєню стрілив двоє воріт і виробив позицію для третіх воріт».

ПОРАЗКА В ПАРИЖІ

У половині тижня, після перемоги в Марселі, нас повідомлено, що в півфіналі нашим суперником за чашу буде команда

«Ліль». Зустріч відбудеться на міжнародному стадіоні «Кольомбес» у Парижі. Команда «Ліль» з північної Франції — це кількаразовий чемпіон Франції, як також кількакратний переможець баталій за чашу президента Франції — входила до еліти французького футболу. Під сучасну пору в чемпіонському турніровому показникутабелі ігор в першій професійній лізі посідала друге місце.

Тиждень перед виїздом до Парижу в рамках чемпіонських ігор ми зіграли реґулярний матч на півночі Франції, біля кордону Бельґії. Зустріч ця була з командою «Рубе». Можливо, що далека, томлива дорога виснажила нас, що ми з «Рубе» вивезли лише одну точку. Ми не зазнали поразки, але й не перемогли. Боротьбу звели в нічию. У цьому матчі за весь час моєї футбольної кар'єри трапився небуденний випадок — я перехопив м'яч на віддалі 30 метрів від воріт, у бігу його підготував і далеким ударом спрямував м'яч у ворота. Це дуже далека відстань. Я спостерігав кручений лет м'яча. Воротар — це не лише репрезентант збірної Франції, але також і міжнародних европейських збірних. Як один з кращих воротарів Европи, брав участь у збірній Европи проти Англії. Як міг він, славний Да Руї, пропустити мій так далекий удар — годі пояснити.

Через кілька днів під час підготовчих тренувань до півфінального матчу в Парижі з управи клюбу повідомили мене, що в пополудневих годинах приїжджає Павло Макар. На пероні зустріла його наша родина, включно з дітьми. Вітали також президент клюбу і члени управи.

В цей день до Парижу ми виїхали пізно увечорі. В дорозі я мав цікаві відвідини. До мене до купе на розмову приходили декілька друзів-співгравців. Вони недвозначно зверталися до мене щоб допомогти їм вирізнитись у цьому матчі. Адже матч відбудеться в столиці і між глядачами будуть присутні селекціонери, які намічають кращих і здібніших футболістів збірної республіки. Їм дуже залежить увійти у збірну країни. Я запевнив їх про мою цілковиту співпрацю з ними. Це була самозрозуміла річ.

Очевидно, я перш за все керувався льояльністю до нашого спільного товариства, але теж брав під увагу, що вкоротці поміч буде потрібна нашому новому набуткові команди Павлові Макареві.

Не доїжджаючи до Парижу, ми висіли на малій залізничній станції в затишнім містечку Фонтайнебляу. Тут ми відпочили, а по полудні на місцевому стадіоні відбули коротке тренування.

Третього дня вранці виїхали до Парижу автобусом. Всі змагання у Франції починалися о годині третій після полудня. Кілька хвилин перед третьою на стадіон вийшли перші ми, за нами «Олімпік Спорт Клюб Ліль». Ми з ними уже мали нагоду зустрітися у боротьбі за чемпіонат. Тоді ми перемогли «Ліль» 3:2.

В іграх за чашу президента Франції півфінальні і фінальні ігри проходили в Парижі на гарному шестидесятитисячному інтернаціональному стадіоні «Кольомбес». Господарі зустрічі — Французький

Повалений Скоцень. Проти багатьох і Геракль безсилий

Футбольний Союз — вітав учасників цього небуденного матчу. Були промови. Зразу після офіційної частини на трибунах поставав голосний рух, який неможливо описати — глядачі ентузіястично вітали півфіналістів.

Споглядаючи на заповнений стадіон, в голові шугали думки: як буде сьогодні? Якщо порівняти команди «Раймс» із «Ліль», то це дві відмінні катеґорії. Команда «Раймс» — інтеліґентна, технічно вироблена, джентлменська. Натомість команда «Ліль» тверда, не перебираюча в засобах. Їх теж прикрашувало кілька представників збірної Франції, найкращий з них — центровий нападу — Баратте.

Почалось змагання, зразу ми відчули відому нам «твердість». В одному з епізодів уже в початку гри я прорвався вперед та скорим дриблінгом наблизився до їхніх воріт. Їхня оборона могла мене зупинити лише недозволеним прийомом. Це й сталося — брутально звалили мене на землю. Суддя однак не признав нам одинадцятиметрового удару.

Початкова гра продовжувалась без жодного результату, аж врешті прийшов момент нашої атаки. Ми зачали безперервно штурмувати ворота. І знову один з моїх проривів закінчився добрим ударом, одначе м'яч ударив об перекладину і пішов угору. Коли я надбіг, було вже запізно, я вже не встиг вцілити по м'ячеві, воротар перекинув його поза ворота. Однак це не закінчило акції. Поданий нашим крайнім кутовий удар відбив головою захисник і подумати... м'яч покотився прямо мені під ноги. Кинулися до нього гравці противника, але тим разом вони запізнилися. Удар і м'яч стрілою промайнув попри них у сітку воріт. Рахунок відкритий, ведемо 1:0.

Після перерви боротьба була ще гостріша. Наступаючі суперники збільшили темпо, проте ніяк не могли пройти крізь нашу оборону. У 87-ій хвилині, під кінець гри через непродуманий вибіг нашого воротаря Фавре «Ліль» зрівняв рахунок на 1:1.

Тому, що в суперництвах за чашу мусить вийти безсумнівний переможець, а результат був нічийний, постановлено провадити гру в півгодинному додатковому часі із змінами полів по 15 хвилинах. У другій півгрі найкращий гравець із «Ліль» використав нагоду й здобув ґола. Зразу після цього вони перейшли до оборонної гри «бетон».

Нам не трапилась нагода зрівняти, просто забракло часу. Чаші ми не здобули. Все таки селекціонер збірної Франції Ґастон Баро в інтерв'ю із кореспондентами спортових газет висловився про цей матч у найкращих похвалах для нас. Мене назвав найкращим «центровиком» нападу Франції.

В пізніших часах доля всміхнулася ніццейцям. Вони здобули два рази підряд чашу Президента Франції.

LILLE A TERMINÉ SUR UN SUCCÈS, MAIS...

NICE, comme à Colombes, a encore raté le coche

NICE, 30 mai. — Comme à Colombes en Coupe de France, Lille a battu Nice par 2 buts à 1. Comme à Colombes, Lille revient de loin sans qu'on puisse le lui reprocher. C'est Nice qui peut mordre les doigts d'avoir à nouveau laissé passer l'occasion.

Cette fois encore Nice domina, fit preuve de plus de tempérament et d'agressivité, mais ne put traduire sa supériorité par suite des maladresses de ses ailiers.

Cette fois encore Baratte exploita une erreur de Favre. L'histoire, même sportive, n'est qu'un éternel recommencement !

De notre envoyé spécial
Jean ESKENAZI

Ce fut néanmoins pour le stade Léo Lagrange une clôture en beauté. La rencontre, disputée dans une ambiance typiquement méridionale, fut alerte, vivante, colorée et émouvante, même dans son dernier quart d'heure, lorsque Skocarré, qui malheureusement ne tient qu'une mi-temps et l'étrange M. Skocen, qui serait le meilleur avant-centre de France s'il avait un tant soit peu de vitesse. Mais c'est un remarquable distributeur de jeu et si Nice avait eu des ailiers rapides et effectifs, sans doute aurait-il joué un rôle capital dans le championnat, notamment en battant encore Lille.

Les Lillois nous ont paru fatigués, manquer de détente et d'enthousiasme. C'est avec un véritable soupir de soulagement qu'ils ont accueilli la fin du championnat.

Leur facture technique est toujours remarquable, mais il leur manque une détente, une fraîcheur qu'ils sauront sans doute trouver la saison prochaine.

M. Gaston Barreau assistait au match. Qu'a-t-il pu noter au cours de cette explication, qui constitua un excellent match de championnat ? Nous

З приїздом до Ніцци настрій покращав. У Ніцці й околиці надійшла вповні чудова весна. На Голубому побережжі панувала найкраща пора року.

В проміжку часу наша команда кожний день інтенсивно тренувалась. Цікаві були наші професійні тренування, в першу чергу тим, що фахово ведені, без зайвого переситу і втоми. Ніяких спеціяльних індивідуальних вправ не проводилось. Керівники і тренер виходили з того заложення, що професіонал повинен мати глибоке знання, кваліфікації виконувати свою професію. Зате старанно вивчували усі тактичні прийоми.

З приходом літніх вакацій запляновано кілька зустрічей із закордонними командами. З початком квітня на одному із навчальних занять повідомлено нас, що відлетимо на острів Корсику, щоб зіграти два матчі з тамтешніми командами. І справді за кілька днів ми відлетіли на острів. Мене в склад не включили, я був на трибуні глядачем. Керівники клюбу Ніцци хотіли перевірити здібності мого друга Павла Макара. У грах на Корсиці він не блиснув так, як були підстави сподіватись. Подібне повторилося через два тижні в Ніцці, де він виступив у товариському матчі проти першоліґової команди Марсель. І тут я не брав участи в розіграші, щоб часом я «не підігравав йому».

По тих випробуваннях треба було примиритися з тим, що Павло не склав іспиту на відмінно і що йому доведеться шукати будь-якого іншого пристановища. І справді, йому більше не дали нагод до гри, за кілька днів покликали до клюбу і звільнили. При обчислюванні не порахували витрат за переїзд і харчування. Гірша була б справа, якщо б він попав у такі руки, як президент бельгійської команди Жіяноля.

Макар, на жаль, в дійсності не підходив до системи гри в Ніцці. Він грав завжди на позиції лівого крайнього нападу. Сила його була в першу чергу у швидкім бігу для використання далеких пасів, що кінчалося перфектними подачами до середини і створювало небезпечні ситуації під воротами противника і давало часто добрі овочі. Це було добре при ігровій системі Совєтського Союзу, ульмівської «України», але не при найновішій системі і тактиці, які впровадили останньо західні країни. Крім того, його нещасливі умови в Англії не дали йому можливости втриматися у відповідній формі. Шкода!

Після моїх наполегливих старань нашого Павла прийняли до друголіґового професійного футбольного клюбу в місті Німмес до команди із ідентичною назвою «Німм». Через пару днів Павло попрощав нас і виїхав у більш сприятливу місцевість здобувати собі становище.

СУД ЗА... НАРОДЖЕНУ ДИТИНУ

Життя плило своїм руслом. Настрій у нас був бадьорий. Кожного дня в означеній годині ми чекали на листоношу, який приносив нам очікувані листи від наших рідних. Хоч ми й прожи-

вали в добробуті, все ж таки докучала розлука. Листи від них були засобом зв'язку. Це було одиноке, що нас єднало, яким ми жили в той час.

Синок розважався зі мною; за іграшку, очевидно, служив йому м'ячик; частенько «допомагав» мені при писанні листів чи «нового контракту», як про це раніше у своєму повідомленні, в часописі «Франс футболь» жартівливо писав репортер.

Моя дружина очікувала приходу на світ другої дитини. Друга дитина — хлопчик Любомир-Ігор, народився в місцевій клініці 29 квітня 1949 р.

Із лікарні я повернувся пізно увечорі. Не мало здивувався, коли через день поліцист з Управи міста вручив мені судовий виклик, щоб ставитись до суду в бюрі реєстрації шлюбів, смерти і народжень за незголошення і незареєстрування новонародженої дитини. Старий, вусатий, невисокого росту поліцист, знаючи мене, глянув на мене і стурбованим голосом заявив:

Мес'є Скосеу, справа дуже серйозна, ви нарушили закон цієї країни. Ми маємо безліч таких справ, особливо з чужинцями. Раджу піти до правління міста якнайскорше й якщо вони ще не закінчили сьогодні реєстру народжених, то напевно вашу дитину внесуть ще в офіційний список.

— В чому справа? — питаю.

— А в тому, що кожна новонароджена дитина того самого дня, коли народилася, мусить бути записана в книги міста, в реєстрі. Це обов'язок батька, і він повинен це виконати. Ви цього не зробили, тому підлягаєте покаранню.

Вказав на мотоцикль, щоб з ним поїхати до управи міста.

Я зразу з ним поїхав. З моїм приїздом по бюрі роздзвонили мій секрет. Збіглися нижчі і вищі службовці ті, які мене знали з футбольних ігор. Із співчуттям і жалістю заявляли, що довідна книга вже закрита, вже запізно й мою справу віддали до суду.

Справді за кілька днів відбувся суд, на який я прибув з клюбовим адвокатом. Суддя уміщував у собі суворість і безтурботність. Він зазначив, що я є відомою особою у Франції, що я повинен знати державні закони країни, де живу, однак, взявши на увагу, що я у Франції не так довго, то вони злагіднюють справу й присудив мені найлегшу кару — грошову — п'ять тисяч франків, якраз стільки, скільки я місячно платив за рентування хати.

Кару я заплатив без жодних докорів.

До кінця сезону нам залишилося зіграти серію п'ятьох матчів за першість країни. Три з них дуже серйозні й виїзні, на полі суперників.

Перший матч з доброю командою «Ст. Етієн», кількаразовим чемпіоном Франції у минулому. Свого часу змагався за чашу Европи із київським «Динамо» і досить високо тоді обіграли динамівців. Другий матч із відомим уже клюбом «Раймс» на їхньому полі — це відплатна зустріч. Третій з Марсель на їхньому полі і четвертий із «Расінґ» Клюб Париж вдома, в Ніцці. Необхідно отже

пройти крізь горно тяжких випробувань, а щойно тоді результати вказуватимуть, яке місце в кінцевій табелі займе наша команда.

Здається, що цього сезону керівники нашої команди замало прикладали уваги чемпіонським календарним розіграшам,а більше іграм за чашу. При кінці сезону ми опинились в досить незручному становищі. Щоб здобути чемпіонат, треба було виграти всі п'ять поєдинків, а це практияно було поза всякою спроможністю.

Психоза, яка опановує і гнітюче впливає на гравців на чужому полі, не завжди є оправдана. Однак безумовно у великій мірі причиняється до поганого настрою, тим більше, що й публіка буває не з нами, а проти. Тому то й так тяжко набирати на чужому полі більше точок, як удома. Всі чотири згадані команди це — «Ст. Етієн», «Раймс», «Марсель» і «Расінґ» Клюб Париж володіли на той час усім арсеналом найсучасніших методів ведення боротьби. Називаючи фаворитів, більшість спортових фахівців віддавали одному із них пальму першости.

Не диво, отже, що ми, новик першої професійної ліґи, мусили в зустрічі з ними і на їхніх майданах поступитися. І так ми програли команді «Ст. Етієн» 3:2, з «Раймсом» після попередніх успішних ігор, врешті, теж зазнали поразки 3:2. Проти «Расінґ» Клюб Париж виграли 2:1. З Марселі вдалося нам вивезти одну точку з нічийним рахунком 1:1. Однак до лідерства республіки не вистачило нам точок. У результаті на шістнадцять клюбів у лізі ми зайняли шосте місце.

Приємною несподіванкою для мене після матчу з «Раймсом» було подарування мені п'яти пляшок ориґінального двадцятирічного шампанського. Їх, на знак симпатії й незабутніх хвилин нашої обопільної боротьби на полі, подарував мені під час спільної вечері ніхто інший, як тільки мій суперник з «Раймсу» Жак Жонке.Залишилося у пам'яті щиросердечне вітання мене українською громадою міста на чолі із отцем Гаврилюком. О. Іван Гаврилюк — родич Євгена Гаврилюка, який мене охрестив на Левандівці. При цій нагоді в супроводі парафіян і о. Гаврилюка я оглянув Раймську катедру, в якій знаходилось св. Євангеліє, привезене дочкою князя Ярослава Мудрого — Анною, що вийшла заміж за короля Франції. На це св. Євангеліє пізніше присягали володарі Франції. Як подарунок на пам'ять я дістав великий гарний знімок раймської катедри з підписами о. пароха І. Гаврилюка і місцевої української громади.

ОСТАННІЙ МАТЧ СЕЗОНУ

Останнім нашим футбольним матчем у чемпіонських розіграшах цього року були так звані «дербі» — Блакитного Побережжя у місті Канни. Тут ми зустрілися з місцевою командою цієї самої назви. «Канни» команда, яка вважалася свого роду фаворитом Блакитного побережжя. Місто віддалене на тридцять кілометрів від Ніцци, і хоч сама місцевість менша від Ніцци, то однак

Репрезентатові українського спортового мистецтва на терені Франції Високоповажаному Пану Скоцпеві - з нагоди його побуту в Реймс на милу згадку передає Українська громада в Реймс (Марн).

Реймс - Марне - Франція дня 15. травня 1949 р.

І. Веруга,

Тимцьо Катерина.

Фото Раймської катедри з підписами о. пароха І. Гаврилюка і місцевої української громади

Часто приходилось і з двома боротися. Скоцень праворуч в чорній сорочинці

розташована на побережжі була теж цілорічною привабливістю закордонних туристів і в зв'язку з цим місцеві власті і спортсмени-керівники докладали всіх зусиль, щоб їхній футбольний колектив був одним з провідних. Вони посідали середню позицію в табелі першої ліґи. Ще торік на початку сезону вони гостили в нас, а зараз це відплатний матч і ним ми закінчуємо сезон так званих календарних ігор. Результат цієї останньої баталії не був уже для нас аж надто важливим. Так чи інакше першости вже не могли здобути, а шосте місце в показнику табелі ігор мали запевнене. Все ж таки йшов бій за престиж. Обом командам йшлося про те, щоб виграти ці «дербі». Під впливом радіо й преси наші симпатики й прихильники великою кількістю вибралися із Ніцци до Канн автобусами й приватними автами, вирушили теж хмари велосипедистів. Усі екіпажі, вози, увесь транспорт прикрашений червоно-чорними стрічками, кольорами нашого клюбу, зі збудними світлами з великими написами: «Аллез Ніцца!

Цим разом ми натрапили на твердий опір господарів, якого не могли упродовж цілої першої половини ніяк подолати. Під час перерви нам докоряли за «беззубу» гру. Після перерви, як писала тодішня преса, у 52-ій хвилині — із точної комбінації трьох «ніццейців», а саме Ролянда, Скоценя і Карре — цей останній з безпосередньої подачі Скоценя відкрив рахунок.

Втрата воріт розбурхала суперників зрівняти рахунок за всяку ціну. І дійсно їм це пощастило у 60-тій хвилині гри. Ось що писала про той ґол спортова преса: «Через непотрібний вибіг воротаря «Ніцци» з невідомих причин він минувся з м'ячем! У нашого репрезентанта це трапилося не вперше». Виглядало, що дні нашого воротаря Фавре у команді були полічені й він у вакаційному часі знайдеться на футбольному «біржовому ринку». Так і сталося. Це головний із тих, що за прогру у місті Страсбурзі на початку моєї футбольної кар'єри в Ніцци усю вину звалював на нас чужинців-українців.

До кінця лишилося ще кільканадцять хвилин. Так і відчувалося, що більшість моїх друзів-співгравців — засвоюють гру «на час». Не допускали супротивника до свого підворітного поля, хитро сповільнювали темп гри, а то й вибивали м'яч далеко на поле. Часто створювалася грізна ситуація біля воріт господарів, однак оборона Канн уміло ліквідувала небезпеку. Я чекав на момент так, як це було кільканадцять років тому у Львові на зустрічі СТ «Україна» — ЖСК «Гасмонея».

Тепер заіснувала тотожня ситуація, з тією лише різницею, що тут м'яч частіше опинявся біля воріт суперника, лише не було кому використати принагідного моменту. Терпеливо чекав на той момент, невпинно кружляв недалеко воріт противника... І цей момент надійшов дослівно одну хвилину перед закінченням. Постало підворітне замішання навколо м'яча. Я кинувся в гущу людських ніг, перехопив м'яч, один, другий «об'їзд» і з триметрової віддалі гостро пробиваю на ворота. Вибухнули і рознеслись радісні

спонтанні оклики: «Аллє Ніцца... Аллє Ніцца... Аллє Ніцца!!!» Суддя відсвистав кінець матчу.

Хоч цей ніким неочікуваний, дослівно в послідній секунді гри, ґол нічого не змінив щодо нашого місця в табелі, але такі потрясаючі моменти лишаються довго в пам'яті публіки, тим більше, що ішлось про престижеву гру, їх сенсаційно підхоплює преса. Тим самим популярність і слава того, що завершив такий успіх, і тим підбудовується респект, престиж.

МІЖНАРОДНІ ТОВАРИСЬКІ МАТЧІ

Настав червень, а в Ніцці й на всьому Блакитному побережжі золотий сезон. Усе довкілля усипане квітами, кольорами, повітря насичене запахами, свіжістю. Здавалося, що цвіли навіть камені. Все в природі в гармонії, все в єдиному зв'язку.

На Голубе узбережжя прибувало щораз то більше відвідувачів-туристів з усіх закутків земної кулі. Чимало їх було зі Сполучених Штатів Америки. У той час керівники нашого спортового т-ва запланували серію міжнародних товариських футбольних зустрічей із передовими европейськими клюбами. На перший приціл прийшов матч із лідером Італії ФК «Ювентус» — Торіно.

Поруч таких команд, як ФК «Торіно», ФК «Міляно» чи ФК «Фльорентіне» — «Ювентус» , одна із найкращих команд під тодішню пору футбольних команд Італії, з такими зірками, як Боніперті, Муцінеллі, Йордан, Сантименті, Капрілє. Над усіма ними ясною зіркою світив середній півзахисник не тільки представник збірної Італії, а й опора міжнародної збірної команди Европи, Пароля, якого кореспонденти звали в газетах «Мес'є Пароля ! ». Атлетичної будови, високого росту, неперевершений тактик, а над усе подивугідний стратеґ. Французька спортова преса була ним захоплена, а всі без винятку европейські часописи не знаходили слів похвали і звеличання італійця. На його честь виспівували пеани. «Мес'є Пароля — світовий майстер, віртуоз!»

«Ювентус» своєю назвою, своїм добірним складом гравців викликав у жителів Ніцци величезну цікавість. Це не вперше ніццейці зустрічалися з «Ювентусом», лідером Італії, а теж і Европи. Час від часу ці дві команди в товариськім двобою міряють свої сили. Ніццейці любили і ставилися з повагою до італійського футболу, до їхньої кляси гри. Стадіон заповнили непроглядні маси народу. Ніццейські трибуни вміщували понад двадцять п'ять тисяч глядачів, а хмари тих любителів футболу, що лишилися поза стадіоном, облягали стадіон, навколо чекаючи, перебігу цьогорічної гри.

Після теплих сусідських привітів, обміну квітами, відігрaння національних гімнів почалась гра. Італійський футбол у першу чергу відомий тим, що його по-мистецьки виконує футбольно обдарована нація. Їхня таємниця полягає в тому, що вони в засаді

Ювентус — Ніцца. Стоять зліва: четвертий — славний Боніперті, і шостий Мес'є Пароля. Внизу третій зліва О. Скоцень

проводили матчі системою WM (1-3-2-2-3), однак на протязі гри, щоб здезорієнтувати противника, вони стратеґічно і тактично систему міняють на різні варіянти так, що супротивникові важко було розгадувати їхні задуми, а коли спостережуться, то було вже запізно.

У грі з нами вони теж ці варіянти застосовували з тим, що їхня дефензива весь час щільно прикривала нашу лінію нападу. Особливо Пароля, незважаючи на те, що в день перед змаганням в інтерв'ю з журналістами з фантазією висловився про Скоценя «ун пті ґарсон» — малий хлопчик, він мимо того бундючного окреслення, через всю гру взяв мене під пильну охорону і двобої, як писала преса, зовсім не вигравав. Матч ми виграли 2:1. Властне цей другий виграний ґол був похибкою Паролі, яку я використав.

Безумовно цей міжнародний матч лишився мені в пам'яті ще й тим, що це продовжуються на терені Франції зустрічі віч-на-віч із майстрами Европи, а то й світу.

Про цю гру писала французька спортова преса таке:

Juventus a perdu sa jeunesse et Nice gagne 2 à 1 après un match dont la première mi temps fut palpitante

Jusqu'à présent, les Italiens, parfaitement soudés, se sont littéralement amu-

sés des Niçois. Et Parola, demi-centre italien, se permet des fantaisies avec Skocen, essayant en réalité de le prendre pour un petit garçon. Mais ce but émoustille les locaux.

Sous le roulement frénétique et passionné des ovations du public, Belver et Carré commencent à se réveiller au grand dam des Italiens. Monsieur Parola a compris après dix minutes de jeu que Skocen n'est pas un minime, lorsqu'une descente Belver-Carré-Skocen échoue sur la barre après un penalty non sifflé.

Le but chauffe, et le « Grand Parola » en arrive à faucher superbement l'infatigable Skocen, qu'il n'arrive plus à contenir.

Tout à coup, un long service de Gallard arrive à Ben Tiff. Le retourné de celui-ci, donne la balle à Skocen, qui, à la 35e minute, sous une tempête de hurlements de joie, passe Parola en force, fonce et marque. **Nice, 1 ; Juv., 1.**

«ТУНІС» І «БІЗЕРТА»

Через кілька днів з модерно уряджeного аеродрому ми літаком вилетіли до Тунісу. Понад острови Корсику, Сардинію і Середземне море — за кілька годин ми були в Африці.

Туніс — це північно-африканська держава, колишня французька колонія — з п'яти мільйонами населення арабського походження, зі столицею цієї самої назви. За всякими знаками ми їхали туди скоріше з політичних мотивів, як також і спортових. Франція не переривала зв'язків із своїми колоніями. Зі своїми недавніми підлеглими бажала утримувати приязні стосунки якнайдовше.

Туніс, як і інші підлеглі країни Франції,— Марокко, Алжір репрезентували добрий, переважно аматорський футбол. У цих

країнах вирощувались молоді, здібні футболісти, якими, звичайно, захоплювались французькі спортові кола, забирали їх на материк у професійні команди. До речі, згадати б передвоєнну славу Бен Барека, відомого у футбольному світі під ім'ям «чорної перли», який довгими роками приковував увагу всього футбольного світу.

Наш приїзд викликав у тунезійців велике зацікавлення. Вони ставились з повагою до французького футболу. Друге, що стягнуло на обох матчах велике число глядачів, то це те, що в нашій команді грали два молоді тунезійці. Нас перед грою тепло зустрічали, вітали квітами, а крім цього усюди запрошували щиро і ввічливо відносились.

Команда Тунісу належала до такої кляси футболістів, які в кожних обставинах показували гру нападу високої якости. Зате їхні півзахисники діяли на рівні, який був далекий сучасним вимогам: їхні нападаючі рвались вперед так, що вони часто виходили аж поза наших захисників і суддя був змушений диктувати офсайди. Арабські гравці чарують глядача технікою, особливо своєю швидкістю, стартом і запалом гри. Вони добрі легкоатлети, виспортовані. Розпоряджали деякими майстрами, які здатні були руйнувати наші зусилля.

В обох грах аматори Тунісу і Бізерти, хоч докладали всі зусилля, для нас не були грізним суперником. Однак деякі серед них виявились дуже здібними, вони спалахували настирливими атаками, які виразно свідчили про їхню обдарованість. Приковувало увагу те, що тут команди складались з молодих футбольних кадрів, які при відповідних умовах могли б добитись великих осягів. Французи про те знали і тому часто гостювали в тих країнах.

У Тунісі ми перебували кілька днів. Тут ми зустрілися з двома їхніми провідними командами — із збірною Тунісу і зі збірною великого портового міста Бізерте. Обидва ці матчі ми вирішили на нашу користь, хоч і не дуже з високим результатом.

Вільний час ми використовували на різні екскурсії, між іншим, відвідали ми палату колишнього імператора, в якій нас радісно вітали й гостили. За кілька днів нашого перебування у цій екзотичній країні я з цікавістю приглядався дещо лінивому побутові місцевого населення. Бачити спосіб їхнього життя на кіноекрані чи прочитати про це в книжках — це одне, а оглянути в дійсності — це зовсім щось інше.

Цікавим епізодом для мене були відвідини рідні мого друга-співгравця Бен Тіффора. Він запросив мене познайомитися з ними. При вході до кімнати він представив мені дві свої «матері». Мій друг-араб, це людина з освітою, батько його давно вже європеїзований і не подобав на якогось «башу» із казки 1001 ночі. А все ж таки це було правдиве. Під час вечері, коли після випиття пляшки вина і чорної кави «мокка» ми сиділи в дружній розмові, я запитав Бена, котра із цих двох жінок є його мати — він з веселою усмішкою на устах відповів: обидві! При його відповіді обі «ма-

тері», батько, брат, сестра весело, щиро і добродушно розсміялись. Хоч між нами лежала незручність, то приємна атмосфера цього незабутнього вечора лишилась однією із моїх незабутніх хвилин.

МАТЧІ В АТЕНАХ

Ми в Ніцці. Кілька днів солідного відпочинку і приводимо до ладу особисті справи, і ми знову в дорозі. На черзі — Греція. У цій старинній країні проведемо три товариські гри: одну із збірною столиці — Атен, а другу і третю з двома грецькими передовими командами «АЕК» — Об'єднання Атлетів Костянтинополя та Спортовий Клюб «Олімпіякос».

Під кінець червня 1949 року великим чотиримоторовим літаком, помальованим французькими національними кольорами, повітряної лінії «Ер Франс», вилетіли ми до Атен на десятиденний гостинний виступ. Автобуси летунської компанії привезли нас до великого готелю на площі Омонія — середмістя Атен, де ми квартирували. Кімнати без охолодження, зате на стелях безперебійно й швидко крутились віяла з широкими крилами. Вдень тут нестерпна спека, а з тим і сповільнявся несамовитий рух у місті. З заходом сонця все наново пробуджується, буденна спека поволі припиняється, сповільнюється, місто оживає, гуде. У місті кидається у вічі присутність вояків, які поодиноко, а то й цілими групами проходять вулицями міста. Гудуть проїжджаючі вантажні автомашини, лопочуть залізні гусениці по бруку, важко котяться різного типу танки, панцирні вози, гармати.

В дорозі з летовища до готелю зустрічаємо руїни історичних будівель, на які так багата Греція, як також і руїни «теперішні». Адже Греція ще від закінчення Другої світової війни не припинила бойових дій у своїй країні. Вже від п'яти років «товчеться» у вирі громадянської війни. Антикомуністи-республіканці з-під стягу «ЕДЕС» проти прокомуністичних «демократів» з-під стягу «ЕАМ», а ці разом об'єднано проти екзильного уряду короля Юрія II. Стіни кам'яниць, мури розвалених будівель обвішані, обліплені різними афішами, розмальовані і пописані похапцем взнеслими кличами воюючих партій. Якраз цього року восени відбудеться плебісцит, а тоді й покажеться, чия візьме. Наразі «говорить зброя»... Уряд приготовляється до остаточної розправи з комуністичними відділами Захардіякеса.

Як звичайно, місцева преса широко розписалася про наші відвідини. Зокрема товстим шрифтом повідомляла про мою участь у футбольній команді «Ніцца». Ось що писали:

Η ΙΣΧΥΡΟΤΑΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ «ΝΙΣ»

ΜΕ ΕΠΙ ΚΕΦΑΛΗΣ ΤΟΝ ΚΥΝΗΓΟΝ ΣΚΟΤΣΕΝ

KAI TON ΣΕΝΤΕΡ ΧΑΦ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΙΝΤΟΝΕ ΑΦΙΧΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ ΑΥΡΙΟΝ ΒΡΑΔΥ ΤΗΝ ΑΕΚ ΣΤΟ ΓΗΠΕΔΟΝ ΠΑΟ

Високої кляси французька команда «Ніцца» з їхнім могутнім лідером Скоценем і центральним півзахисту гравцем збірної Франції Мендонет, приїхали до Атен, де завтра ввечір зустрінуться в грі з АЕК. (Вільний переклад з грецької мови)

Фізична культура в Греції завжди була не тільки засобом збереження здоров'я і підготовки нації на труд і оборону своєї свободолюбної соняшної країни. З давен-давна цій нації притаманні були високі моральні вартості, шляхетність у спортовому змагу.

В новіших часах серед різнорідних видів спорту поширився і став найбільш популярним футбол, який у цілій країні зумів захопити і притягнути на стадіони мільйони глядачів.

Грецьким футболістам на европейському континенті знавці футбольної гри не відводили передові місця. Однак грецькі команди залишилися грізними суперниками будь-яких національних футбольних колективів. Лідери збірної Греції мали великий досвід виступів на міжнародних турнірах. Відомі їхні перемоги над збірними Румунії, Юґославії, а навіть Еспанії. Проводячи такі зустрічі з провідними збірними Европи, вони помітно внесли у свій футбол майстерності. Греки безнастанно були в пошуках нових варіянтів гри і, виходячи з кваліфікацій наявних обдарованих гравців, з подвійною енерґією розробляли набуте тактичне кредо — англійської системи гри WM — 1-3-2-2-3. Ця побудова нової тактики упродовж останніх років визначала їхнє ігрове обличчя. Останньо, одначе, грецькі футболісти певною мірою залишилися загадкові. Їх наміри не були підкріплені високою майстерністю і їхні можливості через воєнне і внутрішнє лихоліття були обмежені. Ширша перспектива відкривалася грекам щойно у майбутньому. Суворий реґлямент їхнього внутрішнього чемпіонату змушував їхніх футболістів швидше схоплювати гру міжнародного футбола, не засиджуватися в своїй країні, вийти на широке світове поле футболу.

Перед матчем з «АЕК» — Об'єднання Атлетів Костянтинополя, ми зробили візиту генеральному консулові Франції, який нас гостив у себе обідом.

Вечірня прохолода стала порятунком, а коли на землю спали перші сутінки, а стадіон освічено яскравими жарівками, відбулась перша проба наших сил. На щоглах піднялися прапори двох держав: Греції і Франції. Оркестра відіграла національні гімни, що їх команди і публіка вислухали стоячи наструнко, а зібрані довкола стадіону військові і поліціянти віддали почесть. Публіка — куди лише глянеш — це одне море голів, непроглядні натовпи глядачів не змогли увійти на стадіон, не було місць! Після офі-

ційних промов державних відпоручників — обидві команди привітали одна одну і вручили букети квітів.

Уперше я зустрівся з грою у вечірніх годинах, на освітленому штучно стадіоні. Цікавило мене, як воно виглядає? Чи швидко схоплю нічну гру при гострих променях прожекторів?

Дехто говорить про те, що, вийшовши на поле гри, футболісти грають той чи інший матч і думають про премію. Це абсолютно неправда. Ніколи ніякий аматор чи професійний футболіст, вийшовши на поле змагу, не думає про це, про нагороди. Це суперечить істоті спортсмена. Коли б спортсмен думав про це, він не дійшов би до можливости бути членом видатнішої команди. Коли спортсмен виходить на поле гри, він є спортсменом і його єство, його напруження, нервова система не допускають жодних сторонніх думок. Його увага сконцентрована на грі. Він не завжди чує голос публіки. Він бачить лише м'яч, противника і співгравців. Він — ніби в екстазі — не спроможний думати про будь-що поза актуально розіграваним матчем. Його думка опанована одним бажанням — бажанням перемоги. Така вже природа спортсмена.

Мене особисто до осягнення перемоги зобов'язувало ще щось більше. У Греції я не міг думати про нашу поразку. Спортова опінія як наших, так і грецьких керівників, а також преса визнавали мене ведучим футболістом французького футболу. Моє ім'я потрапило на сторінки грецької преси, в наголовках красувалось моє прізвище. Це зобов'язувало. З виходом на поле я інстинктом відчував, що маси глядачів шукають очима за Скоценем. Свідомість ця давала мені додатковий поштовх до гри.

Почалась гра. З виграшем не приходило легко. Темпераментні і амбітні греки робили все, що було їм під силу. Були навіть моменти, коли здавалось, що вони переможуть, але мимо їх гураґанних атак, професіональна рутина взяла гору, і ми всіма показниками гри переграли їх.

Французи були швидкими, технічними, виявили себе більш бойовими і безкомпромісовими. Все це особливо впадало в очі в перебігу гри. Греки з перших хвилин застосували персональну опіку і за цим принципом боронилися, однак мені пощастило знайти тріщини в їхній оборонній системі і я обдарив їх двома першими львівськими «бомбами». Вели 2:0. Перед господарями виникало важке завдання, але для розв'язання його не знайшлось у них способу. Єдине, що вони досягли, скоротили розрив до мінімуму; їм пощастило провести в наші ворота один престіжевий ґол. Боротьбу закінчено з рахунком 4:1 на нашу користь.

Не пощастило також і грецькій збірній столиці — Атен. Матч із збірною Атен ми зіграли через два дні увечорі і обіграли атенських футболістів без особливих труднощів. Після одного штрафного удару з правого крила я пробив м'яч головою, спрямовуючи його в низький кут воріт. Атенці в першій півгрі провели кілька гострих атак і нашим захисним формаціям довелось по-справжньому деколи в поті чола боронитися.

Скоцень у двобої зі своїм грецьким «охоронцем»

У другій півгрі «літаючі» греки застосували іншу тактику. Виглядало, що вбивчим темпом постановили нас таки оббігати. В початках гри до деякої міри їм вдавалось. Вони швидкими форсивними стартами і несамовитими бігами часто з'являлись під нашими воротами. Врешті, це вбивче темпо ударило бумеранґом по їхній видиханій, змученій команді. В результаті чого ми підвигнули рахунок 2:0, який до кінця не змінився. В атенців грою відзначалося два захисники, які врятували їхню збірну від більших неприємностей.

Наступну зустріч визначили щойно через кілька днів. Ми скористались вільним часом, щоб оглянути столицю, її старовинну культуру, подивитися на історичні пам'ятки, будівлі, оглянути музеї. Кому невтямки ще зі шкільної лавки усі ті великі монументи древньої Греції? Сьогодні маємо нагоду бачити їх і розцінювати. От, хоча б Акрополь... З величної колись будівлі залишились імпозантні руїни, які видно з будь-якого місця в Атенах. Щоб познайомитись більше зі столицею, а особливо зі старим містом Пляка,

з його вузенькими вуличками, з його минулим, ми часто туди прогулювались, купували свіжі кавуни, набивали оскому ласощами. У прохолодні вечори ми відвідували поблизький стадіон, де у вечірніх годинах проходили концерти симфонічної оркестри, тут виступали танцювальні і співочі ансамблі з усієї Греції.

Тим часом нас запросили на два дні на прогулянку на поблизький острів. Малий автобус відвіз нас до пристані, а тут підібрала нас яхта — приватне судно корабельного підприємця. Власник його — президент Футбольного Союзу Атен — був ініціятор цієї подорожі. На острові Андрос ми проживали в його розкішній віллі, розташованій над самісіньким морем, з чудовим парком, купальним басейном і тенісовим кортом.

Сам острів досить великий, з маленькими, мов білі коробочки, хатинками, що розкинені між високими зеленими кипарисами, виноградниками та оливковими садами. Повітря тут свіже, цілюще. Після нестерпної літньої спеки в Атенах, гамору й руху — тут справжнє місце на відпочинок.

Після дводенного перебування «в раю», з жалем довелось покидати цей вимріяний затишок і готуватись до наступного матчу, тим разом з чемпіоном Греції «Олімпіякосом». Не так ці змагання, як день, у якому вони відбувались, запам'ятався. Цього дня амбасадор Франції запросив нас до амбасади на другий сніданок о годині дванадцятій. Сам амбасадор — людина старша віком, з сухим приємним обличчям, прийняв нас привітно у своїй великій передній кімнаті. Наш президент клюбу представив йому і його співпрацівникам усіх учасників команди. Представив і мене зовсім правильно і згідно з правдою. Амбасадор звернувся до мене в польській мові, говорив правильно і вільно, розпитував про все, про моє походження, мою національність. Коли я в польській мові відповів, що я родився у Львові за часів польської окупації і що я сам по національності українець, його обличчя налилось червоним багрянцем. Він раптом спалахнув гнівом:

— Знаю, знаю... — перебив нетерпляче,— всі ці стосунки між вами і поляками, адже в той час я був секретарем амбасади у Варшаві, коли «мордовалісцє польскіх мініструв, нє вєдзонц за цо».

— Чи пан амбасадор слишал о пацифікаціях, о Березє Картузкєй? — запитав я.

Одначе відповіді я не удостоївся. Для мене авдієнція закінчилась.

Цікава була трета і остання зустріч із лідером грецьких команд — клюбом «Олімпіякос». Гра проходила теж на яскраво освіченому стадіоні у вечірніх годинах. Гравці «Олімпіякос» виявилися швидкі і надзвичайно аґресивні. Схему їхньої гри характеризували безперервні індивідуальні швидкі біги всіх нападаючих. Завдяки тим біґунам, господарі часто-густо діставали право на кутові удари, але вміння реалізувати їх їм не дописувало. Зате ми насамперед використовували їхні істотні погрішності. Греки не

володіли як слід технічними прикметами, зупиняти м'яч правильно — чітко й скоро, ані точно бити по наших воротах. Використавши ці технічні недотягнення, ми наступали хвилями і били по їхніх воротах з будь-якої відстані. Наші атаки чергувались і в одній з них я відкрив рахунок, а згодом прохід нашого півзахисника завершився пасом у центр до мене й у цьому моменті я подвоїв результат. Остаточно суперники програли у відношенні 3:0. Загально, хоч греки-олімпійці грали аґресивно, то в футболі точки нараховуються не за швидкість чолових акцій, а за ґоли.

Уся гра проходила в надзвичайно джентельменському дусі з виявами зичливости і доброї волі, так як бажав наш амбасадор. По закінченні цієї зустрічі в урочистій церемонії нам вручено нагороду — позолочену статую футболіста.

Всі три гри ми вирішили на нашу користь. Ці відвідини, як теж демонстрація високих досягнень французького футболу, залишили в Греції і її столиці, Атенах, якнайкращі враження. Про це ми переконалися на другий день, коли вже сиділи в літаку «Ер Франс» готові до відлету й переглядали заповнені знімками й статтями грецькі часописи і спортові журнали.

ВАКАЦІЇ

Підписую новий договір на сезон 1949-50 роки.

З нашим поворотом з Греції нам дали двомісячну плату і премії. Для нас, футболістів, настали вакації. Для одних після так стомливих і напружених турнірних ігор — це буде справжній відпочинок, для других поставала нервозна непевність, чи клюб їх затримає на наступний рік? Звичайно, то у вакаційний період проходила «чистка», чи пак, добір нових гравців. Жоден з нас не хотів залишити сповите собі гніздечко, тим більше тут, на Блакитному побережжі.

В нашій команді настали зміни. Звільнено з обов'язків нерозговірного тренера, а водночас із ним воротаря Фавре. Його таки обвинувачували за програш Чаші Президента в зустрічі з командою «Ліль» у Парижі. Також звільнено всю резерву, тобто запасних, які не брали участи в іграх і яких уважали за злеглий торічний сніг. У противагу цьому, маючи на увазі необхідність молодіжних резерв, що мали б заступити травмованих, контужених із основного складу, старалися доповнити клюб рядом нових, юних футболістів.

Хоч сезон для команди «Ніцци» пройшов у блискучому стилі і дав небувалі досягнення, я не думав залишатися в команді «Ніцца» на наступний сезон. Мене тягнуло до Парижу, де була велика публіка й більша українська громада. Та управа команди «Ніцци» щось якби передчувала. Вони підвищили мені плату, зобов'язались нагороджувати мене такою сумою грошей, що не мав підстав не прийняти їхніх умов і підписав новий контракт на наступний сезон.

Вакації частково ми проводили у Ніцці. Майже кожного дня купалися в морі, запалювалися на сонці. Часто виїздили до Канн, Монако, Монте Карльо, а в тому кілька разів у гори, куди нас возив автом знайомий купець. Однак справжнім для нас святом цього року був виїзд до місцевости Канни, де під час вакацій в один день проходила славна, найбільш відома у Франції і в світі спортова імпреза під назвою «Тур де Франс» — вельосипедний біг довкола Франції.

Як у всіх гуртових спортових змаганнях,так теж у вельосипедних гонках усе вирішує стабільний склад команди (мова про групові гонки). Вельосипедний спорт в Европі, а зокрема у Франції, займав, між іншими галузями спорту, одне із передових місць. Його й зараховують до французького національного спорту. Подібно як і у футболі вельосипедний спорт поділяють на дві категорії: аматорську і професійну. Кожний французький юнак у підростаючому поколінні бажає мати свій перегоновий вельосипед, а здобувши його, зразу підготовляє себе до майбутніх конкуренцій в «Тур де Франс». Очевидно, кропітка праця під керівництвом досвідченого інструктора-тренера триває довгі роки і врешті в республіці з'являються перспективні, надійні спрінтери. Мрією кожного юнака-спортсмена — це здобути чемпіонат бігу довкола Франції і на фінальному етапі їхати в жовтій сорочечці, як переможець. Звичайно, французьким змагунам серйозно суперечать досвідчені закордонні, зокрема італійські, бельґійські групи, які у вирішальних альпійських і піренейських гірських заїздах діють впевнено й часто перемагають. Дружньо згуртовані команди звичайно диктують темп так у групових, як і в індивідуальних першостях.

«Тур де Франс» — це траса кількох тисяч кілометрів, поділена на етапи по приблизно 200 км. У кожному етапі визначені етапні мети і час старту. Місто Канни цього року було одним із тих етапів бігу. У гігантських вельосипедних виступах «Тур де Франс» беруть участь усі держави Европи. Останньо чемпіоном бігу, крім французів, були іноземці — італійці, бельгійці, навіть вельосипедисти мікроскопійного Люксембурґу. Цього року жовту сорочечку здобув італієць Барталі. Друге місце посів його земляк Коппі. Груповим переможцем вийшла теж італійська команда і так італійці в індивідуальних і в групових конкуренціях виявилися найсильнішими і святкували великі перемоги.

Нас, глядачів цих грандіозних змагань, привітно зустрічали і з показним сентиментом вітали присутні французи. Зупинялись, щоб сказати кілька прихильних слів на адресу моїх малюків, що по одному сиділи в нас, батьків, на руках. Мені серед французів не бракувало популярности, мене знали з газетних звідомлень, із знімків, зараз же пізнавали й уважали своїм обов'язком виказати свою пошану. Вислуховуючи їхні похвали і признання, я почував себе незручно, однак, як українець, я був гордий з їхніх щиросердечних бажань. Бо і дійсно у Франції почував себе добре. Якщо йдеться про матеріяльне забезпечення, то, здається, що ніколи в

житті не буду мати краще. Але час не стоїть на місці, з кожним днем, місяцем, роком літа збільшуються. Може ще кілька років побігаю? А що потім?

Листи від рідні з таборів Австрії і Німеччини причинилися до таких думок, пригадували про непевне майбуття. У листах всі вони — брат Володимир і сестри та мати моєї дружини прощали нас листовно, виїжджаючи, врешті, за океан. Дві сестри й брат Володимир виїхали до США. Мати моєї дружини виїхала з двома неповнолітніми синами до Канади на ферму вирощування цукрових буряків. Хоч як ми бажали, щоб усім нам виїхати на поселення до однієї і тої самої країни, то однак дійсність була іншою.

Їхній виїзд нас радував, а водночас насторожував. По довгих тяжких поневіряннях вони, врешті, найшли постійне місце перебування, почали своє самостійне, незалежне життя. А ми? Мені з братом Осипом, з родинами, ще дальше доводиться сидіти «на валізках», хоч, може, «позолочених». Які наші дальші перспективи на стабілізацію?

Саме ця справа в нашому вужчому родинному колі Скоценів щораз більше давала про себе знати, дебати ставали щораз частішими, як же нам бути? Які рішення будуть правильними? Залишитися у Франції, чи їхати за океан?

Вакації проминули скоро. Кінчався літній сезон на Блакитному побережжі. З початком вересня почались виснажливі футбольні тренування і підготовка до нового сезону.

ФУТБОЛЬНИЙ СЕЗОН 1949-1950 РОКІВ

Новий тренер, француз, на прізвище Вайнант взявся серйозно до праці. Він після довгих років гри в футбол, як репрезентант Франції, повісив футболки на цвях і став тренером.

Новий тренер уважав, що в футболі немає непорушних засад, що футбол невпинно проґресує і гра вдосконалюється. Наше футбольне товариство стало для нього якби творчою ляборaторією футболу. За його почином відкрили школу-семінар з футболу. У школі створили якнайкращі умови учасникам, підібрали перспективних хлопців, часто за конкурсом.

Викладачі вимагали, щоб футболісти підвищували також свій загальноосвітній рівень. Тренер не зносив пригнічености ні поганого настрою гравців. Високе самопочуття уважав за важливу основу успіхів. Особливою опікою огортав молоді резерви і дублерів та присвячував їм багато свого часу.

З новим сезоном я почував себе краще, ніж торік. Хоч на рік старший, проте той пройдений час я зумів використати на здобуття особистого престижу, довір'я співгравців, довір'я членів проводу клюбу і признання та розголос у пресі й радіо.

У нових сприятливіших обставинах проходили, хоч ще не скристалізовані думки, чи після закінчення футбольної кар'єри не залишитися мені у Франції і стати професійним тренером?

Час пробігав швидко і ми навіть не стямились, як половина футбольного сезону була вже за нами.

У цьому періоді знову розігравалися гри за чашу Президента. Представник нашого клюбу витягнув жеребок у Парижі. Ми мали зустрітися з аматорським чемпіоном країни, командою вуглекопів з північної Франції. Матч призначений на невтральному полі, недалеко бельґійського кордону у місті Аррас.

Ми радувались результатом жеребкування. Знову, як і минулого року, на перший вогонь у грі за чашу нашим супротивником — аматори. Вправді чемпіон країни, все таки аматори. Наша радість скоро розвіялась. Тренер до складу включив половину своїх, вправді здібних, але недосвідчених молодих, як їх ніццейці популярно називали — орлят.

Футбольне поле було в районі вугільного басейну — не дуже то придатне для вживання. Тому то й внесено на майдан добрива — торф, грудо-зернистий пісок, що мало сприяти переходу трав'яного покрову до нормального стану. В ранній весні тут панували морози, щоб поле можна було вживати, його вкрили полієтиновою плівкою. Під полем проклали великі труби, через які проводили тепле повітря. Таким чином огрівали весь ґрунт. Подібні інсталяції уладження ігрових майданів знані були теж і в СРСР.

Важко мені доводилося наступати з молодими, недосвідченими ентузіястами проти досвідчених старих лисів. Ми себе не розуміли. Доводилося робити подвійну роботу — здобувати терен і їх у важких хвилинах виручати, допомагати. Не диво, що гра закінчилась нашою програною 2:3. В першому колі ігор нас еліміновано. В Ніцці у своїх коментарях відносно нашої поразки преса і радіо, а в тім і членство і публічна опінія переконливо виправдовували наш програш. Програла молода, майбутня заміна.

Після цієї нефортунної гри я несподівано зустрівся з моїм колишнім другом-футболістом з міста Чернівець Бернардом Ґорштайном. Уперше я мав нагоду з ним познайомитись в Чернівцях в 1940 році. Він грав у збірній міста Чернівці проти «Динамо» — Київ. Як видатного футболіста-воротаря, керівники «Динамо» перевели його у Київ. Сам він уроженець Буковини, жидівської національности. У Києві ми подружили і ось по стількох роках ми зустрілись знову. Під час розмови минуле ставало в уяві, неначе це все ділялось учора. Кінець нашої розмови мене глибоко схвилював. Я його поінформував, що може в майбутньому виїду до Канади. Він наче розшифрував мої думки, зрозумів мою нерішучість вибору. Його слова збереглись у моїй пам'яті. «Саша»,— каже,— тебе знає вся Франція, ти тут не натрапляєш на труднощі, ще два-три сезони футбольної кар'єри і ти зі своїми здібностями напевно перейдеш на передового тренера. Футбол — це тепер для тебе є лише прокладкою до осягнення довготривалого заняття і безжурного життя. Не лишай Франції, подумай,— кінчив добряга Беньо, ніби читав мої думки.

Постріл Скоценя увінчався ґолем. Перший зправа, похилий в чорній сорочинці

Та не так сталося, як бажалося. Події покотились лявіною.

Відомо, що нова еміґрація на нових місцях поселення зараз включалась в організоване життя місцевих українців. Якщо не було молодіжних товариств, тоді вони їх засновували. До одної з таких організацій молоді в місцевості Летбридж, в провінції Алберта, в Канаді, включився син моєї тещі, Ярослав. Саме за його поштовхом, незорієнтовані в ситуації члени проводу спортового клюбу «Орлик» домагалися, щоб мати писала до дочки і допомогла в приїзді Скоценів до Летбридж. Не знаючи нашого влаштування у Франції, їхній щирий намір спровадити нас до Канади був диктований охотою включити нас у працю «Орлика».

У той час теж управа спортового товариства «Україна» в Едмонтоні, крім запрошення, повідомляла, що хочуть вислати на нашу адресу письмове посвідчення під присягою, так званий «афідавіт». Такі «афідавіти» вимагали еміґраційні власті і на їх підставі видавано еміґраційні документи. Всі листи до нас підписали тодішній голова СТ «Україна» — Едмонтон Г. Дмитрів і секретар М. Лиско.

НАШ ВИЇЗД ДО КАНАДИ

Футбольний сезон 1950 добігав до кінця. Настануть очікувані вакації. Все частіше, а то й не було дня, щоб не приходив лист з-за океану. Вимагали якнайскоріше виїхати з Европи. Саме

тоді настала так звана «берлінська криза» — большевики заблькували аліянтам весь наземний доїзд до Західнього Берліну. Альянтська, зокрема американська авіяція, створили так званий «повітряний поміст» — сотні літаків щоденно постачали населенню Західнього Берліну потрібні продукти і т. п. Відчувався подих нового воєнного конфлікту. Можливо, що через ті причини за океаном попадали в паніку й дораджували негайний виїзд.

Тітка, дружини брата Осипа, уже від якогось часу виєднувала у США виїзні посвідчення для його родини. Прийшла також потішаюча вістка. Мати моєї дружини, моя теща, після довгої самітности вийшла заміж за буковинця, власника фарми і так звані спонзори-поручителі є запевнені.

Залишилось зіграти ще кілька останніх сезонових матчів. Більшість часу займали тренування. Не знаю, що спонукало нашого тренера саме тепер наприкінці сезону зайнятися мною. Мабуть, готував мене в майбутньому провадити в грі молодь. Багато часу присвячував мені. Може відчував, що в мені мав справжнього друга, який розумів і підтримував його ідеї. Я з вдячністю користувався його вказівками. Під його вправною рукою, дружніми порадами, в цьому сезоні я стояв як центровик на висоті свого завдання.

Останній чемпіонський матч за першість ми зіграли на стадіоні «Ніцци» з «Олімпік Спорт Клюб» — Марсель. Марсельці зазнали поразки з рахунком 5:3. Французька преса відмічала, що я став справжнім віртуозом французького футболу. Ось що писали в статті під заголовком «Від Каусара до Скоценя»:

DE KAUCSAR À SKOCEN

[illegible]

Le professionnalisme devait amener sur la Côte une succession de joueurs d'une classe affirmée : Pohan, Klima et Belko à Antibes, Stolzparth, Hawliek et Lyka à Nice. Pohan, demi-centre athlétique et adroit, et Lyka, très fin footballeur, n'ont pas, malgré tout, laissé le même souvenir que leurs quatre collègues. Stolzparth qui n'avait qu'un défaut, sa taille moyenne, s'imposa rapidement, le monsieur savait jouer et faire jouer. Nous nous souvenons d'un certain match contre le Torino, en 1933, où il écœura la triplette centrale italienne par ses admirables interventions. Hawliek, lui, était le type même du coriace, de l'hargneux ; une véritable sangsue, quoi ! Les immenses avants du Wolverhampton n'arrivaient pas à se mettre au diapason de ce petit diable. Il y eût même, au cours de ce match mémorable, qui se termina sur le score de 3 à 3, des explications peu orthodoxes entre le minuscule Hongrois et ses interminables adversaires.

Mais, l'aile unique, l'aile vedette Klima-Belko l'emporta sur tous. Elle était célèbre partout, par son habi- [illegible]

[illegible]

Balonek parti, Cannes trouva Marsura et Prech qui étaient de redoutables marqueurs de but. Mais la guerre bouleversa tout, même les équipes de football et, un à un, les étrangers disparurent de nos équipes...

Ils réapparurent avec les championnats 1945-46, avec, à Cannes, Burger (actuellement à Monaco) et Flak. En 1948, on vit venir Bialaszyck. Mais la vedette de ces dernières années reste le Tchécoslovaque Preiss qui, en 1948-49, sauva Cannes de la relégation. Nous n'insisterons pas sinon pour souligner sa classe énorme...

Nous voici maintenant dans l'époque actuelle, avec Laschta, Lukaks (Cannes), Repka, Burger, Bialazyc, Punthyz (Monaco), Stekiw et surtout Skocen (Nice). Car Skocen, par ses énormes possibilités techniques, a enfin conquis le public niçois. Et il apporte la révélation d'un autre football, celui qui se joue à l'Est de l'Europe...

Comme les Italiens et les Anglais, les centraux ont donné quelque valeur au football azuréen. Mais nous ne devons pas oublier d'autres joueurs étrangers : les Espagnols, par exemple, ou le Suisse Butty et les Grecs Emmanuélidès et Vitalis. Et nous y reviendrons...

Max BURLANDO.

Гарячий момент під воротами марсельців. Впереді зправа в чорній сорочинці Скоцень

Два-три тижні перед закінченням сезону прийшли листи з Канади і з канадської амбасади в Парижі. В листі мати ще остерігала, щоб не зволікати з виїздом, бо це може в майбутньому пошкодити і взагалі виїзд натрапить на труднощі. Далі повідомляла, що вислала відповідні документи-афідавіти до канадського консуляту в Парижі. Лист з консуляту — це знову анкети до заповнювання. Листи вимагали негайного і недвозначного рішення. Еміґрувати — означало назавжди перекреслити усі мої великі надбання і зв'язані з цим пляни. Це рівнялося цілковитій руйнації моєї футбольної кар'єри, раз і назавжди. Мрії стати професійним тренером відходили в глибоку далечінь.

Про країни — Канаду й США — ми були добре поінформовані й знали, що в тих державах на американському континенті футбол, так би мовити, ще в пелюшках. Мої друзі-футболісти із СТ «Україна» — Ульм, що виїхали раніше, описували мені про їхні важкі початки спортової футбольної праці на нових місцях поселення. Вигляди на розвиток футбольної гри під сучасну пору майже ніякі. Лише малі горстки европейців-любителів спорту засновують аматорські команди і тим способом стараються популяризувати у тих країнах футбольний рух.

Насправді, ні мати, ні тим більше спортовці з Едмонтону, про цю істину нічогісінько не згадували. Мати хотіла мати поблизу

себе свою доню. Спортовці знову хотіли мати нас для розбудови свого товариства.

Нелегке це питання по довгих дискусіях вирішила моя дружина. Вона, як ніколи раніше, рішуче вимагала виїзду до Канади. Свої виводи підтверджувала арґументами з'єднання родини.

Заповнені еміґраційні анкети і запрошення від матері я зложив у префектурі для затвердження і зразу потім повідомив про це управу нашого клюбу. Спершу вони не хотіли вірити, думали, що справа була в грошах, тому і запропонували ще одне підвищення платні і премій. Одначе, коли я рішуче обстоював своє прохання, мотивуючи його родинними обставинами, вони погодились, не ставили мені більше жодних перешкод.

Напередодні мого виїзду управа клюбу скликала пресконференцію, на яку запрошено представників місцевої і позамісцевої преси та знатніших громадян-прихильників нашого клюбу.

На прес-конференції промовляв президент клюбу, який у теплих словах згадував мої заслуги для товариства. Він подякував мені за мою співпрацю в цих двох сезонах, побажав усього найкращого на новому місці поселення. Після нього промовляв адвокат клюбу, який також чемно подякував мені за співпрацю. У заключних думках він склав таку заяву: «... Звичайно, заборонити вам виїхати ми не можемо, однак пам'ятайте одне, що ми Вас, як свого гравця, не звільнили й тому ви далі належите до нас. Всяка ваша на новому місці активність, участь у професійному футболі або стати їхнім тренером, ми через міжнародну футбольну федерацію — ФІФА — перешкодимо і заборонимо!

Після закінчення прес-конференції була вечірка при столах. До мене підходили учасники й дружньо потискали руку, прощались: «Оревуар!» — до побачення!

Наступного дня місцева, а за нею опісля позамісцева преса, повідомили про мій виїзд за океан. У місцевих газетах появилися статті під різними заголовками. Різно, але широко аналізували моє рішення виїзду. В них вони мене тепло прощали від себе, від симпатиків клюбу і одночасно від усіх мешканців Ніцци. Для них я лишився світлою зіркою Блакитного побережжя — писали — і найкращим футболістом в історії клюбу Ніцца, якого він будь-коли мав

ALEXANDRE SKOCEN

l'avant centre (de Nice) aux chevilles brisées

en instance de départ

pour les U.S.A., où il enseignera le football

Voilà vingt mois, lorsque Tony Marek revenant d'une tournée en Belgique, présenta Skocen aux Niçois, au cours d'un match amical, on lui dit :

Alex SKOCEN abandonne l'O.G.C. Nice et le football pour le Canada

Officieuse depuis quelque temps, la nouvelle est aujourd'hui officielle : Alex Skocen quitte l'O.G.C. Nice, non pas pour aller opérer dans un autre club, mais pour se rendre au Canada où il s'occupera de cultures dans la ferme d'un de ses parents, terminant ainsi une belle carrière de footballeur dont l'O.G.C. Nice a profité ces deux dernières saisons.

Le départ de Skocen sera certainement unanimement regretté tant sa connaissance du métier de footballeur l'avait fait apprécier de tous ses camarades et du public tout en faisant de lui — ainsi que Jonquet nous le déclarait un jour à Marseille — un des adversaires les plus redoutés des demi-centres ayant eu à le marquer.

Au nom de tous ses lecteurs sportifs et en son nom, notre journal, en regrettant son départ présente à Alex Skocen ses vœux de réussite pour la carrière toute nouvelle qu'il va entreprendre bientôt au Canada.

Скоцень відходить: покидає Ніццу і футбол та їде до Канади

Це вже потверджено офіційно: Скоцень покидає Ніццу і їде до Канади на фарму. Він кінчає свою прекрасну футбольну кар'єру, якою ентузіястично захоплювалися ніццейці.

Своїм фаховим знанням і здібностями він давав можливість усім ніццейцям і друзям футболістам насолоджуватися його грою, а для своїх противників на грищі — центральних півзахисників — за словами Жонке в Марселі, він завжди був прямо пострахом.

В імені усіх читачів спортової преси, від спортової преси і від себе самого, уболіваючи з приводу відходу, передаємо Олександрові Скоценеві найщиріші побажання найкращих успіхів на новому місці проживання в Канаді. (Вільний переклад на українську мову).

У найближчу неділю перед товариською зустріччю з італійською командою «Торіно» на футбольному полі мене прощали мої Французькі друзі-співгравці., капітан команди і тренер, який вручив мені велике «фото-табльо» нашої команди з підписами усіх гравців.

Олександер і Міля з синочком Володимиром в дорозі до Канади. На вежі Ейфеля в Парижі

У половині червня 1950 р. ми покидали соняшну Ніццу. Я, дружина й двоє малят. З невимовним жалем я лишав місце, де в своєму житті досяг вершин слави й почестей. Прощай, Ніцца! Прощайте мої друзі ніццейці!

Три дні ми перебували в Парижі, полагодили остаточні формальності в канадському консуляті. Напередодні нашого виїзду місцеві українці і прихильники футболу влаштували спільну вечерю. Було багато промов, багато побажань, співали «многолітствія». Наступного дня вранці швидким потягом попрямували до італійського порту Ґенуа. Звідси пароплавом «Нептунія» Середземним морем переплили Ґібральтар та виплили на широкі води Атлантійського океану. Ще дев'ять червневих днів томливої, однак цікавої подорожі. і ми врешті опинилися в канадському порту Галіфакс.

Франція була моїм останнім етапом европейського футболу, де, як біблійний жид, вічний скиталець, закінчив своє футбольне скитальство. Два останні роки (1948-1950) моєї гри в команді

«Ніцца», хоч вправді напружені, важкі, однак без сумніву були найкращими роками в моєму житті.

Безперечно, на останньому шляху великого футболу в незабутніх червоно-чорних кольорах цієї команди, завдяки успішному поєднанню обдарованости, досвіду, труду, дисципліни, національної свідомости — я дійшов до вершка своїх спроможностей, а в зв'язку з тим і до вершин футбольної кар'єри. Французький спорт імпонував спортовим підходом, атмосферою, манерою ведення гри — джентелменського змагу.

Тут, на терені Франції, як також на закордонних футбольних стадіонах, мав я змогу успішно помірятись своїми силами з французькими зірками: Ібріром, Копа, Фортунеллі, Лямі, Марше, Жонке, а теж представниками міжнародного футболу, світовими славами — воротарем Да Руї, італійським центральним півзахисником Паролею.

Свої сміливі наміри особливо тут, у Франції, я проводив у дійсність. Хоч здобувати високі обрії у футболі ставало складніше, проте мені щастило поборювати ті труднощі, з чого зростало моральне вдоволення і я відчував душевне піднесення.

Французи змагались чесно, відверто, без зайвих хитрощів, боролися за правилами джентльменства і справедливости. Вміли вигравати, але теж уміли програвати, що показалось в останній грі за чашу Президента.

Кожний футболіст своїм умінням демонстрував свою обдарованість і вищість.

Невідомі мені тут були почуття підлеглости і душевних чи фізичних понижень, так як вони проявились у другій і пізніше у третій декаді моїх змагань.

Тут грали «Fair play» по европейському.

КАНАДА

У ранніх годинах половини червня 1950 року наш пароплав «Нептунія» причалив і заякорився в порті Галіфакс, в канадській провінції Нова Скошія. Ранок сірий, туман залягав ще хвилями. Скигління мев, рев сирен. Годі розпізнати обриси узбережжя.

Після ранішньої туалети і сніданку висідаємо з пароплава. Коли під ногами вже не колишеться,— самопочуття краще. Перевірка документів, ще якісь інструкції і зараз же сідаємо до швидкого потягу, який везе нас через провінції Нова Скошія, Нью Брунсвік до провінції Квебек. Тут, у місті Монтреаль, пересідаємо до пасажирського кур'єрського потягу, так званого прерійної лінії «СІОНАР». Ця залізнична лінія перетинає простір Канади від сходу на захід: від Атлантійського океану до Тихого.

Потяг мчав з великою швидкістю. Ця подорож, що тривала кілька днів, мабуть, зо три доби, увесь час проходила майже в люксусових умовах. Потяг рідко затримувався, мчав на захід. Мимо втоми, ця подорож була для нас радше пригодницькою. Ми спостерігали цей безперервний ланцюг неозорого, величного простору та різноманітність краєвидів цієї країни. Минали безконечно довгі фармерські поля, гірські кряжі, озера, праліси, ріки. Розгорталися прерії степового характеру, з безмежними ланами й дорогами. Левади палали кольорами прерізних диких квітів, що погідно хвилювалися під подувом проїжджаючих вагонів. У небо піднімалось рідкісне птаство, по ланах мчали прудконогі олені. То знову потяг вривався в чарівну долину, де на полях красувались лани пшениці, череди корів, різного роду машини, трактори. Жива земля розказувала казку свого минулого, манила майбутнім. Не хотілось вірити, що поруч стелилися модерні асфальтові дороги з безконечною кількістю авт і моторових возів. А потяг гнався... впоперек і впродовж провінції Онтаріо, Манітоби, Саскачевану. Врешті, ми зупинилися в південній частині провінції Альберта, в місцевості Летбридж.

ЛЕТБРИДЖ, АЛЬБЕРТА

На станції привітали нас наші рідні — моя теща з чоловіком Юрієм Андрійчуком і двома синами — Володимиром і Ярославом. Всі вони почували себе дуже добре. За короткий час — мало не рік — зуміли заакліматизуватися. Старший син Ярослав закінчив середню освіту в Німеччині. Покищо працював тут, на фармі, однак незабаром думав переїхати до Едмонтону й записатися на університет. Молодший, Володимир (Дзідзьо), ходив до публічної школи. Обидва з запалом допомагали в домашній праці.

Як мати вийшла заміж, всі переїхали жити на фарму, віддалену від Летбридж чотири милі. Виглядом молодий, біля п'ятдесят років, здоровий, широкоплечий вітчим посадив нас до авта, і ми вже разом поїхали додому. Приїхали в затишне місце. Про це ми й мріяли, щоб по утяжливій далекій дорозі з дрібними дітьми відпочити. Саме тоді моєму старшому синкові Володимирові сповнилось три роки, а Любомирові чотирнадцять місяців.

Надходило літо. Ми хотіли відплатити батькам за їхню гостинність, допомагаючи їм в господарстві. На другий день після сніданку я пішов з тестем на обхід його двістіакрової фарми. Вернулися щойно в обідову пору, в цей час, коли мої два «козаки» забавлялися з двома здоровенними собаками — гончим Сірком і чабанським Бровком. Між дітьми і ними зав'язалася така приязнь, що годі було намовити малят, щоб ішли в хату обідати.

Хоч у полі лишилося ще багато весняних робіт, нам присвятили багато часу на те, щоб розглянулися по околиці. Місто Летбридж налічувало приблизно двадцять тисяч населення і було центром околичних фармерів, які тут полагоджували свої ділові й фінансові справи. Більшість мешканців працювали в недалекій копальні вугілля. У ще передвоєнні роки тут поселилося багато українців. Більшість з них були тоді підо впливом комуністичної партії, яку в Канаді леґалізували. При церквах слабо пульсувало національне життя. Багато змінилося з напливом нової, післявоєнної еміґрації в сорок сьомих-дев'ятих роках.

Ожило громадське життя, постали нові юнацькі організації, як Пласт, СУМ, а деякі ентузіясти спорту заснували навіть Українське спортове товариство «Орлик». До тих товариств горнулася також і тут народжена молодь. Їхні батьки поволі відверталися від червоної пропаґанди.

УСТ «Орлик» за цей короткий час зуміло зорганізувати ланку футболу, волейболу, легкої атлетики і настільного теніса пінґ-понґ. Вони гарно розвинулися, гідно репрезентували українське фізкультурне життя Летбриджу.

Великою популярністю користувалися футбольні гри. Кілька разів я бував у місті на тренуваннях УСТ «Орлик», де несподівано зустрів знайомих. Вони пропонували мені, щоб я лишився в Летбриджі. Пропозиція була спокусливою з огляду на те, що тут

УСТ «Орлик» Летбридж — Канада. Перший ряд зліва сидять: В.Курилюк, Петро Дежман, М. Юник. Другий ряд зліва: М. Ігнатович, М. Івасиків, Т. Курилюк. Стоять зліва: П. Пільків, В. Ігнатович, Павло Дежман, В. Стебельський, Д. Пищ

поселилися і проживали мої рідні. Мої думки, одначе, були інші. Летбридж був для мене лише периферійним містом. Я вже надав був телеграму до СТ «Україна» в Едмонтоні і тепер чекав на їхню відповідь. За кілька днів прийшла відповідь, просили приїжджати якнайшвидше.

В той час, як я приготовлявся до виїзду, виявилось, що немає однієї малої валізки, в якій були мої архівні матеріяли — фотографії, рецензії, газетні вирізки, весь мій спортовий дорібок із рідних земель. Також цінні пам'ятки — впорядковані річники спортового тижневика «Змаг», ювілейний Альманах у двадцятип'ятиріччя СТ «Україна» — Львів! Неоцінені втрати!

ПРИЇЖДЖАЮ ДО ЕДМОНТОНУ

Під кінець червня 1950 р.— була це субота — рано сідаю до потягу прямого сполучення, який через місто Калґари везе мене близько 400 миль на північ до Едмонтону. І знову простягалися неймовірні простори, а здаля виднілися велетні гір із своїми снігом засипаними шпилями.

Посол Антін Глинка вітає О. Скоценя на станції в Едмонтоні. Стоять зліва: В. Стебельський, О. Скоцень, посол А. Глинка, голова СТ «Україна» Г. Дмитрів, Р. Татчин. Позаду виглядає обличчя В. Щирби.

Уже вечоріло, як на станції мене вітали управа і члени Едмонтонського СТ «Україна», на чолі з колишнім послом канадського парляменту Антоном Глинкою. Звідти, у супроводі чотирьох авт, ми поїхали до будинку філії Українського Національного Об'єднання (УНО). На бенкеті, який саме з якоїсь нагоди там переходив, я зустрів моїх европейських знайомих, шкільного друга М. Вареницю, співгравця самбірського «Дністра» В. Стебельського і особливо мав приємну нагоду познайомитись із знатними українськими громадянами міста — спортсменами.

Місто Едмонтон — велике, охайне, впорядковане, з великими на головних вулицях крамницями, з деякими пам'ятниками, парками. Життя спокійне, зрівноважене, без вбивчого психічного тиску. Погідна атмосфера нагадує европейські міста.

Населення близько ста вісімдесяти тисяч. Відчувається одначе недостачу важкої індустрії, а через те й брак праці. Люди здебільшого живуть із дрібної торгівлі, будівництва тощо. Деяка кількість мешканців заробляють на прожиток у великій бійні — в імпозантно великому м'ясокомбінаті і виробні консервів. Українців до Другої світової війни більш три тисячі. Вони були добре зорга-

нізовані при місцевих церквах, католицьких і православних парафіях. Мали також свої численні громадські установи: УНО(Українське Національне Об'єднання), Стрілецька Громада, БУК (Братство Українських Католиків), СУС (Союз Українців Самостійників), юнацькі організації МУН (Молоді Українські Націоналісти), СУМК (Союз Української Молоді Канади), СУКМ (Союз Української Католицької Молоді).

Нова українська еміґрація по Другій світовій війні збільшила число українців до двадцяти тисяч. Вона водночас заснувала нові організації, як ЛВУ (Ліґа Визволення України), Пласт і СУМ (Спілка Української Молоді). У місті досить високим накладом виходив католицький тижневик «Українські Вісті». Ця газета була популярна не лише серед українців провінції Альберти, але й також вона була кольпортована по всій Канаді, США і Европі.

Саме в тій провінції, Альберті, до провінційної леґіслятури було вибрано найбільше число — дев'ять послів українського походження. Багато промовляло за тим, щоб це місто обрати собі за своє постійне місце перебування.

У ці дні провід СТ «Україна» і «Українські Вісті» від себе інформували публіку про приїзд до Едмонтону футболістів — братів Олександра і Осипа Скоценів, які мали скріпити одинадцятку першої команди.

СПОРТОВА НАРАДА

У час мого приїзду до Едмонтону — тут вже від року існував футбольний клюб СТ «Україна», зорганізований при молодечій організації МУН. Невеликий гурт юних спортсменів-ідеалістів переконав і найбільших песимістів української громадськости в доцільності заснування такого осередку. Головою був Г. Дмитрів, а секретарем М. Лиско. По якомусь часі, коли праця розгорталась, показалось, що існуючі рамки цієї організації завузькі і їх треба поширити, тим більше, що саме спорт був важливим засобом пропаґанди серед чужинців і великою спонукою у вихованні в українському дусі підростаючого нового молодого покоління.

Маючи це на увазі створено Ініціятивний комітет, якого завданням було переорганізувати СТ «Україна» на ширшій членській, фінансовій і спортовій базі, як самостійної одиниці, не приналежної до жодної з діючих в Едмонтоні українських національних товариств. Для реалізації намічених плянів скликано 25 травня 1950 р. спортову нараду, якою проводив посол Антін Глинка. Рішено переорганізувати в незалежне спортове товариство з розбудовою бейзболу, відбиванки, легкоатлетики, гаківки, шахів тощо.

Щоб забезпечити матеріяльну базу Т-ва, притягнути в члени якнайбільш людей, особливо старших громадян. До участи в спортовій праці заохочувати видних людей. Дати можливість вступити всім, незважаючи на ідеологічні, політичні і партійні міркування.

Наради, як повідомили «Українські Вісті», проходили дуже ділово й поважно. Усі ті шляхетні задуми введено в життя на Загальних зборах 9 липня 1950 р., в яких взяло участь близько 200 громадян, з яких 140 вписалося в члени. Ухвалено статут, вписано членів-добродіїв. Обрано Управу т-ва: голова — о. М. Дирда, А. Зварич, М. Байрак, Ю. Стефаник, В. Головка, В. Бажанський, Я. Росляк, О. Демків, Р. Голод, І. Ісаїв. Г. Дмитрів, М. Лучкович: Контрольна комісія — А. Головач, В. Середа, Л. Фарина, В. Скорупський. Заплянoвано зорганізувати в майбутньому імпрези Українського Спортового Дня.

Про всі відбуті засідання і винесені постанови широко й докладно звітувала газета «Українські Вісті». На плоди не треба було довго чекати. Жертвенна праця проводу і членства почала виносити український спорт в Альберті на вищий п'едестал.

Після відбуття Загальних зборів мені запропоновано теж і пост тренера команди, поки що без жодної оплати. Я охоче й без вагання погодився. На ланкового запрошено колишнього посла до канадського парляменту Михайла Лучковича. Щоб не гаяти часу, першу команду слід було підготовляти до футбольних баталій без зволікань. Наближалася осінь. Літо тут коротке, а осінній сезон починається уже в липні. Часу не лишилось багато.

Я визначив триденні тренування в тижні. Особливо звернув увагу на те, що можна було якнайшвидше хлопцям передати: атлетичні вправи, шведську руханку, довгі біги, біг вистрибом, короткі старти, поодинока і гуртова боротьба за м'яч, вибігання і перехоплювання м'ячів, намічення зударів з противником, оволодівання м'ячем і пробоєм здобувати терен. Важливою ролею, очевидно, була моральна сторінка. Ціль, отже, скрупульозного навчання: солідною атлетичною і технічною підготовкою молодь мусить долати свої технічно-футбольного порядку браки — недоліки.

КАНАДСЬКИЙ ФУТБОЛ

Мимо можливостей користування великим з прекрасним до гри стадіоном, футбольний спорт Едмонтону, як і в усій провінції, не розвивався, не міцнів. Тут всевладно панував односторонній професійний спорт — гаківка, бейзбол, раґбі. Тільки ті ділянки спорту мали підтримку і симпатію як публіки, так і спортовців, а футбол лежав облогом. Чекав на своїх піонерів-ентузіястів, які могли б запалити серця спортовців і публіки. Подібно і в цілій провінції, в якій рідкою сіткою по містах, містечках розсіялись, а всього може і два десятки разом в цих широких просторах. Дійсно не існували тут на взір СТ «Україна» — Едмонтон потенційні, з традицією клюби. Були це радше зібрані гуртки в команду-склад приїжджих з британських островів, розміщених на відповідних роботах, підтримуваних ветеранськими організаціями любителями футболу, які для відпруження в чисто аматорській грі

«забивали час — соккером». (Американська назва европейського футболу).

Вправді два великі міста — Едмонтон і Калґари — організували малі розміром футбольні ліґи, які в місцях між собою розігравали чемпіонські гри. На тім і кінчалось. Ліґи працювали подібно як і футболісти: по-аматорськи. Крім першенських ігор введені були і гри за провінційну і крайову — домініяльну чаші. Однак організування цих турнірів натрапляли на всілякі труднощі, а то й байдужість Альбертського Футбольного Союзу.

Цікавим було те, що в тих містах часто з поводженням гостювали професійні першоліґові з британських островів клюби (команди), однак в провінції Альберта футбол масово не прийнявся, доказом чого є факт, що ні разу ця провінція не ввійшла до фінальних, а то й півфінальних ігор за чашу домінії.

Вправді після Першої світової війни з напливом спортсменів із Британських островів традиційний англійський футбол, відомий тут популярно як «Соккер», прийнявся на новому ґрунті здебільшого в Східній, а частинно в Західній Канаді. Були зорганізовані професійні футбольні об'єднання, так звані ліґи. На Заході вони були відомі як «Пацифік», а на Сході «Ґрінбек», з осідком в Торонті. Здавалось, що футбол закріпиться у цій країні, та не так вийшло. Вигідне життя, а насамперед суто американсько-канадські спортові ігри, як бейзбол, раґбі, гаківка (гокей) й «американський футбол» повністю заволоділи умами юнаків. Вони й надали дальший напрям американсько-канадському спортові, вони були подумані, як спортові ігри на професійній базі. Футбольні ігри були витиснені на периферії, в закутини, в парки, як розвага без тривалого значення. Іншими видами спорту, як легкоатлетика, плавання, кошиківка, ґімнастика, цікавилися здебільша високі й середні школи.

Щойно нові еміґранти по Другій світовій війні почали відгрібати те, що було загублене. «Соккер» віджив. Згідно положення про чемпіонат країни побудова канадського футболу була ієрархічного порядку — від найнижчих кляс до найвищих у порядку їх підлеглости. Це в теорії. В практиці напрямні футболу знаходили або ніяке, або дуже мінімальне застосування.

Ще до цього широкі канадські простори. Сягати по пальму першенства країни натрапило на великі перешкоди. Тому і в кожній провінції з більшим чи меншим успіхом проводились міські, а в кращому випадку провінційні першості. Відбувались доривочні теж і міжпровінційні — крайові чемпіонати, однак не реґулярно, не кожного року. На Заході Канади лише по більших містах організувались футбольні клюби, які між собою розігравали ліґові гри.

На Сході, з огляду на більше зацікавлення цією галуззю спорту, футбол зорганізовано у більш відповідні рамки. В провінціях Квебек і Онтаріо футбол був зорганізований в ліґах повного і ієрархічного порядку. Сягати по пальму першости міста, провінції,

а то й країни треба було починати від найнижчої кляси т. зв. «Сеньйор ліґи». До цієї кляси приймали всі новостворені футбольні з'єднання, а також і тих, що випали з вищих ліґ. Наступною вищою групою, до якої просувались кращі футбольні одиниці, була т. зв. «Метро-Ліґа», якої знов же першун вносив заяву прийняття до найвищої кляси «Національної ліґи». Всі ці ліґи були зорганізовані на свій лад і підляґали спортовим властям Дистрикту, як от в Торонто «Торонтська Дистриктова Футбольна Асоціяція», їхня централя під назвою ««Доміньйон оф Канада Футбол Ассосіейшен» знаходилась у Вінніпезі. Уся ця структура була визнана Міжнародною Футбольною Федерацією (ФІФА).

Звичайно, із-за великих просторів практичне пов'язання з Вінніпеґом носило радше номінально-престижевий характер. Не далеко від правди буде ствердження, що майже кожна канадська провінція — особливо більші міста — організували й будували футбольне життя згідно до своїх практичних вимог. Хоч, наприклад, в Торонто «Сеньйор» і «Метро» ліґи дотримувалися правил і законів футбольної влади, то вже «Національна ліґа» насправді була «приватно-автономною» владою і часто-ґусто не дотримувалася законів Футбольної Асоціяції. Це на канадському терені мало свої додатні сторінки: команди цієї ліґи виказували досить гарний рівень гри, провадили свої матчі в обгороджених, платних стадіонах, а маючи запевнений прибуток з продажу квитків вступу, могли краще організувати діяльність клюбу, а в тім для підвищення рівня гри спроваджували кращих футболістів зі «старого» континенту.

Цієї вигоди не мали аж ніяк клюби «Сеньйор» і «Метро» ліґ. Їхні суперництва відбувались в незагороджених парках, на примітивних, меншого розміру футбольних полях, нерідко без трави, запорошених, укритих жужлем. Хоч їхній рівень гри не був цілком безнадійний, тож однак, їхні фінанси такими були! Квитків не продавали, вступ був вільний для всіх. На полі гри переводили «капелюхову» збірку.

На жаль, в міжчасі «Національна ліґа» Торонто — опора канадського футболу, не витримала належного іспиту. Керівники найбільш касових італійських клюбів разом з англійськими, керуючись бізнесовими мотивами, призвели до розколу і заснували свою т. зв. «Професійну ліґу». З відходом вони забрали свою публіку і перейшли грати на великі стадіони Торонта.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТУ — ФУТБОЛУ В КАНАДІ

Яка була українська спортова участь в загальному канадському футбольному маштабі, у розмірі дій, що і як багато внесли українці у скарбницю канадського футболу?

Спортову діяльність канадських українців можна реєструвати з кінцем тридцятих років нашого століття. При молодечих орга-

нізаціях — МУН, СУМК, СУКМ організуються спортові ланки бейзболу, гаківки, баскетболу, волейболу. У своїх організаціях, попри творчу ідейну працю, з піднесенням і запалом наша молодь вправляє і в тих рядах спорту здобуває визначні осяги в зустрічах з іншими клюбами даної місцевости.

В молодечих організаціях спорт не був метою і ціллю, тому спортова діяльність обмежувалась до принагідних виступів. Вправді вже в початках сорокових років у Вінніпезі реєструється постання самостійного футбольного клюбу «Роверс» (Бурлаки), в якому участь бере наша роджена тут молодь.

Щойно з приїздом еміґрації по Другій світовій війні приїхало багато різного віку молоді, яка привезла з собою засвоєні в Европі різні види спорту, а брак їх тут молодь відчувала. Тому й по всій канадській землі, де лиш поселились спортовці чи прихильники фізичної культури, почали засновуватися нові самостійні українські клюби-товариства.

Починаючи зі Заходу Канади, в провінції Альберта, в місцевості Летбридж, засновано УСТ «Орлик». Чотириста миль на північ, в Едмонтоні, постало СТ «Україна». В місті Саскатун, провінції Саскачеван, зорганізовано Український Спортовий Клюб (УСК). У столиці провінції Манітоба — Вінніпезі — оформилися наперед «Роверс», а опісля злились зі спортовим товариством під назвою Інститут Просвіта Атлетичний Клюб — ІПАК. Понад тисяча миль на схід від Вінніпеґу, в провінції Квебек, в місті Монтреалі українські ентузіясти футболу в 1949 році заснували Спортове т-во «Україна». В Онтаріо постають аж шість футбольних команд. В Торонто зорганізовано клюби під назвами: СТ «Україна» — Торонто, УСК «Тризуб». Недалеко Торонто, в Гамілтоні — УСК «Дніпро», на північний схід від Торонто, в Ошаві — УСТ «Стріла», на північний захід, в Судбурах — УСК «Січ» та УСК «Леви». У місті Віндзорі, що межує з прикордонним американським містом Дітройтом, при осередку СУМ — УСТ «Стяг».

Всі ті спортові товариства постали майже одночасно й плекали ідентичні види спорту: кошівка — баскетбол, відбиванка — волейбол, пінґ-понґ, легкоатлетика, шахи. Домінуюче становище належало безумовно футболові. Усі вони також належали і брали участь в місцевих спортових ліґах.

Прищеплені з европейського континенту ті види спорту мали не лише льокальне значення, а і в ширших суперництвах, а то й крайового маштабу. Легкоатлетику вправляло здебільша юнацтво, при організаціях Пласт, СУМ, МУН, ОДУМ.

Організувалися і плекались ті види спорту, з якими нова еміґрація приїхала, однак не закорінились в наших спортових осередках суто північно-американські види спорту — реґбі, ні бейзбол, ні гокей. Не могли витримувати конкуренції з професійними місцевими клюбами і мимо ентузіязму, ідейности і доброї волі ці наші з'єднання ще в початковій стадії існування поліквідувалися.

ГРИ ОСІННЬОГО КОЛА — ОБНАДІЙНИЙ ПОЧАТОК

Мені, як тренерові СТ «Україна» — Едмонтон, було поставлене завдання: поширити масовість в українському спорті, щоб юнацтво і учнівська молодь тренувалася реґулярно, а не від випадку до випадку, а насамперед готувати майбутніх майстрів українського футболу.

Ми почали підготовлятися до осіннього кола ігор. Едмонтонська Футбольна Ліґа об'єднувала шість команд:

1. СТ «Україна»,
2. «Норт Сайд Ліджен» — Леґіонери,
3. «Р.С.А.Ф.» — Пілоти,
4. «Анаветс» — Армія — Фльота — Ветерани,
5. «Олівер» — Союз — Об'єднання робітників лікарень,
6. П.К.С. — «Бяли Ожел» — Цей польський клюб спортовий із-за браку заінтересування і фондів — вибув із ігор.

Як на канадські відносини, де до гри у футбол не прив'язувано особливо ваги, рівень гри щораз поправлявся. Клюби «Ліджен» і «Анаветс» поповнювалися щораз то новими футболістами, що прибували з Великобританії. Наша команда не могла мати такої допомоги, Лишилося наздоганяти важкою працею.

У весняному колі ігор, що закінчилися 1 червня 1950 р., СТ «Україна» в показнику табелі ігор опинилася на другому місці. Перше місце здобули «Ліджен».

Тижневик «Українські Вісті» відмічав надзвичайні успіхи клюбу, який гідно прославляв наше ім'я на зеленому полі і що користувався признанням не лише серед своїх, але й чужинців. Осінній сезон почався з великими надіями. На перший вогонь ми дістали грізного суперника, який розбуджував респект усіх інших клюбів — «Анаветс». «Українські Вісті» описують цю зустріч так:

«Україна» перемогла «Анаветс» 4:1

17 липня на площі Кларк Стадіону відбулися чергові змагання СТ «Україна» за першість Едмонтону і провінції, цим разом з одною з найкращих дружин «Анаветс» (Армі енд Нейві Ветеранс). Змагання «України» з «Анаветс» мають вже свою історію. Перші і другі змагання закінчились внічию (4:4 і 3:3), треті закінчилися програшем «України» 0:2, четверті, про які пишемо, закінчились розгромом «Анаветс» у відношенні 4:1.

Треба вже на самім початку ствердити, що «Україна» грала на цілу скалю вище, ніж перед тим. Передовсім упродовж усієї гри можна було спостерегти те, чого раніше бракувало, доцільність. Ніхто з наших змагунів не бавився м'ячем, не копав м'яча аби тільки викинути його на грище противника, подача м'яча своєму була на ціле небо краща, словом, «Україна» грала так, щоб побити сильного противника. І це їй вдалося.

Оця чародійна зміна на краще сталася завдяки одному концертовому грачеві з СТ «Україна», найкращому сьогоднішньому українському футболістові Олександрові Скоценеві, що перед 3 тижнями приїхав з Франції та обняв провід нашої футбольної дружини. Під час змагань Скоцень показав гру, якої в Канаді ще не бачили і здобув признання й подив численно зібраної публіки як української, так і англійської. Вистачить тільки подати оцінку гри цього чолового нашого футболіста, що появилася у двох едмонтонських щоденниках. «Едмонтон Джорнал» написав: «... Скоцень, недавно прибулий з Франції, показав повноцінну («стерлінг») гру. Европейський футбольний ас здобув два ґоли для «України». А «Едмонтон Бюлетень» в рецензії п.н. «О. Скоцень блискучий у виграній «України» — з найвищим признанням висловлюється про нього: «... О. Скоцень може зробити стільки з футбольним м'ячем, скільки Джані Лонґен з конем, повів «Україну» до перемоги над «Анаветс» 4:1. «Його гра,— пише далі «Бюлетень»,— чудова й гаряча, як вогняна петарда, дає основу повірити, що О. Скоцень був гравцем французької репрезентаційної дружини...

Закінчуючи цей уступ, хочемо ствердити, що в особі О. Скоценя СТ «Україна» одержала першорядного тренера і змагуна, що допоможе їй піти високо та при відповідних умовах і співпраці всього нашого громадянства, навіть стати найкращою футбольною дружиною Канади.

«Україна» грала в такому складі: Петро Дезман, воротар; Р. Татчин та І. Андрущак — оборона; В. Белей, М. Лисько та Курило — поміч; П. Пільків, Ф. Красінський, О. Скоцень, М. Івасиків та В. Стебельський — напад. Про гру «України» не доводиться багато писати. Вона весь час тиснула, можна сказати, душила противника. Нечисленні атаки «Анаветс» розбивала оборона «України». Для «України» стрілили ворота: Скоцень (2) і по одному Красінський та Івасиків, для «Анаветс» один почесний ґол — Борза. Суддя не завжди на висоті завдання, але, на місцеві відносини, добрий.

«У зв'язку з цими змаганнями треба теж згадати змагання юньйорів «України», що 19 липня грали за першість Едмонтону з «Кловердейль». Суддя, один з грачів сеньйорів «Анаветс», вів змагання скандально, допускаючи всякі «неподобства», включно з побиттям грачів молодшої дружини «України». Наслідком цього, і тільки наслідком цього, гра закінчилась внічию, хоч наші юньйори грали набагато краще і без «помочі» судді були б змагання легко вирішили в свою користь. У зв'язку з цим провід СТ «Україна» мусить повести поважну акцію у Проводі Футбольної Ліґи, щоб раз назавжди елімінувати сліпий шовінізм англосаксонських спортовців! Інакше це не буде гра, а тільки дике поле, і СТ «Україна» муситиме припинити змагання з такими «спортовцями».

Звичайно, такі признання в нашій і англомовній пресі підбадьорювали молодих гравців, щоб вони бралися до праці з більшим завзяттям і ентузіязмом.

Перша дружина „України“, Едмонтон, Вгорі праворуч Ол. Скоцень — її змагун і тренер.

Перший ряд зліва сидять: І. Андрущак, П. Дежман, В. Белей. Другий ряд зліва: М. Лисько, В. Курило, Р. Татчин. Стоять зліва: В. Кость, П. Пільків, М. Сеник, М. Івасиків, В. Швець, В. Стебельський

Мені надзвичайно сприяли ланковий Михайло Лучкович і посол Антін Глинка. Третій, колишній гравець УСТ «Дністер» — Самбір, Володимир Стебельський, допомагав мені у проводженні тренувальних навчань.

Михайло Лучкович, роджений у США, дорожив своїм українським походженням й можливо, що ця прив'язаність до своєї етнічної групи були причиною, що у місті Веґревіл, в Альберті, українське населення вибрало його послом до Федерального парляменту. Від цього часу він фактично став подвижником і самовідданим трудівником всього, що українське. Як колишній спортовець всім єством «прилип» до Спортового товариства, якому було на ім'я «Україна».

Другим, що не пропускав жодного тренувального заняття, був посол А. Глинка. Без запрошень, без гучних заяв, завжди був

там, де потрібно було інтервенції в українській справі. Цікавився усім українським життям, а вже найбільшою його слабістю був футбол. Із грубезною цигарою в зубах та в «мельоніку» на голові, був схожий на прем'єра Великобританії Вінстона Черчіля, а запопадливістю і піклуванням нашої футбольної ланки так і нагадував Євгена Чучмана із СТ «Україна» — Львів.

Одну зі серій дальших матчів ми зіграли проти РСАФ — команди летунів. Ця команда, одна із найслабших, не могла нам протистояти. Ми легко здобули перемогу 4:0.

Великим пробним каменем боротьби за першість Едмонтону і повінції була зустріч з кількакратним першуном міста і провінції, з клюбом «Норт Сайд Ліджен». До цього часу СТ «Україна» не змогла перемогти твердих у грі «леґіонерів». З огляду на це зараз ми до цієї зустрічі старанно підготовлялися. На основі припущень, я звернув увагу на факт ознайомлення суперника з нашою тактикою, методами гри. Вони напевне будуть мене бльокувати своїми оборонцями. В такому випадку наші хлопці, звільнені тим від охорони суперника, повинні використати ситуацію й безперебійно вести атаку на їхні ворота. Як показалося, драматизм боротьби, безліч цікавих комбінацій, несподіваних ходів підкреслювали правильність цієї прогнози.

Спортовий звітодавець «Українських Вістей» писав про цей матч так:

СТ «Україна» виграла найтяжчі змагання

Змагання між СТ «Україна» і місцевим клюбом «Норт Сайд Ліджен», які названі дружини розіграли на Кларк Стадіоні 22.7., були найважнішою подією в мистецьких змаганнях за першенство Едмонтону в копаному м'ячі. Від остаточного висліду цієї гри в головній мірі залежало, яка з цих двох найсильніших спортових дружин нашого міста здобуде цього року мистецтво, що за нього змагається п'ять дружин. Тим то й не дивно, що проводи названих дружин довший час приготовляли своїх змагунів. Дружину НС «Ліджен» скріплено навіть п'ятьма замісцевими грачами, бо провід названого клюбу за всяку ціну старався вирішити ці змагання в свою користь, щоб затримати мистецтво копаного м'яча, яке цей клюб від 15 років тримав певно. Та цим разом противник мусив скапітулювати перед кращою грою молодої одинадцятки СТ «Україна», яку наш славний мистець футбольного спорту Олександер Скоцень упродовж короткого часу потрапив так вишколити, що вона під його особистим проводом в часі змагань певно весь час провадила гру на свою користь і закінчила її вислідом 4:3, здобуваючи так два найцінніші пункти в розграх за цьогорічне мистецтво Едмонтону. Обидва місцеві англомовні щоденники широко зреферували останні змагання, підкреслюючи добру гру української одинадцятки, а О. Скоценя назвали «високоцінним европейським футбольним гравцем», що одухотворив змагунів

«України» до здобуття перемоги над сильним противником Н.С. «Ліджен».

По цих змаганнях стан табелі представляється так:

Клюби:	Гор	Вигр.	Прогр.	Ремі	Ворота	Точки
1. Україна	7	5	1	1	26:14	11
2. НС Ліджен	7	5	2	0	23:10	10
3. Анаветс	6	2	2	2	12:14	6
4. Олівер	7	2	3	2	8:12	6
5. РСАФ	7	0	6	1	4:27	1

Одинадцятка «України» має ще розіграти останні змагання з клюбом «Олівер», а НС. Ліджен з клюбом «Анаветс». — По всякій ймовірності останні змагання повинна виграти «Україна», бо матиме за противника слабшу від себе дружину, якої все ж таки не треба недоцінювати, бо в кожній грі, крім доброї вправи, уміння і техніки рішають також припадки, щодо яких навіть найсильніші дружини є часто безрадні».

Після цієї перемоги в табелі ігор вправді ми опинилися на першому місці, однак щоб закріпити за собою перше місце, нам належало виграти останню сезонову зустріч у лікарняних працівників клюбу «Олівер». Цей клюб, хоч виявляв добру клясу гри, безперервно тинявся у хвості останніх у табелі. Недоцінювання суперника довело до нашої несподіваної поразки.

СТ «УКРАЇНА» — «ОЛІВЕР» — 1:4 (1:1)

Сам матч запам'ятався надовго. Активні дії всіх учасників не припинялися ні на хвилинку. На полі вирували пристрасті. Гра набувала жорстокого характеру. Проти мене противник кидав все, що мав у розпорядженні: бльокували, кидалися на мене по два, три. В такому млині я вже давно не був, хіба що перед війною. Кульмінаційним моментом тієї суматохи було збиття мене з ніг і ушкодження ребер. Згідно зі звітом «Українських Вістей» було так:

«Під кінець гри вдалося О. Скоценеві перепровадити м'яча через оборону противника аж на кілька метрів до воріт. І коли він уже мав післати його певно у ворота противника,... кинувся на нього ззаду грач «Оліверу» Т. Малькевіч і сильним копненням повалив його на землю. Одночасно інший грач, Купер, уже лежачого на землі О. Скоценя копав по ребрах і ногах.

«Напад на О. Скоценя і тяжке його ушкодження викликали обурення серед численної публіки. Деякі глядачі вдерлися на грище і щойно по звільненні грища від публіки можна було продовжувати змагання... Виявилося, що керівник дружини «Оліверу» Джордж Голл перед змаганнями дав доручення грачеві Т. Маль-

кевічові пильнувати О. Скоценя, щоб той не міг виявити своїх мистецьких здібностей. Він так гаряче перейнявся дорученням Дж. Голла, що з другим грачем тяжко ушкодили О. Скоценя, зломивши йому ребро». Стільки газета після змагань. Мною заопікувалася Управа і д-р Мельник, який відвіз мене до лікарні. На щастя, рентґен виказав тільки ушкодження, а не зламання ребра.

Так нещасливо закінчилась наша остання боротьба осіннього туру за чемпіонат альбертської провінції. З нею покінчилися і всі календарні розіґри. Першості ми не здобули. Мусили вдоволитися віце-чемпіонатом. Тактика бльокування мене гравцями суперника була передбачена, шкода лише, що наші хлопці у безлічі сприятливих біляворітних ситуацій не зуміли використати їх. Результат справді міг бути інший.

Моє ребро скоро загоїлося, але зранена наново моя нога — вже більш ніколи не прийшла до нормального стану. У мене від того часу був постійний біль у самій внутрішній горішній частині стегна.

Під час останніх футбольних баталій за першість можна було запримітити, що канадське провінційне суддівство не стояло на висоті завдання. Судді грішили наявно однобічними рішеннями, ставили себе по стороні привілейованої команди. Своєю несправедливістю нагадували передвоєнні часи польських суддів. А може... навіть своєю односторонністю перевищували їх. Але поляки мали якийсь мотив, а ці тут?

Українська громадськість Едмонтону домагалась покарання і винесення догани для суддів. «Українські Вісті» писали: «Провід СТ «Україна» повинен поробити рішучі заходи перед керівними органами Ліґи, щоб судді не допускали до каригідної гри деяких змагунів, бо як це дальше має повторятися, то не варто змагатися з такими противниками, що йдуть свідомо чи хочби навіть несвідомо на поламання костей і ніг змагунів «України», які грають чесно і правильно».

Це був правильний осуд. Щоб на цьому лише скінчилося!

РОЗІГРИ ЗА ЧАШУ АЛЬБЕРТИ І ЇХ ПРОВАЛ

Чемпіонат Едмонтонської Ліґи закінчився. На чергу приходили важливіші змагання — за чашу провінції Альберти, так зв. «Альберта кап».

Гри за провінційну чашу мали свою історію. Рік-річно після закінчення місцевих ліґових чемпіонатів усі команди провінції розігравали змагання за чашу Провінційного Футбольного Союзу. Команда, яка здобула цю чашу, автоматично репрезентувала провінцію в домініяльних іграх за чашу країни. Для нас ці гри були важливими, бо не тільки що була можливість здобути чашу провінції, але й відкривались двері до дальшого походу. Після набутого досвіду в чемпіонських іграх ми ще старанніше почали підготовлятись.

Через деякий час щасливий жеребок за престижеві гри — чашу провінції — з'єднав у поєдинку наші дві команди ще раз: амбітні і тверді оліверці кидали нам новий виклик. Але українці цього разу демонстрували одну зі своїх найкращих ігор у сезоні, розгромили палких фанатиків результатом 4:0. Команда «Олівер», зазнавши нищівної поразки, вибула із дальших ігор, а перед українськими футболістами на мить заблисло яскраве світло — чаша Альберти, а то й чаша Канади!

Та це лише на мить! У наші старанні готування до дальших ігор ударив несподіваний грім: розігри за чашу Альберти припинилися зовсім. Чому? Ніхто не знав правдивої причини, ніякого офіційного листа-повідомлення з Футбольної Ліґи про припинення дальших ігор не було. Були різні здогади-поголоски. Казали, що клюбам з Футбольної Ліґи не дозволено більше користуватись міським стадіоном. Чи це була справжня причина? Адже був другий стадіон!

СПОРТОВЕ СВЯТО В ЕДМОНТОНІ

Завершенням цьогорічних спортових дій, стремлінь і намірів українських спортсменів було свято влаштоване в Едмонтоні в днях 3-го і 4-го вересня 1950 р. До участи запрошено всіх українських спортовців із довколишніх місцевостей, а також українське СТ із Летбриджу — «Орлик».

Постанову Управи СТ «Україна» влаштувати таке дводенне свято українська молодь, зорганізована в МУН, СУМ, Пласті та

Михайло Лучкович — перший посол федерального парляменту Канади

Спортове свято в Едмонтоні 1950 р. Реня Чопей в стрибку в довжину. Праворуч (сидить) референтка жіночих ланок Люба Ґрох

громадські установи привітали з великим ентузіязмом. Погода була напрочуд гарна, хоч уже прохолодно.

Старанно підготовлена й уложена програма фестивалю захопила всіх молодих, старше громадянство, юних і старих. Протягом двох днів вони приглядалися і слідкували за виконанням різних точок.

Почали в суботу, 3-го вересня, запаленням символічного «олімпійського» вогню та дефілядою учасників-спортсменів і зараз потім легкоатлетичні і відбиванкові змагання, які прибрали характер поєдинку між двома спортовими товариствами — УСТ «Орлик» і СТ «Україна». Особливо під вечір розгорнувся цікавий фінальний змаг між двома супротивниками. З огляду на вчасніше заснування УСТ «Орлик» із більшістю колишніх досвідчених спортсменів українських таборів з Німеччини орликівці в майже всіх конкуренціях змогли добитися значних переваг.

Перший день свята закінчився в залі УНО товариською зустріччю всіх учасників, де переможцям вручено чаші, а всім учасникам грамоти і пам'яткові медалі. Потім з нагоди зустрічі відбулась танцювальна вечірка, перемішана художніми виступами, які заповнили цей вечір незабутньої спортової зустрічі.

В Едмонтоні я закліматизувався на добре. Приїхала дружина з синками з Летбриджу. Щоб заробити й на хліб насущний та придбати дещо грошей, ми купили ресторан. Виглядало, що можна жити. Сподівалися приїзду з Франції до Едмонтону мого

Спортове свято — Едмонтон, 1950 р. Перед футбольним матчем представники СТ «Україна» вітають квітами УСТ «Орлик». Стоять зліва: суддя матчу д-р М. Суховерський, голова СТ «Україна», о. М. Дирда, посол М. Лучкович, голова УСТ «Орлик» В. Радьо. В тилу футболісти обох команд.

брата Осипа. Я був його поручителем (спонзором). У цій справі багато допоміг посол Антін Глинка: до п'яти тижнів Осип приїхав до Канади, але чомусь затримався в Торонто. Там, як писав, мав велике коло знайомих. Обіцяв приїхати весною.

Вчасно надійшла зима. У цій, на північ висуненій частині провінції Альберти, сніг і мороз бувають частими. Вулиці міста замело високим, густим снігом, вдарили морози. Ми з дружиною давно вже відвикли від такої прохолоди. Та не заважало нам те. Я купив для дітей санчата і возив їх на недалекий горбок санкуватися. Для них це був справжній рай. Це вперше вони бачили білий сніг і в такій кількості. Мої малюки, тепло одягнені, обмотані шаликами, прагнули перебувати на морозі весь день.

Зимова діяльність СТ «Україна» обмежувалась лише до деяких видів спорту. Зокрема активну участь узимку проявляли чоловіча й жіноча відбиванкова і пінґ-понґова ланки. Ці три ланки з успіхом змагалися в місцевих ліґах і кандидували на перші місця, особливо жіноча під керівництвом Люби Ґрох. Перше місце здобули також наші пінґ-понґісти. Користуючись клюбовими приміщеннями УНО, вечорами влаштовували внутрішні шахові турніри.

Інші секції не були ще як слід розвинені. Вправді провід товариства складався з авторитетних, ідейних і надійних суспільно-громадських працівників, однак, тут бракувало організаційного референта і кількох фахових ланкових, що мали б за завдання координувати всю спортову працю. Спортсмени — нові еміґранти з таким знанням затримувалися на Сході Канади й тому не дивно, що Торонто ставало «Меккою» українських спортовців.

НЕОЧІКУВАНИЙ ВИЇЗД ДО ТОРОНТО

Коротке перебування на Заході Канади в провінції Альберта, а зокрема в Едмонтоні, переконувало мене, що територія західніх областей країни це врожайний і податливий ґрунт для розвинення широкої і масової спортової діяльности. Ідейна наша молодь ентузіястично горнулась в ряди товариства, а патріотичний працьовитий провід, беззастережна підтримка широких кіл громадськости давали підстави до оправданого оптимізму і рожевих надій на майбутнє.

Та... «не так сталось, як гадалось». Довелося покидати Едмонтон. Після Різдва, в січні 1951 року, від матері моєї дружини прийшла телеґрама з Летбриджу, щоб негайно туди приїхати. Поважно захворів тесть. Він важко застудився і дістав астму, яка його душила, не даючи змоги віддихати. Лікарі казали йому залишити цей суворий, зимний альбертський клімат і переселитися у теплішу місцевість. Якщо простудиться ще раз, то найімовірніше простуда закінчиться смертю. Батьки рішили свою фарму продати і їхати у провінцію Онтаріо, найкраще у околиці Ніяґарського водопаду або Торонто. Сподіваються купити там рентабельний будинок чи іншу фарму, або одне й друге, але з Альберти мусять виїхати. Радять нам зробити те саме і просять бути з ними.

Ті несподівані вістки я сприйняв з великим хвилюванням. Залишати їх у такому горі та трудній ситуації неможливо, але як дати собі з тим усім раду? По кількох днях, у товаристві посла Антона Глинки, я пішов до манастиря Отців Василіян. Там представив усю справу ґолові товариства «Україна», отцеві М. Дирді а теж присутньому почесному голові товариства о. протоігуменові Т. Добкові. Дуже важко і з болем у серці довелося їм погодитися з моїм виїздом.

Ще минуло кілька тижнів у розшуках за покупцями ресторану. Врешті, пощастило продати його власникові будинку без жодного заробітку. У швидкому продажу, знаючи причину нашого наглого продажу, він нам справді зробив прислугу.

На початку квітня 1951 року ми прощали незабутній Едмонтон. Ми їхали поки що до Торонто. Так бодай думали.

Швидкий потяг мав нас завезти цього разу до дійсної «Мекки» українських спортсменів-еміґрантів.

Не буде далеко від правди ствердити, що тривога огортала мене від згадки про нашу найближчу майбутність. Адже фінансово стояв я погано, французькі ощадності майже вичерпалися. Вклад в ресторан, звичайно, за такий короткий час не приносив великих прибутків. За свою тренерську працю я не брав винагороди. Як це доброзичливо говорили: «Україна вам цього не забуде!»

Згадуючи Францію і тодішні мої два «товсті» роки, я вперше щиро жалів, що виїхав з тієї країни.

СПОРТОВЕ ТОВАРИСТВО «УКРАЇНА» — ТОРОНТО

Уже тоді всім любителям спорту широко було відоме СТ «Україна» — Торонто. Воно не так давно постало, але вже успішно вело широко закроєну акцію спортового виховання української молоді. Я знав про те також і їхав з неодмінною думкою включитися.

Книжечка «Борітеся — поборете»... «огляд діяльности спортового товариства «Україна» в Торонто за роки 1948-1949 подадавала:

«Спортове т-во «Україна» в Торонто було зорганізоване при товаристві «Просвіта» ініціятивним гуртком, який очолював Василь Бойчук 5/16/1948 р. Її засновники — переселенці з европейських країн. Первісна назва товариства була «Скала» 6/30/1948 р. на Установчих Зборах спортовий гурток «Скала» перейменовано на Спортове Товариство «Україна» — Торонто. Вибрано першу Управу в такому складі: С. Мацькевич — почесний голова, М. Фесенко — заступник, Василь Бойчук — голова, Олександер Держко — заступник, Володимир Стойко — секретар, Іван Чайківський — скарбник, Михайло Копач — господар. До Контрольної комісії вибрано таких осіб: Олександра Желтвая, Степана Геник-Березовського та Романа Романчукевича. Організовано такі ланки: футбольну, кошівки (баскетболу), відбиванки (волейболу), пінґ-понґу та шахів. Куплено спортове устаткування».

«Період 1948-1949 р. був найважчим та найбільш відповідальним в діяльності та розвитку товариства. Брак відповідного приміщення, фінансові клопоти, прибутки були мінімальні, футбольні поля були відкриті, без квитків входу — поставили новопосталу організацію в тяжке положення. Обставини змінилися корисно з напливом нових поселенців — фінанси покращали. Була змога винаймити приміщення при 458 Квін Стр., а для вправ піднаймати гімнастичну залю при Юнайтед Черч. У травні 1949 р. «Україна» стає членом Футбольного Союзу 2 дивізії Сеньйор Ліґи. Зорганізовано юньйорів. З невідомих і неясних причин на Надзвичайних загальних зборах 7/3/49 р. чомусь мусили вибрати нову Управу т-ва».

Цей дворічний період, хоч характеризують його великі і різного роду труднощі, ознаменувався гарними досягненнями наших футболістів. Українці поставили себе в ряд футбольних еліт Торонто. З огляду на задовільну клясу гри і велику участь українців на змаганнях «Україну» прийняли до найвищої торонтської «Національної Ліґи».

Юньйори в тому часі під проводом свого здібного капітана Ярослава Соколика брали участь в календарних іграх юньйорів за чашу Ґрея. В першенських змаганнях, у 20-ти грах здобули 20 точок і уплясувались на п'ятому місці в табелі серед 9 противників. Крім того, обдарований середущий нападу юньйорів «Україна» — Ярослав Соколик грав у репрезентації юньйорів Онтаріо проти

репрезентації Квебеку. За опінією англійської преси, завдяки продуктивній грі Соколика — репрезентація Онтаріо здобула перемогу та величаву чашу.

З ближче незнаних мені причин 4/16/1950 знову були скликані Надзвичайні збори і знову перевибрано Управу. Котрий вже раз? І чому? За лише два роки існування скликано й перевибрано правління аж шість разів: 1 — 5/16/48, 2 — 6/30/48, 3 — 11/18/48, 4 — 7/3/49, 5 — 12/25/49, 6 — 4/16/195o. Загальні і Надзвичайні збори аж 6 разів у двох роках! Це застановляло.

МОЄ ЧЛЕНСТВО В СТ «УКРАЇНА» — ТОРОНТО

На станції в Торонто — була це друга половина квітня 1951 року — вітали нас брат Осип (Юньо) з дружиною і донечкою, й заступник голови СТ «Україна», усміхнений і привітний Ярослав Лаптута. Ми покищо влаштувалися усі у брата.

Наш вітчим таки зараз виїхав на Фльоріду. Він повинен там пробути два місяці. Наша мати з двома синами залишилась в Торонто. Брат Володимир з дружиною і дві сестри з чоловіками в той час проживали у США.

У Торонто я зустрів багато знайомих, між ними з рідної Левандівки львів'ян: Романа Окпиша, Романа Романовича з богданівського «Тризуба», братів Мирона і Юліяна Харинів, Юрка Карманіна з Личакова, мистця Миронця Левицького й інших. Наш львівський «балак» пішов у рух. У пам'яті поставав дорогий усім Львів. Інші знайомі це: Андрій Горський із УСК «Довбуш» — Коломия, Степан Мисакович з СТ «Україна» — Ульм. Але найбільш емоційною зустріччю було побачити мого колишнього провідника СТ «Україна» — Львів, Євгена Чучмана. Був тут теж спортовий діяч ще на рідних землях і член Управи СТ «Україна» — Ульм М. Бардин.

Зустріч з друзями доповнювали недільні Богослуження моїх львівських катехитів отців П. Хомина, Б. Липського. Здавалося, що серед такого оточення і благотворної атмосфери можна буде повести нормальну спортову роботу як слід. З огляду на пройдену мною школу визначних европейських тренерів, діяпазон мого футбольного знання був надто поважний, щоб без причин його закинути. Саме тому й моїм бажанням було віддати це знання молодшим за мене, тим, які б тут, у Канаді, продовжували гарні традиції українського футболу.

Не йшлося тут про гроші, бо і в СТ «Україна» — Львів ані — Ульм я їх не брав. Пізніше, за роки совєтської влади, а також у Франції я був професійним гравцем, підписував контракти, був ними зв'язаний і моя винагорода не була ніякою таємницею. Як тренер і активний футболіст в українському клюбі СТ «Україна» — Торонто я мав одиноку ціль: якнайкраще вив'язатися з добровільно наложеного на себе обов'язку поставити нашу команду на найвищі щаблі якости і слави. До цього зобов'язувала мене моя при-

належність до народу, якого назву носила ця команда і з якою назвою зв'язані мої найкращі юні роки. Адже і на протязі останньої декади, від початку Другої світової війни по нинішній день, де б я не грав, все перед моїми очима стояли ті незабутні роки, які я провів як активний футболіст в червоно-чорних кольорах СТ «Україна» — Львів.

Завдяки відомому в українській громаді на терені Торонто спортовому діячеві «староканадійцеві» Семенові Мацькевичеві (співзасновникові та почесному голові СТ «Україна» — Торонто), мене прийнято на працю у відомій великій фабриці сільськогосподарських машин «Мессей Гарріс». Моя праця відбувалась в досвідно-інженерному відділі і повністю мене вдоволяла так з огляду на платню, як на постійну денну зміну. У вечірніх годинах я мав змогу присвятити час футбольним заняттям. Тут також за старанням С. Мацькевича працював брат Осип, який був уже активним у футбольній команді СТ «Україна».

Не тривало довго, як мене запросили на засідання клюбу. Провід СТ «Україна» був у такому складі: Євген Чучман — голова, Ярослав Лаптута — заст. голови, Я. Хоростіль — секретар, М. Савка — скарбник, М. Теребенець — господар, О. Чикало — організаційний референт, члени — В. Вергановська, П. Глібович, Ю. Терлецький. Мета засідання — це прийняття мене в члени СТ «Україна» як футболіста, а заразом і як тренера. Я без вагань погодився стати членом. За тренерську працю не пред'являв ніяких вимог.

Мене оформлено і затверджено. Але скоро в перебігу обговорення справ, зв'язаних із моєю майбутньою діяльністю і тренуванням, деякі члени управи, пов'язані з колишньою установою РФК (Рада Фізичної Культури), яка існувала в біженецьких таборах у Німеччині, почали чомусь ставити мені провокативні запити. Питання ці відносилися до СТ «Україна» — Ульм, якої я у той час був головою і мали на цілі викликати недовір'я до мене. Спершу я старався оминати деякі несуттєві питання. Не хотів уводити розладу між присутніх. Проте дехто настирливо домагався відповідей. Моя відповідь була: «Чому ж це ви, панове, тут, в Торонто, назвали це Спортове Товариство «Україна», в той час, коли цю саму назву ви заборонили нам у Німеччині і поборювали нас? Як передмову прийняти нас у члени РФК ви ставили там вимогу відмовитись від назви «Україна»!

«Чим ви різнитеся від СТ «Україна» в Німеччині? Там була ініціятива кола людей і тут, там була вибрана управа і тут, там були в управі авторитетні люди і тут. Ні там, ні тут якогось спеціяльного благословення ініціятивна група не мала. А втім, якщо згадуєте про РФК, то вам теж повинно бути відомим, що 21 листопада 1947 р. в осідку СТ «Україна» — Ренніґені, Німеччина, відбулось засідання представників СТ «Україна» і РФК, яку репрезентували мґр Я. Рак і мґр І. Красник, і тоді встановлено на майбутнє порозуміння між РФК і СТ «Україна».

В моїй свідомості почало рисуватися, що тут в управі (чи проводі, так називали себе) немає гармонії, є якийсь двоподіл і що одна частина воліла б мене в цьому СТ «Україна» не бачити.

Атмосфера під час засідання до тієї міри напружилась, що важко було встановити, чи я знаходжуся на засіданні товариства, якого став членом і якому маю віддати свій труд і знання, чи я на «скринінґу» в таборі, де мені мають признати статус ДПІ В такій атмосфері перехресних питань я був рішений відмовитися від співпраці. Лише рішучі інтервенції і прямі умовлення інших членів управи мене стримали від цього наміру. Вони старалися пояснювати ці інквізиторські методи бажанням виЯснити, мовляв, усі непорозуміння, які мали місце за час перебування в Европі.

Мені стало надзвичайно прикро. Чому на новім місці поселення знову починати грати гру прикрих забутих днів. Голова управи, Євген Чучман, уважав дискусію за «недоречну» і від себе теж просив мене залишитися.

ТРЕНЕРСЬКА ПРАЦЯ В СТ «УКРАЇНА» — ТОРОНТО

Маючи запевнену працю на прожиток, я повністю віддався тренувальній роботі. Я мав вироблені системи й стиль тренувально-навчального процесу, що їх вивчив і засвоїв в Европі. Також я мав нагоду вивчити характери гри східнього, середнього і західнього европейських футбольних клюбів. Я вперто думав про вишкіл можливих нових зірок українського футболу тут, на нових місцях поселення, які б забезпечували майбуття товариства. Репрезентаційна українська футбольна одинадцятка Канади — була моєю ціллю.

Чітко розрізняються команди професійні і аматорські, від цього залежить головне навчання. Професійні футбольні колективи набирають уже заавансованих, клясичних гравців. З цієї причини праця тренера у них здебільша концентрується на координації гри, стратегії, тактиці, хоч, очевидно, включені тут теж атлетичні вправи. Тренери не присвячують уваги поодиноким учасникам — ніяких індивідуальних технічних вправ з м'ячем. Гравець, перейшовши на професіоналізм, всю штуку з м'ячем повинен уже знати. Цю засаду приймається апріорі. Усім вказівкам тренера він мусить повинуватись беззастережно, в противному разі його місце займе інший.

Інакше діється в аматорських футбольних з'єднаннях. Тут переважно гуртуються юнаки — хоч і доброї волі, однак часто нездисципліновані, необов'язкові, з примхами. Робота тренера буде тут дуже важкою й при цьому невдячною. Це на нього в першу чергу валяться усі «громи» за невдачі на зеленому полі, мовляв, він тренер, хай йому голова болить. Юні спортовці люблять футбольні гри, але фізично-атлетичної, технічної, тактично-стратегічної підготовок, того всього, що складається на фундамент навчань, не

долюблюють, а то й іґнорують! Саме на цю істину інструктор-тренер мусить звернути якнайбільше уваги.

У моїх перших навчаннях брали участь усі три футбольні команди: основна, запасна і юньйори. Крім того, приходили й такі, що пробували щастя, мовляв, може Скоцень зробить з мене зірку... Приходило їх багато. Резерва виглядала численна, хоч відповідної кляси мало. Признаюся, що їхня велика кількість мене заскочила. Як дати собі раду з стількома підопічними?

Щоб улегшити працю, я відокремив першу команду, якої ланковим на той час був добре відомий мені ще з рідних земель, а також з Ульму, із СТ «Україна», М. Бардин. Він снував пляни розгортання діяльности на найближчий час. Далі в мене не було поділу на перспективних і безперспективних спортовців, нікого я не відрахував. Усі вони мали можливість і передумови для успішного фізичного і технічного проґресу. Я придивлявся до них, пропонував їм зіграти «міні-футбол» і через необхідну працю з кожним з них — розкрити талант. Чуйним ставленням до юньйорів я думав об'єднати їх у любові до футбольної гри.

БЕЗПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ

Не так довго доводилося радуватися успіхами навчань. У розпалі задумів і починів я натрапив на дії деяких членів проводу, спрямовані на зрив моїх заходів, пропозицій і плянів. Відчувалася їх тенденція чинити обструкцію і викликати внутрі команди недовір'я до мене. З цієї причини на тренувальному полі виглядало, що деякі учасники, здібніші, пробували неповинуватись моїм вказівкам, не дооцінювали їх, а то й прямо іґнорували їх. До того, з огляду на заанґажування трьох чужинців — двох чехів і одного мадяра — я натрапляв на труднощі скомплектування українського реґулярного складу основної команди. Тим часом надійні футболісти, із-за браку місця в першій команді, мусили лишатися деякий час в резерві без змоги виявлення таланту.

Цю ситуацію використовували злі язики, мовляв, Скоцень «розбиває» «Україну». Мої пропозиції заступити чужинців кращими нашими молодими хлопцями знехтовано. Така ж доля й зустріла мою думку, щоб з огляду на велике число змагунів створити ще одну, паралельну до основної, команду, яка адміністративно і організаційно підлягала б нашій управі товариства.

Речником тих обструкційних поглядів, намагань і інтриґ, в першу черґу, був колишній діяч РФК в Німеччині, а тут постійний член Управи і хронікар Ярослав Хоростіль. З яких нових причин?

Іще до мого приїзду почались ферменти, неоправдані дискваліфікації спортовців, тому не диво, що усі ті заходи викликали протести спортсменів і різку їх реакцію. Тоді їх позбавляли, у відповідь, членських прав навіть перших основоположників товариства (О. Кучкуда, П. Чаплинський, С. Раєвський, С. Ярема — за критику діяльности, А. Горський — колишній український пред-

ставник на Олімпіяді Народів у Німеччині мусив теж залишити клюбові барви і блукати по чужих торонтських ансамблях. Деякі студенти кинули український спорт назавжди (або виявляли свої спортові здібності на торонтських університетах). Дискваліфікації котилися безнастанною хвилею. Навіть за благі дрібниці можна було наразитися на неласку. Усунено від всяких впливів заслуженого почесного голову старого еміґранта Семена Мацькевича.

Я старався оминати зудари, здушував їх у собі. Може все ще прочиститься, як прийдуть перші більші успіхи футбольної команди. А втім пощо нервувати людей, які тільки ждуть на те, щоб демагогічно використати сказане. Але не такі думки були у брата Осипа, він вибуховий, хоч йому, крім секретаря товариства і ще одного-двох, якось це дарували, а навіть часом приймали сказане як жарти. Йшлося про дисципліну:

Панове,— казав,— дисципліна конечна, але є різні дисципліни. Що іншого дисципліна у війську, що іншого в політичній організації, що іншого в спортовому товаристві, а вже зовсім інакше виглядає дисципліна у футбольному клюбі. Футбольний клюб складається з доросту, з юньйорів, запасної команди. Перші дві — беруть від клюбу, другі — дають клюбові. Перших клюб вишколює при помочі старших, а старші крім того дають клюбові і славу і «касу». Ви не можете стосувати такої самої дисципліни до одних і других.

Професійні клюби не мають зі своїми гравцями жодних клопотів: вони платять і вимагають. Інша справа в аматорських клюбах, тут управа часто мусить і повинна радитися зі змагунами, брати до уваги їхню думку, дати їм можливість висловлюватися і пропонувати, мусять співпрацювати одні з другими, і то не індивідуально, але в групі жити і працювати в згоді, а тоді наказувати. Самими наказами в аматорському футбольному клюбі далеко не заїдете. Масові кари і різні дискваліфікації до нічого доброго не доведуть.

Так говорив і повторював Осип.

Здаючи собі справу з глибоких наслідків такої непродуманої тактики деяких наших діячів, уважаючи, що безпосередній контакт і співпраця з управою повинні бути передумовою успіху, я запропонував зарадити постаючій кризі зараз і в її зародку ліквідувати. Докладав усіх старань, щоб усякі внутрішні конфлікти, невдоволення наладнувати. Таки звернувся до них з порадою. Як останній засіб пропонував річеву дискусію, звертався до них за порадою, питав, чому в склад основної команди приймати чужинців в той час, коли в нас багато своїх талановитих, молодих гравців? Чи доцільним було позбавляти прав своїх активних членів за уявні, необосновані, дрібні причини? Чи доцільним і на часі є тепер ширити недовір'я до тренера?

Зі мною не дискутували. Якщо згадували якісь проблеми, пов'язані з клюбом, то лише мимохідь, у найкращому випадку знизували плечима й казали вірити, що включно з методою дис-

кваліфікацій найближчим часом справи вирішаться позитивно,— в цьому запевняли. Але істина залишилась непорушною.

Конфлікт поглиблювався. Десь, невідомо де, народилась шалена «антискоценівська кампанія». Вона щораз то прибирала на силі. У рух пущено всякі засоби. Неймовірні сплітки про обох Скоценів були щоденним заняттям незорієнтованих. Нас звинувачували в неполадках товариства, у нашім буцімто намірі перебрати провід клюбу. Мені закидали «змєновєховство». До того: Скоцені вимагають ґрошей. «Скоцені — то львівські батяри», що для них Україна і т.п. На мене і на брата Осипа лилась злива помий, наклепів, очорнень і лайок.

Щоб припинити зливний потік брудів, ми з братом звернулися до голов Управи і Контрольної комісії з проханням припинити наклепницькі брехні і у пресі проголосити про цілковиту їх безпідставність.

Контрольна комісія і Мировий Суд почали розглядати справу. Показалося, що скорше, ніж вони їх роз'яснили, справа розв'язалася сама.

У цій замряченій, прихованій грі великою пільгою для мене особисто був наш давній львівський спортовий провідник, теперішній голова СТ «Україна» — Торонто, Євген Чучман. Якось то в зустрічі він узяв мене під руку й по-батьківському промовив:

— Лєню, Лєню! Марні твої старання, марна твоя надія. Тут ти натрапив на некомпетентних, фальшиво амбітних людей. Там є одиниці, з якими можна було б щось осягнути, але вони не в більшості, а дехто з них чомусь ще й уважає, що краще бути невтральним. Більшість є тих, що можуть різнитися, навіть творити дві групи проти себе, але є справи, в яких вони завжди одностайні. Щось їх цементує. У такій задушливій атмосфері твоя зоря ніколи не заблисне.

— Пане директоре, — пробував я вияснювати,— моя зоря вже заблисла і згоріла на стадіонах у Львові, Києві, Москві, на стадіонах Европи. Сюди, до Канади, я приїхав як українець і зараз моя єдина ціль — передати свої знання нашим нащадкам.

— Я тебе розумію вповні,— лагідно і тихо говорив він,— але вони тебе не розуміють, не хочуть розуміти. Зрештою, яка там атмосфера, то ти добре сам знаєш.

Я мовчав. Не мав відповіді. Ми розійшлись. Я не забув дописати з цієї розмови ще один листок до свого «архіву».

ПОЧАВСЯ ФУТБОЛЬНИЙ СЕЗОН 1951

Кожне місто складається природно з чотирьох частин: схід, захід, північ, південь. Місто Торонто було заселене в трьох частинах — на сході, заході і півночі. Частина, що розкинулась у південно-східньому напрямі, притикала до узбережжя великого озера Онтаріо. Турист-відвідувач, який залишить Ніяґарський водоспад у

США і їде до Канади, натрапить у східньому напрямку на охайні онтарійські міста: Ст. Кетеринс, Гамілтон, Метрополітальне Торонто, а далі на північний схід Ошаву, на схід Кінґстон. Продовжувати можна на північ чи північний схід до франкомовної провінції Квебек, а там Монтреалю. Кожне вичислене місто заселювали українці в більшій чи меншій кількості. У них вони мали свої спортові організації. Першу скрипку грали спортові організації, об'єднані в місті Торонто, а чільне місце у футболі посідала команда СТ «Україна».

Це вже другий з черги сезон «Україна» починала в найкраащій Онтарійській «Національній Лізі», яка складалася з семи клюбів:

СТ «Україна —	Ст. Андрюс —
Олстер —	Аустін —
Кенедієнс —	Вестінгауз —
Скоттіш —	

Найкращою ця Ліґа була тим, що була добре зорганізована і користувалась закритим футбольним стадіоном, де за вхід на гру треба було платити. З огляду на те, що хоч і тут рівень гри рівнявся пересічній середній аматорській европейській лізі, він був вищим ніж в інших торонтських ліґах. Тому і Національна Ліґа числилась найкращою на сході Канади.

Недоліком її було те, що ця кількісно мала ліґа для інших клюбів була недоступна, замкнена, розігруючи чемпіонські ігри лише між собою. Ліґа була реґулярним членом Канадського Футбольного Союзу, та попри загальні ввела ще свої власні правила — закони, наслідком чого увійти до Ліґи натрапляло на великі труднощі, а то й прямо було неможливо. Ця приватна кількаклюбова інституція правила так, як їй було вигідно. Однак з огляду на фінансові труднощі, а теж для підвищення рівня гри і зацікавлення публіки минулого року відкрили двері і прийняли в свої ряди українців — одиноких з етнічних «касових» клюбів.

Експеримент виправдався. За українцями протягом кількох років прийняли теж італійців, угорців, поляків, німців. Зацікавлення футболом зростало, а з ним і рівень гри, тим самим і каса.

Першу цьогорічну футбольну баталію за першість Національної Ліґи ми розіграли на стадіоні Бродв'ю із командою «Скоттіш». Мимо прикрих і жалюгідних образ, ми обидва, я і брат Осип, старались затримати повагу, опанувати себе і виправдати надії публічної опінії, яка й уважала нас хребтом і надійною опорою команди. Все ж таки я виходив на футбольне поле в пригніченім настрої, а це могло відбитись погано на моїй грі.

Склад нашої команди був такий: С. Мисакович, Осип Скоцень І, Г. Ригайло, Б. Опалевич, А. Шапка, М. Маланюк, В. Стебельський, Я. Станек, О. Скоцень ІІ, І. Наґі, Й. Пруха.

Із виходом на майдан і таким милозвучним для мого вуха окликом «Гаразд», яким ми вітали шотляндців і публіку, я вмить позбувся неприємного почуття.

Футбольна команда СТ «Україна» — Торонто, 1951 р. Перший ряд зліва: С. Мисакович, С. Шевчук, Я. Станек, О. Скоцень, А. Горський, Ю. Білоус. Другий ряд зліва: Осип Скоцень, М. Маланюк, В. Хитра, А. Шапка, С. Пруха, В. Стебельський, Б. Опалевич, Г. Ригайло, М. Бардин (ланковий)

Шотляндці залюбки грали свій «твердий» англійський футбол. У перебігу гри, одначе, що ближче до кінця, то більше відчувалося, що вони відстають, що їм бракує віддиху. Ще в першій півгрі ми забезпечили собі виграш, пославши «шкотам» у сітку два ґоли. У другій півгрі наша розентузіязмована публіка домагалася розгрому «шкотів», хоч було ясним, що з огляду на незіграність, незцементування команди, це було не так легко, та й це ж були тільки перші змагання в сезоні. Сподівання, що «зі Скоценями розіб'ємо шкотів вправ», не виправдались. Гра закінчилась нашою скромною перемогою 2:0. Як тренер, я вповні був задоволений з гри. У цьому матчі я мав нагоду пізнати та вивчити недомагання поодиноких наших учасників гри, їхні інклінації, болячки, недоліки.

На превеликий жаль, «протискоценівська» пропаґанда продовжувалася. Очевидно, це вбивало ентузіязм, паралізувало мою ініціятиву. Проте я і брат Осип точно й далі виконували свої спортові обов'язки, точно приходили на тренування. Ми чекали на рішення управи і Контрольної комісії.

Другий матч за чемпіонат довелось грати знову на стадіоні Бродв'ю проти іншої шотляндської команди «Ст. Ендрюс». У порівнянні до попередніх шотляндців, які грали завзято і твердо, команда «Ст. Ендрюс» робила враження кращої, елеґантнішої, недармо її зачислювали до еліти клюбів Національної Ліґи.

У цій грі в нашому складі не зайшли жодні зміни, однак ми грали певніше, діяли по всій ширині поля, систематично й вповні використовували крайніх.

Велику підтримку мали ми від нашої публіки. Трибуни стадіону були заповнені вщерть. Ми виграли відносно скромним результатом 2:1.

РОЗБІЙ НА ПОЛІ ГРИ

Наступної суботи нам довелось грати в недалекому місті, віддаленому 40 миль від Торонто, в Ґамілтоні. Наші суперники цього разу — це команда автомобільної фабрики «Аустін». У Ґамілтоні проживало доволі високе число українців із двох еміґрацій. Знане було тамошнє УСТ «Дніпро». Вони вийшли нам назустріч і тепло нас вітали. Приємно було по стількох роках скитання схопити в обійми старих друзів-львів'ян: Степана Гевака (колишній директор друкарні і пізніше гарбарні, голова клюбу «Гарбарня» у Львові) і футболіста того клюбу Володимира Кушніра.

Змагання призначено (це була субота) на годину восьму вечора. Великий, радше грандіозний, ясно освітлений стадіон «Сивік» з центральною критою трибуною. Між місцевою публікою була також поважна кількість наших торонтських болільників.

Віяв вологий вітерець, як ми почали гру, а далі стало мрячно, падало з неба, лізло, мов павутиння. Хоч у грі це небагато перешкоджало, однак по якімсь часі наші сорочинки набрякли вологістю, а дедалі поле розкисло вже від дощу зовсім. Перші наші змагання поза Торонтом... Не знаючи суперника, я змінив і надав акціям іншого ігрового обличчя. З позиції тренера-керівника я перейшов на позицію бойового центр-нападаючого. Ми грали системою WM: три оборонці, два півзахисники, три нападаючих спереду, два позаду. Як центр нападу, висунений далеко вперед, я вів нашу одинадцятку до атаки. Це наче утворювало чотирикутник, який ставав твердим заборолом для господарів. Вкоротці ми опанували гру зовсім. Вона майже весь час велася на полі ґамілтонців. Не дивно, що результат першої півгри показував 3:0 на нашу користь. Два ґоли я здобув, а третій, прекрасним ударом — лівий крайній Маланюк.

У перерві розентузіязмовані українці-глядачі просили нас по закінченні матчу на спільну вечерю. Та не довелось.

У другій півгрі противник наче переродився. Почав гру гострою атакою, а навіть здобував деяку перевагу. Українські глядачі-симпатики почали хвилюватися. Пригадався давній, рідний Львів: публіка скандувала: «Україна грати — ґоля дати», Україна,

темпо!» Це підбадьорювало. Ми знову раз-у-раз переходили в наступ, який увінчався моїм гострим ударом і новим ґолем. 4:0! Все таки противник не здавався і не втрачав надії. Знані є випадки, коли суперник у почутті безвихідного положення поривався на висоту своїх спроможностей, вирівнював рахунок, а то й з тріюмфом перемагав. Так сталося в моїй юності перед війною в Комарні, точно так було в розіграшах за чашу в Аррас у Франції. Тому не можна легковажити нікого, а грати, як кажуть, «від свистка до свистка».

Наприкінці гри, вже в кінцевих хвилинах, я піднайшов ще один відповідний момент і, контролюючи м'яч, вже мав направити його в ворота й здобути п'ятого ґола, як знайшовся «львівський Малінка» з Друґеґо Сокола і недозволеним прийомом заступив мені дорогу в моменті, коли я його минав і своїм «копитом» врізався в моє коліно. Я почув сильний удар. Права нога безвладно зігнулася і я впав на землю. Піднестися ще міг, але рушитись вже ніяк.

Друзі підняли мене на руки, занесли до роздягальні. Коліно боліло, ціла нога штрикала, зразу опухла, давило під грудьми. Прийшло те, чого я найбільше у своїй футбольній кар'єрі боявся. Контузія коліна.

Противник під час моєї відсутности здобув одного ґола. Ми перемогли 5:1. Але, очевидно, із запрошення на спільну вечерю з гамілтонцями не пощастило скористатися.

Повернувшись до Торонто, тяжко кульгаючи, за допомогою брата й керівника ланки М. Бардина, я ледве пришкандибав додому.

У шпиталі «Квінсвей» наш лікар, львів'янин д-р Р. Бабин, мене вислухав і проказав — нагадав мені батькові слова: «Цей футбол... цей футбол...» Поставив діягнозу — перервана одна з трьох м'язових в'язок (ліґаментів), що втримує суглоби коліна, а друга пошкоджена. Від пальців ніг аж вище коліна наложив ґіпс, наказав носити п'ять тижнів. На прощання докинув: «Як не поможе,— потрібна операція»... Потішив.

З поміччю милиць я знову доволікся до автобуса. Пригадалися часи львівського «Тризуба». І там зламали мені ногу на грищі РКС-у. Різниця лише в тому, що у Львові — Богданівці до хати віз мене червоноокий поляк Кашуба, а сьогодні шкандибаю сам.

Звичайно, до праці я не міг ходити.

ЗНОВУ У ГАМІЛТОНІ

В Торонто настало повне, гаряче літо. Якось воно тут чудно, клімат не відзначається звичайними порами року. Весни, цієї красивої пори року, не було. Якось так непомітно із зими настало літо, гарячі дні, теплі вечори.

У ті дні відчаю, сидячи перед хатою, я вичікував, може хтось з членів Управи відвідає мене, поцікавиться моїм нещастям.

Наросли лікарняні, лікарські кошти, я втратив дні праці. СТ «Україна» не посідала будь-яких соціяльних поодиноких чи групових забезпечень, не мала в своєму розпорядженні поліс на забезпечення від нещасливих випадків на футбольному полі.

Чергову зустріч першости Національної Ліґи з іншою гамілтонською командою «Вестінгавз» призначено знову в Гамілтоні на тім же стадіоні. Сезон ми почали добре — три гри і всі виграні.

Кінчався гарячий літній день. Під вечір повіяло холодним вітром з-над озера Онтаріо, стало прохолодніше. «Вестінгавз» уважали за одну з кращих команд, тому важко буде вивезти звідси дві точки. Нічия задовольняла б тим більше, що я не міг брати участи. Як тренер, сиджу побіч на лавці і керую грою.

Мої здогади справджувалися. В першій півгрі, тільки пролунав свисток, швидкі «електрики» провели кілька швидких атак, накинули сильний темп, однак натрапляють на нашу організовану оборону, що була на висоті завдання. З упливом часу тиск і темп сповільнюються. Наш напад здобував терен, все ж таки бракувало йому викінчення і рішучости. Коли суддя дав сигнал на перерву, рахунок був 0:0. В основному я грою був задоволений і ще раз підкреслив сказане перед грою, тобто в дальшому стосувати цю тактику, що у першій півгрі: грати твердо, але обережно. Використовувати кожну нагоду до ударів, але головне в ніякому разі не відкривати проходу для напасників противника.

Виснажливий двобій першої півгри завершився компромісом. У другій півгрі молодий, швидкий Білоус вміло вийшов віч-на-віч з воротарем противника. Прекрасний і неповторний момент — нервовий постріл молодого недосвідченого Білоуса і м'яч пішов мимо воріт. Одиноку певну позицію не використано.

До кінця змагань лишилося ще двадцять хвилин. Середній півзахисник в системі WM, якою ми грали, являється опорою і барикадою своєї оборони. Про це він мусить завжди пам'ятати. Так наш центральний півзахисник пам'ятав і добре знав, але... його примхи... Діставши м'яча, часто залишав свою відповідальну позицію, ініціюючи глибокі рейди, мандрував з м'ячем вперед, очевидно по дорозі часто його губив. Не допомагали мої рішучі й повторні нагадування, гамілтонці повністю скористались тією нагодою.

Два учасники їхньої атаки розіграли блискавичну «двоходівку». Один з них пробив під нашу перекладину з такою силою, що воротар побачив м'яч уже в сітці. «Вестінгавз» затримав рахунок 0:1. Було прикро, що такий важливий поєдинок закінчився нашою поразкою. Та слід сказати для справедливости, що ми поступилися справді лише цим одним необережним моментом нашого центрового півзахисника. Довелось проковтнути гірку піґулку.

Ми прийшли до роздягальні. Тут були вже ланковий Михайло Бардин, колишній голова СТ «Україна», С. Романець та пару

прихильників спорту — гамілтонівців: С. Гевак, В. Кушнір. Кожний по-своєму переживав втрачені дві точки.

НАЙВАЖЧИЙ ПЕРІОД В МОЄМУ ЖИТТІ

Стояла гаряча червнева погода. Ось уже й другий тиждень минає, а я ходжу далі на милицях. Зранена нога довго щеміла під гіпсом. Проте я радів бодай добрим родинним звісткам. Мій тесть повернувся з лікування на Фльоріді, віджив і почувався добре. Купив у місті Торонто кількародинну хату й п'ятдесят миль від міста фарму. Від сестер і брата Володимира приходили листи, повні бадьорости і гарних надій. Усе те було для мене великою моральною підтримкою, у безділлі вивчав англійську мову, грався з моїми малюками, використовував час на скріплення здоров'я, запалювався від сонячного проміння.

Ніхто із спортових керівників клюбу не цікавився станом моєї контузії. Як доведеться платити за такі великі фінансові витрати? Пропаґанда проти мене й брата не применшувалась.

Якось я так сидів на веранді. Була чудова літня ніч. Думав нерви втихомиряться. Мабуть уже й північ була, дружина з дітьми лягли спати, як несподівано в хату прожогом ввігналося два члени проводу: Степан Романець і Михайло Бардин. Вони поверталися з засідання Управи, були сильно знервовані, схвильовані. Побачивши мене, Бардин, глибоко віддихаючи, промовив:

— Ось, панове Скоцені (адресував до мене і брата, хоч знав, що брат Осип проживав в іншому місці), від нашого проводу дістаєте гарний дарунок: Осипа покарано двомісячною внутрішньоклюбовою дискваліфікацією, а вас, Леню, одномісячною.

— За що? — вихопилося мені з грудей. — Що я таке зробив? — пробував я довідатись.

— Так, це правда. Брата за «ексцес», а тебе, мабуть, за те,що ти є братом Осипа,— перебив Романець.

— Виясніть усю справу докладно, я хочу знати,— просив я.

— Нема що знати,— перебив Степан. — За несправедливе рішення Управи зараз таки зрезиґнував з головства наш голова Чучман, а за ним і ми.

— Це неможливо, якесь непорозуміння,— пробував я перечити, хапаючись цього заперечення, як потопаючий за соломинку.

— Дорогий Олександре,— заключив Михайло Бардин, поклавши руку на моє плече,— серед нашої громадськости і в нашому спортовому середовищі звила собі гніздо горстка безвідповідальних невігласів. Відмовився від співпраці Чучман, залишаймо й ми їх. Немає іншого виходу, як організувати в Торонто друге українське спортове товариство, де місце буде кожному. Футболістів не бракує.

Вони побажали мені доброї ночі і попрощалися.

Жаль і сум оповили душу, стільки років доводилось грати в різних командах, розвивати ділові стосунки з різними людьми

різних країн, але такого, навіть подібного поступовання я не зустрічав ніде.

Я не зустрічав ніде... Сам, у цілій своїй футбольній кар'єрі я не мав не тільки якоїнебудь дискваліфікації, але навіть малої догани, навіть зауваження «в чотири очі». Чи здавали собі справу ті панове з того, яким ударом для мене буде їхня безвідповідальна і провокативна дискваліфікація? Чи думали про те, що дискваліфікуючи мене, як змагуна, рівночасно компромітують тренера своїх команд? Мабуть... думали... і тому рішили.

В дійсності дивуватися не було чому. В нас за спортову працю взялися люди, які в більшості в минулому мали мале відношення до спорту, а ніякого до футболу. Тут, в Торонто, вони й надалі жили атмосферою переселенчих таборових республік, тобто всезнайства і свого диктату.

В ПОШУКАХ ЗА НОВОЮ ПРАЦЕЮ

Кінчався третій тиждень мого байдикування. «Невдоволенців» і дискваліфікованих, таких як я, було більше. Вони мене відвідували. Українська публічна опінія в переважаючій більшості не орієнтувалась про що йдеться, не була проти нас, багато було по нашій стороні. В мене не було ненависти, натомість мною оволоділа дивна пустка. Тут я уважав, що дорога, яку вибрали мої приятелі-спортовці і прихильники незалежного спорту заснувати нове спортове об'єднання — є правильною.

Покищо була пекуча проблема для мене особисто, як жити, як забезпечити родині матеріяльне існування. Це питання актуалізувалося в мене особливо після того, як д-р Р. Бабин в Квінсвей лікарні, черкнувши ножицями на моїм гіпсі знам'я хреста, зняв його. Велів вправляти присіди і гімнастику коліна через дальших два тижні.

— З коліном нема жартів,— сміючись нагадував по-батьківськи.

На другий день, як ніколи дотепер, я вже не йшов, а прямо летів до праці. Усі мої скромні заощадження з Франції розплились. Фінансово я став банкротом, неспроможним боржником. Щоправда, я мав робітничу книжку, одначе ніякої грошової допомоги з відділу Бюра Праці я не одержував тому, що для кваліфікації я не мав виробленої належної кількости днів. Тим то й мене не зачисляли в ряди безробітних.

В канцелярії фабрики мені вручили робітничу книжку і заявили, що я з праці звільнений. Причини не подали. Моєму розчаруванню не було меж. У профспілці, так званій юнієн, перевірили моє членство, обіцяли справу полагодити.

Проминув довгий, здавалося вічний тиждень. З «Мессей Гарріс» не було ніякого відгуку. Я почав інтенсивно шукати за іншою, будь-якою працею. Мені доводилося легше тому, що я проживав у фабричній околиці. Тут, на південь, повз озеро Онта-

ріо простягалися, здавалося, у безконечність, більші й менші майстерні, вирібні, фабрики, товарові магазини та всякого роду підприємства. Рішив іти від дверей до дверей. Повсюду відмовляли, так аж до обіду. Після обіду починав знову, аж до закінчення робочого дня.

Третього дня пощастило. Майже в сусідстві гігантської фабрики «Мессей Гарріс», ніби схована від людського ока, примішувалася приватна різня худоби, особливо домашньої птиці. Туди й зайшов. А там, як на львівськім базарі, т. зв. «кракиданах», де продавали, різали домашню птицю. Повно кліток для свійської птиці. На болотнистому подвір'ї шум, ґвалт курей, гусей, рев худоби. Тут рибка клюнула...Середнього росту властитель, родом з Галичини (колись в Рудках біля Львова скуповував худобу й домашню птицю) промовив до мене в польській мові: «Ставай на роботу і то навіть зараз». Винагорода за працю рівнялася половині заробітку в «Мессей Гарріс».

Мені видано форменний спецодяг з хвартухом і довгі під ребра гумові чоботи. Робив усе, що було потрібне. До страшних ревів худоби якось звикав, але до свіжої крови, яка цілий день спливала коритами й під ноги, привикнути було дуже важко. Працював щиро, віддано з ентузіязмом. До гамору, крику, ґвалту якось призвичаївся, а згодом і не звертав уваги. Однак мій заробіток зовсім не вистачав на прожиток. З дня на день ставало ясніше, що доведеться шукати іншої або додаткової праці. А вибору на біржі не було.

На так званій українській спортовій біржі, яка містилася на вулиці Квін, між вулицями Бетирст і Спадайною, зустрічався весь спортовий актив міста. І там, на цій біржі, доля усміхнулася. Оформився як аґент-продавець кухонного начиння-посуду, у фірмі «Аристократ». Праці в різні не залишив.

І так кожного дня рано надягав гумовий одяг, вісім годин скубав пір'я з порізаних птиць, змивав кров, чистив клітки, приміщення. Після праці брав гарячу купіль, нашвидкоруч з'їдав те, що дружина подала, брав у руки досить об'ємисту валізку, в якій було кілька зразків кухонного начиння, та стукав то в одні, то в другі двері хат. Не маючи ні фахового знання, ні потрібного вишколу, годі було спершу щось продати. Вправді вироби славились клясою, були високої якости і в уживанні ґарантовані на все життя. Моїми пропозиціями господині були захоплені, та, на жаль, дуже висока ціна знеохочувала їх. Ледве хто міг собі тоді дозволити на ці дорогі люксусові предмети устаткування.

У першу чергу я заходив до своїх, до новоприбулих. Був впертий, у житті не бракувало мені витривалости і надії. Уважно записував адреси тих, які пообіцяли купити згодом. Моя книжечка «розросталася». Вірив я і мав надію, що складне моє положення, хоч і як тяжке, врешті найде задовільну розв'язку. І дійсно, так сталося. Одного разу, вже на схилку дня, огірчений, змучений і

близький цілковитого знесилення, у відчаю я вже намірявся навіть залишити це безглузде стукання у двері. Однак іще рішив відвідати доброго друга, львів'янина Юліяна Харину і його брата Мирона. Юлько на тодішній час вже числився «багатієм» — провадив власне друкарське підприємство. І тут пощастило мені продати перший комплект начиння. Від них я одержав адреси їхніх приятелів англійців. Відсотковий заробіток, так зване комісійне, було високе. За два, наприклад, продані комплекти я заробив стільки, що за 40 годин скубання пір'я курей.

Мої краяни були добрі на руку. Від того часу продаж поплив ширшим руслом. Майже щотижня я продавав один-два, а то й три різні серії посуду. Доля «підморгувала, усміхалась», як це казали у Франції. «Ти мусиш мати талант до щастя, бо щастя мати талант не досить». Врешті, завдяки профспілці мені повернено працю (хоч і не ту саму) у «Мессей Гарріс». Мене переведено до іншого відділу, до майстерні, де обробляли метал куванням.

У величезній залі-кузні гуркіт, стукіт. Від гарячої прокати віяло сильним жаром, під стелею вилися клуби диму. З віконців величезних печей щораз то кусниками вилітало до білого розпалене залізо. Спеціяльні конвейєри на роликах напрямлювали їх в сторону гігантських електричних і парових молотів. До одного з них мене прикріпили. Механічні кувальні преси і машини ударної дії для обробки металів способом тиску скорочували час заготовок. Праця дуже важка.

Тут працюють на три зміни — щодругий тиждень. Права набувається через т.зв. сеньйоріти, тобто стаж — багаторічну постійну тривалість служби. Краще тут, ніж душитися у курячому сопусі — розважав я. Зрештою, кращого виходу і так не було.

ПОСТАННЯ УСК «ТРИЗУБ»

Оздоровлення і очищення задушливої атмосфери, яка запанувала в СТ «Україна» — й у зв'язку з тим, боротись в безконечність з паном секретарем і «хронікарем» було безнадійним. Абсурдом було чекати на якесь зрозуміння від тих можновладців, аж вони наново дозволять гравцям брати участь в дальших іграх. Щобільш, для всіх тих масово позбавлених членських прав, для усіх тих дискваліфікованих, обмовлених, для них авторитет проводу СТ «Україна» більше не існував. Злобним інтриґам, врешті, мусив прийти кінець. У зв'язку з тим створення нового спортового товариства було прямо необхідним. В новому зорганізованому клюбі зможуть брати участь усі спортсмени й адепти, без огляду на якесь «але». У чесній боротьбі на зеленому полі своїм знанням, умінням і завзятістю доказуватимуть свої спортові здібності, умілості.

Були й інші мотиви потреби заснування ще одного українського спортового товариства. З европейського континенту все ще

приїжджало до Канади багато українських спортовців. Це були ті юнаки, які на таборових майданах Німеччини, Англії та інших країн удосконалювалися у футбольній грі, а які тепер переселювались головно до Торонто. Охопити всіх в одну організаційну систему не було можливости. Рамки товариства «Україна», навіть при кращій атмосфері, були завузькі.

Михайло Бардин у своїй розвідці в тижневику «Вільне Слово» за 12-19 квітня 1980 р. згадував:

«З останньою масовою еміґрацією українців до Канади наприкінці 40-х і початком 50-х років ми були свідками прибуття з Европи великої кількости нашої спортової молоді. Це була молодь, яка ще так недавно залишила спортові майдани Німеччини і інших країн. Це була молодь, яка стояла в затяжних змаганнях за першенство у різних ділянках спорту і добивалася успіхів, якій в жилах грала кров і охота дальше змагатися.

Разом з тією молоддю прибуло до Канади і поважне число видатних спортових діячів, з досвідом у праці, які з перших днів свого побуту в Канаді взялися організувати і наше спортове життя в Канаді. Так і постало дуже поважне спортове товариство «Україна» в Торонто.

Як я вже згадував, великий наплив спортової молоді був одною з причин, що вона ніяк не могла поміститися в організаційних рамках одного спортового товариства, тодішнього Спортового Т-ва «Україна». Другою поважною причиною постання «Тризуба» було, на жаль, те, що ми, найновіша еміґрація, привезли з собою саме партійне розбиття. Поважній кількості тих молодих людей не відповідала діяльність і партійна лінія СТ «Україна» Виринула потреба створення другого товариства.

Так і сталося. Після вступних приготувань 18 липня 1951 р. на перших основуючих Загальних зборах в Народному Домі засновано УСК «Тризуб». Ті збори прийняли назву клюбу, затвердили статут, вибрали першу управу клюбу, до якої увійшли такі особи: Семен Мацькевич — почесний голова, д-р Степан Росоха — голова, д-р Михайло Луцик — 1-ий заступник голови, Володимир Марко — 2-ий заступник голови, Онуфрій Максимів — 1-ий секретар, Михайло Гергеша — 2-ий секретар, Михайло Ребрик — представник до Ліґи, Михайло Михайлівський — орг. реф., мґр. Юрій Карманін — провідник ланки футболу, мґр Михайло Бардин — прес. реф. і другий провідник футболу, пані Марта Сав'як — реф. жін. ланки, Юліян Конотопський, Микола Грицунь, Касян Павлів — члени управи. В склад почесного Патронату увійшли: посол Іван Яремко, В. Гультай, І. Ілащук і С. Коваль.

Очевидно, початки були не легкі. Мало хто пророкував новим починам які-будь успіхи. Це був сміливий крок. Тому вони, ті перші основоположники, заслуговують на признання.

Велику поміч дала ініціяторам Управа Українського Народного Дому на вулиці 191 Ліппінкот, відступивши для клюбу безкоштовно дві кімнати. Це справді постава Народного Дому виріши-

ла долю «Тризуба», бо дала йому змогу організаційно закріпитися у перших найтяжчих початках.

Труднощів була багато, боротися з ними було не легко. Атаки противників на засновників повелись таки зараз на початку заснування клюбу, створювали, здавалось, нездоланні перепони. Крім того, недостача фондів для закупів спортивного спорядження сповільнювала розмах. Переводили грошеві збірки, влаштовували вечірки, брали безвідсоткові позики. Появилися меценати, як панство Коверки, Василь Гультай і інші. Це дало змогу закупити виряд для футбольної і відбиванкової ланок. До праці включилися видатні громадські і спортивні працівники і ті, які тепер стали осторонь, інж. В. Марко, Володимир Коваль, д-р Романович, Ю. Карманін, О. Максимів, М. Ребрик і багато інших. Працювали щиро і жертвенно.

Футбольна команда стала до праці під керівництвом О. Скоценя. Тому, що було вже запізно вступати в члени якоїнебудь ліґи (пізня осінь) 1951, працю треба було обмежити до тренувань, товариських зустрічей. Не легкою це було справою, але не з нашої вини.

В положенні про футбольні ігри існував між клюбами національної ліґи т. зв. «джентельменський аґрімент» (добровільний договір). Згідно із цією неписаною умовою усім командам Національної Ліґи забороняли розігри із командами нижчих Ліґ. Нам довелось прийняти збоку СТ «Україна» перший важкий удар. На засіданні Національної Ліґи представник «України» рішуче домагався від усіх англійських клюбів Ліґи бойкотувати новопосталий клюб «Тризуб» і не мати з ним жодних стосунків, а тому й не брати участи в матчах з ним.

Незважаючи на такий «доброзичливий» зі сторони своїх братів перший поличник, нові футболісти, тризубівці, зіграли два подібні матчі. На престижевому стадіоні Бродв'ю переконливо перемогли польську команду з Національної Ліґи «Бяли Ожел» з рахунком 3:0 і жидівську «Гаґібор» 5:1.

Зацікавлення тими двома першими матчами (пробними) було несподівано велике. Грі приглядалися гравці команд Ліґи, уся її верхівка й маси міжнародної публіки. Фінанси нашого клюбу зразу покращали, надії рожевіли.

За старанням голови Провінційної Екзекутиви УНО на Східню Канаду д-ра С. Росохи 2 січня 1952 р. на Загальних зборах окремо існуюче українсько-канадське спортове товариство «Тризуб» при УНО і УСК «Тризуб» об'єдналися в одну організацію під назвою Український Спортовий Клюб «Тризуб». Переобрано провід Клюбу, як теж одобрено і затверджено попередній статут і кольори клюбу. Ці збори чи не найбільш знаменна подія в житті УСК «Тризуб». З цим днем клюб став на твердому фундаменті. Він одержав домівку разом з руханковою залею, яка дала змогу переводити зимові тренінґи і відбувати змагання у волейболі, баскетболі, пінґ-понґу, а понад усе «Тризуб» одержав опору в організації УНО.

КОЛЯДА НА УСК «ТРИЗУБ»

При кінці листопада похолодало й перед латинськими святами Різдва впав пухкий сніг; дмухнуло морозцем, що помережив наші вікна. Згадувалась соняшна Рів'єра у Франції.

Торонто нагадувало бодай чимсь одним Ніццею в карнавалі. Уже в кінці листопада жителі приготовлялись до різдвяних святкувань. Площі, вулиці, приватні і державні будинки прикрашували різноманітними цяцьками, зеленими ялинками, ґірляндами, електричними кольоровими жарівками. Самий Святий Вечір ми вдруге святкували на вільній канадській землі.

Щоб доповнити і придбати так потрібні гроші, а також утримати дружні зв'язки з ширшою громадою, тризубівці зорганізували кілька груп колядників. Наші брати, давні поселенці, радо приймали нас, «діпістів-скитальників». Деякі з них включалися зараз у працю новопосталого клюбу, створювали тверду основу дальшої діяльности. Включився теж і колишній вояк Українських Січових Стрільців Войціхівський, що еміґрував ще у 1926 році. Став безплатним шофером для наших хлопців-футболістів.

Цікаву пригоду ми пережили, колядуючи третього дня свят. Колядували до пізньої ночі. В околиці вулиці Бетирст-Дандес хтось із учасників гукнув: «Тут живуть українці!» Ми натиснули ґудзик дзвінка при дверях і відспівали одну строфу коляди. Ніхто не відзивався. Почали другу строфу. Надійшов наш Войціхівський, глянув на вивіску і, сміючись, здивовано запитав: «Кому ж ви колядуєте — мерцям? Це ж похоронне заведення Кардинала. Ніхто тут не живе».

— Так і добре,— відповів з гурту колядників Олесь Кучкуда, — їм також належиться коляда.

Довгі зимові вечори використовувалися особливо юнаками й юначками. Сходились до залі УНО, де ми мали свої приміщення — велику гімнастичну залю і декілька менших кімнат. Вправляли, розігрували матчі пінґ-понґа, кошівки та відбиванки. Тренувалися й молоді боксери.

Після різдвяних святкувань і карнавалових днів, у тому й Маланчиного вечора, у великій залі я провадив інтенсивну тренувальну зимову підготовку. Йшлося насамперед про те, щоб кожний став повноцінним членом команди й витривав у формі повних 90 хвилин гри. Йшлося про те, щоб усі зусилля — вправи, які вони тут у поті чола виконували, принесли свої плоди. Йшлося і про те, щоб кожний засвоїв в собі своє місце на полі, щоб, пізнавши один одного, команда творила одностайну цілість.

Треба признати, що в нашому клюбі гуртувались гравці, яким ентузіястична любов до футболу веліла тренуватись реґулярно і жертвенно. Тільки такою любов'ю до м'яча можна пояснити наші початкові успіхи. Перші зіграні товариські матчі виказували, що команда розпоряджає надійним активом, хоч дві виграні зустрічі ще не рішають про її особливу боєздатність.

ФУТБОЛЬНИЙ СЕЗОН 1952

УКРАЇНСЬКІ «СОКОЛИ»

Скоро надійшла весна 1952 року. Провінція Онтаріо і її місто Торонто з околицями є відомі з примхливої погоди. Старожили твердили, що зима буває то лагідна, сльотлива, радше скидаючись на осінь, то знову морозна, сніжна й довга. Сніжить тут при кінці квітня, як бувало і в старому краї. Цього року весна прийшла рано і стабілізувалася.

Збудилось і спортивне життя. Зараз футбольне керівництво стало віч-на-віч із проблемами здобути більше фінансових засобів, поширити діяльність і на інші секції спорту, оформити команду в одній з існуючих футбольних ліґ і врешті здобути підтримку широких кіл громадськости.

Першим успіхом, якого тризубівці добилися шляхом пертрактацій з футбольною Асоціяцією в Торонті — це прийняття команди до «Метро» (Метрополітен) Ліґи. З огляду на те,що Футбольний Союз визнав «Тризуб» як зразково зорганізований клюб, зразу включив нашу футбольну ланку до другої ліґи. Це був безперечний успіх. Таким чином «Тризуб» оминув щаблі початкової «Сеньйор Ліґи».

Відтепер усі матчі вдома ми могли проводити на обгородженому, з платним вступом, стадіоні «Оуквуд» з добрим і вигідним доїздом. Тим ми оминули т. зв. «капелюхову» збірку грошей у відкритих парках, яка не давала майже ніякого прибутку.

Друге завдання було зміцнити бойовість команди тими, що тільки що приїжджали з Европи, або ще перебували там: видатні українські футболісти, як Лев і Володимир Дичковські, Медведчук, Кузьменко, буковинець Ріда, Макар, Сидоренко.

Після початкових експериментів команду можна було вважати вповні боєздатною. Вона оформилась так: І. Стороженко. Н. Хабурський, Осип Скоцень, І. Ковач, В. Дичковський, Ярослав Коваль, О. Кучкуда, М. Комар, Б. Кохан і Денис, Юрій Білоус, Л. Дичковський, Олександер Скоцень, Андрій Горський, Б. Дмитрук, В. Тріскан.

«Метро» — це другого ранґу торонтська футбольна ліґа з рівнем третьорядної европейської аматорської кляси. Складалась вона з десяти клюбів, шість заснованих раніше і чотири з найновішої европейської еміґрації:

Українські Соколи —	Готспур —
Тризуб —	Дженерал Електрік —
Ерлскорт ліджен —	Магерс —
Мейпл Ліф —	Гаґібор —
Айриш —	Мальта.

Торонтська кляса футболу з року в рік поправлялась з напливом нової еміґрації. Вони привезли зі собою національні клюбові назви і з ними — нове суперництво, яке виявлялось галасливим на европейський спосіб демпінґами, підбадьорюванням своїх земляків. Вже з самим моментом виходу команди на грище і привіту в рідній мові настроювало їхніх глядачів.

Уже перший матч, що його довелось зіграти в «Метро Лізі» викликав велике зацікавлення тризубівських футболістів. Зовсім несподівано ми наткнулись на нову спортивну українську команду в Торонто — «Українські Соколи». Юні хлопці із запасної команди СТ «Україна». Як окрема футбольна одиниця вони виступали під зміненою назвою, одначе адміністративно підлягали існуючому товаристу «Україна».

Гра відбувалася на відкритому майдані міського парку. Ми обмінялись прапорцями, промовці вітали одні одних з питомою українською чистосердечністю. Молоді хлопці-соколи, наші супротивники, не поступались ніяк тризубівській техніці, зовсім не бентежились. Енергійно і завзято змагались за кожний м'яч. Правду сказавши, навіть загрожували нам; легковажити їх не можна було. У їх починах і атаках добачувався не один талант, що в майбутньому міг би піднятися, розквітнути. Однак на тлі рутинованої гри нашої одинадцятки їх гра блідנула і остаточний результат був 3:1 на нашу користь.

Перша наша перемога не довго радувала нас. За кілька днів вдарив грім. Управа «Українських Соколів» внесла до футбольних властей офіційний протест проти моєї участи в УСК «Тризуб». За мотив подавали мій професіоналізм. Як професіоналіст, вони зазначували, не можу брати участи в аматорських футбольних суперництвах. Дивно, адже з цією «плямою» я змагався ще недавно у барвах їхньої ж СТ «Україна»?

Alex Skocen Is Subject Of Ukrainians' Protest

By ED WARING

First soccer protest of the Metro League season was entered last night when Ukrainian Falcons claimed Tridents' 3-1 win over them Sunday was illegal in view of the fact Alex Skocen was a member of the winning team.

Harry Brockbank, acting secretary of the Ontario Association, was in touch with Canadian headquarters at Winnipeg last night and was advised Skocen should not be suspended until a final decision is reached.

Усі інші, головно англійські клюби, знали про мій професійний стаж, проте ніхто з них цього факту не опротестував. Українці це зробили. З чиєї намови? Чому тризубівцям належало відібрати здобуті дві точки?

Як насправді це було зі мною? Під час мого перебування в Едмонтоні і моєї участи у футбольних іграх української команди там же, Французький Футбольний Союз фактично мене не звільнив з-під своєї опіки і повідомив про цей факт ФІФА — Світову Футбольну Асоціяцію. Домагалися мого повороту до Франції або грошової заплати від канадських футбольних властей. Ще в Едмонтоні я вніс прохання до Канадського Футбольного Союзу дозволити мені перейти з професіоналізму на аматорство. Канадський Союз задовольнив моє прохання і дозволив мені грати від цього часу без найменших перепон. Про це все точно знали в колах СТ «Україна». Що хотіли осягнути цим дивовижним потягненням провідники «Українських Соколів»?

УСК «ТРИЗУБ» — ЧЕМПІОН МЕТРО-ЛІҐИ» — 1952

«Українські Соколи», побувши в Метрополітальній Лізі не цілий сезон, самоліквідувались.

Дальші бої в «Метро Лізі» за першість проходили напружено й дуже цікаво. Серед наших суперників знаходились деякі добрі фабричні і леґіонерські клюби — Ерлскорт Ліджен, Магерс, Дженерал Електрік, Айриш. Доводилось зводити тяжкі двобої.

Багатий був футбольний сезон 1952 року. Усіх змагань розіграно 28. За чемпіонат Ліґи 18, з того 17 перемог і лише одна нічия, за чаші — сім, товариських — три: одну в Торонто зі збірною «Континентальної» Ліґи і дві в Монтреалі в провінції Квебек. У цей час в Торонто були такі ліґи: «Сеньйор», «Метро» і «Національна». Дві перші репрезентували рівень другої кляси. Крім них, у більшості з етнічних клюбів зорганізовано ще й «Континентальну ліґу».

В 1952 році, в річницю заснування тієї ліґи, її керівники, для звеличання святкувань в Торонто, запросили до участи на товариський матч проти своєї збірної — УСК «Тризуб». В цікавій дружній грі на їхньому малому «Міллен» стадіоні ми перемогли збірну «Континентальної ліґи» рахунком 4:3.

Завзято проходили розгри усіх клюбів Торонто за такі чаші: Домінії, британського консула, як теж внутрішньо-ліґова гра за т.зв. чашу «плей оф». Це були кінцеві розгри перших чотирьох команд Ліґи. Ось що в кінці 1952 року писав у «Новому Шляху» про футбольну ланку звітодавець д-р Р. Романович:

СПОРТОВІ БАГАТІ ЖНИВА

«Спортовий сезон розпочала команда УСК «Тризуб» без надто гучних прізвищ, за винятком Скоценів і Горського. Однак невтомна праця над собою, при колосальнім вкладі праці тренера

дружини і корифея українського футболу Леня Скоценя, дали овочі. Дружина перейшла крізь тяжкі змагання за чемпіонат і зустрічі за чаші вповні переможно.

Гравці команди долали труднощі досить легко і з подивугідним завзяттям. На вісімнадцять календарних розіграшів першости, сімнадцять перемог і лише одна зустріч закінчилася нічиїм рахунком.

Коли підсумувати здобуті і втрачені ворота, то вийде імпозантне відношення воріт 102:30. Таким чином УСК «Тризуб» посів чільне місце в табелі ігор і безапеляційно став чемпіоном «Метро Ліґи».

Цікаво відмітити деякі рецензії англомовної преси з перебігу і результату цієї сезонової кампанії:

«Торонто Дейлі Стар» із 11.3.52, писав: «Тризуб в подивугідний спосіб побив Маґерс вчора у фінальній зустрічі 6:0, висмоктав всі сили з Маґерс».

«Вечірній Телеґрам» із 11.3.52: «Тризуб» показав, чому він став чемпіоном, документуючи свою майстерну гру з Ерлскорт

Перший склад «Тризуба» в Метро Лізі. Перший ряд зліва: В. Дичковський, Л. Дичковський, Я. Комар, І. Олтвай. Середущий ряд: О. Кучкуда, Я. Коваль, В. Білоус. Горішній ряд стоять зліва: Анґелючі, А. Горський, Осип Скоцень, О. Скоцень, Н. Хабурський

Ліджен» — віцечемпіоном Ліґи — перемагаючи її 7:1». А далі в тій самій газеті із датою 11.14.52 читаємо: «Найвищої ранґи воротар. Статистика фінальних ігор показала, що «Тризуб» здобув усі точки. Їхній воротар є нагороджений т.зв. «Стюарт Трофі» за найменше пропущених ґолів».

Подібно писали й інші великі щоденники, як «Ґлоб енд Мейл» під заголовком: «Тризуб» затримав титул Метро-Ліґи».

БОРОТЬБА ЗА ЧАШІ

У 1952 році, крім ліґових календарних ігор, розігравався також турнір за чаші.

У всіх тих поєдинках за уфундовані британським консулом, Домініяльним Футбольним Союзом чаші — ми не натрапили на особливі труднощі. Аж у півфінальній зустрічі з першоклясним клюбом Національної Ліґи — «Кенедієнс» розігралася боротьба за посідання т.зв. «Чаші британського консула». «Кенедієнс» у розіграшах за цей високий трофей виелімінував СТ «Україна». Саме тут виявлялася правильною думка існування двох футбольних клюбів. Один виелімінуваний, а тоді другий вступає до бою.

Цей матч викликав у спортових осередках величезну сенсацію. Оце вперше в історії канадського футболу команда нижчої кляси сягає по престижеву нагороду. Хто міг припускати? Етнічний, другорядний клюб міряється своїми силами і умінням із першоклясною англійською командою «Кенедієнс». Це аж ніяк не вміщувалось у свідомості родовитих канадців. До цього часу цю чашу — як найвище признання за майстерність — здобували лише команди Національної Ліґи. Зустріч була на устах усіх прихильників і болільників футболу Торонто. Трибуни стадіону Бродв'ю заповнились по вінця.

Вже в перших хвилинах ми створили реальну загрозу «Кенедієнс». Я підключився до нападу далеко за межами карного майданчика, обіграв їхню оборону разом з їхнім середнім півзахисником Джані Смитом та з напівльоту встиг пробити попід перекладину перший м'яч у їхні ворота. На нашу початкову активність вони відповіли подвоєнням зусиль. На всій широчині поля велась запекла боротьба за посідання м'яча. Їхні змінливі атаки, швидкий темп, особливо далекі прецизні передачі мали нас заломити, передрішити боротьбу. Та ось наш лівий крайній Дмитрук, чи не найкращий в той день на полі, з блискавичною швидкістю помчав лівим боком, теж обіграв «залізну оборону», післав м'яч у сітку вдруге. 2:0.

Канадці зуміли своєчасно перегрупуватися: всередині поля почали більш упевнено контролювати м'яч їхні півзахисники, а нападаючі загострили дії, кидаючи вперед 6-7 гравців. Один із кутових приніс їм у нагороду першого ґола, а через десять хвилин серйозна помилка нашого захисника — і вони зрівняли рахунок. Півгра 2:2.

Другу півгру характеризували безперервні наступальні атаки обох сторін з намаганням перехилити терези вагівець на свій бік. Гра вирівнялась. Виглядало, що в основному часі жодна сторона не зуміє провести вирішального ґола і треба буде додаткового часу. Але накадійці — досвідчений колектив.

На наші ворота навалюється справжній шквал. Діють чітко і впевнено. Останні хвилини. Публіка піддана справжнім нервовим мукам. З гострого кута на наші ворота прямує центр-нападаючий, широкоплечий Річмонд. Наш оборонець, повалений ним на землю, схоплює його за ноги. За порушення правил суддя диктує карний удар. Схвильований, не дуже ще з досвідом, наш воротар не міг оборонити. Дослівно на дві хвилини перед кінцем рішилася доля цієї пам'ятної зустрічі. Ми понесли поразку з рахунком 2:3. Питання, чи міг би Річмонд здобути ворота з так гострого кута, лишалося дискусійним.

Цього року нам ще не судилось здобути цієї престижевої англійської нагороди — трофея «британського консула». Проте 80 відсотків здобутих інших трофеїв належало до нас: чаша за чемпіонат «Метро-Ліґи», чаша т.зв. «Плей оф», за майстерну і чесну гру, за найбільше число здобутих воріт, п'ята за найменше число пропущених воріт (і така чаша була). Врешті мені самому признали нагороду — трофей за майстерну гру і поведінку на футбольних полях.

На закінчення нашої футбольної кампанії і сезону коротко належить згадати за матч збірних міст Торонто й Гамілтону, що відбувся в Гамілтоні за перехідну чашу міст Онтаріо. До збірної Торонто покликано з «Метро»-Ліґи трьох гравців — усіх трьох з «Тризуба»: Л. Дичковського, Оплюха й О. Скоценя. Дичковський і я здобули по одному ґолеві. Коли зважити, що збірна Торонто складалась аж із шістьох чільних клюбів, то доведеться ствердити, що українці творили основний хребет і кількісно і якісно.

Підсумовуючи пророблену працю у першому році існування товариства, треба підкреслити, що наші досягнення були імпозантні. Усі проблеми ми розв'язували дружньо.

Поведінкою і грою ми здобули серця не лише українських любителів футболу, але й чужих. Приємно було глядіти на старших шотляндців, досвідчених глядачів, як то вони, з довгими люльками в ротах, сиділи на трибунах, любувались нашою грою, схвалювали її.

Описуючи діяльність УСК «Тризуб» в Торонто в 1952 році, «Новий Шлях» так закінчує свій огляд:

«... В першому році свого існування футболісти УСК «Тризуб» змагалися в Метрополітальній Лізі, де здобули найбільше признання за чесну й високовартісну гру в цілій провінції Онтаріо.

... На цьому місці належиться висловити признання п. О. Скоценеві за його мозольну працю тренера над змагунами, а знову змагунам за їхню чесну й солідну гру. Хоч і з великими перешкодами й трудами доводилось нашій одинадцятці працю-

СТ «Україна» — Монтреаль 1951 р. Зліва до права: М. Звонок, Я. Шкляр, Ю. Бучацький, С. Козар, Д. Васьків, П. Гупалівський, Б. Ключник, М. Марко, Б. Денисович, Д. Заяць, М. Пилат, Ю. Бачинський, О. Муць.

вати, то все ж таки клюбові обов'язки й приречена собі завзятість — поборювали все. Завдяки тому «Тризуб» є проголошений найкращою дружиною копаного м'яча в провінції Онтаріо, а Олександер Скоцень найкращим футболістом провінції».

Незабутньою лишається наша поїздка восени 1952 року до Монтреалю. Посестра, чи пак «іменинниця» торонтської «України» — СТ «Україна» — Монтреаль запросила нас на дводенні товариські ігри.

Новоприбулі до Монтреалю українці включилися в рамки існуючих організацій, а з почину Ініціятивної групи 11/20/1949 засновано тут Спортове Товариство. Нав'язуючи до славної традиції СТ «Україна» — Львів і як для пропаґанди імени серед чужого довкілля, товариство названо СТ «Україна» — Монтреаль. Зорганізовано футбольну секцію, а згодом і інші. Футбольний клюб прийнято до Монтреальської Футбольної Ліґи, тут він змагався у першій дивізії. У першому році свого існування здобули чашу т.зв. Рубінштайна, а навіть лідерство Ліґи. У 1952 р. посідали п'яте місце в табелі ігор, на всіх десять команд.

Перший матч ми розіграли в суботу з жидівським клюбом ЖКС «Гакоаг», при доволі численній публіці. Приємною несподіванкою був їхній привіт. Вітали нас промовою, квітами і обмінялися з кожним з нас рукотисненням, а наші капітани обмінялись клюбовими прапорцями. Їх блакитно-синьо-білі сорочинки і поведінка на полі нагадували дуже львівську «Гасмонею».

Матч ми виграли 4:1. Вечором монтреальські українці влаштували в нашу честь бенкет.

Другого дня, в неділю після полудня, зустрілися два українські футбольні клюби. З першим свистком судді команди рушили до атаки. Знесилені вчорашнім матчом, ми застосували дефензивну тактику. Відношення воріт першої півгри 1:1. Після перерви пощастило одній і другій командам провести по одному ґолу. Матч закінчився нічиїм рахунком 2:2.

Цей перший матч-зустріч поза Торонтом із українською командою характеризувала справжня дружньо-товариська атмосфера. Господарі виявились назагал твердим і бойовим противником. Характеризувала їх воля перемоги та завзяття. В невідрадних умовах вони змагались і творили підвалини, на яких народжувалась їхня майбутня найвизначніша подія — здобуття чемпіонату Канади.

ВАГОМИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТКУ Т-ВА — ЙОГО СЕКЦІЇ

Водночас із помітними досягненнями футболу розвивалася також праця в інших секціях. Тренувальний час, що його проводили наші юнаки і дівчата в гімнастичних залях, використовувались в інтересах їхнього всебічного розвитку, їх здібностей. Розвивалися баскетбол, волейбол, настільний теніс (пінґ-понґ), шахи, а теж боксерська — вони брали участь у місцевих ліґах Торонта. Наші меценати д-р Вахна, д-р Луцик, д-р Жінчишин допомагали нам. Включилась теж роджена в Канаді молодь, а кошівка під опікою ланкового Михайла Ребрика являлась прикрасою клюбу. Згадані меценати уфундували перехідну чашу за чемпіонат. Завдяки тренерові Романові Стефаніву і високому рівню гри, наші спортсмени внесли вагомий вклад у розвиток українського спорту в Торонто, здобуваючи кількакратно чемпіонат Ліґи.

Щоб розвивалось товариське життя між членами, а також ширшою українською громадськістю, улаштовувано різного роду імпрези, концерти, вечірки, танці. Ці форми дозвілля сприяли розвиткові спортивної ініціятиви членів. Вони охоче відвідували наші, на спортивні теми, реферати, доповіді, гутірки, концерти, вистави (Андріївський, Миколаївські вечори), вшановування клюбних меценатів і заслужених спортових активістів-передовиків — капітана футбольної команди Андрія Горського, сеньйора українських футболістів Осипа Скоценя.

У пам'яті залишається величавий бенкет з участю самодіяльних і професійних артистів Віри Кемпе Марко, Ірени Дольницької, що його влаштовано на закінчення сезону. Участь у ньому брали представники уряду, міських і спортових властей — президент Національної Ліґи мр. Керн, усі почесні члени товариства (посол І. Яремко, міністер М. Старчевський), представники місцевих і центральних установ.

Також гучно і величаво святкувала тризубівська громада і прихильники т-ва цьогорічний 1953 р. карнавал. Усі культурно-

Баскетболісти «Тризуба», Торонто, кількакратні чемпіони Ліґи. Перший ряд зліва: С. Стуляк (тренер), М. Байда, Т. Сагайдак, Н.Н., В. Курдяк. Стоять зліва: І. Вільсон (секр. Ліґи), В. Боґуцький, І. Гнатик, В. Стецик, М. Ребрик (менаджер).

мистецькі імпрези, які були популярні серед публіки, збільшували касові прибутки.

ПІДРИВНА РОБОТА ПРОВОДУ СТ «УКРАЇНА»

Здобувши чемпіонат Метрополітальної Ліґи, управа товариства внесла прохання прийняти УСК «Тризуб» до «Національної Ліґи». Усе вказувало на те, що одержимо належне нам місце в Лізі.

Та даремні, покищо, були наші сподівання. Наші брати з Управи товариства «Україна» заворушилися. Сама думка існування «Тризуба» була їм осоружною, а вже в Національній Лізі незносимою. Хоч представники всіх англійських клюбів, а також мадярів, німців, поляків були за нашим прийняттям, то брати-українці голосували проти.

«Знайшлися свої патріоти,— писав М. Бардин у споминах з цього часу у «Вільному Слові» за червень-липень 1980 р.,— що їм «Тризуб» весь час був сіллю в оці і вони докладали всіх зусиль, щоб «Тризуба» не прийняли до «Національної Ліґи». Не розуміємо тих людей. Невже ж їм не палало лице зі сорому в присутності чужинців, що висловлювалися за прийняттям «Тризуба». Голосувати за прийняття до Ліґи італійського клюбу й виступати проти «Тризуба».

Англійський щоденник «Дейлі Стар» з датою 12/8/1952 писав: «На річному засіданні «Національної Ліґи», що відбулося в

Кінг Едвард Готелі, роблено дуже сильні заходи, щоб зробити місце в Національній Лізі для «Тризуба», чемпіона Метро-Ліґи, але заходи ті не вдалися, бо представники українського спортового товариства «Україна» опонували в дуже гострій формі.

В результаті цієї підривної роботи до Національної Ліґи» дісталися клюби, що їх «Тризуб» розгромлював, а сам чемпіон — «Тризуб» — мусив покутувати й залишитися в нижчій клясі.

У зв'язку з цими подіями управа УСК «Тризуб» видала комунікат, який тут цитуємо в цілості:

Комунікат
Проводу Українського Спортового Клюбу «Тризуб»

З уваги на численні запитання, які і далі наспівають до нас у справі прийняття УСК «Тризуб» до «Національної Ліґи» і, з уваги на баламутні вісті, які ширяться довкола цієї справи, провід УСК «Тризуб» уважає за свій обов'язок поінформувати українське громадянство про дійсний стан справи.

У минулорічних змаганнях за мистецтво «Метро-Ліґи» (середня кляса футболу в Торонто) УСК «Тризуб» здобув перше місце. На цій підставі ми внесли прохання про прийняття нашої футбольної дружини до «Національної Ліґи» (найвища кляса футболу). Наше прохання розглянено на Річних зборах «Національної Ліґи», що відбулися 6 грудня 1952 р. в Торонто. У зборах взяли участь представники шістьох англійських, українського, мадярського. німецького і польського клюбів, що входять у склад «Національної Ліґи». Проти прийняття українського спортового клюбу «Тризуб» запротестував гостро... представник українського спортового товариства «Україна». Про цей виступ українця проти українців звітувала англомовна преса так:

«Тризуб», один з найбільших авторитетів, що мав доповнити чарівне коло «Національної Ліґи», програв, коли представник «України» (дослівно: «Юкрейнієнс» — прим. перекладача) підніс сильний протест проти прийняття другої української дружини». (Глоб енд Мейл з дня 8 грудня 1952 р.).

«Зроблено сильне зусилля, щоб знайти місце для «Тризуба», мистця Метро Ліґи, але воно не вдалося тому, що представник «України» (дослівно: «Юкреїнієнс») — М. Осадчук спротивився у войовничий спосіб». (Торонто Дейлі Стар з 8 грудня 1952 р.).

Українська преса гостро засудила провід «України» (як ось «Наша Мета» з 20 грудня у статті п.н. «Неймовірне, але правдиве», п'ятнуючи його за зламання національної солідарности.

«Виступ представника «України» викликав самозрозуміле обурення не тільки серед широких кіл українського громадянства, але й серед численних членів СТ «Україна». Тим то вся відповідальність за цей ганебний вчинок паде виключно на провід товариства, який в ім'я своїх вузьких партійно-політичних амбіцій не завагався виступити проти очевидних українських інтересів і

скомпромітував українців в очах чужинців. Тому треба вірити, що цією справою займуться з уряду наші керівні громадські чинники, тим більше, що цей виступ не має прикладу в нашому громадському житті. Також треба сподіватись відповідних вияснень від сотника Степана Павлюка — голови СТ «Україна», і від інж. Андрія Палія — голови Контрольної комісії цього товариства, яких іменами зловживають партійні «діячі» з проводу «Україна». Бо ж годі вірити, щоб цей скандальний виступ відбувся не то щоб за згодою, але навіть за відомом згаданих двох громадян».

Подаючи до відома цей фактичний стан справи, заявляємо: ми вважаємо, що єдиною можливою формою «боротьби» між спортовими дружинами,— а ще й українськими,— є чесні й відверті змагання на спортовій площі. І тому ми, як українські громадяни і спортовці, протестуємо перед усією українською громадськістю проти ганебної поведінки проводу спортового товариства «Україна», яке, на глум чужинцям і сором нам,— носить як свою назву національне наше ім'я.

Провід Українського Спортового Клюбу «Тризуб»

А далі продовжує М. Бардин: «Очевидно, громадська опінія була аж надто великим козирем у грі групи фанатиків, тому й не дивно, що керівники СТ «Україна» видали своє т.зв. «Вияснення». У цьому виясненні, що рясніє протиріччями, вони звичайно стверджують правильність своїй дій, мовляв, «Мотиви цього становища були подиктовані не тільки природним зберіганням інтересів власного товариства, але й передовсім інтересам нашої спільноти». А далі: «Обраний шлях праці УСК «Тризуб» є в засаді шкідливий не тільки для СТ «Україна», але й теж і для нашої спільноти». І далі: «... на нашу гадку чесний противник не повинен користуватись підривними засобами по відношенню до іншої братньої організації».

Деяке світло на позалаштункові інтриґи кидала моя розмова з одним із керівників СТ «Україна», Мирославом Осадчуком. Він — інженер-хемік, прибув до Канади перед війною, володів добре англійською мовою, репрезентував СТ «Україна» в «Національній Лізі». Він говорив про існуючі неполадки в СТ «Україна», про що раз то перевибрані проводи, що змінювались, часто не кінчали своєї каденції. Відверто казав, що мав мандат не допустити УСК «Тризуб» до вищої кляси, цебто до «Національної Ліґи», бо, мовляв, всі кращі їхні гравці перейдуть до «Тризуба». Фактично усе це не грозило, бо «Тризуб» дотримувався старих правил, за якими гравець міг брати участь в «Тризубі» лише тоді, коли дістав дозвіл — звільнення від свого попереднього клюбу. За свої критично-об'єктивні погляди Мирослав Осадчук невдовзі був разом з іншими однодумцями членами управи позбавлений не лише своїх обов'язків, але й безапеляційно усунений з членства управи СТ «Україна».

Заперечення нашій команді вступу до вищої кляси насторожило громадську опінію, викликало невдоволення серед української публіки. Провід УСК «Тризуб» повів інтенсивну протиакцію, домагаючись зміни рішення. Під надмірним тиском обставин, Управління Ліґи на своєму засіданні 1/12/1952 скасувало свою постанову. Незважаючи на повторний суворий спроти СТ «Україна», УСК «Тризуб» таки прийнято в члени «Національної Ліґи».

ПЕРШИЙ СЕЗОН В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЛІЗІ

Тризубівці осягли ціль, до якої прямували. Увійшли в коло найкращих футбольних команд Східньої Канади. Але дорога, якою довелося здобути ціль, не була легкою, забирала дорогоцінний час, розшарпувала нерви. Відбивалося це й на мені. Після матчів, які відбувались у вечірніх годинах, я приходив додому змучений, вичерпаний. Навіть не міг присвятити трохи часу своїм синам, які чекали на мене. Після швидкої перекуски — бігцем до праці. Нічна зміна починалася о дванадцятій годині ночі і тривала до восьмої ранку. Через два тижні приходила рання, а опісля два тижні пополуднева, а тоді знову нічна. Саме ці зміни найбільше виснажували, а найгірше нічна, на яку не раз доводилося іти безпосередньо після матчу.

Праця була важка. У величезній закуреній димом залі, безперервно горіло приблизно двадцять печей, у яких шляхом плавлення і розжарення, зварювалось і з'єднувалось залізо на сталь. Біля однієї з печей стояв зразок шибениці — пневматичний молот, який під натиском ноги з гуком падав на кусень розжареної сталі, витискав, викреслював відповідну форму. Як заходила потреба, це справляли ручним молотом. Побіч стояли приготовані у візках сирі кусні сталі. Позаду мене довгий стіл, на якому лежали дві пари, довгих по лікоть, з волячої шкіри рукавиць, дві пари довгих та коротких щипців, кілька ручних молотків. З водяних труб у велике корито безнастанно текла холодна водичка: у ній охолоджувалися щипці та оформлені кусні сталі. В кузні з шумом горіли печі, вдаряли з гуркотом пневматичні молоти, скрипіли, вищали машини, що прорізували великі плити бляхи.

Виходив я з цієї кузні, мов підстрелена птиця. Спішив додому, де на мене чекала дружина, яка опікувалася мною наче третьою дитиною. Чекали на мене сини, що мов з води росли безтурботно. Володимирові сповнилось п'ять, а Любомирові три роки. У гарні теплі дні я забирав їх на майдан, де ми бавилися. Брав їх також на ігри. Цих двох метких «соколів» знав увесь спортовий тризубівський загал. Бувало, що під час напруженої гри вони виривались з-під опіки матері на волю, прибігали до мене на поле. Суддя із суворим обличчям затримував гру. Тоді я брав обох під пахви, заносив із поля і віддавав під суворішу «військову» опіку

мого львівського приятеля дивізійника Романа Станька. Кликали його «паном поручником».

Мимо праці і можливої платні, грошей не ставало. Дружина, опікуючись малюками, не могла домомогти. Тому у вільні вечори,в суботи і неділі, я далі продовжував і розбудовував своє «банячкове» підприємство. Пакував зразки кухонного начиння і «йшов у народ».

З фінансових мотивів «Національна Ліґа» широко відкрила свої щільно закриті двері. Перебудована і оновлена швидко виповнялась т.зв. «етніками», які і здобули в ній більшість. На поширену одинадцятиклюбову Ліґу зараз складалось п'ять англійських клюбів: Олстер, Ст. Андрю, Кенедієнс, Вестінгауз, Аустін і шість клюбів етніків: «Гунґарія — мадяри, Бяли Ожел — поляки, Олімпія — німці, Італія — італійці, а серед них прикрасою були дві українські — СТ «Україна» і УСК «Тризуб».

Звичайно з приходом етнічних команд на торонтські стадіони ринули тисячі їхніх земляків. До спортового дійшло ще й національне суперництво. Команди готувались, завзято тренувались, а разом з тим інтенсивно розшукували за надійнішими футболістами по нижчих ліґах. Для нерішених застосовувано навіть фінансову винагороду. За дійсне виховання своєї молодої зміни забуто. Якщо і звітовано на зборах про юньйорів, то лише для окраси звіту.

На шляху ігор у «Національній Лізі» не все виглядало так рожево, як показували намальовані картинки. З набором чужонаціональних гравців і виплати їм обіцяних грошей (крім цього, адміністраційні оплати стадіону, суддів, Ліґи, закуп футбольного спорядження, домівки і т. ін) клюби переживали фінансові кризи. У зв'язку з тим не вистачало грошей на заанґажування відповідних тренерів, а на тому звичайно терпів технічний рівень. До цих клопотів доходили нестерпні умови тренувань, які переводились з перемученими фізичною працею змагунами.

В кращих умовах знаходились англійські клюби, які поповнювали свої ряди приїжджими з англійського материка і тут були забезпечені відповідними роботами. Одначе мимо цього, назагал технічний рівень етнічних команд презентувався краще.

Поганим явищем, що закорінилось у деяких етнічних командах і серед їхніх глядачів було те, що в запалі гри невдоволені рішенням судді вчиняли безвідповідальні бешкети. Вправді з часом спортова влада припиняла ці скандали. Незважаючи на всякі труднощі, «Національна Ліґа» все таки проґресувала.

«Тризуб» свої слабі місця підкріпив новими футболістами і після солідної зимової підготовки, як тільки станув сніг, ми почали тренувати надворі.

У першій пробі проти польського клюбу «Бяли Ожел» ми склали іспит блискуче. Виграли з рахунком 2:0. У хлопців були надії на успішні баталії, що нас очікували, та не так думали «наші брати».

Знищити «Тризуб» — було постійною провідною думкою керівників і діячів СТ «Україна». Безпосередньо по матчі з поляками вони внесли протест до ліґових властей. Мотив: в клюті «Тризуб» грають три колишні футболісти «України» — Осип і Олександер Скоцені і Андрій Горський, яких вони не звільнили. Не допомагали вияснення, навіть наші просьби залишити махінації, не роз'ятрювати нікому непотрібну боротьбу. Ліґові власті на вимогу СТ «Україна» позбавили нас трьох, що становили кістяк клюбу, змагових прав.

Справа була в тому, що канадський футбольний закон дозволяв клюбові затримати гравця на протязі одного року. Після одного року йому лишали свободу: він міг без усяких перепон ззовні перейти до іншого клюбу. «Національна Ліґа» не підпорядковувалась. Ухвалили свій власний «закон», т.зв. «ждентельменський аґрімент», цебто словесний договір, який, як суперечний всеканадським футбольним законам, не міг бути офіційно поміщений в статуті «Національної Ліґи». У положення про чемпіонат ці правила, хоч і не писані, зобов'язували, давали право закріпити за клюбом футболіста на весь час його участи в «Національній Лізі». За порушення їх були передбачені дисциплінарні форми покарання. Саме на підставі цього «словесного закону» провід СТ «Україна» відсторонили нас від дальших розіґрів. Грозив розвал тризубівської команди. Футбольний сезон був у повному розпалі. Доповнити розсічений склад не було можливо. «Тризуб» був заубогий, щоб дозволити собі придбати платних футболістів, хоч би чужих.

Ситуація, отже, виглядала справді серйозно. Коли всі наші протизаходи і просьби розвіялися, я почав діяти самостійно. Зі всією рішучістю я став в обороні свого пройденого спортового шляху найвищої спортової влади в провінції Онтаріо. Я звернувся до президента «Торонто енд Дістрикт Футбол Ассосієйшен» В. Сімсона. Він, хоч і не мав великого впливу на «автономну» «Національну Ліґу», все ж таки з його авторитетом, як президента провінційного спорту, керівники «Національної Ліґи» мусили рахуватися. Крім цього, я вислав тристорінкового листа, завіреного В. Сімсоном, до президента найвищої футбольної інстанції «Доміньйон оф Канада Футбол Ассосієйшен» до Вінніпеґу, С. Пінелла і такого ж листа до секретаря канадського представництва Інтернаціонального Футбольного Союзу — ФІФА, Г. Андерсона у Вінніпезі.

Ці два листи завіз до Вінніпеґу голова клюбу Володимир Марко.

Г. Андерсон знав мою справу. Він ще не так давно проводив актом моєї присяги переходу з професійного футболу в аматорство. Знав про мою довголітню футбольну кар'єру. Зрозумів моє положення. Негайно скасував усі рішення властей «Національної Ліґи», звільнив мене від усяких т.зв. «джентельменських аґріментів». Я одержав повну свободу, міг діяти.

Звичайно це безапеляційне рішення секретаря найвищої футбольної світової інстанції своєю раптовістю приголомшило наших українських «друзів». Далі під надзвичайним тиском офіційної влади і громадської опінії, після довгих томливих пертрактацій, на домагання СТ «Україна» прийшлось прийняти подиктовані важкі умови. За суспендованих гравців А. Горського й брата Осипа, віддати недавно спроваджених з Англії молодих гравців братів Л. і В. Дичковських. Ці важкі вимоги «Тризуб» був змушений прийняти. Однак, витрати, що клюб мав у зв'язку з порученням, а також і коштів дороги братів Дичковських з Англії («Тризуб» був їх спонзором), не повернули.

Тим часом, як «Тризуб» борсався з труднощами, інші клюби «Національної Ліґи» поповнювали свої ряди, стабілізувались і послідовно, спокійно в тренуваннях вивершували свій рівень. Торонтський футбол, особливо «Національна Ліґа» поширила коло дій, прибрала цікаві форми. Постала мозаїка різних національних відмін.

Команди, зложені з гравців британських островів — англійці, шотляндці, ірляндці — грали напористо, твердо, з довгими стратеґічними пасами. Вони крикливі, однак, як суперники завзяті, в поведінці уложені, чемні. Подібно грали й німці. Крім цього, виявляли більше витривалости, точности і жертвенности. Східньо-европейські команди — мадяри, поляки, українці застосовували в грі м'якість, короткі, віденської школи, паси, а понад усе притаманна їм була воля перемоги, завзяття, достосоване національним почуванням, з яким виходили змагатись на полі гри.

Найбільш контроверсійною в кожній грі, нерівною, але якже небезпечною та ще й зі своїми тисячними масами глядачів, являлись італійці. Вправді у своїх оборонних формаціях грали системою трьох оборонців, однак, спонтанно підбадьорювані хмарою уболівальників зі свистком судді розбігалися, як виплекані буйні жеребці на грищі. Супротивникові забирало досить часу, щоб зорієнтуватись як до них пристосуватись. На протязі всієї гри вони виявились швидшими, впертішими. Біля м'яча завжди були перші, на оборону своїх воріт прибігали все дуже скоро. Заборолом для їхньої швидкости була спокійна, розважна гра супротивника.

В Торонто поставали нові клюби і футбол постійно, особливо в «Національній Лізі», розгортав крила до льоту, досягаючи першого ранґу европейського аматорського футболу.

МАТЧ УСК «ТРИЗУБ» — СТ «УКРАЇНА»

З хвилиною повернення активних гравців назад в ряди команди, пощастило зрівноважити захитану рівновагу й навіть підняти рівень гри. Уже в найближчій грі з грізним «Кенедієнс» ми виграємо в стосунку 5:2. Всетаки неласкаві для нас були початки в Лізі. Щасливіше ми почали другу туру сезону серією перемог: «з

«Бяли Ожел» 4:2, «Італія» 3:2, «Ст. Андрюс» 4:1, а згодом прийшла завзята гра проти кандидата на чемпіона Олстер-Юнайтед з кінцевим вислідом 2:2.

Очевидно, годі було надолужити втрачені точки. Отже, після початкових невдач — 1:2 з мадярами, 2:3 з німцями — через відсутність передових гравців, а тоді втрати двох молодих Дичковських «Тризуб» покотився східцями турнірної таблиці додолу. Суддівський свисток першого кола зупинив його на шостому місці, тобто середньому. Було ясним, що в таких умовах думати про лідерство було запізно, неможливо. Фаворитами здобуття чемпіонату були команди «Олстер» і «Україна».

Наш український суперник, підкріпивши свій склад, являвся однією з кращих команд Ліґи. Поодинокі лінії добре зорганізовані добірними, заправленими в боях на зеленому полі гравцями-ветеранами. До ряду здібних гравців дійшли нові з европейського континенту: Остап Стецьків, Володимир Закалужний, зі збірної США Зенон Снилик, з «Пролому» — Станіславів В. Лесюк, до того брати В. і Л. Дичковські та ще трьох місцевих чужинців Юсип, Вртік і Єрцеґовіч і четвертого спроваджено з віденського «Вакера», Білєка. Ті ветерани не тільки зуміли підтримати попередній рівень гри, але й піднести його, зробити тактичний «арсенал» команди більш різноманітним. Рутина, досвід — були їх основним козирем. Якщо до цього додати кропітку працю ланкового Миколи Валера і тренера Остапа Стецькова, то стане ясним, з якими вартостями треба було кожному суперникові числитися.

Зустріч двох українських команд викликала велику сенсацію. Це було великою новиною. Жодна із етнічних груп не спромоглася зорганізувати дві команди і ще до того обидві в найвищій клясі.

Врешті прийшов цей очікуваний матч. Зустріч на Бродв'ю о год.8-ій увечорі. Усі місця на трибуні і довкола виповнені вщерть українською публікою. Між ними можна було завважити львівських любителів футболу о.о. катехитів П. Хомина і Б. Липського. Футболісти з «України» в червоно-чорних клюбових кольорах сорочин. Тризубівці одягнули блакитну уніформу з жовтими числами на плечах. Обидві команди робили справді імпозантне враження.

Хоч вони були господарями матчу, брати-українці нас не вітали, як це буває, ні промовами, ні квітами. «Сухо» перейшла передзмагова церемонія; лиш капітани обох команд обмінялись прапорцями.

Гра почалась нервово. Нічого в тім надзвичайного. Чейже «противник» — це колишні футбольні друзяки з таборів ДП. Годі було себе опанувати. Треба було довшого часу, щоб усе наладналось. І що далі, то приходила більша самопевність. Глядачі не могли не милуватись точністю передач, чіткою зміною в переміщеннях, гарним володінням м'яча. Взірець гри. Ми відкрили рахунок — вони зрівняли. Вони провели другий ґол, ми вирівняли. Постанова тризубівців — дати виграти «Україні», допомогти їй здобути першість, тільки не з великою різницею ґолів, проводилась

нами в практиці цілих 90 хвилин. Жагуча воля перемоги мусила бути придушена. Наші хлопці вистояли: 2:2 в першій півгрі.

Друга половина гри показалася далеко цікавішою, бурхливішою, більш мережаною в комбінаціях з обох сторін, провадилися аґресивні атаки. Один сміливий наступ закінчився здобуттям командою «України» третіх воріт. Рахунок 2:3. Глядачі на трибунах хвилюються, одні домагаються підвищення результату, інші вирівняння. В такому стані, звичайно, легко робити помилки. Одна з таких помилок дефензиви господарів помстилася і «Тризуб» зрівняв рахунок. Стан 3:3. Встановилася рівновага, яка непомітно тривала майже до кінця гри. При такому стані — стадіон почав кипіти. Із нетрів трибуни почали доноситися в нашу сторону вульґарні вигуки: хами, батяри, розбишаки, індіяни, зрадники.

На трибунах піднімались щораз то голосніші діялоґи між глядачами, але рев фанатиків приглушував усе. Наші хлопці, знеохочені, розчаровані вигуками, сповільнили темп гри. Це були останні хвилини гри. Половина нашого поля раптом вкрилась червоно-чорними кольорами. Ніхто їм особливо не протиставлявся. Вони провели ґол. СТ «Україна» виграла з рахунком 4:3. Це дало їй рішаючих дві точки. Перший раз в історії торонтського футболу етніки, в цьому випадку українці, завоювали лідерство.

«Тризуб» у заключних турнірних матчах вибився на одне з чолових місць і остаточно в підсумковій таблиці опинився на третьому місці, після «України» і «Олстеру».

Здавалося, що цей перший матч двох українських команд прочистить атмосферу повітря і наладнає шляхетну співпрацю обох команд. Адже спортовці своєю коректною поведінкою на полі давали цій істині наглядний доказ. Та знову, на превеликий жаль, так не сталося. Щобільше — нагінка посилилась. У пресі зароїлось від дописів, вияснень, спростувань, звалювань вини, виправдання і звинувачення. Видавано комунікати за комунікатами. Т.зв. «діячі» вчили нової етики в спорті, як має виглядати «фізична культура на службі нації». Колись, будучи ще в Німеччині, вони закидали професіоналізм у спорті, іронізували, а той нап'ятновували в рядах українських команд одного-двох чужинців, забороняли українським футболістам вживати назви СТ «Україна», щоб, мовляв, не профанувати ім'я Батьківщини. А тут, у Канаді, забули зовсім за непорушні канони «національної політики». СТ «Україна» в Торонто, яку вони очолювали, було яскравим доказом тієї суперечности.

Доливав оливи до вогню теж спортовий тижневик «Спортові Вісті», що його видавав ще передвоєнний львівський видавець Карло Мулькевич. Українська преса радо віддала свої сторінки для спортових новин, але це було недостатнім. Заходила потреба випуску виключно футбольної газети. Тому появу «Спортових Вістей» увесь спортовий актив схвалив і то тим більше, що це був перший спортовий журнал на північно-американському континенті. Багато спортовців покладало великі надії на журнал, що мав би

причинитися до розв'язки наболілих проблем. Ті надії показалися голими фантазіями, ілюзіями. Тихесенько, на сторінках «Спортових Вістей», між рядками теж проваджено політику фанатизму, фразерства і демагогії. Товстим друком наголошувалось усіх тризубівських чужих змагунів, зовсім промовчувалось їх в СТ «Україна».

ВРУЧЕННЯ ПОЧЕСНОГО ТРОФЕЮ

Щедрі жнива, зібрані в 1953 р., були високою нагородою за труди тризубівців. Завершенням усіх досягнень був бенкет, влаштований торонтською і онтарійською футбольними владами. Дата 18 грудня 1953 року — це одна зі замітних світлих сторінок в моєму житті. Серед святкового настрою, свята Різдва Христового за латинським календарем, мене несподівано повідомлено офіційним листом, що «Торонто енд Дістрікт Футбол Ассосіейшен» признали мені переходову чашу засновника канадського футболу, Голлянда за джентельменську поведінку на полі гри і визнали найкращим футболістом. Вручення цієї нагороди мало відбутися на річному бенкеті.

У вечірніх годинах у просторій бальовій залі готелю Кінґ Едуард зібралась верхівка суспільства, визначні гості, Міська управа з посадником міста Торонто на чолі, керівники Спортової Обласної Управи (ДФА). В повному складі з'явились теж футболісти й спортсмени «Тризуба», його провідники. Присутніми були теж футболісти з їхнім ланковим СТ «Україна». Бракувало тільки «діячів» з їхньої управи.

Першим вручено СТ «Україні» чашу-трофей чемпіона Ліґи. Опісля президент «Торонто енд Дістрікт Футбол Ассосіейшен», передаючи мені чашу, промовив:

«Оце вперше в історії футболу міста Торонто віддаємо пошану і вручаємо цей почесний трофей новоприбулому канадцеві за його віртуозну гру, за його джентельменську спортову поведінку на футбольному полі. Хай же це відзначення буде для нього дороговказом».

Після промови до мене підходили керівники обласної управи, вітали мене усі тризубівські друзі. Вітали мене футболісти «України» та інших чужих клюбів, у яких моє високе відзначення викликало загальне признання. Бенкет перемінився в справжню українську спортову імпрезу.

Про цю подію писали англійські й українські газети. В одній з газет було написано:

СЕНЗАЦІЙНЕ ВІДЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТОВЦЯ

О. Скоцень, змагун Тризуба, добуває чашу Голланда на 1953 р.

Рік річно найвища спортова влада Торонто, а саме TDFA признає одному зі змагунів чашу Голланда, ос-

новника ..футболу в Канаді, за найкращу гру і джентельменську поведінку на грищі. Цього року — мабуть вперше в історії канадійського спорту — цю чашу призначено українцеві — О. Скоценеві з „Тризуба".

До лаврів, які цей визначний змагун збирав по стадіонах Европи, прибув ще один, тимбільше цінний для нього, що в той час, коли деякі невідвічальні людці серед своїх стараються його обезцінити, віднайшли його чужинці серед сірої маси спортовців, що грають по парках. — За цю добру службу для українського імені належиться О. Скоценеві признання і сердечні ґратуляції від усього громадянства.

БАГАТОГРАННІСТЬ СПОРТОВОГО ЖИТТЯ УСК «ТРИЗУБ»

Про зимову діяльність 1953-1954 рр. поодиноких секцій доцільним буде навести хочби коротко репортаж пресового референта д-ра Романа Романовича у «Свободі» за 3/20/1954. Він писав:

«Від початку існування аж до сьогодні УСК «Тризуб», Торонто, проявляв живу діяльність в таких ділянках спорту: пінґ-понґ, відбиванці, кошівці й футболі.

Відбиванка: в третьому році свого розвитку встабілізувала свій склад і форму. Змагається дружина в клясі Б, ось підкріплена такими змагунами, як Анатолій Шапка, Дубинський і Мисакович є чи не найсильнішою в Торонто, провінції Онтаріо, а то і в цілій Канаді. Найближча ціль: здобуття мистецтва кляси «Б» і як першун тієї групи показати свою клясу в змаганнях за мистецтво Торонто. На нашу думку, шістка в складі: Стороженко, Шапка, Дмитрук, Кучкуда, Дубинський і Мисакович своєю грою заслуговують на почесне звання мистця Торонто чи провінції Онтаріо. Основником і неструдженим керівником ланки є Олесь Кучкуда.

Кошівка: Направду є чим похвалитися. Чотири роки підряд мистецтво найвищої аматорської кляси Торонто, а тим самим неофіційне мистецтво Торонто. Кошівкарі «Тризуба» тримають в напруженні весь український спортовий загал, що в зимовому сезоні поступово забуває про футбол і виявляє своє спортове зацікавлення в захопленні кошівкою. Кошівкарі «Тризуба» демонструють високу клясу гри, кондинційно і технічно без закиду. Душею секції кошівки є пани М. Гарасим і М. Ребрик.

Футбол: В першому році своєї діяльности (1952) «Тризуб» здобув безапеляційно мистецтво «Метро Ліґи», дистансуючи прямо своїх противників. У сезоні 1953 р. «Тризуб», мимо всяких перепон та інтриґ, увійшов до найвищої канадської кляси футболу

Перша команда відбиванки «Тризуба» 1956 р., Торонто. Внизу зліва: М. Трофимович, Б. Дмитрук. Стоять зліва: О. Стороженко (тренер), Е. Степко, В. Дубинський, А. Шапка, О. Кучкуда, Б. Оленчук (ланковий) і О. Павлів (ліґовий суддя)

— «Національної Ліґи», де осягнув третє місце на всіх десять команд. У цьому сезоні чільний змагун «Тризуба» Олександер Скоцень був відзначений перехідним трофеєм Голлянда за найкращу гру, джентельменську поведінку і визнаний найкращим футболістом.

Маючи до диспозиції якнайкраще обладнану спортову залю, в якій теж тренують і розіграють свої змагання жіночі ланки кошівки й відбиванки «Тризуба». Вже від тижнів відбуваються реґулярні тренінґи футболістів під фаховим керуванням тренера Олександра Скоценя. Маємо надію і віримо, що п. Скоцень... осягне з «Тризубом» цього року ревеляційні осяги, а цьому славному українському футбольному ветеранові щиро бажаємо.

Пінґ-понґ: Рік-річно «Тризуб» бере участь у змаганнях за мистецтво Торонто, в яких амбітні тризубівці гідно і чесно боронять кольорів свого клюбу. Маємо надію, що «Тризуб» займе одне з перших місць Торонто».

РОДИННА ЗУСТРІЧ В КАНАДІ — 1954 РІК

Час минав швидко. Вже знову настали святкові дні: Різдво, Новий рік, Водохрище. Цей відрізок часу, хоч його канадці і святкують, забарвлений великою домішкою комерції і бизнесової про-

паґанди. Повага і гідність свят потопає у гущі торговельної рекля-ми.

Ми, українці, не піддавалися тим течіям, не пливли за загальним струмом. Святкували за своїми старовинними звичаями. До нас з'їхалися усі з моєї родини: брат Володимир із своєю дружиною Ольгою, найстарша сестра Антоніна Змий з чоловіком Антоном, сином Євгеном, друга сестра Олена Горбачевська з чоловіком Романом і двома синами — Яремою і Тарасом. Це перша зустріч усіх по війні, далеко поза рідними землями, за океаном.

У кожного в очах не лише радість, а й сльози, усі ж здорові, усім пощастило пережити жахливу Другу світову війну. Усі ми були запрошені батьками дружини провести три дні Різдва на їх фармерськім хуторі.

Кілька днів тому тут випали великі сніги. Але у самий день Надвечер'я Христового стояла соняшна, морозна погода. Дороги від снігу були прочищені. Ми приїхали в підвечірній час, саме тоді, коли багряне сонце спускалося, ховалося за гай, за ліси.

Двістіакрова фарма розташувалася недалеко малої річки, що перепливала біля великого саду. Улітку в річці тут ловили рибу. За короткий час господарство зростало. Стайні і всі будівлі збудовані з міцного каменя, муровані. Два великі інкубатори для штучного виведення молодняка з яєць домашніх птиць. Ми з цікавістю оглядали надбання господарів.

З нашим приїздом фарма ожила, загомоніла. Діти, качаючись по снігу, розбрелися. З ними два здоровенні чорно-білі собаки. Повно крику, сміху, плачу. І так, аж доки землю не почали вкривати сутінки.

На небі появилась перша зірка, а тоді просили всіх до столу. Батьки-господарі шанували й дотримувалися традицій. В куті великої гостинної кімнати стояв «дідух», під скатертю на столі пахло сіно. Заблищало світло на ялинці. Усі ми — двадцять осіб — з повагою сіли до Свят-Вечері. Ділився проскурою і вітав усіх, висловлюючи найкращі побажання найстарший віком господар дому, тесть Юрій Андрійчук. Усі присутні проказали вголос молитву. Молилися, дякуючи за здоров'я, за добробут, а потім ще молили Всевишнього подати вічний спокій тим, яких уже ніколи не зустрінемо: молилися за розстріляних большевиками батька Володимира Базюка, за вивезеного в тайги Сибіру батька Романа, Андрія Горбачевського, за маленького Ігорчика, сина Антоніни й Антона Змиїв, що під час війни помер на чужині, в Австрії, про поміч для батьків в рідному краю.

«Бог Предвічний народився...» — співали і старі, й молоді, і діти. Лунали коляди до пізньої ночі. Дітвора качалася по розтрушеній на долівці соломі, шукаючи розкинених по ній горіхів та солодощів. Зоряний віз круто повернувся, минула північ. Здається, давно це було, як ми святкували так урочисто, ще у Львові, на дорогій Левандівці!

Миттю пробіг перший день свята. Як другі півні співали (а вони так мені нагадували нашого півня-гусара ще з дитячих років!),

наш батько-тесть-господар вже обходив свою садибу, усюди поливав свяченою водою, щоб, бува, не завелась яка нечиста сила.

Другого дня велись розмови, оповідання, переплетені співами коляд. Сьогодні, це був день Йосипа, співали многоліття братові Осипові, як теж звеличали найстаршого між нами Антонія Змия. Антін користувався чи не найбільшим авторитетом між нами. Він, це той, що один із перших, що після програних Визвольних Змагань та окупації Західніх Українських Земель скинув військову уніформу, одягнув спортову форму СТ «Україна» — Львів, боронив її славу через повних три роки — 1921-1922-1923.

Третього дня, а був це день Степана, знову співали многоліття Степанії, дружині брата Осипа. Обговорювали незавидну долю полишених в Україні, у Львові наших старенських батьків. Усі сини й дочки виїхали, а наших батьків не пощастило намовити їхати разом й разом ділити радість і горе. Про їхнє життя серед злиднів ми довідалися щойно по смерти Сталіна (1953 р.). У той час у політичних взаєминах світових потуг наступила т.зв. «відлига». Можна було листуватися. Із присланих листів, знімків ми довідалися правду. Після повернення у 1944 р. до Львова окупаційних большевицьких військ енкаведисти провели в домі батьків детальний обшук. Звинувачували стариків у «зраді батьківщини» і участі їх дітей в рядах УПА. У допитах головним питанням вдень і вночі було одне й те саме: «Де ваші сини?» Засуджені на тюремну кару — терпіли знущання і наругу. Щойно наші листи з-за океану (Канади й США) призвели до їх звільнення. Пограбовані із свого матеріяльного дорібку, вони ходили в лахмітті, голодували, кожної хвилини здані на ласку й неласку примхливої долі. Останні знімки, що ми їх бачили, це як старики-батьки, вбрані в клапотях (ганчір'я), сидять у саду на лавці, а біля них їх приятель, вірний друг, що залишився біля них, собака!

Усі ми, їхні діти, рішили висилати до кінця їхнього життя індивідуальні пакети допомоги з одягом і харчами. Водночас пропонували батькам відправитись до Канади. Батько й мати рішуче відмовилися.

Після обіду третього дня Різдва коротка родинна зустріч закінчилася.

Новий рік я, з дружиною, вже зустрічав у колі тризубівської «родини», точніше в домі Касіяна Павліва і його зятя Олеся і Зоні Кучкудів. Це був насправді дім, у якому народився клюб «Тризуб». Родина Павліва і Кучкуди свій вільний час і гроші жертвували для нашої організації. Завдяки таким ідейним одиницям, як вони, наше спортове товариство процвітало. В них ми провели новорічну ніч.

РЕЗЕРВИ ОСОБИСТОГО НАСТУПУ

І знову скінчилося одне турнірне коло розігрів, закінчився ще один футбольний рік, з яких я виходив, мов та курка з води.

Найбільше дошкуляла мені невідрадна праця, особливо нічні зміни. У сусідньому відділі кузні, де я працював, трудівниками були здебільша т.зв. «етніки» — українці, поляки і інші. Багато з них відвідували футбольні змагання, а теж і були моїми покупцями, яким я продавав посуду. Вони подивляли мою витривалість, дивувалися як можу подолати таке велике життєве навантаження.

Щось треба було зробити: покинути футбол або замінити працю. Мої фінанси зараз покращали, отже, логічно виходило попрощатися з футболом.

Розум диктував правильність такої логіки, але не серце. Від дитячих років я полюбив футбол і тяжко доведеться з ним розлучитись.

Великою полегкістю і відложенням — хай і часовим — цього важливого рішення була постанова товариства «Народний Дім» винайняти моїй сім'ї один з житлових домів. Положення дому — дуже вигідне, близько крамниць і близько шкільного будинку. Підростаючим дітям (Володимир ходив уже до першої кляси, а Любомир до садочка, обидва належали до Пласту) не треба було ніякого транспорту. Клопоти зменшувалися. Ставало відрадніше.

Врешті, в новому 1954 році зайшли дві знаменні події, які змінили мій дотеперішній життєвий шлях; устабілізували його, фінанси покращали. Я приписався на технічно-дентистичні курси, а з закінченням їх мав дістати постійну за доброю винагородою працю.

З прибутку від продажу «банячків» я купив авто для кращого руху і швидкої достави купленого.

ПЕРЕБУДОВА ЗДАЛЕКА І ЗБЛИЗЬКА

Минув час м'ясниць. Український спортовий загал нетерпляче очікував футбольних розігрів першого весняного кола 1954 р. Щоб утримати авторитет і повагу нашого товариства, необхідне було напруження сил, волі і у повсякчасних заходах добитися цього року лідерства.

Почалось інтенсивне тренування. Питання виховно-навчально-тренувального процесу (набору, переводу на інші позиції, якісного вибору, поповнення та відсіву, комплектування) вирішували як тренери: в УСК «Тризуб» — я, в СТ «Україна» — Остап Стецьків. Обидва ми — вихованці СТ «Україна» — Львів. Обидва ми захищали ім'я українського футболу на еміґрації, в Німеччині. Разом пройшли європейську одісею, а з виїздом з Франції опинилися по той бік океану, в Канаді, в Торонто. Але не в одному клюбі.

Чи його доля буде подібна моїй? Як говорять: «мурин зробив своє, мурин може йти собі». Чи буде ця доля для нього ласкавішою? Свої обов'язки і він, і я виконували з великим накладом сил, чесно. Коли приходила потреба, то на жертвенний

вівтар слід скласти було свій авторитет, і, як треба, приймати всякі дискредитації.

Важливим звеном, яке поєднує різноманітну спортову працю, є фінанси. Щоб виграти битву, один великий полководець сказав: «Гроші, гроші і ще раз гроші!» Канадські клюби, які тут існували, були побудовані на тривких фінансових підвалинах. Їхніми добродійниками і жертводавцями були філянтропійні організації, а також різні підприємства, фабрики, великі концерни. Етнічні клюби — італійці, німці, шотляндці, а навіть поляки — поповнювали свій склад футболістами з материка. Українці не мали ні одного, ні другого. Не було в нашому товаристві багато грошей. Ми, тризубівці, винагороди за гру не брали.

Ми прагнули мати і вправляти на власнім спортовім майдані. Бо як було провадити футбольне навчання без футбольних воріт, без роздягалень, без основних умов? Футбольним полем, на якому ми тренувалися, було т. зв. «Тіп-Топ». Розташоване на березі озера Онтаріо, прямо наш галицький вигін — оболоння. У хмарні холодні дні шугав пронизливий вітер, прошивав усе тіло до кости. Учасники роздягалися і одягалися на вітрі, скостенілими від холоду пальцями годі було зав'язати футболки. Клацали зубами, мов у пропасниці. Повз накиданого на одну купу убрання швендяються підозрілі «бойси». Часто скеровуєш увагу туди, покидаєш заняття, перевіряєш, чи буде в що вбратися і заїхати одягненим додому. Я пропонував купівлю гарного, дешевого стадіону Овквуд і тут створити українську спортбазу. Наша громада Торонто була спроможна купити його, але, на жаль, мої пропозиції відкинено через брак грошей. Був ентузіязм спочатку, але обмежились лиш до тимчасових успіхів. Українським спортсменам-футболістам доводилося ще й надалі користуватись полем «Тіп-Топ».

А тим часом наша спортова громадськість вимагала від своїх футболістів великих жертв. Ми ж, трудівники, тяжко заробляли на прожиток. Зараз після праці футболіст гнав на «Тіп-Топ» поле задля дво-тригодинного навчання. А публіка за таких умов вимагала чудес професіоналізму. Футбольна гра мала давати їм насолоду, задоволення.

ЧИ МОЖУ ЗАБУТИ 1954 РІК?

Великдень ми провели теж згідно зі звичаями предків. Погода була гарна, весняна. Сили півдня врешті здолали навали зими. З приходом весни ожила природа, ожили наново надії тризубівців на покращання стосунків зі співбратами. Мимо усіх колишніх невдач, керівними органами «Тризуба» знову порушувалось питання остаточної злагоди. Колишній голова і один із засновників СТ «Україна» Торонто, Василь Бойчук, і голова УСК «Тризуб», Володимир Марко, явно висловлювали бажання покінчити з інтриґами раз назавжди. Напрошувався один розумний

висновок: у найближчому часі скликати нараду двох управ. Деякі члени «Тризуба», а між ними брат Осип, сумнівалися в успішності тих благородних намірів.

Однак така зустріч дійсно відбулася в половині червня 1954 року в Торонто, на вулиці Бетирст 140. Зі сторони «Тризуба» в нарадах взяло участь п'ять членів Управи. Від «України» всі члени проводу і члени Контрольної комісії. Я був також учасником наради лише в характері внескодавця, без права голосу. Засідання відкрив і провадив голова «України» Карло Мулькевич. Як діючий голова сходин, він використовував свої прерогативи, щоб надати дискусії однобічний характер. Усі дебати зводились до одного питання: «Тризуб» повинен звернути з обраного шляху і самоліквідуватись і влитися в організаційну побудову СТ «Україна». Керівники «Тризуба» з такою настановою, звичайно, не погоджувались. Призначено другу зустріч.

За два тижні, на другому і останньому засіданні, повторилося те саме.

Про співпрацю і унормування відносин далі не було серйозної мови. Було багато красивої риторики та позбавленого всякого змісту красномовства. Отак знівечено і погребано шляхетні задуми співпраці двох братніх клюбів.

Турнір команд «Національної Ліґи» проходив у двох колах: весняному і осінньому. Цього року стартували лише десять команд. Одинадцята, гамілтонська «Аустін», внаслідок фінансових труднощів, відступила від дальших ігор. Звичайно, початки гри не відзначались відповідним рівнем. Здебільшого звужувались до пізнання противника, дослідження і контролі своєї команди. Одначе вже можна було сформулювати еліту клюбів Ліґи тих, що виявляли перевагу в досвіді і вищому технічному рівні гри. Чітко визначалась група минулорічних команд «Олстер», «Кенедієнс», «Україна» і «Тризуб, як теж «Італія».

У принципі команди застосовували різну ігрову методу. Клюби Британських островів — Кенедієнс, Олстер, Вестінгаус, Ст. Андрюс, у яких було чимало зірок першої величини, орієнтувалися більше на стиль довгопасового англійського футболу. Набуті ще змалку тактичні навички з трьома захисниками й двома півзахисниками. Інші етнічні клюби — Італія, Гунґарія, Бяли Ожел, українці — дотримувалися радше варіянту західньо-европейського, де раціональний футбол брав гору над твердою з довгими подачами англійською грою.

Обидві школи не були новиною для тризубівців. Як тренер, я ніколи не припиняв творчих пошуків, методів роботи, тактичних удосконалень. При тім я звертав увагу на якнайменше фантазії — імпровізації, а якнайбільше чіткости і серйозности у виконуванні завдань.

Торонтські шанувальники футболу вже звикли ходити на стадіон. Масово на матчі приходили італійці, а також українці. Викуповували квитки на трибунах до останнього місця. Великими

прихильниками-симпатиками і постійними глядачами на тризубівських матчах були, очевидно, давніші поселенці.

У цьому весняному колі 1954 року команда «Тризуб» виступила в такому складі (також і запасні): три брати Ю., В. і А. Білоуси, А. Горський, Гошуляк, Б. Дмитрук, І. Деркач, Т. Денис, Я. Коваль, Л. Бобинець, О. Кучкуда, О. Кузьменко, М. Комар, Д. Пищ, В. Небреґа, Осип і Олександер Скоцені, В. Тріскан. Найвищі спортові власті цінували цілу команду як надзвичайно якісну. Про їх джентельменство і справедливу, чесну гру свідчить факт, що за весь час існування ні один гравець за порушення правил гри не був усунений суддею з поля гри. Незнані були покарання за навмисні каральні дії, що завдавали травми суперникові, бійки, суперечки з суддями тощо.

Перед баталіями за чемпіонські медалі «Тризуб» розіграв два передсезонові контрольні матчі (товариські). Вправді власті «Національної Ліґи» для престижу не рекомендували проводити гри з командами нижчих ліґ, однак, з огляду на наші в минулому добрі відносини з «Метро Ліґою», на запрошення їхнього чемпіона «Магерс», ми розіграли з цією командою підряд два товариські матчі.

Обі гри переконуюче виграли 2:0 і 3:0. Ці дві передсезонові товариські зустрічі доповнили нашу бойову готовість. Виглядало на обіцюючий початок, з яким ми ввійшли в чемпіонат 1954 року.

І так проминув місяць червень, липень і кінчався серпень. В ці чудові літні дні, саме в дорозі розгорнення наших крил, нам не везло. За цей проміжок часу ми повинні були розіграти вісім календарних матчів, однак з огляду на дощові бурі відіграли лише шість — два лишились в «запасі». Це журило. Звичайно, в нервовім напруженні доводилося чекати реченця визначення цих залеглих матчів, які могли, без перепочинку, неочікувано прийти один по другім.

Аналізуючи пройдений шлях, замітним і заразом дивним було те, що з трьома («Олстер», «Італія», «Кенедієнс») претендентами на чемпіонів ми вміли впоратись, відбираючи їм цінні точки, однак з другорядними командами Ліґи (мадярами, поляками, німцями) ми зіграли внічию, в тім і одну програли. Застановляло, де лежить причина. Виглядало на психічне наставлення — підхід до слабшого противника?

День матчу з «Олстер» залишився в пам'яті тим, що перед грою вшановано Осипа Скоценя, сеньйора українського футболу, ювілеєм п'ятисотого матчу. В цій інтенції після гри в домівці клюбу відбулася товариська вечірка.

Спортові вісті

20-РІЧЧЯ СПОРТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТИ Й. СКОЦЕНЯ

Торонто. — В п'ятницю, дня 31 липня, відбулися цікаві спортові змагання копаного м'яча двох дружин Національ-

ної Ліги, дружин "Тризуб" і "Олстер" Ці змагання носили ювілейний характер для вшанування 20-річчя спортової діяльности п. Й. Скоценя, що того дня грав 500-ий раз у свойому житті, а 50-ий раз для "Тризуба" в Торонті.

Перед самими змаганнями через гучномовець для 2,000 глядачів виголошено дві промови в англійській і українській мовах, а після промов вручено ювілятові на спортовому майдані китицю живих квітів. В слід за тим українські змагуни і змагуни дружини "Олстер" стискали ювілятові руку серед гучних оплесків глядачів. Самі-ж змагання були дуже напружуючими й цікавими. Увесь час видно було перевагу нашої дружини, але виглядало, що суддя був прихильніше настроєний для дружини "Олстер". Тому, мабуть, змагання закінчилися вислідом 2:2 та не мали вирішального значення.

До цієї новинки додамо, що "Олстер" та сама дружина, яка попереднього тижня перемогла "Україну" (1:0). Отже виходить, що варто мати дві українські дружини, бо якщо одна програє, то друга її виручує та рятує престиж українського спорту

Г. М. (К. Ф.)

УКРАЇНСЬКІ ДЕРБІ: МАТЧ БЕЗПРАВ'Я І БАНДИТИЗМУ

Тим часом надійшов матч з нашим українським кандидатом на чемпіона СТ «Україна».

Зближалась так довго очікувана, багато дебатована зустріч двох українських команд: УСК «Тризуб» і СТ «Україна». Українські дербі мало довести вищу майстерність однієї з команд. Цього разу в чесному поєдинку, боротьбою повинні виявити свої умілості, усе те, що їх команди втілювали протягом років тяжкої праці. Цей своєрідний іспит зрілости мав врешті свідчити і перед українською громадою про високий ступінь нашого спортово-футбольного розвитку.

Ця небуденна зустріч була на устах усіх. Про неї говорили в усіх закутках міста і в спортовій біржі на Квіні, і на Бродв'ю в інтернаціональній спортовій біржі «Національної Ліги». Висловлювали всі можливі здогади «за» і «проти», обмовляли, го-

ворили про клюбового «генерала» (тобто про мене), твердили, що без нього, себто «одного генерала», війна може обійтися!

Як виходило, тризубівці дотепер помагали об'єктивно своїм друзям з клюбу «Україна», як тільки могли. Коли ті програли з «Ст. Андрю», «Олстер» чи «Кенедієнс», ми у тих вигравали і так підкріплювали табельні позиції СТ «Україна», а то все з думкою, що врешті «батьки спорту» зрозуміють, що в Торонті діють два клюби і співпраця є необхідною.

Слово «дербі» та його футбольне значення популярно є поширене тим, що це поєдинок двох команд із того самого міста. Воно таке природне, як природним є існування двох хорів в одному місті і суперництво між ними. Одні і другі плекають ту саму думку: у змаганнях показати свої найвищі якості і умілості та представити себе з найкращого боку. В англійськім футболі дербі — це бездискусійна істина, з одним важливим додатком: що після завзятих змагань відносини між ними укладаються знову нормально, вертаються до мирної співпраці.

Українські футбольні дербі прийшли 28-го серпня 1954 р. Ще довго до початку натовп людей заповнив всі доступні місця і на трибуні і довкола поля. Здається, що Бродвейський шеститисячний стадіон ще такого числа людей не бачив.

Гарний серпневий вечір. Українці вибігли на поле в блакитно-жовтих і в червоно-чорних кольорах. Ставши в один ряд, вітали маси присутніх глядачів грімким «Гаразд!». Наші керівники вручили представникам «України» букет польових квітів.

Справді гордо-хвилююча картина. В очікуванні змагу двох репрезентативних українських команд непроглядні розентузіязмовані маси густим кордоном оточили змагальне поле.

Свисток судді, почали гру. Зразу нервово, неопановано. Нічого не виходило, не йшло гладко. Утруднення полягало в тому, що гравці знали один одного наскрізь, його гру, здатність і його хиби. Перші штурми аґресивного противника не давали наслідків завдяки спокійній нашій обороні і впевненим діям воротаря. Гра поволі розвивається, зникає непевність, нерішеність; їх заступає координація починань, точні передачі, постійні прицили. Наші партнери кидають на зелений трав'янистий моріжок всі свої козирі: вигадливі комбінації, наполегливість, майстерні фінти, миттєву зміну швидкости, збільшують темп. Щораз щільніше б'ють по воротах. Але й ми робимо те саме. Гра стає завзятою, за кожний м'яч зводиться тверду боротьбу. Рахунок відкрив наш нападаючий Денис з кутового удару, м'яч дугою обминув юрбу на карному полі і дзигою закрутившись, полетів у дальний кут воріт. Не довго тривала радість. Ми втратили передачу, помилка одного нашого захисника і «Україна» зрівняла 1:1, скоро й подвоїла рахунок на 2:1. Ми швидко очунюємо. Могутній удар нашого лівого нападаючого Дмитрука влучив у перекладину, м'яч відскакує в центр біля ворітного поля й тут його підхоплює некритий півправий нападу Тріскан. Він рвонувся вперед, упав, але миттю звівся і доки

спантеличені захисники противника вибиралися з купи, м'яч спокійненько лежав у сітці. Рахунок зрівняний — 2:2.

Перерва. Коли першу половину характеризувала складна позиційна гра, бо жодна сторона не хотіла надто ризикувати, обличчя другої півгри змінилося. Результат 2:2 зобов'язував діяти швидко й рішуче. Забезпечивши надійність запілля, одна й друга сторона квапливо почали шукати найкоротшого шляху до воріт. Гра перекочується з однієї половини поля на другу. У 55-тій хвилині правий нападаючий «України» вийшов під передачу й влучно пробив м'яч головою до воріт. 2:3. Публіка на трибунах і довкола ігрового поля заворушилась. Зчинився галас, крики підбадьорювання, шумні суперечки.

Тризубівці не знітились. Відповідають протинападом. Гострий удар нашого лівого нападаючого Дмитрука вирівнює рахунок на 3:3. Футболісти «України» починають застосовувати різку гру. У мою сторону почали долітати різні лайливі, пронизливі верески: «Скоцень хам, індіянин, зрадник, хрунь!»

Накинена тверда гра далі йшла під акомпаньямент безугавного гомону, галасу глядачів. Напружені змінні акції заглушувало і дальше нестихаюче ревіння: «Скоцень — свиня, Скоцень — бандит!» У такій напруженій ситуації нападаючі «України» на 70-ій хвилині щастить здобути ґола. Стан 3:4.

Підбадьорювані публікою, наші суперники починають не перебирати у засобах. Але все те не знічувало і далі тризубівців. У 75-ій хвилині, коли напад і захист «України» намагався всіма силами перемогти і вони відкрили своє запілля, наш правий нападаючий Денис розіграв зі мною швидку комбінацію. Я при м'ячі в повній для стрілу ситуації. Стадіон завмер. Однак не довелось мені використати — мене збили з ніг. Суддя подиктував одинадцятиметровий удар. Гострий удар, м'яч стрілою полетів і застряг у ворітній сітці. Ми вирівняли рахунок 4:4.

Час збігав. У завзятій грі картини гри мінялись. До кінця зустрічі лишаються лише хвилини. Публіка зійшла з трибун і тісним колом оточила футбольний майдан. Щораз то більше і більше підвищуються емоції, пристрасті. Лайливі сороміцькі вигуки на тризубівську і мою адресу: «Покінчити з батяром! Зрадник! Бандит!»

Врешті прийшла та хвилина, що мала покінчити мою футбольну кар'єру раз назавжди. У моменті, коли я викидав руками м'яч з автової лінії, звалилися удари на мене ззаду — один, другий ,третій. «За що, пане ланковий?» — викрикнув я до спокійно сидячого поруч ланкового «України». Більше я не міг і не мав часу говорити. Здоровенний запасний гравець «України» Ерцеґовіч ударами свого чобота в околицю нирок повалив мене поза лінію футбольного поля на землю. Я завив від болю. Просив допомогти. Ніхто її не подав. Ніхто не втрутився, ніхто не стримував цього самосуду.

«Україна», використавши замішання, здобула рішального ґола. Суддя відсвистав кінець матчу. Результат 4:5.

Побитий, знівечений, я звівся на ноги. Щоб дістатися до роздягальні, я мусив пройти через майдан, на якому товпилася юрба роз'ярених людей. Я ішов, протискаючись, наче наосліп шукаючи виходу з-посеред юрби. Та не довго.

Як люті звірі наскочили на мене. Якийсь нагай, сплетений з ремінців, з короткою рукояткою, ляскав мене по плечах, інші гамселили кулаками по обличчі, по руках, били по ногах, били зложеним до сидіння кріслом. До вух долітав голос — благання змагуна «України» Зенона Снилика: «Люди,— кликав він розпачливим голосом,— що ви робите? Отямтеся, за що його вбиваєте, за що?»

До моїх вух долетіло: «Убити падлюку!»

Більше я нічого не чув. Заслонюючись руками від шмагань, зім'ятий роз'яреним натовпом, я упав ниць на землю. Охороняючи від ударів, своїм тілом прикрив мене Зенко Снилик. Щось важке ще вдарило по голові... все довкола закружляло виром, в очах потемніло.

СКРИВАВЛЕНИЙ, НЕПРИТОМНИЙ,

З ПОЛОМАНИМИ КІСТКАМИ У ЛІКАРНІ

Мене прийняли до лікарні св. Михаїла. Я не відзискував притомности. Другого дня ще в досвітніх годинах я наче прочуняв. На мене з глибоким відчаєм гляділи голубі очі моєї дорогої дружини Мілі. Її вп'яленого в мене зору я не міг знести. Почував себе до великої вини супроти невідступної подруги життя і супроти всієї родини... В роті в мене кров і пісок, а спина колола сотнями голок і нила. Голова лопала, боліло черево, боліло горло, боліли очі, боліло все тіло. Важко було поворухнутись.

Приходжу до пам'яти, починаю свідомо приймати дійсність. Колись, коли я ще був юнаком, лягаючи спати, я мрів про футбольний успіх. Я прагнув стати першим у моїй Левандівці, у районі, області, країні! Це постійне прагнення бути першим у футболі поступово ставало неначе другим моїм єством. З таких хлоп'ячих рожевих мрій звичайно вечором я засинав, а вранці будив мене зі сну у Львові звук дзвонів костьола св. Єлисавети. Тут, у шпиталі, уже на світанку будили мене дзвони сусіднього костьолу св. Михаїла. Яка дивна схожість, який збіг обставин! Але з однією різницею: там я прокидався повний енергії, завзяття, а тут... Який жаль, який сором. Мене побили свої — брати-українці, яким я все життя старався вірно служити. Боліло серце, страждала душа.

Прокидаюсь для щоденного всебічного лікарського обстеження. Я хотів здирати пов'язки, втікати звідси, провалитися під землю. Мене силою здержували, запевняли, що приведуть до здоров'я.

Лікарі подавали багато надії на повне видужання. Потріскані ребра і ключиці, нарушені нутрощі, головно в правім верхнім куті і

Alec Skocen, Tridents captain and star centre-forward had to be admitted to St. Michael's Hospital after being brutally attacked by irresponsible soccer fanatics. At his bedside is nurse D. Oliver.
—Photo Toronto Telegram

загальне потовчення, казали, заживуть. Однак хребет, пошкоджена печінка і нирки, які кровавили, це, казали, серйозні проблеми.

Щодня мене відвідував мій добрий знайомий лікар, д-р Григорій Шиманський, бувший львів'янин. Його непокоїли чорні плями на мойому хребті, на грудній клітці, на ногах. Він боявся приступів невилікуваних ниркових захворювань, боявся серцевого приступу, але й потішав мене.

Гіркота образи пекла душу. Фізичний, а особливо моральний біль зганяв по ночах сон. Я раз-по-раз пробуджувався і відразу перед очима перепливали жахливі події. Я пробував аналізувати пройдений шлях. Мені ввижаються далекі рідні дороги Львова-Києва-Чернівців, а далі шлях Москва-Словаччина-Австрія-Німеччина. Тут думки затримуються довше. Пробую аналізувати пройдені таборові часи в Німеччині. Чи не там зародилися оці нічим необосновані нікчемні очорнювання, наклепи, підбурювання проти видатних українських футболістів, яке знайшло свій епілог оце тут, у Торонті, фізичним терором!

Ввижається дальший етап — Бельгія, Франція, Західня Канада і вкінці Торонто. Думки застрягають, холодний піт виступає на чоло. Чому? Завіщо свої брати підняли руки на мене?

З'являється ціла низка подій, фактів, хмарами насуваються питання, одне перехрещує друге. Здавалося, ніби одне відігнав, але зараз же з'являється друге, або й те саме в новій формі. З надмірної повені думок минулих переживань, зморений засинаю, але скоро пробуджуюся і клубок безконечних питань розмотується.

Я приїхав до Торонта повний ентузіязму, надій, плянів — з думкою почати футбольну кар'єру ще в СТ «Україна» у Львові, тут її в СТ «Україна» закінчити. Ділитися досвідом з молоддю. Це гарно настроювало. Але не довго. Як показалося, впливові чинники в проводі, під керівництвом колишнього діловода Ради Фізичної Культури, а тепер діючого секретаря СТ «Україна» Ярослава Хоростіля, який разом з своїм «ідеологічним запліччям» неперебірчивою кампанією наклепів вбили усі мої спортові пляни, сподівання і ентузіязм. В ім'я чого і яку ціль мали осягнути ці наклепи?

Як показалося, моя особа була комусь на заваді в українському футболі і мене треба було виелімінувати.

Я скоро станув перед проблемою або закінчити шлях чинного змагуна, або йти до котрогось з чужинецьких клюбів. Це останнє в моїх очах означало б мою ідейну смерть, хоч може дехто якраз цього хотів.

Із заснуванням другого українського клюбу я рішився передати їм свій досвід, і тут злива атак посилилася ще й тим, що мовляв Скоцені в усьому винні, розбивачі, зрадники. Створилася мельниківська вузькопартійна прибудівка, а не український національний клюб.

Все це було звичайно вітром підшите. Другий клюб постав би був раніше чи пізніше. — Футболістів-аматорів було доволі.

Замість іти до чужих, вони створили б свій клюб з кращою атмосферою.

Про мельниківський футбол смішно було говорити, хіба запитатися: Як це СТ «Україна» на 140 Бетирст, де приміщувався штаб бандерівців, була на сто відсотків національною «понадпартійною», а УСК «Тризуб» в Народному Домі чи при УНО сто відсотків партійною прибудівкою?

В такій настанові, атмосфері думання, писання, несовісної пропаґанди, виростав «гнів народу», який в заключенні знайшов епілог на Бродв'ю.

Я пролежав в лікарні п'ять тижнів, поборюючи фізичні й моральні болі. Лікували мене сумлінно, за найвидатнішими сучасними методами. Мною піклувалися медичні сестри. Одначе найбільше турботи й уваги присвячувала мені медсестра, дочка відомого підприємця і голови Народного Дому — Тетяна Кривоус. Як гарно і водночас якось приховано вона вміла виявляти своє піклування, дбати про мене. Якщо мене щасливо оминув нервовий параліч, якщо я не потонув у безвихідність чорної мелянхолії, то в першу чергу я завдячую Тетяні. Вона потрапила злагіднювати той великий моральний біль, що провадив мене просто в якесь провалля.

У шпиталі мене відвідували отці Б. Липський, П. Хомин, С. Хабурський, друзі-футболісти, приятелі, знайомі. Моє ліжко довкола було обложене букетами квітів. З різних куточків світу я діставав десятки листів із щирими побажаннями швидкого повернення до здоров'я. Вони засуджували той злочинний акт і його старанно захованих змовників.

ВІДЛУННЯ КРИВАВОГО САМОСУДУ

Чужомовна преса гостро зареаґувала й осудила цей злочинний самосуд. Українська преса Канади й США визнала безсумнівними змовниками діячів, підбурювачів, які використовували впливи на маси своїми наклепницькими очорнюваннями, вони були властивими спричинниками того сороміцького злочину.

Тижневик «Наша Мета» з 11-го вересня 1954 р., у статті *«Український спорт на невластивій дорозі»,* писав:

На сторінках «Нашої Мети» писалося уже про те, що спорт це благородний змаг, який має багато виховних моментів, в першу чергу для самих спортовців, а для глядачів дає розвагу і нервове відпруження. Вправді спортові осяги якогось народу дають йому теж розголос і славу у світі, та долі народу спорт ніколи не вирішує. Він — масово в народі поширений — є знаменитим виховним чинником, але тільки під тою умовою, що він є тільки спортом, тілесним змагом, благородною конкуренцією.

Коли ж спорт, замість благородного змагу, стає пропагувати чи захищати політичні чи партійні цілі, що гірше, коли він знайдеться в руках партійно-політичних спекулянтів, які з благородним змагом спортовців нічого спільного не мають, тоді він стає не виховним чинником даної групи чи народу, але чинником крайнє деморалізуючим.

Наш український спорт у Торонті від якогось часу перестав бути виховним чинником для громадянства, але, запряжений до партійно-політичного воза, веде цю українську громаду в моральне багно, вирощує серед неї божевільний фанатизм і просто незрозумілу партійну ненависть до інакодумаючого та відбирає глядачам всяку здорову й тверезу думку. Партійні фанатики попадають нераз в таку звірячу екзальтацію, що готові бити й мордувати кожного, — чужинця чи й свого таки брата, українця, хто — на їх думку — стоїть на перепоні виграної їхньої дружини.

А це явище крайнє нездорове і для будучности народу дуже небезпечне, не згадуючи вже про те, що воно нелюдське, нехристиянське і некультурне.

Бо перемогу здобуває якась дружина не брутальністю і дикими вересками товпи, але спокійною, гарною і джентельменською грою, без уваги на те, з ким і за яку ставку вона грає. Бо кожна дружина має амбіцію змагання виграти, навіть та, яка напр., засуджена вже на пропаще. І так як перемогу належить здобувати спокійною і джентельменською грою, так тимбільше треба уміти з честю і програти. Моральна сила кожної спортової дружини в тому найбільше проявляється, як вона принимає поразку, програну.

На жаль, такими основними прикметами наш український спорт у Торонті не відзначається. Не відзначаються ними ні деякі спортовці, не відзначається і велика більшість глядачів, з-поміж яких знов велика більшість не має зеленого поняття про спорт і його завдання. Ідуть вони на змагання не для розваги й відпруження, а йдуть звичайно з тим, що «їх» дружина має за всяку ціну виграти, а коли ні, то вони мають кричати, кидати непристойними словами на адресу противника, затрачувати здорову й безсторонну думку, перемінятися просто в звірюку, яка не знає, що робить.

Що так воно, на превеликий жаль і сором, є, хай послужить остання стріча двох українських футбольних дружин Торонта — «України» і «Тризуба», що відбулися в суботу, 28 серпня 1954 року.

Про саму гру, що її «Україна» виграла в висоті 5:4, не будемо говорити. Була вона гостра й завзята, бо ставка була висока. Від її висліду залежало здобуття або ні мистецького титулу «Україною». Що поодинокі грачі теж інколи гостро ішли на себе, також не дивота, бо й таке в часі гри буває.

Зате ніяк не можемо зрозуміти, як нпр., глядач, бувший грач, позволяє собі вдертися в часі гри на грище і копає грачів противної дружини! А публіка стоїть і не реагує на такий «герой-

ський» вибрик, мало цього, знаходяться такі, що його за це хвалять. Така публіка на футбольні змагання ходити не повинна.

Та вже найбільша ганьба наступила по скінчених змаганнях. На грача і капітана «Тризуба» — Олександра Скоценя, коли він сходив з грища і йшов до одягальні, напала без найменшої причини розюшена група глядачів, зачала його копати, намагалася кріслом розбити голову, повалила його на землю і там знов немилосердно його копала, куди попало, при чому деякі наші «пані» в своїм жіночім милосердю заохочували роззвірілих «героїв» убити його. Коли ж його окривавленого вирвано з товпи і несено до одягальні, знайшлися ще такі нелюди, що ще два рази копнули його в голову. Важко побитого відвезено до шпиталю, де він і досі лежить.

Це не казка і не видумка, але ганебний і жалюгідний факт, який стався в суботу, 28.8.1954 р. на грищі Бродвю в Торонті. Українська публіка побила Олександра Скоценя, одного з найкращих грачів і організаторів українського спорту, відомого не тільки на рідних землях, але й на еміґрації, який не знеславив українського імени на жаднім спортовім майдані! Але хоч би то не був Скоцень, а який-небудь інший грач, свій чи чужий, то чи це полюдськи бити когось по-звірськи і без милосердя за те тільки, що він йому немилий і не грає в «його» дружині!? Як низько впала нинішня людина! Видно, що большевицькі і гітлерівські звірства залишили свій слід на людській психіці.

Такого сорому і такої ганьби українці Торонта ще не переживали! На змаганнях «України» бували вже випадки побиття чужих грачів і суддів, але щоби українська публіка била без причини українського грача, такого сорому і ганьби ще не бувало. Кажемо — без причини, бо ж дружина тих «героїв» змагання виграла.

Торонтонська анґломовна преса повищі змагання гостро осудила. — «Ди Телеґрам» назвав їх «найбруднішими змаганнями сезону», п'ятнуючи і гостру гру грачів і публіку, що нехтувала всі приписи про поведінку на змаганнях, а «Ґловб енд Мейл» підніс, що причиною цих жалюгідних випадків є не так спортова ривалізація, як радше партійно-політична ненависть. Тією прикрою для нас справою занималася навіть міська рада Торонта, одним словом, дикунський вибрик підбехтаних фанатиків поставив українську етнічну групу Торонта у якнайчорнішому світлі. Той великий моральний капітал, що його наші поселенці в Канаді своєю чесною, піонірською працею на протязі кількох десяток літ здобули, наші «герої» з-поміж найновішої «політичної» еміґрації своїм «геройством» нівечать.

Також чужинці, що були на змаганнях, виробили собі про нас і про нашу культурність якнайгірше поняття.

Українське суспільство повинно теж якнайгостріше засудити такі невідповідальні вибрики і відсепаруватись від хуліганських метод фанатиків, які нас тільки компромітують.

Наш спорт у Торонті причиняється не до нашої слави, а до нашої ганьби.

Газета «Український Самостійник» з 3-го жовтня 1954 р., у статті *«Злочин, який компромітує українців перед світом»*, подає такі коментарі:

Відомий український футболіст Олександер Скоцень, який здобув собі славу не тільки в Україні, але також в цілому світі, спинився на своїй скитальчій дорозі в Торонто (Канада), де бажав продовжувати свою працю для піднесення українського спорту серед чужинецького світу. Але його шляхетні мрії закінчились, покищо, в лічниці св. Михаїла в Торонто, де він лежить вже три тижні з тяжким побиттям на тілі, та пошкодженням хребта і нирки.

О. Скоцень працював в СТ «Україна», Торонто. Він цілий віддався своїй улюбленій праці, розгорнув її як лише міг,— але не міг перебороти певних перешкод, які йому щораз більше утруднювали працю. По кількох конференціях і потягненнях С. Т-ва він побачив, що воно є під цілковитою контролею одної партії. Він прийняв це легковажно, вважаючи себе тільки спортовцем, який свої політичні погляди може заступати де хоче, лише не в спорті. Тому що йому не вдалося додержати свого принципу в Т-ві, він мусив його залишити. Але залишивши, мусив перенести на собі практику цієї партії, за якою той, хто від неї відходить, обов'язково мусить бути зрадником, опортуністом, або навіть злодієм. Так і тут за Скоценем пішла опінія: зрадник, поляк, бандит і т.п.

О. Скоцень з болем в серці залишив СТ «Україна», або іншими словами «його залишили»,— і він, зв'язавшись з іншими, які зазнали подібної долі, зорганізував нову спортову дружину, Т-во «Тризуб». Коли це Т-во, зіллявшись з існуючим вже до того часу спортовим товариством в Торонті, зачало добре розвиватись, провід СТ «Україна» почав вести проти нього неперебірчивими засобами нечесну кампанію. Появились компромітуючі статті в пресі, шантаж, доноси до влади, до спортових властей, та навіть до працедавців окремих грачів «Тризуба».

О. Скоцень лежить в шпиталі. Його відвідують багато людей. Він обложений букетами квітів. Такий є святочний ювілей 25-річної спортової діяльности визначного українського спортовця на чужині.

І насувається прикра думка: за що? За що побито людину і зганьблено добре ім'я в світі? Чому такий дикий спосіб вдячности для людини, яка, як українець, здобула чашу найкращого змагуна і джентельмена Східньої Канади? О. Скоцень не є сином партії. Він є сином українського народу! Його болять не так фізичні ушкодження, як ця ганьба, яку зроблено для українців. Чужинецькі газети пишуть про це в такому тоні, який принижує українське добре ім'я. Справа є в руках міської ради м. Торонта. Нею мусить зайнятися також українська публічна опінія.

Soccer Feud Flares Up When Fans Attack

Soccer fans attacked Alex Skocen, player-manager of Tridents, at Broadview field Saturday and knocked him to the ground before police came to his assistance. One of the fans swung a camp chair which broke over the back of the player.

The riot took place at the conclusion of National Soccer league playoff game between Ukrainians and Tridents. Skocen was walking to the dressing room when he was attacked by the fans. He was taken to hospital suffering from a back injury and is being kept there for observation.

The riot was the result of a long-standing feud between the two clubs. Tridents are backed by the Ukrainian National federation while the Ukes are sponsored by the rival Ukrainian Sports federation. There has been bad feeling between the two groups for several years.

Fans Attack Player Put Him In Hospital

By MATT DODDS

Mob violence precipitated by irresponsible fans followed the dirtiest soccer game of the season at Broadview Field, Saturday night.

It was an all-Ukrainian game with Ukraina and Tridents in opposition. Players showed little respect for opponents during the game and sections of the crowd disregarded law and order completely at the close. Police officers trying to quell the outbreak were roughly handled, but no arrests were reported.

SKOCEN ATTACKED

This happened at the conclusion of the game and before the players had returned to the dressing rooms. Play was held up several minutes at one period when unruly fans crowded on to the playing pitch and order was only restored after police intervention and Referee Tommy English had lectured the players.

The game ran its course, then the real brawl broke out.

Alex Skocen, captain of Tridents, was brutally assaulted by opposing players and spectators, and had to be removed by ambulance to St. Michael's Hospital. He was found to have suffered several body bruises and facial injuries and was detained.

Walter Marco, president of Tridents, laid a charge of assault and bodily harm against a fan, W. Zasidko, after Skecen was admitted to hospital.

Soccer Tilt Brawl Puts 2 In Jail

Two men were sent to jail today as an aftermath of a "very hot" soccer game at Broadview Stadium last August.

Nick Zasidko, 30, a spectator, and Tony Ercegovich, a player, were convicted by Magistrate S. Tupper Bigelow of assaulting Alex Skocen, captain of the Trident team which won the day's game.

Zasidko was jailed for three months. Ercegovich, a player on the opposing Ukrainian team, was jailed for 30 days.

Skocen was knocked unconscious in a melee after the game. Witnesses testified Zasidko struck him with a chair.

Ercegovich was convicted for his part in another fight before the game ended. Skocen and another witness said Ercegovich kicked him two or three times.

Наприкінці цього пресового огляду не від речі буде згадати про те, який відгук був у таборі саме спричинників цього вуличного злочину. Керівники СТ «Україна» діяли згідно з засадами своєї настанови до другого українського клюбу. Криваву розправу наді мною вони оправдували або іґнорували як щось не варте уваги! Розбій назвали ексцесом.

Д-р Жінчишин, роджений в Канаді і колишній член управи СТ «Україна», говорив про існуючі неполадки. Він звертав увагу на конечність чесного репрезентування українського імени товариствами, що називали себе зобов'язуючими назвами, говорив про роздор і про те, що давні еміґранти дивляться на неполадки новоприбулих з великою тривогою. Він публічно наtаврував ті вчинки ганебними.

Що сталося з моїми заплямленими кров'ю екзекуторами? На домагання поліції і прокуратури, а також Міської ради на чолі з посадником переведено слідство і судовим порядком звинуватили знаних учасників побиття. На основі зізнань численних свідків, обвинувачених було визнано винними і засуджено на один до 3-ох місяців ув'язнення.

Як поставилися керівники правління СТ «Україна» до такого засуду? Під час слідства і судового процесу вони не лише боронили підсудних, але й явно, під присягою складали фальшиві, а в тому дивні свідчення в обороні Т. Ерцеґовіча. Щобільше: обвинувачені і засуджені взагалі не були покарані управою за вчинений бешкет, за побої. Навпаки, правління СТ «Україна» складало в суді грошову заставу, щоб суд звільнив обвинувачених з-під превентивного арешту, що й сталося. Про грошову кавцію за футболіста Ерцеґовіча, довголітній секретар, хронікар і ідеолог СТ «Україна» Я. Хоростіль схвалив факт заложення кавції такими теплими словами: «Щирий прихильник товариства, член проводу упродовж кількох каденцій Володимир Добрянський «викупив» від судової кари за спричинення суматохи на грищі, яка у своїх наслідках довела до фізичного пошкодження змагуна противної команди — нашого змагуна Т. Ерцеґовіча за ціну $ 300.00».

ПРИЧИНИ ЗМОВИ

День 28 серпня 1954 р. став для мене гробом моєї спортової кар'єри. Всі мої, від малого, юнацькі плекані рожеві мрії я мусив поховати навіки. Мої старання, душевні і фізичні надбання, усі мої умілості, мій талант, усе моє єство були вирвані з коренем, розбиті на шматки і, мов те лахміття, викинені на вулицю.

Мене скалічили на все життя. Цей «подарунок» я отримав у двадцятип'ятиріччя моєї футбольної діяльности. На моєму довгому

спортовому шляху наші національні противники-чужинці напевно не раз змовлялися мене фізично ушкодити, але до того не дійшло. Виконали це брати по крові — українці.

У житті я не належав до жодної політичної партії. Політикою хоч і цікавився, та не прикладав особливої ваги до її складних питань. У мене прямо не було часу на це. Усім єством ще змалку я полюбив спорт, а понад усе я віддавав перевагу футболові, який лишився для мене моїм улюбленим заняттям.

Прагнучи бути одним з перших, я напружував усі свої сили, поволі східцями похилої драбини пнявся вгору. Чужинці одразу зуміли оцінити мої зусилля. Спокусливі пропозиції матеріяльного забезпечення, грошей, вигідного життя, обіцянки високоплатних посад і почестей мали на меті пірвати корені моєї української національности, змусити мене перейти в їх табір.

Душею я ніколи не кривив. Своєї української національности я не проміняв за ніякі чужі матеріяльні винагороди. Незважаючи на перешкоди, я пробивав собі дорогу до великих футбольних стадіонів світу. Моя честь, як українського футболіста, не знала ціни. На всіх інтернаціональних стадіонах, у футбольних іграх, в яких я брав участь, ніде ніколи не зганьбив її, не заплямував чести спортовця-українця. Ця горда свідомість бути добрим українцем давала мені більше, ніж всі найкращі пропозиції могли дати. Навіть у Франції, де я був професіоналом, де моя така чи інша національність не важила багато, я робив усе можливе, щоб французи знали, що я українець. За те мені ніхто не платив. Справжній спортовець, справжній патріот, справжній українець без незаперечних доказів ніколи не підніме руки на свого брата. Якими мотивами керувались змовники-підбурювачі?

КІНЧАЮ ЯК АКТИВНИЙ ФУТБОЛІСТ

Вийшовши з лікарні, я до праці в кузні більше вже не повертався. Придалися натомість дентистичні курси, на які я учащав і скінчив. У дентистичній ляборатрії я міг влаштуватися на відповідну роботу, а дальший продаж начиння доповнював родинний бюджет.

Як контужений, я також не міг уже брати активної участи у футбольних змаганнях. У невимовному горі довелося прощатися з футболом. Вже навіки!

Я просив Бога про здоров'я. Тоді, коли на зелених ще футбольних полях провадились недокінчені розгри футбольного турніру другого кола, я нишком виходив з хати і йшов туди... на улюблене футбольне поле. Там «зашивався» у глухий кут на трибуні, щоб ніхто мене не бачив, щоб ніхто до мене не говорив. І там сам з собою, сам зі своїм горем стежив за грою. Як погодитися з дійсністю? Адже ще так недавно сяяла моя зоря, я був опорою команди, а сьогодні?

Брат Осип спостерігав і ходив за мною. Бачив і розумів мої переживання. Одного разу якось перехопив мене на шляху і стиха промовив: «Зберися зі своїми силами! Отямся! Переживеш кризу, хоч мусиш повісити футболки на цвях і відійти в тінь. Леню! Я твердішої вдачі, проте я обманутий, розчарований, не в силі погодитися з цього роду спортом. Хоч я ще в добрій кондиції, то грати в цих обставинах більше не буду!»

Ми обнялись так, як п'ятнадцять років тому у Львові, коли 1-го вересня 1939 року почалась Друга світова війна. Братня розмова вселила в мою душу якусь нову, ще точно неозначену надію, служила мені як збудний засіб до оптимізму і нових дій.

Заспокійливо-благодійний вплив мав на мене також річний бенкет, що його влаштували тризубівці в листопаді 1954 р. Бенкет відбувся 13-го листопада при співучасті футболістів, їхніх родин, членів і симпатиків. Присутні були видатні діячі українського громадського життя міста Торонто. Пам'ятною подією вечора було вручення чаш і нагород заслуженим і відданим спортовцям. Присуджено такі чаші за здобуття найбільшого числа воріт — Б. Дмитрукові, за сумлінність і жертвенність — чашу визнання і вдячности — Я. Ковалеві і Ю. Білоусові. І врешті, наприкінці свята відзначено два ювілеї: сорокалітньої спортової діяльности сеньйора українських спортсменів директора Євгена Чучмана і двадцятип'ятилітній моєї футбольної кар'єри. Обом нам вручено вироблені прапорці з емблемою клюбу. В колі клюбних зірок, пісень, друзів минув тоді незабутній вечір.

У довгі зимові вечори, щоб відзискати втрачену рівновагу, я поринав у працю дома. Виконував усе потрібне і багато непотрібного. Вільні хвилини присвячував родині — дружині, синам, тим, що дотепер занедбав. Возив автом малих «козаків» до школи, до пластової організації, а в неділі на церковні Служби Божі. Відвідували частіше бабину фарму в Оранджвілл, будували щораз то нового діда Мороза, катались на саночках по довколішніх горбках.

ПОВЕРНЕННЯ ВПЕВНЕНОСТИ

У 1955 р. чемпіонат Національної Ліґи розгравався, як і в попередніх роках. Крім того, команди зіграли серію зустрічей за різні чаші.

Цього сезону команді «Тризуба» провіщали недобру долю, навіть прирікали до загибелі. У зустрічах на майданах злобні людці посміхалися щасливою усмішкою, мовляв «вилучили генерала» — «Тризуб» теж скоро опиниться у лікарні св. Михаїла кареткою швидкої допомоги.

Прорахувалися. Повернулась впевненість. Тризубівська команда, створена і базована на ідейних спортових засадах, керована досвідченими, амбітними людьми (за три роки не покарано ні одного гравця ні внутрішньоклюбовою, ні ліґовою дискваліфі-

Юрій Кусий — п'ятикратний чемпіон Канади середньої ваги греъько-римської боротьби

кацією, навпаки, їх нагороджувано чашами за чесну поведінку і гру), перетривала кризу, труднощі їх не демобілізували, а наснажували. На місце вибутого «генерала» прийшов другий. Прийшов відмолоджений склад команди. На моє і брата Осипа місце, а також на місце А. Горського, прийшли молоді люди І. Кузьменко, Д. Завадівський, М. Шевчишин, В. Камад, В. Корець. Тренувались під надійним керівництвом тренера Аранджеловича, колишньої футбольної зірки Европи.

Переорганізовані, з'єднані, виступали з вірою в успіх цього року і аніскільки не сумнівалися у своїй здатності. У боях то скочувалися вниз по щаблях турнірної таблиці, то виходили наверх. Закінчили сезон на середньому місці табелі.

Поряд з футболом задовільно розвивалися інші секції. Намічено відновити гокейну команду. Команда бейзболістів приготовля-

лася до виступу на запланованих Ігрищах Української Молоді провінції Онтаріо.

Саме в цей час добре ім'я українського спорту прославив давніший футболіст «України» — Зальцбурґ — від років член УСК «Тризуб» — Торонто Юрій Кусий, який проживав тоді в місті Ст. Кетеринс. Як борець грецько-римського дужання, він здобув п'ятиразовий чемпіонат Канади. В 1954 р., як безконкуренційний, був представником Канади у місті Ванкувер на важкоатлетичних змаганнях Комонвелту. Тепер приготовлявся до дальших осягів, метою яких було репрезентувати Канаду в 1956 р. на Олімпійських ігрищах у Мельбурні.

В реґулярних торонтських суперництвах за першість Національної Ліґи, в яких СТ «Україна» здобула чемпіонат Ліґи, в дальшому колі ігор приходили також, як зрештою щорічно, розіграй за дві важливі чаші: чашу британського консула і т. зв. «плей оф».

В іграх за виключно онтарійську престижеву чашу, уфундовану британським консулом, брали участь клюби всіх торонтських ліґ. Не звертаючи уваги на клясу гри Національної Ліґи, здобуття чаші британського консула рівнялось чемпіонатові всіх ліґ Торонта. Цю чашу кожнорічно з правила здобували клюби Національної Ліґи.

Тоді, коли в ігри за чашу британського консула включались усі клюби, у відміну цьому, ігри за чашу «плей оф», кожна ліґа, незважаючи на результати вже закінчених чемпіонських ігор, провадила додатково ці кінцеві ігри т. зв. «плей оф». Розігри проходили лише між чотирма першими командами даної ліґи і так: чемпіон розігрує з командою, яка у чемпіонаті зайняла третє місце, а віце-чемпіон з четвертим місцем. Опісля переможці з тих ігор зустрічались у фінальній грі і так хтось отримував чашу зі званням чемпіона «плей оф».

В Національній Лізі це звання було особливо важливим тим, що уповажнювало репрезентувати провінцію Онтаріо в іграх за трофей Карлінґа, чашу, яка привласнювала звання чемпіона країни.

Після кількох ігор «Тризуб» був від дальших ігор за чаші виелімінуваний. СТ «Україна» теж програла і відстала в іграх за чашу британського консула. Однак, як чемпіон ліґи, закваліфікувалась до фіналу «плей оф», але це право закінчилось, як в іграх буває, програною у змаганнях з «Олстером», а звичайно винна «невістка», тут і покотились (у котрий вже раз?)... дискваліфікації заслужених, — тим разом тих, що будували трикратний чемпіонат ліґи,— колишніх гравців «України» — Ульм, О. Стецькова і В. Закалужного.

У ПОХІД ЗА ЗОЛОТИМ РУНОМ

На захмареному українському небосхилі нагло яскравим сяйвом заблисли дві нові футбольні зірки в Канаді. На Заході команда Вінніпеґу, провінції Манітоба, під назвою Інститут

«Просвіта» Атлетік Клуб — ІПАК і на Сході СТ «Україна» — Монтреал в провінції Квебек. Зайняті своїми «домашніми» клопотами, зводячи рахунки один з одним торонтські українці, навіть не припускали, яких надзвичайних успіхів добились ті клюби, на які висоти винесли вони український канадський футбол. Щось небувале до того часу в Канаді.

У Вінніпезі ще в тисяча дев'ятсот сорокових роках у його північній частині існувала юнацька команда (тут роджені юнаки) під назвою «Роверс» (Бурлаки), по роках знані знову як команда сеньорів КУФК (Канадсько-Український Футбольний Клюб) і врешті у 1953 р. ІПАК.

У своєму розвитку 1955 р. позначився блискучими перемогами, вони здобули чемпіонат Вінніпеґу, у дальших розгривках захопили лідерство провінції Манітоби й кваліфікувались до ігор за державний, чи то Всеканадський чемпіонат. У відбірковому матчі за першість Західньої Канади здолали двократно лідера сусідньої провінції Саскачевану і з таким балянсом підійшли до фіналу Заходу країни з клюбом «Нью Вестмінстер Роялс» з Ванкуверу, провінція Британської Колюмбії. Гра повна драматизму і завзятости не принесла бажаної перемоги. Наші хлопці до фіналу країни не потрапили. З уваги на участь у фіналі Заходу ІПАК автоматично зайняв почесне третє місце в країні. Матчі проте були сенсацією року в Західній Канаді. Вінніпезька українська команда довго не сходила зі шпальт газет.

Сама участь у домініяльних чемпіонатах і завоювання третього місця дає повне признання за здобуті успіхи нашими українськими футболістами з західнього бастіону. Вони гідно і чесно вписали українське ім'я в багату книгу спортового життя Західньої Канади.

Тріюмфуючих ванкуверців чекала однак несподівана вістка. До фіналу з ними ввійшла інша українська команда — СТ «Україна» Монтреал, з провінції Квебек. Це ніякий збіг обставин, що провадив цю нашу українську команду до фінальних ігор за чемпіонат Канади. Кропітка робота, ентузіязм, висока ідейність кожночасного проводу і членів, колосальна витрата грошей допомагали реалізувати намічені пляни.

Уже в першому році свого існування (це товариство засновано у 1949 р.) вступає до Монтреальської Футбольної Ліґи, здобуває першість і чашу Рубінштайна; 1953 р. здобуває т. зв. «Чаріті трофі» — Чашу добродійности. 1954 р. доходить до фіналу за чашу Квебеку, а в 1955 р., перемігши «Олстер» — Торонто в триденних змаганнях, захопили лідерство Східньої Канади. Головою товариства був невтомний громадський працівник, ентузіяст футболу Микола Андрухів.

Слава нашої монтреальської команди котилася по стадіонах країни. Перший раз в історії Канади українці взяли участь у фіналі за першість Канади.

18-го вересня 1955 р. на стадіоні Фред Гамілтон в Торонті зустрілися у фінальному матчі за першість Канади дві команди:

англійська «Нью Вестмінстер Роялс» з Ванкувер і українська СТ «Україна», Монтреал . В історії українського футболу в Канаді пам'ятний день. Публіки сім тисяч. Повівали прапори. Грали національний гимн. Капітани команд одні одних вітали і вручали квіти, прапорці. Гучномовці в англійській і українській мовах інформували про склад команд, подавали коротку їхню характеристику. Незабутній день.

СТ «Україна» — Монтреал , виступила в такому складі: Мекаулей, Голіяш, Королюс, Полонський, Дрейк, Палінський, Беспалюк, Буканан, Грицин, Шило, Тедесько; запасні: Васьків, Бачинський, Пилат. Гру започаткував представник ДКФА (Домініон Кенедієн Футбол Ассосієйшен) почесним ударом по м'ячі.

Зараз на початку ставало ясно, що українці поступово опановують терен і мають деяку перевагу: часто й гостро підключались до атак півзахисники, чудово по воротах бив з різних позицій центральний нападаючий Грицин. Він і відкрив рахунок 1:0. Коли перша півгра будила всякі надії на оптимізм, так друга півгра їх перекреслила. Відчайдушна рішучість англійців спростувала всі прогнози, зрівняла рахунок і довела до перемоги 1:3.

Реґлямент чемпіонату країни передбачав дві фінальні зустрічі, з яких повинен вийти один безспірний переможець. У сумнівному випадку призначували третій, додатковий матч. У повторному матчі наступного дня картина гри нашої команди не змінилася. Вона навіть повторилася з деякими деталями вчорашнього дня. Першого ґола провели українці і до першої півгри вели 1:0. Ванкуверці зрівняли. Останні двадцять хвилин боротьби не давали переваги нікому. Матч закінчився внічию 1:1.

Дві фінальні зустрічі не показали абсолютного переможця. Тому призначено додатковий третій матч. Він відбувся того разу на стадіоні Бродв'ю у будний день, при участі лише двох тисяч глядачів. Ці змагання наші монтреальці провели якось мляво, виглядали перемучені. Рояльці натомість були настроєні рішуче, атакували безперервно аж поки не відкрили рахунок, наші зі стрілу Палінського сквитували. У 65 хвилині роялці знову вели з рахунком 2:1. Щойно в останній частині гри наші заграли в стилі, гіднім футбольних майстрів. Щоб таки здобути кришталеву чашу, кинули у вир всі сили. Поки конкуренти шукали контрзаходів проти несподіваного натиску, наші хлопці зрівняли рахунок на 2:2 і з дальшими хвилинами нарощували щораз то більшу перевагу. У повітрі носився третій ґол, тобто перемога. Але це вже був і кінець. Ванкуверці уникнули поразки. Щастя, яке є однією важливою ланкою цілої гри, було по їхньому боці. Затримано нічий результат 2:2, а тим самим здобули чашу.

Гри вінніпезьких і монтреальських українців за всеканадську першість призвели до дійсно великих успіхів. Українці зі Сходу Канади,СТ «Україна» — Монтреал здобула віце-чемпіонат Канади, а на Заході український вінніпезький клюб ІПАК посів третє місце в країні.

УФК Інститут «Просвіта» (ІРАС) — чемпіон Манітоби — півфіналіст чемпіонату Канади 1955 року. Внизу до права: Ф. Москаль (тренер), Б. Кусий, Б. Даскі, Ф. Інґольдсон, Н. Бабінець, С. Долгун, І. Симчич. Стоять зліва: М. Срібний (заст. голови), С. Кечко (керівник команди), Е. Соляр, Р. Гайндл, Б. Возняк, Б. Бел, Г. Хеч, Л. Коник, А. Біленький (секретар)

ТРЕТІЙ СПОРТОВИЙ ОСЕРЕДОК

Крім Торонта й Монтреалю на сході Канади, в північному напрямку в шахтарській частині Онтаріо на шляху Торонто—Вінніпеґ розташувалося невелике містечко Судбури. Це столичне місто нікельової індустрії північного Онтаріо, з огляду на великі можливості заробітку, стало скупченням української еміґрації, де широко розгорнулася спортова діяльність.

По Першій світовій війні, себто в початках двадцятого століття, туди еміґрувало багато свідомих одиниць, а між ними колишні учасники визвольних змагань. Вони принесли з собою ідею січового стрілецтва, щоб тут, у новій батьківщині, защепити її серед українських еміґраційних скупчень. Заклопотані особистим влаштуванням і організаційною розбудовою церковно-громадського життя, вони не мали змоги, а то просто й часу, на розбудову фізкультурно-спортових товариств. Вправді на початку сорокових років засновується при відділі МУН спортова команда волейболу, однак добровільний відхід здібнішої мунівської молоді в ряди канадської армії перекреслив намічені спортові пляни.

З приїздом масової еміґрації по Другій світовій війні викристалізувалися пляни заснування спортових клюбів. Ініціятивний комітет у складі: М. Заверухи, В. Дейчаківського, В. Любинського,

Б. Бориса, М. Кліда заснував весною 1950 року при осередку СУМ — УСК «Січ». Референтом спорту і керівником футбольної команди стає відомий спортовий діяч Микола Валєр. Йому допомагали ентузіясти спорту: В. Дичка, О. Шрамовят, С. Харко, С. Василів, а згодом довголітній голова СУМ і громадський діяч Микола Коційовський.

Від того часу українські Судбури стали знані, бо спортове життя знайшло там широке зацікавлення збоку української громади міста. УСК «Січ» зорганізував футбольну команду юньйорів, потім ланки волейболу і баскетболу. Футбольна ланка в скорому темпі в судбурській лізі здобула одне з чільних місць — чемпіонат ліґи і північного Онтаріо.

1950-1957 роки — це ряд успіхів січовиків в лізі. Долаючи німецькі, італійські, польські, шотляндські команди при сотнях глядачів, вони в цих роках здобули трофеї «Судбури Стар», чашу «Андерсон», чашу «Чаріти» й ін. «Січ», як чемпіон північного Онтаріо, брала участь у розіграх за домініяльну чашу Канади з торонтською «Італією».

На жаль, сталося так, як звичайно буває в розгарі плодотворної праці і досягнень Судбури. Кращі гравці в пошуках праці залишали місто Судбури, де не було можливости на кращу працю, крім нікельової індустрії, роз'їхалися до інших міст: Торонта, Монтреалю, Ошави. З огляду на великі труднощі комплектувати (доповнювати) вибулих гравців, в 1957 р. футбольна ланка через брак гравців була зліквідована.

УСК «Січ» — Судбури. Перший ряд зліва: Шіндлєр, Симочко, Гарасим, Семенюк, Кобрин, Маслякевич, Лесюк. Другий ряд зліва: М. Валєр (менаджер), Шипко, Радомський, Масіна, Сороківський, Рапундало, Саарі.

Вправді прогалину ліквідації футболу заповнював волейбол, баскетбол в нижчих ліґах, однак це не те, що було. УСК «Січ» за час свого існування джентельменською грою, добрими прикметами спортовця та ідейною працею заслужила на признання. УСК «Січ» трудилася, змагалася і боролася за добре ім'я українського спортовця.

Поруч з УСК «Січ», в 1952 р. при відділі МУН в Судбурах засновано УСК «Лев». *До першої управи ввійшли:* голова — І. Марунчак, заст. голови — Д. Ковч, секретар — К. Баюс, скарбник — Я. Басалиґа, фінансовий секретар — Д. Мельник, менаджер — Т. Коземчук, пресовий референт — М. Шіпош, організаційний референт — О. Яцків, господар-санітар — П. Свищ, член управи — М. Гоменюк. *Контрольна комісія:* В. Зацерковний, П. Федак, С. Сорока. *Товариський суд:* С. Никельчук, І. Дацик, Ю. Бідочка.

З огляду на широкий діяпазон громадської праці УНО і братніх організацій, особливо чисельної молодечої організації МУН в Судбурах, відновлено засновану в 1943 р. спортову секцію волейболу, дію якої, з огляду на війну, припинено. Після закінчення війни окремі спортові ентузіясти, які щасливо повернулися додому, почали активізувати молодшу ґенерацію, в більшості вже тут народжену молодь. Першими відновленими ланками були волейбол, баскетбол.

Після прибуття нової повоєнної еміґрації спортова діяльність помітно зросла. Особливою увагою користувався впроваджений новоприбулою молоддю футбол, який плекали ланки доросту, юньйорів і старших змагунів. В тім напрямі футболісти «Лева» добились видатних досягнень. Після кількарічної діяльности, з огляду на малу участь старших футболістів, першу футбольну команду було зліквідовано і на тому закінчився перший футбольний етап. Футбольна праця пішла іншим шляхом. Вправді команду сеньйорів зліквідовано, однак не припинено плекання доросту і юньйорів.

В 1965 р., за ініціятивою громадського діяча і ентузіяста спорту В. Рогатина, М. Коломийця, І. Федорчука і ін., з юних виплеканих команд юньорів відновлено спортовий клюб під назвою УСК «Тризуб». Окрім футболу діяли ланки жіночого й чоловічого волейболу, баскетболу, гокейна, які успішно розгравали українські першенства.

Виховані при клюбі з доросту спортсмени переходили до юньйорів, а опісля, як дорослі в судбурській лізі довгі роки репрезентували український спорт в Судбурах. УСК «Тризуб» здобув підряд трикратний чемпіонат судбурської ліґи, в 1975 р. дійшов до фіналу за чашу Онтаріо, два роки підряд боровся за чемпіонат Онтаріо. Молодий УСК «Тризуб» проіснував чотирнадцять років. У футбольній ланці брали участь в більшості студенти. Згодом тоді, коли зайшла потреба закінчення вищих студій, молоді тризубівці

УСК «Тризуб» — Судбури. Перший ряд зліва: П. Бесада, М. Чернівець, Т. Домалевські, В. Волощук, В. Песот, Л. Рогатин, Ю. Кравс, Ф. Бінконі (тренер). Стоять зліва: Т. Рогатин, П. Панас, Ф. Базул, С. Чернівець, В. Чернівець, Р. Базул, М. Марунчак, П. Панас (ланковий), Б. Ґонко, І. Кліс

роз'їхалися по більших містах Онтаріо, Квебеку, США. В 1979 р. УСК «Тризуб» закінчив славний спортовий шлях судбурської молоді. Чотирнадцять років гідно і чесно несли український спортовий прапор і приносили славу українському спортові.

ЗНАМЕННА ПОДІЯ 1955 РОКУ

Від заложення на широких просторах спортових підвалин на північно-американському континенті минали роки і з сірих початкових тяжких буднів діяли, виростали з широким засягом діяльности добре зорганізовані спортові клюби. Оскільки широкі географічні простори були місцем постання й існування українських спортових середовищ з їхньою розбудовою і успіхами, і пожвавленням їхньої праці, остільки природним результатом цього факту зароджувалась і кристалізувалась думка створення одного спортового надрядного чинника в даному обширі, що організаційно оформив би весь рух і керував би діяльністю місцевих осередків.

Так, у 1953 р. за ініціятивою клюбів та організацій молоді Пласт і СУМ на Сході США з осідком у Нью-Йорку створюється спортова централя Союз Українсько-Американських Спортових Товариств СУАСТ. Щоб краще і успішніше вести в терені потрібну

координаційну роботу, згодом, за прикладом Сходу, створено подібну (таку ж) Централю СУАСТ—Захід з осідком в Чікаґо, які вповні між собою гармонійно співпрацювали. Таким чином при допомозі Східньо-Західньої Централь, які сповняли керівні ролі, координували, унапрямлювали діяльність усього нашого фізкультурного життя в цілому США. Після дворічного досвіду і корисної праці СУАСТ з постійним зростом спортових клюбів, спортових секцій організацій молоді США і Канади зайшла потреба поширити діяльність на весь північно-американський континент, включаючи Канаду: створення одинокої спортової централі для обох сусідніх країн.

І так 24 грудня 1955 р. в Торонті з участю численних представників організацій молоді і спортових товариств США і Канади покладено підвалини під нову будову — Українську Спортову Централю Америки й Канади — УСЦАК. Основуючі Загальні збори запропонували статут, згідно якого дві централі — СУАСТ-Схід і СУАСТ-Захід порішено перемінити в Делеґатури одинокої УСЦАК.

Вибрано Спортову Раду та Виконавчі Органи цієї спортової централі. До Ради увійшли такі особи: д-р Е. Жарський — голова, Б. Синишин — заступник голови, Є. Гець — секретар і М. Дуда, О. Новицький, М. Цар, М. Бардин — члени Ради.

Діловий Комітет: Іван Красник — голова, Я. Хоростіль — заступник голови, В. Левицький — секретар і скарбник, Р. Припхан — референт судівництва, Р. Савчак — референт дисципліни і верифікації.

У відозві Централі говорилось: «... Сотки, а то й тисячі нашої молоді розвивають свої фізичні і духові сили в українських спортових і молодіжних товариствах. Це доказ здоров'я, це джерело живучости, невмирущости української людини — її тіла і духу. Це запорука росту української молоді на повновартісних членів вільної української спільноти».

В заключних нарадах устійнено напрям найближчої праці масового спорту: переводити першенства, турніри, ігрища, спортові свята, нав'язувати ділові зв'язки зі спортовими організаціями інших народів, організувати зустрічі репрезентаційних змагань. На закінчення нарад з'їзду вирішено відзначити цю подію виданням поштового значка.

На цю тему писав тижневик «Спорт» із дня 7-го січня 1956 року так:

«Зв'язок з клюбами вдержується при допомозі комунікатів та ведення спортової сторінки «Український спорт» у «Свободі», що появляється кожного п'ятого дня тижня. Актуальні матеріяли вміщується в щоденних виданнях. Завданням сторінки — з огляду на її рідку появу — було не тільки давати загальний огляд українського спортового життя в краю і світі, у найважливіших його проявах, але вміщувати статті виховного та організаційного характеру, що виявилося дуже корисним і потрібним. Статтями «Спортова публіка», «Змагальники на полі», «Футболісти й їх клюби» та інші

намагався УСЦАК виховати на джентельменів-спортовців як гравців, так і публіку — два чинники, тісно між собою пов'язані. Статтями, які нав'язували до нашого минулого, бажалося утвердити нашу спортову традицію, що є запорукою дальшого здорового розвитку нашого спортового життя...»

Своєю здоровою основою, сполученням культури духу і тіла ця надрядна спортова установа зайняла і закріпила не тільки серед своєї громади належне місце, але й загальне признання всіх інших мешканців північно-американського континенту. УСЦАК став важливим чинником як у нашому спортовому, так і в загальному громадському житті. Завдяки цьому за кілька років діяльности пощастило зорганізувати поодинокі, розсіяні на широких просторах спортові осередки й молодіжні організації в одну українську спортову цілість.

Однак, коли мова про координацію і уздоровлення спортових наших міжклюбових відносин, то в Торонто ця надрядна авторитетна установа, мимо постійних домагань УСК «Тризуб», ніскільки, а то й нічим не причинилася до наладнання гармонійної співпраці. Це питання, на превеликий жаль, наша централя, як виглядало, вповні зіґнорувала, що згодом, як виявилось, було великою помилкою і шкодою для нашого спорту в Торонто.

НОВЕ ОСМИСЛЕННЯ МОЄЇ ФУТБОЛЬНОЇ КАР'ЄРИ

З упливом часу я почав приходити до здоров'я, видужував. Лікували мене далі вдома. Потріскані ребра, рамена, ключиці, кістки зросталися; довго заживали рани, одначе і вони загоювалися, затягувалися шкірою. Поверхові рани, що не зачепили кісток, щезли, лишились тільки сліди від рубців. Не вилікувались вповні колоті, різані глибокі покалічення.

Покинути футбол зовсім, вийти у відставку було ще завчасно. Мені сповнилося щойно тридцять шість років життя. Активним футболістом більше я не міг бути, але залишити зовсім те, чим дихав, чим жив, що було моїм другим єством, також не був у силі.

Леліяв я думку підготовки юнаків до футболу, зайнятися тренуванням нових футбольних сил. Зараз для здійснення тих мрій прийшов час. Я рішив решту свого життя, своїх сил присвятити нашій молоді, нашому юнацтву, нашим дітям. Передати їм свій довгорічний досвід. Висока мета — гідна всяких жертв.

На запрошення Торонтської Шкільної Ради, я рішив тренувати молодих адептів, яких призначила мені Торонтська Шкільна Рада (Боард оф Едукейшен, дистрикту Ст. Клер). А в тому я занявся теж і нашою молоддю УСК «Тризуб» і СТ «Україна».

Почав провадити з новими учнями тривалі тренувальні навчання. Доводилося будувати все від основ, без перспектив на швидкий успіх.

Зимовою порою заняття відбувалися у шкільних залях, а з українською молоддю у великій спортовій залі УНО або у підвальному приміщенні православної церкви при вулиці Бетерст. Участь у зимових вправах брало близько дві сотні 10-12 років дітей, хлопчиків 15-16 років, старших юнаків, майбутніх кандидатів до першої команди. Матеріял сирий, зате всі палкі ентузіясти цієї популярної гри. Набір оголошувався для всіх бажаючих у межах віку. Крім офіційного принимання, був ще один, так би мовити, мій особистий спосіб. Прогулюючись вулицями міста не раз і не двічі я запримічував хлопчаків, які на пустирі, на незабудованих місцях ганяли за м'ячем. Досвідчене спостереження виділяло з-поміж них потенційний матеріял на футболістів. Їх я таки зараз приймав у ряди моїх учнів.

Поборовши початкові труднощі, тренувальна робота почала входити в окреслене річище короткочасних зимових готувань. Суворість і вимогливість мусили бути затримані щодо дисципліни й спортового режиму. З огляду на близькість весняних тренувань на полі головним завданням було ввести в програму в першу чергу вправи з м'ячем, залишивши поки що на боці легкоатлетичні і гімнастичні вправи. Таку одну мою тренувальну лекцію описує наш футбольний теоретик-журналіст О. Новицький в тижневику «Спорт» 31-го березня 1956 р. так:

— «На залі 16-ть молодців, у русі «перпетуум мобіле». Чи всі виконують той самий рух? Ні! Один обстрілює ворота, двоє скачуть через шнурок, чотири пари виконують те, що по-віденському зветься «шупфен» (подавати один одному м'яч з усіх позицій без зупинки). На тренерський свисток все завмирає на місцях... Біг довкола залі,— але який?... До гаків баскетбольних кошів, по коротшій стороні залі, на шнурку звисають футбольні м'ячі у височині винограду з байки про лиса й високий виноград. В повному розгоні кожний «кандидат футбольних наук» мусить стрибнути вгору й чолом ударити в м'яча. А він, ударений, гойдається, ховається направо й — ліво. Хто попаде його «криво», хто тільки «зачепиться» ним, хто надаремно тільки крижі зірве... Справа виглядає, не важка, але попробуйте собі так, що тридцять метрів з усіх сил стрибнути і з м'ячем чоломкатися. А тренер — мов збісився — не свище. Словом; далі, далі!...

Кондиційна техніка чи технічна кондиція

«Хто такий цей «злющий» тренер (Хто не знає його, той з його міни міг би думати про злючість). Але хто не знає Олександра (Леня) Скоценя?! Половину свого життя він провів (чи «простріляв») у фірмі «Україна», від серцещипательного Львова, почерез Зальцбург — Ульм — аж до Торонта... Тепер Лєньо не той став; блакитний тренінговий комбінезон щільно заховує «плоть», на шиї на довгій, як чернеча вервиця, білій стяжці телімбається «доказательство» влади; тренерська свиставка...

З справі свиставки; вона в між часі засвистала і звільнила юнаків від неприємного бігу з головкуванням «лисячого винограду» — але зараз же дала іншу думку; забаву з м'ячем. Вести його, підкинути на ногу, на стегно, на голову — і назад з голови на груди, стегно, ногу.

Досвідчений тренер не дає ніякого спочинку. Не видно теж (крім передишкового бігу — виминання поміж рухливий ряд людських тіл) окремих фізичних вправ, як гімнастика, легкоатлетичний біг, скок тощо для кондиції. Тренер стоїть на становищі, що найважливіше для футболіста таки вправи з м'ячем — кондиція автоматично набувається «подорозі» до цієї мети., виконуючи технічні вправи з м'ячем футболіст мусить набути кондицію!

Через деякий час робота з великим м'ячем (дослівно: з 8 м'ячами) доповнюється — для вироблення опанування тіла — п'ятьма малими гумовими м'ячами. На залі растелліяда 16-ти м'ячів. Знову біг з головкуванням, нова вправа; обминання (обігрування) суперників, за яких правлять внесені крісла. Коли крісла зникають, починається виснажлива комбінаційна позиційна гра; чотирьох на чотирьох, без означених воріт. Ціль — не дати суперникові м'яча. Іншим разом до цього доходить ще гра в двоє воріт...»

З приходом весни заняття перенесено на футбольне поле, радше на вигін т. зв. «Тіп-Топ». Нав'язано контакти з молодіжними організаціями СУМ, Пласт, ОДУМ, МУН, яких дітвора радо відвідувала лекції. Весь майдан тоді оживав, наповнювався веселим гамором. З членами тих товариств було легко працювати, бо дисципліну вони засвоїли вже там, у своїх організаціях. Два рази на тиждень всі учасники знайомилися із таємницями футбольної техніки.

У вакаційний час починали ранковою зарядкою. На ті вправи приходили теж мешканці прилеглого району поодинці і родинами, батьки дітей, що вправляли. Вправи виконувалися з метою зарядження організму енергією, бадьорістю. Для таких занять необхідно зовсім мало, лише роздягальня і гарячий душ, на жаль, і цього не було. Тривалість вправ близько 15 хвилин, і з них на розминку призначено 5 хвилин, ходьба, біг на місці 8 хвилин, заключна частина 5 хвилин.

Розминка складалася з технічного комплексу рухів — нахили, повороти, присідання. У заключній фазі були вправи на дихання і розслаблення м'язів ніг, рук, тулуба. Критерієм дозування і інтенсивности була очевидно частота серцевих скорочень-пульсу юнаків. Відповідно до того тривалість розминки і вправ збільшувалась аж до 30 хвилин. Одне повне нововведення, т.зв. чехарди, були особливо дітлахам до вподоби і вони прижилися. Це ігри, в яких учасники стрибають через своїх партнерів, що стоять, зігнувшись або рачки.

Однією з форм навчання, що я її часто застосовував, були шведські вправи т. зв. «фартлек». Це шведське слово означає

стільки, що «дитяча гра», точніше окреслити, «гра швидкости». Спостерігаючи дітей в іграх на дозвіллі, теоретикам чи вчителям гімнастики спало на думку надати тій забаві певні плянові форми. Діти, забавляючись, ніколи ні на мить не є в спочинку. Вони часто змінюють свою активність: раптом кидаються в один кут майданчика, то стрибають довкола кілька хвилин, то знову бродять по іншому місці, щоб зненацька появитися десь там, де на них не чекають і безнастанний рух, ходьба, біги, спалахи і що хто тільки хоче. У суті цієї теорії лежить різноманітність і різновидність програми. Вони ніколи не нудьгують, їм ніколи не бракує заняття, а це ж і є підставою безперервного тривання тренування.

Як у практиці виконувати програму? Бігати, як звичайно, але звільняти чи приспішати можна й треба, залежно від місцевости, ґрунту, горбів, долин, бігати довкола чи навіть назад. П'ять чи десять хвилин ходьби, п'ять — 10 хвилин повільного чи швидкого бігу, чи врешті кінчити спринтом (зрив до швидкости). В нагороду дістається відсвіженість ума, краще пристосування організму до нових тренувальних збудників, а водночас з тим кращі показники успішности.

Поскільки головним завданням підготовки було готувати резерви для команд, виділити з груп обдарованих хлопців, постільки є зрозумілим, що ядром навчання були технічні вправи з м'ячем. Клюбна стратегія диктувала, що навчальний процес мусить пов'язувати дітей і юнаків з основною командою в одну сукупну цілість. Тому кожен учасник мусив вільно володіти своїм «інструментом» — м'ячем, і засвоювати найтонші вправи. В злуці з тим доводилося значно збільшити тренувальні навантаження, а також запроваджувати заняття з тактики, методів боротьби.

По закінченні гімнастичних вправ і вправ з м'ячем усі поверталися до залі, де лекції продовжувалися. Тут у тривалій бесіді зі щоденником і табелем та крейдою в руках я обговорював різні навчальні питання. Серйозну увагу приділяв провинам хлопчаків.

КРИТЕРІЙ — ВИМОГЛИВІСТЬ

Левину частину теоретичних занять навчального процесу становили схема, методи, стиль, манера змагань. Усі повинні були бути точно ознайомлені зі старими й найновішими способами тактики, починаючи від «п'ятеро в лінію» — метода, яка проіснувала недовго, і англійської системи WM, яка свого часу вчинила на европейських футбольних полях справжній переполох. У вигляді літери «W» три нападаючі діяли спереду, а два позаду й у вигляді перекинутої літери «M» в півзахисті було лише два, а в обороні аж три. Таким чином було встановлено рівновагу між нападом і обороною. Ця система довго тріюмфувала, здавалась бути остаточною. Однако творчість у футболі не стоїть на місці, щоб перемогти, належно вимудрувати щось нове, покласти в домовину вчення, яким так гучно пишалися родоначальники англійської гри.

Багатьох не вдовольняли канони цієї нової системи. Гравці почали мінятися місцями, «відкриватися». Склався принцип рухомої оборони т. зв. «персональної опіки». Еволюція тактики частково, а то й повністю зачепила усі світові футбольні об'єднання. Виникли нові варіянти: чотири оборонці, чотири нападаючих і два півзахисники: система 1-4-2-4 або 1-4-3-3 (південноамериканська школа).

З'являється навіть варіянт з чотирма півзахисниками, тобто трактування гри вільної від усяких усталених догм, а навіть від персонального опікування. Чотири півзахисники раз по раз мінялися місцями, атакували, наче із засідки, або відходили в глибину своєї оборони.

Одначе всі новації слід було пристосувати так, щоб здатність того чи іншого використати якнайкраще, допровадити до перфектности, не можна чекати від аматора того, чого він не годен виконати. «Тотальний» футбол, тобто провести всю гру матчу цілих дев'ятдесят хвилин з межовою швидкістю (це досягнення світового футболу, що є їх властивістю) і це усякою правдоподібністю не для другорядних команд. Це так! Але на полі не сміє бути тих, які діють за своїми напрямними: п'ятнадцять хвилин гри — п'ять відпочинку. Щоб завдати удари з будь-якої позиції, створювати в потрібну мить чисельну перевагу над суперником, гравцям потрібен т. зв. універсалізм — система взаємомінности гравців. Не можна також допускати, щоб через помилки одного потерпала вся команда і вся колективна робота була зведена нанівець. Для осягнення потрібної стабільности, зіграння всього ансамблю — були саме призначені теоретичні виклади.

Великих успіхів зразу не можна було очікувати. Одним із перших завдань на зеленому полі було — викорінити у хлопців злі навички, манери гри і прищепити нові, конструктивні, навчити любити футбол, знайти в ньому радість і справжню розвагу. Для кращої роботи гру розділювано на підгрупи «А», «Б» і «Ц» з двома допоміжними керівниками. Звичайно на шляху праці появлялась плеяда дорадників, всезнайків і критикологів, які висловлювали свої бажання, критику, а то й авторитетно наказували. Їхні деякі неправильні висновки приносили очевидно більше зла, ніж добра. Проте наказом хвилини було не зневірюватися у своїх силах. Я не нарікав. Навпаки. Я був певен понад усякі сумніви, що посіяне зерно принесе щедрі плоди.

Усіх своїх кандидатів до здобуття футбольної майстерности я добре ознайомлював з найменшими нюансами гри. Створив команди підлітків юнаків — юньйорів (їхня ліґа була організована в рамках Національної Ліґи — Відділ Молоді). Дітям і юньйорам, що вибивалися в грі і які вмілістю перевищували інших, призначувано нагороди — чаші, шкіряні куртки тощо.

У програмі учбово-тренувальних навчань не менше важливим питанням в Торонто була справа омоложення клюбів. Пересічний вік гравців становить 30 років, а чимало налічувалося

Після обдарування юних тризубівців шкіряними курточками

таких, що переступили цю межу. Це давалося взнаки й пояснювало невдачі команд. Зміну варти приймала спортова громадськість по-різному. Одні захоплено вихваляли, погоджувалися і одобрювали намічені пляни звертати особливу увагу на юних адептів, черпати з цього заповідника майбутніх «зірок», інші били на сполох, за всіх обставин домагались лише блиску й слави. Англомовна спортова преса «Соккер анд Спортс Нюз» схвалював мої заходи, скеровані на відмолодження лав товариств. Іншого виходу для нас не було. Адже треба було зрозуміти, що напливу свіжих сил із материка українці не могли очікувати.

У публічних школах моя програма футбольних тренувань була подібною. Однак з уваги на те, що футбол в годинах фізкультури не був обов'язковим і ним займались учителі, моя праця полягала в тому, що я приготовляв засади і плян тренувань, ігор, суддювання, організування футбольних міжшкільних турнірів, які в закінченні шкільного року переводжено фіналами.

СТАЮ ТРЕНЕРОМ ЗБІРНОЇ ОНТАРІО

Моя тренерська робота з молодіжними командами не кінчалася на цьому вузькому, так би мовити, домашньому терені. У той час футбол у Канаді розростався в шаленому темпі. Завдяки новій хвилі припливу еміґрантів, їхній участі у розвитку спортової роботи, поставали як гриби по дощі нові футбольні осередки. Торонтська Футбольна округа налічувала в той час уже понад дві

сотні команд. Все це однак були не професійні ансамблі, а світські-любительські. Згодом деякі з них, підсилені приїжджими з Англії і інших европейських країн професіоналами, виказували високий рівень гри, а водночас горіли бажанням помірятися силами з кращими з них.

У гості до Канади приїжджали передові іноземні клюби совєтські — московський «Локомотив», ленінґрадський «Зеніт», московське «Торпедо», французький «Раймс», італійський «Ювентус», польські — варшавська «Леґія», краківська «Вісла», німецькі, клюби, з Британських островів і ін. Очевидно канадські спортові власті, наскільки це від них залежало, робили все можливе, щоб гідно репрезентувати канадський футбол і вибороти йому почесне місце серед світових команд. Виходячи з повищих міркувань, Онтарійський Футбольний Союз призначив мене тренером збірної з широкими повновластями. Мені дали повну свободу дій у комплектуванні і тренуванні збірної. Покладені на мене надії належало виправдати, з не легким завданням упоратися якомога швидко й ефективно. Матчі з чужими командами були особливими, збірна виступатиме під знаком боротьби зі світовими футбольними потугами. Перед канадськими футбольними майстрами відкривалася широка перспектива показати на що вони здатні.

У склад збірної я запропонував трьох українців: одного з УСК «Тризуб» — М. Бобинця і двох з СТ «Україна» — М. Березу і В. Дичковського.

Як тренер збірної, я зустрівся з зовсім іншими зразками поведінки і уважним ставленням. Мій авторитет був безперечний. Яка різниця з українською дійсністю! Про призначення мене тренером збірної Онтаріо тижневик «Спорт» із травня 1956 р. писав:

«Відомий цілому українському спортовому світові, колишній футболіст Олександер Скоцень, призначений тренером репрезентації Онтаріо. Призначення О. Скоценя — це наочний доказ супремації українців в онтарійському футболі, як одночасно й признання її «батьками» онтарійського футболу... Редакція «Спорту» вітає О. Скоценя, як визначного українського спортовця й сталого співпрацівника нашого тижневика та бажає йому успіхів!»

ПЕРШІ ІНОЗЕМЦІ В ГОСТЯХ

ЛОКОМОТИВ — СРСР

Між чужими командами, що відвідували Канаду, велику зацікавленість любителів м'яча викликав вперше приїзд совєтської команди «Локомотив» з Москви. Уже кілька тижнів болільники з цікавістю чекали цього матчу. Місць на трибунах стадіону Варзиті не вистачало. Двадцятип'ятитисячний стадіон був замалий. Перед грою на високу щоглу піднявся канадський прапор і перший раз на футбольних полях Канади — червоний, знамено СРСР. Грали й совєтський гімн. Були промови в англійській і російській мовах.

Капітани вітали один одного, потискали руки. Усі церемонії і ритуали передавалися через гучномовці по радіо, яке представляло поодиноких футболістів. Розповідали коротко історію команд.

Погана погода вплинула на гру від'ємно. Весь час гри дрібний дощ не вщухав. Дреноване поле гри, мов губка, набрякло водою. Мокрий тяжкий м'яч стрибав по полі «качкою». Хлопці на розмоклому слизькому полі ковзалися. У таких умовах тяжко доводилось і грати, і дати правильну оцінку перебігові дій. Перших 45 хвилин гра була рівномірною, що й підтвердив рахунок 1:1. А далі «русскі» взяли гору; в полі вони були безперечними панами ситуації, а в середині впевнено контролювали м'яч. Відбивали канадські хаотичні штурми, а продемонструвавши один свій бравурний напад, здобули рішального ґола 1:2. До кінця гри вони побудували солідну оборону і вели в зручному для себе середньому темпі та тим затримали незмінний результат, а водночас і перемогу. Загально, московська команда не заdемонструвала тих високих якостей професійної майстерности, що ними величалися рейдуючі шотляндські і англійські команди. Складні продумані комбінації, технічні трюки не були в арсеналі зброї гостей. Зате на протязі гри вони атлетично краще презентувались. Глядачі розходились додому дещо розчаровані. Хотіли бачити совєтських віртуозів, але не довелось. Натомість гості радували глядачів акуратністю у передачах, надзвичайною фізичною кондицією і джентельменством. «Локомотив» — це професійний клюб з першої ліґи.

Тренером і провідником московської команди був заслужений майстер спорту Б. Аркадієв. Це той мовчазний, але рішучий в діях, що під час мого перебування в Москві тренував московське «Динамо». Це той, під проводом якого я знайомився зі штукою гри радянського футболу, той, під керівництвом якого я тренувався в зимовому вишкільному таборі в Ґаґрі на Кавказі. У Москві ми щоденно зустрічались. Бродячи по глибокому снігу, закриваючи обличчя від тріскучого морозу під час зимової завії, ми разом, бувало, йшли до учбової залі, на спортові виклади та фізичні тренування. Він був спортсмен високого ранґу. Користуючись візитною карткою, я зайшов до роздягальні гостей. Аркадієв підвівся з-за столу. Худорлявий, невисокий на зріст. На високо стриженому волоссі уже сиве прядиво помітно розширилось в усі боки. Пізнав мене, потиснув руку, обняв мене. Колись дуже маломовний, сьогодні захоплювався розмовою. Цікавився моїм спортовим шляхом, зокрема моїми успіхами. Йому було відомо про розгром німецької мюнхенської команди «БАЄРН» ульмівською СТ «Україна». Моя візита для нього — мила несподіванка. Йому й ніколи на думку не спало зустріти «дорогого друга» ген за тридев'ять земель, за океаном. Бажав мені здоров'я, сил і успіхів, просив заходити «поужінать» (повечеряти). В його бесіді відчувалась привітливість і чистосердечність без фальшу, лицемірства, без облуди. Спорт!

НА ЧЕРЗІ ФРАНЦУЗИ — ЗУСТРІЧ З «РАЙМС»

З приїздом у гості іноземних клюбів віджuвали картини давно пережитих днів, днів вершин слави, справжнього підйому. Ніби на голубому екрані знову оживають сцени, як твоя команда здобуває вимріяну нагороду. Ті картини стали живими в пам'яті, особливо коли місто Торонто відвідала французька команда «Раймс». Ось вони, тодішні незрівняні світові майстри футболу — ще раз переді мною: Жак Жонке, Копа, Бато, вже лисий Марше, «чарівник»-технік, душа й серце нападу «шампанців» — П'янтоні. Уся «стара гвардія» була тут. Жонке, мій найбільш небезпечний найздібніший суперник, якого мені коли-будь в житті довелось зустрічати і помірятись на світових футбольних полях, він (цей добряга), зараз малює мені епізоди з мого життя у Франції. Епізоди — незабутні. Він цитує газетну фразу з Ніцци:

«... завтра Скоцень буде грати проти Жонке матч свого життя...»

Чи пам'ятаю?

Французи продемонстрували стиль і методи високого европейського рівня. Полонили майстерністю, дивовижними за красою ударами, діяли легко й невимушено в полі, швидко й рішуче в атаці. Шукаючи аналогії з тим, що найбільше сподобалось мені у грі «Раймс» ще під час зустрічей першости Франції,— звичайно сьогодні це зовсім різні змагання. Французи вийшли на поле не грати, а доводити свою вищість, концертувати. Гра поділилася на дві нерівні частини. На початку — до часу пропущеного першого ґола канадці намагалися ще протинаступати, але скоро гості геть зім'яли господарів. Жонке досхочу, без зусиль, хитро роззброював прориви канадців. За порушення онтарійцями правил суддя призначив кару — удар на ворота із 20 метрів віддалі. Канадці довго будували «стіну», воротар щось радив товаришам. Всі поради перекреслив сильним ударом він — Жонке. Політ м'яча ледь хтось із захисників міг спостерегти і дивно що воротар лише безпорадно розвів руками — м'яч лежав у сітці. Розгром канадців був очевидний. Так і сталось. Результат 8:1. Як показалося, в грі виникло безліч проблем, які були важкі до поборення. Европейський футбол являв собою силу, протистояти якій на північноамериканському континенті покищо не було кому. Те саме доводилося підтвердити і в матчах з італійським «Ювентус» (зірки: Сентіменті, Боніперті), з німецьким «Айнтрахт» з Франкфурту (зірки: Віллі Пляцер, Франц Ліпнер), а теж з польськими «Вісла», «Леґія».

МАТЧІ ОНТАРІО З ПОЛЬСЬКИМИ «ВІСЛА» І «ЛЕҐІЯ»

Минали тижні за тижнями, матч — з інтернаціональними командами — за матчем. Зокрема цікаві були зустрічі з польськими командами: «Леґія» — Варшава, «Вісла» — Краків, а теж зі

збірною Польщі. «Вісла» приїхала з тренером, колишнім гравцем львівського клюбу ЛКС «Поґонь» — Михайлом Матіясом. Матіяс був один з найкращих футболістів Польщі перед війною. У 1940-41 рр. він грав зі мною у київському «Динамо». Він це той свідок, яким НКВД користувалось під час розправи зі мною в Києві. Матіяс свідчив у мою користь.

Збірну Польщі очолював теж мій добрий знайомий з того часу, колишній гравець РКС (Роботнічи Клюб Спортови) — Львів — Казимир Ґурскі. По війні вони обидва переїхали до Польщі і включилися в ряди клюбів, а як заавансовані у футбольній штуці, зайняли керівні пости. Варшавську «Леґію», як військово-цивільний клюб, очолював полковник Тадей Єдинак. Це також колишній гравець передвоєнного львівського клюбу «Погонь». Він за моєю спонукою в 1940 р. виїхав до Києва, як футболіст і брав активну участь в київському «Динамо». Змобілізований до Червоної Армії, подався на другий бік Дніпра, помаршував на Схід. Тим часом його перевели до польської армії в СРСР ген. Берлінґа, де він добився підполковника польської армії.

У дружній розмові з Єдинаком пролетіла ніч. Уже світало, коли ми обидва вийшли з готелю. На шибці мого авта повівав поліційний квиток за недозволену стоянку автом. Мимо нашої давньої дружности, зустрічі зі мною не були такими, як за юнацьких років. Попри ввічливість, панувала атмосфера якоїсь нервозности, недомовности.

Мої гості інформували, що в Польщі офіційно футбольного професіоналізму немає, одначе футболісти не працюють, займаються лише спортом. У цей час польський державний футбол досягав вершка своєї слави. Клюби «Леґія» і «Вісла» — це давні першолігові команди переорганізовані тепер далі в незмінених клюбових назвах з великими державними фінансовими дотаціями успішно репрезентують польський футбол. У них не було слабких місць, а їхній сильний старт у грах в Торонто слід розцінювати, як своєрідну заявку на звання світових чемпіонів. «Леґія» перемогла збірну Онтаріо 3:1, «Вісла» 4:1.

Польська зібрна була зложена з найкращих вишколених молодих футболістів. Демонстрували напричуд красиві комбінації атакуючих і солідні дефензивні лінії надавали картині їхньої гри великої майстерности. Дійсно такою грою можна було насолоджуватися.

Збірній Онтаріо загрожували не лише нападаючі і півзахисники, але навіть оборонці («тотальний футбол»). Наслідком такої гри онтарійці програли 3:0.

ПОКАЗОВА ЛЕКЦІЯ ШОТЛЯНДЦІВ

Справжню сенсацію в Канаді викликав рейд по країні віцечемпіона Шотляндської Ліґи т. зв. «Червоних диявола з Абардіну». Нікому не могло спасти на думку, яку то гру доведеться

побачити. Ми знали про шотляндський народ, шотляндський національний одяг, навіть їхню шотляндську смереку, шотляндську тер'єр-собаку, навіть їхній перловий суп, кучеряву капусту і врешті шотляндську віскі, навіть про лондонський розвідковий відділ «Скотлянд Ярд», врешті про їхнє скупарство. Але про їхній футбол знали мало! Про нього, про уславлених професіоналістів ми довідались щойно на стадіоні Варзиті, в Торонто. Забракло місць і квитків для глядачів.

Коли гарного червневого дня літак з Шотляндії привіз гостей, ентузіясти — місцеві шотляндці — хто жив, відкидали усі домашні клопоти, спішили на майдан вітати і оглядати гру своїх футбольних кумирів. З ними доводилося помірятись моїй збірній Онтаріо. Здорові, мужні, загартовані фізично, готові показати від початку, що хочуть грати на чужій половині поля, а не на своїй. Майже вся одинадцятка часто, зачасто з'являлася біля наших воріт, ламала нашу оборону, атакувала шалено, нещадно. На наші канадські ворота сипалися ґоли, як із щедрого рогу; у першій півгрі вони здобули чотири і таке саме число у другій. А скільки ударів пробито на ворота? Їх не злічиш! У противагу професіоналам канадські футбольні аматори мусили стосувати оборонну гру. Складну нашу ситуацію рятувало передавання м'яча горою і завершальні удари до воріт, а також стратегія позитивної оборони не дати шотляндцям досхочу розгулюватися біля наших воріт. З допомогою довгих передач пощастило виводити на ударні позиції наших нападаючих і підключити до атаки крайніх захисників. Так пробито по воротах гостей три ґоли: два в першій півгрі, один в другій. Рахунок цього унікального в історії канадського футболу-матчу — 3:8 на користь «Червоних дияволів». Як на новика і на коротку підготовку та нечіткість зіграння учасників збірної, треба підкреслити, що мимо поразки і високого відношення воріт, матч свідчив про значний проґрес канадських футболістів. Репортер спортовий англомовного щоденника, описуючи ці змагання, закінчує:

«Віце-першун Шотляндської Ліґи святкував свою заслужену перемогу над збірною Онтаріо. Не дивлячись на те, що гості вісім разів примусили воротаря господарів витягати м'яча зі сітки, онтарійці показали себе не найгірше, а троє воріт у сітку гостей, це доказ того, що при умові належного тренування і виправленні деяких місць, збірна Онтаріо може бути твердим противником і для представників інших професійних команд».

ФУТБОЛІСТАМ УКРАЇНИ «НЕЛЬЗЯ» ВІДВІДАТИ КАНАДУ

Інтернаціональні зустрічі в Канаді ввійшли в історію канадського футболу. Вони давали поживу для роздумів. Хоч наша збірна загалом виступала у свою силу і заслужила на позитивну оцінку, проте в неї були виразні розлади, прогалини, які необхідно

Київська команда — десятикратні футбольні чемпіони СРСР в роках 1961, 66, 67, 68, 71, 74, 75,77, 80. Шість разів володарі чаші СРСР в роках 1954, 65, 66, 74, 78, 80. В 1975 р. завоювали найвищу нагороду — суперчашу Европи

було ліквідувати. Канадців підвела недостатня фізична готовість гравців. Вони не зуміли сполучити в одне атлетизм з артистизмом, техніку з волею, ігровий оптимізм з дійсністю. Поки що Канада не рівня Европі. Европейські команди зокрема англійські, шотляндські, Французькі — це представники найпроґресивніших методів, які

Улюблена футбольна команда Львова «Карпати»: У 1969 році під керівництвом ветерана львівського футболу Карла Мікльоша назавжди увійшли в історію львівського футболу, здобувши чашу СРСР

об'єднують два скрайні напрямки: романтичного і раціонального футболів. Вони вправляють т. зв. тотальний — універсальний футбол. Здобувати ґоли це завдання не лише їх наступаючих, а всіх гравців, також і захисників. Европейці практикують нову техніку прийому і передачу різними модерними способами і т.п.

Щоб у дальших міжнародних зустрічах не бути заскоченим такими і подібними нововведеннями, їх уже зараз належить врахувати і включити в арсенал своїх озброєнь. Хоч і канадці у тих матчах зі знаменитими клюбами були скручені в баранячий ріг, проте в цьому горнилі вони зміцніли, набули більше віри в свої сили, а через те і їхній престиж зростав.

До Канади приїжджали футбольні іноземні клюби з далеких сторін світу. Кожна гра при відкритті і закритті супроводжувалась прийнятими звичаями гостинности, відіграванням славнів країв обох суперників, — повівали національні прапори, гучними промовами, обопільними привітами, підношенням квітів. Усе те в цілі скріплення взаємопорозуміння, взаємоповаги і духової спільноти даних країн.

Не було лише українців з України. «Карпати» — українська львівська команда, серйозний претендент на золоті медалі Української Республіки, чи команда «Чернівці» — радо відвідали б братів-

українців в Новому Світі. Київське «Динамо» з ореолом слави, успіхів, яких досі не знала й не повторила історія радянського футболу, багаторазовий чемпіон України й володар чаш республіки, дев'ятикратний чемпіон країни, п'ятикратно завоювали Кубок СРСР. Кияни перші з радянських команд у переможному турнірі европейських чемпіонів здобули чашу европейських країн, т. зв. «Супер Кубок Европи». Чому не дозволяють їм приїхати в Канаду? Для них плянують серії міжнародних офіційних і товариських зустрічей в Европі, Південній Америці, навіть в країні, де немає українців — в Африці. А сюди, до Канади, висилають лише російські «Торпедо», «Зеніт», «Локомотив». Українцям *нєльзя!*

МОЄ СУДДІВСТВО — ЖУРНАЛІСТИЧНА ПРАЦЯ І РАДІО

Час плив швидко, а з ним серед щоденних турбот і футбольних клопотів швидко мінялись життєві і спортові обставини, що застановляли, а то й примушували змінити цьогочасний спосіб життя. Довелось так важким трудом зорганізовану футбольну працю з молоддю покидати. Після короткого часу я несподівано одержав від Онтарійської Суддівської Колеґії письмове повідомлення. У ньому мені пропонували обов'язки футбольного судді. В цьому запрошувальному листі підкреслювали мій футбольний стаж, бездоганну поведінку (я не мав дотепер жодної судимости), зокрема наголошували дошкульний брак кваліфікованих осіб.

Онтарійська Футбольна Суддівська Колеґія була добре зорганізованою одиницею. У винесенні рішень правили їй міжнародний футбольний статут, міжнародні правила.

Очевидно, мені це подобалось. Ця праця була підходож для мене і на часі. Мій досвід не йшов би намарне. Я знав психіку гравця, психологію публіки, а юрба чи зграї також не були мені чужими. Неодноразово доводилось мені бути свідком самовільної, кулачної, а то й кривавої розправи з суддею, бачити його побитим, як він платив за свої справедливі чи несправедливі рішення. На моє рішення стати суддею багато вплинула й ця обставина, що серед суддів Східньої Канади був лише один українець. У випускному іспиті брало участь п'ять кандидатів. Вимоги іспитової комісії не були суворими, але мимо цього, траплялися випадки, в яких на іспитах кандидати провалювалися. Таких, звичайно, відставляли на протяг трьох місяців, а по трьох місяцях давали їм повторну нагоду скласти іспит. У «Положенні Міжнародного Футбольного Союзу» про суддівство сказано:

«... суддя мусить добре і фундаментально знати правила, бути в добрій фізичній кондиції, бути присутнім при кожній акції, знаходити і допроваджувати до взаємного довір'я і зрозуміння; зокрема кожного суддю мусить характеризувати беззастережна мораль. Для добра спорту і його престижу, він як суддя-арбітер, не може нею нехтувати...»

Дійсно так воно і є. Доводиться підтвердити, що судді, як знавці, були безсумнівними авторитетами на зелених полях і своїм властивим розв'язуванням суперечок багато причинилися до тріюмфів, або поразок команд. Частенько важку скрупулятно проведену цілорічну працю клюбів одним легковажним рішенням було зведено нанівець. У таких жалюгідних випадках клюбові шанувальники давали вияв своїм почуттям, приходило до фізичних зневаг.

Крім того, не наведено ще вповні ладу в самій схемі суддівства. Дуже відбивалися на цьому різні клюбові чвари. Свідчення поодиноких членів Колеґії говорили про безпорадність. Тільки за один футбольний сезон подано аж тридцять шість протестів. Дисциплінарна Верифікаційна Комісія повинна б контролювати роботу суддів. На ділі ж — були непорозуміння, безконтрольність.

В ролі судді я звичайно не натрапляв на великі труднощі, навпаки, так учасники, як і публіка, виправдували мої рішення, як правильні. А це знову мов у відплату приносило внутрішнє задоволення. З метою виявлення найкращих, сумлінних арбітрів, Суддівською Колеґією розроблено спеціяльну схему нараховування точок суддям за їхню об'єктивність і високу кваліфікацію. Згідно з тими постановами, наприкінці року на Річних Зборах Колеґії за переведений сезон, висловили мені признання і водночас підвищення в ступені суддейської катеґорії.

Щоб між змагунами і суддями панувала відповідна гармонія і взаємне зрозуміння, обидві сторони повинні знати закони. В першу чергу судді. Видані Міжнародним Футбольним Союзом — ФІФА — приписи є суворим правом спортовим, які нормують поведінку змагунів, суддів, спортових діячів, відносяться теж до публіки. На тій базі будується дружня співпраця з футбольними командами.

В цілому Суддівська Колеґія з автономними правилами підлягає крайовому Футбольному Союзові, побудована ієрархічно: міські, обласні, крайові і признані ФІФА міжнародні. В Канаді суддівський розряд починався від третьої катеґорії. Поступово в міру набуття досвіду і переходу іспиту, або на рекомендацію, суддя піднімався до другої, тобто крайової і тут уже на рекомендацію Крайового Футбольного Союзу, після спеціяльних іспитів, в міжнародну клясу.

Як найкращий Крайовий Футбольний Осередок, Торонто і Провінційна Онтарійська Суддівська Колеґія розгорнули широку навчальну працю. Організували курси, семінари, доповіді, висвітлення фільмів, дискусійні вечори. Раз в тиждень провадились сходини, в які включались інтерпретації поодиноких інновацій, насвітлення кожних сумнівних рішень, обговорення суддівських помилок і зв'язані з тим наслідки і т.п.

Тим часом після додаткового іспиту я перейшов у першу суддівську катеґорію. У плянах в мене була думка стати суддею

на міжнародній арені і може навіть суддівству присвятити своє майбутнє. Суддівство я полюбив не менше футбольної гри.

Рівнобіжно з суддівськими заняттями у мене дещо вистачало ще часу на журналістичну роботу і працю в радіо. Один американський письменник твердив, що чоловік є найбагатший тоді, коли його приємності є найдешевші. Видавець тижневика «Вільне Слово», д-р Степан Росоха, віддав в Торонто під мою редакцію сторінку «Спортових Вістей», а до щоденної радіопрограми «Пісня України» мене запрошено, як редактора й диктора спортових новин. Цю відповідальну і важливу роботу запропоновано мені на т. зв. громадській базі, тобто даром. Даром їхніх десять хвилин — даром і моя робота.

Редаґування спорту в газетах для мене не новина. У мене вже був деякий досвід. Перші кроки в цьому напрямі я ставив ще в Австрії, в Зальцбурзі під рукою видавця і редактора — письменника Петра Кузьмича Волиняка, дописував в «Нових Днях» на тему спортових вістей. В Канаді, як кореспондент, дописував до різних видань, включно з тижневиком «Спорт».

У зовсім відмінному світлі представлялося моє співробітництво в радіомовленні «Пісні України». З працею по радіо я зустрівся вперше. Цю програму слухала наша торонтська громада кожної суботи і неділі. Транслювали світові вісті, коментарі, події, що стосувалися поточних місцевих і позамісцевих громад, оголошення тощо. Доцінюючи важливу ролю спорту, власники цієї радіостудії — Прокіп і Вікторія Наумчуки — віддали зовсім безкорисно десять хвилин часу для спорту. У рамках десятихвилинної програми вистачало доволі часу інформувати український загал про важливіші спортові вісті.

УСК «ТРИЗУБ» — 1956-57 рр. — МОЛОДА РЕЗЕРВА

1956-57 роки для УСК «Тризуб» були роками успіхів. Тризубівці легко долали минулорічних чемпіонів. Шанси здобути чемпіонат були за ними. Коли в турнірній таблиці в весняному колі відставали від чільної команди на чотири точки, то в перебігу розпочатих осінніх баталій розрив скоротився до двох. У визначених поєдинках взяли двічі гору над клюбом «Кенедієнс» 3:0, розгромили «Вестінгауз» 5:0 і «Спарту» 5:1.

Величезне значення для дальшого проґресу мали також вирощування і розбудова доросту і юнацьких команд. Три команди доросту і юнацька успішно змагались в місцевих дитячих і молодечих ліґах. Через цю команду юнаків пройшла велика кількість гравців, які пізніше ввійшли в основний склад першої команди.

1957 рік відзначився помітною віхою в історії УСК «Тризуб». Це п'ятнадцята річниця т-ва з дня заснування першого спортового гуртка софтбол. З цієї нагоди упродовж року відбувалися спортові і розвагові імпрези.

Молода футбольна резерва «Тризуба». Долішній ряд зліва: П. Калембет, І. Соханівський, Я. Коваль (опікун), М. Корець, Д. Троян, В. Шапка. Горішній ряд зліва: В. Поляківський, І. Матусяк, В. Поплавський, Франків, Р. Любак, Ю. Кучеренко, В. Дехтяренко, М. Дрозд

Щось подібне, як в середньовіччі лицарі, йдучи в бій, вибирали романтичну «даму», спортовці в зимовім карнавалі почали вибирати королеву клюбу, яка на весну, одягнена в український народний стрій, почесно відкривала футбольний сезон.

19 травня 1956 р. на стадіоні Фред Гамілтон відкрила футбольний сезон матчем «Тризуб» — «Україна» тризубівська королева Мотря Скоцень. 1957 р. 12 травня матчем «Тризуб» — «Олстер» відкрила сезон тризубівська, а згодом королева міста Торонта Мар'яна Ленчак.

До ряду успішних перемог футбольної секції долучувалися успіхи в місцевих ліґах як і в турнірах УСЦАК ланки кошівки, відбиванки, пінґ-понґу.

Делеґатура УСЦАК (Українська Спортова Централя Америки й Канади) проводила в Торонто змагання у відбірковому турнірі українських команд у відбиванці і настільному тенісі. У розіграші брали участь організації СУМ, Пласт, ОДУМ, СТ «Україна» — Торонто, УСК «Тризуб» — Торонто і СТ «Україна» Монтреаль. У фіналі зустрілися переможці Канади й США. У відбиванці першість здобули тризубівці, подолавши СТ «Україна» Торонто в двох сетах.

Відмолоджений «Тризуб». Перший ряд внизу зліва: Комар, М. Корець, Брайлі, Сидорець, Верес. Другий ряд зліва: В. Марко (голова клюбу), Аранжелович, Камад, Деркач, Т. Корець, Кузьменко, М. Бардин (ланковий). Горішній ряд: Завадівський, Коваль, Кампо, Береза, Шевчишин.

В той час ще гарні плоди пожинала футбольна команда СТ «Україна» т. зв. «Молода Україна». Молоді хлопці, які змінили стару варту, розгромили угорську «Гунґарію» — 6:0, німецьку «Олімпію» 2:0, «Вестінгауз» — 6:1 і 2:0, програли лише тризубівцям 1:3. На жаль, не довго втішала своїми успіхами і їх розв'язано.

СТ «УКРАЇНА» — МОНТРЕАЛЬ 1957 р.

ФУТБОЛЬНИЙ ЧЕМПІОН КАНАДИ

Тимчасом чотириста миль на схід від міста Торонто сурми монтреальських українців не вмовкали. У 1956 році вони знову стали лідером Монтреальської Національної Ліґи, знову здобувають чашу «Чаріті Трофі», а вже вершком слави нашої команди був 1957 рік. У цьому році вони, під керівництвом тренера і активного футболіста Зенона Снилика, члена Олімпійської футбольної збірної США, сягнули по найвищу нагороду, пальму першости Канади.

У фінальному матчі на великому стадіоні в Монтреалі СТ «Україна» — Монтреаль подолала свого противника «Норт Шоре Теам» з Ванкуверу з результатом 2:1. Таким великим досягненням українці-монтреальці вкрили славою не лише свою команду, але українську спільноту на цілому американському континенті. Перший раз в історії українці завоювали чемпіонат Канади, а водночас найвищу почесть — трофей «Карлінґа».

Ця подія стала головною темою засобів масової інформації — радіо, телебачення і англо-французької преси, відлунням відбилась по українських землях. «Голос Канади» в своїх передачах на Україну передав інформації з українського спортового життя в Канаді, високо оцінив переможний похід СТ «Україна» — Монтреаль за чемпіонат Канади.

Сам матч, що відбувся на стадіоні «Файльон», проходив серед високої напружености обох сторін і на дощі. Де-не-де стояли навіть калюжі.

Українці, мимо надзвичайних теренових труднощів, радували своїх болільників темпераментною грою, бурхливим напором по всіх позиціях, а особливо в атаці. Шістдесят перших хвилин належали українцям, в яких вони провели провідного ґола. Гостям пощастило зрівняти, проте що ближче до кінця гри, то перемога господарів була все більш очевидною. В одній із блискучих комбінацій Васьків миттю обіграв захисника, проскочив з м'ячем повз другого і прицільним ударом послав м'яч у сітку, здобуваючи про-

СТ «Україна» — Монтреаль, футбольни чемпіон Канади 1957 р. Перший ряд зліва: Полок, Фіней, Грицай, Стецьків, Реш. Стоять зліва: Снилик, Грицин, Нелсон, Шапка, Сеник, Васьків, О'Ніль, Меколей, Шнайдер, Меквікар, Урсика, Сим, Шило, член управи С. Козар

ваджєння 2:1 на користь «України», який то результат лишився до кінця.

На вечірньому бенкеті президент Футбольного Домініяльного Союзу Артур Арнольд підніс капітанові нашої команди квіти і в промові вітав з перемогою новоканадців українців, які також сім раз зуміли здобути чемпіонат Монтреальської округи, а тепер тріюмфально завоювали чемпіонат країни.

Монтреаль, 18 жовтня 1959 р.

Високоповажаний Пане Олександре

Я як цьогорічний голова Спортового Товариства „Україна" в Монтреалі почуваюсь до милого обов'язку подякувати Вам щиро за Ваш труд і старання щоб наше товариство зістало приняте до „Interprovincial Ligue"
Довідався я про це від п. Андрусова бувшого голови нашого Спортового Товариства. Маю надію, що наша одинадцятка цього сезону перший раз в інтерпровінційній лізі виправдає себе вповні. Ще раз складаю Вам Пане Сконечні щиру подяку

Остаю з пошаною

Ігор Кучарський
голова

Подяка за співпрацю із СТ «Україна», Монтреаль

РОКИ ЗАНЕПАДУ

Якщо перших шість-сім 1950-тих років треба уважати за постання і час буйного розквіту українського футболу в Канаді, то останні роки цього десятиліття належить зарахувати до років занепаду, а то й руйнування. Криза своїми гострими кігтями по-різному хапала в свої лапи всі українські спортові футбольні об'єднання, а насамперед СТ «Україна» — Торонто. Тут починалось, як твердили, ще від заснування з простих, благих причин — дискваліфікацій змагунів. Спершу лише деяких, але скоро і відсувано на звичайних чи надзвичайних загальних зборах вотумом недовір'я від праці засновників т-ва, а далі й тих, що здобули трирічний

чемпіонат Національної Ліґи, дискваліфікували заслужених, нагороджуваних медалями (з нагоди 5-х роковин створення т-ва) — Стецькова і Закалужного. Чільні футболісти і діячі СТ «Україна», пробували оздоровити нечисту атмосферу, вийти з зачарованого кола неладу і дискваліфікацій. Другі прямували до інших українських клюбів, а то й до чужих — «Спарти», «Гелляс», «Роми». Передові змагуни Закалужний і Стецьків, Шапка, а також Мисакович, просили про видачу їм звільнення. Як виявилося пізніше, вони прямували до місцевого «Тризуба», а Шапка до «Спарти». Незаліковані рани, які ятріли в почуваннях деяких передових футболістів за минулі необосновані дискваліфікації, мали свій від'ємний вплив на діяльність товариства. Перша команда була позбавлена своїх репрезентаційних футболістів, що в консеквенції невдоволення привело до створення третього клюбу під назвою «Леви».

Для кращого насвітлення для заіснованих фактів ще належить додати, що новопосталий клюб «Леви», це первісне футбольне товариство словацької етнічної групи, т. зв. «Славія». «Славія» змагалась в «Метро Лізі» міста Торонто. Саме туди звернули свої кроки ті, яких з рідних організацій викинули «батьки спорту». Як футболісти, що не мали більше змоги виявляти свого природного таланту, вони не вважали за ніякий злочин організувати ще один окремий футбольний клюб.

Цікавим в ті часи був теж факт, що в іграх навіть вживано засобів боротьби, створювалась така атмосфера, що мала часом забарвлення комічности. Дружини чоловіків застосовували американські методи. Пікетували двері роздягалень і забороняли своїм чоловікам виходити на поле гри. Нечуване в історії українського футболу! Виглядало на страйк.

На полях гри розгулювались недисципліновані публіка і гравці. Робили що і як їм подобалося. Не раз розправлялись фізичною бійкою із своїм противником. Матчі СТ «Україна» із «Кенедієнс», «Ст. Ендрю» — це один великий футбольний скандал. Змагуни на очах тисячної маси англо-канадців давали волю рукам, фізично побивали не лише своїх противників, але й суддів, за що були оскаржувані Дисциплінарною Комісією Національної Ліґи, як теж і цивільним судом.

Українська команда переживала свої чорні дні. Управа і керівники клюбу платили за фізичні пошкодження грошові кари, поручалися грошовими чеками, що в майбутньому подібні випадки не повторяться.

З кожним днем ставало ясним, що стан, який заіснував внутрі футбольної команди, є аж надто нездоровий і що всі неув'язки наявности непогоджености треба ліквідувати якнайшвидше. Це ж був час, в якому відставлено свою молодь, а кольорів СТ «Україна» боронили чужинці, включно з тренером. Витворені «діячами» обставини не були для них аж так болячими, але найбільше їх ранила ця обставина, що стріли, випущені з їхніх луків, верталися бумеранґом до них самих. Голошені залюбки в Німеч-

чині як і тут кличі — «В здоровому тілі здорова душа», громадська опінія могла достосувати саме до них самих: «Лікарю, лікуй сам себе». Прямо домагалися визнання провин, направлення помилок.

ВСЕ ЛИШАЄТЬСЯ БЕЗ ЗМІН

Прийшли спроби оздоровлення внутрішніх неполадок. Керівники СТ «Україна» скликали Надзвичайні загальні збори, які в основі нічого не змінили! Дискутовано в безконечність неефективність засобів дискваліфікацій, мовляв, карами не пощастить затримати гравців, треба якісно розумної дисципліни і дружньої атмосфери. Мировий Суд справедливим розглядом і рішеннями повинен би причинюватися до усунення всяких недоліків і непорозумінь. Все таки засуджували існування в Торонто другого українського футбольного товариства — УСК «Тризуб». Схвалили поповнення футбольної команди чужими гравцями. Відмолодженню клюбу, чи то підготовці молодого покоління не надавано особливої уваги. Врешті в заключенні у чотири вітри пустили всяку критику «інакодумаючих», членів Управи, їхню працю над молоддю строго осудили, а їх дослівно розігнали.

Збори полишили великий несмак, посіяли ще більший розбрат, ще більше недовір'я.

Непорозуміння між самими членами проводу доповнили чашу гіркости.

Шановний працівник на громадському полі, кількарічний секретар СТ «Україна», Володимир Макар, один раз сказав на зборах: «Я радо виконував би двічі чи тричі більше праці, коли б я мав переконання, що служу добрій, дійсно громадській справі. На жаль, я цього переконання не мав».

Підбиваючи підсумки нарад, належить підкреслити, що намагання санації т-ва тими нечисленними, але ідейними керівниками, які всіма силами намагались рятувати будівлю, зазнали невдачі. Викинена колись як непотрібне ганчір'я за пліт опозиція, відмовилась від співпраці в такій атмосфері.

Відійшли від команди і кращі гравці: Зенон Снилик (перейшов до СТ «Україна» — Монтреаль), Білєк (повернувся до матірного клюбу в Австрії), Остап Стецьків — перейшов до УСК «Тризуб», де обняв функцію тренера. Володимир Закалужний перейшов на пост тренера греків, одночасно вони теж і з другими Футболістами підкріпили ряди команди УАСТ «Рочестер» в США.

Занепад духу ширився щораз то далі. Навіть найкращі оптимісти, які жили ще вчорашнім бажанням, не передрікали можливости дальшого існування команди. Футбольну основну команду належало ліквідувати, або прямо найняти чужинців-футболістів. Де ж були і як реагували ті діячі з кличем «в здоровому тілі...»?

КІНЕЦЬ ФУТБОЛЬНОЇ КОМАНДИ УСК «ТРИЗУБ» — «ЗА ГРІХИ СВОЇ ПОКУТУЄМО»

УСК «Тризуб» не переживав таких глибоких внутрішніх потрясень. Тут бо від початку свого заснування була наладнана співпраця у всіх сферах діяльности: між членами і проводом, між поодинокими секціями, як теж і в праці назовні. Незнані були розгарячені суперечки, надзвичайні загальні збори, дискваліфікації гравців.

Натомість з бігом часу наростали інші труднощі, з якими доводилось вести безнастанну боротьбу. Між ними важливе місце займала нестача грошових фондів. Змагання в Національній Лізі вимагало щораз більше фінансів. Футболісти «Тризуба» не були професійними, ніяких грошей не брали, все ж таки видатки у зв'язку з іграми були. Усе треба було оплатити — виїздові подорожі гравців, купувати мундири, оплачувати стадіон, суддів, платити кошти привозу нових футболістів і т.д. Прибутки, виключно з продажу квитків на матчі, не могли покривати витрат усіх ланок т-ва.

Важливою проблемою для «Тризуба» були справи, зв'язані з пошуками за талановитими українськими спортсменами, як також із заміною старших віком молодими. У зв'язку з тим провід рішив спровадити вісім молодих українських футболістів — І. Білика, братів І.Я. Микецеїв, І. Варецького з Арґентіни і Е. Дзяму, І. Курока, М. Щирбу і М. Середюка з Франції. Кошти спровадження були великі і, як виказалось, даремні, завели. Зі всієї спровадженої вісімки один лише І. Варецький підійшов в рівень команди. Такі факти ставили клюб на грані пропасти.

Дві українські команди в Торонті (1959-1960) брали ще участь у календарному турнірі за першість, одначе обидві котились по східцях табелі вниз. У 1960 році з огляду на невдале спровадження гравців тризубівська команда опинилась на передостанньому місці і була загрожена вибуттям з Національної Ліґи до нижчої кляси. Загрожені були три команди: «Олстер», німецька «Олімпія» і УСК «Тризуб», а вибути з Ліґи мали лише дві. Рішити повинна була більшість голосів присутніх представників клюбів про те, які два клюби вибудуть з Ліґи. З уваги на те провід УСК «Тризуб», передбачаючи можливість усунення його футбольної команди з Ліґи, звернувся до СТ «Україна» з просьбою голосувати за залишенням УСК «Тризуб» в рядах цієї Ліґи. Для вжитку історика треба насвітлити факти. На річних загальних зборах Національної Ліґи представники англійських клюбів голосували за затримання «Тризуба», але не українці-брати. Делеґати від СТ «Україна» встромили в спину УСК «Тризуб» ще одного ножа, тим разом вже остаточно! Вони голосували за вибуття нашої команди. У їх розрахунку вони таким чином позбувалися небажаного кон-

курента раз назавжди. Про ті сумні події і факти звітував тижневик «Вільне Слово» під наголовком «Кінець Епопеї»:

«... Сезон 1960 року був для «Тризуба» дуже нещасливий. Позиція клюбу в таблиці Національної Ліґи, яка начисляла 10 дружин, не ворожила йому нічого доброго, зокрема з початком другої половини сезону. На своєму конті «Тризуб» мав всього дві виграні і 12 зремісованих змагань, займаючи восьме місце в табелі. Вправді «Тризуб» тішився дуже доброю маркою, а головне був атракцією гри, яка стягала поважне число глядачів, що на північно-американському континенті грає чи не найбільшу ролю і такі клюби, хоч навіть слабші, мають запевнені місця в найвищих ліґах. Показалося однак інакше. Крім доброї марки, треба мати і приятелів, які в разі потреби і постояли б за клюб, а принаймні не мати ворогів. Тоді після закінчення сезону «Тризуб» опинився на передостанньому місці, а дві останні дружини випадали з Ліґи. Про це остаточно мали рішати Загальні збори Ліґи, які могли і залишити загрожену спадком дружину. Тут саме на превелике диво «Україна» в такому короткому часі відплатилася «Тризубові» за його поміч і направду дружній жест, випозичаючи «Україні» в іграх «плей-оф» свого найкращого гравця Пришляка.

«Україна» ненавиділа від початку і до кінця не переставала ненавидіти «Тризуб». Провідникам і симпатикам «України» здавалося, що «Тризуб» стоїть на перешкоді «Україні», забирає їй глядачів і є її непотрібним конкурентом, а коли його не стане, то «Україна» відітхне свобідно, як одинокий український репрезентант Торонто у футболі.

І коли прийшла нагода позбутися небажаного конкурента, представники «України» зробили все, щоб «Тризуба» позбутися. Так і сталося, хоч були голоси, щоб його задержати. Мала більшість, на жаль, на превеликий жаль, разом з «Україною» була іншої думки.

Заслуги «Тризуба» наглядні. В лавах змагунів «Тризуба», а зокрема доросту гартувалися душі, гартувалися характери, навчалися карности і любови до всього, що рідне — десятки українських юнаків і юначок. Вони сьогодні зрілі люди, багато з них на високих становищах і більшість з них заанґажовані у нашій громадській праці.

Яке велике було їх прив'язання до свого клюбу, свідчить факт, що після ліквідації «Тризуба» ні один з них не старався продовжувати свою футбольну кар'єру в якомусь іншому клюбі. Вони воліли відійти в стан спочинку.

Молоді віком змагуни, як Славко Коваль, Корець, Бобинець, Деркач, Дзяма, Курок, Заяць зголосилися для підсилення СТ «Стріла» в Ошаві, і як нам відомо, причинилися в кольосальній мірі до тих великих успіхів ошавської «Стріли», яка п'ять разів здобула чемпіонат Онтарійської Ліґи.

Не стало «Тризуба». Залишилася в Торонто сама «Україна», яка так того хотіла. Їй здавалося, що тепер усі тисячні маси

українських глядачів будуть тільки належати «Україні». Не буде вже ненависного суперника. Дійсність показала зовсім щось інакше. Тисячні маси глядачів, які так вірно попирали обидві українські дружини, відвернулися від «України» цілковито, навіть її власні симпатики. До двох літ на змаганнях «України» бачили ми 300-400 глядачів. Не стало вже в англомовній чи іншій пресі тих шумних наголовків, які повідомляли усіх про перемоги і досягнення «України» і «Тризуба».

Час ліквідації «Тризуба» можна сміливо уважати рівночасно і за час ліквідації СТ «Україна», бо з тою хвилиною і «Україна» шаленим темпом котилася вниз. Вона ніби ще існує, а радше животіє, та мало хто нею цікавиться і про неї знає. А було це колись могутнє товариство, зі світлою історією, яке на своєму конті записало багато світлих моментів і подвигів...

Боляче, але правдиве! Ще трагічніше: у могилу, яку копали СТ «Україна» для «Тризуба», впали опісля й вони самі. З одніею великою різницею: тризубівці ніскільки не спричинилися до їх упадку, жодна українська організація, жоден українець не приложили руки до того!

В 1960 р. УСК «Тризуб» випав з Ліґи. Тодішнє керівництво клюбу не могло починати діяльности наново від самого початку. Для цього не було ні засобів, ні енерґійних зі запалом людей. Вибуття із Національної Ліґи рівнялося тому ліквідації футбольної дружини. У вітринах залишилися трофеї з футболу — з чемпіонату кошівки, відбиванки, настільного тенісу, боксерські».

Не стало УСК «Тризуба» в лізі — не стало слідом за «Тризубом» СТ «України». В найкращому великому північно-американському спортовому осередку — Торонто — поволі, але систематично занепадав, щезав запал, ентузіязм, «солом'яний» вогонь як швидко розпалився, так швидко погас. Футбольну дружину СТ «Україна», так звану «молоду», відмолоджену, віддано під опіку СУМ. Йшли дебати й переговори про продаж футбольної ліґової ланки, СТ «Україна», як нерентовного і неекономічного товару. Ще короткий час може й пощастило рятувати чужинцями, що можна було, але не вийти з густої павутини. Викинені хоч із піввласного дому опинились у пивниці члена управи, а згодом найняли домівку в Народньому Домі. Завмирали й інші з'єднання СТ «Україна». Колись квітуче, багате товариство спопеліло.Торонто — наш найбільший осередок в діяспорі, з усіма своїми надбаннями лежав в попелищі.

Ми зайвий раз доказали, що за всяких обставин ми є спроможні збудувати величний храм і водночас своїми руками його знищити!

МОЛОДЕЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧАСТИННО РЕАБІЛІТУЮТЬ

Тим часом, коли над нашими спортовими клюбами зависли темні, непроглядні хмари, зовсім неочікувано на захмареному торонтському небосхилі спортової діяльности появились молодечі організації: Пласт і СУМ.

Пластова команда «Ведмедики». Юні чемпіони Канади 1960 і 1965 р. Перший ряд зліва: Л. Сиротинська, Л. Еліяшевська, В. Маланчій, Л. Барчинська. Другий ряд зліва: Н. Зубик, Хр. Еліяшевська, В. Сточанський (тренер), Х. Томків, М. Тарнавська.

Тихо, безпретенсійно, сповнені спортовим ентузіязмом, пластова і сумівська молодь досягли те, на що не могли спромогтися торонтські спортові клюби.

Кропіткою працею, в наскрізь аматорській ланці волейболу, ідейно підготовані юні пластунки під керівництвом В. Кузя і під фаховою тренерською рукою В. Сточанського здобули чемпіонат Онтаріо і вперше з українських команд поїхали у 1960 році на всеканадський чемпіонат до далекого Ванкуверу.

Там в дводеннім турнірі юньйорів, у завзятих грах в складі: М. Тарнавська, Х. Томків, Н. Зубик, Х. Еліяшевська, Л. Барчинська, В. Маланчій, Л. Еліяшевська, Л. Сиротинська — вони здобувають перше місце — чемпіонат Канади.

На цьому наші юні спортсменки пластові «Ведмедики» не припинили праці над собою, тренували далі. Через п'ять років у 1965 році, повторили успіх. Вдруге завоювали волейбольний чемпіонат Канади.

В дальших чемпіонатах країни на зміну виходять юні сумівки. В 1969 році в місті Калґарі, де відбувались ігри, команда СУМ в конкуренції юньйорів, після двадцятигодинної втомливої дороги, під керівництвом спортового референта В. Ігнатовича і

Волейбольна команда юначок СУМ, Торонто. Віце-чемпіон Канади. Перший ряд зліва: Д. Струганик, Г. Мальована, Ю. Кухарчук, М. Павличко, Г. Стефанюк. Стоять зліва: Л. Попик, С. Ваврух, В. Ігнатович (опікун-тренер), Л. Сидор, І. Моленда.

тренера Р. Кузьмина — в складі: С. Ваврук, М. Павличко, Г. Мальована, І. Меленда, Г. Стефанюк, Д. Струганик, Ю. Кухарчук, Л. Попик, Л. Сидор — здобули друге місце — срібну медалю.

В чоловічій конкуренції юньйори СУМ в чемпіонаті Канади 1973 р. під керівництвом В. Ігнатовича, з тренером Р. Кузьмином, в складі: П. Вонс, Г. Сабат, М. Гамівка, Ю. Ігнатович, Р. Ринда, І. Кушнер, В. Кушнер, Р. Ґелей — виходять другими в країні теж із срібною медалею.

Побіч командних успіхів волейболістів слід підкреслити індивідуальні виступи наших спортовців у збірних іграх волейбольної онтарійської провінції, а далі канадської репрезентаційної команди. І так в збірній провінції Онтаріо в різних роках брали участь мужчини: І. Еліяшевський (брат пластунок Христі і Ліди), О. Станько, П. Стефанюк, В. Савранчук.

Дівчата: Х. Ігнатович, А. Мальована, Н. Михайлиця.

В міжнародних і на Пан-американських мужеських іграх волейболу Канаду в іграх у Бразилії репрезентували наші гравці В. Росоха і А. Станько, а в жіночій: Ю. Кухарчук-Андрухів і Х. Еліяшевська. В студентську збірну Канади входила Г. Стефанюк.

Слід теж підкреслити, що єдиним представником в Канадській і міжнародній Колегії суддів був молодий торонтонець В. Сточанський.

Чотириразовий успіх пластунок і сумівок у всеканадійських чемпіонських іграх, а теж індивідуальні виступи наших спортовців з Торонта вказують на обдарованість нашої молоді, що при відповіднім керівництві могли гідно репрезентувати українську спортову громаду.

При кінці, під керівництвом пластуна і члена управи Б. Гуля, були спроби реактивувати волейбольну команду СТ «Україна». Однак після здобуття чемпіонату Канади в складі: Ю. Заяць, В. Савранчук, І. Кушнер, А. Станько, Ю. Ігнатович, М. Федак, І. Еліяшевський, П. Стефанюк, І. Лотоцький — команда знов же, з докладно нез'ясованих причин в цілости опустила ряди товариства і перейшла до канадського клюбу «Бальмі Біч».

Все таки завдяки цій молоді до сьогодні продовжується, в більшій чи меншій мірі, розвиток українського спорту в українських організаційних рамках, особливо в СУМі, Пласті США й Канади.

Небагатьом футболістам дано було пройти таку благословенну дорогу, як мені. А вже, мабуть, нікому не судився такий різноманітний шлях на просторах цілої Европи. Завдяки тому я прожив багато радісних і світлих хвилин, лаврів, слави і перемог, але також пережив не одну траґічну хвилину.

Моя доля українського футболіста була б іншою, якби наш багатий футбольний потенціял не був розчвертований, а на корінних землях не був постійно обезкровлюваний, висмоктуваний для слави наших ворогів. Немає сумніву, що моя роля була б меншою, але мої внутрішні почуття напевно були б далеко вищими. Бо чи не краще бути хоч би одинадцятим в державній репрезентації України як «зіркою» в різних крайових чи навіть славних европейських клюбах. Це відноситься не тільки до мене, але в однаковій мірі до інших, а в першу чергу до наших обдарованих футболістів центральних і східніх земель.

Я зробив, що міг, використав те, чим мене Бог і доля обдарували. Передаю вам і майбутнім історикам українського спорту те, що пережив, бачив і запам'ятав.

НЕСПОДІВАНИЙ ГІСТЬ З СССР

МОЇ СИНИ

ЗБІРНА УКРАЇНЦІВ США І КАНАДИ — ЛИТОВЦІ

«ЩОБ ТА СЛАВА НЕ ПРОПАЛА»

НЕСПОДІВАНА ПОШАНА В КЛІВЛЕНДІ — США

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТ В США

НЕВМИРУЩА СЛАВА

70-РІЧЧЯ СТ «УКРАЇНА» — ЛЬВІВ

НЕСПОДІВАНИЙ ГІСТЬ З СССР

Час 1955-1956 був періодом, відомим у політиці як «співіснування». Настала відлига. Між США, Канадою і СРСР відбувався т.зв. «культобмін». З далеких просторів Радянського Союзу, особливо з України приїжджали музичні мистецькі ансамблі, хори, співаки, московсько-російські спортові клюби, проходила виміна науковців і студентів. Одного морозного грудневого дня 1964 р. постукав у наші двері високий, з хвилястим чорним волоссям, чоловік, років сорока п'яти. Представився — приїхав з Києва як інженер-хемік. Бере участь у групі науковців з СРСР, які в програмі культурно-наукової виміни приїхали до Канади. Затримався в Торонто. Уважав за доцільне відвідати мене, бо мав два листи до мене з України; від моїх батьків і мого друга, що тепер є директором львівської десятилітки.

Я запросив несподіваного гостя до вітальні. Дружина приготовила чай і він, якось дивно вдивляючися в мене, продовжував: «Перед виїздом в Канаду, я мав у Львові науковий доклад. На ньому я познайомився з вашим другом, з яким ви зараз переписуєтесь. Він повіз мене до ваших батьків, які нас погостили і передали вам листа. Звичайно,— говорив він,— я міг тут в Торонто кинути їх у поштову скриньку, однак я цього не зробив. Нагадалась ваша футбольна участь в Києві. Тоді я був ще студентом і футболом дуже захоплювався. Не маючи зручної нагоди познайомитися з вами в Києві, я зайшов сьогодні до вас.»

Ці несподівані відвідини приголомшили мене і дружину. Ніяк не сподівалися, не чекали. Мов на екрані бачив я своїх батьків, віджила в пам'яті Левандівка, дитячі роки, бігання з однолітками по вигоні, пластування, участь у молодечих гуртках, київські часи... І саме один із цих друзів моєї юности не забув мене, прислав листа і знімки.

З гостем-земляком скоро ми знайшли спільну мову: почали від незабутніх спільних київських футбольних баталій, говорили про новий, зведений до ладу, стадіон у Львові, про Львів, львівський спортовий клюб «Карпати». Він цікавився всіма проявами нашого громадського життя в Канаді. Спокійний, зрівноважений, ставив влучні і ясні запити. Його щирість у розмові, чудова українська мова, особливо його погідне обличчя змушували довіряти йому, тим більше, коли він безпристрасно розказував про свої переживання у воєнні роки на фронті.

Переглянувши журнали, газети, виявив бажання взяти деякі для перечитання і купити нові.

— Поїдемо купити свіжі видання, а при цьому познайомлю вас з українським Торонтом,— запропонував я.

Сірий насуплений день кінчався, легенькі сутінки прикривали землю. Вулиці міста притрусив сніг. Святкова прикраса домів, парків та крамничних вітрин різнокольоровими жарівками вводили

у погідний настрій. Зробили закупи. В книгарні «Арка» купили оберемок газет і журналів. Оглядали громадські, церковні, економічні установи. Довше затрималися в прекрасній п'ятдесятакровій посілості отців Василіян, на якій вони побудували розлогі будинки, церкву. Особливо гарне враження викликала велика школа-гайскул з просторою гімнастичною залею і гуртожитком. При шкільнім будинку містився басейн для плавання та тенісний майданчик і ще деякі інші господарські споруди. В глибині посілости, біля ставу споруджено спортивний майдан.

Мої сини ходили тут до школи, а я в цьому часі мав функцію голови Батьківського комітету. Мій гість з неприхованою цікавістю і уважністю стежив за всім, наче боявся, щоб що-небудь не пройшло мимо його уваги. Він був помітно зворушений, коли я пояснював, що того всього не дістали ми в подарунку від «дядька Сема», а все те зробили працею та великими пожертвами.

— А я думав інакше...,— завважив він.

Вже добре стемніло, як ми яскраво освітленими вулицями Торонто їхали до нас на вечерю. Настрій був прекрасний. Я включив радіо. Була якраз субота. Передавалася півторагодинна українська програма «Пісня України»... Лилися звуки української пісні, подавали вістки — громадські повідомлення, вісті зі світу, політичні коментарі. Програма закінчилася розповіддю спортових новин, які я редаґував і був диктором. Мій голос був передаваний із виготовленого кілька днів тому звукозапису. Киянин з великою увагою прослухав передачу і жартівливо зауважив: «З цього, що я сьогодні побачив, виходить, що тут ви створили свою еміґраційну республіку. Однак скажіть мені, Олександре Антоновичу, ви показали мені надбання, я дискутував з вами на всякі теми, одначе ні словечком ви не згадали про себе. Як ваш шанувальник, знаю, що до вас у Києві ставились з повагою. Аж раптом, одного злощасного року ви опинилися тут, у Канаді... Чому ж ви покинули рідні землі?... Точніше, які були ваші внутрішні глибинні мотиви?»

Ми приїхали до хати. Не було часу, і врешті я не мав охоти згадувати останні тривожні і до болю сумні кошмарні дні у Києві. При вечері питання забулося, однак, помимо кількох «стаканчиків» канадської житнівки, гість їх не забув. Тільки що підвелись ми з-за столу і перейшли у вітальню, він знову своє питання повторив. Що було діяти? Я відповів прямо щиро: «Мені наказали покинути рідну столицю». — Розказав я все — від мого приїзду аж до недобровільного вигнання, яке у своїй кінцевій стадії виявилося моїм спасінням. Москаль майор Бордуков мене, молоду українську людину, на рідній землі, в столиці моєї держави арештував!.. Москаль у вишиваній сорочці був моїм слідчим!.. Хто був свідком? — Чужинці: поляки і москалі... Чи ви, Володимире Степановичу, знайдете у світі другу подібну державу, щоб зграя чужинців арештувала і судила громадян Батьківщини у їх таки столиці!.. Щоб розпинали їх за вживання своєї матірної мови?!

— Он воно як! — ледь чутно промовив киянин-гість. Так! У цій системі є все можливе. Воно й досьогодні ятрить старі рани. Це правда! Тисячі розбитих родин! Незлічимі жертви терору! Правда про «Соловки», все те горе і нещастя наше.

Було вже далеко за північ, як несподіваний з далекої України гість попрощався. Ми відвезли його до готелю. В готельній кімнаті він вручив мені свої наукові праці-книжки з присвятою, вписуючи:

«Олександрові Скоценю і його дружині на довгу згадку — автор, 22.XII, 1964 р.»

МОЇ СИНИ

Садили удвох ми свої ясени,
Садили на щастя тобі і мені,
Мої ясени, мої ясени,
Мої кучеряві, хороші сини,
Мої кучеряві сини.

(Пісня з України)

Час, з усіма своїми життєвими радощами і прикрощами плив, мов той човен по бистрих водах, а з ним відходили і мої літа. У гущі щоденних турбот навіть і не озирнувся, як у двері застукала п'ятдесятка. Сини підростали.

Уже з дитячих літ Володимир і Любомир полюбили були м'яч і пристрастно проводили час на подвір'ї, розважаючись, бігали і грались футболом.

Не раз, бувало, після довгої їзди автом, вони вистрибували на прилежний вигін і зараз таки починали гру зі мною, чи пак проти мене! Обіграючи мене, виявляли втіху, раділи своїми досягненнями. Частенько робили виклик сестриним синам Олени Горбачевської, Тарасові і Яремі. Це вже справжній матч, хай і родинний. Результат був великої ваги — він мав свідчити про «майстерність» Горбачевських чи Скоценів!

Боротьба за м'яч проводилась «малими козаками» з завзятістю, гідною дорослих. Володимир і Любомир знали, що дядько Роман — це колишній добрий футболіст, тож саме йому треба було показати вищість і перемогти. Звичайно, у спірки малюків у грі я не встрявав. Вони ще замалі були, щоб їхню гру брати серйозно. Цікаво, одначе, було спостерігати вдачу, здібності підростаючих синків. Вони самі рішали, в яких видах спорту є зацікавлені. І дивно, хоч обидва виростали, виховувалися разом, проте їхній вибір був відмінний. Старший, Володимир, душею прив'язувався до футболу й гаківки, молодший, Любомир, до легкоатлетики і спортових ігор відбиванки (волейболу) і кошівки (баскетболу). Тож моїм першим обов'язком було дати їм основне знання з ґімнастики, легкоатлетики і деяких інших галузей спорту. Ще в

заранні, як хлопчата, вступили вони до команди доросту УСК «Тризуб» і вже тут у перших турнірах новаків гордо демонстрували свої умілості. Їхній опікун, ланковий Ярослав Коваль у розмові зі мною недвозначно натякав на футбольні здібності Володимира, провіщаючи, що «з нього будуть люди». Очевидно, такі позитивні заяви наповняли батьківські груди безмежною гордістю. Тож усе, що було в моїй силі, я віддав, щоб цей дрімучий талант, спалах — не згаснув. Як доростаючі підлітки, вони вже брали участь у легкоатлетичних змаганнях, що їх улаштовувала УСЦАК, у змаганнях з рамени Пласту чи шкільних ігор.

Якось то прийшла нагода помірятися силами з моїми синами. У грі мені запирало дух, серце в грудях важко калаталося, а сини зовсім не були настроєні на миролюбство й розвертали боротьбу у свій бік. Уперше я визнав перемогу за синами: «З них будуть люди»,— думав я і дуже цьому радів.

Обидва вони ходили до середньої школи Колеґії св. Василія. Старшому Володимирові сповнилося сімнадцять, молодшому Любомирові — п'ятнадцять років. Обидва гарної фізичної будови, м'язисті, високі. Володимир лагіднішої, м'якої, мрійливої вдачі, заввишки 177 сантиметрів, ростом перевищував батька на два сантиметри; Любомир стрункіший, 178 сантиметрів. Поза наукою вони належали до організації юнаків Пласт. Обдаровані добрим слухом, залюбки співали, відвідували лекції піяно. Це тепер. А до тих пір скільки за тим крилося витривалости, терпіння, скільки віри, щоб передати їм людські духові цінності. Повоєнне життя немилосердно било, викручувало, перемагало любов, відчуття добра і віру в те, що гарне й справедливе. Воно впливало на становлення характерів дітей і юнаків; невтралізувало це і вимагало надзвичайних батьківського і материнського зусиль. Де були безсилі слова і всякі повчання дорослих, духова чулість матері і батька, спілкування з відповідними товаришами допомагали у внутрішній боротьбі, виводили на чисте поле.

Дітлахи-сини тренувались у мене з дитинства. Ще малюками соромливо хитали головою, мовляв, які з нас будуть спортсмени, насправді не вірили, що я їх всерйоз запрошував до футбольної школи тренувань. Поки що вони цікавились легкоатлетичними вправами: біг, бар'єрний біг, спринт, стрибки, біг навпростець і на коротші дистанції, пробували навіть багатоборство, метання диском, ратищем. Вони добре запізналися як фінішувати, як розбігатися з жердиною. Здавалось, що в них дозрівав дух майбутніх майстрів.

Усі ті їхні уподобання з легкої атлетики мали з бігом часу змінитися. Я почав уважніше придивлятися до своїх синків, не хотів впливати на їхній вибір уподобання, однак зацікавити їх більше футболом. Саме тоді, коли вони переходили з хлоп'ячих до юнацьких літ, наступила в їх виборі переміна. Футбол, хоч змалку його ніскільки не відкидали, вони дійсно полюбили. Очевидно, я був для них великою допомогою. Використавши елементи легкої

атлетики, гімнастики, акробатики, я розробив плян проводити заняття за ігровими методами. У вільний час ми виходили тренуватися на шкільний поблизу хати майдан. Такі заняття відбувались кілька разів у тиждень. В суботи і неділі були довші, як звичайно. Починали від основ. Вихідною точкою футбольної науки було засвоєння принципів і колективної гри, які у футболі необхідні, це не вияв індивідуалістичних поривань і стремлінь, а гра співдружня, джентельменська.

Дальшим навчальним етапом підготовки служила легкоатлетика, гімнастичні вправи, що в результаті повинні були зробити з хлопців сильних, завзятих, витривалих, зручних, гнучких, швидких. Дальшим навчальним етапом була підготовка володіння м'ячем, яка займала в програмі найбільше часу. До них зараховано: всебічне опанування усіх ударів м'яча, прийоми на землі, в повітрі, затримання грудьми, п'ятками, ногами і вкінці методи боротьби за м'яч, футбольні тонкощі, стиль, тактика і те все, що ми називаємо технікою.

Практичні заняття доповнювала теорія гри. Мороки, бувало, з ними доволі, не обберешся: то впаде, то не підніметься на час, то з'явиться там, де його не потрібно, то візьме п'ять хвилин перепочинку! Не раз заходила потреба кілька десятків разів повторювати одне й те саме. Одначе я був терпеливий і доброї думки. Тренування синів я обчислив на кілька років, тому часу вистачало доволі.

КРАЙОВА ДЕЛЕҐАТУРА
УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТОВОЇ ЦЕНТРАЛІ
АМЕРИКИ І КАНАДИ
В ТОРОНТО

ГРАМОТА

змагунові (ці) Любкові Скоцень
за здобуття Третього місця
у метанні ратищем у Других
легко - атлетичних першенствах, що відбулися дня 17 березня 1950
в Торонто

КРАЄВА ДЕЛЕҐАТУРА У.С.Ц.А.К.
на КАНАДУ ТОРОНТО

Голова Секретар

Перший успіх Любомира в легкоатлетичних змаганнях

Володимир Скоцень в технічному вишколі з м'ячем

І мої соколи долали всі труднощі. Усе йшло за наміченим пляном. Згодом вони витримували навантаження, навіть так, що, здавалось, їм не під силу.

Володимир, обдарований технік, брав участь у грах юнацької команди УСК «Тризуб» — Торонто, а по ліквідації її перейшов до команди юнаків, а згодом грав у першій команді СТ «Україна». Серцем любив також гаківкові ігри. Про його досягнення свідчать матчі в гаківковій команді СУМ — одинокій в той час в Онтарійській області український клюб гаківки.

Любомир, приділюючи велику увагу також легкоатлетиці, вправляв гри відбиванки й кошівки в організації Пласту і також СУМ.

Раз якось знову я хотів у футболі помірятися силами — цього разу уже з дорослими синами. У великому збентеженні я спостеріг, що бігати важко, ушкоджений хребет відзивався, болів. Крім цього, здається, вперше з усією серйозністю помітив, що старіюся, втрачаю швидкість, мої рухи сповільнюються. І те все бачу в порівнянні зі синами, що мов ті яструби злітають, кидаються на м'яч, беруть його зі спритністю стрибуна.

Одного вечора Любомир без усяких натяків, недомовок, прямо заявив, що у нього немає часу займатися футбольними іграми, що футбол перешкоджає йому в інших спортових заняттях і тому він відмовляється від дальших тренувань, від ігор, від

Любомир Скоцень, стрибок у довжину на легкоатлетичних змаганнях УСЦАК в Торонті, 1966 р.

сьогодні він залишає футбол і в дальшому житті не думає присвячувати йому якоїсь гідної ваги. От і маєш! Мої старання, мої виплекані сподівання мати синів зірками футбольними розвіялись у повітрі, мов той легенький туманець. Я думав, що на цьому кінець. Але ні! Ще добре не закрив він дверей, як увійшов Володимир. Він знову рішений змінити позицію нападаючого. Він хоче бути воротарем. Йому надзвичайно подобається сама думка — стати воротарем. Як він це доводив: «Воротар не підкоряється настановам яких-небудь систем, школи: він грає так, як йому підказує розум та інтуїція. Його акробатичні кидки викликають подив трибун. Синок вже уявляв себе воротарем. Чи міг я заперечувати, переконувати, умовляти? А з другого боку, чи знав я, що коли-будь йому через голову прошмигнула думка, що мій дім-будівля, яку я з великими надіями будував, він, мій синок, одним одиноким запереченням перекреслив як щось не дуже важливе. Він же мав мене заступити, прийти на мою зміну, піти по моїх слідах, продовжувати моє діло. Чи розуміли сини, так старанно плекані мої мрії?

Почали тренування з нового. Функції воротаря є зовсім інші, як гравців. У час, коли помилку гравців у полі півзахисників, навіть захисників, ще можна вибачити, чи справити, , так похибка воротаря є остання точка і ніякого прощення йому не очікувати. Ніхто вже її не виправить. Тому й вартості, які мусить добрий во-

Вручення Любомирові Скоценеві медалі за переможний біг на 200 м. в Торонто

ротар мати, є дещо інші, а вже верхом досконалости є розвинене відчування небезпечних ситуацій біляворітних і миттєва рішучість фахово ліквідувати лихо. Воротарський «нюх» і соколине око дуже в цьому необхідні. Така моя невмолима логіка дій ґолкіпера. Маючи на увазі цілеспрямованість моїх нових заходів, Володимир не скорочував тренувального часу, ні не скидав зі себе наложених обов'язків. Виконував усі вправи: схоплювання руками м'яча в повітрі і на землі, викидання обома руками в поле якнайдалі можна, викидання ударом долоні на боки, перекидання понад плянку, кулакування, рішучі кидки під ноги нападаючого, т.зв. робінзонади — акробатичні стрибки до м'яча, безпосередні сильні удари по м'ячі, що його оборонив руками, і врешті, вияснювання загрозливих становищ. От так, в такому сенсі ніякі технічні «ходи, обмани» суперників не зможуть вивести його з рівноваги, терпець не може ніколи йому увірватися.На успіх чекати було не довго; як сімнадцятирічний юнак Володимир дебютував у першій відмолодженій команді СТ «Україна». Двічі брав участь в іграх молодіжної збірної команди Онтаріо проти Квебеку. Як молодий і здібний футболіст, був представником українців у міжнаціональних зустрічах в 1966 році в матчі української північно-американської збірної із збірною литовців, а в 1967 р., як посланець Канади, брав участь у Міжнародному матчі в Гаррісон, Нью Джерзі, США, проти професійної рейдуючої шотляндської команди «Дундее Ф.Ц.».

Володимирова майбутня футбольна кар'єра мала всі здорові підстави. На превеликий жаль, як це нерідко трапляється, без лиха не обійтись. У вечірніх годинах під час гри при світлі він про-

МІЖНАРОДНІ ФУТБОЛЬНІ ЗМАГАННЯ

спонзоровані

УКРАЇНСЬКИМ НАРОДНИМ СОЮЗОМ

під протекторатом

Української Спортової Централі Америки і Канади

„ДАНДІ" — ЗБІРНА УКРАЇНЦІВ

Шотляндія ЗДА і Канади

в СЕРЕДУ, 10-го ТРАВНЯ, 1967, год. 8:30 веч.

на грищі

J.F. Kennedy Stadium, Dey St., Harrison, N.J.

Змагуни Збірної Українців ЗДА і Канади перед історичними міжнародними футбольними змаганнями з „Данді", Шотляндія, які відбулися 10-го травня в Гаррісоні, Н. Дж. До цієї зустрічі, спонзорованої Українським Народним Союзом, виступила українська репрезентація в нових синьо-жовтих одностроях із написом „Юкрейніен Н. А." та емблемами УНСоюзу на рукавах. На світлині у першому ряді зліва: Лев Вільчак, Володимир Скоцень, Володимир Тарнавський, Орест Банах, Олесь Чайка (Фальк), Микола Павлишин, Степан Яник. В другому ряді зліва: Зенон Снилик (капітан), Євген Кравець, Мирон Кулас, Лев Довгалюк, Богдан Лальок, Мирон Воробець, Ричард Скори, Олександер Попович.

пускав м'ячі без, здавалося, видимої причини. Спершу це пояснювалося браком досвіду, непотрібною бравурою. Але щодалі, то було гірше. Виявилося, що він добре не бачив, особливо не помічав добре м'яча у далечині. Прямо годі було повірити і примиритися з дійсністю. Мою догадку потвердив лікар від очних хворіб. Очі, щоправда, були здорові, він спостерігав речі у полі зору

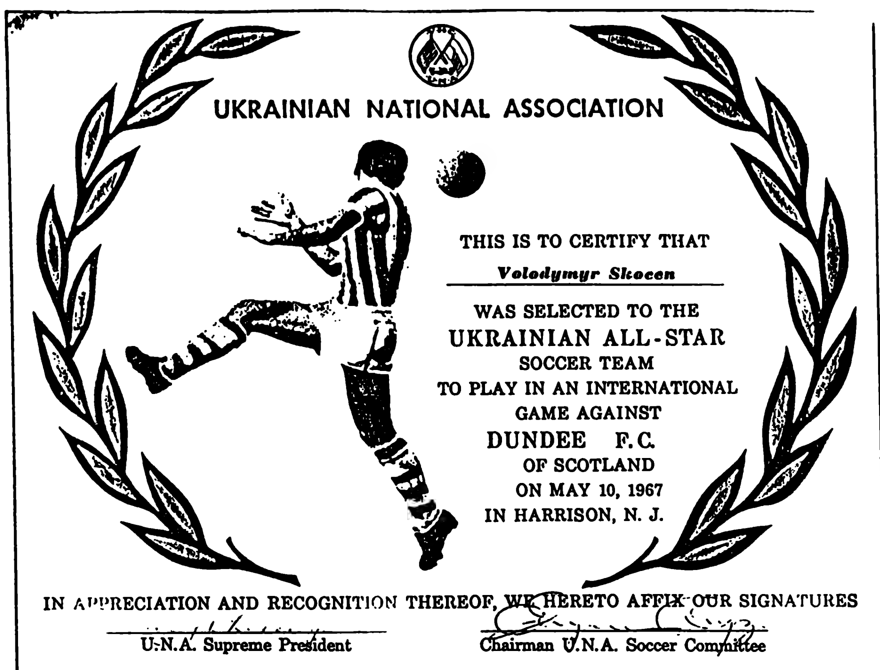
UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

THIS IS TO CERTIFY THAT

Volodymyr Skocen

WAS SELECTED TO THE

UKRAINIAN ALL-STAR

SOCCER TEAM

TO PLAY IN AN INTERNATIONAL

GAME AGAINST

DUNDEE F.C.

OF SCOTLAND

ON MAY 10, 1967

IN HARRISON, N. J.

IN APPRECIATION AND RECOGNITION THEREOF, WE HERETO AFFIX OUR SIGNATURES

U.N.A. Supreme President

Chairman U.N.A. Soccer Committee

близько, але в нього був слабий зір бачити речі далеко. Лікар-оптометрист при помочі приладу заломаної сили і зорової межі ока визнав його короткозорим. Йому треба носити окуляри, особливо в туманні дні й увечорі.

Почувши правду від лікаря, я відчув безмежний біль. Хотілося сказати лікареві, що він напевно не знає, що він не фахівець. Хотілось допомогти синові, цьому здібному футболістові.

В окулярах грати у футбол заборонено, тому я купив синові лінзи, які він вкладав в середину очей. Звичайно, Володимир переносив цю недолю з великим терпінням, страждав. Лінзами він користувався лише в вечірніх іграх... Ігри, особливо ввечорі, його бентежили, коли очі обливав піт, лінзи сковзувалися вниз, справляти їх у грі не було змоги і часу. У відчаю шукав він порятунку у поверненні на давню позицію центрового нападу. Однак ця переміна не допомогла. Розчарований Володимир залишив футбол, розпрощався з ним на все життя. Зі сином горював і я.

Позбавлено мене у наслідок побиття активної участи у футболі, а тепер мої сини — уся моя надія, один хоче, а другий мусить прощатися з футболом.

Наче на добавку душевних знущань погана вістка і на вічну спортову Варту відійшов футбольний маршал західніх українських земель, Євген Чучман. Упав, знеможений важкою недугою. 1-го листопада 1966 р. не стало між живими провідного діяча, людини, яка своїми знаннями, любов'ю, фінансовими засобами вирощувала

молодь, була головним рушієм буйного розквіту українського спортового руху, винесла український футбол на найвищі пошани й почесті. Вічна Йому пам'ять!

ЗБІРНА УКРАЇНЦІВ США І КАНАДИ — ЛИТОВЦІ

Важко передбачити торонтську погоду. Не дивлячись на пори року, вона буває примхливою. Навіть метеорологічні станції нерідко помиляються. Літо 1966 року було буряне, одначе в останні три тижні прийшли теплі, соняшні, а навіть гарячі дні.

В той час литовський комітет в США організував в Чікаґо свій дводенний фестиваль. На закінчення свята, на неділю, 27 червня 1966 року запросили до участи українську збірну футбольну одинадцятку США і Канади. Представниками канадських українців були три футболісти: Леонід Довгалюк, Честер Чернявський і Володимир Скоцень, мій син. Тож на матч з Торонто до Чікаґо вибралася ціла сім'я.

Патронував УСЦАК. Українську збірну підготовляв відомий футболіст — ветеран Богдан Куцан. Він теж був і керівником. Капітаном вибрано досвідченого олімпійського представника США, Зенона Снилика, особливо здібного футболіста, якого, як студента Іллінойського університету в 1955 році в розгарі його багатої футбольної кар'єри, вибрано до футбольної репрезентації високих шкіл США. Саме в цей час його перебування, як активного футболіста УАСТ «Леви» в Чікаґо, за його раніші блискуче проведені гри в УАСТ — Рочестер, СТ «Україна» — Монтреаль, СТ «Україна» — Торонто, «Чорноморська Січ», кінчаючи високошкільним стажем, як обдарованого футболіста включили не тільки до репрезентування США на XVI-ту Олімпіяду в Мельбурні, але як справжнього спортовця-джентельмена вибрано капітаном репрезентаційної команди США. Цей високий пост він затримав в роках 1956-60-64. Це перший з діпістів удостоївся такої почести.

В українських спортових колах Зенко знаний не тільки як зразковий всесторонній спортовець, який в 1957 р. як тренер підготовляв і на полі гри провадив монтреальську «Україну» до чемпіонату Канади, але як визначний громадянин

Як годиться в таких зустрічах, піднесено прапори, грали національні гімни, вітали квітами, були святочні промови. Вже перші хвилини акцій кидають промінь світла на дальший перебіг змагання. Українці демонструють добру співпрацю в нападі і солідне ставлення в дефензиві. Падають перші удари по воротах. Литовці відплачують тією ж монетою. В дальшому стабілізується перевага українців. Напад «України» проводить ряд гострих випадів і м'яч із ударів Снилика, Чижовича і Ноги триразово находить дорогу до сітки. Юнаки в добрій фізичній формі старалися ще підвищити рахунок, але результат півгри залишився незмінним.

У другій частині наша одинадцятка в початкових хвилинах несподівано сповільнила темпо, почала непотрібну забавку в центрі

Зенон Снилик — змагун і капітан американської олімпійської футбольної команди в роках 1956-60-64

поля. Виглядало, що демонстрували показову гру для публіки. Литовці, використовуючи це, виклали на стіл свої козирі, стали аґресивними і швидкими атаками пробували зрівняти рахунок. Одначе наші хлопці, під проводом свого олімпійця, Зенка Снилика, приступили знову до генеральної атаки. Із гарних передач і пострілів Довгалюка і Володимира Скоценя підвищують результат на 5:0. Змагання пройшли в дружній атмосфері. Наша одинадцятка виказувала гру на високому рівні. Якщо врахувати цю обставину,

Українська футбольна збірна США і Канади, Чікаго, 1966 р. Внизу зліва: А. Еліяшевський, Ч. Чернявський, М. Куляс, Я. Куць, О. Банах, М. Нога, Е. Андрущишин, З. Снилик. Стоять зліва: менаджер П. Гнатів, В. Скоцень, В. Чижович, О. Попович, Л. Довгалюк, І. Скороход, Б. Лялька, Н. Крат, тренер — Б. Куцан

що її гравці в більшості юні футболісти, то можна було сподіватись, що при належнім тренуванні, вони зроблять ще не одну несподіванку.

Після матчу відбулася приватна спільна вечеря, яку для канадських українців влаштували чікаґські українці. В дискусіях пропоновано зіграти матч «олдбоїв» — футбольних ветеранів Торонто і Чікаґо.

«ЩОБ ТА СЛАВА НЕ ПРОПАЛА»

В Торонто зорганізовано комітет для підготовки зустрічі «олдбоїв» Торонто — Чікаґо. Торонтці-господарі лагодилися гідно прийняти гостей, пригадати собі старі часи. Кожний приємний спомин з матчу дає людині багато радости і насолоди, як теж допомагає вказати нашій молоді шляхи, якими ми йшли і якими вони повинні піти. Справа закипіла. Ми не шкодували ні коштів, ні зусиль.

Кінчалося літо. Погода була гарна. Для підсилення розслаблення м'язів та іржавих кісток відбуто кілька тренувань. Додано ще відповідні гімнастичні вправи.

Третього вересня 1966 р. прийшов день зустрічі в Торонто. На лихо наче в досаду вже зрання почав падати дощик. Росив, росив... не переставав. Зустріч, однак, відбулася. Про цей небуденний матч-імпрезу писав у своєму репортажі в чікаґському тижневику «Нова Зоря» Роман Дубляниця з дня 7-го вересня:

«Одна з найлібьш знаменних і подивуґідних спортових імпрез нашого еміґраційного скитальства відбулась під кінець минулого тижня в Торонто у формі перших товариських змагань «олдбоїв», збірних Чікаґо і Торонто. Помимо поганої погоди, ця історична зустріч, яку заплянував і вміло підготовив наш відомий футбольний віртуоз Олександер «Лєньо» Скоцень, притягла на стадіон Стенлі біля 500 глядачів. Ці вірні «кібіци» мимо дощу, серед яких бачилося багато знайомих облич, були свідками несподівано доброго футболу колишніх футбольних зірок, а тепер уже спортових ветеранів і меценатів українського суспільства Америки й Канади. Згадане змагання закінчилося поразкою чікаґівської команди 2:0. Гра в полі була назагал досить рівноцінна, завзята та стояла на гарному технічному рівні, залишаючи враження всестороннього успіху. Особливо для доростаючої молоді це змагання повинно стати прикладом української єдности, солідарности та спортового ентузіязму — якості, які завжди ще існують серед старшої ґенерації.

У пляні була намічена повторна зустріч, а переможець цього «мінітурніру» одержав чашу, уфундовану оливною фірмою «Аляска», що її співвласником був Олександер Скоцень.

Через місяць, 9-го жовтня, торонтські ветерани виїхали в гості до Чікаґо. Цей повторний поєдинок проходив серед осінньої соняшної погоди при участі однієї тисячі глядачів. Цього разу чі-

каґці грали завзятіше, спричинювали гостям багато клопоту. Проте канадцям пощастило виборoти нічийний результат 2:2. Чашу здобули гості, ветерани Канади.»

НЕСПОДІВАНА ПОШАНА В КЛІВЛЕНДІ — США

Знову перестрибнув один рік, а з ним швидко пробігли ще дальші роки. Сини підростали. Очевидно, цей факт був тісно пов'язаний з проблемою здобуття нових фінансових ресурсів. Я приступив до малої в своєму об'ємі спілки на паях «Аляска Фюел Лтд.». Це торговельне підприємство постачання пальної оливи для центрального огрівання гарно розвивалося, але водночас забирало весь мій час. З великим сумом доводилось розпрощатись з репортерськими обов'язками в пресі і радіо. Не позбувся я ще суддівства, цієї одинокої функції, що ще лучила мене зі спортом. Щиро кажучи, суддівські обов'язки були лише душевною, так мені потрібною, полегкістю, а при тому великою приємністю. Спостерігати, як юнаки вільно орудують м'ячем, подивляти їхню завзятість, їхній ентузіязм приносило взамін задоволення. Я любив суддівське діло. Воно, крім одноразових місячних суддівських теоретичних лекцій, не вимагало багато часу. Лише один-два рази в тиждень я переводив ігри.

Серед тих зовсім відмінних обставин, якось нещодавно, з початком вересня 1969 р., я дістав два листи. Перший від управи УАСТ «Львів» — Клівленд. з повідомленням влаштування Ювілейного Бенкету. Свято призначене на день 15-го листопада, з нагоди двадцятиріччя існування українського клівлендського клюбу. Запрошують мене як почесного гостя. Другий лист особистий, від давнього львівського приятелят шахіста д-ра Зенона Винницького, який з нагоди приїзду радо вітатиме мене з дружиною в своєму домі.

Справжні друзі з «львівської братії» таки не забувають мене. Не забули мене, не можу забути їх і я. Є нагода відвідати дорогих приятелів, придбати нових.

Надійшов час подорожі. Ми спакували все потрібне до автомобільного багажника і в суботу вранці ціла сім'я рушила в дорогу. Чудова тепла осінь. Автомобіль мчить по рівному шосе — «гайвей». Починаючи з Гамілтону, їдемо прекрасними околицями. Простягаються виноградні й овочеві сади. Краєвид нагадує наші заліщицькі околиці. Зближаємось до славного Ніяґарського водоспаду.

На кордоні Канади і США для перевірки нас затримує митна сторожа.

— Де народжений? — питає прикордонник.

— В Україні,— відповідаю.

— Канадський громадянин?

— Так.

— Що пред'являєте до мита?

— Дружину і двоє дітей,— відповідаю.

— О кей,— закінчує з усміхом перевірку митник.

Лишаємо Канаду. Такий швидкий переїзд митного кордону.

«О, Канадо! Ти наш дім,
Твоя земля
До всіх синів,
Як мати промовляє...» (з Канадського гімну)

Ми переїхали міст, щоб оглянути сьоме чудо світу з американської сторони. В цей чудовий день береги водоспаду облягали маси туристів з усіх сторін світу. Долину великої ріки Ніагара перегороджують пороги — кам'янисті поперечні підвищення дна, що порушують спокійну течію ріки. Вода перекочується через них і падає прямовисно, утворюючи водоспад. Вона шумить, біліє, а спадаючи з висоти, розпліскується, розбризкується міріядами дрібних крапель, внизу піниться, скаженіє. На поверхні видно тільки страшний вир течії. Оглядаючи це чудо, душу сповняє страх, подив для маєстату сили природи. Людина відчуває тут неміч, безпорадність.

В Клівленді буйно квітло громадське і спортове життя. Тут проживали і діяли заслужений відомий спортовець-журналіст Осип Новицький, як був теж знаний з пластової і спортової праці львів'янин Степан Маланчук. Перебував тут і боксерський чемпіон з СТ «Україна» — Львів, Євген Пащин.

Під кінець сорокових років почали прибувати українські вигнанці-діпісти. У великій кількості вони поселилися також в Клівленді, між ними молоді люди, любителі спорту. Наприкінці 1949 року об'єдналися в спортовому товаристві, яке назвали УСК «Орлик», трохи згодом перейменували на УАСТ «Львів». Першими піонерами управи були: М. Ґавур — голова, члени управи:

Футбольна команда УАСТ «Львів» — Клівленд. Від ліва: воротар Древницький, Оленчук, Середа, Петрина, Жиґа, Іванів, Лоєвський, Галяревич, Клек II, Гіщинський, Деґан

Футбольний турнір УСЦАК в Торонто, 1970 р. Фіналісти юнацьких команд — СУМ — Торонто (в білих сорочинках), УАСТ «Львів» — Клівленд, Огайо. Праворуч стоять: Віце-президент УСЦАК — інж. В. Кізима і суддя матчу О. Скоцень. Ліворуч стоять: спортовий референт СУМ В. Ігнатович і ланковий В. Насадюк

І. Жиґа, О. Росул, І. Росул, Я. Чухрай, В. Ільчишин, І. Клек, Д. Палайда.

В основу своєї діяльности вложено принцип масовости, дати можливість кожній молодій людині, яка любить спорт, належати до товариства, всебічно розвивати діяльність фізкультурного життя.

Після початкових «худих» років на зміну прийшли «товсті». Клюб УАСТ «Львів» зактивізував п'ять команд юнаків, одну доросту і одну ліґову команду старших — разом сім футбольних команд. Зорганізовано першу в історії українського спорту жіночу футбольну команду.

Крім футбольних ланок, діяли і відбиванкові секції, легкоатлетики, настільного теніса та шахова. Секція боксерська не проявляла помітної рухливости, мимо того, що недалеко міста проживав відомий український боксер Є. Пащин. Однак з рядів клюбу вийшов славний боксер Юліян Лисий, що в турнірі під назвою «Ґолден Ґловс» (золоті рукавиці) здобув звання чемпіона міста Клівленду і штату Огайо.

Усі футбольні команди успішно змагалися у своїх ліґах. Часто здобували перші місця і як чемпіони визначалися до штатових розіграшів за чаші. Найстарші віком юньйори кляси «А» в змаганнях за крайову чашу аматорського футболу дійшли до фіналу, здобули чемпіонат. Жіноча футбольна команда успішно проводила у своїй лізі першенські розігри, завершувала їх кількаразовим чемпіонатом.

Гідно виступали шахісти (Парута, Міхняк, Паньків). Вони три роки підряд чемпіони штату Огайо.

У рамках ігор, організованих УСЦАК, жіноча відбиванкова команда здобула в турнірі перше місце.

UKRAINIAN-AMERICAN SPORT CLUB "LVIV"

Українсько-Американське Спортове Товариство "ЛЬВІВ"

Cleveland, Ohio

ПОЧЕСНА ГРАМОТА

УКРАЇНСЬКО - АМЕРИКАНСЬКЕ СПОРТОВЕ ТОВАРИСТВО "ЛЬВІВ"
КЛІВЛЕНД, ОГАЙО,

повідомляє Українське Громадянство

— що —

ОЛЕКСАНДЕР СКОЦЕНЬ,

колишній змагун С. Т. "УКРАЇНА" у Львові

ПОЧЕСНИМ ЧЛЕНОМ УАСТ "ЛЬВІВ"

Це звання засвоєно для цього визначного гравця копаного мяча, щоби віддати йому шану за його внески і заслуги для успішного розвитку і для слави українського спорту в Україні і закордоном.

ДАНО
в КЛІВЛЕНДІ, ОГАЙО,
ДНЯ 15. ЛИСТОПАДА 1969,

що засвідчуємо власноручними підписами.

Інж. Володимир Кізима,
віце - президент,
Українська Спортова Централя Америки й Канади

Маріян Штайнберг,
голова
УАСТ "Львів"

мгр. Степан Маланчук,
секретар
УАСТ "Львів"

Зараз після пройдених двадцятьох років старанної копіткої громадсько-спортової роботи в «тихій Огайській стороні» — українська громада вирішила вшанувати урочистим бенкетом своїх заслужених спортовців.

Урочисту вечерю приготовляли з великою дбайливістю. Заля Українського Народного Дому прикрашена з подивугідною вишуканістю. Всі місця аж до останнього зайняті місцевими громадянами, делеґатами різних українських установ, організацій Клівленду, представниками обох церков, керівниками клівлендського футболу, Клівлендської Футбольної Ліґи.

Гостей вітав голова УАСТ «Львів» Мар'ян Штайнберґ. Головну промову виголосив віце-президент УСЦАК інженер Володимир

Кізима з Дітройту. Промовляв також керівник футбольної команди Іван Жиґа. Заключна частина свята належала естраді. Були представлені різні види сценічного мистецтва.

При кінці бенкету президент Футбольної Ліґи (штатової) вручив чемпіонові юньйорської ліґи — молодим «львів'янам» чашу, як нагороду за здобутий чемпіонат. Ще відчитували вітальні листи, вручали грамоти заслуженим спортсменам і врешті прийшла точка, яка зворушила мене до сліз. Голова УАСТ «Львів» Мар'ян Штайнберґ, зупинивши виконання останньої точки програми, проголосив: «На наше свято запрошено першого чемпіона Західньої України з футболу, невтомного пропаґандиста фізичної культури і спорту, учасника першенських футбольних змагань Европи і Канади — Олександра Скоценя».

При дальших словах він палко вітав мене і вручив мені «Почесну грамоту», а дівчатка піднесли букет квітів. По нім вшанували мене члени управи товариства і гості, що сиділи при президіяльному столі і вся присутня українська громада.

Велика, важка сльоза скотилася по обличчі... сльоза радости... гаряча сльоза... в заміну тієї гіркої із 1954 р. в лікарні св. Михаїла в Торонто. Це ті іскорки, краплиночки громадського признання, пошанування, яких у вечірніх сутінках життя я удостоївся.

Якщо говорити мовою символіки, це ті квіти-бруньки, паростки, зав'язі, що мали розвиватися... голосно протестувати проти жорстокости й насилля в українському спорті, стверджуючи живий дух, непереможність правди!

Бенкет закінчено співом українського національного гімну. До 3-ої години ранку гості ще розважалися.

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТ У США

Могутній південний сусід — Сполучені Штати Америки — поряд з Канадою після Другої світової війни дали притулок тисячам українських еміґрантів.

Незважаючи на те, що незавидна доля наших скитальців розкинула їх по всій країні, мимо віддалі, вони швидко знайшли співпрацю і нав'язали між собою контакти.

Незважаючи на початкові матеріяльні труднощі, наші сусіди зі США зразу вповні включилися в життя існуючих вже там організацій, а попри це почали творити спортові організації, тіловиховні товариства, осередки, менші й більші фізкультурні гуртки, в першу чергу футбольні клюби, якими з бігом короткого часу ніяка інша етнічна група в США не могла похвалитися такими багатими надбаннями. На неозорих просторах країни виникали щораз нові спортові товариства, нові клюби, нові футбольні команди. У своїй початковій побудові українські північно-американські тіловиховні об'єднання мало, а то й зовсім не різнилися від їх посестер у Канаді. Теж і поборювати ті безкраї віддалі було їм майже не під силу, тому зустрічі між ними в початковій фазі п'ятидесятих років були радше рідкісними. Вряди-годи лише влаштовувались футбольні зустрічі.

Безумовно переломовим моментом, а разом з тим вирішальним чинником, який надав спортовому рухові в цій країні широкого лету, був факт заснування в 1953 р. СУАСТ, а в 1955 році — Української Спортової Централі Америки й Канади.

Завдяки цьому за кілька років діяльности пощастило зорганізувати поодинокі, розсіяні на широких просторах спортові осередки і молодіжні організації в одну українську спортову цілість. Праця цієї централі йшла по лінії взаємозамінности і взаємозалежности з працею поодиноких клюбів. Іншими словами, нічого не стояло на перешкоді індивідуальним осередкам брати участь в розіграх місцевих ліґ, але кожного року УСЦАК користувався догідним влітку чи взимку часом для проведення першостей і турнірів.

Подібно як канадські, так і американські віддалі аж нискільки не сприяли розвиткові співпраці наших спортових осередків. Тільки щасливому збігові обставин треба завдячувати фактичне, не намірене поселення українських прибульців переважно у кількох більших міських центрах і ближчих до них місцевостях. По приїзді, подібно як це було в Канаді, новоприбулі включилися в уже існуючі організації, засновуючи й нові, суспільно-громадського характеру і спортові. Початки були і в тій країні тяжкі. Бракувало грошей, приміщення, спорядження, майданів.

У цьому невідрадному часі з великою допомогою приходили місцеві українські громади; вони й були тим фундаментом, на якому завершувались будівлі спортових твердинь. Раз кинене зерно росло, видавало овочі. У скорому часі усі види спорту, включно з футболом, були включені в організаційні рамки. Відрізнялися кілька територіяльних областей, в першу чергу ці дві:

Перша — Східня лінія: Нью-Йорк — Філядельфія — Рочестер.

У цьому обширі існували такі клюби: Український Спортовий Клюб — УСК — Нью-Йорк, УСТ «Січ» — Елізабет, Українське Спортово-Виховне т-во «Чорноморська Січ» — Ньюарк, УСТ «Беркут» — Перт Амбой, УСО — Український Спортовий Осередок «Тризуб» — Філядельфія, УСТ «Довбуш» — Нью Гайвен, УСК — Бріджпорт, УСТ «Стріла» — Трентон, СК СУМА «Крилаті» — Йонкерс, УСК «Сокіл» — Сиракюзи, УАСТ «Дніпро» — Балтімор, УСТ «Плай» — Нью-Йорк, Карпатський Лещатарський Клюб (КЛК) — Нью-Йорк, Український Спортовий Клюб, Гартфорд — Коннектікат, УАСТ — Рочестер.

Друга — Північно-західня лінія: Чікаґо — Клівленд — Міннеаполіс — Детройт з спортовими клюбами:

УАСТ «Леви» — Чікаґо, СК СУМА «Крила» — Чікаґо, УАСТ «Львів» — Клівленд, УСТ «Черник» — Детройт, Мішіґен, УВК «Іскра» — Чінчінаті, УСК «Київ» — Міннеаполіс, СК СУМА «Тигри» — Міннеаполіс і далеко на Заході на берегах Тихого океану СТ «Україна» — Лос Анджелес.

Праця і діяльність українських спортових товариств на терені США мала дві головні настанови: дбати про задовільний фізичний і духовий стан нашої молоді під кличем: «В здоровому тілі — здоровий дух», а разом з тим серед чужинецького довкілля репрезентувати добре ім'я українського спорту. Українські спортовці по можливості найкраще вив'язувалися з тих зобов'язань. Все таки з уваги на широкі простори українські сили розпорошувалися. Постало зачароване коло. Скупчені по великих індустрійних містах наші поселенці організували місцеві першоранґові, особливо футбольні команди. Велика кількість змагунів не мала змоги тут себе виявити, пасли задніх. Зате в менших скупченнях їх невистачало.

І так з цієї причини на Сході США виплекались лише три якісні футбольні команди: в Нью-Йорку — Український Спортовий

Клюб, в Ньюарку — УСВТ «Чорноморська Січ», у Філядельфії — УСО «Тризуб». Четверта — на далекім північнім заході в Чікаґо — УАСТ «Леви». Всі інші команди вправді розвивались успішно, однак не в крайовім засягу.

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТОВИЙ КЛЮБ — НЬЮ-ЙОРК

Одним з важливих осередків спортового життя українців був Метрополітальний Нью-Йорк із своїми районами і околицями: Лонґ-Айленд, Бруклин, Квінс, Бронкс, Йонкерс, Статен Айленд, Нью-Джерзі, Елізабет, Пассейк, Патерсон. У них проживали українські еміґранти, які зараз після свого прибуття — від 1948 р. почали організувати тіловиховні товариства, що гарно розвивались і будили подив у інших. В цей час у місті Нью-Йорк поселилися також друзі-львів'яни, які включились у працю УСК, Нью-Йорк: Богдан Прудиус з УССК — Львів, М. Стахів, П. Ференц, Юліян Таращук з «Поділля» — Тернопіль. Тут проживали теж «староґвардійці» з правління львівської «України» — О. Шепарович і Степан Конашевич. Тут знайшли свій захист колишні футболісти львівської СТ «Україна»: Володимир Кобзяр, Микола Гошовський, Василь Босий, Володимир Маґоцький, Богдан Каратницький, а також брати А. І. Сумики з львівського «Тризуба», Р. Скоробогатий, «Лемко» — Сянік.

Активну безкорисливу працю сповняли львів'яни: Володимир Кобзяр, Микола Гошовський, Василь Босий, Володимир Маґоцький, які були тренерами футбольних ланок.

Першими керівниками клюбу (управою) були: В. Баранецький, М. Гризентович, Б. Прудиус, Р. Кузів, Ю. Таращук, які не жаліли часу, допомагали вийти з початкового тяжкого положення. З малого гуртка людей УСК виріс у велике зорганізоване товариство. Зорганізувавши українську молодь, прибулу і тут народжену, дали їй основу, на якій вона далі вела працю за даними напрямками в ланках: жіночої і чоловічої відбиванки, одна жіноча і три чоловічі пінґ-понґа, кошівки, шахова та сім футбольних.

Крім внутрішньо-спортової, УСК теж вповні включався в зовнішню суспільно-громадську працю у відношенні до всіх товариств і організацій, брав активну участь у всіх церковно-громадських починаннях, організуючи футбольні турніри, з яких прибуток призначував на будову українських шкіл, церков і т.п.

Дуже добре зорганізована під керівництвом відданих пластунів, братів Ігоря і Володимира Соханів ланка відбиванки гідно репрезентувала клюб. Пінґ-понґові ланки, якими опікувався Петро Ференц, успішно змагались в місцевих лігах, як теж в організованих УСЦАК турнірах. В центрі всього клюбового життя таки був футбол, якому з ентузіязмом присвячувалось найбільше уваги.

Під керівництвом невтомного О. Гірки, футбольна ланка УСК добилась гарних успіхів. З початкової «Істерн Дістрікт Ліґи», як

Ігор Сохан — капітан ланки відбиванки УСК приймає від І. Щупаківського здобуту на турнірі у Філядельфії чашу СУАСТ 1955 р.

першун, переходить до Національної Ліґи, де здобуває гарні і високі успіхи — двократний чемпіонат. В турнірі українських команд Сходу (східніх областей США), який відбувся у Філядельфії 1954 р. і завоював перше місце. Як чемпіон українсько-американських футбольних команд Сходу, входить до фіналу українських першенств США з північним чемпіоном УАСТ «Леви» — Чікаґо.

Про цю на ті часи визначну подію в американсько-українському житті писала вся наша преса, особливо на цю тему висловлювали свої думки й враження два автори, корифеї українського спорту — Роман Дубляниця з Чікаґо та довголітній редактор спортових вістей у щоденнику «Свобода» Володимир Сохан з Нью-Йорку, на сторінках щоденника «Свобода». Вони цю першу українську зустріч Сходу і Заходу згідно накреслювали як виховний чинник, в якому клюби не жаліли труду і в парі з тим

УСК, Нью Йорк — чемпіон Національної Ліги 1952/53 р. Клячать зліва: І. Маланчук, Ю. Колодій, К. Гевко, Ю. Цьолко, Е. Голюка, О. Банах, Ст. Кравченюк. Стоять зліва: М. Гаврилюк (скарбник), В. Хамула (заст. голови), Я. Лютак, О. Білан (менаджер), О. Чайківський, Р. Підгорецький, Ю. Голюка, В. Сєрант, І. Петраш (голова). А.Лапичак, Р. Павлюк, М. Вітюк, М. Шміґель, Т. Кухарчук, Я. Возняк.

клопотів, щоб зміряти свої сили, а це доказ живучости українського спорту в США. Обидва редактори були згідні теж в тому, щоб такі крайові зустрічі зробити традицією.

До цих українських краєвих фінальних ігор команди виступили в складах: УСК: Цьолко, Кутний, Шміґель, Наливайко, Підгорецький, Колодій, Арндт, Банах, Павлюк, Копецький, Голюка, Палій. «Леви»: Касіян, Сокологорський, Мелешко, Шанасаріян, Гладкий, Андрушко, Тищенко, Маркевич, Куляс, Дахнівський, Куцан, Стахровський, Лоско, Коханюк.

Після теплих привітів, промов, вручення квітів, відігранні обох національних гімнів у перших крайових зустрічах, в дружніх, але завзятих двох матчах в Чікаґо і Нью-Йорку, перемогли «Леви» і завоювали український чемпіонат США, а з тим і уфундовану нашою найбільшою братською установою — Українським Народним Союзом чудову чашу, яку при асисті Володимира Сохана вручав голова СУАТ д-р Е. Жарський. Успіх УСК, як фіналіста, незаперечний.

УСК, як кількаразовий чемпіон «Національної Ліґи» перейшов до краще зорганізованої і з добрим технічним рівнем Німецько-Американської Ліґи. Долав, здавалось, непереможні клюби. Завершенням усіх досягнень команди, а водночас усього українського футболу в США, це здобуття чемпіонату США, а з тим найціннішой трофей країни — чаші Девара 4 липня 1965 р. у всеамериканських чемпіонатах т. зв. професійного футболу, як першун

Сходу переміг першуна Заходу СК «Ганзу» з Чікаґо 4:1 і в другій грі 1:1. Ця велика перемога запевнила американську громаду в тім, що українцям спорт не чужий. От, в короткому часі, це вже після «Тризуба» — Філядельфія, друга наша команда посягнула по цей лавровий вінок країни. Це безперечно не тільки успіх УСК, але й всієї нашої громади.

В цей час ентузіязму з припливом фінансів УСК, один з перших українських клюбів, закупив для національного користування на власність спортовий майдан. Не жаліючи труду і грошей на устаткування, майдан споруджено і віддано вправляючій молоді. Подвиг уваги гідний тим, що на той час ні один наш клюб не розпоряджав власним майданом.

УСТ «СІЧ» — ЕЛИЗАБЕТ, НЬЮ-ДЖЕРЗІ

У зміцненні українського організованого життя в Нью-Йоркській метрополії велику ролю відіграли теж спортовці УСТ «Січ» в Елизабет, штат Нью-Джерзі. Діставши припливу свіжої крови, як колишній футболіст СТ «Україна» — Ульм — Зальцбурґ, Степан Лютак, пожвавили діяльність на футбольних полях і гідно захищали назву свого товариства. У першостях УСЦАК посідали одне з перших місць. Нью-Джерська «Січ» — Елизабет — була чемпіоном місцевої ліґи. В кінцевому показнику табелі ігор за першість стейту Нью-Джерзі — зайняла друге місце, віце-чемпіонат стейту.

УСВТ «ЧОРНОМОРСЬКА СІЧ» — НЬЮАРК

Розлоге місто Ньюарк, Нью-Джерзі — було ідеальним ґрунтом для вияву українського спорту прибуваючих українських нових еміґрантів з Европи. Ще з 1924 року тут існувало УСТ (Українське Спортове Товариство) «Чорноморська Січ». Заснувала його горстка колишніх вояків українських визвольних змагань 1918-1920 рр. Воно було подумане як центр, у якому підготовлялося українських молодих хлопців як вояків і активістів для української справи, що в слушний час мали повернутися в Україну і боротися за звільнення Батьківщини. Вони принесли зі собою ідею Січового стрілецтва, щоб тут, у новій Батьківщині, защепити її серед українських еміґраційних скупчень. З часом воно стало масовою організацією переселенців, а пізніше вже тут народженого покоління. Головне завдання вони вбачали в проведенні культурно-освітньої праці, плеканні вокально-музичних гуртків, засновується бейзболеву, руханкову ланки. Популярними були військова муштра та спортові вправи.

По Другій світовій війні, завдяки новоприбулим, лави «Чорноморської Січі» поповнились свіжою ідейно здоровою молоддю. Діяльність пожвавилась. Під патронатом товариства засновується автономна Спортова секція, починається віднова спортового життя.

В 1956 р. на Загальних зборах вибрано управу, яку очолив молодий лікар, енергійний спортовець Володимир Гук, заступник — Ю. Гельбік, П. Гуралечко — секретар, П. Бабяк — скарбник, Л. Рудзінський і Кладко — ланкові футболу, Кріль і Майорчак — господарі, д-р Л. Голінатий — культ. освітній референт, О. Твардовський — преса, О. Андрушків, Я. Криштальський і Б. Гайдучок — Контрольна комісія. Поставали і активізувалися різні спортові ланки: кошиківка, пінґ-понґ, впоряд-гімнастика, бейзбол, легкоатлетика, гокей, футбол, теніс, шахи, круглі, жіноча й чоловіча відбиванки. Зорганізовано теж ланки плавацьку, лещатарську. Десятки спортових ланок і команд охоплено віковими категоріями дорослих, юнацтво, дітей, в секції та півсекції, які в різнорідних спортових змаганнях в місцевих ліґах та ігрищах УСЦАК в різноманітних ділянках спорту на зелених полях, залях, тенісових майданах, бігових доріжках успішно виявляли свої здібності. Багатогранна праця знайшла признання в десятках здобутих чаш, трофеїв, грамот та інших нагород, які прикрашують власну обширну домівку т-ва. Це незаперечні факти життєздатности виховно-спортового товариства «Чорноморська Січ», які створили в США українську спортову кузню.

Особливою увагою користувалися футбольні ігри.

Далекозорі керівники, спортові ентузіясти — члени т-ва: голова Мирон Стебельський, О. Твардовський, А. Лапичак, І. Ориняк, Є. Чижович, І. Хамуляк, В. Матіяш, Б. Гайдук та інші, при видатній допомозі Українського Братського Союзу та тодішнього управителя Оселі «Верховина» д-ра Р. Ричка зорганізували першу у вільному світі українську спортову школу.

Щоб бути у постійному контакті з членством і ширшою українською спортовою громадою, всесторонньо інформувати про працю і пляни УСВТ, видавано гарно оформлений ілюстрований місячник «Наш Спорт». Душею, редактором і референтом його був Омелян Твардовський. У ньому поміщувано спортову хроніку т-ва, спортові події в Україні і світі, статті на виховні теми тощо.

Повертаючись до справи спортової школи, треба сказати, що, беручи до уваги щораз складніші умови організування хлопців і дівчат і зменшення зацікавлення спортом, нові випускники мали б зараджувати лихові і продовжувати почату роботу. Школу забезпечено фаховим інструкторським складом, що провадив теоретичні і практичні лекції — заняття з легкоатлетики, тенісових ігор, гімнастики, відбиванки, кошиківки, настільного тенісу, плавання, стрільби з лука, шахів, футболу. З уваги на вік, учасників згуртовано окремо: дошкільнят, підлітків, дорослих. Участь у них могли брати члени всіх українських спортових об'єднань США і Канади. Ця перша Українська спортова школа здобула собі велику популярність серед молоді і великий авторитет в українсько-американському спортовому світі. Курси, виклади відбувалися в літніх місяцях у відпочинковій оселі Українського Братського Союзу «Верховина» в Ґлен Спей. Тривалість курсів три-чотири тижні.

Ранішні заняття включали теорію, пополудневі практичні. Були покази спортових і розвагових фільмів. У вечірніх годинах всі брали участь у ватрах. При школі працювала медична опіка. При закінченні курсів відбувався святковий бенкет для усіх учасників і їх батьків та гостей, а також вручення найвизначнішим нагород-подарунків.

Через шкільні лавки цієї установи пройшли тисячі українського юнацтва усіх місцевостей Америки й Канади і багато з них, набувши потрібне знання, передають його, наче естафетою доростаючим поколінням. Багато доповняли науку у вищих школах в американській шкільній системі професійного спорту. У приреченні говориться: «Ми, учасники Спортової Школи «Чорноморська Січ», прирікаємо перед прапором Америки й України — солідно вчитися і чесно змагатися для добра й слави українського спорту у вільному світі. Так нам, Боже, допоможи!»

Треба зі щирістю визнати, що на зорганізування таких шкільних навчань не здобулися ми в Західній Україні, навіть ніколи не було подібних проявів.

Паралельно зі спортово-виховною роботою особливою увагою користувалися футбольні ігри. Проходила пожвавлена діяльність у футбольних секціях, в яких вишколювалися кілька команд новаків, учнів, юньйорів і футболісти першої команди. Починали, як усі інші, від низу, тобто від найнижчих місць місцевої ліґи, пізніше боролися за вхід до найвищої професійної ліґи, т. зв. АФЛ. Якщо зважити, що січовики включали в свої футбольні лави змагунів власного виховання і українського походження, то тоді стане більш зрозумілим і більш вартісним виховна праця т-ва.

У 1966 р. в табельному показнику ігор січовики зайняли друге місце і здобули віце-чемпіонат професійної ліґи. У іграх за чашу США дійшли до півфіналу Сходу і тут щойно зазнали поразки з аґресивним філядельфійським «Тризубом». У зимовому турнірі т. зв. «Шейфер ліґи» посідали також місце віце-першуна, трофей і грошеву нагороду. Саме в тих часах росту і ентузіязму команда «Січі» в рамках футбольних турнірів СУАСТ — Схід трикратно вийшла чемпіоном і заволоділа чашею Українського Народного Союзу.

В пізніші роки почав виявлятись спадок форми гравців і нестача нових досвідчених змагунів. Інші клюби діставали підкріплення з інших країн, «Чорноморська Січ» вже роками цієї можливости не мала, будувалась і змагалась власними українськими силами.

Юнацькі команди, які змагались в лізі юнаків, закінчували футбольні сезони часто чемпіонатами або віце-чемпіонатами. Часто, крім чемпіонських ліґових ігор, «Чорноморська Січ» проводила товариські і міжнародні футбольні змагання. З міжнародних матчів слід відмітити: «Леґія», Варшава, ФК «Дірмерсгайм» — Німеччина, КС «Хожув» — Польща, 1906 Мюнхен — Німеччина,

Футбольна команда «Чорноморської Січі» в 1956 році. Відліва доправа стоять: І. Нагірняк, Ю. Голюка, І. Гірний, Р. Бутник, Ю. Гельбік, Р. Борко, Р. Старожитник, В. Коздоба, Л. Рудзінський — менаджер. Клячать зліва: О. Голюка, Я. Бренич, М. Беренда, Б. Братих і В. Зінчук — воротар

«Скелмерсдейл Юнайтед» — Англія, ТУС «Сеннеляґер» ФК — Німеччина, «Армінія» Білєфельд — Німеччина. Слід згадати, що з першою командою ліґовою «Арміні́ї» приїхали також і юньйори, що розіграли матч з юньйорами січовиків.

Накреслюючи багатогранну працю УСТ «Чорноморська Січ», слід відмітити особливу ролю шахової ланки, в якій згуртувались кращі шахісти США. На відбутих 8 чемпіонатів українців Америки й Канади в рамках УСЦАК, січовики виграли перші місця 7 разів: д-р О. Попович — 4 рази, інж. Л. Блонарович — 2 рази та С. Стойко — один раз. Подібно було і з чемпіонатом Сходу США в рамках СУАСТ — Схід. О. Попович вийшов восьмикратно чемпіоном і Л. Блонарович чотирикратно. Клюбові чемпіонати СУАСТ — Схід в цей час відбувались лише два рази. «Чорноморська Січ» в обох випадках вийшла першуном.

Крім цього, шахісти «Чорноморської Січі» добились успіхів на загальноамериканській арені. Л. Блонарович та О. Попович по два рази здобули чемпіонат стейту Нью-Джерзі, а С. Стойко один раз. В продовженні успіхів Л. Блонарович здобув віце-першенство Східніх Стейтів США. О. Попович виграв чемпіонат штатів Нової Англії 1957-58 та державний віце-чемпіонат Канади. Успішно проводив ігри О. Попович у фінальних іграх, здобуваючи чемпіонат Нью-Йорку, Клівленду. В результаті тих успіхів Американська

Шахова Федерація закваліфікувала нашого славного шахіста до найвищої, що може осягнути змагун в США кляси — сеньйора-майстра.

Пишучи про шахову ланку УСТ «Чорноморська Січ», слід підкреслити те, що в їхніх рядах виховались молоді надійні шахісти — Радомський, Гаврющенко, Еглерт. В турнірах УСТ «Чорноморська Січ» була сім разів господарем, а в турнірах УСЦАК два рази. Це безперечний успіх цього заслуженого товариства.

УАСТ — РОЧЕСТЕР

Місто Рочестер розкинуте на великій території, воно находиться приблизно 350 миль віддалі від Нью-Йорку. Північна його частина прилягає до великого озера Онтаріо, а на південь проходить першоклясна автова шосейна дорога, що в напрямі Канади сполучає ньюйоркську метрополію з містом Боффало. У місті замешкує досить високе число українців, здебільшого поселенців — пришельців по Другій світовій війні. Як і по інших містах поселення, так і в цій місцевості, молоді люди, навіяні любов'ю до всього рідного зразу включились у громадсько-суспільну роботу, а гроно ентузіястів спорту, зокрема футбольного, на початку 1950 р. заснувало футбольну секцію.

Гурт ентузіястів, за ініціятивою невтомного діяча Українського Братського Союзу Івана Олексина, ще на початку 1950 р. заснували Українсько-Американське Спортове Товариство, Рочестер. Футбольну команду УАСТ очолив і провадив довгі роки громадський діяч і любитель спорту Роман Куціль, зареєстровано її до Ліґи стейту Нью-Йорк Північно-Західньої области, т. зв. Норт-Вестерн Нью-Йорк Стейт Соккер енд Футбол Асосіейшен.

Перший матч вони зіграли з командою Німецького Спортового Товариства в березні 1950 р. в складі: Р. Костюк, С. Окрепко, М. Благий, М. Єйна, Д. Мельник, З. Снилик, С. Пастернак, Е. Кулик, Р. Куціль, Е. Ходань, В. Чамарник.

Спершу футбольна діяльність обмежувалася до території Ліґи. Обставини змінились, коли в ряди команди прибув новий наплив скитальців.

І так горстка, зданих на матеріяльну поміч самих же основників, ентузіястів українського футболу, започатковує не легкий, але в дружній товариській атмосфері будує шлях спортової діяльности. Вкоротці, всього за час п'ятилітньої діяльности, команда УАСТ Рочестер прямо розгромлює своїх ліґових суперників високими результатами: німців 7:1, естонців 5:1, шотляндців 4:1, ірляндців 4:0. Двократно завоювала чемпіонат північно-західнього стейту Нью-Йорк.

Свою високу форму виказали в свому ювілейному 1955 році. В святкових ювілейних днях в товариській зустрічі — 4 вересня виграли 3:0 з заавансованим уже віце-чемпіоном стейту Нью-Джерзі УСТ «Січ».

УАСТ «Рочестер» — півфіналісти за аматорську чашу США. Перший ряд зліва: Е. Дащищак, М. Бабюк, В. Древницький, І. Ґрівен, Д. Когут, З. Снилик. Стоять зліва: О. Стецьків, В. Закалужний, Л. Дичковський, А. Шапка, В. Ґрибаускас, М. Береза, М. Олійник, М. Когут, Р. Куціль, провідник ланки.

У цей час УАСТ в рамках Північного Сходу, стейту Нью-Йорк, через п'ять років від дня свого існування приковує увагу і респект за численні успіхи серед американців, а в українській громаді признання за гідну репрезентацію українського спорту в США.

Через рік в 1956 р. рочестерці, не програючи ні одних змагань, здобувають чемпіонат Північно-Східного Стейту, а окрім цього, в фінальній грі за чашу цього стейту перемагають свого найгрізнішого суперника еспанців «Лякавана» 3:0.

В цьому році ніхто з суперників Північно-Західнього Стейту Нью-Йорк не був в силі спинити походу українців, не враховуючи однієї нещасливої програної в півфінальній грі за аматорську чашу США в Пітсбурґу, Па, та вже сама участь рочестерців в півфіналі країни була великим безперечним успіхом.

Крім ліґових і обласних ігор, рочестерці брали активну участь в турнірних змаганнях УСЦАК в таких містах: Чікаґо, Дітройт, Клівленд. Організували і були господарями, фундували трофеї першенств, гостинно приймали учасників. Сам факт гостинности виявляється в тому, що на всіх 23 переведених відбиванкових турнірів УСЦАК одну третину з цього (8) організували рочестерці в себе в Рочестері.

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТОВИЙ ОСЕРЕДОК «ТРИЗУБ» — ФІЛЯДЕЛЬФІЯ

Якщо можна говорити про високі досягнення українських американських футбольних команд, то в українському Пантеоні, присвяченому найздібнішим українським клюбам у Батьківщині і поза нею, чи не на першому місці знайдеться УСО «Тризуб» —

Філядельфія. Місто «Братньої любови» — Філядельфія, з-понад двомільйонним населенням, віддалене від Нью-Йорку близько 100 миль. Розміщене в південно-східній частині стейту Пенсильвенія, широко і мальовничо розкинулось над рікою Делевар. Доля веліла вибрати це місце на постійне перебування нашої інтелектуальної верхівки суспільства, включно з ансамблем українських артистів і їх керівником Володимиром Блавацьким. Тут поселились теж «вічні» спортовці — ред. Олег Лисяк і засновник передвоєнного театрального футбольного ансамблю «Ґонґ» Ярослав Климовський. Проживають тут також відомі спортовці і діячі львівської «України»: Роман Пазуняк, Сидір Новаківський, Іван Павлічка. Із спортових діячів: Євген Зиблікевич, М. Коженьовський, брати Л. і Т. Яцикевичі, Р. Савчак, І. Щупаківський, С. Бриндзей і багато інших.

У скорому часі тут громадсько-культурне життя пожвавилось. У 1950 р. горстка ентузіястів спорту створили товариство «Тризуб» у Філядельфії. На установчих зборах першим головою став любитель футболу Володимир Блавацький. Починали діяльність лише однією футбольною ланкою. Вписали її до місцевої ліґи під назвою «Українсько-Американський Спортовий Осередок «Тризуб». Вкоротці створено ланки чоловічої і жіночої відбиванки (волейболу), тенісову, плавацьку, шахову. З ентузіязмом праці Спортовий осередок швидко розростався і вже на порозі десятирічного ювілею існування може похвалитися спортовими осягами. Очком діяльности філядельфійських спортовців були футбольні команди, які слід поділити на два періоди: від заснування 1950-1957 — час аматорства і від 1957 надалі час професіоналізму, тобто період змагань в рамках професійної Американської Футбольної Ліґи.

Праця розвивалася за певним наміченим пляном. Уже в 1956 р. завойовано чемпіонат Пенсільвенії. Як чемпіони, вони боролися за окремі аматорські чаші США. У фіналі вони зустрілися з суперником у місті Сент Люіс, стейт Міссурі. Один цікавий та історичного значення факт заіснував був у півфінальних матчах. У півфіналі за цю чашу знайшлася і друга українська команда УАСТ «Рочестер». Якщо б вона перемогла в півфіналі, то в фіналі за чашу США змагалися б виключно дві українські команди. Так не сталося. УАСТ «Рочестер» боровся завзято, але зазнав поразки, а тим самим вибув із фінальної гри. Залишилася «Юкрейнян Нешенал» — філядельфійські тризубівці були знані під цією назвою.

Фінал за аматорську чашу США 1956 р. повинен був проходити у двох колах: один матч в Сент Люіс, а повторне змагання у Філядельфії. Гра в Сент Люіс через мале непорозуміння на полі була перервана три хвилини перед кінцем. Повторний матч у Філядельфії з невідомих причин не відбувся.

Неприємний епізод, який спричинив односторонній суддя в Ст. Люіс, зовсім не пригасив ентузіязму філядельфійців. Вироблено новий плян, нову стратегію. Раз розпочатий похід мусив бути завершений здобуттям цілі, завоюванням чемпіонату США! Завдан-

УСО «Тризуб» — Філядельфія, 1956 р. Клячать зліва: В. Чижович, В. Королик, Б. Аннюк, В. Куденко, С. Чернявський. Стоять зліва: М. Коженьовський (керівник команди), П. Світенко, Б. Сеник, І. Чижович, Е. Чижович, В. Гарасим, В. Парфило, д-р І. Павлічка

ня не легке, але в межах можливости. Слід було вивести наш футбол з вузького філядельфійського кола й вписати до професійної «Американської Футбольної Ліґи». Це сталося 1957 р., а водночас з тією подією почався другий період в житті клюбу — період ігор в професійній лізі.

До цієї професійної Ліґи, крім англосакських клюбів, належали етнічні клюби: італійців, португальців, жидів, поляків, еспанців. Ліґа називалася професійною, однак вповні професійною вона не була. Називано її так тому, щоб можна було виправдати деякі платні, що їх клюби платили своїм гравцям.

Із входом до вищої кляси змінилися до певної міри і цільові напрямні, максимум уваги присвячувано тепер першій команді. Але не все йшло, як по маслі. Були наступи різних чинників, яким дуже йшлось про те, щоб українську команду послабити, щоб не загрожувала їхнім інтересам.

Труднощі щасливо поборено. Закупили теж на власний ужиток будинок, а з бігом часу і 35-акрову посілість, привели до ладу великий спортовий майдан.

Невтомним трудівникам доля відплатилася сторицею. УСО «Тризуб» наполегливо й вперто змагав до своєї цілі — чемпіонату США. А вже 1959/60 сезон був роком їх небувалого тріюмфу! «Юкрейніен Нешенелс» увійшли до міжстейтових розіграшів, перемогли всіх чемпіонів східніх стейтів, заволоділи короною першости Сходу США і в Лос-Анджелес зустрілися з фіналістом, першуном Заходу, командою «Кікерс». Тут українці недвозначно довели свої обосновані претенсії до найкращої футбольної команди Америки!

Вони виграли переконливо з рахунком 5:3. Перемога була тим знаменніша, що її виборено на полі противника!

З приводу цієї небуденної події усі засоби масової інформації — преса, радіо, телебачення підкреслювали факт здобуття чемпіонату США українцями, «Юкрейнієн Нешенелс»! Це в перший раз в історії спорту цієї великої держави українська команда завоювала найвищу нагороду — національну чашу, трофей США, і тим самим футбольний примат країни. Цей небувалий подвиг — це не лише колосальний тріюмф українського футболу, але й всієї української спільноти по всьому світі. До лаврового вінка — цього символу перемоги й торжества — до пальми першости Канади СТ «Україна» — Монтреаль вплетено ще один нев'янучий, вічноживий листок на північно-американській землі Вашінґтону УСО «Тризубом», «Юкрейнієн Нешенелс».

У наступному 1960-61 сезоні «Тризуб» повторив свою минулорічну футбольну кампанію, ішов від перемоги до перемоги. Завоювавши чемпіонське золото Американської Футбольної Ліґи, а з тим трофей для професійних футбольних команд, т. зв. чашу Люіса, посяг удруге по золоті медалі США. У фінальному поєдинку розгромив першуна Заходу «Лос-Анджелес Скотс» з рахунком 5:2. Що більше — став подвійним чемпіоном! Найвища державна нагорода призначувана лише турнірним переможцям першости країни, т. зв. «Чаша Девара», залишилася знову за тризубівцями. Ореол непереможности. Підсумки того сезону: на 25 матчів «Тризуб» не програв жодного, а звів лише 4 внічию.

Сезон 1961-62 позначився сповільненням темпа, але лише переходово, бо здобули не тільки чемпіонат АФЛіґи, але теж вийшли чемпіоном «Атлянтійського узбережжя».

Сезон 1962-63 повторив минулорічні досягнення. Усі трофеї чаші залишилися в домівці «Тризуба». Третій раз з черги він здобув чемпіонат АФЛіґи, повторив тріюмф за чемпіонат «Атлантійського узбережжя», подолав у фіналі за першість країни чемпіона Заходу, «Арменієнс» з Лос-Анджелес 1:0. Трикратне тризубове чемпіонство США — це не випадкова подія, не випадок, а безапеляційна супремація українського футболу в Америці.

Роки 1963-64 це був час тимчасової передишки. Чашу Люіса довелося віддати фінальному партнерові — братам з «Чорноморської Січі» з Ньюарку. В ліґових іграх АФЛіґи «Тризуб» здобув четвертий раз чемпіонат, однак чашу чемпіона США в цім році передано до Заходу, до Лос-Анджелес. А в 1965 р. сильною поставою УСК Нью-Йорк «Тризуб» програв у фіналі Сходу нашим ньюйоркчанам і таким чином право на участь в крайовому фіналі в цім році здобули УСК, які подолали Ганзу з Чікаґо. Це вдруге з черги українці здобувають чемпіонат країни. «Тризуб» на протязі свого існування відзначився тим, що по кризах наступало відродження. І тим разом переходовий час аж ніяк не закінчував тріюмфального походу тризубівців, бо вже наступний сезон 1966 був поворотом до слави і новим підтвердженням справжньої майстер-

ности філядельфійців. У цьому 1966 р. — вони почали переможний наступ за володіння державного чемпіонату. Гідний підкреслення факт. Цього року дорога здобуття першуна могутньої країни загороджували їм українські команди: Чорноморська Січ» з Ньюарку і ньюйоркський «УСК». У півфінальній зустрічі Сходу молода «Чорноморська Січ» мусила скласти зброю. Чорноморські січовики своїми власними вихованими силами змагалися завзято, проте з меншим досвідом і рутиною не могли протиставитись своїм добірно зорганізованим супротивникам, програли. Але це не було останнє слово українських команд, що теж виявили виправдані претенсії на золоті медалі першости США.

Торік, в 1965 р., володарем чаші Девара і новим чемпіоном США став український ньюйоркський клюб УСК Нью-Йорк; тож не дивно, що були всі докази-обґрунтування, виправдані претенсії повторити ці успіхи, боронити титул чемпіона країни.

Отож 1966 р. в анналах історії українського футболу поза Батьківщиною є роком особливого значення і важливости. Дві чільні українські футбольні команди УСО «Тризуб» — Філядельфія і УСК Нью-Йорк переконливо елімінували в дорозі за чемпіонат США усіх своїх суперників, у фіналі Сходу зустрілися між собою.

Перша, довго очікувана зустріч тризубівців з минулорічним чемпіоном США, з українським клюбом УСК — Нью-Йорк відбулася в Нью-Йорку. Ставка була висока: тут уже всі були українці, тут боротьба... котрі ввійдуть до фіналу країни? Грали завзято, вкладали всі свої вмілості, час від часу спалахували пристрасті, але у чесній, відвертій боротьбі доводили, хто з двох братніх команд має право на фінал цілої держави. Урочистість справедливости повинна була рішати. Боротьба пройшла на найвищому спортовому рівні. У дуже важкому поєдинку з легкою перевагою господарів — ньюйоркці виграли. Перша отже зустріч принесла перемогу українській ньюйоркській команді.

Повторний матч зіграли у Філядельфії, але це вже не була вирівняна завзята гра, як попередня. Гості — ньюйоркські футболісти — цього разу не виправдали надій, усю гру провели мляво, без якоїсь виразної волі перемоги. Знову ж їхні суперники, філядельфійці, продемонстрували зразок спортового вольового настрою і в результаті принесли своїй команді з кращим як попереднім результатом перемогу і тим закваліфікувались до фіналу країни.

Програвши рішальний матч, УСК — Нью-Йорк вибув з дальших турнірних змагань. До фіналу ввійшли філядельфійці. У двох виграшах з фіналістом «Заходу» цього разу каліфорнійською командою «Орендж Кавнті» в Лос-Анджелес 1:0, а в Філядельфії 3:0 «Тризуб» здобув четвертий раз пальму першости США і четвертий раз найвищу державну нагороду США — Чашу Девара!

Небувалі успіхи, подвиги цієї історичної ваги: чотири крайові чемпіонати, чотириразові володарі найвищої нагороди — Чаші Девара, чотири чемпіонати АФЛіґи, три рази чемпіонат Атлянтійського узбережжя, одинадцять разів чемпіонат Дистрикту — Східня

Пенсільвенія, сім разів фіналіст Сходу, володар незлічимих чаш, трофеїв, нагород! Як представник США, брав участь у міжнародних зустрічах з найкращими світовими командами Австрії, Англії, Німеччини, Шотляндії і ін. Як чемпіон США, виступив у іграх т. зв. турніру за чашу Північної і Центральної Америки, Караїбського обширу, дійшов до півфіналу, що розігрувався з чемпіоном Центральної Американської Зони, Ель Сальвадору, ФЦ «Аліянца».

У проміжку десяти років із 1957-1967 зіграв 292 матчів, з цього виграв 210, звів внічию 34, програв 48. Це на північноамериканському континенті безперечний успіх українського футболу.

Розуміючи важливість фізичного виховання як одного з необхідних засобів виховання молоді в свойому осередку, УСО «Тризуб» від самого початку існування старався, щоб ідейне і фізичне виховання нашої молоді йшло в парі. Наслідком цієї невтомної праці вихована молодь після закінчення спортової активности, включалась і доповнювала місця тих керівників, які поволі відходили.

Доводиться підкреслити і задокументувати факт, що з рядів матірного тризубівського осередку на всеамериканську спортову арену вийшли брати Євген і Володимир Чижовичі. Третій з братів, Ігор, присвятив увагу внутрі управи товариства.

Євген і Володимир присвятилися спортовому навчанню, особливо футбольному, як тренери-менаджери американської молоді взагалі, не тільки в українсько-американських клюбах. В ієрархії американського футболу вони вийшли на найвищий рівень. Особливо Володимир (знаний як «Дзюхо») осягнув небувалий успіх.

WALT CHYZOWYCH

As Director of Coaching for the United States Soccer Federation, he served as head coach of the United States World Cup, Olympic, Pan American and National Youth Teams. In the last ten years he has taught, tutored, instructed and advised over 20,000 coaches through clinics, camps and schools. Of the 250 "A" lisenced coaches in the United States, approximately 200 received their training from this man. Presently he is the Director of Soccer Administration for the Major Indoor Soccer League.

Вол. Чижович виконував функції директора школи Американської Футбольної Федерації, був головним тренером США в

іграх за Світову Чашу, на Олімпіяді, в Пан-американських іграх і збірної молодечої команди США.

Останніх десять років В. Чижович був інструктором і дорадником понад 20.000 студентів, які перейшли його футбольні табори і школи. З 250 «А» дипломованих ковчів США приблизно двісті перейшли його тренування. Зараз він є адміністративним директором критих футбольних ігор (Major Indoor Soccer League).

Реасумуючи сказане, треба теж вказати на розвиток фізичного виховання, як одного з конечних засобів загального виховання в рядах молодечих організацій на Сході США. Вже в перших роках після заснування осередків Пласту, СУМ, ОДУМ, зокрема при пластових і сумівських станицях, організувалися відбиванкові (волейбольні), руханкові, легкоатлетичні секції, які у вправах, змаганнях гартували тіло і втримували душу здоровою, молодою. Дедалі в сумівських лавах з ентузіязмом організують юнацькі футбольні команди, які з часом виплекують добрих футболістів і які почали втішатися великими успіхами.

Одним з цих ревних спортових осередків, на периферіях Нью-Йорку, в Йонкерсі, здвигнули тривалі фундаменти під спортову діяльність. Завдяки громадсько-спортовому діячеві Романові Глушко, при співпраці А. Куцини, Т. Гошка організується при осередку СУМ спортова секція з назвою «Крилаті». Зорганізовано відбиванкову, легкоатлетичну і футбольну юнацькі команди, які вже в перших роках існування успішно брали участь в місцевих ліґах, як теж у всіх турнірах, організованих УСЦАК-ом.

Згодом з переступленням юнацького віку усі вихованці-юнаки організували команду сеньйорів, яка під проводом Т. Гошка успішно змагалась у місцевій Німецько-американській Лізі. Рівночасно створено резерву, яка також у повному українському складі, з провідником А. Куциною, доповнювала розвиток українського футболу в Йонкерсі. Футбольним командам зі щирим серцем передавав знання тренер, колишній воротар львівської «України», Василь Босий. По кількох роках його праці молодечі команди «Крилатих» здобували чемпіонати в сімкових турнірах Ліґи в Океансіти, Лонґ Айленд, а молоденький обдарований змагун М. Глушко був вибраний на шістдесят клюбів-учасників найкращим змагуном. Крім місцевих ліґових матчів, юнацькі і сеньйорські команди мали успіхи в здвигах молодечих організацій, ігрищах молоді, влаштовуваних УСЦАК. Слід підкреслити факт, що у всіх останньо аранжованих збірних української репрезентаційної футбольної команди США і Канади мають постійне місце два вихованці «Крилатих» — Микола Глушко і Богдан Куцина.

Теодор Гошко та Роман Глушко з першою футбольною командою «Крилаті»

Керівники спортової секції «Крилатих», якої душею є Роман Глушко, розуміють спорт як здоров'я і красу. Спорт — це велика громадська і політична сила, немає причини, щоб і в нашій громаді було інакше.

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТ
У ПІВНІЧНО-ЗАХІДНІХ СТЕЙТАХ США

У західньому напрямку від метрополії Нью-Йорк, у віддалі близько 600-1000 миль, простягаються великі міста: Клівленд, Огайо, Дітройт, Мічіґан і Чікаґо, Ілліной. Величезне місто Чікаґо розташувалось широко на узбережжі озера Мічіґан. Обставини якось так зложились, що саме в цьому місті поселилося багато наших еміґрантів, а в тім і спортовців, гравців колишнього СТ «Україна» — Ульм. Ці видатні представники українського спорту зразу включилися до новозаснованого осередку: Українсько-Американського Спортового т-ва «Леви» — в Чікаґо: Роман Дубляниця, Богдан Куцан, Омелян Банах, Роман Ленчицький, Ярослав Мицавка, Іван Куц, колишній член управи Осип Тягнибок, Микола Шандра. Теж тут поселились ряд спортових діячів з рідних земель — І. Красник, Г. Масник, В. Вірщук, Є. Дачишин, активні футболісти — В. Шлапак, С. Борисевич, М. Дахнівський, М. Касіян, Р. Маркевич, Р. Андрушко, В. Зарицький, Й. Стахровський, А. Сокологорський і ін.

Футболісти якийсь час ще виступали в команді як активні, а після закінчення футбольної кар'єри займали командні пости в управі. Деякі з них стали тренерами, ланковими, а то просто віддавали своє знання, досвід в ролі виховників і опікунів молоді.

Ще восени 1949 року створився Ініціятивний комітет у складі: О. Макаревич, Б. Наконечний, Е. і М. Ярошевичі, С. Дикий і С. Масник. Комітет очолював любитель спорту, колишній голова УСК «Лемко» — Сянік, Григорій Масник. На Установчих зборах, які підготував Комітет, вибрано Управу — І. Красник, Б. Білинський, В. Вірщук, І. Масник, В. Кашуба, Я. Рак. Товариство прийняло назву УАСТ «Січ», однак згодом змінено її на УАСТ «Леви».

Першою, як зрештою це є нормою в українських спортових товариствах, постала ланка футболу. Водночас з розвитком футболу діяли інші ланки — жіноча і чоловіча пінґ-понґ, відбиванки, шахів, плавацька, тенісу, круглів. Вони успішно розвивалися. На особливу увагу заслуговувала шахова ланка. Провідником шахової секції був усім відомий колишній львівський шаховий майстер ТУШ (Товариство Українських Шахістів) — Львів, Мирослав Турянський.

У 1954 р. в турнірних розіграшах першости Чікаґо і стейту Ілліной він зайняв перші місця. В індивідуальному матчі дворазово став чемпіоном міста й віце-чемпіоном Іллінойського стейту. У крайових шахових розіграх за першість США у Мілвокі підтвердив свою майстерність, увійшов в коло десяти найкращих шахістів Америки. Завдяки цьому нашому передовому шахістові, українська шахова секція на терені стейту Ілліной здобула серед любителів цієї королівської гри визнання і пошану.

Належить ствердити, що товариство «Леви» свої успіхи перш за все завдячувало футбольній ланці. Довкола футболу горнулася юнацька молодь, організувалося усе життя. Саме футбол найбільше причинявся до розголосу і розквіту товариства. Вийшовши з початкових труднощів, «Леви» вступили до нижчої, т. зв. Першої Дивізії і вже в першому році завоювали її першість, переходячи до найвищої футбольної кляси Чікаґо — Мейджор Дивіжен Національної Ліґи.

Вони осягнули кількакратний чемпіонат Національної Ліґи та стейту Ілліной, були представниками цього стейту у міжстейтових змаганнях за чашу США — Девара! У боях за золоті медалі країни розгромили сусідню команду стейту Мілвокі 11:0, закваліфікувалися до чвертьфінальних зустрічей. Похід команди по пальму першости країни затримує команда «Кютіс» з Ст. Люїс, Міссурі. Та ця невдача аж ніяк не позначилися від'ємно на відважних наших футболістах. Перегрупованвши сили, у наступній вже зустрічі в 1958 р. таки у них на їхньому полі відігралися — елімінували свого професійного суперника з дальших ігор і увійшли до крайового фіналу. Пам'ятна фінальна зустріч з кількакратним чемпіоном США — командою «Кікерс» відбулася в далекій соняшній Каліфорнії, в місті Лос-Анджелес. Чікаґські українці показали гру гідну високих похвал. Їхні дії були вочевидь корисні й ефективні, але мало продуктивні. Рутинований суперник зіграв на межі сил і взяв верх. Хоч цей фінальний матч країни закінчився поразкою «Левів»

УАСТ «Леви» — чемпіон Чікаґа 1953 р. Внизу: Ю. Кузик, І. Тищенко, М. Касян, А. Шанасарян, Р. Андрушко. Стоять зліва: Р. Дубляниця (менаджер), Е. Войґій (тренер), О. Гладкий, В. Зарицький, Ю. Коханюк, М. Дахнівський, Р. Маркевич, Б. Куцан, О. Пундор, Ю. Куляс, В. Мелешко, І. Красник (голова товариства).

— проте сам факт першої участи у фінальних іграх української команди мав велике значення в літописі українського американського футболу.

В ті часи в знаменній спортовій формі під рукою німецького тренера Фойґта «Леви» започаткували еру свого найкращого розквіту. 1952-54 рр. завоювали подвійну першість зимовою порою т. зв. «індортурніру» (матчі в закритій залі). Свій футбольний похід літом 1954 р. закінчили двократною перемогою вдома і в Нью-Йорку над першуном Сходу, Українським Спортовим Клюбом і тим вийшли в іграх українських команд чемпіоном країни!

Згадуючи першу команду УАСТ «Леви», не годиться поминути мовчанкою їхнього доросту, цього «інкубатора» першої команди, «левенят», юньйорів, які успішно змагалися в ліґах своїх кляс. Вони в початках п'ятдесятих років на протязі п'яти років на чікаґському терені здобули всі чемпіонати на відкритому, як теж і на закритому грищі. На переломі 1952/53 рр. вони здобули перше місце в Чікаґо і стейті Ілліной, а у фінальних міжстейтових іграх перемогли 4:1 «Крайґ Клаб» із Ст. Люїс — Міссурі. Вони завоювали перший в історії українського еміґраційного спорту чемпіонат США. На ці вершини провадили юнаків досвідчені ветерани — В. Кашуба, Б. Куцан. Серед них був юньйор, а потім гравець основної команди, Юліян Куляс. Він, як один з кращих футбо-

лістів Іллінойського стейту, брав теж участь у збірній юньйорів і чимало причинився до ії успіхів.

Треба відмітити успішну працю інших ланок: тенісову, пінґ-понґову, жіночу і чоловічу відбиванку, особливо чоловічу, яка, поруч ланок футболу, була однією з найактивніших. Вони успішно змагались у найвищій чікаґській лізі. Одночасно кількакратний чемпіон УСЦАК. Гарних успіхів добились ланки тенісу і лещатарські.

Крім внутрішньої праці, відпоручники «Левів» займали в Національній Лізі репрезентативні місця. Д-р В. Вірщук став віцепрезидентом Національної Ліґи, а Роман Дубляниця членом Ліґи Юньйорів, а ще недавній юньйор Юліян Куляс репрезентував «Левів» як член дирекції Національної Ліґи.

Крім УАСТ «Леви», живу і широку діяльність в Чікаґо проявляв заснований в 1952 р. за почином кількох відданих одиниць, виховників молоді та спортових ентузіястів Петра Гнатіва та Володимира Левицького при осередку молодечої організації СУМА—СК «Крила».

Широкий доступ до здисциплінованих кадрів молодечої організації, яка являлась невичерпним джерелом свіжого напливу покоління, при невтомній праці не тільки що поширили почату дію футболу командами доросту і юньйорів, але теж організовано ланки: жіночу і чоловічу відбиванки, легкоатлетичну, плавання, пінґ-понґу, круглів, шахів. Так, при молодечій організації СУМА став на терені Чікаґо до ладу другий спортово-виховний осередок. Успішно розгорталась багатогранна діяльність. Виховувались молоді надійні таланти. Поволі розправляли крила до високого лету. Всесторонньо діючі ланки, крім реґулярних чемпіонатів у місцевих ліґах, змагались у всіх турнірах УСЦАК.

До найбільшого успіху «Крил» треба зачислити те, що своїми вихованими кадрами в 1963 р. здобули футбольний чемпіонат Першої Дивізії Національної Ліґи з автоматичним авансом до найвищої чікаґської кляси «Мейджор Дивізії». Здобули вони теж чемпіонат УСЦАК — Північ у турнірі в Дітройті.

Відрадним і наскрізь позитивним явищем у двох спортових чікаґських осередках було те, що вони зуміли нав'язати дружню спортову співпрацю. Розгравали футбольну першість ліґи, боролись між собою завзято, але чесно й справедливо, по-джентельменськи.

Розглядаючи постання і успішну діяльність «Крил», слід у першу черґу підкреслити виховну працю виплекання надійних майбутніх кадрів молоді, яка в успіхах чи поразках виявляла спортову мораль, якісно здійснювала наложене завдання репрезентувати добре ім'я українського спорту.

Футбольна команда КС «Крила». Перший ряд зліва: О. Галів, Е. Андрущишин, Ю. Романенко, О. Куц, М. Куляс, Й. Мицак, І. Шленкер. Другий ряд зліва стоять: Б. Куцан (тренер), І. Гулик, О. Караван, К. Дайлі, А. Бахір, Ю. Куляс, Я. Петраш, Я. Куляс (менаджер)

Пригадується Торонто, де заснування другої української команди викликало бурю ненависти, закидів, а то і очорнювань мало не національної зради. Тут шкіряний м'яч не попав поміж триби розрахунків наших політичних середовищ того самого кореня. Не було тут теж і конфліктів між управами і футболістами, що перманентно, роками затроювали атмосферу серед активу членства СТ «Україна» в Торонті на тлі хворобливого розуміння ідейного спорту. А дивно, чейже футболісти в Чікаґо якісно були ті самі, що й в Торонті. Виходило б, що в Чікаґо управи були менше «ідейні» від торонтських управ (чи пак «Проводів»).

Завзятим пропаґандистом українського спорту в Чікаґо був Роман Дубляниця. Своїми скромними фінансами спромігся зорганізувати власну українську 30-хвилинну одиноку поза батьківщиною спортову програму по радіо. Він був редактором і радіокоментатором цієї програми «Спортові вісті» Чікаґо, як теж був активіст-спортсмен і член УАСТ «Леви». Спортову кар'єру почав у клюбі «хлопців із західньої твердині», як називали спортсменів з Перемишля. Весь час активний в різних видах спорту. Як колишній передовий воротар перемиських сяновиків, був визначений до української футбольної збірної західніх областей, що змагалися з українською збірною Львова. На еміґрації брав активну участь у грах різних українських клюбів. Вступив у члени і боронив кольорів СТ «Україна» — Ульм. Він перший і, мабуть, одинокий з українців еміґрантів був уповноважений Міжнародним Олімпійським

Роман Дубляниця в студії при мікрофоні

Комітетом, як журналіст-репортер. Кожного тижня в журналах і по радіо посилав у світ правду про український спорт.

Про сущу правду українського спорту в Україні розповідав в інтерв'ю на його радіопередачі відомий на терені Чікаґо спортовець-лікар Ахіл Хрептовський. Як один з лікарів США, був на XVI Олімпійських Ігрищах в Мельбурні, мав нагоду ближче познайомитися з радянським спортом. Зокрема цікавився українськими атлетами, післанцями України. Говорив там і з визначним атлетом — олімпійським чемпіоном, довгодистансовим бігуном 5 і 10 тисяч метрів — українцем Володимиром Куцем. У ході розмови поставив йому пряме питання: «Товаришу Куц, ви славний український атлет, борець, скажіть, будь ласка, чи ви почуваєте себе українцем? Якщо так, то чи ви горді тим?» Київський атлет в мові «старшого брата» відповідає: «Да, я украинец.. да разве украинцы не русские люди?» Така це гола, без прикрас правда!

СУСІДИ — УАСТ «ЧЕРНИК»

На шляху Чікаґо — Торонто, на кордоні США і Канади розташувалось велике промислове місто Дітройт, місто пов'язане з нашим культурно-громадським і спортовим життям. Вже з перших днів прибуття скитальчої еміґрації з ініціятиви Наконечного, Вірстюка і М. Томина в дні 20 листопада 1949 р. засновано Українське спортове товариство «Вовки». В зв'язку з тим, що вже під цю пору на терені міста поселились ряд наших знаних футболістів — Б. Савка, Б. Федак, брати В. і Р. Кахнії — зразу зорганізовано футбольну ланку з першим ланковим М. Томином. Команду за-

реєстровано до стейтової Мічіґенської Ліґи і до кінця 1950 р. вона розігрує шість календарних ліґових і п'ять товариських матчів з непоганим загальним результатом — сім виграних, три програних, і один внічию. Вкоротці на Загальних зборах змінено назву товариства «Вовки» на УСТ «Черник». В ліґах офіційно зареєстровано назву Український Спортовий Клюб і тому був відомий як «Юкрейнієн».

Так почався тріюмфальний похід футбольної команди, яка в короткому часі стає бастіоном не тільки дітройтського, але й стейтового футболу. В 1956 р. перемагає «Армінієн» 8:2, «Баварію 5:3, «Шкотів» 5:0. У фіналі долає «Спорт-Клюб» 1:0, здобуває чемпіонат стейту Мічіґен. Згодом репрезентує стейт у розгривках за аматорську чашу Америки.

Уваги гідний факт, що, маючи сильне запліччя, десять молодечих команд, «Черник» весь час користувався і розгравав своїми власними вихованцями. Завдяки зорганізованості, високій моралі, джентельменській поведінці футбольної ланки у великій мірі спопуляризувалась наша національна назва серед місцевого американського населення.

Від перших днів свого існування товариство не обмежувалось до футбольної ланки, але теж всесторонньо розвивало спортову діяльність і таким залишилось по сьогоднішній день. Організуються і діють ланки: шахова, пінґ-понґа, жіноча та чоловіча відбиванки (волейбол), гаківка юньйорів, жіноча й чоловіча тенісу, круглів з власною ліґою, жіноча і чоловіча лещатарська, легкоатлетична. Всі ланки успішно змагались у місцевих ліґах і турнірах УСЦАК. Зорганізована молодеча ґокейна команда під назвою Український Спортовий Клюб здобула перше місце своєї ліґи з перемогою над польською командою «Фалконс» 22-0.

Добре зорганізовані тенісові ланки, вправляли під досвідченим керівництвом світової слави пані Гакслі, підготовлялись до турнірних чемпіонатів УСЦАК. В результаті того в роках 1957-60 тенісісти «Черника» Ю. Годів у 1957, а Ю. Король трикратно в 1958-60 роках завойовують перші місця. В жіночім суперництві звання чемпіона в роках 1966 і 69 здобуває Ф. Король. У роках 1962-3-4 трикратний український чемпіонат завойовує відомий дітройський «лев» Левко Воробкевич. У групі юньйорів першуном виходить у 1959 р. Р. Смаль, а в 1960-61 Б. Сливка. В ці часи протягом декади українських першостей тенісові фінали з М. Миколенком були виключно під домінацією «Черника».

Теж і в лещатарських першостях УСЦАК у Монт Блянк, Квебек — Канада, в жіночих суперництвах Мар'яна Флис виходить чемпіоном, у чоловічих Р. Качмар і В. Касків.

УСТ «Черник» весь час своєї діяльности стояв в аванґарді українського спорту. Коли на північно-американському континенті організувались спортові надрядні чинники, спершу СУАСТ, а потім УСЦАК, УСТ «Черник» був одним з перших, що активно включився в працю. Віце-президентом цієї спортової установи був гро-

УСТ «Черник» — Дітройт, чемпіони стейту 1956 р. Клячать зліва: Б. Савка, В. Кахній, С. Кучабський, Т. Дудун, Г. Мельник. Стоять зліва: Я. Сливка (ланковий), Ю. Кучабський, О. Посмітюх, М. Шумило, Бум, Р. Кахній, Я. Присяжнюк, П. Король, І. Чипчар, стейтовий комішенер та С. Кравчишин — голова товариства

мадський діяч, любитель спорту, член УСТ «Черник» — інж. Володимир Кізима.

Від зарання свого існування УСТ «Черник» стояв на засаді, що наш спорт є віткою нашого суспільного, громадського життя. З цих міркувань він оформив своє членство і в Українському Конґресовому Комітеті. Постійно він є спонзором майже всіх громадських, мистецьких та церковних імпрез. Після набуття своєї власної домівки безкорисно приміщує садочок Рідної Школи, віддає користуватись приміщенням Капелі бандуристів та багатьом іншим організаціям.

Протягом свого існування, завдяки ідейній, кропіткій безкорисній праці проводів і ентузіястів спорту, таких як: В. Дигдало, В. Кізима, А. Крупський, М. Шумило, М. Богданович, Т. Гайда, Л. Кіналь, Р. Мазяк, П. Гальний, М. Миколенко, пані Присяжнюк, брати Гнатюки, М. Костюк і інші була вихована духовно і фізично молодь, яка гуртувалася в різних спортових ланках. Ця молодь становила стрижень українського спорту на терені діяльности «Черника».. Окрім цього товариство тісно і дружньо співпрацює з іншими організаціями, а головно молодечими, як осередок СУМА — Київ і Пластова Станиця. Внаслідок того під час святкування 10-ліття Пластової станиці в Дітройті УСТ «Черник» нагороджено «Грамотою вдячности».

Далі на північний захід у стейті Мінесота, в Міннеаполіс, існували два спортові українські клюби, які змагалися в місцевій лізі: УСК «Київ», один з лідерів місцевої футбольної ліґи, заснований 1950 р. новоприбулими еміґрантами. Другий, як футбольна секція місцевого осередку СУМА, УСК «Тигри», заснований за ініціятивою любителя спорту, громадським діячем з Чікаґо В. Левицьким на початку 1956 р.

На Заході, в далекій Каліфорнії, в місті Льос-Анджэлес, за ініціятивою Й. Івашка, І. Басістого, В. Казецького, В. Сіяка, В. Романюка та О. Ґаца засновано було СТ «Україна» з ланками футболу і відбиванки. Але втримати товариство було тяжко. Чисельно мала українська громада близько 1.000 жителів, не в силі була плекати спорту. Грали радше для пропаґанди українського «соккеру» (футбол). Клюб пережив ледве кілька сезонів. Однак спортова праця каліфорнійців не пішла в забуття. Змагуни зліквідованого спортового товариства Й. Івашко, Бойко і С. Жук в місцевій лізі, яка належить до ФІФА, стали футбольними суддями.

СТ «Україна» — Льос Анджелес. Внизу зліва: Е. Маланчук, В. Кавецький, В. Проців, І. Басістий, С. Жук. Стоять зліва: В. Бойко, П. Пересипко, М. Гнатейко, І. Дутка, І. Шота, Й. Івашко.

Крім вичислених спортових товариств, живучу діяльність в організуванні виявили українське відбиванкове товариство «Плай», КЛК (Карпатський Лещатарський Клюб), Студентські спортові гуртки, молодечі організації Пласт, ОДУМ, СУМ, які, за вийнятком футболу, плекали на доброму рівні всякі інші роди спорту. Ті спортові з'єднання розсіялись по всіх менших чи більших скупченнях наших громад. Усі вони проявляли певну активність, добивалися успіхів на льокальному рівні, а то й замітних результатів у першостях зорганізованих Українською Спортовою Централею. Проте говорити й порівнювати їх з тими, що їх досягнули українські клюби Філядельфії, Нью-Йорку, Ньюарку, Чікаґо аж ніяк не можна. У Янґставн — Огайо, Боффало — Нью-Йорк, і інших більших чи менших містах у громадян українців спортового розмаху не було; прямо не було кому, не було охочих ентузіястів; у таких містах існувала одна-дві секції відбиванки чи кошівки, грали для розваги, а взимку в шахи.

НЕВМИРУЩА СЛАВА

70-РІЧЧЯ СТ «УКРАЇНА» — ЛЬВІВ

Проходили роки. Тепер частіше як будь-коли перегортав сторінки пожовклих, застарілих листків записної книги, довго вдивлявся у безцінні знімки. Перед очима, мов на екрані, пролітали давні події, малювалися незабутні картини юности. Особливо яскраво бачив себе у Львові в барвах клюбів Українського Спортового Союзу УСК «Тризуб», «Буревій». А тоді найдорожча хвилина, хвилина завершення усіх моїх юнацьких мрій, хвилина, в якій я одягав футбольну сорочинку СТ «Україна».

Цього не забути! Вони, — ці хвилини, відживали наново з усією силою, в час, коли найстарші віком і ще живі представники СТ «Україна» — Львів, готувалися святкувати 70-річчя від дня його заснування.

Наприкінці літа 1980 р. в Торонто зійшлися на нараду останні «могікани», ветерани, і постановили урочисто відзначити річницю, ювілей 70-річчя з дня заснування СТ «Україна» — Львів. Постав Тимчасовий ініціятивний комітет. У його склад ввійшли: О. Скоцень, О. Стецьків, В. Рибак, О. Желтвай, М. Валер, П. Бурка, М. Бардин, А. Коморовський, Я. Коваль, Р. Колісник і Я. Фенин. Оформлений Комітет накреслив плян дії, уложив текст звернення і вислав його до всіх існуючих Спортових осередків у Канаді та США. У відозві говорилося:

Вельмишановні Друзі!

1911 року засновано у Львові Спортове Товариство «Україна», яке на протязі 33 років проявляло всесторонню спортову активність і було центром спортової діяльности на Західній Україні.

Наступного, 1981 року минає 70 років від дати заснування СТ «Україна» — Львів.

Лукава доля нашого народу порозкидала колишніх активних спортсменів і членів Управи цього славного т-ва по всіх континентах нашої плянети. Деякі з них опинилися на Північно-американському континенті, свою енерґію спрямували на організацію спортового життя на чужині, і бурхливу активність деяких спортових осередків треба в першу чергу завдячувати їм.

Час минає і ряди цих колишніх діячів та активних спортсменів рідшають! Звертаючись до Вас, бажаємо висловити наші міркування: Хочемо зорганізувати зустріч усіх колишніх українських спортових активістів, вшанувати СТ «Україна» — Львів, відмітити 70-річчя з дня заснування товариства. Висловіть свої думки й пропозиції, відносно:

1. Місце і час зустрічі.

2. Взяти активну участь у святкуванні.

3. Ваша співпраця.

З дружнім спортовим привітом!

Члени:
Підписи Ініціятивного Комітету

Ряд товариств і клюбів відгукнулися позитивно. Особливо тепло і з ентузіязмом привітав добрі задуми Ініціятивного комітету, УСО «Тризуб» — Філядельфія. Пропонували відбути свято у Філядельфії на їхній власній 36 акровій посілості, а головне футбольне поле в посілості для увінчання і тривалої згадки, назвати ім'ям заслуженого Львівського товариства.

Тимчасовий Ініціятивний комітет прийняв і схвалив пляни й пропозицію філядельфійців.

З моєю участю, як голови Ініціятивного комітету, у Філядельфії 25-го грудня 1980 р. відбулася спільна Конференція Канадського ініціятивного комітету, з Управою УСО «Тризуб» та запрошеними чільними колишніми спортовцями. Після дискусій оформлено Діловий комітет США: Р. Савчак, Б. Сірий, С. Новаківський, Р. Пазуняк, О. Лисяк, С. Бриндзей, О. Новицький, З. Снилик, Р. Дубляниця, І. Павлічка, Ю. Дицьо, Т. Яцикевич, Я. Дачишин, В. Маґоцький, Я. Климовський, М. Стебельський, О. Твардовський, І. Чижович, І. Щупаківський, П. Тарнавський, Я. Качай, М. Кічуга, Я. Козак, М. Юрчак.

До почесного комітету запросили таких громадян: Є. Зиблікевич, о. митр. М. Харина, о. митр. П. Хомин, о. митр. В. Макух, О. Шепарович, Е. Жарський, Р. Куціль, А. Глушевська, М. Конашевич, О. Кобзяр.

Постановлено відбути свято в двох днях,— 20-го і 21-го червня 1981 р. Воно складатиметься з двох частин: Ювілейного бенкету і спортових ігрищ. Запляновано видати Ювілейну книгу. В ній мали б бути статті, привітання, спогади, знімки. Вже багато наших спортовців, журналістів, видавців надіслали свої матеріяли.

(Марія Конашевич, І. Бабій, Є. Пащин, д-р І. Павлічка, О. Скоцень, О. Нагірний, О. Новицький, д-р Ю. Дицьо, Р. Савчак і ін.). Редакцію над книгою віддано заслуженому спортовцеві, редакторові Олегу Лисякові. Він також перебрав і очолив інформативно-пропаґандивну роботу.

Участь у святі заповів також найстарший віком учасник, активний спортовець і футболіст СТ «Україна» — Львів (1920-1923 рр.), 82-річний Антін Змий.

ВЕЛИЧАВІ СВЯТКУВАННЯ

70-РІЧЧЯ СТ «УКРАЇНА» — ЛЬВІВ

У днях 20-21 червня 1981 р. з'їхалися до Філядельфії колишні львівські спортовці, представники товариств, старші й юнаки, юначки з усіх усюд.

Приїхали з різних континентів, щоб віддати належну шану і честь спортовій «Альма-Матер», — СТ «Україна» — Львів.

Близько двох тисяч осіб взяло участь у дводенних урочистостях. Серед колишніх спортовців-ветеранів СТ «Україна» присутні були: Осип Новицький — Клівленд, О. Бучацький — Австралія, Юрій Дицьо — Мейн, О. Муць — Каліфорнія, І. Бабій, О. Банах — Чікаґо, Є. Пащин — Лорайн, Р. Цимбала — Джерзі Ситі, Є. Загачевський — Рочестер, В. Маґоцький, М. Гошовський, І. Ярош — Нью-Йорк, Р. Пазуняк, С. Новаківський, І. Павлічка — Філядельфія, М. Звонок, А. Коморовський, О. Стецьків, О. Скоцень — Канада.

Участь у турнірах брали клюби: СТ «Україна» — Монтреаль, СТ «Україна» — Торонто, Канада.

З США: УАСТ «Леви» — Чікаґо, УАСТ «Львів» — Клівленд, УАСТ «Черник» — Дітройт, УСК — Нью-Йорк, УСВТ «Чорноморська Січ» — Ньюарк, УАСТ — Рочестер, УСО «Тризуб», УСК «Леви» — Філядельфія.

Свято почалося першого дня, в суботу 20-го червня о год. 12-й полудні відбиванковим (волейбольним) турніром. Усі суперництва, яким приглядалось кілька сотень глядачів, відбувалися на чудовому обсадженому навколо виплеканими деревами тризубівському майдані, т. зв. «Тризубівка».

Змагалися шість команд: дві чоловічі і чотири жіночі. Цікаво проходили турнірні гри. Особливо завзято розігралась боротьба за першість між чотирма жіночими суперниками. Переможцем вийшли загартовані в боях віце-чемпіон турніру УСЦАК досвідчені спортсменки УСВТ «Чорноморська Січ» з Ньюарку. У групі чоловіків перемогли гравці з Торонто.

ЮВІЛЕЙНИЙ БЕНКЕТ

Після закінчення відбиванкового турніру святкування продовжувалися бенкетом в авдиторії св. Йосафата. Заля виповнилася гостями, представниками численних організацій, спортових товариств і Централь, усіх Братських Союзів, молодіжних організацій, жіночих, хорових, лікарського т-ва, комбатантських організацій, кредитівок і української громади з Філядельфії. Крім цього, були редактори і кореспонденти більших пресових органів, керівники радіо та телевізійних українських програм.

Гості прибули з різних міст і стейтів США, далеких провінцій Канади, з Европи і Австралії. Програму вечора започаткував енерґійний церемоніймайстер інж. Роман Швед. О. митрат М. Харина провів молитву. Офіційну частину бенкету відкрив короткою промовою Роман Савчак. Господар вечора відчитував привіти, представив представників численних організацій і почесних гостей. На почесних місцях за столом сиділи: дружина колишнього визначного спортсмена СТ «Україна» Марія Конашевич, голова УСЦАК Роман Куціль, Марія Харина, о. митр. М. Харина, Олександер Скоцень з дружиною Мілею, Роман Савчак, голова УСО «Тризуб» Ігор Чижович, ред. Олег Лисяк з дружиною, дружина майстра церемонії Дзвінка Швед.

Бенкет відкрив святочним словом інж. Ігор Чижович, голова УСО «Тризуб», член молодшої спортової ґенерації. У своєму виступі він сказав:

«Ці особливі роковини, які ми відзначуємо сьогодні і будемо відзначувати завтра, для нас, УСО «Тризуб», мають велике значення, бо нам 30 років тому, коли засновано УСО «Тризуб», пощастило, що першим головою нашого товариства обрано колишнього голову СТ «Україна» — Львів, св. п. Володимира Блавацького. Нам пощастило, що ми в «Тризубі» маємо давніх гравців і колишніх членів СТ «Україна» — Львів, які активно протягом 30 років брали і далі беруть участь у праці нашого товариства. Нам пощастило і тепер, що нас запросив Комітет цього свята бути його господарем. Це велика честь.

Для нас СТ «Україна» — Львів це взірець, який ми, спортові товариства, стараємося наслідувати в нашій діяльності. Для нас, усіх українців СТ «Україна» — Львів — це символ українського спортового і національного духу. І тому той дух, яким наснажене сьогоднішнє свято, хай відновить наш ентузіязм, хай відмолодить наші сили і дасть нам здоровий розсудок у нашій праці, щоб ми могли виховувати нашу молодь на добрих спортовців та на чесних і цінних громадян. На користь нашій спортовій справі і на користь загальноукраїнській ідеї...»

Окремі представники вітали учасників від імені своїх організацій. Багато привітів від знатних осіб і організацій з різних країн

Ювіляти-змагуни СТ «Україна» — Львів, під час ювілейного бенкету у Філядельфії 1981 р. Клячать зліва: Т. Яцикевич, О. Бучацький, М. Гошовський, О. Муць, І. Ярош, О. Стецьків. Стоять зліва: І. Павлічка, О. Новицький, С. Новаківський, Ю. Дицьо. А. Комаровський, О. Банах, Р. Пазуняк, І. Бабій, В. Маґоцький, Ол. Скоцень

передано телеграфом. Одною з найбільш зворушливих точок вечірньої програми було представлення колишніх змагунів СТ «Україна» — Львів, які прибули на ці урочисті святкування. Під час вручення їм червоних троянд присутні підвелися з місць і кожного нагороджували бурхливими оплесками.

Подібно як колись вітали їх на футбольних полях, боксерських аренах, на льодових майданах, на наколесницьких трасах, на стадіонах, так і тепер присутні вітали тих, що мимо старшого віку, лишилися молодими духом: футболістів Омеляна Банаха, Миколу Гошовського, Андрія Коморовського, Осипа Новицького, Володимира Маґоцького, Сидора Новаківського, Івана Павлічку, Романа Пазуняка, Олександра Скоценя, Остапа Стецькова, Тараса Яцкевича, Антона Змия, Івана Яроша, М. Звонка, ґаківкарів — Омеляна Бучацького і Юрія Диця, боксера — Євгена Пащина і наколесника — Івана Бабія. З особливим хвилюванням присутні вітали найстаршого віком учасника, 82-літнього Антона Змия. Хвилиною мовчанки вшановано пам'ять усіх померлих — діячів і спортовців «Україна» — Львів.

Із святковим словом виступили такі ветерани: голова УСО «Тризуб» — Ігор Чижович, інж. Б. Сірий в англійській мові, ред. Олег Лисяк і з головною доповіддю — Олександер Скоцень.

У мистецько-розваговій частині вечора виступали: дует тризубівок — Х. Чижович і Г. Мельник, які проспівали декілька пісень при власному акомпаньяменті ґітар, Іванна Климовська відчитала гумореску «Най жиє український шпорт». Після закінчення бенкетної програми почалися музики, співи і танці при звуках оркестри «Червона Калина».

БАГАТОЛЮДНІ НЕДІЛЬНІ СВЯТКУВАННЯ

Другого дня о 10-ій годині ранку на спортовому майдані Польову Божественну Літургію відправив парох церкви Царя Христа у Філядельфії о. Біланич. У церковному поклонінні взяли участь відділи молоді у своїх одягах із прапорами: Пласт, УСО, «Тризуб» і СУМА. Після Богослужби о годині 12-тій піднесли на щогли український і американський прапори. На художньо оформленому підвищенні засіли почесні гості. Українських спортовців святочно вітав голова УСЦАК Роман Куціль.

Ранкову урочистість закінчено дефілядою спортовців-учасників і молоді перед прапорами й почесним п'єдесталом. Згідно з програмою дня, по полудні були призначені футбольні ігри. У першій зустрічі команда сеньйорів УСО «Тризуб» перемогла сеньйорів СТ «Україна» — Торонто високим рахунком — 5:1. В черговому матчі сеньйори УСВТ «Чорноморська Січ» — Ньюарк, подолали «Тризуб» таким самим відношенням воріт — 5:1. Програму змагань закінчили перші команди УСТ «Ч. Січ» і УСО «Тризуб» мирним результатом 0:0.

Після змагань провідні діячі УСО «Тризуб», господарі свята, вручили усім учасникам українських спортових товариств ювілейні прапорці, а командним керівникам-переможцям відбиванкового і футбольного турніру — грамоти. Українська струнна оркестра у Філядельфії, яка виступила в барвних козацьких одягах, грала до поодиноких точок, розвеселяла і причинялася до погідного бадьорого настрою.

У недільній святковій програмі взяло участь понад 2.000 осіб. Прибули сотнями авт, автобусами зі стейтів США і провінцій Канади. З усіх програмових точок знімали фільм, а про саме святкування Ювілею 70-річчя передавали по радіо в Україну через «Голос Америки». Святкування 70-річчя пройшли гідно і успішно. Глибоке розуміння і шанобливе ставлення до спорту народженого по той бік океану нового українського покоління, дає запоруку продовження праці СТ «Україна» — Львів.

На цьому клаптику спортової України заснована у 1911 р. СТ «Україна» знайшла своє нове відродження.

Олександер Скоцень промовляє на бенкеті 20 червня 1981 р. Праворуч його дружина Міля. Ліворуч церемоніймайстер Р. Швед, його дружина Дзвінка, Олег і Марія Лисяки

МОЯ ПРОМОВА НА БЕНКЕТІ

У 70-РІЧЧЯ СТ »УКРАЇНА« — ЛЬВІВ

Напевно нікому, не тільки з творців першого українського спортового т-ва «Україна», але взагалі нікому з тодішньої львівської громади, навіть у найбільш макабричному сні не могло приснитися, що 70-річчя заснування нашої спортової «Альма Матер», її останні «могікани» будуть відзначувати за тридев'ять земель, за горами і морями, тисячі миль від нашої Батьківщини, на північно-американському континенті, в місті «Братньої любови» — Філядельфії.

Але доля СТ «Україна» не могла бути іншою від долі всього українського народу, бо це товариство вийшло з цього народу, з народом увесь час перебувало і його члени-спортовці для цього народу жили.

Постання СТ «Україна» тісно пов'язане з тими політичними і соціяльними обставинами і процесами, які почалися перед Першою світовою війною на західніх землях України і які зумовляли дозрівання національно-державницької свідомости. У послідовному порядку вони призвели до створення перших українських військових формацій, і постання на західніх землях України Української Народної Республіки і врешті до завершення фінального акорду всього українського народу на всіх українських територіях у незабутньому Акті 22-го січня 1919 р.

Політичні та соціяльні процеси дозрівання національної свідомости в нашій вужчій Батьківщині — Галичині не залишали ні однієї ділянки громадського життя народу без свого впливу. З етнографічної маси, хоч із приспаною ще свідомістю свого славетного минулого, ми почали виходити на призабутий, але славний, хоч неодноразово в нашій історії народу трагічний і бурхливий шлях,— шлях власного державницького призначення.

На тому шляху боротьби змагань і жертв за достойність і повноту творчих виявів українського народу, 12-го листопада 1911 р. у Львові, столиці Галицьких князів Західньої України, постає спортове т-во «Україна».

Уже сама назва т-ва була в той час політичним актом, бо треба пригадати, що слово *«Україна»* чи прикметник *«український»* в тих невідрадних обставинах означали прямий виклик усьому, що в умовах чужих окупацій і ворожих впливів виросло на українському ґрунті, виклик усьому, що в якомубудь відношенні зберігало нас в шевченківському ідеалі, що тільки «у власній хаті може бути своя власна сила, правда і воля! »

На тому шляху змагання за краще завтра українського народу творці СТ «Україна» натрапляли на безконечні труднощі й перешкоди. Жорстокі умови австро-мадярської займанщини з домінантними впливами польської шовіністичної та українофобської адміністрацій, як також польської спільноти, яка витискала нас, українців, зі Львова та інших українських міст, не змогли вбити спортового ідеалу серед ентузіястів з-під стягу СТ «Україна».

Кинене батьком фізично-культурної справности, проф. Іваном Боберським, між українців гасло — «В здоровому тілі, здорова душа», витримало пробу своєї життєздатности, а яскравим свідченням цього — це тисячні лави січових і сокільських гнізд, їхні працьовитість і ентузіязм, а в заключному етапі — створення СТ «Україна».

Безпосередньо перед спалахом Першої світової війни, в червні 1914 р., усі ті з'єднання спільно з СТ «Україна» виявили на імпозантному Шевченківському здвизі у Львові єдність. В історії українського Львова цей зліт своїм форматом і числом учасників не мав рівні. Серед них ми бачили сотні здисциплінованих січовиків і соколів, на чолі з першою формацією — зародку відновлення української збройної сили — Українських Січових Стрільців, а також колону здисциплінованих українських спортовців під прапором СТ «Україна».

В часі Визвольних змагань 1918-20-их років в рядах українських військових формацій брали участь десятки молодих спортовців СТ «Україна». На заклик бойової сурми вони з ентузіязмом наповняли військові ряди, стали на захист Вітчизни.

Із закінченням воєнної хуртовини український нарід втратив у боротьбі за свою державу сотні тисяч свого найкращого цвіту. Не повернулися до свого рідного Львова багато політичних, громадських діячів, а також спортовців і членів СТ «Україна». На різних

фронтах української визвольної боротьби принесли в жертву найвищий дар — життя.

Ті, що повернулися, залікувавши фізичні та моральні рани національної поразки і засукавши рукави, ще з більшим захопленням взялися відбудовувати війною знищене організаційне життя товариства. Спільно з молодшими ентузіястами українського спорту вони з подиву гідною відданістю відновлювали раніше існуючі ланки та паралельно творили нові — ті, яких постання диктував розвиток модерного спорту.

В 30-тих роках, перед Другою світовою війною, СТ «Україна» мала сім ланок, між ними секції: футболу, гокею, боксерську, наколесництва. Гарно розвивалися і процвітали секції відбиванки, кошівки й ручного м'яча. Їхні позитивні результати, надзвичайні успіхи визначалися як успіхи найвищої европейської кляси. Хоч віяли потужні, супротивні вітри, владарювали рясні зливи політичних труднощів, спортсмени СТ «Україна» змогли вивести український спорт на найвищі вершини.

Їхні скарби — творчі досягнення ввійшли в духову скарбницю усього народу. Нарешті збулося те, про що так давно й палко мріяли представники усіх видів нашого спорту, зокрема футболу, який користувався загальним визнанням і притягав незлічённі маси глядачів.

По всій широкій княжій Галицькій землі,— по всіх містах, містечках, навіть селах творилися нові футбольні організації, спортові осередки, ширився спортовий рух у всій своїй величі. Чесною поведінкою на спортових майданах, справедливістю, ввічливістю, українські спортовці привернули до себе серця не лише української публіки, але й чужинців.

Українському спортові стелився шлях у світле майбутнє. Зустрічі з чужими клюбами частенько перемінювалися в маніфестації національної гордості. Перемоги команд ототожнювалися з національною перемогою,— командна поразка з національною поразкою. Бо ж змагання у більшості випадків не проходили серед нормальних обставин. Вони супроводжувалися бешкетами, антиукраїнськими хуліганськими вигуками, бійками польської шовіністичної вулиці. Українські спортсмени, отже, були вимушені демонструвати вищі прикмети справности, майстерности і так визбуватися комплексу меншовартости. На тих підставових принципах виховувалася українська публіка, тисячі наших юних хлопців і дівчат наших спортових команд. Вони,— зрештою, своїм прикладом всебічно сприяли якнайкращим виступам. Цей виховний патріотичний вплив спортової діяльности СТ «Україна» посеред української галицької спільноти між двома світовими війнами, хай і при заіснуванні наяві різного розуміння спортових настанов в умовах польської займанщини, пожинав свої плоди. Незаперечним доказом цього була шляхетно-спортова поведінка десятків тисяч захоплених глядачів, які своїм ентузіязмом, моральною підтримкою гравців служили футбольній справі краще і успішніше. Фізична

культура мусила поєднуватися з культурою духовою і ці ознаки без сумніву позначались на виконавчій майстерності. Романтичну українську молодь, наче магнет, притягло і привабило СТ «Україна», нею гордилися широкі маси населення Західньої України. Майже кожна поразка була причиною пригноблення, але вона водночас була й обіцянкою, що на черговому змаганні українці відплатяться, бо футбольні ігри — це творчий пошук, він не вгасає. Заспокоїтися на старті — значить не перемогти на фініші.

Діяльність пройденого тяжкого, творчого шляху СТ «Україна» чекає на своїх літописців, істориків, бо славну леґенду про нашу спортову «Альма Матер» — СТ «Україна» слід належно й вірно представити і у неповплямленому виді, як чисту, правдиву передати наступним поколінням.

І на кінець цих моїх міркувань дозвольте мені, Дорогі присутні, на цьому урочистому Ювілеї 70-річчя вітати всіх Вас!

Вітати Вас в імені тих останніх «могіканів», найстарших, ще живих представників, що розсіяні по всьому світі, усіх тих, з-під стягу львівського СТ «Україна».

Наш дружній, щирий привіт також усім нашим спортсменам і спортсменкам, що живуть по всьому світі далеко від нас, але почування і серця яких б'ються в один такт з нашими.

Наші думки в тій святочній хвилині хай линуть до наших братів і сестер-спортовців в Україні, бо віримо, що недалеко уже час, коли на стадіонах Києва і Львова зможуть змагатися українські спортовці під своїм рідним українським прапором!

Торонто, липень 1982

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА ФОНД ВИДАННЯ КНИЖКИ

КАНАДА

1,500.00 долярів: Дотація Української Канадійської Фундації ім. Тараса Шевченка — Вінніпеґ

ПОЖЕРТВИ:

1,500.00: Осип Скоцень (Вінніпеґ)

430.00: Замість квітів на могилу св. п. Степана Царика від приятелів у Торонті: 100.00 — Стефанія і Кароль Коваль; 50.00 — А. Коваль, Я. Коваль; 25.00 — Б. Коваль-Борис. По 20.00: В. Бобінець, родина Хащівських, Л. Криштальська, А. Бардин, П. Мочаренко; по 10.00: Л. Дорковський, Л. Левицький, Р. Крайчик, В. Кіземчук, Р. Борис, П. Плішевський; по 5.00: В. Кокодиняк, С. Петришин, Я. Кос, В. Габа, В. Бибик, П. Демянюк, О. Задойко, І. Червінський, О. Максимів.

250.00: Українська Кредитова Спілка; Сіпко Ойл; Софія Андрійчук (Торонто).

188.00: Збірка на святкуванні 35-ліття СТ «Україна» (Монтреаль).

150.00: Українська Національна Кредитова Спілка, Анна Глушівська, Орест Греняк (Монтреаль).

100.00: Стрілецька Громада — Головна Управа, Кредитова Спілка парафії св. Покрови (Торонто), Роман Кайда (Вінніпеґ).

50.00: Кредитова Кооператива парафії св. Йосафата; д-р М. Небелюк, Д. Мойсей, В. Чиж, М. Вернюк (Торонто), Ярослав Шкляр (Монтреаль).

25.00: Ю. Шанта, О. Задойко (Торонто), С. Солтис (Ванкувер), В. Сеник (Монтреаль).

20.00: Володимир Леськів, Степан Шекмар (Вінніпеґ), Д. Притуляк (Монтреаль), д-р О. Сокольський (Торонто).

10.00: Микола Гнатів (Вінніпеґ), Трохим Остапчук (Торонто), Я. Шило, І. Мовчан, Я. Лесюк, М. Лепецький, Р. і С. Дейнеки, А. Кондра, о. Роман Лагола, В. Різанів (Монтреаль).

5.00: Володимир Куліш, проф. Микола Андрухів, М. Білик, М. Космина, В. Юркевич (Монтреаль).

США

5,000.00 ДОЛ.: Український Народний Союз (Закуп книжок).
1,000.00: Український Братський Союз (500.00 — пожертва, 500.00 — закуп книжок).

ПОЖЕРТВИ:

500.00: УСК (Нью Йорк), Степан Лютак (Нью Йорк)
400.00: Роман і Олена Горбачевські (Філядельфія)
300.00: Антоніна Змий, Євген Змий (Ньюарк)
250.00: УСЦАК-Схід (Нюарк); Роман Дубляниця, д-р Ахіль Хрептовський, Щадничий Банк «Певність», Інджекто Молд С. Борисевич і А. Сокологорський (Чікаґо).
200.00: Д-р Омелян Дерій, Омелян Каратницький, Кредитова Кооператива «Самопоміч» (Чікаґо).
150.00: Український Вест Сайд Клюб (Рочестер), Богдан Куцан (Чікаґо).
100.00: Д-р Юліян Куляс, Іван Бабій (Чікаґо), Кредитова Кооператива СУМ, СК «Крилаті», Дім СУМ (Йонкерс); УСВТ «Чорноморська Січ», д-р Іван Ярош (Нью Джерзі), Сидір Новаківський, УСО «Тризуб» (Філядельфія); Кровн Борінґ (Іван Сливка), Ґлоб Парсел (П. Рогатинський), Копитко Міт Маркет (Т. Копитко і М. Лесів), Цилектрон Корп. (С. Феденко і Я. Дикий), д-р Ярослав Савка, Екко Систем (інж. Е. Михалевич), Шорвед Тул енд Дай (М. і І. Петруша), Трайдент Інженірінґ (Ігор Чипчар), Метрік Тоол (Т. Гайда і І. Домінко), Гата Констракшен (В. і Р. Гнатюк (Детройт); Олександер Муць, В. Р. Каштанюк, Ф. Данчевський, д-р Роман Кульчицький (Каліфорнія); Володимир Сохан (Джерзі Сити), д-р Богдан Бородайко (Нью Йорк).
Параскевія Витвицька на вшанування мужа св. п. Івана Витвицького, Люба Лапичак на вшанування мужа св. п. Адріяна Лапичака, Роман Ленчицький на вшанування брата св. п. Богдана Куцана.
50.00: М. Єйна, Р. Куціль (Рочестер); Іван Мельник, Дусс Скрю Продукт (Ярослав Дус), Богдан Обух, Богдан Стус, Любомир Осадца (Каліфорнія); Роман Глушко, Микола Сидор (Йонкерс); Дж енд Сі Ботле Прінтінґ (А. Дяків), інж. Ігор і д-р Л. Коцур (Детройт); Касян Павлів (Фльоріда); Роман Ленчицький (Чікаґо); В. Лучкан (Колеброк); Мирон Гнатейко, Ігор Маланчук, Володимир Роговський, І. Хамуляк, д-р Тарас Шеґедин, Кредитова Кооператива (Ньюарк); «Провидіння» Централя (Філядельфія); Кредитова Кооператива (Джерзі Сити).
40.00: Степан і Галина Панків (Ганна Черінь (Каліфорнія).

30.00: інж. Володимир Кізима, Роман Липецький (Детройт); М. Чумак, Джон Піз, Мирон Чужак, Євген Ґац, Всеволод Гірка, Богдан Микитин, Зенон Захар, Олег Чайковський, Олександер Каштанюк (Каліфорнія); В. Буртняк (Чікаґо); проф. Едвард Жарський (Кергонксон).

25.00: Наталка (Матка) Нижанківська-Войновська (Кергонксон); Дмитро Івасютин, Святослав Коцибала, Мирослав Климко, Степан Гаврилюк, В. Щур, В. Козіцький, Теодор Гошко, М. Невмиржицький (Йонкерс); інж. Б. Гайдучок, В. Тершаковець, Юрій Голюка, Євген Федаш, О. Ярош, д-р Ірина Терлецька, О. Напора, Іван Стебельський, інж. М. Яворський (Нюарк); проф. В. Пилишенко, О. Гафткович, Р. Кузиляк, А. Яріш (Рочестер); Остап Ґац, д-р О. Снилик (Каліфорнія); В. Кузьмин, Адріян Крупський, Микола Михальчук, інж. І. Білинський, мґр. Ярема Ткачук, Олесь Марітчак, Богдан Вовк, Степан Когут, Х. Шалай, Ярема Присяжнюк,С. Михальчак, Любомир Крупяк, Юрій Собко, Є. Обухівський, Зенон Готра, М. Вдовин, інж. В. Гнатчук, інж. Л. Воробкевич, Ярослав Стасик, Гораціо Соболь, Микола Костюк, Володимир Дигдало, д-р Ю. Тарнавський, Леонід Шашло, д-р А. Слюсарчук, інж. Л. Гевко, інж. Ю. Юрків, В. Іваницький, Богдан Кісіль, Любомир Кіналь, п-во Н. Савчук, Б. Ухач, В. Касків, родина С. Ґурана, Ярослав Сливка (Детройт); д-р Я. Оришкевич (Вашінґтон); мґр. С. Маланчук, Володимир Горський (Лорайн, Огайо).

20.00: Дмитро Мельник, Василь Іванців, Марко Лонкевич (Рочестер); Степан Палилик, Григорій Мурин (Йонкерс); Роман Яськів, І. Івасечко, Олесь Голюка, Сергій Захарчук, Іван Кас (Нюарк); Михайло Шумило, Микола Миколенко, Роман Мазяк, інж. П. Болонний, д-р М. Григорчук, д-р О. Ґудзяк, д-р Ю. Фіґач, Ярослав Конопада, Петро Кушнір, Т-во Українських Інженерів в Детройт, Я. Малиновський, Василь Черненко (Детройт); Ярослав Потим (Мілвоке); інж. Михайло Белендюк (Нью Джерзі); Н. Пінковський, Михайло Баран (Нью Йорк).

15.00: д-р О. Серафин, Микола Кавка, Р. Дідицький, П. Капітанець, інж. Б. Казевич, інж. І. Гайда, З. Василькевич, М. Трешневський (Детройт); Юрій Юрків, В. Салабун (Нью Джерзі); д-р М. Паньчишин, В пам'ять покійного Богдана Куцана, відділ УНС (Чікаґо); Ярослав Пришляк (Бафало).

10.00: Юрій Ковальчик, Андрій Стахів, Ярослав Кіцюк, Василь Коцур, М. Шашкевич, В. Кульчицький, М. Кулинич, Михайло Барна, В. Уздейчук, Б. Вітюк, Є. Кордибан, І. Сенькович (Йонкерс); О. Мацілинський, М. Богданович, В. Грицай, інж. Б. Сторожук, Богдан Барнич, інж. М. Лаврин, д-р І. Гришко, С. Дигдало, д-р Р. Качмар, Ю. Бре-

здень, д-р М. Цап, М. Воронович, д-р Р. Петращук, Іван Бутрий, мґр. І. Копач, мґр. Віра Куций, С. Стефанів, Я. Кривий, В. Соя, В. Гриньків, інж. Б. Заяць, М. Томин, М. Татарин (Детройт); д-р В. Богонович, інж. Р. Винник (Нью Йорк); В. Темник, Любомир Татух; інж. Степан Ґоляш (Чікаґо); М. Король (Рочестер); М. Семенець (Гот Спрінґс), д-р Роман Ричок (Нью Йорк); д-р А. Олесіюк, І. Вабачинський, П. Якимів, В. Дідущак, Н. Василин (Каліфорнія).

5.00: Осип Щур, Т. Корінь, К. Халинич (Йонкерс); Іван Павлічко, Я. Кришталович (Клівленд).

АВСТРАЛІЯ

100.00: Іван Юзич.
50.00: Богдан Подолянко.
20.00: Тарас Чубатий, Степан Семків, М. Строкон, І. Чор, М. Павлюх, О. Нагірний, В. Павлів, В. Москаль (Сидней).

ЕВРОПА

40.00: Микола Ясеницький (Німеччина).

Особливу подяку за труд в організуванні фондів висловлюю приятелям:

Романові Дубляниці — Чікаґо,
інж. Володимирові Кізимі і М. Томину — Детройт,
Миронові Стебельському, Омелянові Твардовському, Володимирові Напорі і Євгенові Змієві — Нюарк,
Романові Глушкові — Йонкерс,
Романові Куцілеві — Рочестер,
Олександрові Муцеві — Каліфорнія,
Ярославові Ковалеві — Торонто,
Іванові Юзичеві і Богданові Подолянкові — Сидней, Австралія.